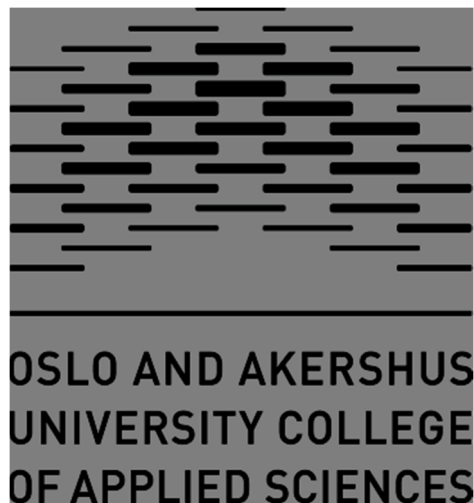

Organisasjonens betydning for sosialarbeideres vurderinger

Inger Oterholm

Avhandling ph.d
Senter for Profesjonsstudier
Høgskolen i Oslo og Akershus

Høst 2015

CC-BY-SA Høgskolen i Oslo og Akershus

Avhandling 2015 nr 8

ISSN 1893-0476

ISBN 978-82-93208-92-1

<http://www.oda.hio.no>

HiOA,
Læringscenter og bibliotek,
Skriftserien
St. Olavs plass 4,
0130 Oslo,
Telefon (47) 64 84 90 00

Postadresse:
Postboks 4, St. Olavs plass
0130 Oslo

Adresse hjemmeside: <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Nettbokhandel>

For elektronisk bestilling klikk Bestille bøker

Opplag trykkes etter behov, aldri utsolgt

Trykket hos Allkopi
Trykket på Multilaser 80 g hvit

Sammendrag

Hvilken betydning har det for ungdom med barnevernsbakgrunn om de får oppfølging fra barneverntjenesten eller sosialtjenesten som del av NAV etter fylte 18 år? Temaet for avhandlingen er sosialarbeideres vurderinger om oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn i overgangen til en voksen tilværelse. Avhandlingens problemstilling handler om hvilke føringer organisasjonstilhørighet legger for sosialarbeideres vurderinger om oppfølging av ungdommene.

Profesjonell virksomhet kjennetegnes av en viss frihet til å utøve skjønn. Imidlertid legger organisasjonstilhørighet også føringer for profesjonsutøvelsen. Det at ungdommene kan få støtte både fra barneverntjenesten og sosialtjenesten i NAV, når de er mellom 18 og 23 år, har gitt mulighet for å sammenligne vurderingene i to organisasjoner i møte med den samme brukergruppen.

Barneverntjenesten og NAV er velferdsorganisasjoner der arbeid for og med mennesker er sentralt og de institusjonelle betingelsene har stor betydning. Institusjonell teori, med særlig vekt på teori om institusjonelle logikker, har gitt en teoretisk ramme for analysen av vurderingene. Sosialarbeidernes vurderinger handler også om normative spørsmål som berører hvor omfattende oppfølging ungdommene bør få fra de to velferdsorganisasjonene. I denne drøftingen har normativ politisk teori vært benyttet.

Mange ungdommer, som har hatt tiltak i barnevernet, strever i overgangen til en voksen-tilværelse. En høyere andel enn andre ungdommer har lav utdanning, opplever arbeidsledighet og mottar sosialhjelp. Deres overgang til voksenlivet beskrives som akselerert og komprimert sammenlignet med andre ungdommer. De har ofte manglende støtte i sitt nettverk, og kan derfor ha behov for offentlig støtte.

Avhandlingen bygger på kvalitative intervjuer med sosialarbeidere i barneverntjenesten og NAV. Som en del av intervjuene ble vignettmetoden benyttet. Sosialarbeiderne ble bedt om å vurdere korte historier, vignetter, som handlet om ungdommer i situasjoner som var antatt å ligne situasjonen for ungdommer som sosialarbeiderne møter i sin praksis.

I tillegg til intervjuer med sosialarbeidere har intervju med ungdom, som har hatt tiltak i barnevernet og en gjennomgang av ettervernets historie med utgangspunkt i lovverket, bidratt til å gi en forståelse for den konteksten vurderingene foregår i.

I analysen av vurderingene fremkom særlig tre forhold som hadde betydning for hvordan ungdommens situasjon ble vurdert og hvordan sosialarbeiderne tenkte rundt oppfølging av ungdommene. For det første handlet det om en kategoriseringsprosess der sosialarbeidere i barnevernet vurderte at de hadde et særlig ansvar for ungdom som hadde vært under omsorg, til forskjell fra unge med hjelpetiltak. Sosialarbeiderne i NAV la vekt på å skille mellom ungdom som enten syke eller friske. For det andre handlet det om målsettingene for arbeidet. Målsettingen om utdanning og selvstendighet ble fremhevet både av sosialarbeiderne i barnevernet og i NAV. Imidlertid var målsettingen om å sikre ungdommene en relasjonell tilhørighet vektlagt i en helt annen grad av informantene fra barnevernet. Sosialarbeidernes vurderinger berører internasjonale diskusjoner om hva som skal være det offentliges ansvar og målsetting for unge med barnevernsbakgrunn: Selvstendighet (*independence*) eller en gradvis selvstendigjøring med tilhørighet til tidligere omsorgspersoner (*interdependence*). Det tredje handlet om i hvilken grad sosialarbeidernes identitet var preget henholdsvis av en offentlig eller en privat logikk.

I avhandlingen oppfattes forskjellene i vurderinger mellom sosialarbeiderne i de to tjenestene å ha sammenheng med at tjenestene preges av ulike institusjonelle logikker. Institusjonelle logikker forstås som organiserende prinsipper som legger føringer for aktørenes handlinger. Barnevernslogikken er karakterisert av et foreldrelignende organiserende prinsipp, og NAVlogikken har et organiserende prinsipp med utgangspunkt i NAV sin oppgave som sikkerhetsnett. Institusjonelle logikker gjør at bestemte forhold gis oppmerksomhet. I denne sammenheng var det forskjeller i hva som ble oppfattet som relevante kategorier, mål og identiteter.

Enhver kontekst influeres av flere logikker. En offentlig og en privat logikk hadde, i tillegg til en barneverns- og NAVlogikk, betydning for vurderingene. I avhandlingen forstås en offentlig logikk med utgangspunkt i et organiserende prinsipp med vektlegging av organisatoriske forvaltningsmessige forhold og hensyn til *den generaliserte andre*, og en privat logikk som vektlegger fleksibilitet, hensyn til den enkelte, *den konkrete andre*, og ungdommens tilhørighet til sentrale omsorgspersoner. I sammenligningen av vurderinger i

barnevernet og NAV, fremsto vurderingene i barnevernet som nærmere en privat logikk, men i sammenligningen av vurderinger i barnevernet opp mot tenkningen i privatsfæren ble det tydeliggjort at den offentlige logikken også hadde en sentral innflytelse i barnevernet.

Avhandlingen er ikke en evaluering av oppfølging fra barnevernet og NAV, men den gir innsikt i viktige forskjeller om hva som vektlegges i vurderingene i de to tjenestene. Med bakgrunn i en forståelse av at ulike logikker legger føringer for vurderingene, drøftes i hvilken grad sentrale levekår vil bli omfattet av organisasjonens ansvar i lys av de to logikkene. Konklusjonen er at organisasjonen har betydning for vurderingene. NAV kan vanskelig erstatte barnevernets oppfølging uten at noe vesentlig går tapt.

Summary

Will there be any difference for young people leaving care if they get support from child welfare services or social services? The theme of the thesis is social workers considerations regarding support for young people leaving care in transition to adulthood.

Professional work is characterized by a freedom to make discretionary judgements. However representing an organization also constrains work. Young people aged between 18 and 23 years leaving care can be supported by both the child welfare services and social services. These organizations have two different target groups; to help and protect vulnerable children and youth, and to provide welfare services for adults. The research question considers the organizations significance with regards to the social workers judgements.

The child welfare services and social services are human service organizations with special characteristics: They are working with people and are considered institutional organizations. Institutional theory and especially theory of institutional logics have constituted an important framework for the analyses of the social workers considerations. Their considerations also points to normative questions about how extensive support these two welfare services should give to youths leaving care. To discuss these questions normative political theory has been used.

Many youths leaving care struggle in the transition to adulthood. They have a lower educational level than others their age, are more often unemployed and they also receive social assistance benefits to a greater extent. The transition to adulthood is described as accelerated and compressed compared with other young people. Young people leaving care often have needs that are not being met by their families, and are therefore in need of public support.

The thesis is based on qualitative interviews with social workers from both services. Vignettes were used as part of the interviews. The social workers were asked to consider short stories, vignettes, about youths leaving care which were meant to resemble situations in social work practice.

Interviews with young people who have received support from child welfare services and a review of the history of aftercare services contribute to an understanding of the context in which the social workers considerations are taking place.

The analysis revealed three main elements that were of special importance when the social workers examined the situation of the youths and considered giving support. The first main issue was the process of categorization. The social workers in child welfare services emphasized a special responsibility for youths who had been in care, as opposed to youths getting support at home, while, social workers in social services placed particular weight on distinguishing between the youths as either sick or healthy. The second main issue was related to the objectives of the work. The goal of education and independence was underlined by both social workers in child welfare services and social services. However, the objective of making sure the youth had continuing relations with former carers were emphasized only by the social workers from child welfare services. The considerations given by the social workers can be related to international discussions on what should be the government's goal and responsibility towards young people with a child welfare background: Interdependence or independence. The third finding considered to what degree the social workers identity was influenced respectively by a public or a private logic.

The differences in judgments between social workers in child welfare services and social services are perceived to be related to the services being characterized by different institutional logics. Institutional logics are understood as organizing principles that guides the participant's actions: A child welfare logic characterized by a parent like organizing principle and a social services logic with an organizing principle based on its function as a safety net. Institutional logics give attention to certain conditions. In this situation, there are differences in what is perceived as relevant categories, goals and identities.

Every context is influenced by several logics. A public and private logic also had significance for the assessments. A public logic emphasizing organizational and administrative conditions, considering the *generalized other*, and a private logic emphasizing flexibility, uniqueness, considering the *concrete other* and interdependence towards other people. When comparing judgments in child welfare services and social services, the assessments in child welfare services appear closer to a private logic. However, when comparing the judgments in child

protection against thinking in the private sphere, the public logic also appears influential in child welfare services.

The thesis is not an evaluation of regimes of support in child welfare services and social services, but provides insight into important differences about what is emphasized in considering the youth's needs for support. Based on an understanding of the different logics guiding the social workers considerations in the two organizations, it is discussed how important living conditions will be monitored based on the two logics. In conclusion the organization matters with regards to the judgments taking place. It would be difficult for social services to replace child welfare services without any significant loss.

Forord

Det er mange som har gitt viktige bidrag til at dette har blitt en avhandling. Først vil jeg takke ungdommene og de ansatte i barneverntjenesten og NAV. Uten dere hadde det ikke blitt noen avhandling. Dere viste alle et engasjement for å bidra til at oppfølgingen for unge med barnevernsbakgrunn skal bli best mulig. Takk for at dere delte av deres erfaringer og synspunkter med meg.

Tusen takk til mine to veiledere: Lars Inge Terum og Elisabeth Bache-Hansen. Takk for at dere har delt av deres omfattende kompetanse om sosialtjenesten/NAV og barnevernfeltet samtidig som dere har gitt støtte til at jeg skulle gjøre mitt prosjekt og gå mine veier. Lars Inge takk for engasjert, støttende og krevende veiledning i mange år. Takk for at du har orket å lese et omfattende prosjekt mange ganger med grundige kommentarer og at du ikke på noe tidspunkt har gitt uttrykk for oppgitthet eller manglende tillit til prosjektet. Elisabeth, takk for at du alltid har formidlet interesse for prosjektet og gitt oppmuntring og konkrete innspill å strekke seg mot. Takk for dine detaljerte og grundige kommentarer i sluttspurten.

Det har vært lærerikt og inspirerende å være stipendiat knyttet til doktorgradsprogrammet ved Senter for profesjonsstudier, Høgskolen i Oslo og Akershus. Doktorgradskursene med Harald Grimen og Anders Molander står i en særstilling, men også diskusjonene i forskningsseminarene og forskningsgruppa profesjon og styring har vært viktige. Jeg vil takke Jan Messel for nyttige kommentarer på det historiske, Jorunn Vindegg for sentrale innspill og Lennart Svensson for å ta på seg arbeidet som sluttleser og gi verdifulle og viktige kommentarer. Gunda Ruud og Vigdis Berger har bidratt til at jeg har funnet meg til rette og kommet gjennom de administrative prosessene.

Jeg har gjennom stipendiatperioden hatt min arbeidstilknytning ved Diakonhjemmet høyskole, og jeg vil takke for finansiering av stipendiatstillingen fra Diakonhjemmet stiftelse. Takk til mine ledere både på Senter for diakoni og profesjonell praksis og Institutt for sosialt arbeid og familierapi for støtte og tilrettelegging. En særlig takk til min nåværende leder, Lene Østby, for å stille opp før disputas. Takk til alle gode kolleger og medstipendiater som det har vært inspirerende å jobbe sammen med. Ikke minst vil jeg takke for alltid god hjelp og service fra biblioteket med leder Hilde Trygstad.

Avhandlingen beveger seg i skjæringsfeltet mellom profesjonsstudier og sosialt arbeid, og handler om ettervernsfeltet. Tusen takk til dere som har introdusert meg til forsknings- og

arbeidsfeltet knyttet til unge med barnevernsbakgrunn: Elisabeth Backe-Hansen, Elisiv Bakketeig, Reidun Føllesø, Cathrine Torbjørnsen Halås, Tor Slettebø og Jan Storø.

Bjørg Fossetøl, Randi Kroken og Ingvil Lønning dere har vært viktige venner og medstudenter over år. Takk for viktige faglige diskusjoner. En særlig takk til deg Bjørg for grundige kommentarer i sluttspurten. Leder, kollega, medstipendiat Elisabeth Brodtkorb har vært en viktig støttespiller og faglig diskusjonspartner i alle årene. Tusen takk! Tusen takk til min søster Anne Oterholm, for at du har brukt din kompetanse og tatt av din tid til å gjennomføre en grundig språkvask.

Takk til viktige turkamerater; Birgit, Mari, Inger Cathrine og Solveig. Jens, takk for at du alltid ordner opp i IT-problemer. Gard og Nina, takk for hjelp med engelske tekster og Gard, takk for gode innspill når kompliserte forhold skal forklares.

Langhus, august 2015

Inger Oterholm

Innhold

Del 1.....	5
1. Introduksjon	5
1.1 Sosialarbeideres vurderinger i lys av organisasjonstilhørighet	5
1.2 Vurderingskonteksten – oppfølging av unge med tiltak i barnevernet	6
1.3 Avhandlingens problemstilling og forskningsspørsmål	8
1.4 Bakgrunn og interesse for feltet.....	10
1.5 Sentrale begreper i barneverntjenesten og NAV	12
1.6 Avhandlingens oppbygning	16
2. Forskning på feltet.....	19
2.1 Min avgrensning av forskningsfeltet	19
2.2 Forskning om vurderinger av barnevernstiltak	19
2.3 Forskning om vurderinger om sosialhjelp	25
2.4 Forskning om barnevernet og NAV som velferdsorganisasjoner	26
2.5 Et lite studert felt.....	30
3. Teoretisk og analytisk grunnlag.....	32
3.1 Introduksjon	32
3.2 Ulike tradisjoner for å analysere vurderinger	32
3.3 Teori om velferdsorganisasjoner.....	35
3.4 Institusjonell teori	41
3.5 To tradisjoner for tenkning om statens ansvar	47
3.6 Ungdom som brukere av velferdstjenester eller det offentlige som omsorgsgiver?	55
3.7 Avhandlingens teoretiske og analytiske grunnlag.....	58
4. Historisk kontekst	61
4.1 Introduksjon	61
4.2 Ettervernets opprinnelse.....	61
4.3 Utvidelse av ettervernet.....	65
4.4 Organiseringen av barnevernet og sosialomsorgen.....	70
4.5 Aldersgrenser	75
4.6 Økonomisk sosialhjelp og ungdom.....	82
4.7 Ny utvidelse av ettervernet	85
4.8 Sentrale diskusjoner og utviklingstrekk i ettervernet	92
5. Ungdommene og tjenestene.....	94
5.1 Introduksjon	94

5.2 Barnevernsbarn i overgangen til voksenlivet	94
5.3 NAV og barneverntjenesten	109
5.4 Sosialarbeidere i barneverntjenesten og NAV	124
6. Metode	129
6.1 Valg av tilnærming.....	129
6.2 Kunnskapsteoretisk forståelse	130
6.3 Refleksjon over betydningen av eget ståsted	132
6.4 Intervju med ungdom.....	135
6.5 Intervju og vignettmetoden	137
6.6 Utvalg.....	141
6.7 Rekruttering og presentasjon av informantene	142
6.8 Gjennomføring	145
6.9 Transkribering.....	148
6.10 Analyse	149
6.11 Vurdering av reliabilitet, validitet og generalisering.....	154
6.12 Etske overveielser.....	160
Del 2.....	165
7. Kategoriseringsprosesser	167
7.1 Introduksjon	167
7.2 Barnevernstiltakets betydning	169
7.3 Barn eller voksen	181
7.4 Ungdom versus andre brukergrupper.....	191
7.5 Betydningen av ungdommens helse	201
7.6 Kategoriseringsprosesser i barnevernet og NAV.....	210
8. Målsetting.....	212
8.1 Introduksjon	212
8.2 Å fullføre videregående utdanning	212
8.3 Vurderinger om finansiering av videregående utdanning	218
8.4 Mål om selvstendighet	227
8.5 Mål om tilhørighet.....	244
8.6 Mål om normative overganger i barnevernet og NAV.....	255
9. Identitet - offentlig eller privat logikk	257
9.1 Introduksjon	257
9.2 Omsorg – fleksibilitet – den konkrete andre.....	259

9.3 Rutinenes forrang – den generaliserte andre	266
9.4 Fleksibilitet og rutiner – den konkrete- og den generaliserte andre	276
9.5 Grenser for barnevernets ansvar	277
9.6 Offentlig forvaltning av private relasjoner – vurderinger i barnevernet.....	280
9.7 Mellom en privat- og en offentlig logikk	287
10. Rådende institusjonelle logikker	288
10.1. Introduksjon	288
10.2 Foreldre eller sikkerhetsnett	288
10.3 Mellom selvstendighet og tilhørighet	290
10.4 En barnevernslogikk og en NAVlogikk.....	296
11. Avhandlingens bidrag og begrensninger	306
11.1 Introduksjon	306
11.2 Organisasjonens betydning for profesjonelles vurderinger.....	306
11.3 Kunnskapsbidrag	306
11.4 Avhandlingens begrensninger	314
11.5 Generalisering av undersøkelsesresultatene	316
Referanser	318
Vedlegg.....	342

Del 1

1. Introduksjon

1.1 Sosialarbeideres vurderinger i lys av organisasjonstilhørighet

Både barneverntjenesten og NAV¹ kan gi oppfølging til ungdom som har hatt tiltak i barnevernet etter at ungdommene har fylt 18 år og frem til de fyller 23 år. I hvilken grad ungdommene i denne perioden får videre oppfølging fra barneverntjenesten og /eller NAV avgjøres på grunnlag av sosialarbeideres skjønnsmessige vurderinger. Det at både NAV og barneverntjenesten har anledning til å gi oppfølging til denne ungdomsgruppen gir en mulighet til å studere forholdet mellom organisasjonstilhørighet og profesjonelles vurderinger. Profesjonsbegrepet gis ulikt innhold knyttet til ulike historiske epoker og ulike forfattere. I denne sammenheng tar jeg utgangspunkt i de forholdene som tradisjonelt er vektlagt. Profesjoner forstås som yrker som krever spesialisert kunnskap. Profesjonsutøvere har en viss grad av profesjonell autonomi, de har et profesjonelt forbund, en etisk kodeks og et samfunnsoppdrag (Abbott, 1988; Fauske, 2008; Freidson, 2001; Molander & Terum, 2008). En videre drøfting av profesjonsbegrepet ligger utenfor avhandlingens område.

Profesjonell virksomhet kjennetegnes av en viss frihet til å utøve skjønn. Samtidig skaper organisasjonstilhørighet betingelser for profesjonsutøvelsen. Både i profesjonsforskningen (bl.a. Evetts, 2010; NOU 2009:8; Svensson, 2008) og i organisasjonsforskningen (Ahrne, 1993; Hasenfeld, 2010a; Scott & Davis, 2007) understrekes det at arbeidsorganisasjonen legger føringer på den profesjonelles yrkesutøvelse.

All professions are in some way embedded in organizations, (...) particularly work organizations, where the actual professional practice is made possible and within which the professional collegial form is performed and practiced. Professions are in this sense strongly organization-dependent (...) (Svensson, 2010:147-148).

Profesjonsutøveren handler både ut ifra sin profesjonelle kompetanse og sine personlige forutsetninger, men også som organisasjonsmedlem. Når en handler på organisasjonens vegne, kan en bare i begrenset grad bestemme hva en vil gjøre (Ahrne, 1993). Den organisatoriske avhengigheten hevdes likevel ofte å være undervurdert i studier av profesjonelt arbeid (Evetts, 2010; Hasenfeld, 2010a; Liljegren, 2008; Svensson, 2008, 2010). En grunn kan være at

---

¹ Jeg har valgt å skrive NAV med store bokstaver. NAV var opprinnelig et akronym som sto for Nye Arbeids- og Velferdsetaten, mens det senere ble gjort om til egennavn Nav (Lundberg, 2012). I litteraturen brukes både Nav og NAV som skrivemåte. På NAVs nettsider skrives det NAV.

organisasjonssosiologien og profesjonssosiologien tradisjonelt har fremstått som to separate felt (Evetts, 2010)².

1.2 Vurderingskonteksten – oppfølging av unge med tiltak i barnevernet

Det at barn og unge mottar tiltak etter barnevernloven kan knyttes til tre forhold. Det gjelder for det første barn og unge som har særlige behov på grunn av forhold i hjemmet, for det andre barn og unge som utsettes for omsorgssvikt og for det tredje barn og unge som viser alvorlige atferdsvansker (barnevernloven, 1992 §§ 4-4, 4-12, og 4-24). Tiltakene kan variere fra hjelpetiltak i hjemmet til omsorgsovertakelse og plassering i fosterhjem eller på institusjon. Ungdommene har ofte opplevd større belastninger enn andre ungdommer på grunn av mangler i omsorgen de har fått, og de utgjør således en utsatt ungdomsgruppe. Mange møter også særlige utfordringer som unge voksne. Både norske og internasjonale studier viser at ungdom, som har hatt tiltak i barnevernet, gjennomgående har høyere risiko for blant annet ikke å fullføre utdanning, utvikle dårlig fysisk og mental helse, arbeidsledighet og rusmisbruk. Samtidig får mange unge med barnevernsbakgrunn mindre støtte i nettverket sitt i overgangen fra ung til voksen enn andre ungdommer (Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen & Hvinden, 2014c; Clausen & Kristofersen, 2008; Hjort & Backe-Hansen, 2008; Kristofersen, 2009; Stein, 2012). De kan derfor i særlig grad ha behov for offentlig støtte. I tillegg til at oppfølging har betydning for den enkelte, kan også oppfølging gi samfunnsøkonomiske gevinst. En undersøkelse som tar for seg samfunnsøkonomiske konsekvenser av marginalisering av ungdom viser at ved å redusere antallet ungdommer som ender utenfor arbeidslivet med 100 personer sparer samfunnet 1,1 milliarder kroner (Rasmussen, Dyb, Heldal & Strøm, 2010).

Unge over 18 år kan også motta sosialhjelp etter sosialtjenesteloven (2009). Denne avhandlingen ser særlig på den kommunale delen av NAV, som har ansvar for sosialhjelpstelsene. To tredeler av ungdom som har hatt tiltak i barnevernet mottok, sosialhjelp en eller flere ganger i perioden 1997-2005 (Clausen & Kristofersen, 2008:46)³.

---

² Det at det har fremstått som to separate felt har ifølge Evetts (2010) sammenheng med at det har vært et skille mellom anglo-amerikansk og europeisk kontekst for profesjonelt arbeid. Hvor staten var en sentral aktør i kontinentale profesjonsformer, mens i den anglo-amerikanske formen var de profesjonelle tradisjonelt forstått som privatpraktiserende med frihet til å kontrollere arbeidsbetingelsene. I dag arbeider de fleste profesjonelle innenfor offentlige eller private organisasjoner og arbeidsorganisasjonen fremstår med en større betydning også i anglo-amerikansk profesjonsforskning.

³ Tilsvarende andel i et tilfeldig trukket sammenligningsutvalg, som var så likt som mulig med barnevernutvalget med hensyn til kjønn og alder, var 15 prosent.

Skjønnsmessige vurderinger gir mulighet for individuelle vurderinger og fleksible arbeidsmåter som kan ta hensyn til den enkelte ungdoms ønsker og behov. Samtidig kan en fare ved skjønnsmessige vurderinger være at de kan føre til vilkårlighet og urettferdighet. Fra flere hold har det vært problematisert at det er betydelig variasjon i om ungdommene får oppfølging fra barnevernet og eventuelt i hvilke tiltak de får etter at de har fylt 18 år (bl.a. Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Follesø et al., 2006; Fylkesmannen i Oslo og Akershus, 2009; Haaland, Sverdrup & Andresen, 2006; Oslo kommune, 2006). Gjennom Statens Helsetilsyn sin landsomfattende gjennomgang i 2008 ble det avdekket flere mangler ved kommunenes oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn i alderen 18 til 23 år (Statens Helsetilsyn, 2009). Det var mangler tilsynsmyndighetene vurderte til å være en svært alvorlig svikt i kommunenes tilrettelegging, samordning og oppfølging av unge som vil trenge barnevernets eller sosialtjenestens hjelp og støtte etter fylte 18 år. Disse resultatene gir grunnlag for å stille spørsmål ved om barnevernsbarn får den oppfølgingen de har behov for, og om det er tilfeldig hva slags oppfølging ungdom med barnevernsbakgrunn får etter fylte 18 år. Videre har det også vært gjennomført mer generelle tilsyn om barnevernets arbeid som gir grunn til bekymring for barnevernets arbeid. Ved helsetilsynets landsomfattende gjennomgang av kommunalt barnevern i 2011 ble det funnet mangler ved undersøkelsessaker, evaluering av hjelpetiltak og ved barns medvirkning. Det ble også konstatert manglende styring og ledelse (Statens Helsetilsyn, 2012).

I 2010 ble det gjennomført et landsomfattende tilsyn med sosialtjenesten i NAV (Statens Helsetilsyn, 2011). Fylkesmennene fant lovbrudd i 45 av 50 undersøkte kommuner. Mange kommuner sikret ikke at de oppfylte sin plikt til å opplyse saker så godt som mulig, eller gjennomførte ikke en forsvarlig kartlegging av søkerens totale situasjon. Individuelle vurderinger ble ikke gjennomført slik loven forutsetter. Både Riksrevisjonen (2012b) og Arbeidstilsynet (2009) har meldt om svært belastende arbeidsbetingelser i førstelinjen i NAV. Selv om tilsynene i NAV ikke har handlet spesielt om unge med barnevernsbakgrunn, kan de gi grunn til bekymring for om heller ikke barnevernsbarn får en forsvarlig kartlegging av sin situasjon dersom de henvender seg til NAV.

1.3 Avhandlingens problemstilling og forskningsspørsmål

Tema for avhandlingen er profesjonelles vurderinger innenfor en organisasjonsmessig kontekst. Med bakgrunn i at barneverntjenesten og NAV har ansvar for oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn i overgangen til en voksentilværelse har jeg valgt følgende problemstilling:

Hvilke føringer legger organisasjonstilhørighet for sosialarbeideres vurderinger om oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn?

Organisasjonstilhørighet forstås i avhandlingen på to nivåer. Det ene er et konkret kontor med en bestemt barneverntjeneste og et konkret NAVkontor med sin lokale organisering. Samtidig er de konkrete kontorene en del av barneverntjenesten eller NAV som institusjonelle ordninger. I mange sammenhenger benyttes begrepene *organisasjon* og *institusjon* synonymt. I avhandlingen har jeg valgt å skille mellom et organisasjons- og et institusjonsbegrep. Organisasjon beskriver det første nivået, det konkrete lokale kontoret. Organisasjonen er en ordning med identifiserte medlemmer, spesifikke ressurser med en adresse, mens institusjoner knyttes til idéer, kunnskaper, lover og forestillinger (Ahrne, 1993:62). De knyttes i avhandlingen til det andre nivået. Institusjoner kan beskrives som relativt varige sosiale strukturer som gir stabilitet og mening til sosialt liv (Scott, 2008). NAV og barneverntjenesten som institusjoner forstås som måter samfunnet har institusjonalisert ansvaret for bistand til mennesker som har behov for offentlig støtte i ulike situasjoner. De utgjør institusjonelle ordninger. Begge har et samfunnsoppdrag som handler om å gi støtte til mennesker i vanskelige livssituasjoner og de kan ha et ansvar for ungdom mellom 18 og 23 år som har hatt barnevernstiltak.

De profesjonelle i barneverntjenesten og NAV er i hovedsak sosionomer eller barneverns-
pedagoger (Statistisk sentralbyrå, Statistikkbanken). Betegnelsen sosialarbeider⁴ vil gjennom avhandlingen brukes som en fellesbetegnelse for ansatte i NAV og barneverntjenesten med sosialfaglig utdanning. Sosionomer og barnevernspedagoger har gjennom sin utdanning tilegnet seg en kompetanse som de bygger på i sine profesjonelle vurderinger. De to sosialarbeiderutdanningene har flere felleselementer, samtidig som de er spesialisert mot ulike

---

⁴ Det har innenfor profesjonsforskningen vært diskusjoner om hvilke yrkesgrupper som skal regnes som profesjoner og i hvilken grad sosialt arbeid vurderes som en egen profesjon (bl.a. Abbott, 1988; Etzioni, 1969; Fauske, 2008). Denne diskusjonen ligger utenfor avhandlingens område, og jeg vil omtale sosialarbeidere som profesjonsutøvere.

brukergrupper. Det innebærer forskjeller som også vil kunne ha betydning for deres vurderinger.

Vurdering forstås i avhandlingen synonymt med det å avveie, overveie, utøve skjønn eller dømmekraft. Det handler om de faglige overveielserne sosialarbeiderne gjør når de resonnerer om hva slags oppfølging ungdom med barnevernstiltak skal få i overgangen til en voksen tilværelse. Skjønnsmessige vurderinger er nødvendige når det må tas hensyn til individuelle forhold og vurderingssituasjonen ikke kan standardiseres (Freidson, 2001).

I analysen fremsto kategoriseringen av ungdommens situasjon som et sentralt omdreiningspunkt for sosialarbeidernes vurderinger. Målene som ble definert for arbeidet med ungdommene utgjorde også et viktig element i vurderingene. Sosialarbeidernes overveielser var i tillegg preget av hvordan de balanserte mellom en identitet innenfor en offentlig og en privat logikk.

En relevant teoretisk analytisk ramme måtte innehold en forståelse som kunne inkludere variasjonsbredden i informantenes vurderinger. Jeg har brukt teori om institusjonelle logikker som en særlig egnet analytisk ramme for analyse av vurderingene. Denne teorien fremsto som en hensiktsmessig teoretisk tilnærming for å beskrive samspillet mellom sosialarbeidernes vurderinger og de organisasjonsmessige og institusjonelle betingelsene. Her forstås individuelle og organisasjonsmessige handlinger som innleiret i institusjonelle logikker. Samtidig ses institusjonelle logikker som sosialt konstruert og derfor konstituert gjennom individer og organisasjoners handlinger (Thornton & Ocasio, 2008). Institusjonelle logikker får betydning for hvordan bestemte kategorier, mål og identiteter fremstår som aktuelle og har dermed betydning for aktørers handlinger (Thornton & Ocasio, 2008; Thornton, Ocasio & Lounsbury, 2012). Institusjonelle logikker beskrives som materielle praksiser og symbolske konstruksjoner som fungerer som organiserende prinsipper for organisasjoner og individers vurderinger (Friedland & Alford, 1991:248). De institusjonelle logikkene bestemmer ikke hvordan en skal handle, men er med på å gi retning til aktørenes tenkning, tale og handling. De legger føringer for hva som kan erkjennes, sies og gjøres (Jakobsen, 2004:237).

Vurderingene handlet også om normative spørsmål om hvor omfattende oppfølging ungdommene burde få. NAV og barnevernets samfunnsoppdrag er stadig under debatt, og sosialarbeiderne diskuterte temaer som tok for seg hvor langt statens ansvar for unge med

barnevernsbakgrunn bør gå. Vurderingene handler om støtte til myndige unge mennesker, som har opplevd at samfunnet har grepet inn i deres liv mens de var barn og hvilket ansvar samfunnet skal ha i deres videre liv. Når jeg drøfter disse spørsmålene vil jeg trekke veksler på normativ politisk teori gjennom blant annet Rothsteins (1994) drøfting av statens ansvar.

I analysen av sosialarbeidernes vurderinger rundt oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn har jeg tatt utgangspunkt i følgende forskningsspørsmål

- *Hvordan kategoriserer sosialarbeiderne ungdommene i sine vurderinger?*
- *Hvilke mål beskriver sosialarbeiderne som sentrale for oppfølgingen av ungdommene?*
- *Hvilke identiteter fremstår som dominerende for sosialarbeiderne?*
- *Hvilke forhold inngår i organisasjonens ansvar for ungdommene?*
- *Hvilke institusjonelle logikker legger føringer for sosialarbeidernes vurderinger om oppfølging av ungdommene?*

For å få innsikt i sosialarbeidernes vurderinger har jeg intervjuet sosialarbeidere i NAV og barneverntjenesten.

1.4 Bakgrunn og interesse for feltet

Jeg har kjennskap til barnevern- og sosialhjelpsfeltet både gjennom egen utdanning som sosionom med hovedfag i sosialt arbeid, eget arbeid i ulike deler av barnevern- og sosialtjenestefeltet, undervisning av sosionomer og barnevernspedagoger og forskning i feltet. Disse ulike ståstedene har bidratt til min interesse for barnevernsbarn som en gruppe som kan falle mellom to tjenester, mellom barneverntjenesten og sosialtjenesten/NAV. I og med at ungdommene kan få tiltak fra begge tjenestene, ble jeg opptatt av i hvilken grad sosialarbeidere i de to tjenestene vurderte ungdomsgruppen på den samme måten, eller om ulike organisasjonstilhørighet førte til at ungdommenes situasjon ble vurdert ulikt. I tilfeldige møter med ulike representanter fra de to tjenestene ble jeg også slått av hvor selvfølgelig ulike synspunkter på tjenestenes ansvar ble presentert. For enkelte i barnevernet var det en selvfølge at barnevernsbarn skulle få videre oppfølging etter 18 år, for andre var det en like stor selvfølge at de ikke skulle få det, men at de skulle få oppfølging fra sosialtjenesten/NAV. Jeg ønsket å forstå mer av hvilke vurderinger og begrunnelser dette var uttrykk for. Gjennom min interesse for spørsmålene fikk jeg kontakt med andre forskere på feltet og en bekreftelse på at det var lite forskning om oppfølging av unge med barnevernsbakgrunn over 18 år.

Min forskning om oppfølging av unge som hadde hatt tiltak i barnevernet startet i 2007. Da gjennomførte jeg, på oppdrag fra Norsk fosterhjemsforening, en surveyundersøkelse til

barneverntjenestene i Norge om deres arbeid med ettervern (Oterholm, 2008a). I 2008 deltok jeg i NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring) sitt arbeid med å utarbeide en forskningsstatus på ettervernfeltet på oppdrag av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Oterholm, 2008b, 2009).

I hovedoppgaven min undersøkte jeg sosialarbeideres behov for endret kompetanse ved overgangen fra barnevernsnemnder til fylkesnemnder. Oppgaven konkluderte med at fylkesnemndsordningen førte til et større behov for juridisk- og muntlig kompetanse i tillegg til en styrking av sosialfaglig kompetanse (Oterholm, 1998, 2001).

I forskning om profesjoner skilles det mellom forskning på profesjonsfagernes formål, som er å bidra til god profesjonsutøvelse, eksempelvis godt sosialt arbeid, og forskning som er ment å utvikle kunnskap om profesjoner, profesjonsutøvelse og profesjonskunnskap (Molander & Terum, 2008). Dette skillet knyttes til to former for kompetanse; aktørkompetanse, som handler om å utføre handlingen og kommentatorkompetanse, som handler om å analysere og evaluere aktiviteten. Det første relateres til et innenfrablikk og det andre til et utenfrablikk. I praksis er det vanskelig å trekke et skille mellom *profesjonsstudier* og *studier innenfor profesjonsfagene* selv om det kan skilles analytisk. Problemstillingene i avhandlingen befinner seg innenfor profesjonsstudiefeltet med en analyse av organisasjonens betydning for profesjonsutøveres vurderinger. Samtidig har kunnskap om profesjonsutøveres vurderinger betydning for profesjonsutøvelse. God profesjonsutøvelse bygger blant annet på analyser og evaluering av profesjonsutøvelse og profesjonskunnskap som utvikles i profesjonsstudier. Gode profesjonsstudier bygger på kjennskap til feltet som studeres selv om det ikke forutsettes en aktørkompetanse. Etter min vurdering er det nyttig for profesjonsstudiefeltet med forskning som relaterer seg til kompleksiteten i profesjonsutøvelsen gjennom et visst innenfrablikk, på samme måte som profesjonsutøvelsesfeltet vil ha nytte av forskning som bidrar med et blikk utenfra. Mitt ønske er at denne studien skal være et bidrag til begge tradisjonene. Jeg har i arbeidet med avhandlingen ved Senter for profesjonsstudier vært opptatt av teori og begreper som styrker blikket utenfra, samtidig har jeg med meg mine erfaringer og et blikk innenfra. De metodiske implikasjonene ved å forske på eget felt kommer jeg tilbake til i metodekapittelet.

1.5 Sentrale begreper i barneverntjenesten og NAV

1.5.1 Overgang til en voksentilværelse

Formuleringene *overgang til en voksentilværelse* og *overgang til en selvstendig tilværelse* brukes ofte om hverandre. De gir likevel ulike føringer for hva overgangen innebærer. Begge formuleringene kan problematiseres. Hva innebærer det å leve en selvstendig tilværelse? Selvstendighet kan forstås som en motsetning til avhengighet og berører slik grunnleggende tenkning om hva det vil si å leve som menneske. Kan en leve uavhengig av andre? Filosofiske og psykologiske diskusjoner rundt slike spørsmål er også sentrale i ettervernsfeltet (Bakketeig, 2008; Collins, 2001; Hjort & Backe-Hansen, 2008; Propp, Ortega & NewHeart, 2003; Storø, 2012).

Ettersom selvstendighetsbegrepet kan antyde at det er meningen at en skal klare seg uten andre, har jeg valgt formuleringen *overgang til en voksentilværelse* i arbeidet med å skrive avhandlingen. Denne formuleringen kan imidlertid også problematiseres. Hva innebærer det å bli voksen? Er det slik at en er voksen etter fylte 18 år? Det er ikke gitt at det er en entydig forståelse av hva det er å være voksen. Jeg oppfatter likevel at formuleringen *overgang til en voksentilværelse* innebærer færre normative føringer om hvordan voksenlivet skal leves enn *overgang til en selvstendig tilværelse*. *Overgang til en voksentilværelse* kan forstås som en beskrivelse av et forløp fra barn, ungdom til voksen. Denne overgangen innebærer riktignok for mange i vårt samfunn et økende selvstendig ansvar. Det er en utvikling som også er ønsket. Forskjellen mellom disse begrepene peker mot diskusjoner som eksisterer i barnevernsfeltet, og drøftes av informantene. Disse vil bli behandlet gjennom avhandlingen.

Ut ifra en forståelse av at unge har behov for oppfølging i overgangen til en voksen tilværelse er det nyttig å se nærmere på hva oppfølging innenfor barnevernet og NAV kan handle om.

1.5.2 Ettervernsbegrepet i barnevernet

Alle tiltak, som er iverksatt av barnevernet før ungdommen har fylt 18 år, kan opprettholdes eller erstattes av andre tiltak inntil ungdommen fyller 23 år (barnevernloven, 1992 § 1-3). Opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år skal begrunnes ut ifra hensynet til barnets beste. I og med at ungdommene er myndige, må de selv samtykke til videre tiltak. Sosialarbeiderne må derfor komme til enighet med ungdommene om innholdet i den videre oppfølgingen. Dette skaper en forhandlingssituasjon mellom ungdommen og sosialarbeideren (Bakketeig, Oterholm & Backe-Hansen, 2008b).

I barnevernsfeltet brukes ofte begrepet *ettervern* om barneverntjenestens tiltak for ungdom over 18 år. Det er ikke et begrep som er eksplisitt formulert i barnevernloven. Det er likevel brukt i gjeldende rundskriv om tiltak for ungdom over 18 år (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011) og i forslag til endringer i barnevernloven i 2013 (Prop. 106 L (2012-2013)).

Begrepet *ettervern* har av flere grunner vært kritisert (Bakketeig, 2008; Storø, 2008, 2012). Kritikken har blant annet gått på at begrepet er misvisende og upresist ettersom det brukes på ulike måter. Begrepet avgrenses i noen sammenhenger til å gjelde tiltak fra barnevernet kun rettet mot ungdom som har vært under omsorg, slik de engelske begrepene *after care*, *leaving care*, *aging out of care* henspiller på. I andre sammenhenger brukes det spesielt om barne- og ungdomshjemmenes oppfølging av ungdom etter at de fysisk har flyttet ut av institusjonen. Begrepet brukes i tillegg om oppfølging etter innleggelse i for eksempel behandlingsinstitusjoner for rus eller psykiske lidelser. Denne bruken gir et inntrykk av at *ettervern* er noe som kommer etter et institusjonsopphold. En slik bruk utelukker oppfølging av ungdom som har bodd i fosterhjem eller hjemme med tiltak fra barnevernet. Det kan gi inntrykk av et brudd ved at det er noe som kommer etter og underkommunisere behovet for kontinuitet og at overgangen til voksentilværelsen er en prosess. Et annet moment er at støtten ikke må forstås som en avslutning, men som en hjelp til å ta fatt på en voksentilværelse (Storø, 2012:16). I stedet for å omtale det som en ettervernsfase anvendes internasjonalt begrepet overgang (transition) mer og mer for å fremheve den prosessuelle siden (Bakketeig, 2008; Stein, 2012; Storø, 2012).

Diskusjonen av ettervernsbegrepet er viktig. Likevel er *ettervern* et innarbeidet begrep, og det er vanskelig å komme utenom det når en trenger et samlebegrep for barnevernets oppfølging av ungdom over 18 år slik en blant annet gjorde i NOVAs rapport om «forskningsskunnskap om ettervern» (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008) og Storøs (2012) «Ettervern og overganger for ungdom i barnevernet». For mitt formål er ettervernsbegrepet et mer hensiktsmessig begrep enn *overgang*. *Ettervern* henspiller på oppfølgingen ungdommene får, mens *overgang* viser til ungdommens prosess. Jeg har derfor også valgt å bruke begrepet *ettervern* om barneverntjenestens oppfølging av ungdom i alderen 18 til 23 år uavhengig av hva slags tiltak de har hatt i barnevernet tidligere. Det inkluderer dermed oppfølging av ungdom som har vært i fosterhjem, bodd på barne- eller ungdomshjem, har hatt andre typer plasseringer og hjemmeboende ungdom med tiltak fra barnevernet.

I avhandlingen vil *barneverntjeneste* og *barnevernet* brukes om den kommunale barneverntjenesten for å kunne variere språket. Der jeg kommer inn på det statlige barnevernets arbeid vil dette presiseres.

1.5.3 Oppfølgingsbegrepet i NAV

Tiltak etter lov om sosiale tjenester i NAV kan ytes til personer over 18 år. Den oppfølgingen NAV gir barnevernsbarn omtales imidlertid ikke som *ettervern*. Det kan forstås ut ifra at NAV ikke har hatt kontakt med ungdommene tidligere, og at tiltak fra NAV derfor ikke er noe som kommer etter tidligere tiltak. Samtidig kan dette være forvirrende fordi innholdet i tiltaket fra barneverntjenesten og NAV kan være det samme. Økonomisk hjelp kan for eksempel gis fra barnevernet og da omtales som *ettervern*, mens når det ytes fra NAV omtales det som sosialhjelp. Konkret kan det dreie seg om to like økonomiske ytelser. Jeg har likevel forbeholdt *ettervern* som begrep for barnevernets tiltak for ungdom over 18 år slik det er vanlig å bruke det.

Begrepet *oppfølging* har på sin side en mer spesifikk betydning i NAV enn i barnevernet.

Med oppfølging forstås all samhandling mellom bruker og NAV som har til formål å understøtte framdriften i den enkeltes prosess mot et mål (Arbeids- og Velferdsdirektoratet og Sosial- og Helsedirektoratet, 15.3.2007:4).

Oppfølging defineres som det som skjer i samarbeidet med bruker for å nå målene som er satt opp. Oppfølgingen knyttes i direktoratenes strategi også til målene i NAV og skal både legge til rette for et individuelt bistandsløp, bidra til aktivitet og til brukermedvirkning. NAV har en generell oppfølgingsmodell som innebærer kartlegging, arbeidsevnevurdering, planarbeid, gjennomføring av tiltak og evaluering (Arbeids- og Velferdsdirektoratet og Sosial- og Helsedirektoratet, 15.3.2007; Kommunnenes Sentralforbund og Arbeids- og velferdsdirektoratet, 1.3.2009). I NAV gis derfor oppfølgingsbegrepet et bestemt innhold relatert til NAV sine mål og arbeidsmåter. Sosialarbeiderne fra NAV brukte begrepet både i en hverdagslig betydning og i en mer konkret betydning om arbeidsmetodene i NAV.

Oppfølging er et begrep som brukes i hverdagen, og det har vært naturlig for meg å bruke det i en hverdagslig betydning gjennom avhandlingen. Slik jeg bruker *oppfølging*, kan det både henspille på det arbeidet som gjøres og det tiltaket som barneverntjenesten eller NAV tilbyr ungdommene.

1.5.4 Begreper: Barnevernsbarn, bruker og klient

Jeg har allerede flere ganger i denne introduksjonen brukt begrepet barnevernsbarn. Jeg bruker begrepet med en viss ambivalens, ettersom det kan gi inntrykk av at det å ha hatt tiltak i barnevernet er dekkende for å beskrive en ungdomsgruppe. Formuleringen, *barnevernsbarn*, fremhever ett kjennetegn ved en sammensatt gruppe. Hvilke begreper som brukes påvirker vår oppfatning av et fenomen og hvilke handlingsmuligheter vi ser. I prosjektet «Ungdom i svevet» viser navnevalget at fokus legges på muligheter, bevegelse og utvikling. Hadde prosjektet blitt kalt «ungdom i risiko», ville fokus i større grad ha ligget på ungdommens begrensninger (Follesø et al., 2011; Halås, 2012).

Det er derfor viktig for meg å understreke det selvfølgelig; at barn og unge som har hatt tiltak i barnevernet, er like forskjellige som andre ungdommer. Ungdom med bakgrunn i barnevernet ville i andre sammenhenger ha kunnet få andre typer generaliserte merkelapper som gutter og jenter, storbyungdom og ungdom fra landsbygda, idrettsungdom, politisk engasjert ungdom og så videre. I denne sammenhengen er det imidlertid deres tidligere kontakt med barnevernet som er utgangspunktet for analysen av sosialarbeidernes vurderinger, og som derfor gir grunnlag for å benytte formuleringen barnevernsbarn.

Ulike barnevernsorganisasjoner har forskjellige synspunkter på bruk av begrepet barnevernsbarn. Forandringsfabrikken foretrekker formuleringen *barn og unge med barneverns-erfaring* fremfor *barnevernsbarn*. Landsforeningen for barnevernsbarn mener at *barnevernsbarn* er greit og knytter det til at det ikke er noe å skamme seg over å ha vært i kontakt med barnevernet (Backe-Hansen, Kristofersen & Clausen, 2014a:18). Landsforeningen for barnevernsbarn bruker også *barnevernsbarn* i organisasjonsnavnet⁵. Jeg har derfor også valgt å bruke begrepet *barnevernsbarn*. Samtidig ønsker jeg å unngå at kjennetegnet *å ha hatt tiltak i barnevernet* skal bli alt for dominerende i fremstillingen av ungdommene og vil derfor variere med å bruke *barnevernsbarn, ungdom som har hatt tiltak i barnevernet og unge med barnevernserfaring*.

Jeg vil videre knytte en kommentar til bruk av begrepene *bruker* og *klient*. Både ifølge Landsforeningen for barnevernsbarn og Forandringsfabrikken er *bruker* og *klient* lite populære begreper (Backe-Hansen et al., 2014a). Temaet i denne avhandlingen er imidlertid to

---

⁵ <http://www.barnevernsbarna.no/>

offentlige tjenesters relasjon til ungdommene. Det gjør det i noen situasjoner nødvendig og hensiktsmessig å omtale ungdommene i relasjon til disse tjenestene. Bruken av begrepene *aktør*, *bruker* og *klient* har vært drøftet i ulike sammenhenger (bl.a. Follesø, 2004; Rønning & Solheim, 1998; Sandbæk, 2001; Slettebø & Seim, 2007). Sandbæk (2001) oppsummerer noen skillelinjer og sier at begrepet *klient* fremhever at det er en relasjon mellom en profesjonell og en hjelpesøkende. Brukerbegrepet markerer en intensjon om å gi brukeren innflytelse. Aktørbegrepet peker utover kontakten med hjelpetjenesten og synliggjør at kontakten med hjelpetjenesten kun er en del av individers liv (ibid.). *Bruker* har etter hvert blitt den mest vanlige betegnelsen på personer som har kontakt med offentlige etater også i relasjon til NAV (Hansen, Lundberg & Syltevik, 2013). Å benytte begrepet *bruker* kan likevel være problematisk i sammenhenger hvor en person ikke har noe valg eller alternativ til den aktuelle tjenesten (Hansen et al., 2013; Sandbæk, 2001). Betegnelsen *bruker* av tjenester kan gi uttrykk for en villet kontakt. Den gir ikke nødvendigvis rom for den ambivalensen ungdom kan oppleve i kontakt med barnevernet eller NAV. Likevel velger jeg å benytte betegnelsen *bruker* som et uttrykk for at dette har blitt en vanlig betegnelse og for at det formidler en vektlegging av at mottakere av offentlige tjenester er aktive samfunnsborgere med ønske om innflytelse i eget liv. *Klient* er en betegnelse som brukes i en del av organisasjons- og profesjonslitteraturen. *Klient* vil i avhandlingen brukes i referanse til disse tekstene. Sosialarbeiderne bruker også både *klient* og *bruker* i intervjuene og deres formuleringer er beholdt.

1.6 Avhandlingens oppbygning

Avhandlingen har to hoveddeler. Den første består av tematiske, teoretiske og metodiske forutsetninger. Kapittel 1, som alt nærmer seg slutten, er en innledning der bakgrunn for tema og problemstilling beskrives. Kapittel 2 gjennomgår tidligere forskning. I kapittel 3 presenteres avhandlingens teoretiske og analytiske grunnlag. Organisasjonsteoretiske perspektiver med teori om velferdsorganisasjoner og institusjonelle logikker har vært særlig nyttige som ramme for analysen av sosialarbeidernes vurderinger. I tillegg er normativ teori benyttet i analysen. I kapittel 4 anlegges et historisk perspektiv på barnevernet og NAV sin oppfølging med sikte på å redegjøre for hva som historisk har vært sentrale diskusjoner om statens ansvar for oppfølging av ungdommer med barnevernsbakgrunn. I kapittel 5 har hensikten vært å gi et bilde av den gjeldende konteksten for sosialarbeidernes vurderinger. Hva kjennetegner ungdoms situasjon i overgangen til voksenlivet generelt, og hva kjennetegner situasjonen for unge med barnevernsbakgrunn spesielt. Deretter beskrives de gjeldende

rettslige rammene for ytelser til unge med barnevernstiltak mellom 18 og 23 år i barnevern-tjenesten og NAV, omfang av tiltak rettet mot denne brukergruppen og organiseringen av tjenestene. Sosialarbeideres utdanning er en av de institusjonelle premissene for deres vurderinger, og det redegjøres derfor også for sentrale prinsipper i sosionom- og barneverns-pedagogutdanningene. Avslutningsvis i den første delen omhandler kapittel 6 de metodiske tilnærmingene til avhandlingens empiriske undersøkelse.

Del to består av presentasjon, analyse og drøfting av sosialarbeidernes vurderinger med utgangspunkt i forskningsspørsmålene. I kapittel 7 handler det om hvilke måter sosialarbeiderne kategoriserer ungdommenes situasjon på i vurderingen av en eventuell oppfølging. I kapittel 8 er temaet hvilke målsettinger sosialarbeiderne formidler som ønskelig for arbeidet med barnevernsbarn, og hvordan dette legger føringer for vurderingene. Mange ungdommer får i overgangen til voksenlivet støtte fra sine foreldre. Forskjellene mellom tenkningen om offentlig støtte og privat støtte utforskes i kapittel 9 og knyttes til sosialarbeidernes identitet til en offentlig eller en privat logikk.

Parallelt med analysen og drøftingen av sosialarbeidernes vurderinger i kapittel 7, 8 og 9 presenteres synspunkter fra ungdommer jeg har intervjuet. For å få en større forståelse for konteksten for sosialarbeidernes vurderinger, intervjuet jeg ungdommer med erfaringer fra barnevernet om den oppfølgingen de hadde fått fra barnevernet og NAV etter at de hadde fylt 18 år. I arbeidet med avhandlingen har jeg prøvd ut ulike måter å presentere ungdommenes syn på. Min konklusjon er at synspunktene deres presenteres best i tilknytning til beskrivelser av tilsvarende tema i presentasjonen av sosialarbeidernes vurderinger. Ungdommenes syn presenteres ikke i et eget kapittel ettersom avhandlingen dreier seg om sosialarbeidernes vurderinger. Det er ikke meningen å devaluere ungdommens syn, men de er ikke hovedtema i avhandlingen. Ungdommenes erfaringer er imidlertid viktige fordi det er deres situasjon vurderingene handler om, deres syn gir en utdypet forståelse for konteksten for vurderingene.

I kapittel 10 drøftes spørsmålet hvilke institusjonelle logikker som legger føringer for vurderingene. Videre drøftes det hvilken betydning forskjellige institusjonelle logikker kan ha for vurdering av oppfølging av unge med tiltak i barnevernet med hensyn til sentrale levekårsområder. Drøftingen belyser spørsmålet om hvordan organisasjonens ansvar forstås. Kapittel 11 redegjør for konklusjonene knyttet til problemstillingen. Det reflekteres også rundt studiens bidrag og dens begrensninger samt hvilke muligheter den gir for generalisering.

2. Forskning på feltet

2.1 Min avgrensning av forskningsfeltet

Avhandlingens forskningsfelt er sosialarbeideres vurderinger innenfor barnevernet og NAV. Jeg har sett det som hensiktsmessig å dele forskningsfeltet i tre. Inndelingen er gjort med tanke på at avhandlingen berører flere forskningsområder, og fordi det så langt er få studier som sammenligner vurderinger på tvers av barnevernet og NAV. Jeg tar for det første utgangspunkt i forskning om sosialarbeideres vurderinger i barnevernet, herunder vurderinger om ettervern, for det andre i forskning om sosialarbeideres vurderinger om sosialhjelp og for det tredje avgrenses feltet til studier av arbeidet i barnevernet og NAV som særlig bygger på organisasjonsteoretiske tradisjoner, da avhandlingen handler om organisasjonens betydning for profesjonsutøvelse.

2.2 Forskning om vurderinger av barnevernstiltak

Barneverntjenestens arbeid knyttet til enkeltfamilier kan deles inn i ulike faser som melding/undersøkelse, tiltak, omsorgsovertakelse og ettervern. Forskning om sosialarbeideres vurderinger i barnevernet har gjerne vært knyttet til disse ulike fasene og i hovedsak til fasene som ikke omhandler ettervern. Undersøkelsene gjort innenfor denne forskningen er likevel relevant for min studie. De handler om vurderinger av terskler for barnevernets tiltak og sier noe om hvilke hensyn som vektlegges i sosialarbeideres vurderinger i barnevernsfeltet.

2.2.1 Vurderinger av melding, undersøkelse og tiltak

Mange studier innenfor barnevernsfeltet handler om det som omtales som terskler for barnevernets inngripen i en familie. Det gjelder om meldinger skal undersøkes, om tiltak skal iverksettes i familien, eller om det vurderes som nødvendig å overta omsorgen for et barn.

Det er gjennomført flere undersøkelser om barneverntjenestens vurderinger av melding- og undersøkelsesarbeidet (Christiansen, Havnen & Havik, 1998; Havnen, Christiansen & Havik, 1998; Juul, 2010; Rød, 1998). Det handler om terskelen for å igangsette undersøkelse etter en melding til barnevernet, og om terskelen for å sette inn tiltak etter en undersøkelse.

Samhandling med foreldrene og deres syn på barnets situasjon hadde en dominerende plass til en viss grad på bekostning av barnas perspektiv.

Barnevernets vurderinger om iverksetting av hjelpetiltak og omsorgsovertakelse har vært gjenstand for omfattende forskning både i Norge (bl.a. Backe-Hansen, 1995, 2001, 2004; Christiansen, 2002; Christiansen & Anderssen, 2010) og internasjonalt (bl.a. Claezon, 1987;

Egelund, 1997; Håkansson & Stavne, 1983; Packman, Randall & Jacques, 1986; Skytte, 2002). Det er også gjennomført flere nordiske komparative studier om terskelen for å gripe inn i familien og for iverksetting av tiltak (bl.a. Blomberg, Kroll & Meeuwisse, 2013; Egelund & André Thomsen, 2002; Grinde, 2004, 2007; Hestbæk, 1998). Det har videre vært utført flere komparative studier om barnevernets vurderinger og terskler for inngripen der det er gjort sammenligninger mellom flere ulike land (bl.a. Brunnberg, 2001; Hetherington, 1997; Jergeby & Soydan, 2002; Khoo, Huvönen & Nygren, 2003; Križ & Skivenes, 2013; Skivenes & Stenberg, 2013; Williams & Soydan, 2005). I de komparative studiene pekes det på at forskjeller mellom landenes lovbestemmelser og beslutningsprosesser om tvang kan forklare ulikhet i vurderingene. Lovgivningen ses på som en sentral formidler av samfunnets normer og som direktiv for vurderinger og vedtak. Men også ulike typer velferdsstater, velferds-systemer og ulikhet i kultur vurderes som betydningsfullt når forskjeller i ulike lands vurderinger skal forklares.

Studiene av terskler for omsorgsovertakelse og tiltak handler særlig om avveininger mellom hensyn til barn og unges behov opp mot foreldres interesser. I vurderinger av omsorgsovertakelse fokuseres det på hvordan foreldrene fungerer, på deres egenskaper og problemer. Psykologiske perspektiver og forklaringer som tar utgangspunkt i egenskaper er dominerende. Strukturelle faktorer vektlegges i mindre grad (bl.a. Andenæs, 2004; Backe-Hansen, 2004; Egelund, 1997; Juul, 2010; Kojan, 2011; Vindegg, 2011).

I forskningen rundt terskelen for iverksetting av undersøkelse, tiltak og omsorgsovertakelse er det gjort mange komparative studier med utgangspunkt i vignettmetoden. Vignettmetoden går ut på at deltakere presenteres for korte historier som beskriver personer, situasjoner eller handlinger som oppfattes som betydningsfulle for en gitt vurderingssituasjon. De blir så bedt om å gi sine synspunkter på den historien som er presentert. En presentasjon av ulike måter denne metoden er anvendt på er relevant både fordi den er sentral i studier om sosialarbeideres vurderinger og fordi denne tilnærmingen har vært sentral i avhandlingen.

Vignettene i studiene er ofte presentert som saker med en tenkt eskalerende utvikling. Respondentene blir bedt om å gjøre en vurdering individuelt etter presentasjon av hvert trinn med i hovedsak faste spørsmål og svaralternativer (Jergeby & Soydan, 2002; Skytte, 2002). I andre undersøkelser svarte saksbehandlere først kort på et spørreskjema individuelt, før vignettene ble drøftet i fokusgruppeintervju (Blomberg et al., 2013; Egelund & André

Thomsen, 2002; Grinde, 2004; Hetherington, 1997). Det finnes også studier hvor sosialarbeiderne har besvart vignettene individuelt online med både faste og åpne svarkategorier (Križ & Skivenes, 2013; Skivenes & Stenberg, 2013). Disse tilnærmingene til bruk av vignettmetoden kan beskrives som en blanding av kvalitativt og kvantitativt design. De fremstår med et forholdsvis strukturert design gjennom at deltakerne fyller ut spørreskjema med spørsmål i en gitt rekkefølge og med faste svarkategorier i tillegg til åpne svarkategorier og eventuelle gruppediskusjoner.

En ren kvantitativ måte å gjennomføre vignettstudier på omtales som *factorial survey design*, og denne er også vurdert som aktuell for studier av beslutninger i barnevernet (Taylor, 2006). Slike vignettstudier har vært brukt til å undersøke forskjellige yrkesgruppers vurderinger på ulike felt blant annet ulike profesjoners vurderinger om barnemishandling (O'Toole, O'Toole, Webster & Lucal, 1993; O'Toole, Webster, O'Toole & Lucal, 1999) og sosialarbeideres risikovurderinger i barnevernet (Arad-Davidzon & Benbenishty, 2008). *Factorial survey design* er også brukt i studier av sosialarbeideres vurderinger på andre felt som for eksempel beslutninger om behandling av rusmisbrukere (Wallander, 2008; Wallander & Blomqvist, 2009).

Samtidig som mange har gjort studier av sosialarbeideres vurderinger i barnevernsfeltet ved hjelp av vignetter, er det også gjort studier av vurderinger med utgangspunkt i reelle saker. Det er eksempelvis gjennomført analyse av saksdokumenter (Backe-Hansen, 2001), intervjuer av saksbehandlere (Christensen, 1998), intervju av saksbehandlere og familier (Packman et al., 1986; Vindegg, 2011), kombinasjon av intervju og analyse av saksdokumenter (Christiansen & Anderssen, 2010; Christiansen et al., 1998; Juul, 2010) og en kombinasjon av observasjon, intervju og analyse av saksdokumenter (Claezon, 1987; Egelund, 1997).

Når en går gjennom studier som handler om sosialarbeideres vurderinger om barnevernets inngripen, viser disse at sosialarbeidernes vurderinger handler om hvordan foreldrene fungerer. Metodisk har ulike tilnærminger vært benyttet, men vignettmetoden med et forholdsvis strukturert design har ofte hatt en sentral plass. De komparative studiene viser at institusjonelle betingelser gjennom lovgivning og kulturelle forhold har betydning for å forstå forskjeller mellom landene.

2.2.2 Vurderinger om ettervern

Studier om sosialarbeideres vurderinger av meldinger, undersøkelser og omsorgsovertakelser handler om terskelen for når barnevernet skal gripe inn i familien med ulike typer av tiltak. Undersøkelser om sosialarbeideres vurderinger av om ungdom skal få videre oppfølging etter 18 år handler om terskelen for å avslutte barnevernets oppfølging. Sosialarbeideres vurderinger om ettervern er lite undersøkt i motsetning til terskelen for inngangen til barnevernet. Det finnes imidlertid noen relevante undersøkelser om ettervernfeltet som i det videre blir gjennomgått.

Det er gjort en landsomfattende surveyundersøkelse om barneverntjenestene i Norge sitt arbeid med oppfølging av ungdom i overgangen til en voksentilværelse (Oterholm, 2008a, 2008b). Barnevernlederne som svarte på undersøkelsen representerte i overkant av 2/3 av barneverntjenestene i Norge. De fordelte seg jevnt med hensyn til geografi, kommunestørrelse og kontorstørrelse. Spørsmålene i surveyen handlet i hovedsak om organisering og praksis angående barnevernets ettervernsarbeid. De omhandlet mer generelle forhold vedrørende arbeidet med ettervern og i mindre grad konkrete vurderinger. De spørsmålene som ble stilt om begrunnelser for ettervern er imidlertid relevante for avhandlingen. De vanligste begrunnelsene for å innvilge tiltak var at ungdom hadde behov for tiltak (91 %) og at ungdom ønsket tiltak (87 %). I overkant av en tredel av respondentene oppga at de mente at barnevernsbarn bør få tiltak fra barneverntjenesten og ikke sosialtjenesten. Den vanligste begrunnelsen som ble oppgitt for at ungdom ikke hadde tiltak var at ungdom ikke ønsket tiltak (90 %). Det var kun ca. en firedel som oppga at ungdommene ikke hadde behov for tiltak og/eller ble vurdert til å klare seg selv som begrunnelse for at ungdommene ikke hadde tiltak. Uenighet om innholdet i tiltaket ble også ofte oppgitt som begrunnelse for at ungdom ikke hadde tiltak. Undersøkelsen peker på noen sentrale begrunnelser for at barnevernsbarn får eller ikke får videre oppfølging etter fylte 18 år. Det er likevel begrenset hvor mye en surveyundersøkelse kan gå i dybden og utforske vurderingene som gjøres. Studien omhandlet kun vurderinger fra sosialarbeidere i barneverntjenesten og ikke i NAV.

I en undersøkelse om oppfølging av ungdom med tidligere tiltak i barnevernet i overgangen til en voksen tilværelse i Trondheim kommune, ble det foretatt intervjuer av etatsledere fra både Barne- og familietjenesten og Helse- og velferdskontorene (Iversen, 2008). Etatslederne pekte på noen temaer som var sentrale i vurderingen av ungdoms overgang mellom de to tjenestene. Disse handlet både om faglige, ressursmessige og økonomiske forhold. Det ble vurdert som

nødvendig å trappe ned tiltak frem mot 18-årsalderen for å unngå at ungdommene skulle oppleve overgangen til voksentiltak som for brå. Tiltak fra Helse- og velferdskontoret ble ikke vurdert til å kunne være like omfattende som tiltak fra Barne- og familietjenesten. Dette, både fordi Helse- og velferdskontoret ikke hadde ressurser til så omfattende tiltak, og fordi det ble oppfattet som en fare at for omfattende tiltak kunne bidra til å skape avhengighet av offentlige tjenester og ikke fremme ungdommenes selvstendighet. Ungdommer som ble oppfattet til å ha lite behov for oppfølging, og som ble antatt å ville klare seg selv innen 20-årsalderen, ble det vurdert som hensiktsmessig å beholde i barnevernet da de verken ble sett på som «spesielt dyre, og heller ikke spesielt arbeidskrevende» (Iversen, 2008:98). Studien viste at lederne som ble intervjuet, hadde dårlig kjennskap til enkeltsaker, og at deres synspunkter dermed måtte betraktes som mer generelle vurderinger.

I Sverige er det gjort en studie av lederes vurderinger om oppfølging av ungdom som tidligere har vært plassert utenfor hjemmet av barnevernet og deres overgang til en voksentilværelse (Höjer & Sjöblom, 2011a). Sverige har en annen lovgivning enn den norske. I Sverige dekker sosialtjenestelovgivningen barnevern, men det er en egen lov om tvangstiltak⁶. 111 ledere i 75 kommuner ble intervjuet på telefon. Forfatterne fant flere motsetninger i ledernes syn på oppfølging av barnevernsbarn. Lederne fremhevet blant annet hvor viktig det var å følge opp ungdommene ut ifra deres individuelle behov, men det var likevel forventet at ungdommene flyttet fra fosterhjemmet når de ble 19 år og var ferdige med videregående skole. Lederne formidlet at de hadde et ansvar for ungdom med barnevernstiltak, men de vurdert ikke at disse hadde behov for noen spesiell tilrettelegging når unge med barnevernstiltak hadde de samme rettigheter til sosiale tjenester som andre. Lederne var imidlertid ambivalente til at ungdommene skulle ha kontakt med sosialtjenesten. De så det som en fare for at ungdommene ville bli avhengig av sosialhjelp, og at det ikke ville gi insentiver til å klare seg selv. Dette synspunktet tilsvarer det en fant hos lederne i Trondheim kommune.

I Danmark er det, som et ledd i en kunnskaps og erfaringsoppsummering om ettervern, gjort intervjuer med nøkkelpersoner ansatt på ulike nivåer i åtte kommuner om deres praksis angående ettervern (Mølholt, Stage, Pejtersen & Thomsen, 2012). Deres beskrivelse av hvilke grupper som mottar og ikke mottar ettervern er interessant. Ungdom som mottok ettervern

---

⁶ I 2008 kom det et tillegg til sosialtjenesteloven som inneholdt bestemmelser om støtte til ungdom som har vært plassert (Höjer & Sjöblom, 2011a).

kunne inndeles i to grupper. Den ene gruppen besto av ungdom som ble vurdert til å kunne leve et selvstendig voksenliv hvis de fikk støtte og hjelp utover 18 år. Den andre besto av ungdommer som ikke kunne klare seg selv, men der voksensystemet ikke fant at de hørte til hos dem. De ungdommene som ikke mottok ettervern kunne deles i tre grupper. Unge som ble vurdert til å klare seg selv etter fylte 18 år, de som gikk direkte til voksensystemet når anbringelsen opphørte ved 18 år og de unge som ikke ble vurdert til å kunne klare seg selv, men som ikke ønsket å motta et ettervernstilbud (Mølholt et al., 2012:142). Som i studien fra Trondheim finner en også her ulikheter mellom praksis i barne- og voksenforvaltningen (Iversen, 2008). Resultatene er i overensstemmelse med en tidligere intervjuundersøkelse av 16 saksbehandlere i 10 kommuner i Danmark om hvordan ettervernsarbeidet ble utført og var organisert (Espersen, 2004).

Undersøkelser om ettervern internasjonalt handler i stor grad om hvordan det går med ungdom i overgangen til en voksentilværelse, og om hvordan konkrete tiltak er organisert, og om hvordan de fungerer. Dette gjelder også undersøkelser fra England og USA som oppfattes å være i forskningsfronten på forskning om ettervern (Hjort & Backe-Hansen, 2008). Forskning på disse områdene presenteres som en del av beskrivelsen av det feltet sosialarbeidernes vurderinger omhandler i kapittel 5. Det er i tillegg gjort sammenligninger av ulike lands lovgivning og politikk på ettervernsområdet (Stein & Munro, 2008). Disse sammenligningene skjer imidlertid på et generelt nivå og gir lite innblikk i de konkrete vurderingene som enkeltsaksbehandlere gjør om oppfølging av ungdom.

De ulike undersøkelsene jeg har gjennomgått over er gjort ved intervju av ledere (Höjer & Sjöblom, 2011a; Iversen, 2008), intervju med nøkkelpersoner (Mølholt et al., 2012) og utsendt spørreskjema til ledere (Oterholm, 2008a, 2008b).

Forskningsgjennomgangen på ettervernområdet viser at det er få studier om sosialarbeideres vurderinger og deres begrunnelser for å fortsette eller avslutte tiltak etter at ungdommene har fylt 18 år. Studiene omhandler i hovedsak lederes synspunkter om mer generelle forhold. Det er den enkelte saksbehandler som har kjennskap til de konkrete ungdommene og som kan beskrive nærmere hvilke vurderinger som gjøres i avveining av forhold angående enkelt-ungdom. På dette området er det altså lite forskning. Det å intervju saksbehandlere og bruke vignetter for å få innsikt i deres vurderinger slik jeg har gjort i avhandlingen, er også en ny tilnærming til studier av vurderinger om ettervern.

2.3 Forskning om vurderinger om sosialhjelp

Det andre feltet avhandlingen berører er forskning på vurderinger om sosialhjelp. Selv om sosialtjenesten nå er en del av NAV, har forskning på sosialarbeideres vurderinger innenfor sosialtjenesten fortsatt relevans. Lovgrunnlaget for sosialhjelp er det samme i lov om sosiale tjenester i NAV som i lov om sosiale tjenester av 1992 og lignende som i lov om sosial omsorg av 1964.

Sosialarbeideres vurderinger om tildeling av sosialhjelp har vært gjenstand for flere undersøkelser (Andenæs, 1992; Terum, 1985, 1986, 1997). Generelt peker studiene på variasjon i vurderingen av tildeling og utmåling av sosialhjelp. Beskrivelser av en og samme situasjon kan resultere i både innvilgelse og avslag, men også ulikt omfang på ytelsen dersom den innvilges. Terum (1985, 1986) identifiserte i en sammenligning mellom sosialarbeidere fra forskjellige kontor to ulike tilnæringsmåter når stønad skulle vurderes; en regelorientert tilnærming med lave ytelser og en behovsorientert tilnærming med høyere ytelser.

Forskjellene i tildelinger hadde ikke sammenheng med størrelsen på kontoret, lokale satser for livsopphold eller kommunens økonomiske situasjon. Det ble antydnet at variasjonene kunne ha sammenheng med lengden på sosialarbeidernes arbeidserfaring. Kontorene med strengest praksis, hadde sosialarbeidere med lengst erfaring. I en sammenligning mellom ulike sosialkontor og mellom saksbehandlere på samme kontor kom det også frem variasjoner i tildeling av sosialhjelp. Det kunne ikke skilles mellom kontor som ga mye og kontor som ga lite, men det fremkom forskjeller relatert til kompleksiteten i sakene (Terum, 1997). I de kompliserte sakene var det flere forhold som ble trukket inn i vurderingen. Forskjellene ble relatert til sosialarbeideres ulike syn på normative spørsmål om hvilket nivå på levestandard sosialkontoret skal bistå med.

I Sverige er det gjort flere lignende studier som i Norge om sosialarbeideres vurderinger om tildeling og utmåling av sosialhjelp (bl.a. Hydén, 1990; Hydén, Stenberg & Westermark, 1995; Stranz, 2007). Her fremkommer det også variasjon mellom sosialarbeidernes vurderinger. En forklaring som trekkes frem er forskjeller i kultur mellom ulike kontor (Hydén, 1990). Hydén et al. (1995) sine analyser viser at kommunestørrelse, arbeidsbelastning og den lokale sosialhjelpsnormen hadde betydning for beslutningen. Jo høyere lokal norm, jo større arbeidsbelastning, og jo mindre kommune jo oftere ble søknadene innvilget. Sosialarbeidere med videreutdanning innvilget også oftere, og det var høyere innvilgelse dersom klienten var nærmere sosialarbeideren i alder. Samtidig var det flere av

variasjonene som ikke kunne forklares gjennom disse forholdene. Stranz (2007) fant at sosialarbeidere i en spesialisert organisasjon var mer tilbøyelige til å innvilge sosialhjelp. Det samme var sosialarbeiderne med størst arbeidsbelastning (Stranz, 2007:207-211). Sosialarbeidernes personlige oppfatninger syntes å spille en mindre rolle i motsetning til hva som har kommet frem i en del andre undersøkelser (Terum, 1985, 1986, 1997). I studier om sosialarbeideres vurderinger om tiltak for enslige mannlige og kvinnelige foreldre som søkte om sosialhjelp fremkom det forskjeller relatert til kjønn (Kullberg, 1994, 2005). De mannlige søkerne ble vurdert som mer ansvarlige for sin egen situasjon, og de fikk mindre omfattende tiltak enn de kvinnelige.

Flere undersøkelser om sosialarbeideres vurderinger om sosialhjelp er gjort med utgangspunkt i vignettstudier. Sosialarbeiderne har fått presentert vignetter som de skulle ta stilling til på fellesmøter på kontorene (Terum, 1985, 1986), eller de har tatt stilling individuelt og deretter drøftet sitt standpunkt i gruppe med kolleger (Terum, 1997). I andre studier har deltakerne tatt stilling til vignetten ved å fylle ut et spørreskjema og data er analysert kvantitativt (Hydén, 1990; Hydén et al., 1995; Kullberg, 2005; Stranz, 2007). Det er også gjort studier av behandling av søknader om sosialhjelp med materiale fra observasjon av klientsamtaler og saksbehandlers drøftingsmøter og intervjuer (Kullberg, 1994).

Forskningsgjennomgangen viser at flere av studiene om vurderinger om sosialhjelp peker på at sosialarbeidernes vurderinger ikke er like. Forskjellene knyttes noen ganger til sosialarbeidernes holdninger og noen ganger til forhold ved arbeidssituasjonen og organisasjonen. Studiene har ikke belyst vurderinger av sosialhjelp til unge med barnevernsbakgrunn, og i liten grad trukket inn institusjonelle forhold. Studiene benytter i hovedsak vignettmetoden i en strukturert form. Drøftingene inngår i liten grad i et mer omfattende kvalitativt intervju. Forskningsgjennomgangen viser at det temamessig og metodisk ikke er gjort studier av sosialarbeideres vurderinger om unge med barnevernsbakgrunn slik som i denne avhandlingen. Erfaringene fra studiene gir imidlertid grunn til å anta at det vil være variasjon i vurderingene om tildeling av sosialhjelp også til ungdom med barnevernsbakgrunn.

2.4 Forskning om barnevernet og NAV som velferdsorganisasjoner

Et tredje forskningsområde med relevans for avhandlingen er studier av sosialarbeideres praksis med bakgrunn i teori om bakkebyråkrati og velferdsorganisasjoner. Det betyr ikke at en organisasjonsteoretisk forståelse har vært fraværende i de ovenfor beskrevne studiene. I det

videre er det organisasjonsmessig og institusjonelle perspektiver mer sentralt. Denne type studier er derfor særlig relevant for min avhandling der organisasjonens betydning for vurderingene er tema. De tidligere omtalte studiene har også vært mer rettet mot terskelen for tiltak og ytelse.

Michael Lipskys (1980) bok er en klassiker i beskrivelsen av organisasjonens betydning for arbeidet i førstelinjen. Han undersøkte ulike profesjonsutøveres praksis inkludert sosialarbeidere. Lipsky belyser hvordan politikken blir utformet og transformert gjennom hvordan bakkebyråkrater utfører sitt arbeid i organisasjoner med til dels motsetningsfylte mål og vanskelige arbeidsbetingelser. Han viser til at arbeidere i førstelinjen utvikler overlevelselsesmekanismer for å kunne hanske med den pressede arbeidssituasjonen. Dette har betydning for de tjenestene som ytes. Det kan utvikles strategier som for eksempel begrenser tilgangen til tjenester, rutinisering, forskyvning av målsetting og så videre. Dette kan gjøre arbeidet enklere for bakkebyråkraten selv om det ikke nødvendigvis oppfyller organisasjonens målsetting.

Det er gjort en omfattende forskning i skjæringsfeltet mellom sosialhjelp og arbeidsmarkedstiltak, relatert til arbeidssøkere, ikke minst i USA, innenfor forskning om velferdsorganisasjoner⁷ (bl.a. Brodtkin, 1997; Hasenfeld, 2010b, 2010d; Hasenfeld, Ghose & Larson, 2004; Hasenfeld & Weaver, 1996; Maynard-Moody & Musheno, 2003), men også norske og nordiske studier (bl.a. Carstens, 1998; Caswell, 2005; Grape, 2001; Hydén, 1991; Johansson, 1992/2007; Kjørstad, 2005; Mik-Meyer, 2004; Røysum, 2009, 2010; Skjefstad, 2013; Thorén, 2008). Det er også gjort studier innenfor barnevernsfeltet med bakgrunn i velferdsorganisatoriske og institusjonelle perspektiver (bl.a. Egelund, 1997; Kojan, 2011; Vagli, 2009). Disse kan, sett under ett, sies å handle om sentrale forståelsesmåter i ulike deler av barnevernsfeltet som barnevernets undersøkelse (Egelund, 1997), vurderinger av tiltak (Vindegg, 2011), forholdet mellom ulike organisatoriske nivåer i barnevernet (Kroken, 2012), barnevernets institusjonaliserte praksis som dominert av middelklasseverdier (Vagli, 2009) og forekomst av klientskap knyttet til et klasseperspektiv (Kojan, 2011). Psykologiske perspektiver er ofte sentrale i vurderingene.

---

⁷ Jeg har i likhet med flere (bl.a. Fossestøl, 2012; Mik-Meyer, 2004; Vabø, 2007) valgt å bruke begrepet velferdsorganisasjoner om *human service organizations*. Jeg oppfatter det som bedre språklig enn menneskebehandlerne organisasjoner og beskrivende for de to organisasjonene avhandlingen omhandler.

Et sentralt poeng i flere av de ovennevnte studiene er hvordan arbeidere i førstelinjen oversetter politikken til praksis ved på ulike måter å balansere forholdet mellom organisasjonens krav og brukerens behov. Undersøkelsene peker i stor grad på at arbeidere i førstelinjen forsøker å tilpasse brukerens situasjon til organisasjonens regler, problemkategorier og rådende psykologiske tenkemåter. Det innebærer at søkerne utsettes for moralske vurderinger som ikke minst handler om en vurdering av søkerens vilje til arbeid og som skaper et skille mellom verdig og uverdige trengende. Dette skillet kan også gjenfinnes i undersøkelser om fattigvesenets historie og synet på de som har hatt behov for offentlig støtte (Egelund, 1997; Midré, 1995; Terum, 1996). Samtidig fremholdes det i flere studier at vurderingene i feltet er preget av sammensatte forståelsesmåter (bl.a. Brodtkin, 1997; Caswell, 2005; Hasenfeld, 2010d; Kjørstad, 2005; Skjefstad, 2013). Det balanseres mellom organisasjonens krav om selvforsørgelse og fokus på den individuelle arbeidsløses behov og autonomi (Eskelinen & Caswell, 2003). Caswell (2005) identifiserte fire ulike praksislogikker i sosialt arbeid på arbeidsmarkedsområdet. Det var patologiserende, byråkratisk, sanksjonerende og inklusjonsorientert praksislogikk. Hvilken som dominerer vil avhenge av både strukturelle og individuelle forhold. Skjefstad (2013) benyttet Caswells fire praksislogikker i sin studie av kvalifiseringsprogrammet i NAV. Hun fant spor av alle logikkene, selv om den byråkratiske var mest fremtredende.

Flere av studiene peker i tillegg på at velferdsorganisasjoner kjennetegnes av en ubestemthet knyttet til hvordan de arbeider. Det er ikke entydige arbeidsmåter som fører til klare mål og kontekstuelle faktorer på flere nivåer spiller inn (Brodtkin, 1997, 2010; Hasenfeld, 2010a, 2010b, 2010d). Ubestemtheten er både relatert til det institusjonelle nivået, faktorer på det lokale organisasjonsnivået, den enkelte profesjonsutøver og den enkelte bruker. Skjønnsmessige vurderinger på flere nivåer får betydning for beslutningene. Brodtkin (1997:24) fremhever at verken formell policy eller sosialarbeidernes ideologi er tilstrekkelig for å redegjøre for hvorfor velferdspolitikken utformes slik den gjør i førstelinjen. Hvordan sosialarbeidere i førstelinjen handler har sammenheng med betingelser på mange nivåer. Det innebærer at både egen kompetanse, kontorets ressurser, mulighetene for tiltak eller arbeid for klientene og så videre har betydning for hvordan arbeidet utformes i førstelinjen. Teoretiske perspektiver som utdyper strukturelle forhold ved organisasjonens betydning for yrkesutøvelsen utdypes i kapittel 3 (bl.a. Jewell & Glaser; Johansson, 1992/2007).

Et av de første bidragene relatert til forskning om sosialarbeidere på sosialkontor i Norge er Ustvedt Christiansen (1977) sin drøfting av forholdet mellom forvalter- og behandlerrollen på sosialkontor. Forfatteren fremhever at «det er samfunnets og forvaltningens premisser som er rådende» på sosialkontoret (ibid.:408). På slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet ble det gjennomført omfattende undersøkelser av sosialkontorene gjennom «sosialkontorundersøkelsen» og «sosialkontorforsøket». I disse var det særlig utfordringer knyttet til kombinasjonen mellom byråkratiske rutinemessig arbeid og skjønnsmessige vurderinger som var fremme (bl.a. Stjernø, 1982). Det ble beskrevet et skille mellom en forvaltningsorientering og en klientorientering i hvordan sosialarbeiderne oppfattet klientens problemer og definerte egne arbeidsoppgaver (Ranger, 1986). Frem til langt ut på 1990-tallet var barnevernet en del av arbeidet på sosialkontoret, og barnevernets arbeid inngikk som en del av arbeidet ved sosialkontoret. På 1990-tallet beskriver Thomassen (1995) hvordan organisasjonsendringer ledet frem mot en sterkere forvaltningsorientering. Hun viser også til at barnevernet skilles ut av sosialkontoret fordi det ellers var en fare for at de kompliserte barnevernsoppgavene ikke ble prioritert. Barnevernets organisering har de siste årene vært tematisert særlig angående forholdet mellom det kommunale og det statlige barnevernet og betydningen for de ansattes handlingsrom (Gautun, 2009, 2010; Kroken, 2012; Myrvold, 2011).

Organisasjonens betydning for utvikling av yrkesrollen har i tillegg vært drøftet i oppbyggingen av NAV (bl.a. Helgøy, Kildal & Nilssen, 2010; Røysum, 2009, 2010; Skjefstad, 2013). Flere undersøkelser om NAV viser til økte krav til rapportering og standardisering og mer vekt på byråkratiske prosedyrer (Alm Andreassen, Fossetøl & Klemsdal, 2011; Caswell & Innjord, 2011; Skjefstad, 2013). Det pekes på ulike fortolkninger av hva et helhetsorientert arbeid innebærer, der et byråkratisk, administrativt helhetssyn med vekt på koordinering av tjenester i NAV settes opp mot et sosialfaglig helhetssyn som dreier seg om å intervensere på flere nivåer og i ulike faser (Røysum, 2009). Fossetøl (2012) har i sin avhandling studert yrkesutøvelsen i NAV og hun beskriver et skille mellom sosialfagskoden og forvaltningskoden. Forvaltningskoden innebar en vekt på organisasjonens byråkratiske struktur og fremsto som dominerende.

Studier av vurderinger innenfor NAV sitt arbeidsområde (inkludert sosialkontorforskningen) er gjort med ulike kombinasjoner av metoder; gjennom intervju (Alm Andreassen et al., 2011; Fossetøl, 2012; Helgøy et al., 2010), feltarbeid i kombinasjon med intervju og gruppe-

samtaler (Ranger, 1986; Skjefstad, 2013), kombinasjon av feltarbeid, intervju og dokumentstudier (Kjørstad, 2005; Røysum, 2009, 2010) og kombinasjon av feltarbeid, intervju, dokumentstudier og spørreskjema (Stjernø, 1982). Internasjonalt blant annet i Danmark med en kombinasjon av feltarbeid, intervju og dokumentstudier (Caswell, 2005; Mik-Meyer, 2004) og Sverige (Thorén, 2008), fra USA med feltarbeid og intervju (Brodkin, 1997) og studier av saksdokumenter i kombinasjon med survey (Hasenfeld et al., 2004). Studier i barnevernsfeltet er gjort gjennom intervjuer av saksbehandlere og familier (Vindegg, 2011), observasjon (Kroken, 2012; Vagli, 2009) kombinasjon av survey, intervju og gruppesamtaler (Kojan, 2011).

Gjennomgangen av forskningen viser at mange studier av yrkesutøvelsen i skjæringsfeltet mellom sosialtjenesten og arbeidsmarkedstiltak, der NAV kan sies å befinne seg, tar utgangspunkt i teori om bakkebyråkratiet og velferdsorganisasjoner. Disse peker generelt på betydningen av trekk ved arbeidsbetingelsene for hvordan arbeidet utformes og at forståelsen av brukernes situasjon omdannes og tilpasses organisasjonens kategorier. Det beskrives også hvordan søkerne utsettes for moralske vurderinger som skaper et skille mellom verdig og uverdigg trengende. Samtidig påpekes det i noen studier en kompleksitet i vurderingssituasjonen ved at det er skjønnsmessige vurderinger på flere nivåer som kan spille inn og føre til variasjon i praksis slik det fremkommer i forskningen angående tildeling og utmåling av sosialhjelp.

De metodiske tilnærmingene har vært innrettet mot intervju og feltarbeid i motsetning til undersøkelsene rettet mot tersklene for barnevernets tiltak og vurderinger om sosialhjelp hvor vignettmetoden ofte har vært brukt. Min undersøkelse vil være et supplement til dette feltet med en kombinasjon av vignetter og intervju.

2.5 Et lite studert felt

Undersøkelsene om sosialarbeideres vurderinger i barnevernsfeltet handler i stor grad om barnevernets vurderinger av meldinger, undersøkelse, hjelpetiltak og omsorgsovertakelse og i liten grad om ettervern. Psykologisk tenkning og egenskaper ved foreldrene har tradisjonelt vært dominerende aspekter i disse vurderingene. Studier om andre vurderingstemaer enn ettervern i barnevernet kan ha relevans for avhandlingen i den grad de peker på organisasjonsmessige og institusjonelle betingelser som generelt har betydning for vurderingene i barnevernet. De komparative studiene peker således på betydningen av institusjonelle betingelser

gjennom at de begrunner forskjeller i vurderinger med forskjeller i landenes lovgivning og kultur. Samtidig viser vurderingene om terskelen for at barnevernet griper inn med undersøkelse og tiltak at fokus for vurderingene i stor grad er på foreldrenes fungering. I en vurdering om avslutning av tiltak i tilknytning til at ungdommene blir myndige, vil foreldrenes fungering i mindre grad være relevant for vurderingene. Vurdering om oppstart av tiltak blir annerledes enn vurdering om avslutning selv om begge deler kan handle om hvordan barnevernets oppgaver og rolle forstås.

Undersøkelser om vurderinger angående ettervern er få og de bygger i liten grad på erfaringer fra saksbehandlere, som er den gruppen som står for de konkrete skjønsmessige vurderingene. Det er i liten grad gjort sammenligninger mellom vurderinger i barnevernet og i sosialhjelpsfeltet. Det er imidlertid interessant å merke seg at i de få undersøkelsene som er gjort, formidler lederne i sosialtjenesten en ambivalens til at ungdom får videre oppfølging utover 18 år. Studiene av tildeling av sosialhjelp er heller ikke relatert til ungdom med barnevernsbakgrunn. Dette fremstår som mangler ved tidligere forskning også med tanke på at mange ungdommer med barnevernsbakgrunn mottar sosialhjelp.

Studier innenfor barnevern- og sosialhjelpsfeltet med bakgrunn i organisasjons- og institusjonelle forhold, handler heller ikke spesielt om vurderinger om oppfølging av unge med barnevernsbakgrunn i overgangen til en voksen tilværelse. Imidlertid peker de på betydningen av skjønsmessige betingelser på flere nivåer og hvordan moralske vurderinger spiller inn.

Metodisk viser gjennomgangen av tidligere forskning at vignettmetoden ofte har vært benyttet i studier om barnevernets terskler for tiltak og i studier om tildeling av sosialhjelp. Det fremstår som en anerkjent metodisk tilnærming, og det er en tradisjon jeg har bygd videre på. Samtidig som jeg har sett det hensiktsmessig å benytte den i en mer kvalitativ form for å kunne få frem en utdypet forståelse av hvilke forhold som er sentrale i vurderingene.

Oppsummert er min studie orientert mot et relativt lite utforsket felt i skjæringsfeltet mellom barnevernet og NAV sin praksis.

3. Teoretisk og analytisk grunnlag

3.1 Introduksjon

Både NAV og barneverntjenesten er velferdsorganisasjoner (*human service organizations*). I teori om velferdsorganisasjoner presenteres bestemte kjennetegn ved organisasjoner som arbeider med mennesker (Hasenfeld, 2010a). Disse kjennetegnene gir innsikt i den organisasjonsmessige konteksten for sosialarbeidernes vurderinger. Sentralt for forståelsen av velferdsorganisasjoner er også de institusjonelle betingelsene (ibid.). Både NAV og barneverntjenesten er institusjonaliserte ordninger for samfunnets bistand til mennesker i vanskelige livssituasjoner. Teori om institusjonelle logikker utdyper forståelsen av de institusjonelle betingelsene (Friedland & Alford, 1991; Thornton & Ocasio, 2008). Teori om velferdsorganisasjoner og institusjonell teori danner således en teoretisk og analytisk ramme for analysen av sosialarbeidernes vurderinger. Jeg gjør videre bruk av normativ teori som bidrar til å utdype innholdet i de institusjonelle betingelsene. Både NAV og barneverntjenestens oppdrag handler om hvordan staten på vegne av samfunnet kan gi mennesker støtte, men også kan gripe inn i deres privatliv. Den liberale- og den kommunitaristiske tradisjonen representerer to ulike perspektiver på hvor omfattende statens inngripen bør være (Rothstein, 1994). Disse tradisjonene gir innsikt i hvordan en kan forstå velferdsorganisasjoners oppgaver og har vært vesentlige i analysen av innholdet i sosialarbeidernes vurderinger.

Avhandlingens problemstilling handler om sosialarbeideres vurderinger og jeg starter med å behandle måter å analysere profesjonelles vurderinger på.

3.2 Ulike tradisjoner for å analysere vurderinger

Profesjonelles vurderinger omtales på ulike måter. En snakker om å utøve skjønn, fatte beslutninger og om utøvelse av dømmekraft. Formuleringene brukes ofte synonymt, men kan også relateres til ulike fag- og forskningstradisjoner.

Det å utøve skjønn oppfattes som sentralt i profesjonell yrkesutøvelse (Freidson, 2001). *Skjønn* er et begrep som brukes om det å gjøre vurderinger om individuelle forhold der vurderingssituasjonen ikke kan standardiseres. Ordet *skjønn* kommer fra det norrøne begrepet *skyn* og kan oversettes med blant annet omdømme, forstand, dømmekraft, vurdering (Grimen & Molander, 2008:188). Et engelsk begrep for skjønn; *discretion* kommer av det latinske *discernere*, som betyr å atskille eller utskille. Det å utøve skjønn kan da formuleres som å skille noe fra noe og felle en dom ut ifra en målestokk (Grimen & Molander, 2008:180).

Skjønn brukes gjerne i to betydninger. I den ene betydningen handler skjønn om å felle en dom. I denne betydningen er skjønn en kognitiv aktivitet, som innebærer å resonnerer seg frem til en avgjørelse (epistemisk forståelse). I den andre betydningen forstås *skjønn* som en frihet til å gjøre beslutninger innenfor gitte restriksjoner fastsatt av en myndighet (strukturell forståelse) (Grimen & Molander, 2008:181-182). I bruken av begrepet skjønn i profesjonell yrkesutøvelse henger disse forståelsene gjerne tett sammen. Skjønnsutøvelse blir da ofte forstått som en motsetning til det å følge regler. En forståelse av skjønn som motsetning til regler kommer til uttrykk i en mye omtalt metafor om skjønnsutøvelse der skjønn omtales som «hullet i en smultring» (Dworkin i Grimen & Molander, 2008:181). En slik metafor kan gi inntrykk av at det er et enten eller forhold mellom regler eller standarder og skjønnsutøvelse. En slik dikotomisk forståelse av skjønn og regler kan gi et forenklet bilde av det å utøve skjønn i organisasjoner. Regler og standarder må også fortolkes og dermed resonneres rundt (Grimen, 2009). Dworkins metafor om smultringen kritiseres for nettopp å gi inntrykk av et klart skille mellom skjønn og reglene eller standardene rundt (smultringen) (Galligan, 1986; Hawkins, 1992). «This image, however, can be misleading in suggesting such a clear division between the surrounding standards and discretion» (Galligan, 1986:32). Galligan (1986) sier videre at standardene og skjønn ofte er vevet sammen både når det er hull i standardene, de er vage, abstrakte eller i konflikt. «Discretion suffuses the interpretation of rules, as well as their application» (Hawkins, 1992:35). Det er nødvendig med skjønn både for å bestemme hvilke fakta som er relevante og for å bestemme hvordan reglene skal appliseres (Emerson & Paley, 1992). I barnevernets vurdering av ettervern må for eksempel regelen om at ungdom har mulighet til å angre på at de har sagt nei til tiltak fortolkes med hensyn til hvordan denne skal praktiseres.

Også der det ikke finnes konkrete formelle regler vil det eksistere standarder eller kriterier som har betydning for den skjønnsmessige resonneringen (Feldman, 1992). I organisasjoner vil det være uformelle regler og normer som legger føringer for beslutningen. Konteksten beslutningene fattes i forsyner den med noen standarder, om den ikke gjør det ekskluderer den i det minste noen kriterier som relevante. Det vil ikke eksistere situasjoner uten noen former for standarder (ibid.).

I bruken av begrepet *skjønn* er det vanskelig å unngå at skjønnsutøvelse både knyttes til den epistemiske og den strukturelle forståelsen av skjønn. Jeg oppfatter skjønnsutøvelse, forstått

som resonnering om enkelttilfeller (den epistemiske forståelsen av skjønn) som synonymt med det å gjøre vurderinger, men har likevel funnet det mer hensiktsmessig å bruke begrepet *vurdering*. Dette for å unngå en sammenblanding av de to måtene å forstå skjønn på og holde fokus på det innholdsmessige i sosialarbeidernes resonnering.

Innenfor psykologisk fagtradisjon finnes en annen tilnærming til å analysere vurderinger. Her har forskning på vurderinger formulert som beslutninger en lang historie. Et særlig fokus i denne forskningen har vært hvordan begrensninger i menneskers tenkning påvirker beslutningene. Slike begrensninger fører til at mennesker bruker heuristikker eller forenklete beslutningsregler i måten de resonnerer på og når de fatter beslutninger (Kirkebøen, 1999, 2013)⁸. Begrensninger i menneskelig tenkning og betydning av slik begrensning i beslutnings-
taking ble tidlig også trukket inn i organisasjonsteorien gjennom Herbert Simons begrep *bundet rasjonalitet*. Hans begrep innebar en kritikk mot en forståelse av mennesket som fullstendig rasjonelt, med en bevisst mål-middel tenkning og med full oversikt over alle handlingsalternativer (Scott & Davis, 2007). Betydningen av menneskers tenkemåte har også vært tematisert i arbeidet med å forbedre beslutninger innenfor sosialt arbeid (bl.a. Munro, 1996; Taylor, 2012). Backe-Hansen (1995, 2001, 2004) er en av dem som har sett barnevernets vurderinger i lys av beslutningsforskning. Imidlertid er det ikke selve beslutningen som er i sentrum for min studie. Avhandlingens interesse er rettet mot begrunnelsene for en mulig beslutning og for de forholdene sosialarbeiderne overveier i arbeidet med å fatte en beslutning. Vurderinger i betydning beslutninger og forskning om beslutningsatferd er derfor ikke så relevant for avhandlingen.

Vurderinger forstått som det å resonnerer kan også analyseres med utgangspunkt i argumentene i vurderingene. Grimen og Molander (2008) beskriver skjønn innenfor profesjonsfeltet som resonnering med utgangspunkt i Toulmins argumentasjonsteori (Toulmin, 1958, 2. utgave 2003:17). Osmo og Landau (2001) har anvendt Toulmins teori i en sosialfaglig kontekst og argumenterer for at bruk av en slik modell kan bidra til å gjøre den

---

⁸ Erfarne klinikere har kommet dårligere ut sammenlignet med beslutninger basert på statistiske formler. Dette forklares med menneskers kognitive fungering. Tenkemåter som i noen situasjoner har positive funksjoner, fører i andre situasjoner til systematiske beslutningsskjevheter. Det handler blant annet om at en bruker heuristikker eller forenklete beslutningsregler som tilgjengelighet og representativitet (Backe-Hansen, 2001; Kirkebøen, 1999, 2013). Imidlertid er forskningen om kliniske i motsetning til statistiske vurderinger bygd på gruppedata. Naturalistiske, kliniske vurderinger gjøres ikke i forhold til aggregerte data, men overfor enkeltpersoner og enkeltsituasjoner (Backe-Hansen, 2001). Det er forskjell mellom det å trekke slutninger om aggregerte data og det å predikere i enkeltsaker.

profesjonelle begrunnelsen mer eksplisitt. Toulmins modell er tenkt som en universell analysemodell for argumenter (Boréus & Bergström, 2005; Jørgensen & Onsberg, 2008). Modellen har vært kritisert for at den kun passer i enkle saker hvor det ikke er noen uenighet om hvilke regler som skal gjelde, eller hvordan de skal tolkes eller hvilke fakta som finnes (Hitchcock & Verheij, 2006). I forsøk på å benytte denne tilnærmingen i analysen erfarte jeg den som for generell. Teori om institusjonelle logikker fremsto som mer fruktbar.

Begrepet *dømmekraft* er et annet begrep som brukes til dels synonymt med begrepene vurdering og skjønn, og det kunne også vært brukt i analysen av vurderinger. Flere har benyttet begrepet dømmekraft i forskning innenfor sosialt arbeid der etiske aspekter har vært særlig vektlagt (Fossestøl, 2012; Høilund & Juul, 2005). Dømmekraft knyttes ofte til Aristoteles begrep *fronesis* som utlegges som klokskap, praktisk visdom, praktisk skjønn, dømmekraft (Thomassen, 2006:25). Begrepet *fronesis* viser til det å handle godt i enkelttilfeller (Grimen, 2008a:78). Dømmekraftbegrepet ville dermed ut ifra forståelsen av *fronesis* trekke inn en vurderende dimensjon i bruken av vurderingen, mens for mitt formål fant jeg det mer anvendelig med et mer åpent begrep som vurdering.

Diskusjonen av de ulike formuleringene og begrepene som anvendes i vurderingsfeltet har vært viktig for å komme frem til det som er mest hensiktsmessig for denne avhandlingen, nemlig begrepet *vurdering*. I min studie har det videre vært viktig med et analytisk utgangspunkt hvor forholdet til organisasjonsmessige og institusjonelle betingelser er innvevd i forståelsen av vurderingsprosessen. Jeg vil komme tilbake til hvordan jeg forstår vurderinger i lys av teori om institusjonelle logikker. Først vil jeg se nærmere på hvordan velferdsorganisasjoner kan forstås.

3.3 Teori om velferdsorganisasjoner

Historisk har tre ulike perspektiver på organisasjoner vært dominerende (Scott & Davis, 2007). Organisasjoner som *rasjonelle systemer* er den tradisjonelle måten å forstå organisasjoner på. I dette perspektivet oppfattes organisasjonen som et sentralt redskap for å oppnå organisasjonens mål. Den formelle organisasjonsstrukturen er sentral i forståelsen av organisasjonen. Forståelsen av organisasjoner som *naturlige systemer* kom som en kritikk og reaksjon på det rasjonelle organisasjonsperspektivet. Organisasjoner var ikke bare preget av entydige mål. En forståelse av at de uformelle og interpersonlige forholdene også hadde betydning for handlingene i organisasjonen vokste frem. Etter hvert ble en også mer opptatt

av omgivelsenes betydning for det som skjedde i organisasjonen. Organisasjoner ble forstått som *åpne systemer*. Organisasjoner forstått som åpne systemer oppfattes som sammensatt av ulike aktiviteter som binder sammen skiftende deltakere innvevd i omfattende materielle ressurser og institusjonelle omgivelser (Scott & Davis, 2007:32). I dag ser en på disse tre perspektivene på organisasjoner dels som overlappene, dels i konflikt og dels komplementære til hverandre (Scott & Davis, 2007). Både organisasjonens mål, uformelle og interpersonlige forhold i organisasjonen og forhold i omgivelsene oppfattes som betydningsfulle for det som skjer i organisasjonen. I forståelsen av velferdsorganisasjoner trekkes det veksler på alle tre perspektivene på organisasjoner.

I avhandlingen er det særlig tre kjennetegn ved velferdsorganisasjoner som har vært relevante å trekke frem. Det handler om betydningen av relasjonen mellom den profesjonelle og brukeren, det at det må gjøres individuelle vurderinger i en kontekst preget av ubestemthet innenfor en byråkratisk organisatorisk kontekst og betydningen av at organisasjonen gir normative føringer gjennom organisasjonens oppdrag.

3.3.1 Relasjonens betydning for vurderingene

I teori om velferdsorganisasjoner blir arbeid med mennesker beskrevet som en kjerneaktivitet. Mennesker omtales med en metafor som «råvaren» i organisasjonens arbeid (bl.a. English & Hasenfeld, 1974; Hasenfeld, 1983, 2010a; Svensson, 2008). Det at mennesker utgjør «råvaren» for organisasjonen legger premisser for det arbeidet som skal utføres. Praksis forhandles gjennom møter mellom brukerne og de som arbeider i førstelinjen (Sandfort, 2010). For å gjennomføre organisasjonens oppgave, er organisasjonen avhengig av samarbeid med brukerne (Hasenfeld, 2010c). Det er gjennom relasjonen til brukerne en skal innhente informasjon, vurdere brukerens situasjon og finne frem til egnede tiltak. Denne forståelsen kommer også til uttrykk i nyere psykoterapiforskning og i sosialt arbeids tradisjoner (Hubble, Duncan, Miller & Wampold, 2010; Levin, 2004; Wampold, 2010).

Den beste formen for samarbeid er basert på tillit (Hasenfeld, 2010a:21). Ungdom, som har hatt tiltak i barnevernet, har opplevd omsorgssvikt og det innebærer for noen en særlig sårbarhet og sviktende tillit til andre mennesker. Sosialarbeiderne i NAV og barneverntjenesten vil ha ulike utgangspunkt for å utvikle relasjoner til ungdommene ved myndighetsalder. Ungdommene er kjent for barneverntjenesten, men ikke for NAV. Dette vil kunne gi et

ulikt grunnlag for vurdering, utvikling og gjennomføring av tiltak i samarbeid med den aktuelle ungdommen.

Det relasjonelle er heller ikke bare et middel. Filosofen Hans Skjervheim skriver om dette (Skjervheim, 1996a). I en refleksjon over praktiske handlinger skiller han mellom pragmatiske og praktiske handlinger. Pragmatiske (tekniske) handlinger er handlinger som bygger på en mål-middel tenkning der kunnskapen fungerer som instrument. Praktiske handlinger er handlinger i det sosiale felt hvor retningslinjene er allmenngyldige normer. Det er ikke oppnåelsen av et mål som gjør praktiske handlinger vellykket, men at en handler ut ifra et prinsipp som alle andre også kan handle ut ifra. Praktiske handlinger har en verdi i seg selv. Hvordan handlingen utføres har betydning i seg selv, uavhengig av om målet nås. Utførelsen har i tillegg betydning for om målet med handlingen nås. Skjervheim bygger på Kants skille mellom saker (ting) og personer. Og det er bare overfor ting det er legitimt å handle ensidig pragmatisk. Skjervheim (1996b) fremhever hvordan spørsmål relatert til praksis uunngåelig også handler om etiske spørsmål fordi det handler om menneskelige sammenhenger. Relasjoner mellom mennesker lar seg ikke redusere til mål-middel modeller, men er av etisk karakter.

Relasjonen mellom profesjonelle og brukere er asymmetrisk på flere områder. Den profesjonelle har kunnskap og kompetanse brukeren har behov for. Den profesjonelle kontrollerer ressurser og vurderer hvem som er berettiget til organisasjonens tjenester (Brodkin, 1997, 2010; Hasenfeld, 2010a; Svensson, 2008). Organisasjoner som skal fordele velferdsgoder kan heller ikke bare ta hensyn til den enkelte bruker. Det er begrensede ressurser som skal fordeles rettferdig mellom flere brukere. Ofte omtales de profesjonelles rolle derfor som portvokterens (Terum, 2003).

3.3.2 En ubestemt vurderingskontekst

Velferdsorganisasjoner skal forholde seg til enkeltpersoners komplekse og udefinerte problemer og må derfor kunne være fleksible og tilpasse handlinger til den enkelte person. Det finnes ikke entydige arbeidsmåter som fører til gitte mål. De som arbeider innenfor velferdsorganisasjoner må utøve skjønn i betydningen av at det må resonneres om enkelttilfeller (Brodkin, 1997, 2010; Hasenfeld, 2010a, 2010c; Svensson, 2008).

Velferdsorganisasjoner som NAV og barneverntjenesten har imidlertid også klare trekk fra en byråkratisk organisasjonsform. Byråkratiet kjennetegnes idealtypisk av regelorientering,

arbeidsdeling, en hierarkisk struktur og upersonlighet. Likebehandling og rettsikkerhet vurderes som sentrale prinsipper og standardisering av arbeidet er en vanlig koordinerende mekanisme (Johansson, 1992/2007; Mintzberg, 1983; Weber, Fivelsdal & Østerberg, 2000:84).

Johansson (1992/2007) beskriver fem dimensjoner som uttrykk for klientrelasjonens doble karakter. Det er både et forhold mellom to mennesker, men også et forhold mellom organisasjonen og klienten. Disse dimensjonene konkretiserer hvordan organisasjonsmessige strukturelle forhold legger premisser for konstruksjonen av klientrollen. *Regelbundethet* beskriver Johansson (1992/2007) som den mest grunnleggende dimensjonen ved alle byråkratiske organisasjoner. Regelbundethet handler ifølge Johansson om to forhold: I hvilken grad det er en detaljregulering eller rammestyring og i hvilken grad reglene tillempes på en strikt eller en fleksibel måte. Med detaljstyring og en strikt tilnærming har den profesjonelle mindre innflytelse, og det legger til rette for likebehandling. En rigid praktisering kan imidlertid føre til at det blir tatt for lite hensyn til den enkelte brukers situasjon. Forskjeller i situasjoner kommer kanskje ikke frem. Gjør de ikke det, vil ulike situasjoner kunne bli behandlet likt, og skape urettferdighet. En fleksibel praksis vil gjøre det mulig å ta hensyn til forskjeller i de enkelte brukernes situasjon, men imidlertid kunne føre til at like situasjoner ikke blir vurdert likt, og av den grunn slå urettferdig ut.

Spesialiseringsgrad handler om at organisasjonen ikke kan ta hensyn til alle omstendighetene i en brukers situasjon eller løse alle problemer. Hvor snevert organisasjonen avgrensner sitt område er knyttet til arbeidsoppgavens karakter. Jo mer spesialisering i organisasjonen, jo færre variabler vil være relevante i vurderingen og jo mindre behov er det for omfattende kontakt. Spesialiseringsgrad legger føringer for hvilken informasjon som er relevant i vurderingen av om klienter har rett til støtte. Hvis en har en klar forestilling om hva en vil oppnå og hvordan en skal handle for å nå målet, er standardisering og spesialisering i stor grad mulig. I tillegg er høy spesialiseringsgrad avhengig av at brukergruppen er forholdsvis homogen, slik at det er få unntakstilfeller. Organisasjoner forholder seg ikke bare til enkeltklienter, men til mange.

Tid er derfor en ressurs som må deles på flere. Oppgavens art har betydning for hvor raskt oppgaven må løses og hvor mye tid som må settes av til den enkelte oppgave.

Interesseorientering har å gjøre med at organisasjonen tar hensyn til flere interesser enn den enkelte klients. Organisasjonen tar ikke bare individuelle hensyn, men må ta hensyn til at det er flere potensielle brukere og fordele ressurser på en rettferdig måte. Organisasjonen har et dobbelt mandat som sier at den skal yte tjenester, men samtidig kontrollere at bare de som har rett på tjenestene mottar dem. Dersom organisasjonen ikke passer på grensene, trues deres legitimitet.

Kontakten eller *avstanden* mellom organisasjonen og brukerne kan variere i kvalitet og i omfang. Det handler både om hvor ofte og hvor lenge en har kontakt. Når tillempingen av reglene er fleksibel, en ikke vet hvilke tiltak som leder til det ønskede resultat, og når klienten ikke passer inn i de administrative kategoriene, kan det være behov for omfattende kontakt.

Jewell og Glaser (2006) beskriver lignende dimensjoner som Johansson (1992/2007) i det analytiske rammeverket de har utviklet for å undersøke hvordan organisatoriske strukturer medierer mellom politiske mål og arbeidet i førstelinjen. Jewell og Glaser (2006) inkluderer også *insentivers* betydning for hvilke handlinger som vektlegges i organisasjonen. Det handler om formelle og uformelle systemer for belønning og sanksjonering. Hvordan arbeidet blir evaluert og hvilke rapporteringsrutiner som eksisterer legger premisser for hva som prioriteres i organisasjonen. De trekker også inn den profesjonelles *kompetanse* som en dimensjon som medierer mellom de overordnede politiske målsettingene og de profesjonelles handlinger. Jewell og Glaser (2006) låner begrepet *strukturell logikk* fra Brodtkin (1997) for å beskrive betydningen av de strukturelle dimensjonene.

Ved å se på de strukturelle dimensjonene synliggjøres forskjeller mellom NAV og barneverntjenesten. NAV er gjennom lov om sosiale tjenester spesialisert mot voksne i vanskelige livssituasjoner. Tilsvarende er barneverntjenesten spesialisert mot barn, unge og familier i vanskelige livssituasjoner. De enkelte NAVkontor og barneverntjenester er i tillegg organisert forskjellig med hensyn til *spesialisering*. Det er forskjell på hvor mye *tid* som er til rådighet i møte med den enkelte bruker. Arbeidsbyrden dreier seg ikke bare om antall saker, men også om type oppgaver og beslutninger som skal gjøres (Jewell & Glaser, 2006). Selv om antall saker, sannsynligvis vil ha betydning for hvor omfattende oppfølging den enkelte kan få. *Avstanden* mellom bruker og ansatt vil derfor sannsynligvis være større i NAV enn i barneverntjenesten. *Insentiver* med hensyn til hva som skal rapporteres er også ulikt i barnevernet og NAV.

3.3.3 Normative vurderinger - organisasjonens oppdrag

Velferdsorganisasjoners eksistensberettigelse handler ifølge Hasenfeld (2010a, 2010b) om de normative verdiene som organisasjonene er satt til å opprettholde, og om at arbeidet i organisasjonene er innrammet av disse verdiene. Ofte er verdiene innleiret i organisasjonens rutiner og ikke alltid gjort eksplisitt. Organisasjonens verdier legger føringer for hvem som hører inn under organisasjonens oppgaver eller har rettigheter til organisasjonens tjenester. Antakelser om ønskelige mål og hvilke resultater som vurderes som oppnåelige har betydning for hvordan tjenesten organiseres (Hasenfeld, 2010b; Hasenfeld & Weaver, 1996).

Både barnevernet og NAV har røtter tilbake til fattighjelpen og hva som ble oppfattet som samfunnets ansvar for de som ikke kunne klare seg selv, eller som gikk på tvers av samfunnets normer. Den første barnevernloven (vergerådsloven, 1896) bar eksempelvis i seg både elementer av straff og oppdragelse (Seip, 1984), mens intensjonene i barnevernloven av 1953 var å fjerne det kriminalistiske preget og vektlegge behandling og forebyggende tiltak (Dahl, 1978; Hagen, 2001). Med lov om barneverntjenester av 1992 ble rettssikkerhet som verdi sterkt vektlagt. Målsettingen for både NAV og barneverntjenestens arbeid med ungdom er at ungdommene skal bli selvhjulpne. Dette er formulert både i lov om barneverntjenester (1992) og lov om sosiale tjenester i NAV (2009). Vurderingene i barnevernet skal i tillegg ta hensyn til hva som vurderes som barnets beste.

Skillet mellom verdig og uverdigg trengende har vært gjennomgående i lovgivningen knyttet til mennesker som har vært avhengig av andre økonomisk. Fattighjelp og sosialhjelp har ikke bare handlet om å overføre penger fra fellesskapet til den enkelte, men også om å kontrollere uønsket livsførsel og skille mellom de som ikke kan og de som ikke vil forsørge seg selv (Terum, 1996). Støtten knyttes også ofte til normative vurderinger av de støtteverdigg livsførsel. Tiltak som ikke er universelle forutsetter avgrensning av tiltakenes gyldighetsområde. I en historisk analyse av offentlige tiltak mot sosial nød i Norge har Midré (1995) utviklet tre dimensjoner som beskriver tenkningen som spilte inn i avgrensingsarbeidet. Den første dimensjonen handler om moral. Det må være akseptable grunner til at en ikke kan klare seg selv, og en person må vise at han eller hun er villig til å klare seg selv. Den andre dimensjonen tar for seg brukerens ressurser og i hvilken grad den enkelte vurderes å være i stand til å klare seg selv. Alvorlig skade og sykdom synes alltid å ha blitt akseptert som gode begrunnelser for å få offentlig støtte (ibid.). Den tredje dimensjonen omhandler markedet og tilgang på arbeid. Dersom det ikke er mulig å få lønnet arbeid, kan det være en legitim grunn

til å motta offentlig hjelp. Midré (1995) knytter dimensjonene til grad av ansvar hos den enkelte. Når årsaken til problemet vurderes til å være moralsk svikt, oppfattes det som at den enkelte er skyld i det selv, og da blir løsningen en privatsak. Vanskeligheter som har med markedet å gjøre oppfattes til å være utenfor den enkeltes kontroll. Den enkelte kan ikke ta ansvaret for situasjonen, og det gjør det rimelig at løsningene er offentlige. Årsaker knyttet til manglende ressurser handler om forhold ved den enkelte, men slike forhold gir en fritakelse for ansvar og en god grunn til å få offentlig hjelp. Forskjeller i behandlingen av mennesker ut ifra om de vurderes til å ha ansvar for egen situasjon eller om de forstås som ofre for omstendigheter utenfor egen kontroll gjenfinnes også i andre analyser av velferdsorganisasjoner og velferdsordninger (bl.a. Carstens, 1998; Egelund, 1997; Hasenfeld, 2010b, 2010d; Kullberg, 1994; Mik-Meyer, 2004).

Det at arbeidet i velferdsorganisasjoner har en normativ karakter gjør organisasjonene særlig avhengig av legitimitet i omgivelsene (bl.a. English & Hasenfeld, 1974; Hasenfeld, 2010a; Svensson, 2008; Vabø, 2007). De er avhengige av legitimitet for sin praksis og søker denne ved å knytte seg til dominerende institusjonelle betingelser i samfunnet.

That is, they [human service organizations] adopt and uphold moral systems and cultural frames that resonate well with their significant audiences (...). In this sense, human service organizations are archetypically «institutionalized organizations». That is their growth and survival depend less on the technical proficiency of their work and more on their conformity with dominant cultural symbols and belief systems, that is, institutional rules (Hasenfeld, 2010a:15).

Velferdsorganisasjoner må forholde seg til dominerende institusjonelle betingelser. Dette gjør institusjonell teori særlig relevant i analysen av vurderingene.

3.4 Institusjonell teori

3.4.1 Institusjonsbegrepet

Et institusjonelt perspektiv fremhever det symbolske aspektet ved sosialt liv. Institusjoner knyttes til idéer, kunnskaper, lover og forestillinger (Ahrne, 1993:62). Institusjoner oppfattes som overindividuelle fenomener som preger aktørenes preferanser (Johansson, 2002:21).

Institusjonell teori er utviklet innenfor ulike fagområder som økonomi, politisk teori og sosiologi (Johansson, 2002; Nielsen, 2005; Scott, 2008). Institusjonsbegrepet er derfor et begrep med mange betydninger og det eksisterer ingen enighet om en felles definisjon (Johansson, 2002; Scott, 2008). Institusjonsbegrepet brukes for det første om konkrete

organisasjoner som for eksempel barnevernsinstitusjon i betydningen et barnehjem. For det andre brukes det om generelle kategorier som familien og staten. Og for det tredje brukes det om relativt varige sosiale strukturer som skaper stabilitet og mening til sosialt liv ved at de former og regulerer atferd (Johansson, 2002; Nielsen, 2005; Scott, 2008). Det er i denne siste betydningen institusjonsbegrepet benyttes i avhandlingen. Familien og staten omtales som institusjonelle ordninger (Friedland & Alford, 1991). I avhandlingen er barneverntjenesten og NAV uttrykk for institusjonelle ordninger, mens det konkrete NAV- og barnevernkontor utgjør organisasjonen.

En av pionerene innenfor institusjonell teori, Veblen, gir en enkel definisjon av institusjonsbegrepet som jeg oppfatter som et hjelpsomt utgangspunkt for å forstå et komplekst begrep. Han definerer institusjoner som «settled habits of thought common to the generality of man» (Veblen (1919) i Nielsen, 2005:15). Nielsen sier videre at det er rimelig å forstå Veblen som at «habits of thought» omfatter både tanke- og handlingsmønstre. Institusjoner ble altså tidlig forstått som etablerte tankeformer og handlingsmønstre som er felles for en større gruppe personer (Nielsen, 2005).

I en mer omfattende overgripende definisjon av institusjonsbegrepet, knyttet til organisasjonsteori, er intensjonen å identifisere de mest sentrale elementene i begrepet.

Institutions are comprised of regulative, normative and cultural-cognitive elements that, together with associated activities and resources, provide stability and meaning to social life (Scott, 2008:48).

Institusjoner består av regulative, normative og kulturelt-kognitive elementer. Disse elementene oppfattes som institusjonelle pilarer. Det innebærer at de strukturene og aktivitetene som gir stabilitet til sosial atferd kan være av tre ulike slag. De forskjellige pilarene fremhever dermed ulike forhold som betydningsfulle for sosial atferd. De legitimeres også på ulike måter. Gjennom det regulative elementet vektlegges eksplisitte regulerende prosesser. Det er institusjoners karakter av formelle regler som er sentralt. Institusjoner fungerer gjennom regelskapende, sanksjonerende og belønnende aktiviteter. Juridisk regelverk og andre former for formelle standarder fungerer som styringssystemer (Nielsen, 2005; Scott, 2008). Med vekt på det normative fremstår normer og verdier som sentrale. Sosialt liv ses som styrt av forestillinger om hvilke mål som bør etterstrebes og hvilke midler som er legitime for å oppnå målene. De institusjonelle betingelsene oppfylles ved at forventninger til hva som anses som passende atferd, definert gjennom uformelle spilleregler innfris. Den

kulturelt-kognitiv pilaren hviler på en delt forståelse av den sosiale virkeligheten. Sosiale aktører handler på visse måter fordi disse måtene tas for gitt. Det eksisterer en felles tenkemåte. Institusjoners kulturelt-kognitive element definerer det selvsagte; det som tas for gitt. Videre fremhever Scott (2008) at i praksis opererer sjelden noen av disse elementene alene, men i ulike kombinasjoner. Det er altså hensiktsmessig å se dem i sammenheng. Praksis kan opprettholdes både fordi den oppfattes som selvsagt, den bekreftes normativt og den støttes autoritativt.

Ulike teoretikere vektlegger disse tre elementene forskjellig og utelater noen eller legger hovedvekten på et eller to (Johansson, 2002; Nielsen, 2005; Scott, 2008). Scotts inndeling kritiseres både for at elementene går over i hverandre og for at de ikke er på samme analytiske nivå (Johansson, 2002; Thornton et al., 2012). Kultur og kognisjon kan oppfattes som mer abstrakte begreper enn normer og regelverk. Gjennom kultur og kognisjon fortolker vi som individer normer og regelverk. Normer og regelverk kan betraktes som del av det kulturelle og kognitive (Thornton et al., 2012:38-29). Det kan derfor være vanskelig å skille elementene fra hverandre i praksis, for eksempel beskrives ofte institusjoner som noe som tas for gitt knyttet til det kulturelt-kognitive elementet, samtidig presenteres normer som tatt for gitt, og det blir dermed et uklart skille mellom det kulturelt-kognitive og det normative (Johansson, 2002:135).

Til tross for denne kritikken har denne forståelsen av institusjoner vært nyttig, selv om jeg i arbeidet med analysene også opplevde at det var vanskelig å skille mellom de ulike elementene. Offentlige velferdsorganisasjoner som NAV og barneverntjenesten er regulert av lover og regelverk og slik får det regulative elementet en fremtredende betydning. Samtidig er det normative elementet sentral gjennom de oppgavene og målene organisasjonene er satt til å oppfylle.

3.4.2 Ny-institusjonell teori

Ny-institusjonell teori er en variant av institusjonell teori som flere henviser til i forståelsen av velferdsorganisasjoner (bl.a. Hasenfeld, 2010a, 2010b; Johansson & Grape, 2006; Thornton & Ocasio, 2008). Teorien har gitt et viktig bidrag til forståelsen av de institusjonelle omgivelsene for organisasjoners fungering. Ny-institusjonell teori legger særlig vekt på det kulturelt-kognitive elementet i forståelsen av institusjoner (Scott, 2008).

De institusjonelle omgivelsene gjennomsyrrer organisasjonen ved å skape linsene aktørene ser verden gjennom (DiMaggio & Powell, 1991). Linsene skiller ut informasjonen organisasjonen anser som relevant, og på den måten konstrueres de kategoriene som er relevante for organisasjonen. I en klassisk artikkel innenfor ny-institusjonell teori presenteres institusjonalisering som en sosial prosess som fører til at individer får en felles definisjon av virkeligheten (Meyer & Rowan, 1977). Institusjonalisering forstås både som en fenomenologisk prosess, som gjør at bestemte sosiale relasjoner og handlinger blir tatt for gitt, og som en tilstand der en felles tenkning definerer hva som har betydning og hvilke handlinger som er mulige (DiMaggio & Powell, 1991:9).

Videre knyttes institusjonalisering til organisasjoner ved at organisasjoner inkorporerer institusjonaliserte regler. Det argumenteres for at organisasjonens strukturer fungerer seremonielt for å oppnå legitimitet (Meyer & Rowan, 1977). Elementene som inngår i organisasjonens struktur fungerer som myter som organisasjonen kan reproducere og beskrive seg selv gjennom. Å forholde seg til mytene kan bli viktigere enn de målene en egentlig skal oppfylle. Flere studier av velferdsorganisasjoner har hatt dette som sitt teoretiske utgangspunkt. De har pekt på hvordan organisasjonen tilpasser seg til gjeldende «rasjonalitetsmyter», og hvor denne tilpasningen har blitt viktigere enn selve «produksjonen» (bl.a. Egelund, 2003; Jakobsen, 2004; Mik-Meyer & Villadsen, 2007). Spørsmål om budsjettene holdes, om hvorvidt anerkjente metoder og prinsipper følges og om beleggsprosenten er passende får for eksempel større vekt enn hvorvidt disse forholdene fører til at målene oppnås.

Ny-institusjonell organisasjonsteori har blitt kritisert for at aktørene gis for liten plass, for at tenkningen blir for deterministisk og for at maktforhold i liten grad belyses (Palmer, Biggart & Dick, 2008; Scott & Davis, 2007:276-77; Thornton et al., 2012). Dette er en kritikk som også kan ramme institusjonell teori mer generelt. Etersom en forutsetter at institusjonene styrer handlingene er det en fare for at aktørene plasseres utenfor analysen (Johansson, 2009:14). Institusjonell teori vurderes som særlig relevant for å analysere forhold mellom organisasjoner (Johansson, 2009:15; Johansson & Grape, 2006:214). Institusjonell teori suppleres ofte med andre perspektiver når en skal analysere forhold innenfor en organisasjon eller interaksjonsprosesser som handler om det konkrete arbeidet i en organisasjon (Johansson, 2009; Johansson & Grape, 2006:214). Min analyse handler om sosialarbeideres vurderinger sett i lys av organisasjonsmessige- og institusjonelle betingelser. Det var derfor hensiktsmessig å bygge på et teoretisk perspektiv som trekker inn både individ, organisasjon

og institusjon i forståelsen av aktørers handlinger. Teori om institusjonelle logikker gjør dette. I nyere utvikling av teori om institusjonelle logikker forsøker en å ta høyde for noe av kritikken mot institusjonell teori ved å vektlegge samspillet mellom aktører, organisasjoner og institusjoner (Thornton & Ocasio, 2008; Thornton et al., 2012).

3.4.3 Teori om institusjonelle logikker

Begrepet *institusjonelle logikker* tilskrives Friedland og Alford og ble introdusert i 1985 og videreutviklet i deres kapittel i boken «The new institutionalism in organizational analyses» fra 1991 redigert av Powell og DiMaggio (Thornton & Ocasio, 2008).

Each of the most important institutional orders of contemporary Western societies has a central logic - a set of material practices and symbolic constructions – which constitutes its organizing principles and which is available to organizations and individuals to elaborate. (...) These institutional logics are symbolically grounded, organizationally structured, politically defended, and technically and materially constrained, and hence have specific historical limits (Friedland & Alford, 1991:248).

Friedland og Alford (1991) tok utgangspunkt i overgripende institusjonelle ordninger som staten, demokratiet, familien og religionen og beskrev tilhørende logikker. For eksempel beskrev de statens institusjonelle logikk som rasjonalisering og regulering av menneskelig aktivitet gjennom legalistiske og byråkratiske hierarkier. Freidson (2001) beskriver i sin fremstilling tre idealtypiske former for organisering av virksomhet med tilhørende logikker; marked, profesjon og byråkrati, mens andre fremhever forskjellene mellom en organisasjonslogikk, der organisatoriske forhold som lover og regler fremstår som organiserende prinsipper og en profesjonslogikk der vitenskapelig kunnskap og profesjonsetiske overveielser gjennom skjønnsutøvelse er avgjørende (bl.a. Bourgeault, Hirschhorn & Sainsaulieu, 2011; Evetts, 2006, 2010; Liljegren, 2008; Svensson, 2010; Svensson & Karlsson, 2008).

Thornton og Ocasio (2008) har i sine arbeider videreutviklet tenkningen om institusjonelle logikker etter Friedland og Alford. De definerer institusjonelle logikker som:

The socially constructed historical patterns of cultural symbols and material practices, including assumptions, values, and beliefs, by which individuals and organizations provide meaning to their daily activity, organize time and space, and reproduce their lives and experiences (Thornton & Ocasio, 2008:101).

Institusjonelle logikker forstås som samfunnsmessig konstruerte, historiske mønstre som inneholder både kulturelle symboler og materielle praksiser som gir mening til individer og organisasjoners daglige aktivitet. Institusjonelle logikker gir en kopling mellom individuell

handling og tenkning og sosialt konstruerte institusjonelle praksiser og strukturer. Både strukturelle, normative og symbolske elementer oppfattes som nødvendig og komplementære deler av institusjonelle logikker (Thornton & Ocasio, 2008:101; Thornton et al., 2012:51).

I tenkningen om institusjonelle logikker oppfattes individers og organisasjoners interesser, identiteter, verdier og antakelser som innleiret (*embedded*) i rådende institusjonelle logikker (Thornton & Ocasio, 2008:103; Thornton et al., 2012:6). Beslutninger og handlinger, her vurderinger, er et resultat av et samspill mellom individuelle handlinger og institusjonelle strukturer (*embedded agency*). Individer, organisasjoner og institusjoner oppfattes som delvis autonome.

All three levels [individuals, organizations and institutions] are necessary to adequately understand society; the three levels are nested (embedded) when organizations and institutions specify progressively higher levels of constraint and opportunity for individual action (Thornton & Ocasio, 2008:104).

Selv om individuelle og organisatoriske handlinger oppfattes som innleiret i institusjonelle logikker, forstås institusjonelle logikker som sosialt konstruert og derfor konstituert gjennom individer og organisasjoners handlinger (Thornton & Ocasio, 2008:104). Deres forståelse bygger på Berger og Luckmanns (1976) teori om den samfunnsskapede virkelighet. Institusjonelle logikker forstås som mediert gjennom sosiale aktørers tenkning og interaksjon med andre aktører (Jakobsen 2004:234).

Logics are not purely top-down. Real people, in real contexts, with consequential past experiences of their own, play with them, question them, combine them with institutional logics from other domains, take what they can use from them, and make them fit their needs. These locally situated people engage not in automatic script following, but in what Mary Douglas (1986) calls bricolage (...) we must look to people's creativity at the local level, as well as the "rules of the game" to understand how organizations work (Binder, 2007:568).

Enhver kontekst forstås som influert av flere logikker (Binder, 2007; Jakobsen, 2004; Scott & Davis, 2007; Thornton et al., 2012). For eksempel oppfattes helsefeltet som formet både av en markedslogikk, en demokratisk logikk og en profesjonell logikk (Scott, Ruef, Mendel og Caronna 2000 i Thornton & Ocasio, 2008:104). Det er ikke én logikk som automatisk fører til bestemte handlinger slik en deterministisk forståelse ville tilsi. Ulike institusjonelle logikker tilbyr ulike måter å fortolke situasjoner på og ulike handlingsalternativer.

Institutional logics are the organization principles guiding field participants and refer to a set of belief systems and associated practices (Reay & Hinings, 2005:354)

Institusjonelle logikker formuleres som organiserende prinsipper som veileder deltakernes handlinger (Reay & Hinings, 2009). De institusjonelle logikkene bestemmer ikke hvordan en skal handle, men orienterer eller informerer aktørens tenkning, tale og handling. De legger føringer for hva som kan erkjennes, sies og gjøres. De impliserer ivaretagelse av ulike hensyn (Jakobsen, 2004).

Tenkningen om institusjonelle logikker bygger på en forståelse av at institusjonelle ordninger i samfunnet innehar både materielle og symbolske elementer (Thornton & Ocasio, 2008; Thornton et al., 2012:10). Materielle aspekter refererer til strukturerer og praksis. Når det er sakk om symboler handler det om dannelsen av forestillinger og mening. Det symbolske og materielle forstås som sammenvevd og konstituerende for hverandre. Organisasjonens rutiner og øvrige strukturelle organisering er bærere av forestillinger om organisasjonens oppdrag og mening. Som medlemmer av ulike organisasjoner blir profesjonsutøvere eksponert for bestemte institusjonelle logikker (Garrow & Grusky, 2013).

Endelig oppfattes institusjonelle logikker som historisk betinget (Thornton & Ocasio, 2008:108; Thornton et al., 2012:12). Ulike logikker kan være fremtredende i ulike historiske epoker. I denne avhandlingen er derfor også beskrivelsen av den historiske konteksten for sosialarbeideres vurderinger om oppfølging av unge med barnevernsbakgrunn i overgangen til en voksentilværelse sentral(jf. kapittel 4).

3.5 To tradisjoner for tenkning om statens ansvar

3.5.1 Introduksjon

Tenkningen om institusjonelle logikker omtales som en metateori (Thornton et al., 2012). I diskusjonen rundt det normative institusjonelle elementet har jeg hatt bruk for normativ politisk teori. I analysen av sosialarbeidernes vurderinger og i gjennomgangen av vurderingenes historiske kontekst har spørsmålet om hvilket ansvar staten bør ta på seg fremstått som et sentralt spørsmål. Hvor omfattende støtte staten gjennom barneverntjenesten og NAV bør gi, og hvor inngripende staten bør være er spørsmål som handler om det normative elementet. Det er snakk om hvilke mål som bør etterstrebes og hvilke midler som er legitime for å oppnå målene? Dette er spørsmål det er ulike oppfatninger om, også blant sosialarbeiderne i denne studien. I denne sammenhengen handler det om statens ansvar for unge voksne der staten ved barnevernet allerede har grepet inn overfor dem som barn. Det handler om å imøtekomme ungdommenes behov, men også om å ha respekt for individets

frihet. Vurderingene handler om ungdom som er myndige, og dette reiser spørsmål ved om, og på hvilke måter barnevernet og NAV kan gripe inn i deres liv. I analysen kommer dette til uttrykk gjennom hvordan sosialarbeiderne kategoriserer ungdommenes situasjon og setter mål for arbeidet med ungdommene.

Den liberale- og den kommunitaristiske tradisjonen er to hovedretninger innenfor tenkningen om statens ansvar (Rothstein, 1994). Jeg vil peke på noen sentrale forhold innenfor disse retningene, og som jeg oppfatter som relevante for avhandlingen. Bo Rothstein (1994) stiller disse to retningene opp mot hverandre i sin drøfting av statens ansvar i boken: *Vad bör staten göra. Om välfärdsstatens politiska och moraliska logik*. Hans fremstilling er utgangspunktet for denne gjennomgangen. På den ene siden stiller han opp autonomiprinsippet, prinsippet om statens nøytralitet. Dette prinsippet innebærer at staten skal la den enkelte borger forfølge sine livsprosjekter slik de selv ønsker og at staten skal være nøytral i forhold til valg av ulike livsprosjekt. På den andre siden setter han opp det motsatte idealet, nemlig at staten i sine handlinger mot borgerne bør stå for visse kollektive moralske prinsipper og dermed ta stilling til hva som er etterstrebbelsesverdige livsprosjekt. Staten er altså ikke nøytral i verdispørsmål. Den første posisjonen knyttes til en liberal tradisjon og den andre til den kommunitaristiske tradisjonen (Rothstein, 1994). Sentralt i liberal tenkning står individuelle rettigheter og frihet, mens den kommunitaristiske tradisjonen kritiserer liberalismens forståelse av forholdet mellom individ og samfunn og vektlegger at individet må forstås innvevd i sosiale fellesskap og ikke som isolerte individer (Pedersen, 2010).

3.5.2 Prinsippet om en nøytral stat

En nøytral stat innebærer at staten behandler borgerne med lik omtanke og respekt (Rothstein, 1994). Staten skal ikke definere hva som er det gode liv. Det er opp til det enkelte individ. Lik respekt innebærer at staten ikke får begrense borgernes frihet til å velge sine livsprosjekter, selv om majoriteten mener at noen måter å leve på er moralsk eller sosialt bedre enn andre. Det innebærer at staten ikke fordeler ressurser ulikt fordi en mener at noen er mer verdifulle enn andre. Her ligger det implisitt at en går ut ifra at borgerne har ulike oppfatninger om hva som er et godt liv, men at staten ikke skal blande seg opp i dette.

Et prinsipp som står sterkt i liberal tenkning er den enkeltes frihet til å bestemme hvordan en vil leve sitt eget liv (Pedersen, 2010; Rothstein, 1994). Den enkelte borger har rett til å velge sine mål i livet selv om majoriteten har gode grunner til å tro at det innebærer feilgrep som

den enkelte vil angre på senere. Autonomiprinsippet innebærer et forsvar for at borgerne får gjøre feil (Rothstein, 1994). Det innebærer ingen verdirelativisme, men handler om hvor grensen går for statens tvangsmakt overfor borgerne (ibid.). Ordet autonomi kommer av det greske *autos* (selv) og *nomos* (styring). Opprinnelig ble det brukt om selvstyre i uavhengige stater (Beauchamp & Childress, 2013).

At a minimum, personal autonomy encompasses self-rule that is free from both controlling interference by others and limitations that prevent meaningful choice, such as inadequate understanding (Beauchamp & Childress, 2013:101).

Disse to betingelsene; frihet fra kontrollerende betingelser og mulighet til å handle intensjonalt (*agency*) er sentrale i teorier om autonomi (ibid.). Autonomiprinsippet innebærer at folk har evne til å fatte selvstendige beslutninger. Det innebærer at valget ikke skjer under forutsetninger som undergraver selvstendige beslutninger som at en er feilinformert eller ikke er informert om konsekvenser av et valg (Rothstein, 1994).

I liberal tenkning har den enkelte borger visse rettigheter som majoriteten ikke får undertrykke. Gjennom rettigheter gis individene frihet til å utforme sine egne liv. FNs menneskerettighetserklæring kan ses som uttrykk for dette (Rothstein, 1994).

Enhver har rett til en levestandard som er tilstrekkelig for hans og hans families helse og velvære, og som omfatter mat, klær, bolig og helseomsorg og nødvendige sosiale ytelser, og rett til trygghet i tilfelle av arbeidsløshet, sykdom, arbeidsuførhet, enkestand, alderdom eller annen mangel på eksistensmuligheter som skyldes forhold han ikke er herre over (Verdenserklæringen om menneskerettigheter § 25).⁹

Menneskerettighetene kan tolkes som en oppregning av faktorer som er sentrale for borgernes evne til å fungere i et samfunn. Det er statens ansvar å sørge for at faktorene er på plass (Rothstein, 1994). Samtidig avgrenses rettighetene til kun å gjelde mangel på eksistensmuligheter som den enkelte ikke er herre over. Også de yrkesetiske retningslinjene for sosialarbeidere bygger på respekt for menneskets verd og dets rettigheter slik de kommer frem i FNs menneskerettighetserklæring (Fellesorganisasjonen, 2011). FNs generalforsamling har også vedtatt retningslinjer for barn som ikke bor hos sine foreldre. Her finnes det et eget avsnitt om ettervern (General Assembly of the United Nations, 2009).

---

⁹ <http://www.fn.no/Bibliotek/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>, 28.3.13

3.5.3 En stat som tar stilling i verdispørsmål

Kommunitarismen er først og fremst en samlebetegnelse på forskjellige former for kritikk av den liberale tenkningen og ikke en enhetlig tradisjon (Christoffersen, 2005). Hovedkritikken av den liberale tradisjonen er at den er for individualistisk. Kommunitaristene vil mene at den liberale tradisjonen ender i et uløselig dilemma hvor den enkeltes frihet og rett til å bestemme over eget liv betones, men samtidig overlates individet til seg selv og fratas på den måten muligheten til å realisere denne friheten (Christoffersen, 2005). Motsatt av å være nøytral bør staten i sine handlinger mot borgerne stå for visse kollektive moralske prinsipper og dermed ta stilling til hva som er etterstrebellesverdige livsprosjekter (Rothstein, 1994). Staten tar altså stilling i verdispørsmål. Borgere oppfattes som en kollektiv gruppe med bestemte felles verdier som det er verdt å forsvare. Staten bør for eksempel forsvare likestilling, sosial utjevning og så videre. Staten vil forsøke å informere og gi kunnskap om hva ulike valg vil føre til, for eksempel bruk av rusmidler. Videre kan de sette inn sanksjoner mot livsprosjekter som virker negative.

Kommunitarismen er ikke bare kritisk til liberal tenkning. Velferdsstaten kritiseres også for å ha løsrevet det enkelte individ fra båndene i lokalsamfunnet (Christoffersen, 2005). Velferdsstaten oppfattes å ha undergravet det sivile samfunnet ved å flytte oppgaver som hørte hjemme der, over på det offentlige. Nyliberal tenkning undergraver sivilsamfunnet ved å underlegge det markedets prinsipper for sosial handling. Etter et kommunitaristisk syn er det sosiale bånd basert på følelser, slektskap, kultur, tradisjon og historie som binder samfunnet sammen. Mennesket oppfattes som et vesen som bare kan bli til og utvikle seg i fellesskap med andre. Kommunitarismen kritiserer den liberale tradisjonen for kun å bygge på en moral basert på rettigheter. Mennesket må ikke bare forstås som et isolert individ med rettigheter, men som en del av et fellesskap (Pedersen, 2010). Mennesket har ikke bare rettigheter, men også plikter overfor seg selv, andre og overfor samfunnet (Christoffersen, 2005; Rothstein, 1994). Moderne demokratiske samfunn må bygge på mer enn retts- eller kontraktsfellesskapet og ha en oppfatning om av hva det gode består i (Pedersen, 2010). En prinsipiell innsigelse mot kommunitarismen er at den ikke tar hensyn til at borgere i en og samme stat kan ha ulik sosial tilhørighet, som ulik etnisitet, sosial klasse og så videre med ulike syn på hva som er et godt liv (Rothstein, 1994).

En stat med kommunitaristiske trekk tar stilling til hva som er bra for borgerne. Paternalisme, i motsetning til prinsippet om autonomi, handler om i hvilken grad menneskers handlingsfrihet legitimt kan begrenses med henvisning til deres eget beste (Nortvedt, 2008). Et utgangspunkt for den moderne diskusjonen om paternalisme er John Stuart Mill. Etter hans mening var det bare for å hindre skade at en kunne begrense andres frihet. I enhver annen sammenheng skulle alle individer ha frihet til å følge sine egne mål, verdier og prosjekter. Å ville hindre at noen skadet seg selv var ikke en god nok grunn til å begrense et menneskes frihet (Mill i Nortvedt, 2008).

Begrepet *paternalisme* oppsto 1880-årene og henspiller på at noen forsøker å styre et land eller samfunn som en far. Analogien til en far bygger på antakelsen om at en far handler i barnas interesser og at han tar beslutninger på vegne av barna (Beauchamp & Childress, 2013). Paternalisme kan defineres som:

The intentional overriding of one person's preferences or actions by another person, where the person who overrides justifies this action by appeal to the goal of benefiting or of preventing or mitigating harm to the person whose preferences or actions are overridden (Beauchamp & Childress, 2013:215).

Denne definisjonen tar ikke stilling til om de handlingene som utføres er rettferdiggjort eller ikke. Den er nøytral i spørsmålet om paternalisme er bra eller ikke. Paternalisme kan defineres restriktivt, noe som innebærer at individet kan tvangsmessig begrenses, eller i en videre betydning som ikke nødvendigvis innebærer at de handlingene som utføres strider mot individets bestemte ønsker. Valgmulighetene kan imidlertid avgrenses ved for eksempel å holde tilbake informasjon om noe som det kan innebære en stor belastning å få vite om (Clarke, 2002; Nortvedt, 2008). Alder, erfaring og kompetanse kan være kilder til innsikt som den andre parten ikke har eller kun besitter i mindre grad. I en profesjonell sammenheng handler paternalisme om at den profesjonelle har kunnskap og innsikt til å kunne vurdere hva som er brukerens beste (Vetlesen, 2012).

Det skilles gjerne mellom myk og hard paternalisme (Beauchamp & Childress, 2013; Nortvedt, 2008). Hard paternalisme innebærer handlinger som innskrenker en persons handlingsfrihet selv om personen er i stand til å foreta selvstendige valg. En slik paternalisme innebærer at en persons informerte og frie valg overstyres. Myk paternalisme forklares som inngrep overfor personer som mangler eller har nedsatt kompetanse til å ta avgjørelser på egne vegne. I profesjonsutøvelse bygger myk paternalisme særlig på tre forutsetninger

(Nortvedt, 2008). Den profesjonelle ønsker å handle til brukerens beste, har en kunnskapsbasert og faglig kvalifisert forståelse av hva som er brukerens beste, og en vurdering av brukerens beslutningskompetanse. Grunnlaget for å vurdere hva som er en persons beste er ofte usikkert, ikke minst fordi vurderinger om fremtiden inngår i avveiningen om hvilke tiltak som vil fungere best.

3.5.4 Balansere mellom rettigheter og omsorg

I den kommunitaristiske tradisjon finner en gjengklang fra pionerer innenfor omsorgsforskningen som Gilligan og hennes tenkning om omsorg (Christoffersen, 2005). I omsorgsforskningen oppfattes avhengighet, sårbarhet og dødelighet som menneskelige grunnvilkår. Omsorg er nødvendig for at et barn skal vokse opp, og omsorg er en respons på at mennesker ikke er selvtilstrekkelige vesen (Vetlesen, 2001a). Det er ikke bare barn som er sårbare. Det å være sårbar hører til det å være menneske. Omsorg er ikke bare nødvendig for overlevelse, men har betydning for livskvaliteten. Ved fordeling av ressurser ut ifra et omsorgsideal vektlegges det at de svakeste i særlig grad skal ivaretas (Raustøl, 2011).

Gilligan (1982) utviklet en teori med utgangspunkt i hva hun så som mangler ved moralfilosofen Kohlbergs teori om moralsk utvikling, der han la vekt på abstrakte prinsipper for rettferdighet (Benhabib, 1992). Uten å gå langt inn på moralfilosofiske diskusjoner, er denne diskusjonen relevant fordi den fremhever omsorgens betydning også i den offentlige sfære, som NAV og barnevernet er en del av. Gilligan (1982) hevdet at omsorg og rettferdighet er to ulike moralske perspektiver som ikke kan reduseres til ett, slik den rådende forståelsen av moralsk utvikling ga uttrykk for den gang. Hun avviste ikke rettferdighetsetikken, men hevdet at det ikke er tilfredsstillende å begrense moralen til spørsmål om abstrakte prinsipper. Både abstrakte prinsipper om rettferdighet og hensyn til relasjoner og omsorg ble av Gilligan fremhevet som sentrale. Filosofen Seyla Benhabib (1992) forsøker i sin utvikling av en teori om rettferdighet å ivareta begge posisjonene. Hun utvikler begrepene om *den generaliserte andre* og *den konkrete andre* som to måter å forstå den andre på. Med utgangspunkt i tenkningen om den generaliserte andre forstås våre relasjoner til andre som styrt av normer om formell likhet og gjensidighet. I dette perspektivet ser vi bort fra det som gjør oss forskjellige og fokuset er på retter og plikter som er felles. Tenkningen om den konkrete andre krever av oss at vi ser det enkelte individ med en konkret historie, med en egen identitet og sine følelser. Fokuset er ikke på det som er felles, men på det individuelle; det som skiller mennesker fra hverandre. Gjensidighet, ansvarlighet, solidaritet og omsorg står sentralt

(Benhabib, 1992:159). Ifølge Benhabib dominerer tenkningen om *den generaliserte andre* i den offentlige sfære og tenkningen om *den konkrete andre* innenfor den private sfære.

3.5.5 Spenning mellom autonomi og paternalisme

Spenninger mellom paternalisme og autonomiprinsippet er sentralt i velferdsstaten (Kildal, 2003). På den ene siden finner en det normative spørsmålet om hvordan sørge for omsorg og hjelp til dem som har behov for det, på den andre siden kravet om at respekten for borgernes frihet skal opprettholdes. Det dreier seg om forholdet mellom det å handle ut ifra prinsippet om brukerens beste opp mot prinsippet om respekt for brukerens autonomi. En av de som har drøftet omsorgens dilemmaer er sykepleieren og filosofen Kari Martinsen (2005). Hun beskriver hvordan begge tenkemåter kan føre til at en havner i hver sin grøft. En ensidig vektlegging av menneskets autonomi kan gi opphav til distanse og unnlattelssynder, mens overgrep er en fare hvis ideologi og ikke hensynet til det andre mennesket blir styrende.

En lignende spenning i velferdsstaten er spenningen mellom sosiale rettigheter og personlig ansvar (Kildal, 2003). Endringer i den sosialpolitiske diskursen de siste tiårene kan ses som uttrykk for forskyvninger i disse spenningene (Kildal & Nilssen, 2011). I 1970-årene la en vekt på sosiale rettigheter og hvilke individuelle behov samfunnet skulle ta ansvar for, i 1980- og 1990-årene vektla en rettigheter og plikter og den enkeltes ansvar for sin egen velferd. Denne endringen innebærer at en går fra en egalitær rettferdighetsoppfatning med tenkning om omfordeling, like muligheter og respekt til en rettferdighetstenkning med vekt på gjensidighet med både plikter og rettigheter (ibid.). Kontraktstenkningen fremstår etter denne endringen som et viktig organiserende prinsipp som understeker forbindelsen mellom den enkeltes rettigheter og plikter. Samtidig er det grunn til å stille spørsmål ved mulighetene for autonomi i organiseringen av arbeids- og velferdstjenester gjennom de maktstrukturene de representerer (Kildal & Nilssen, 2011).

Gjennom sosialtjenesteloven (2009) er et minimum av grunnleggende rettigheter institusjonalisert. Loven gir rett til hjelp uavhengig av hvorfor vedkommende har behov for sosialhjelp. Loven forholder seg nøytralt til årsaken til den enkeltes støttebehov. Stønadens skal imidlertid ta sikte på å gjøre vedkommende selvhjulpens og formålet med loven er å fremme overgangen til arbeid. NAV stiller seg således ikke nøytral til hvordan folk lever sitt liv dersom de skal få støtte. Målet for barnevernets arbeid med ungdom er også at de skal bli

selvstendige. Barnevernet og NAV som institusjonelle ordninger representerer synspunkter på hva som er nødvendig for et godt liv. De er velferdsorganisasjoner med normative oppdrag.

3.5.6 Ungdom som autonome og avhengige

Barnekonvensjonen har hatt stor betydning for tenkningen om barns rettigheter. Den formidler et syn på barn som autonome og kompetente. Barn konstitueres som rettighets-havere og rettssubjekter (Kjørholt, 2010; Ulvik, 2009). Barnekonvensjonens rettighets-tenkning har likevel vært kritisert for å knytte an til liberale tradisjoner som vektlegger mennesket som selvstendig og autonomt (Kjørholt, 2010). Barnekonvensjonen kan både forstås som et produkt av og samtidig som en bidragsyter til en individualiseringsbevegelse. Denne individualisering har bidratt til økt demokratisering og likestilling for barn, men det pekes også på en fare for at en ikke ser det avhengige eller sosiale barnet, at individualiseringen gjør at en i mindre grad ser mennesker som avhengig av hverandre. I kritikken av en ensidig vektlegging av en rettighetstenkning argumenteres det for at behov som omsorg, avhengighet og tilhørighet ikke lar seg uttrykke i et rettighetspråk og dermed blir disse behovene mindre synlige innenfor denne tenkningen (Kjørholt, 2010; Ulvik, 2009).

I barnevernet vurderes barnet som en berettiget aktør, men ofte ikke kompetent til å ta beslutninger på grunn av alderen sin. Det kan legitimere en myk paternalisme. Et barn har ikke like stor rett og evne som voksne til å treffe valg av avgjørende betydning. En slik rett ville innebære et tilhørende medansvar for konsekvenser, og ville forutsette en modenhet som ikke kan forventes av et barn (Nortvedt, 2008; Vetlesen, 2012). Tiltak skal besluttes ut ifra en vurdering om barnets beste. Den unges eget syn skal imidlertid vektlegges (Ofstad & Skar, 2009:62). I motsetning til barn er ungdom over 18 år myndige, og de har dermed en formell rett til å bestemme selv. De gis dermed medansvar for konsekvensene av det som bestemmes. Det kan imidlertid problematiseres hvilke muligheter ungdom, som strever med de normativt forventede overgangene til voksenlivet, har for å realisere sine rettigheter (Backe-Hansen, 2011:23).

I ettervernsfeltet berører diskusjonen om hva som skal være målsettingen for ettervernet også spørsmålet om autonomi og avhengighet. Målsettingen om selvstendighet uttrykkes både i barnevernloven (1992) og sosialtjenesteloven (2009). I den internasjonale forskningslitteraturen brukes begrepene *independence* og *interdependence* i diskusjonen om hva som er målsettingen for ettervern (Bakketeig, 2008; Hjort & Backe-Hansen, 2008; Propp et al., 2003;

Storø, 2012). Ut ifra en *independence* tenkning er målsettingen selvstendighet. Målet er at ungdommene skal klare seg på egen hånd uten videre oppfølging og være uavhengig av andre. *Interdependence* innebærer en selvstendigjøring hvor ungdommen kan etterspørre hjelp og støtte ved behov. Selvstendigjøringen skjer gradvis (Bakketeig, 2008). Det er en samstemt oppfatning i forskningsfeltet om at målet for ungdommens overgang til voksenlivet bør være *interdependence* og ikke *independence* (Hjort & Backe-Hansen, 2008). Et mål om fullstendig uavhengighet kritiseres for å være urealistisk og for å stå i motsetning til at sosial støtte spiller en avgjørende rolle for hvordan mennesker mestrer livet (Collins, 2001; Propp et al., 2003; Stiver, 1991). Mennesker trenger hverandre, og støtte fra andre har vesentlig betydning for livskvalitet (bl.a. Bø & Schiefloe, 2007; Fyrand, 2005; Pinkerton & Dolan, 2007; Rutter, 1999). Begrepet avhengighet har likevel en negativ valør. Det forbindes med å være hjelpeløs (Stiver, 1991). Et mål i vår kultur er at vi skal klare oss selv. For å få frem en alternativ forståelse understrekes det at det handler om at ungdommene skal ha en tilhørighet og kunne stole på at andre mennesker vil kunne gi støtte hvis en har behov for det.

Interdependence: a process of counting on other people to provide help in coping physically and emotionally with the experiences and tasks encountered in the world when one has not sufficient skill, confidence, energy, and/or time (Stiver, 1991:160).

En forståelse av at mennesker er gjensidig avhengig av hverandre handler om at det er legitimt å få støtte fra andre mennesker for å mestre livet. Et mål om *interdependence* innebærer et mål om å sikre tilhørighet. At ungdommen har sosial støtte, kontakter i nærmiljøet og trygge relasjoner blir like viktig som at ungdommene klarer seg selv økonomisk (Propp et al., 2003).

3.6 Ungdom som brukere av velferdstjenester eller det offentlige som omsorgsgiver?

3.6.1 Offentlig omsorgsgiver

I litteratur om oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn er det to ulike perspektiver på forholdet mellom ungdom og barneverntjenesten (Bakketeig, 2008:23). Perspektivene speiler den liberale- og den kommunitære tradisjonen. Det ene perspektivet fremstiller barnevernsbarn som brukere av velferdstjenester, mens det andre snakker om det offentlige som omsorgsgiver. Med utgangspunkt i det første perspektivet oppfattes staten som yter av velferdstjenester. Et slikt perspektiv innebærer en individualistisk, rettighets- og systemorientert forståelse av ungdommens møte med barnevernet (ibid.). Når det offentlige ses på som omsorgsgiver, vektlegges tilhørighet og et omsorgsperspektiv hvor statens ansvar

sammenlignes med foreldres ansvar for sine barn. I internasjonal litteratur brukes betegnelsen *corporate parenting* om den foreldrerollen det offentlige tar på seg gjennom å overta omsorgen for et barn (Bakketeig, 2008; Bullock et al., 2006; Mølholt et al., 2012)¹⁰. Courtney (2009), en av dem som har forsket mye på ettervern i USA, beskriver tenkningen slik:

As the corporate parent of children in out-of-home care, the public child welfare agency has a legal and moral duty to provide the kind of support that any good parent would provide for their own children (Courtney, 2009:4).

Dette innebærer en juridisk og moralsk forpliktelse til å gi barnevernsbarn under omsorg en tilsvarende støtte som enhver god forelder ville ha gitt sitt eget barn. En slik forståelse kan synes å innebære en implisitt antagelse om at alle foreldre gir god nok omsorg til sine barn. Den problematiserer ikke at ikke alle foreldre gir tilstrekkelig omsorg. Med formuleringen *any good parent* er det imidlertid lagt inn en kvalitetsvurdering som peker på at staten som forelder skal handle som en god forelder. Videre sier Courtney (2009) at det britiske begrepet *corporate parenting* også betyr at alle relevante offentlige instanser som offentlige velferdstjenester, utdanningssystemet og helsetjenester har ansvar for statens barn.

Hva vil det si å gi samme type støtte som enhver god forelder ville ha gitt sine egne barn? Engelske og amerikanske barnevernsforskere stiller spørsmålet: *Can the corporate state parent?* (Bullock et al., 2006). Med utgangspunkt i hva det innebærer å være gode foreldre; vise hengivenhet, omsorg, trøste, være gode rollemodeller, utøve kontroll, stimulere, beskytte og ivareta barnets behov, tematiseres hva som er annerledes dersom barnet kommer under offentlig omsorg. For det første oppstår det et skille mellom den som utøver omsorgen og den som har det formelle ansvaret (for barn i fosterhjem har barnevernet ansvaret, men fosterforeldre utøver omsorgen). Ansvaret og omsorgen deles mellom flere som fosterforeldre, foreldre og sosialarbeidere. Hvilke rettigheter og forpliktelser en har når en skal erstatte foreldrene kan være uklart og barnet utvikler nye relasjoner som kan erstatte, svekke eller komme i konflikt med tidligere relasjoner. For at staten skal kunne være gode foreldre er det forhold på mange nivåer som har betydning; som lovgivning, tilgjengelige ressurser, organisering av tjenestene, teoretisk forståelse, betydning av matching mellom barn og fosterforeldre, omsorgens kvalitet, betydningen av oppfølging etter at omsorgen opphører når

---

¹⁰ Begrepet *corporate* betyr i denne sammenheng felles. Det henspiller på et felles foreldreskap. Begrepet ble tatt i bruk i barnevernet i England på 80-tallet da noen barn under omsorg var under ansvar av ikke-statlige organisasjoner, og *corporate* ble brukt for å inkludere dem. Senere har begrepet kommet til å forstås som at samfunnet har et felles ansvar for barnevernets barn (Bullock et al., 2006).

ungdommen fyller 18 år og vektleggingen av en fleksibel tilnærming. Statens ansvar som omsorgsgiver handler med andre ord både om universelle forhold og forhold knyttet til det konkrete barnet. Courtney (2009) peker videre på at en forståelse av staten som foreldre vil ha konsekvenser for hvordan en skal tenke om ungdom med barnevernsbakgrunn og deres overgang til en voksentilværelse. Staten må da støtte barnevernsbarn på samme måte som andre gode foreldre.

3.6.2 Å sikre ungdommenes velferd

Med utgangspunkt i at barnevernets ungdommer skal ivaretas på samme måte som andre ungdommer slik dette kommer til uttrykk gjennom begrepet *corporate parenting*, kan levekårsteori være en måte å konkretisere hva dette kan innebære. Lavekårsteori har i flere undersøkelser bidratt til å belyse sentrale sider ved barn og unges livssituasjon (bl.a. Kristofersen, 2009; Sandbæk, 2002a; Sletten, 2011).

I sitt velferdsbegrep definerer sosiologen Allardt velferd som en tilstand der mennesker har mulighet til å få sine sentrale behov tilfredsstilt (Allardt, 1975:17). Han problematiserer imidlertid også behovsbegrepet og understreker at dette ikke må oppfattes som noe som er fastsatt en gang for alle og universelt. Hva som oppfattes som behov er preget av ulike kulturer. Det er også historisk betinget og må empirisk forankres. Samtidig har hans inndeling i kategorier med tilhørende komponenter for velferd vært et forsøk på å inkludere forhold som betraktes som viktige i alle de nordiske landene (Allardt, 1975:37). Allardt understreker at valg av velferdsindikatorer innebærer en verdiorientering med hensyn til hva som regnes som betydningsfullt for å ha et godt liv.

Allardt (1975, 1976) utviklet et tredelt velferdsbegrep som han sammenfatter i dimensjonene *å ha, å elske og å være*. Det kan trekkes paralleller fra Allardts tenkning til blant annet nyere analyser av barns «well-being» og Amartya Sens kapabilitets tilnærming (Frønes & Strømme, 2014). Allardts (1975, 1976) kategori å ha tar for seg materielle betingelser. Å elske knyttes til behovet for å være i et nettverk av relasjoner og å få og gi kjærlighet. Det handler også om å høre til i et fellesskap. Å være handler om selvaktualisering og selvrealisering og det å gjøre meningsfulle aktiviteter. En diskusjon om levekår dreier seg om ulike områder i livet og handler både om materielle og immaterielle forhold.

Allardt (1975) deler de tre velferdsdimensjonene inn i flere ulike komponenter. Å ha inneles i inntekt, boligstandard, sysselsetting, helse og utdanning (Allardt, 1975). I sin beskrivelse av dimensjonen *å ha*, fant han det hensiktsmessig å knytte komponentene til de ressursene som er nødvendig for å tilfredsstille behovene og ikke direkte til de fysiologiske behovene. *Å elske* inneles i naboskap og lokale fellesskap, familiefellesskap og vennskapsrelasjoner. Utgangspunktet her er en forståelse av at mennesker har behov for å oppleve solidaritet med hverandre. De trenger å være del av et fellesskap der en bryr seg om hverandre. Tilhørighet til et fellesskap kan realiseres i andre verdier, samtidig som mennesker er avhengig av et fellesskap i seg selv. Denne dimensjonen ser en har paralleller til tenkningen om *interdependence*. Når Allardt skriver om *å være*, peker han på viktigheten av å realisere seg selv, oppnå anseelse, det å bli betraktet som en person som til en viss grad er uerstattelig, politiske ressurser, som innebærer å kunne påvirke beslutninger om eget liv og miljø og, endelig, på det å ha interessante fritidsaktiviteter som gir mulighet til sosiale og private aktiviteter (å gjøre) (Allardt, 1975). Motsetningen til selvrealisering er fremmedgjøring og følelsen av å være utbyttbar. Jo mindre en person kan erstattes med en annen i sin jobb, i sin familie eller mellom venner, jo mer er han eller hun en person og ikke en ting som kan byttes ut.

De tolv komponentene oppfattes av Allardt (1975) som ufullstendige. Han viser til at det var de komponentene det var mulige å kvantifisere og operasjonalisere i levekårsundersøkelsen. Inndelingen må heller ikke forstås som endelig. Utdanning kan for eksempel både betraktes som en ha-verdi dersom en ser på utdanning som en upersonlig og effektiv ressurs. Utdanning kan også kategoriseres som en være-verdi hvis en ser på utdanning som et middel til å realisere seg selv. Allardt (1975:36) fremholder at det for analysen ikke spiller noen rolle hvordan komponentene kategoriseres. Det sentrale er at de blir regnet med. De ulike velferdsdimensjonene påvirker hverandre og må etter Allardts mening forstås som en helhet.

Dersom en tenker at barnevernets ungdommer skal ivaretas på samme måte som enhver god forelder ville ha ivaretatt sine egne barn, vil alle tre dimensjonene være relevante når en ser på det offentlige som omsorgsgiver.

3.7 Avhandlingens teoretiske og analytiske grunnlag

I arbeidet med å finne frem til et teoretisk perspektiv var jeg opptatt av at det måtte gi en ramme som kunne inkludere de sentrale forholdene i sosialarbeidernes vurderinger og gi mulighet for å analysere vurderingene i relasjon til den organisatoriske konteksten. I løpet av

analyseprosessen fant jeg at sentrale forhold i vurderingene handlet om kategoriseringsprosesser vedrørende ungdommens situasjon, om mål for arbeidet med ungdommene, samt at vurderingene kunne forstås i lys av i hvilken grad sosialarbeidernes identitet var relatert til en offentlig eller privat logikk. Teorien om institusjonelle logikker ga en måte å beskrive mulige sammenhenger mellom organisasjonsmessige- og institusjonelle betingelser og sosialarbeidernes vurderinger. Når institusjonelle logikker legger føringer for aktørens handlinger, får de betydning for hvilke forhold som trekkes inn i vurderingene.

De rådende institusjonelle logikkene fører til at bestemte sosialt konstruerte kategorier fremstår som tilgjengelig (Thornton & Ocasio, 2008:112). I velferdsorganisasjoner må potensielle brukeres situasjon vurderes for å kunne beslutte hva slags tiltak som kan være aktuelle og om søkeren har rett på tiltak. I arbeidet med å avgrense hvilke forhold organisasjonen skal ta ansvar for systematiseres informasjonen i henhold til de kategoriene som oppfattes som organisasjonens ansvar (Hasenfeld, 2010a). Analyse av kategoriseringsprosessene er utgangspunktet for kapittel 7.

Institusjonelle logikker spiller inn i vurderingsprosesser idet de har betydning for hva som gis oppmerksomhet. De har ikke bare betydning for hva som fremstår som aktuelle kategorier, men ved at de genererer bestemte verdier, fremhever de også konkrete mål og løsninger som aktuelle. Organisasjoner omfattes ofte av flertydige og konfliktfylte mål. Hvilke mål som tas hensyn til bestemmes av hvilke som gis oppmerksomhet (Thornton et al., 2012:87).

Institutional logics guide the allocation of attention by shaping what problems and issues get attended to and what solutions are likely to be considered in decisionmaking (Thornton et al., 2012:90).

Oppmerksomheten rettes mot problemområder og løsninger som er i samsvar med dominerende institusjonelle logikker. Hvilke mål og arbeidsmåter som fremstår som aktuelle vil peke mot underliggende institusjonelle logikker. Dette er tema i kapittel 8. Der drøftes hvilke mål for arbeidet med ungdommene som kommer til uttrykk gjennom sosialarbeidernes vurderinger.

Institusjonelle logikker kan også strukturere oppmerksomheten gjennom å fremheve bestemte identiteter som aktuelle (Thornton & Ocasio, 2008). Individuer er medlemmer av ulike sosiale grupper som tilbyr ulike former for identitet. Identitet handler om spørsmål knyttet til hvem

en er og hva en står for. *Identitet* er et begrep med mange betydninger. Enkelte teorier om identitet tar utgangspunkt i at en person har én identitet, mens andre tradisjoner vil hevde at en person kan ha flere identiteter og at de knyttes til hvilke roller han eller hun innehar (Havnes, 2014). Det er i denne siste betydningen det er brukt innenfor teori om institusjonelle logikker og i avhandlingen. Kapittel 9 handler om hvilke identiteter som fremstår som dominerende for sosialarbeiderne.

Både NAV og barneverntjenesten er eksempler på velferdsorganisasjoner med oppdrag som innebærer at staten på vegne av samfunnet skal gi støtte til og gripe inn i menneskers privatliv. Den liberale- og den kommunitaristiske tradisjonen representerer to ulike perspektiver på hvor omfattende statens inngripen bør være. Disse perspektivene har bidratt til forståelsen av barneverntjenesten og NAVs normative oppgaver, og har belyst det normative institusjonelle elementet. Det regulative institusjonelle elementet har også en særlig betydning for offentlige velferdstjenester, og i analysen er empirien drøftet opp mot lovgivningen. I tillegg drøftes vurderingene i lys av historisk kontekst som uttrykk for hvordan oppfølging av unge med barnevernsbakgrunn har vært institusjonalisert.

I kapittel 10 drøftes hvilke institusjonelle logikker som legger føringer for vurderingene. Denne drøftingen gjøres med bakgrunn i analysene av kategoriseringsprosessene og sentrale mål og identiteter som analyseres frem i kapitlene 7, 8 og 9. Hvilke forhold som oppfattes å inngå i organisasjonens ansvar gitt de aktuelle institusjonelle logikkene, vil også bli drøftet her.

Analysen og drøftingen er strukturert ut ifra følgende forskningsspørsmål, som også ble presentert i kapittel 1:

- *Hvordan kategoriserer sosialarbeiderne ungdommene i sine vurderinger?*
- *Hvilke mål beskriver sosialarbeiderne som sentrale for oppfølgingen av ungdommene?*
- *Hvilke identiteter fremstår som dominerende for sosialarbeiderne?*
- *Hvilke forhold inngår i organisasjonens ansvar for ungdommene?*
- *Hvilke institusjonelle logikker legger føringer for sosialarbeidernes vurderinger om oppfølging av ungdommene?*

4. Historisk kontekst

4.1 Introduksjon

Hvilket ansvar staten skal ha for ungdom med barnevernsbakgrunn i overgangen til voksenlivet er et spørsmål som har fått ulike svar opp igjennom historien. Om en ønsker å forstå bakgrunnen for vektleggingen av ulike hensyn i dag, kan en historisk gjennomgang tydeliggjøre noen av de organiserende prinsippene som har vært lagt til grunn i statens oppfølging av barnevernsbarn. Hvilke hensyn offentlige beslutningstakere skal legge til grunn er særlig institusjonalisert gjennom lovgivningen; det regulative institusjonelle elementet. Lovgivningen er derfor utgangspunktet for beskrivelsen av den historiske konteksten for sosialarbeidernes vurderinger. Jeg kommer til å beskrive denne frem til tidspunktet for mine intervjuer i 2010-2011.

Oppfølging av barnevernsbarn i overgangen til en voksentilværelse kan ikke forstås isolert fra barnevernet og sosialtjenestens øvrige oppgaver og ansvarsområder. Utviklingen av barnevernet og sosialtjenesten henger sammen med utviklingen av det sosialpolitiske felt gjennom det 19- og 20-århundre med blant annet etablering av trygdeordninger, fremveksten av sosiale rettigheter og ikke minst profesjonaliseringen av tjenestene (Seip, 1994). Jeg har avgrenset meg til de diskusjonene som kan relateres til oppfølging av ungdom med tiltak i barnevernet i overgangen til en voksen tilværelse. Dette for å få frem en forståelse av hva som har vært de sentrale normative føringer med hensyn til oppfølging av ungdom.

4.2 Ettervernets opprinnelse

4.2.1 Det første ettervernet

De første bestemmelsene om ettervern var en del av Norges første barnevernlov, vergerådsloven¹¹. Ettervernsbestemmelsene var rettet mot ungdom som hadde vært plassert på skolehjem. Skolehjem var et oppdragelsestiltak for barn og unge som ble vurdert til å være så vanskelige (sædelig forkomne) at de kunne utsette andre barn for skadelig påvirkning (vergerådsloven, 1896 § 20). Bestyreren av skolehjemmet skulle holde seg orientert om og føre tilsyn med ungdom som ble utskrevet på prøve. Dette kunne foregå enten personlig eller gjennom andre som tok på seg oppgaven (Vergerådsloven, 1896 § 33). Ungdommene kunne også tas tilbake til skolehjemmet i løpet av den tiden de var ute på prøve dersom de oppførte

---

¹¹ I den historiske gjennomgang av barnevernets tilblivelse i Norge omtales Norge som det første land i verden med et offentlig barnevern (Dahl, 1978). Frankrike fikk imidlertid en barnevernlov i 1889, en lov også Getz refererte til i arbeidet med den norske barnevernloven (Falch-Eriksen, 2012:59).

seg slett, eller det av andre grunner ble funnet tjenlig. Loven hadde også bestemmelser som gjaldt dem som endelig avsluttet oppholdet ved et skolehjem:

For Elever, som endelig udgaar af Skolehjem, bør Bestyreren, hvor dertil er Anledning, søge en hensigtsmæssig Beskjæftigelse under Forhold, der saavidt muligt sikrer mod fordærvelig Indflydelse. Enhver Udgaende, der ikke selv har Midler, forsynes med Klæder, ligesom der kan anvendes et passende Beløb til Reisepenge for ham (Vergerådsloven, 1896 § 36).

Ettervernbestemmelsene forholdt seg til den praktiske situasjonen ungdommen var i med hensyn til eventuelt å mangle klær og reise penger ved avslutningen av oppholdet. Det ble samtidig lagt vekt på å legge til rette for fremtiden gjennom å skaffe hensiktsmessig arbeid. Målsettingen med dette var å sikre ungdommen mot fordervelig innflytelse.

4.2.2 Vergerådsloven – å skille ut de «vanskelige» barna

Jeg vil kort komme inn på vergerådslovens tilblivelse. Det gir en bakgrunn for å forstå i hvilken situasjon de første ettervernsbestemmelsene gjaldt. Vergerådsloven, «Lov om Behandling af forsømte Børn», av 1896 ble i hovedsak skapt av Bernhard Getz som var leder av strafferettskommisjonen. Oppdragelse og opplæring i skolehjem skulle avløse fengselsstraff eller utvisning fra skolen. Med vergerådsloven ble den kriminelle lavalder hevet fra 10 til 14 år (Hagen, 2001; Kluge, 1979:48). Lovforslaget ble fremmet av justisdepartementet, men fordi en ønsket å fjerne tilknytningen til rettsvesenet og fremheve det pedagogiske formålet, ble administrasjonen overført til Kirke- og undervisningsdepartementet (Hagen, 2001). Dahl (1978:171) konkluderer likevel i sin undersøkelse, om hvorfor og hvordan barnevernet ble til, med at det som idé og tiltak var et samfunnsvern. Det var et sterkt element av straff, og oppdragelseselementet var sterkere enn hjelpen (Seip, 1984). Samtidig var det et vendepunkt at det ble sett som statens oppgave å sørge for opprettelse av oppdragelsesanstalter, og at omsorgen for forsømte barn ikke lenger var å anse som en barmhjertighetsgjerning, men et statlig anliggende (Dahl, 1978:89). En sentral anstalt var Bastø skolehjem for gutter som sto ferdig i 1900.

Loven bestemte at vanskelige barn og barn som hadde det vanskelig skulle overvåkes av en nemnd (vergerådet). Vergerådet kunne advare og formane barn og foreldre, oppheve foreldremyndighet, fjerne barn fra hjemmet og treffe vedtak om plassering av barn i fosterhjem, i barnehjem eller institusjon (Dahl, 1978). Vergerådsloven skilte mellom ulike typer tiltak som hadde å gjøre med en vurdering av om barnet var «sædelig forkommet». De som ikke ble vurdert som «sædelig forkomne» skulle fortrinnsvis anbringes i familie eller barnehjem. De

som ble vurdert som «sædelig forkomne», skulle anbringes i skolehjem. Det var også to typer plasseringer ved skolehjemmene. Barn over 12 år som hadde gjort seg skyldig i kriminalitet eller i særlig grad var «sædelig forkomne» kunne plasseres i særavdelinger ved skolehjemmene (vergerådsloven, 1896 §§ 20 og 28). Ettervernet var bare for ungdom som hadde vært plassert i skolehjem.

4.2.3 Forskjeller mellom vergerådets barn og fattigvesenets barn

Vergerådsloven var ikke den første loven som ga adgang for det offentlige til å plassere barn utenfor hjemmet. Fattigvesenet og skolestyre hadde allerede en slik mulighet (Seip, 1984). En kunne derfor tenke seg at det også var et ettervern for de ungdommene som ble plassert av disse instansene. Da vergerådsloven ble innført, gjaldt fattigloven av 1863. Fattiglovens bestemmelser om økonomisk hjelp inneholdt bestemmelser om at arbeidsføre og friske folk og ellers personer som hadde noe til livsopphold vanligvis ikke måtte få hjelp. Det var likevel to grupper som fikk en definitiv rett til støtte. Det var «vanvittige» og foreldreløse barn under 15 år som ikke hadde noe til livsopphold (Kluge, 1979:40). Det var en noe uklar hjemmel for å plassere barn utenfor hjemmet mot foreldrenes vilje etter fattiglovene. Vergerådsloven skulle gi en garanti mot utidige inngrep, og den var et ledd i å skille barnevernet ut av fattigomsorgen (Kluge, 1979:48). Intensjonen var at vergerådet skulle overta fattigstyrets arbeid med anbringelse av barn, men det ble isteden et todelt system hvor både vergerådet og fattigvesenet plasserte barn (Wiesener, 1948). I praksis benyttet de seg ofte av de samme tiltakene (Hagen, 2001). Fattigvesenet førte tilsyn og kontroll, mens vergerådet ga advarsler og formaninger. Samtidig var det flere sentrale forskjeller mellom fattigstyret og vergerådets arbeid. Fattigstyret var de eneste som kunne gi økonomisk hjelp, men det var bare vergerådet som kunne plassere i skolehjem og tvangsskole (ibid.). Barn fra fattige hjem ble i stor utstrekning satt bort til privat forpleining hos gårdbrukere på landet (Kluge, 1979:57).

Aldersgrensene var også ulike mellom barn plassert av vergerådet og fattigvesenet. For fattigvesenets barn opphørte omsorgen formelt når de var 15 år, selv om noen likevel fikk fortsette å bo i fosterhjemmet eller på barnehjemmet (Hagen, 2001). Det var imidlertid ikke et formelt lovgrunnlag som ga barn som var plassert av fattigstyret eller forsorgsstyret¹² tilbud om oppfølging ved avslutningen av plasseringen (Storø, 2009b). De hadde ikke noe ettervern fra

---

¹² I 1948 endret loven navn til lov om forsorgsvesenet (Kjønstad 2000).

det offentlige, men foreldre hadde forsørgelsesplikt også for voksne barn og barna for foreldrene.

Med hensyn til registrering var det også forskjeller mellom vergerådets barn og forsorgens barn. Vergerådet hadde tilsynsplikter. Det ble ført nøyaktige registre over «bortsatte barn». Forsorgsstyret registrerte imidlertid ikke barn de hadde plassert på samme måte. Det var store mørketall, og barnevernkomiteen av 1947 mente at det var barn som ble glemt så snart de var satt bort (St. meld. nr. 72 (1984-85), :23). Da det ble gjort en opptelling i 1949, var det rundt 2300 barn som var bortsatt av vergerådet mens det var over 3600 barn som var bortsatt av forsorgsstyret. Det var dermed mange barn bestemmelsene om ettervern ikke gjaldt for.

4.2.4 Forslag om forbedringer

Det var store forventninger til vergerådsarbeidet, men etter kort tid ble de første skandalene ved skolehjemmene avdekket. Blant annet på institusjonen Toftes Gave fortelles det om forferdelige sanitærforhold, barna ble jevnlig slått og økonomien var elendig (Seip, 1984:213). I kjølvannet av skandalene vokste det frem en tenkning om at arbeidet med barn måtte være forebyggende. I 1915 ble det nedsatt en barnevernkomité og et av områdene de utredet var ettervernet. Komiteens vurderinger om ettervern var omfattende og grundige og pekte frem mot endringer som skulle komme, selv om det skulle ta tid (Barnevernkomiteen av 1915).

En grunn til at ettervernet ble vektlagt var tanken om at overgangen fra skolehjemmets enkle og gjennomsiktige forhold til det store samfunnet var forbundet med stor risiko, ikke minst fordi en antok at den unge følte seg rotløs uten sosial tilhørighet i de nye omgivelsene (Barnevernkomiteen av 1915:106-107). Det ble også påpekt at det ikke bare var for unge i skolehjem at denne overgangen var vanskelig, men for alle bortsatte barn. Det var skolehjembestyrerne som var pålagt å hjelpe den unge med en hensiktsmessig beskjeftigelse etter oppholdet, men de hadde ikke kapasitet til å følge opp. Etter komiteen av 1915 sin mening fungerte oppfølgingen tilfeldig og ofte ble ungdommene overlatt til seg selv (ibid.). Det ble derfor foreslått opprettelse av et eget ettervernstilsyn. Tilsyn og bistand som ble ytt utenfor oppdragelsesanstaltene når ungdommen skulle forsøke å stå på egne ben, ble kalt «eftertilsyn» fra det engelske «after care» (Barnevernkomiteen av 1915:111). For å betegne det mange-sidige arbeidet ettervernet omfattet ble det foreslått en annen benevnelse, som tydeligere enn den eksisterende, skulle minne om at de unge skulle passes på; «forsorgshjelp» (ibid.).

Komiteen lagde også utkast til en instruks for vergeoppdragelsens forsorgshjelp. Forsorgshjelpen skulle, ifølge forslaget til instruks, innebære både støtte og kontroll. Det kunne ytes praktisk hjelp og midlertidig pengehjelp. Det skulle oppmuntres til sunn fritid, og rosverdige forhold burde også formidles til vergerådet. Den unge skulle føle at det hele var av privat karakter og «hviler paa hjertelag og interesse for ham» (Barnevernkomiteen av 1915:113). Forslaget om forsorgshjelp ble tatt inn som egen paragraf i lovforslaget i 1921 (Ot.prp. nr. 2 (1921)). Lovforslaget ble imidlertid ikke behandlet. Det ble heller ikke tilsvarende forslag til lov om offentlig barneforsorg i 1926 (Ot.prp. nr. 3 (1926)). Til tross for visjoner og konkrete forslag ble det ikke endringer i ettervernet før barnevernloven av 1953.

4.3 Utvidelse av ettervernet

4.3.1 Forebygging og behandling i familien

Frem mot lovendringen i 1953, ble det nedsatt en ny barnevernkomité, barnevernkomiteen av 1947, som skulle gå gjennom lovsituasjonen for barn og unge som levde under forhold som krevde inngrep fra det offentlige. Et viktig arbeid var å samordne ulike lover som handlet om samfunnets ansvar for barn (Ot.prp. nr. 56 (1952)). Det var først nå spørsmålene som ble drøftet av barnevernkomiteen av 1915 ble fulgt opp med en ny lov som også inkluderte endringer i ettervernsbestemmelsene. I motsetning til vergerådets oppgave, som hadde vært å fjerne barnet fra et uheldig miljø, ble det nå vektlagt å sette inn forebyggende tiltak i barnets hjemmemiljø (Barnevernkomiteen av 1947; Ot.prp. nr. 56 (1952)). Det ble imidlertid vurdert som barnets beste å vokse opp i foreldrehjemmet:

Synet på hvilke plikter samfunnet har overfor den oppvoksende slekt har skiftet og gjort det klart at vår nåværende lovgivning ikke lenger er tilstrekkelig til å legge til rette det offentlige barnevern. Ikke minst har utviklingen av den psykologiske og pedagogiske vitenskapen vist at det trengs reformer når det gjelder omsorgen for de barn samfunnet må ta seg av (Ot.prp. nr. 56 (1952), :1).

Vergerådslovens kriminalistiske preg ble fjernet. Språkbruk og tiltak bar preg av et nytt syn på barns utvikling og en endret forståelse av årsaker til atferdsvansker. Det var ikke lenger fordømmelse og advarsler som skulle prege arbeidet, men forebygging og behandling (Dahl, 1978; Hagen, 2001). Departementet var enig i barnevernkomiteens og høringsinstansenes syn om at det for de fleste barn var best å vokse opp i foreldrehjemmet (Ot.prp. nr. 56 (1952), :12). Tiltak burde først og fremst settes inn i barnets hjem, og en burde i det lengste søke å hindre at barn ble skilt fra sin familie. Med barnevernloven av 1953 ble vergerådene erstattet

med barnevernsnemnder. Barnevernsnemndene var fra da av det eneste organet som kunne treffe vedtak om omsorgsovertakelse.

4.3.2 Ettervern som forebyggende arbeid

Forebygging ble ikke bare forstått som sentralt i arbeidet med barn som bodde hjemme, også i ettervernsarbeidet ble forebyggingstanken løftet frem. I forarbeidene til barnevernloven var det påpekt et stort behov for utbygging av ettervernet (Barnevernkomiteen av 1947; Barnevernkomiteen av 1915; Innst. O. XVII. (1953); Ot.prp. nr. 56 (1952)). Med henvisning til hvordan det gikk med utskrevne ungdommer ble det understreket at ettervernsarbeidet var forsømt. Det ble også henvist til skolehjembestyrernes vurderinger om at ettervernet var nødvendig for å unngå at oppholdet var bortkastet. Det ble videre fremholdt at det burde gjøres mest mulig fra samfunnets side for at ungdommene skulle få en god start. Bolig og arbeid ble sett som viktig for å hindre skadelig innflytelse og gi gode utviklingsmuligheter (Barnevernkomiteen av 1947:69-70). Ettervernet skulle forebygge at den unge kom opp i vansker og sette ham i stand til å leve under tilfredsstillende forhold.

Barnevernkomiteen av 1947 sitt forslag til ettervernsbestemmelser fikk tilslutning fra de fleste i høringsrunden og Sosialdepartementet sluttet seg også til dette i forslaget til ny barnevernlov (Ot.prp. nr. 56 (1952), :35). I Odelstingets behandling av forslaget til ny barnevernlov ble ettervern kommentert som viktig uten at det ble særlig diskutert. Det ble imidlertid understreket at bestemmelsene om ettervern ikke bare måtte bli bestemmelser på papiret (O.tid. 835-61 (1953))¹³.

4.3.3 Ettervern for nye grupper

Allerede i forslagene til endringer i barnevernloven på 20-tallet ble ettervern også for andre enn de ungdommene som var plassert i skolehjem foreslått (Barnevernkomiteen av 1915; Ot.prp. nr. 2 (1921)). Dette ble tatt opp igjen i forarbeidene til barnevernloven av 1953:

Også barn som ikke har vist antisosial atferd vil i mange tilfelle kunne trenge støtte og rettleiing etter at de har forlatt barneheimen eller fosterheimen. De har fått alt de trenger, og de vil i mange tilfelle ikke ha de samme praktiske erfaringer og forståelse av dagliglivets mange problemer og vansker som et barn som er vokst opp i en vanlig heim hos foreldrene (Barnevernkomiteen av 1947:71).

---

¹³ I stortingets behandling av forslaget til ny barnevernlov handlet diskusjonen mest om barnevernsnemndas sammensetning (O.tid. 835-61 (1953)).

I lovforslaget henviste departementet til Barnevernkomiteens forslag, men de sa ikke annet enn at de sluttet seg til forslaget (Ot.prp. nr. 56 (1952), :34-35). Med lov om barnevern av 1953 kom ettervernet også til å omfatte ungdom som hadde bodd på barnehjem eller i fosterhjem:

Når omsorgen opphører ved vedtak av nemnda eller ved at barnet fyller 21 år, skal nemnda når det er påkrevd være behjelpelig med å skaffe vedkommende passende sysselsetting. Dersom barnet ikke selv har midler og det har behov for det, skal nemnda dessuten sørge for nødvendige klær og eventuelt et passende beløp til reisepenger. Før nemnda opphever omsorgen, skal den forvise seg om at den utskrevne ved foreldres eller andres hjelp eller på egen hånd vil få tilfredsstillende underhold og utviklingsmuligheter (Barnevernloven, 1953 § 50, min understreking).

Ettervern for ungdom som hadde vært plassert i fosterhjem eller på barnehjem var bare nødvendig hvis nemnda fant det påkrevd. Det ble imidlertid gitt en større forpliktelse for ungdom som hadde vært anbrakt i andre typer institusjoner enn barnehjem:

For barn som har vært anbrakt i spesialskole¹⁴, observasjonsskole, eller institusjon for særomsorg, skal nemnda sørge for betryggende ettervern (Barnevernloven, 1953 § 51 1. ledd, min understreking)

Selv om nye grupper ungdom (ungdom plassert i fosterhjem og på barnehjem) fikk mulighet til ettervern, var det fortsatt en forskjell i hvilke forpliktelser staten hadde. For de nye gruppene skulle nemnda sørge for ettervern når den fant det påkrevd, for de andre var det ikke en slik vurdering av hva som var påkrevd. Nemnda skulle for disse sørge for betryggende ettervern.

4.3.4 Ny organisering av ettervernet

Ettervernets organisering ble også tematisert i forarbeidene til ny barnevernlov (Barnevernkomiteen av 1947; Innst. O. XVII. (1953); Ot.prp. nr. 56 (1952)). Det ble frarådet å legge ettervernet ensidig til styreren ved den institusjonen ungdommen tidligere hadde vært plassert i, slik en hadde gjort før. Dette ble ikke ansett som en effektiv ordning. Det ble vurdert som nærmest umulig for styreren å følge opp ettersom ungdommene flyttet tilbake til hjemstedet som ofte var langt fra skolehjemmet. Ettervernet burde utføres av en person bosatt i nærheten av den unge, og barnevernsnemnda burde ha ansvar for ettervernet og oppnevne en tilsynsverge, og slik ble det:

---

¹⁴ Bestemmelsene om skolehjem ble overført fra vergerådsloven til spesialskoleloven i 1951 og skolehjem endret navn til spesialskoler for barn og ungdom med tilpasningsvansker. Barnevernsnemnda sto fortsatt for de fleste anbringelsene. Det som tidligere var kalt tvangsskoler var foreslått tatt inn i folkeskoleloven og endret navn til observasjonsskoler (Innst. O. XVII. (1953), :12).

(...) Ettervernet skal som regel skje ved at barnevernsnemnda oppnevner en tilsynsverger for barnet. Som tilsynsverger kan oppnevnes personer som er skikket og villige til å ta imot vervet, eller det kan nyttes spesielle funksjonærer. Tilsynsvergeren bør være bosatt i nærheten av det sted den utskrevne har tatt opphold og skal føre tilsyn med dennes forhold og om nødvendig bistå med råd og vegleiing (Barnevernloven, 1953 § 51).

For å styrke ettervernet ble det foreslått at departementet skulle ansatte to ettervernsinspektører, en for gutter og en for jenter. Disse skulle bistå nemndene i ettervernsarbeidet blant annet ved valg av tilsynsverger og ved å gi råd og veiledning i et arbeid som ble vurdert som vanskelig (Barnevernkomiteen av 1947; Innst. O. XVII. (1953), :15; Ot.prp. nr. 56 (1952), :35).

4.3.5 Utvidelse av tiltaksrepertoaret – økonomisk hjelp som ettervern

Tidligere var det bare etter forsorgsloven det kunne ytes økonomisk stønad. I forarbeidene til barnevernloven av 1953 ble det argumentert for at hvis en kunne unngå at barnet måtte settes bort ved å gi økonomisk stønad var det vel anvendte penger. Selv om en ikke ønsket å bryte med hovedprinsippet om at økonomisk stønad skulle skje gjennom forsorgsvesenet, ønsket en at barnets beste skulle være avgjørende (Barnevernkomiteen av 1947, :38; Innst. O. XVII. (1953); Ot.prp. nr. 56 (1952)). En antok heller ikke at dette ville føre til økte utgifter for kommunen totalt sett. En regnet med at midler kunne overføres fra forsorgsvesenet til barnevernet. Argumenter om at hjelp i hjemmet ville være billigere enn en plassering av barnet ble også brukt (Ot.prp. nr. 56 (1952), :14). Med barnevernloven av 1953 ble det dermed mulig for barnevernet å gi økonomisk støtte selv om de måtte rådføre seg med forsorgsstyret før slik hjelp ble gitt. Fattigdom eller manglende forsørgelsesevne skulle ikke lenger føre til bortsetting av barn, men til støtte i hjemmet. Dette berørte også ettervernet. Mulighet for å yte økonomisk hjelp som del av ettervernet ble fremmet av Sosialdepartementet på bakgrunn av forslag fra Oslo vergeråd:

Departementet har også funnet å burde slutte seg til Oslo vergeråds forslag om at det i samband med ettervernet bør være adgang til om påkrevd å yte nødvendig økonomisk stønad. (...) En må rekne med at stønad i alderen 21-23 år bare vil bli påkrevd i unntakstilfelle. Men om den skulle bli påkrevd, vil det etter departementets mening være bedre om stønaden blir gitt av barnevernsnemnda enn av forsorgsvesenet. Barnevernsnemnda vil i tilfelle kunne se stønaden i sammenheng med de øvrige ettervernsåtgjerder (Ot.prp. nr. 56 (1952), :35-36).

Departementet argumenterte for at det ville være bedre om økonomisk stønad ble gitt av barnevernet fremfor av forsorgsvesenet. I innstillingen fra Sosialkomiteen (Innst. O. XVII. (1953), :15) ble barnevernsnemndas mulighet til å yte økonomisk stønad i forbindelse med ettervernet helt opp til fylte 23 år kommentert som innføringen av et nytt prinsipp. Det ble

likevel vurdert som naturlig å se dette i sammenheng med at barnevernsnemnda fikk adgang til å yte økonomisk stønad som forebyggende tiltak. «Begge bestemmelser er uttrykk for det syn at det er bedre å forebygge enn helbrede» (ibid.). Sosialkomiteen understreket at det måtte være et intimt samarbeid med forsorgsstyret for blant annet å unngå dobbeltytelser. De gikk likevel inn for at barnevernet skulle kunne gi økonomisk stønad også i ettervernsarbeidet. Etter at barnevernloven av 1953 trådte i kraft har det derfor vært mulig for ungdom i overgangen til voksenlivet å få økonomisk støtte fra to instanser; både barnevernsnemnda og forsorgsstyret.

4.3.6 Rundskriv om ettervern

Til tross for utvidede bestemmelser om ettervern, kan rapporteringene på ettervern tyde på at disse bestemmelsene ble fulgt opp på en mangelfull og tilfeldig måte på 1950-tallet (NOU 2004:23). Fylkesmennene skulle føre tilsyn med at barnevernsnemndene oppfylte sin tilsynsplikt og at barna fikk nødvendig ettervern. Barnevernsnemndene skulle rapportere om hvor mange barn de hadde under ettervern og hvilke tiltak som var iverksatt. Likevel sto det lite om ettervern i fylkesmennenes rapportering. Etter at Sosialdepartementet utga et eget rundskriv om ettervern økte imidlertid antallet ungdom med ettervern (NOU 2004:23). Formålet med rundskrivet var å klargjøre for barnevernsnemndene hvor viktig ettervernsarbeidet var og avklare spørsmål knyttet til arbeidet (Sosialdepartementet, 1961). Målet med ettervernet var «å bistå den unge i den vanskelige overgangen fra det mer beskyttede liv i institusjonen, slik at de kan få fotfeste og finne seg til rette i samfunnet». Selv om nemnda kunne anta at fosterhjem og barnehjem ville beholde kontakten med de unge, var dette også noe nemnda skulle følge opp. Utdanning og sysselsetting skulle drøftes med fosterforeldrene. Ettervernet skulle utføres av en tilsynsverge, og det skulle legges stor vekt på å finne en egnet person som ungdommen kunne ha tillit til. Valg av tilsynsfører burde derfor drøftes med den unge og foreldrene. I rundskrivet het det at ettervernet skulle vare så lenge som nødvendig, til den unge klarte seg på egen hånd (ibid.).

4.3.7 Fra økonomi til attføring og behandling i sosialomsorgen

Økonomisk støtte ble sett som et viktig tiltak i barnevernloven. I arbeidene med å endre forsorgsloven på 1950-tallet var betydningen av økonomisk ytelse også vektlagt (Messel, 2013; Terum, 1996). Forsorgslovkomiteen vurderte det som viktig at forsorgshjelpen ble sett som likeverdig med trygd. Det skulle ikke være noe mindreverdige ved det å motta sosialhjelp. Hjelpen ble langt på vei forstått som en økonomisk stønad (Terum, 1996:63).

I arbeidet frem mot vedtak om lov om sosial omsorg i 1964 ble det imidlertid lagt større vekt på attføring og behandling enn pengehjelp (Messel, 2013; Terum, 1996). Økonomisk nød ble ikke bare oppfattet som en mangeltilstand som kunne avhjelpes med penger og formaninger, men forstått som uttrykk for dypereliggende problemer forbundet med den enkelte person eller forholdet til omgivelsene (Terum, 1996). Målet med lov om sosial omsorg var å skape noe nytt som ikke var fattighjelp. Hjemstavnsretten, at hjemkommunen til den som fikk stønad skulle dekke utgiftene, ble opphevet. Den økonomiske sosialhjelpen fikk preg av å være en rettighet og det ble innført klageadgang. Taushetsplikten ble også lovhjemlet. Foreldres plikt til å forsørge voksne barn, og barns plikt til å forsørge sine foreldre ble avskaffet. Sosialhjelpen fortsatte å være subsidiær. Det ble lagt vekt på attføring, og på at den enkelte skulle gis hjelp slik at han eller hun ble selvhjulp (Kjønstad, 2000; Kluge, 1979; Terum, 1996). Sosialomsorgsloven var preget av en optimistisk attførings- og behandlingssideologi. Målet var å løse underliggende sosiale problemer hos den enkelte eller familien. Hjelpetilbudet skulle ikke bare hindre at mennesker led nød, men sette den enkelte i stand til å klare seg selv. Råd og veiledning og sosial behandling skulle få en sentral plass, mens økonomisk stønad var mindre fremtredende. Loven måtte derfor hete *lov om sosial omsorg* og ikke *lov om sosialhjelp*. Sosialhjelp, mente man, ga assosiasjoner til økonomisk stønad i større grad enn til råd og veiledning (Messel, 2013; Terum, 1996:66-67).

4.4 Organiseringen av barnevernet og sosialomsorgen

En grunn til at det ikke kom en ny barnevernlov før på 1950-tallet var det omfattende behovet for samordning av barnevernlovgivningen, som var spredt på ulike lover. En annen samordningsdebatt dreide seg om hvorvidt barnevernet skulle være en del av den kommunale sosialomsorgen eller en egen tjeneste. Denne diskusjonen har hatt betydning for hvordan ansvaret for oppfølging av barnevernsbarn har blitt fordelt mellom barnevernet og sosialomsorgen.

4.4.1 Profesjonalisering av tjenestene

I utviklingen fra fattiglov og vergerådslov frem til i dag har det skjedd en omfattende profesjonalisering av det offentlige sosiale arbeidet. I forarbeidene til barnevernloven av 1953 var det fortsatt en forståelse av at barnevernsnemnda skulle utføre arbeidet. Samtidig ble behovet for at barnevernsnemndene skulle få bedre arbeidsforhold enn vergerådene understreket. Det skulle opprettes faste kontor med arkiv og en funksjonær (Ot.prp. nr. 56 (1952), :8).

Da lov om sosial omsorg ble vedtatt 10 år senere i 1964, var det fortsatt en forventning om at de folkevalgte nemndene skulle spille en aktiv rolle, men det ble samtidig lagt opp til å styrke den kommunale sosialadministrasjonen (Terum, 1996). Det ble bestemt at det skulle opprettes et sosialkontor i alle kommuner med mer enn 3000 innbyggere, med en leder på full tid. For å hjelpe kommunene økonomisk skulle staten dekke 40 % av lønnskostnadene til lederen ved sosialkontoret. Det tok tid å opprette sosialkontor i alle kommunene, og etter hvert ble det også gitt kommunale rammetilskudd for å styrke den kommunale sosialadministrasjonen, ikke bare lederstillingene. Det ble fra Sosialdepartementet sin side fremhevet at sosionom-utdanningen var den best egnede utdanningen for dem som skulle ansettes på sosialkontorene, og sosionomene ble en dominerende yrkesgruppe (St. meld. nr. 9 (1975-76), :61; Terum, 1996).

Gjennom etableringen av sosialkontor i kommunene ble barnevernsarbeidet etter hvert også overført fra barnevernsnemnda til sosialkontoret. Det ble slutt på at «arkivet lå i en eske under formannens divan» (NOU 2000:12, :366). Med lov om barneverntjenester i 1992 ble det innført krav om at det i hver kommune skulle være en administrasjon med en leder som hadde ansvar for oppgaver etter barnevernloven. I en av fire kommuner var det likevel ikke opprettet egne stillinger for barnevernsarbeid så sent som i 1995 (Statistisk sentralbyrå, 1996). Barneverntjenesten var flere steder fortsatt en del av sosialkontoret i 2000 (NOU 2000:12, :35). Det ble etter hvert åpnet for andre utdanningsgrupper enn sosionomer ved sosialkontorene, og barnevernspedagoger ble da en annen viktig yrkesgruppe (Messel, 2013:147).

4.4.2 Felles nemnd – familiebehandlingsprinsippet

I arbeidet frem mot lov om sosial omsorg, som ble vedtatt i 1964, var det særlig strid om hvordan nemndene skulle organiseres (Terum, 1996). Det var uenighet om det skulle opprettes en felles nemnd for alle sosiale spørsmål eller om forsorgsstyret, barneverns- og edruskapsnemnda skulle beholdes. Sosialdepartementet gikk inn for å opprette en felles nemnd for sosiale saker i lovutkastet som ble lagt frem i 1960. Dette var et forslag som var i overensstemmelse med internasjonale trender (Kluge, 1979). Tanken var at en felles nemnd skulle bidra til mest mulig helhetlig innsats. Forslaget ble i tillegg begrunnet med at mange klienter hadde sammensatte problemer som best ble ivaretatt ut ifra prinsippet om familiebehandling, at familien ble behandlet samlet (Terum, 1996:69). Både barnevernloven av 1953 og lov om sosial omsorg av 1964 bygde på dette prinsippet. Barnas problemer ble sett i sammenheng med familien og knyttet til sosiale problemer familien hadde. Den enkeltes

problem skulle forstås og behandles i kontekst og bygge på et helhetssyn (Messel, 2013; Terum, 1996). En skulle ikke bare se på den enkeltes problem, men vurdere det i lys av hele familiesituasjonen. Med en felles nemnd håpet en å unngå at personer eller familier ble behandlet samtidig av flere kommunale nemnder uten at de hadde tilstrekkelig kjennskap til hverandres arbeid. Sosialdepartementet mente at en felles nemnd ville gi en bedre oversikt (Kluge, 1979). Flere protesterte imidlertid mot en felles nemnd. Det gjaldt særlig avholdsbevegelsen. Det endte med at edruskapsnemnda og barnevernsnemnda ble stående, men at sosialstyret ble gitt et overordnet ansvar og skulle behandle sammensatte saker. Kommunen kunne også få dispensasjon, og slippe å opprette særnemndene. Uenigheten om nemndsstrukturen kan tolkes som en domenestrid, men også som ulik forståelse av sosiale problemer. En partikulær problemforståelse settes opp mot en helhetstenkning (Terum, 1996:69-75). Diskusjonene om nemndsstrukturen fortsatte utover på 1970- og 1980-tallet. To sentrale utvalg, som avga innstillinger på 1980-tallet, kom til motsatte konklusjoner av hverandre med hensyn til organisering. Det var Barnemishandlingsutvalget (NOU 1982:26) og Sosiallovutvalget (NOU 1985:18).

4.4.3 Ny kunnskap – spesialisering av barnevernet?

På slutten av 1970-tallet og i inngangen til 1980-tallet fikk ny kunnskap om barnemishandling gjennomslag (Messel, 2013). I 1979 ble det oppnevnt et utvalg; Barnemishandlingsutvalget, som skulle fremme forslag til tiltak for å forebygge barnemishandling (NOU 1982:26). Utvalget la vekt på konsekvenser av mishandling og poengterte mulige konflikter mellom barnas og foreldrenes rettigheter. Etter utvalgets vurdering var barnevernsarbeidet preget av ressursmangel, sviktende koordinering og uklare ansvarsforhold (NOU 1982:26:16). Det stilte seg kritisk til familiebehandlingsprinsippet. Med utgangspunkt i familiebehandlingsprinsippet skulle den samme saksbehandleren behandle alle problemer en familie kunne ha, uansett hvilken lov som var aktuell. Dette ga et omfattende arbeidsområde for den enkelte saksbehandler. Barnemishandlingsutvalget mente at helse- og sosialtjenestene i for stor grad var preget av ønsket om å opprettholde et tillitsforhold til foreldrene og at mishandling og omsorgssvikt ble omskrevet og bagatellisert (NOU 1982:26, :89). Utvalget foreslo at det i hver kommune ble opprettet en egen barnevernavdeling innen sosialforvaltningen, og at barnevernsnemnda ble opprettholdt som et eget organ, samt at det ble gitt et eget statlig rammetilskudd til barnevernet for å hindre at det ble nedprioritert (NOU 1982:26). De vurderte at integrerte sosiale tjenester med ansvar for hele familien ikke var velegnet når det skulle tas ansvar for behandling av barnemishandlingssaker fordi mishandlingssaker innebar

interessemotsetninger i familien (NOU 1982:26:124). Stortingsmeldingen (St. meld. nr. 72 (1984-85)), som fulgte opp dette viste en politisk vilje til å satse på barnevernet, og den ble fulgt opp med en fireårig handlingsplan (Messel, 2013). Det ble foreslått egne stillinger med ansvar for barnevernssaker, særlig i de større kommunene. Spørsmålet om organisering av barnevernet ble fortsatt utsatt. En vurderte det som mest hensiktsmessig å drøfte dette med bakgrunn i sosiallovutvalgets innstilling, som skulle legges frem senere samme år (St. meld. nr. 72 (1984-85), :3).

4.4.4 Felles lov – unødvendig med eget ettervern?

Parallelt med barnemishandlingsutvalgets arbeid var det nedsatt et annet utvalg, Sosiallovutvalget (NOU 1985:18). Dette utvalget skulle revidere og utarbeide forslag til en ny og samlet sosialtjenestelov. Forslag om å utarbeide en felles sosiallov ble lansert allerede av Sosialdepartementet i mandatet til Sosialreformkomiteen fra 1969 (NOU 1972:30, :7-8). En samlet lov skulle erstatte sosialomsorgsloven av 1964, barnevernloven av 1953 og edruskapsloven av 1932 (NOU 1985:18). Alle tre lovene og feltene de regulerte ble grundig gjennomgått, og arbeidet munnet ut i forslag til én felles lov. Dette skjedde til tross for synspunktene til barnemishandlingsutvalget om betydningen av en egen barnevernsnemnd. Sosiallovutvalget fremhevet det de vurderte som et helhetssyn på sosiale problemer:

Etter utvalgets oppfatning er det gode grunner til å gå et skritt videre og erstatte familiebehandlingsbegrepet med helhetsprinsippet. Dette fokuserer ikke så ensidig på samspillet mellom den enkelte og familien, men legger vekt på at den enkeltes problemer må settes inn i en større sammenheng i det miljø han eller hun lever (NOU 1985:18, :51).

Ifølge utvalget ville et slikt helhetssyn ha konsekvenser både for sosialarbeidernes arbeidsmåte, ved at det kunne være aktuelt å ta opp problemer i forhold til både familie, nærmiljø skole og arbeid, og for organiseringen av sosialtjenesten, hvor sektorgrensene burde bygges ned. Det ble likevel understreket at familien ikke alltid hadde felles interesser, og at det også var sosialsektorens oppgave å verne barn mot overgrep¹⁵. Sosiallovutvalgets innstilling representerte ikke et radikalt brudd med familiebehandlingsprinsippet, slik Barnemishandlingsutvalget syn hadde gjort (Messel, 2013). Sosiallovutvalget gikk inn for et overordnet sosialstyre med underutvalg. Etter deres vurdering hadde ikke Barnemishandlingsutvalget lagt frem dokumentasjon som viste at barnevernet ble høyere prioritert i kommuner

---

¹⁵ Som vedlegg til utvalgets rapport lå et notat fra Kari Killén Heap om barn som var i alvorlig fare på grunn av omsorgssvikt. Et eksempel på hvordan ny kunnskap om barnemishandling også ble tatt inn i Sosiallovutvalgets arbeid (NOU 1985:18).

med egen barnevernsnemnd (NOU 1985:18, :245-246). De mente at et sentralt sosialstyre, som også hadde barn som ansvarsområde, ville føre til at fokuset på barnets situasjon ville bli større. Helhetsprinsippet innebar at den enkelte skulle ses i relasjon både til familien og til miljøet rundt.

Helhetstenkningen innebar en felles barnevern- og sosiallov. Utvalget mente derfor at det ikke var nødvendig med egne ettervernsbestemmelser. Tiltak kunne videreføres fra et kapittel i loven som omhandlet barnevern til et annet kapittel som omhandlet sosialhjelp (NOU 1985:18).

4.4.5 Egen barnevernlov – helhetstenkning med utgangspunkt i barnet

Lovforslaget møtte motstand fra flere hold. Norsk Barnevernspedagogforbund var tidlig kritisk til innstillingen fra Sosiallovutvalget om en integrert lov. Da lovforslaget kom i 1989 gikk også Norsk Barnevernsamband, Norsk Sosionomforbund og andre aktører innenfor barnevernsfeltet inn for en egen separat lov for barnevernet (Messel, 2013:140). Det var spesielt barnevernssektoren som ga uttrykk for et ønske om å beholde barnevernloven som egen lov. Over halvparten av høringsinstansene mente imidlertid at lovforslaget ikke gikk langt nok i samordningen. De mente at en burde vedta en felles helse- og sosiallov (Ot.prp. nr. 29 (1990-1991)). Lovproposisjonen ble trukket tilbake etter et regjeringsskifte. Ansvar for barnevernet ble overført fra Sosialdepartementet til Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Dette skiftet så navn til Familie- og forbrukerdepartementet. Barn og barnevern ble enda tydeligere satt på den politiske dagsorden. Ved et nytt regjeringsskifte i 1990 var det politisk umulig å gå tilbake til standpunktet om en felles sosiallov (Messel, 2013:140). Familie og forbrukerdepartementet endret navn til Barne- og familiedepartementet, og det ble lagt frem utkast til en egen barnevernlov i 1991 (Barne- og familiedepartementet, 1991; Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)). Dette forslaget resulterte i dagens barnevernlov; lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 (barnevernloven, 1992).

I forslaget til ny sosiallov, som kom parallelt med forslaget om egen barnevernlov, og som resulterte i lov om sosiale tjenester (sosialtjenesteloven, 1991), uttrykte Sosialdepartementet fortsatt at en helhetstenkning om sosiale tjenester var viktig. De vurderte imidlertid at for barnevernet ville sosialtjenesten bare utgjøre en del av helheten, mens barnehage, kultur, helsestasjon, nærmiljø med videre også ville være sentrale når barnevernets hovedansvar var å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter i sin egen familie og samfunnet

for øvrig (Ot.prp. nr. 29 (1990-1991), :18-19). Lov om barneverntjenester av 1992 gikk lenger i forebyggingstenkningen enn barnevernloven av 1953. En gikk inn for at hjelpetiltak skulle kunne settes i verk på et tidligere tidspunkt enn før. Begrunnelsen var muligheten for å forbygge situasjoner som ellers ville gjøre det nødvendig med mer alvorlige tiltak senere (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992), :31).

Med lov om barneverntjenester av 1992 ble betydningen av en egen tjeneste for barnevernets arbeid slått fast. I hvilken grad dette også hadde betydning for ettervernet kommer jeg tilbake til.

4.5 Aldersgrenser

Spørsmålet om hvilke aldersgrupper barnevernloven skulle gjelde for har vært diskutert helt fra vergerådslovens tilblivelse. Både aldersgrenser for førstegangsbehandling i barnevernet og for avslutning av barnevernets tiltak har vært drøftet. Disse aldersgrensene har igjen betydning for ettervernets aldersbestemmelser.

4.5.1 De første diskusjonene om barnevernets aldersgrenser

Spørsmålet om aldersgrensen for førstegangsbehandling i barnevernet var et viktig tema i arbeidet med vergerådsloven på 1890-tallet. Diskusjonen dreide seg om hvorvidt grensen skulle settes til 16 eller 18 år. Selv om Justits- og Politidepartementet uttalte at de var i tvil, gikk de inn for å følge Straffelovkommisjonens forslag om en aldersgrense på 16 år. De mente at det var mest hensiktsmessig å gå skrittvis frem (Oth. Prp. No. 6 (1896), :11; Oth. Prp. No. 33 (1893), :9). Det ble henvist til flere grunner for ikke å foreslå en for høy aldersgrense fra første stund. Det handlet både om økonomiske forhold, om at vergerådet var en ny ordning, om internasjonale erfaringer, men også om at vergerådsloven ville kunne bli vanskelig å gjennomføre jo flere anstalter som måtte opprettes. En mente altså at det ville være mest effektivt å starte med en mindre vidtgående ordning. Aldersgrensen for å avslutte tiltak ble også diskutert:

Et mere indviklet Spøgsmaal er det derimod, hvilken Alder der bør sættes som den absolut yderste Termin for Tvangsopdragelsen. At denne ikke bør flyttes længere ned end til det 18de Aar, kan visselig betragtes som uomtvisteligt (Getz, 1892:36)

Hovedmannen bak vergerådsloven, Getz, mente at spørsmålet om hvor aldersgrense skulle settes hen var innviklet. Han mente at ved private anbringelser burde en ha en 18-årsgrense som også forholdt seg til myndighetsalder. I Norge var det en todelt myndighetsalder med et mellomstadium mellom umyndig og fullmyndig såkalt mindreårig under kuratel fra 18 til 21

år (Justits- og politidepartementet, 1919). Getz drøftet også andre sammenhenger hvor aldersbestemmelser ville ha betydning. Blant annet drøftet han forholdet mellom milde og strenge anstalter. Han mente videre at det var nødvendig at oppholdet ved en anstalt hadde en viss varighet for at det skulle føre til endring, og at det måtte være mulig å praktisere løslatelse på prøve. I så tilfelle burde aldersgrensen være opp til 21 år, som var avslutningen for det å høre til de mindreårige (Getz, 1892). Etter vergerådsloven ble det ut ifra denne type argumentasjon ulike aldersgrenser avhengig av type tiltak og årsak til plassering. Barn kunne beholdes i familie, barnehjem eller skolehjem til de ble 18 år og i skolehjem knyttet til særavdeling til fylte 21 år (vergerådsloven, 1896 § 39). Barn som ble plassert eller overflyttet til særavdeling ved skolehjemmene var barn som ble vurdert som så forbryterske eller «sædelig forkomne» at de ikke kunne anbringes på den alminnelige avdelingen (vergerådsloven, 1896 § 28).

4.5.2 Endring av aldersbestemmelsene

Aldersbestemmelsene i vergerådsloven ble mye diskutert årene etter at loven ble vedtatt. Allerede Barnevernkomiteen av 1915 foreslo å heve aldersgrensene for førstegangsbehandling i barnevernet fra 16 til 18 år. Dette ble tatt inn i ulike lovforslag på 20-tallet. Både komitémedlemmer, fagfolk og departement syntes å være enige om dette (Barnevernkomiteen av 1915; Ot.prp. nr. 2 (1921); Ot.prp. nr. 3 (1926)). Dersom aldersgrensene for å komme inn i barnevernet skulle utvides til 18 år, ble det også vurdert som nødvendig å endre aldersgrensene for avslutning av tiltak. Flere lovforslag ble fremmet uten at de ble behandlet (Ot.prp. nr. 23 (1930)). Det som til slutt førte til endring av aldersbestemmelsene i barnevernloven var vedtak om *Lov om oppdragende behandling av unge lovovertredere* som skulle gjelde ungdom mellom 18 og 23 år. Denne loven innførte et nytt prinsipp i straffeloven om behandling i særskilt arbeidsskole for denne gruppen (Innst. O. IX. (1928))¹⁶. Endringsforslag til vergerådsloven ble lagt frem i 1930. Der ble det nettopp argumentert for at en ville komme i en meningsløs situasjon hvis en kunne anvende oppdragende behandling for barn under 16 etter vergerådsbestemmelsene og for unge mellom 18 og 23 år etter den nye loven om oppdragende behandling, mens for ungdom mellom 16 og 18 år kunne en bare anvende fengselsstraff da de ikke var omfattet av vergerådsbestemmelsene (Ot.prp. nr. 23 (1930)). Aldersgrensen for førstegangsbehandling ble dermed hevet fra 16 til 18 år. Endringen ble imidlertid ikke iverksatt før fire år senere (Besl. O. nr. 94 (Jfr. innst. O. nr. 72), 1930; Hagen, 2001:63).

---

¹⁶ Loven trådte ikke i kraft før i 1951 (Barnevernkomiteen av 1947, :7).

Det ble samtidig vedtatt at de som var plassert etter vergerådsloven skulle stå under verge- rådet eller skolehjemmets myndighet og tilsyn til de ble 21 år (Besl. O. nr. 94 (Jfr. innst. O. nr. 72), 1930). Tidligere gjaldt det en 18 års grense for alle utenom de som var plassert på særavdeling i skolehjem (vergerådsloven, 1896 § 39). To hensyn ble vektlagt av de som gikk inn for en heving av aldersgrensen for avslutning av tiltak (Ot.prp. nr. 23 (1930)). Det første var relatert til at aldersgrensen for vergerådets inngripen var hevet. Når en kunne gripe inn frem til 18 år, var det nødvendig å kunne følge ungdommen lenger enn til 18 år. Tiltaket måtte ha en viss varighet for å virke. Det andre var at det ble vurdert som riktigst og enklest å sette grensen ved myndighetsalder, som var 21 år. Fra 1927, da lov om vergemål ble vedtatt, hadde det kun vært en myndighetsalder på 21 år for alle. Det ble ikke forslått endringer i ettervernet.

4.5.3 Myndighetsalder og selvbestemmelse

I Sosialdepartementets forslag til barnevernlov i 1952 ble 23 års grensen for ettervern lite kommentert. Departementet henviste til at forslagene var i overensstemmelse med forslaget til Barnevernkomiteen av 1947 og med høringsuttalelsene fra Oslo vergeråd som også argumenterte for behovet for støtte utover 21 år (Ot.prp. nr. 56 (1952), :34-35). I Stortingets behandling av barnevernloven av 1953 var heller ikke aldersbestemmelsene noe tema (O.tid. 835-61 (1953)). Lov om barnevern av 1953 fulgte også myndighetsalder på 21 år som grense for opphevelse av barnevernets omsorg, mens ettervernet kunne vare utover dette.

Med barnevernloven av 1953 fikk også barn som bodde i fosterhjem og på barnehjem mulighet for ettervern. Det var således flere unge som kunne få tiltak utover myndighetsalder uten at dette ble sett som problematisk. Den sentrale tenkningen var at ettervernet burde styrkes og det ble lagt vekt på de unges behov for videre oppfølging. Imidlertid ble forholdet mellom myndighetsalder og ettervernsbestemmelsene mer omdiskutert i arbeidet som førte frem til ny barnevernlov i 1992. Det første sentrale forarbeidet for endringer i alders- bestemmelser var innstillingen fra Sosiallovutvalget (NOU 1985:18), som foreslo en felles barnevern-, edruskaps- og sosiallov. Sosiallovutvalget mente at bestemmelsene i barnevernloven bare skulle gjelde barn under 18 år:

Til tross for at det ikke kan treffes tiltak overfor barn over 18 år, synes statistikken å vise at dette skjer i praksis. Det kan ha sammenheng med at man vil hjelpe ungdom økonomisk ved å dekke forpleinings- og boutgifter. Antagelig er det også tilfeldig om slik støtte gis etter lov om sosial omsorg eller barnevernloven.

Etter utvalgets mening bør man i en ny lov legge til grunn at barn er den som ikke er fylt 18 år. Dette er enda mer nærliggende i dag enn da barnevernloven ble vedtatt, fordi 18-

årgrensene nå faller sammen med myndighetsalderen. Også foreldreansvaret opphører når barnet fyller 18 år. Dette må være regelen også når foreldreansvaret er overtatt av sosialtjenesten (NOU 1985:18, :144).

Etter sosiallovutvalgets mening var det ikke gode grunner for at ungdom over 18 år skulle få tiltak etter barnevernsbestemmelsene. Sosiallovutvalget la særlig vekt på endringen i myndighetsalderen og dermed på endringen i foreldres ansvar, og de konkluderte med at barnevernstiltak burde avsluttes ved 18 år (NOU 1985:18, :144 ff).

Sosiallovutvalget drøftet likevel om det kunne være behov for supplerende bestemmelser for ungdom over 18 år. Det ble vurdert som mest aktuelt for ungdom med rusmiddelproblemer. Etter utvalgets mening kunne imidlertid ungdom med rusproblemer få tiltak gjennom egne bestemmelser for rusmiddelmisbrukere, slik det var foreslått i sosialtjenesteloven. Kapitlet om behandling av rusmisbrukere var ikke relatert til noen aldersgrupper. Utvalget vurderte at det ikke vil være noen kontinuitetsproblemer med hensyn til videreføring av tiltak fra et kapittel i loven til et annet. Det vil si fra barnevern til bestemmelser om tiltak for rusmiddelmisbrukere ved fylte 18 år (NOU 1985:18, overføre fra kapittel 6 til kapittel 7). Utvalget uttalte seg konkret om ungdom i fosterhjem:

Blant annet kan det reises spørsmål om et fosterhjemsopphold automatisk må opphøre når barnet fyller 18 år. Barnet er da myndig og kan selv bestemme hvor det vil være. Om det fortsatt skal bo hos fosterforeldre, er barnets og fosterforeldrenes egen sak. Spørsmålet om fortsatt økonomisk bistand til fosterforeldrene må i tilfelle avgjøres etter bestemmelsene for økonomisk sosialhjelp (NOU 1985:18, :145).

Lignende synspunkter ble fremført angående ungdom som bodde i institusjon. Det var opp til ungdommene og institusjonen eller fosterhjemmet å avklare videre kontakt. Det fremsto nærmest som en privatsak. Dette står i motsetning til tanken om å styrke ettervernet i kjølvannet av barnevernloven av 1953. Da het det i rundskrivet til loven at i ettervernet skulle en sørge for bolig, arbeidsmuligheter, yrkesutdanning eller skolegang. Barnevernsnemnda skulle drøfte utdanning og sysselsetting med fosterforeldrene (Sosialdepartementet, 1961). Det var også eksplisitt uttalt at nemnda hadde anledning til å støtte den unge økonomisk, og det måtte ikke tas snevre økonomiske hensyn. Nemnda skulle med andre ord ha en aktiv rolle i ettervernet.

Sosiallovutvalget konkluderte imidlertid med at det ikke var grunnlag for egne bestemmelser om et ungdomsvern for barnevernsbarn:

Konklusjonen er altså at utvalget ikke har funnet grunn til å foreslå egne bestemmelser om et ungdomsvern. Også ungdom over 18 år er en viktig målgruppe for sosialtjenesten, men et eget ungdomsvern kan og bør i tilfelle etableres innenfor de alminnelige bestemmelser om sosiale tjenester og tiltak, eventuelt ved tvangsvedtak etter kapittel 7 om rusmiddelmissbrukere (NOU:1985:18:145).

Sosiallovutvalgets forslag innebar en innskrenkning av barnevernets ansvar. Dersom det skulle være behov for støtte utover 18 år, ble de alminnelige bestemmelsene om sosiale tjenester vurdert som tilstrekkelige. Det ble ikke vurdert som nødvendig med særlovgivning for barnevernsbarn over 18 år. Ettervern, som en forlengelse av barnevernsbestemmelsene, ble ikke foreslått. Sosiallovutvalgets vurdering av at det ikke var behov for et eget ettervern hadde også sammenheng med at de foreslo en felles lov. Da var tanken at oppfølging etter 18 år, bare ble overført fra det ene kapittelet til det andre i loven.

Myndighetsalderen hadde blitt endret etter 1953. Den ble flyttet fra 21 til 20 år i 1969 og deretter endret til 18 år i 1979. Det var likevel ikke bare endring av myndighetsalder i seg selv som hadde betydning for forslag om 18-årsgrense. Sosiallovutvalget la også sterkere vekt på ungdommens rett til selv å bestemme. Ungdom som var myndige skulle selv bestemme om de ville bo videre i barnevernstiltak. Vekten på selvbestemmelse kan henge sammen med fremveksten av et nytt syn på barn og barns rettigheter. Sosiallovutvalget fremmet flere viktige forslag som styrket barns rettigheter. Det ble foreslått at barn skulle tas med på råd når barnets utvikling og modning og sakens art tilsa det. Barn som hadde fylt 12 år, skulle alltid få si sin mening før det ble truffet vedtak om plassering, og det skulle legges stor vekt på hva barnet mente. Partsrettigheter ble også foreslått fra 12 år (NOU 1985:18, :377 § 9.3). Denne tenkningen om barns rettigheter kan knyttes til en internasjonal trend med en ny vektlegging av barns deltakelse og et nytt syn på barn og barndom. Gjennom 1970- og 1980-tallet kom ny forskning med kunnskap om barns utvikling. Kunnskap om at barn var mer kompetente og med mulighet for kommunikasjon og sosial deltakelse tidligere enn antatt. Denne kunnskapen sto i kontrast til tidligere utviklingspsykologi (Prout & James, 1997; Sommer, 2012; Strandbu, 2011). Som en del av denne nye tenkningen ble FNs barnekonvensjon vedtatt i 1989. Den formulerte individuelle, formelle, universelle og juridiske rettigheter for barn (Kjørholt, 2010). Barn ble sett som selvstendige individer med rettigheter som voksne, i tillegg til de spesielle rettigheter de hadde som barn. En kunne ha sett for seg at selvbestemmelse skulle gi rett til å velge om en ville ha videre tiltak fra barnevernet etter 18 år, slik at det ble opp til ungdommen å si ja eller nei til videreføring av tiltak. Forslaget fra Sosiallovutvalget var imidlertid at selvbestemmelse ved myndighetsalder skulle innebære at

en var ute av barnevernets bestemmelser enten en ville det eller ei. Tiltak, som sosialhjelp, skulle høre til i den samme loven, bare i et annet kapittel. Det skulle være opp til private avtaler om videre kontakt skulle opprettholdes med omsorgspersonene.

4.5.4 Innsnevring av aldersgrensen, men ettervern for nye grupper

Selv om forslaget til felles lov ikke ble vedtatt, og det ble en egen barnevernlov, betydde ikke det nødvendigvis at oppfølgingen av ungdom ble vektlagt i barnevernet. I lovutkastet fra Barne- og familiedepartementet (Barne- og familiedepartementet, 1991) henviste departementet til Sosiallovutvalgets utkast og de brukte deres formuleringer om at det burde være en hovedregel at tiltak for barn etter barnevernloven skulle reserveres for dem under 18 år. Videre mente Barne- og familiedepartementet, som Sosiallovutvalget, at tiltak for ungdom over 18 år først og fremst burde etableres innenfor de generelle tjenestene. Det gjaldt for eksempel spørsmål om økonomisk hjelp og hjelp til anskaffelse av bolig. Om ettervernstiltak fra barnevernet ble det sagt at det kunne være aktuelt for unge rusmisbrukere som bodde frivillig på institusjon og at:

Det vil kunne være praktisk for ungdom som bor i fosterhjem eller på annet tilfredsstillende omsorgssted å kunne fortsette skolegang uten å måtte flytte for seg selv (Barne- og familiedepartementet, 1991:30).

Barne- og familiedepartementet foreslo at igangsatte tiltak kunne forlenges til ungdommen hadde fylt 20 år. Bestemmelser om tvangstiltak for ungdom med atferdsvansker skulle også kunne gjennomføres, selv om den unge hadde fylt 18 år. Ellers skulle videre tiltak være frivillige. Departementet oppsummerte høringsnotatet med at deres forslag som en hovedregel svarte til Sosiallovutvalgets forslag, men at de åpnet for en mulighet for forlengelse utover 18 år i særlige tilfeller (Barne- og familiedepartementet, 1991). Barnevernsbarn over 18 år skulle i hovedsak benytte de generelle sosiale tjenestene, og de skulle ikke lenger være en del av barneverntjenestens område. Formuleringene kan oppfattes som motsetningsfylte. Tiltak fra barnevernet skulle kun gis i særlige tilfeller, samtidig ble det omtalt som praktisk for ungdom i fosterhjem og på tilfredsstillende omsorgssted å fortsette sin skolegang uten å måtte flytte (Barne- og familiedepartementet, 1991:30). Det ville da bety at det for de fleste ville være praktisk å opprettholde plasseringstiltaket fra barnevernet, og dermed at slike tiltak ikke være noe som var reservert for særlige tilfeller. Ungdommer som ikke har noen opphold i utdanningsløpet fyller 18 år før de er ferdig med videregående skole.

Barne- og familiedepartementets forslag om aldersbestemmelsene ble fremmet etter høringsrunden (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)). Det ble i proposisjonen vist til at 10 høringsinstanser hadde uttalt seg om aldersbestemmelsen, og at de fleste støttet forslaget, men at enkelte mente at forslaget ikke gikk langt nok i å sikre at ungdom over 18 år fikk nødvendig hjelp fra barneverntjenestens side.

Departementet fremholdt at tiltak for ungdom først og fremst burde etableres innenfor de generelle tjenestene i det ordinære hjelpeapparatet for voksne. Begrunnelsene var at 18-årgrensen falt sammen med myndighetsalderen, og at foreldreansvaret opphørte når barnet fylte 18 år (ibid.). Med andre ord de samme begrunnelsene Sosiallovutvalget fremførte. Det ble likevel gitt en mulighet for tiltak inntil fylte 20 år. Barnevernloven av 1992 § 1-3 2. ledd ble vedtatt med følgende formulering:

Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes inntil barnet har fylt 20 år. Jf. Likevel § 4-24 tredje ledd (barnevernloven, 1992 § 1-3 2. ledd).

Med unntak av ungdom plassert på tvang etter atferdsparagrafen (§ 4-24) måtte ungdom samtykke til videre tiltak etter 18 år. Bestemmelsene innbefattet alle typer tiltak slik at ungdom med hjelpetiltak nå også kunne få ettervern uten at dette synes å ha blitt drøftet i særlig grad:

Der det ikke har vært fratakelse av foreldreansvar, men bare hjelpetiltak, bør disse også kunne fortsette hvis brukeren ønsker det (Barne- og familiedepartementet, 1991:29).

I lovfremlegget ble det i forlengelsen av muligheten for å opprettholde tiltak utover 18-årgrensen beskrevet hvilke grupper som skulle ha mulighet til videre oppfølging (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)):

I utgangspunktet vil dette kunne gjelde alle typer tiltak etter loven, f.eks. fosterhjems-plassering, institusjonsopphold eller hjelpetiltak etter lovens § 4-4, jf. § 1-3 annet ledd første punktum (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992), :19).

Til tross for at ettervern foreslås som en unntaksbestemmelse fra hovedregelen om at tiltak avsluttes ved 18 år, innstilles det på at en ny gruppe skal ha mulighet til å få ettervern. Kanskje hadde det nettopp sammenheng med at ettervern fremsto som en unntaksbestemmelse og at en derfor ikke så på dette som en omfattende utvidelse. I behandlingen av lovforslaget ble ikke denne utvidelsen av hvilke grupper som kunne få ettervern omtalt. I komité- og stortingsbehandlingene av lovforslagets § 1, som også omhandlet muligheten for ettervern, var det spørsmålet om barnevernloven skulle være en rettighetslov som ble diskutert

(Innst. O. nr. 80 (1991-92); L.tid. 64-66 (15.6.92); O.tid. 809-861 (11.6.92)). Aldersgrensen eller hvilke grupper som skulle få oppfølging etter 18 år ble ikke debattert.

4.6 Økonomisk sosialhjelp og ungdom

Så langt om aldersbestemmelsene i barnevernet. Før jeg går videre til senere endringer i ettervernsbestemmelsene, vil jeg komme inn på de endringene i sosialhjelpsfeltet som foregikk parallelt. I og med at det ble sett som ønskelig at ungdom med barnevernsbakgrunn mottok eventuell støtte fra de ordinære tjenestene, ville sosialtjenestelovens bestemmelser kunne være av særlig betydning for ungdom som avsluttet barnevernstiltak.

4.6.1 Normering og rettigheter opp mot arbeidslinja

I forarbeidene til ny sosialtjenestelov på 1980-tallet kom det frem et noe annet syn på sosialhjelp enn det som lå til grunn for lov om sosial omsorg der behandlingstanken hadde vært sentral (NOU 1985:18, :91 ff). Sosiallovutvalget mente at det var en voksende forståelse for at det bak mange av de økonomiske stønadsbehovene kun lå et misforhold mellom inntekter og nødvendige utgifter. Dette misforholdet ville ikke kunne endres ved sosiale behandlingstiltak. Utvalget påpekte at sosialomsorgens mål om rehabilitering i utgangspunktet var positivt, men at det kunne oppfattes som moralistisk dersom en antok at en del brukere aldri ville bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Utvalget gikk inn for normert sosialhjelp med et klart rettighetspreg som skulle sikre alle et økonomisk grunnlag på nivå med folketrygdens minstepytelser.

Lovforslag til ny sosiallov ble på samme måte som lovforslag til barnevernloven trukket tilbake på grunn av regjeringsskiftet, og et nytt forslag ble fremmet i 1989. Spørsmålet om normert og rettighetsfestet økonomisk stønad for de med lavere inntekt enn folketrygdens minstepytelser var et spørsmål som hadde blitt drøftet inngående i flere utredninger og lovforslag (NOU 1985:18; NOU 1990:16; Ot.prp. nr. 29 (1990-1991); Ot.prp. nr. 60 (1988-89)), men forslag om normert sosialhjelp ble ikke fremmet i lovforslaget fra Sosialdepartementet (Ot.prp. nr. 60 (1988-89)). Frykten for å undergrave arbeidsetikken i samfunnet omtales som en sentral forklaring på den politiske motstanden mot å lovfeste minstestandard på stønaden til fattige (Terum, 1996). I tillegg var kommunenes selvstyre, behovet for skreddersydde løsninger gjennom skjønnsutøvelse og behovet for å holde sosialhjelpsutgiftene nede begrunnelser som ble brukt. Lovproposisjonen var også preget av attføringsideologien med vekt på selvhjelp heller enn inntektssikring (Terum, 1996:182). Departementets lovforslag lignet bestemmelsene i den gjeldende loven; lov om sosial omsorg.

På begynnelsen av 1990- tallet ble også arbeidslinjas foreløpig siste fase introdusert (Øverbye & Stjernø, 2012). Arbeidslinja har lange tradisjoner i norsk sosialpolitikk, men ble igjen fremhevet i flere meldinger; blant annet Attføringsmeldingen (St. meld. nr. 39 (1991-92)) og Velferdsmeldingen (St. meld. nr. 35 (1994-95)). Arbeidslinja innebærer at virkemidler og velferdsordninger skal støtte opp om målet om at alle skal ut i arbeid (St. meld. nr. 35 (1994-95), :89). Vektleggingen av arbeidslinja hadde flere begrunnelser. Først og fremst ble det sett som en fare at et økende misforhold mellom trygdede og yrkesaktive kunne true det økonomiske fundamentet for velferdsstaten. Arbeidslinja ble knyttet til verdien om selvforsørgelse, samtidig ble arbeid sett som et gode i seg selv, og som en viktig integrerende kraft i samfunnet (Messel, 2013; Terum, 1996).

4.6.2 Arbeid for trygd rettet mot ungdom

Mot slutten av åttitallet bredde det seg en forståelse om at en liberal praktisering av sosialhjelp var medvirkende til at arbeid ikke ble det naturlige førstevalget for mange mottakere. Det ble vurdert som nødvendig å stille strengere krav til dem som mottok sosialhjelp (Lødemel, 1997:26). Den aldersgruppen som sto for den største økningen i mottak av sosialhjelp var ungdom i alderen 18 til 30 år, og mange av disse var arbeidsledige. Det var ungdom som ikke hadde rett på arbeidsledighetstrygd, og det ble pekt på et stort behov for et bedre samarbeid mellom sosialkontorene og arbeidsformidlingen (Ot.prp. nr. 29 (1990-1991)):

Departementet ser det som svært uheldig at antallet unge, arbeidsledige sosialhjelpsmottakere øker, og at stadig flere blir gående på sosialhjelp uten å komme i arbeid (Ot.prp. nr. 29 (1990-1991), :73).

Det ble drøftet om det skulle stilles vilkår for sosialhjelpsytelsene. Sosialdepartementet understreket i proposisjonen til ny sosiallov at det også etter dagens lovgivning var mulig å sette vilkår om at unge arbeidsledige skulle ta i mot tilbud om arbeid eller arbeidstrening. I lovforslaget ble det fremmet forslag om at unge arbeidsledige sosialhjelpsmottakere som motytelse mot sosialhjelp skulle kunne utføre arbeid for kommunen¹⁷. Til tross for at det ble påpekt at slik vilkårssetting kunne medføre problemer, vurderte departementet det som

---

¹⁷ Den konkrete bakgrunnen for at arbeid for sosialhjelp kom på den politiske dagsorden i Norge var et privat lovforslag fra to høyererepresentanter som foreslo et tillegg til forslaget vilkårsparagrafen. «Det kan stilles vilkår om at mottakeren skal utføre passende arbeidsoppgaver i kommunene så lenge stønaden oppbevares» (Lødemel, 1997:25). Forslaget vant i første omgang ikke frem, men det ble tatt opp igjen i Sosialkomiteens behandling av lov om sosial tjenester og fremmet som et tillegg til vilkårsparagrafen i loven.

nødvendig å stille vilkår for at ungdom ikke bare passivt skulle motta penger (Ot.prp. nr. 29 (1990-1991)):

Imidlertid finner departementet at det er et alvorlig problem at sosialhjelpsklienter, og da særlig de unge, mottar økonomisk stønad uten å måtte yte noe for disse pengene. Det er meget uheldig at de tilbringer sin tid uten meningsfull sysselsetting, mens enkelte samfunnsoppgaver ikke blir utført (Ot.prp. nr. 29 (1990-1991), :74)

Ved å stille krav om arbeid til den som mottok økonomisk stønad skulle en oppnå flere formål. Arbeidskravet skulle føre til at en fant de rette trengende og reduserte et mulig misbruk, det skulle være et middel til å aktivere stønadsmottakere, og det skulle sette de unge sosialhjelpsmottakerne i kontakt med arbeidslivet. Det kunne både bidra til å kvalifisere og forebygge sosiale problemer, og det kunne medvirke til å løse viktige oppgaver i kommunen (Terum, 1996:187). Innføring av arbeid for sosialhjelp inngikk i en internasjonal trend der flere og flere land tok i bruk arbeid for sosialhjelp (Lødemel, 1997:43). I Stortingets behandling var dette tilleggsvilkåret det sentrale stridspunktet (ibid.:29). Forslaget ble vedtatt mot SV og Arbeiderpartiets stemmer. Grunner som ble anført mot ordningen var blant annet en bekymring for at ordningen ville føre til at unge sosialhjelpsmottakere ville bli utestengt fra det ordinære arbeidsmarkedet. I undersøkelser på 1990- og 2000-tallet var det omtrent en tredel som oppga at arbeid for sosialhjelp ble brukt som tiltak (Lødemel, 1997; Proba samfunnsanalyse, 2013). Unge i alderen 18 til 30 år er en av de gruppene det stilles oftest vilkår om aktivitet til.

4.6.3 Arbeidsrettede tiltak i NAV

I 2005 vedtok Stortinget å etablere en ny arbeids- og velferdsforvaltning. De to statlige etatene; arbeidsmarkedsetaten og trygdeetaten skulle fusjoneres og bli en etat og lokalt skulle NAVkontoret innlemme den kommunale sosialtjenesten (Alm Andreassen & Fossetøl, 2011). Opprettelsen av organisatoriske enheter som skal forsøke å få velferdssystemet til å fungere bedre sammen, er ikke noe særnorsk fenomen, men del av en internasjonal trend, såkalte «one-stop-shops» (Hansen et al., 2013). NAV-reformen omtales som Norges største forvaltningsreform. Formålet med NAV-reformen var tredelt (NOU 2004:13; Ot.prp. nr. 47 (2005-2006)):

- *Flere i arbeid og aktiv virksomhet - færre på trygd og sosialhjelp*
- *En brukerrettet velferdsforvaltning*
- *En effektiv velferdsforvaltning* (NOU 2004:13, :17).

Deltakelse i arbeidslivet ble vurdert som den beste måten å sikre velferd og gode levekår for den enkelte (NOU 2004:13). Det fremstilles som et mål fra samfunnets side, uavhengig av

den enkeltes egne ønsker, at alle så langt som mulig bruker de evnene de har i arbeid. Det ble samtidig argumentert for at det skulle være en helhetlig tilnærming hvor behovene til den enkelte bruker skulle styre både hvilke tjenester som ble gitt og hvordan de skulle gis. I tillegg ble det argumentert for betydningen av en kostnadseffektiv drift med riktig kvalitet til lavest mulig kostnad og en formålseffektiv drift med klare definisjoner av formålet og handlingsrom for lokal og individuell tilpasning. Kommunen fikk et klart medansvar for å gjennomføre arbeidslinja (NOU 2004:13:28).

I utredningen om NAV (NOU 2004:13) omtales barnevernet i liten grad. Der barnevernet er nevnt handler det om hvilke tjenester som er organisert sammen med sosialkontoret. Rundt halvparten av sosialkontorene hadde barnevern som en del av sin organisasjon. Dette dreide seg ofte om sosialkontorene i små kommuner. For øvrig ble ikke barnevernet omtalt som en del av den helhetlige tilnærmingen som legges til grunn i NAV. Det er arbeid, trygd og sosialhjelp som skal samordnes. Det synes å være satt punktum for diskusjonen om barnevernets samorganisering med sosialtjenesten. Det betyr imidlertid ikke at grenseoppgangene for ettervernet er avklart.

4.7 Ny utvidelse av ettervernet

Med lov om barneverntjenester av 1992 ble ettervernet i stor grad forstått som en unntaksordning. Ungdom skulle i hovedsak få hjelp gjennom de ordinære tjenestene. Utover på 1990- og 2000-tallet har det skjedd flere lovendringer vedrørende ettervernet som har gitt ettervernet en større plass.

4.7.1 Sårbare unge - heving av aldersgrensen

Reaksjonene på at barnevernet bare unntaksvis skulle gi ettervern lot ikke vente på seg. Barne- og familiedepartementet fikk en rekke henvendelser fra ulike instanser og organisasjoner med anmodning om å gi barneverntjenesten et større ansvar for ungdom med barnevernsbakgrunn over 18 år (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)). I september 1997 fremmet departementet et forslag til endringer i barnevernloven. Det ble foreslått at den øvre aldersgrensen for hvor lenge frivillige tiltak kunne opprettholdes, skulle heves fra 20 til 23 år. I alt 116 høringsinstanser uttalte seg om dette spørsmålet. 95 av høringsinstansene støttet forslaget om å heve aldersgrensen. Det var kun et fåtall som var uenige. Omfang av høringsuttalelser og syn på barnevernets rolle var et helt annet enn da spørsmålet om alder og ettervern ble behandlet i 1991. Den gang var det kun 10 som uttalte seg og de støttet i hovedsak forslaget,

som den gangen ble fremmet, om at aldersgrensen for barnevernet skulle følge myndighetsalder på 18 år (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)).

Den nystiftede Landsforeningen for barnevernsbarn var en av høringsinstansene. Deres synspunkter ble omfattende referert i proposisjonen og kan forstås som uttrykk for en vektlegging av brukernes synspunkter (Follesø, 2004). Landsforeningen ble også oppfattet som en viktig pådriver for ettervern. Landsforeningen og deres forløpere hadde et sterkt ønske om gjeninnføring av ettervern. Også andre sentrale aktører som Barneombudet, fylkesmennene, Fellesorganisasjonen (FO), Norsk barnevernssamband og Norsk fosterhjemsforening støttet forslaget om å heve barnevernets aldersgrense (ibid.).

Landsforeningen støttet departementets forslag om heving av aldersgrensen, men hadde to innvendinger. De mente at det måtte være mulig å angre dersom ungdommen først hadde valgte å takke nei til tiltak, og de ønsket at ettervern skulle være en rettighet:

...Ofte må ungdommer erfare hva livet utenfor omsorgssituasjonen er før de forstår hva de har gitt fra seg. Etter loven er det da for sent å angre dersom de har fylt 18 år før de oppdager hva de har gjort. ....Mange av ungdommene som har vært under barnevernets omsorg har en annen bakgrunn og ballast enn de som bor barne-/ungdomstiden hjemme hos sine egne familier, og både vurderingsevnen og frihetstrangen kan være preget av oppveksten. Det synes kanskje fristende å få bestemme over seg selv når man er 18 år, men Landsforeningen for barnevernsbarn er opptatt av at det må være lov å ombestemme seg og angre etterpå. .... Mange av de ungdommene som har størst behov for hjelp er de som søker friheten når den er tilgjengelig ved fylte 18 år. Det er også de som ofte er dårligst rustet til å takle livet utenfor omsorgssituasjonen. Vi ønsker at det skal være mulig å opprette/ gjenopprette/bytte tiltak fram til fylte 23 år for å gjøre oss i stand til å takle livet alene (Utdrag av høringsuttalelse fra Landsforeningen for barnevernsbarn gjengitt i (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998), pkt. 2.2.3)

Landsforeningen, som flere av de andre høringsinstansene, fremhevet at ungdom måtte gis anledning til å kunne komme tilbake til barnevernet, selv om de først hadde sagt nei. Både ungdommens sårbarhet og deres autonomi ble vektlagt. Enkelte høringsinstanser mente at adgangen til å opprettholde tiltak utover fylte 18 år måtte begrenses til ungdom som hadde vært under barneverntjenestens omsorg. Blant annet Trondheim kommune uttalte dette. De mente at barneverntjenesten ellers ville overta et stort ansvarsområde som hørte til sosialtjenesten. En slik utvidelse ville kreve betydelige ressurser og gå ut over innsatsen overfor de minste barna og sentrale oppgaver som barneverntjenesten skulle ivareta (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)). De høringsinstansene som gikk i mot forslaget begrunnet det hovedsakelig med at ansvaret for spesielle hjelpetiltak for denne gruppen burde ligge hos sosialtjenesten, og at

prioritering av de eldre ungdommene ville skje på bekostning av de yngre barna barnevern-tjenesten hadde ansvaret for.

Barne- og familiedepartementet fremmet i overensstemmelse med høringsnotatet forslag om å heve aldersgrensen fra 20 til 23. De valgte også å foreslå innføring av en angrefrist slik Landsforeningen hadde foreslått (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)). Departementet ga flere grunner for å heve aldersgrensen:

Det anføres at disse ungdommene er i en spesielt vanskelig og utsatt situasjon i forhold til barn som har vokst opp hos sine biologiske foreldre. Det er ikke uvanlig at ungdom bor hjemme hos sine foreldre også etter at de har fylt både 18 og 20 år. Barne- og familiedepartementet la i høringsnotatet til grunn at mange tidligere barnevernsklienter er i en utsatt situasjon når de når myndighetsalder. De mangler ofte det sosiale nettverk som annen ungdom har i egen familie og hjemmemiljø. Mange ungdommer har fortsatt behov for hjelp og oppfølging når de blir myndige, og i en slik situasjon kan det oppleves vanskelig å bli henvist til sosialtjenesten for videre tiltak. Ofte er det også slik at barneverntjenesten og sosialtjenesten ikke i tilstrekkelig grad samarbeider og koordinerer tiltak i denne overgangsfasen. Dette kan få som en konsekvens at ungdommen får en opplevelse av å være overlatt til seg selv og at ingen tar tilstrekkelig ansvar for hans eller hennes situasjon (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998), pkt. 2.2.2).

Barne- og familiedepartementet viste her til andre vurderinger enn da lov om barnevern-tjenester ble fremmet, og de brøt med Sosiallovutvalgets vurderinger. Myndighetsalder fremsto ikke som en grense hvor en skal klare seg uten hjelp fra foreldre eller barnevernet. Det ble både vist til at barnevernsbarn kan være i en spesielt sårbar situasjon, men også til at det ikke er uvanlig at andre ungdommer bor hjemme etter fylte 18 år. Det kan forstås som en dreining i retning av en omsorgstenkning, og at det var ønskelig at barnevernet skulle få et større ansvar for barnevernsbarn. I motsetning til Sosiallovutvalget, som anså det som uproblematisk med en glidende overgang til sosialtjenesten, ble det her vurdert som problematisk å bli henvist til sosialtjenesten ved myndighetsalder. Det ble også vist til at manglende samordning førte til at ungdommene ble overlatt til seg selv. Sosiallovutvalgets vurdering var imidlertid gjort i en annen situasjon der de foreslo en felles lov som de antok ville ivareta en helhet. Barne- og familiedepartementet beskriver følgende formål:

Formålet med å fortsette med barneverntiltak utover myndighetsalder bør være å bidra til at ungdommen etter en tid skal kunne klare seg på egen hånd (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998), pkt. 2.2.4).

Endringsforslaget skulle ikke oppfattes som et uttrykk for at ungdommene skulle bli værende i barnevernets tiltak. Det var et mål at de skulle klare seg selv og være selvstendige.

Departementet uttalte i tillegg at det ikke hadde vært hensikten med forslaget at barneverntjenesten skulle bli en ny sosialtjeneste for ungdom. Tiltak skulle begrenses til de som hørte inn under barnevernloven:

Formålet med forslaget er at en del ungdommer som i dag mottar tjenester fra sosialtjenesten i stedet skal kunne motta tiltak fra barneverntjenesten hvis det er slike tiltak den enkelte har behov for. I de tilfeller den enkelte i tillegg har behov for tiltak som først og fremst hører under andre deler av hjelpeapparatet, som f.eks. sosialtjenesten, bør barneverntjenesten ha et særlig ansvar for å bistå den unge i kontakten med andre deler av hjelpeapparatet og for å koordinere tiltakene (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998), pkt. 2.2.4).

Selv om det ble sagt at barnevernet ikke skulle bli en sosialtjeneste for ungdom, ble det formidlet at en hensikt med lovendringen var at en del ungdommer heller skulle motta tiltak fra barnevernet enn fra sosialtjenesten. En tenkning som også lå til grunn for innføringen av muligheten for å gi økonomisk støtte etter barnevernloven også som ettervernstiltak i loven av 1953. I Odelstinget gikk alle unntatt Fremskrittspartiets representant inn for å vedta den foreslåtte lovendringen (Follesø, 2004:145). Fremskrittspartiet ønsket å beholde myndighetsalderen som styrende prinsipp også i barnevernet og mente at ettervern derfor ikke kunne omfatte ungdom over 18 år.

Fylkeskommunen (nå det statlige barnevernet) sitt ansvar for tiltak som forsterkede fosterhjem eller institusjon ble foreslått avsluttet når ungdommen fylte 20 år. Departementets begrunnelse var at det bare unntaksvis ville være behov for forsterkede fosterhjem for ungdom over 20 år, og at det da ville være «lite naturlig med fortsatt opphold i barneverninstitusjon for ungdom som er så vidt mye eldre enn den aldersgruppen disse institusjonene er beregnet for» (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998), :4).

Departementet sa seg langt på vei enig med høringsinstanser som fremhevet at det først og fremst var ungdom under omsorg som ville ha behov for at tiltak etter barnevernloven ble opprettholdt. Likevel opprettholdt de forslaget om at barn med hjelpetiltak også skulle kunne få ettervern:

Departementet mener likevel at det bør være mulig å opprettholde tiltak utover fylte 18 år også for ungdom som det ikke er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for. Også andre tilfelles, som f.eks. når barnet er plassert utenfor hjemmet som et frivillig hjelpetiltak forut for fylte 18 år, kan det være behov for å opprettholde tiltaket. (...) Det er likevel ingen tvil om at ungdom som har vært under barneverntjenestens omsorg i lengre tid som regel er i en mer utsatt situasjon når de blir myndige enn barn som det ikke er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998), pkt. 2.2.4).

Lovforslaget som ble vedtatt lød:

Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak som er omhandlet i denne lov inntil barnet har fylt 23 år. Jf. likevel § 4-24 tredje ledd (Barnevernloven, 1992 § 1-3 annet ledd).

I god tid før barnet fyller 18 år, skal barneverntjenesten i samarbeid med barnet vurdere om plasseringen skal opprettholdes eller om barnet skal motta andre hjelpetiltak etter fylte 18 år. Dersom barnet samtykker skal barneverntjenesten utarbeide en plan for framtidige tiltak. Planen kan endres (Barnevernloven, 1992 § 4-15)

Selv om det ble mulig for unge med hjelpetiltak å få ettervern, ble det ikke innført en eksplisitt plikt for barnevernet til å vurdere videre tiltak, slik det ble når det gjaldt unge som hadde vært under omsorg. Det ble derfor fortsatt en forskjell i lovgivningen mellom ungdom som hadde vært under omsorg og de som hadde hjelpetiltak. Barneverntjenesten skulle imidlertid følge nøye med på hvordan det gikk i familier med hjelpetiltak og vurdere om hjelpen var tjenlig, og tiltaksplanen skulle evalueres jevnlig. Lovendringen, som trådte i kraft i 1998, innebærer et annet syn på ungdom og myndighetsalder enn det som kom til uttrykk i forarbeidene til barnevernloven av 1992. Ungdommene ble nå beskrevet som sårbare og i behov av fortsatt støtte fra barnevernet. De kan ikke nødvendigvis overlates til de generelle hjelpetjenestene som sosialtjenesten. Vurderingene kan ligne de som fremkom i forbindelse med vurderingene i barnevernloven av 1953.

4.7.2 «Ettervernsrundskrivet» - barnevern- og sosialtjenestens ansvar?

Etter lovendringen mottok Barne- og familiedepartementet ofte spørsmål om hvordan de nye bestemmelsene om barnevernets mulighet til å opprettholde tiltak for ungdom over 18 år og grenseoppgaven til sosialtjenesten skulle forstås. I 2003 kom det et rundskriv som var utarbeidet i samarbeid med Sosialdepartementet, det såkalte ettervernsrundskrivet (Barne- og familiedepartementet, 2003).¹⁸ Der ble det blant annet presisert at ungdommen måtte samtykke til videreføring av tiltak, med unntak av tiltak etter atferdsparagrafen, at ungdommen kunne motta tiltak selv om de først hadde sagt nei, og at «barneverntjenesten oppfordres til å utvise fleksibilitet og kreativitet i opprettelsen av tiltak for å ivareta den enkelte ungdoms særlige behov for hjelp mot voksenlivet» (Barne- og familiedepartementet, 2003). Målsettingen med å yte tiltak var å sette ungdommen i stand til å klare seg selv. I grenseoppgangen overfor sosialtjenesten ble det skrevet følgende:

Av barnevernloven § 1-3 første ledd fremgår det at vedtak om tiltak bare kan treffes overfor barn under 18 år. Det følger av lovens forarbeider at tiltak for ungdom over 18 år først og fremst bør søkes etablert innenfor generelle tjenester etter annen lovgivning, for eksempel ved

---

¹⁸ Til tross for en lovendring i 2009, kom det ikke nytt rundskriv før i 2011, etter at min datainnsamling var avsluttet.

økonomisk stønad, råd og veiledning, hjelp til å skaffe egnet bolig eller andre tjenester etter sosialtjenesteloven (Barne- og familiedepartementet, 2003:1).

Det ble vist til at tiltak for ungdom over 18 år først og fremst burde søkes etablert innenfor de generelle tjenestene. Forståelsen som ble presentert i rundskrivet lignet tenkningen fra Sosiallovutvalget (NOU 1985:18), og bestemmelsene kan tolkes som at det var ønskelig at tiltak som økonomisk stønad og bolig først og fremst skulle ytes fra sosialtjenesten. Det ble også presisert at sosialtjenesten hadde et særlig ansvar dersom tiltak fra barnevernet ikke ble opprettholdt. Videre sto det i rundskrivet:

Barneverntjenesten må foreta en helhetsvurdering av ungdommens situasjon i det enkelte tilfellet og ta stilling til hvorvidt tiltak skal opprettholdes. Dersom ungdommens behov ikke kan ivaretas like godt gjennom tiltak eller tjenester etter annen lovgivning, for eksempel etter sosialtjenesteloven, kan dette tilsi at tiltak etter barnevernloven bør opprettholdes eller erstattes med et annet tiltak etter loven (Barne- og familiedepartementet, 2003:1).

Formuleringene i rundskrivet av 2003 kunne synes å gi uttrykk for en ambivalens med hensyn til hvilken tjeneste som skulle ha ansvar for ungdom med barnevernsbakgrunn. På den ene siden skulle barnevernet opptre fleksibelt og kreativt for å finne tiltak som ivaretok ungdommens behov, og de skulle tilby ungdommen tiltak selv om de først hadde takket nei. På den andre siden skulle tiltak for barnevernsbarn over 18 år først og fremst søkes etablert innenfor generelle tjenester etter annen lovgivning, og sosialtjenesten hadde et spesielt ansvar. Det var dersom ungdommens behov ikke kunne ivaretas ut ifra annen lovgivning at barnevernstiltak burde opprettholdes. En kunne tenke seg en motsatt tankegang hvor det først ble vurdert om tiltak fra barnevernet var tilstrekkelig. Dersom det ikke ble ansett å være det, ville det være aktuelt å vurdere tiltak fra andre tjenester (Bakketeig et al., 2008b:292).

Formuleringene i rundskrivet kan forstås som at oppfølging av barnevernsbarn bør vurderes innenfor sosialtjenesten først.

4.7.3 Økt vektlegging av barnevernsbarn som en sårbar gruppe

Debatten om ettervern for barnevernsbarn fortsetter også etter rundskrivet fra 2003. I oktober 2007 ble det fremmet forslag fra stortingsrepresentanter fra KrF om å lovfeste retten til ettervern for å gi ungdommene en bedre start på voksenlivet (Dokument nr. 8:14 (2007-2008)). Forslaget ble behandlet i Familie- og kulturkomiteen (Innst. S. nr. 196 (2007-2008)). Flertallet i komiteen ga uttrykk for at de var tilfredse med at Barne- og likestillingsdepartementet hadde iverksatt en rekke tiltak for å bedre ettervernet. De støttet departementets arbeid med å se på presiseringer i barnevernloven som kunne styrke ettervernet for eksempel gjennom å innføre en begrunnelsesplikt, men innstilte ikke på å innføre rett til ettervern. Ulike

mindretallsforslag ble også fremmet. Fremskrittspartiet, som i 1998 var mot heving av aldersgrensen, fremmet sammen med Kristelig folkeparti og Venstres forslag om rett til ettervern. Flertallets vurdering var at ettervern ikke kunne bli en rettighet når barnevernloven for øvrig ikke er en rettighet (Stortingsreferat 29.4.2008).

Barne- og likestillingsdepartementet sendte høsten 2008 ut et høringsnotat med forslag til endringer i barnevernloven. Et av endringsforslagene handlet om å stille krav om begrunnelse i saker om ettervern (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008). Tilbakemeldinger til departementet viste at dagens regelverk ikke i tilstrekkelig grad sikret de ungdommene som trengte det et godt og nødvendig ettervern. Departementet viste, som Familie- og kulturkomiteen, til forskning som sa at ungdom under barnevernets omsorg klarer seg dårligere enn andre ungdommer etter fylte 18 år. I høringsnotatet viste også departementet til at blant annet Barneombudet og Landsforeningen for barnevernens barn hadde reist spørsmål ved om det burde innføres en lovhjemmel som i større grad sikret ettervern.

Bakgrunnen for dette er at svært mange ungdommer i dag har et klart behov for videre oppfølging fra barneverntjenesten, også etter fylte 18 år. Det er meget uheldig hvis barneverntjenesten ikke setter inn nok ressurser til å bistå disse ungdommene på veien mot en selvstendig tilværelse. Departementet mener derfor at det bør innføres en presisering i barnevernloven som understreker at barneverntjenesten har et ansvar også for ungdom mellom 18 og 23 år (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008 pkt. 1.2).

Barne- og likestillingsdepartementet viste til at ungdom, som hadde vært under barnevernets omsorg, ofte hadde et mindre og mer sårbart familienettverk enn ungdommer flest, og at det var viktig at barneverntjenesten fulgte dem godt opp. Departementet uttalte videre at det burde nedfelles i retningslinjer at ungdommene kunne komme tilbake selv om de først hadde sagt nei, og at barneverntjenesten skulle ta kontakt med ungdom når de fylte 19 for å evaluere tiltaket, også de som hadde sagt nei skulle kontaktes. Det ble foreslått å innføre en plikt til å begrunne hvorfor et iverksatt tiltak fra barnevernet ikke skulle ytes etter at ungdommen hadde fylt 18 år, og at avslag på søknad om ettervern skulle begrunnes. Etter departementets vurdering ville dette sikre en grundig vurdering som tok utgangspunkt i barnets beste. Forslagene kan oppfattes som uttrykk for en forståelse av at ungdom ikke nødvendigvis klarer seg på egen hånd, selv om de har blitt myndige og er over 18 år, og at det offentliges ansvar ved barnevernet burde strekke seg lenger.

I høringsrunden var det omfattende støtte til forslaget om å innføre en plikt til å begrunne hvorfor ungdom, som hadde hatt hjelp fra barnevernet, ikke lenger skulle motta hjelp etter

fylte 18 år. 104 av 105 høringsuttalelser var positive til forslaget (Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)). En del av høringsinstansene pekte likevel på at forslaget etter deres mening ikke ville innebære en endring i rettstilstand fordi avslag på søknad om ettervern og opphør av tiltak også tidligere skulle begrunnes.

I innstillingen til Odelstinget (Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)) ble igjen ungdommenes sårbarhet fremhevet. Sårbarheten ble særlig knyttet til ungdom som hadde vært under omsorg. Det ble henvist til Clausen og Kristofersens longitudinelle studie fra 2008 som viser at tidligere barnevernsbarn strever i sitt voksenliv, og det ble henvist til faglige og moralske vurderinger om at ettervern «kan gi flere ungdommer en god og verdig start på voksenlivet» samt «avverge menneskelige lidelser og spare samfunnet for betydelige ressurser». Den samme henvisningen fant en også i høringsnotatet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008). Behovet for en bedre oppfølging av barnevernsbarn ble både knyttet til forskning, men også til betydningen for den enkelte ungdom og hensynet til samfunnets ressurser.

Barnevernloven § 1-3 ble endret fra 1.7.2009, og det ble tatt inn en tilføyelse om at opphør av tiltak ved fylte 18 år, eller avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år, skulle begrunnes ut ifra hensynet til barnets beste. Barneverntjenesten ble etter dette pålagt å begrunne hvorfor ungdom ikke skulle motta noen form for tiltak etter fylte 18 år. I begrunnelsen skulle det redegjøres for hvorfor en anså det som barnets beste at ungdommen ikke mottok tiltak fra barnevernet.

I lovforslaget (Ot.prp. nr. 69 (2008-2009), :39) understreket departementet at «det ikke er noe vilkår for å motta ettervern at den enkelte ungdom har vært under barnevernets omsorg. Også de som har mottatt frivillige hjelpetiltak etter § 4-4, kan søke om at etablerte tiltak opprettholdes, eller om andre tiltak». Departementet pekte videre på ettervernsrundskrivet og oppfordret barneverntjenesten «til i enda sterkere grad å samarbeide med sosialtjenesten om tilretteleggelse av tiltak» (ibid.). Selv om barnevernets forpliktelser forsterkes trekkes fortsatt sosialtjenesten inn som en samarbeidspartner i oppfølgingen av barnevernsbarn.

4.8 Sentrale diskusjoner og utviklingstrekk i ettervernet

Ettervernet startet ut som praktisk hjelp med reisepenger, klær og hjelp til arbeid for ungdom som hadde vært plassert i skolehjem etter vergerådsloven. Med barnevernloven av 1953 ble ettervernet utvidet til også å gjelde unge som hadde bodd i fosterhjem og på barne- og ungdomshjem. Ungdom som bodde hjemme med hjelpetiltak fikk mulighet til ettervern med

lov om barneverntjenester i 1992. Utvidelsen av grupper som skulle få ettervern ser ikke ut til å ha ført til store diskusjoner. Noen få protesterte i høringsrunden mot at unge med hjelpetiltak skulle få ettervern, men i den politiske diskusjonen var dette lite fremme.

Det som derimot har vært diskutert fra vergerådslovens tid er aldersbestemmelsene i barnevernet. De første årene handlet diskusjonen særlig om aldersgrensen for å sette inn tiltak, men denne aldersgrensen hang også tett sammen med aldersgrensen for ettervernet. Dersom en skulle kunne sette inn tiltak senere, måtte aldersgrensene for ettervern flyttes. Aldersgrensene for ettervernet ble også omfattende drøftet i forbindelse med lov om barneverntjenester i 1992, og diskusjonen nådde et høydepunkt med endringen tilbake til en 23 års aldersgrense i 1998. Det en særlig har diskutert har vært forholdet mellom myndighetsalder og selvbestemmelse, barnevernets prioriteringer mellom små barn og ungdom, og ikke minst om barnevernet skal være en særomsorg eller del av den generelle sosialtjenesten. Barnevernet som særomsorg har blitt fremhevet som nødvendig for å sikre at barn som har vært utsatt for omsorgssvikt blir prioritert. Samtidig eksisterer det fortsatt en usikkerhet om særomsorgen også skal gjelde og er nødvendig for ungdom over 18 år.

I både barneverns- og sosiallovgivningens historie har målsettingen om at ungdom skal bli selvstendige gjennom eget arbeid vært rådende. I tillegg har sosialtjenesteloven hatt et økende krav om arbeid og aktivitet. Dette har særlig handlet om ungdom. Samtidig har synet på ungdommene som sårbare med behov for videre oppfølging fra barnevernet vært fremhevet gjennom de siste lovendringene i barnevernloven.

5. Ungdommene og tjenestene

5.1 Introduksjon

I dette kapittelet vil jeg presentere konteksten dagens sosialarbeidere gjør sine vurderinger i. Den første delen tar for seg ungdom som målgruppe. Hva innebærer en overgang til en voksentilværelse for ungdom generelt, og hvilke spesielle utfordringer gir denne overgangen for ungdom med barnevernsbakgrunn? Hvilke erfaringer formidler barnevernsbarn selv om denne overgangen? Kunnskap om disse forholdene sier også noe om de normative føringene som finnes for ungdoms overgang til voksenlivet og dermed om institusjonaliserte forventninger til denne overgangen.

Den andre delen handler om de to tjenestene; NAV og barneverntjenesten. I forrige kapittel ble oppfølging av barnevernsungdom belyst i en historisk kontekst. I dette kapittelet beskrives dagens organisering og det rettslige grunnlag for tiltak for barnevernsungdom etter barnevernloven (1992) og etter lov om sosiale tjenester i NAV (2009), samt omfang av ungdom med tiltak.

I den tredje delen omtales sentrale elementer i barnevernspedagog- og sosionomutdanningen. Både staten og profesjonene fremstår som sentrale institusjonelle aktører (DiMaggio og Powell 1983, Scott 2008:97-100). Sentrale prinsipper i sosialarbeidernes utdanningsbakgrunn danner dermed også en del av grunnlaget for det som utgjør organiserende prinsipper i feltet.

5.2 Barnevernsbarn i overgangen til voksenlivet

5.2.1 Omsorgssvikt

Ungdom med tiltak i barnevernet har opplevd ulike former for belastninger som kan ha betydning for overgangen til voksenlivet. Derfor vil jeg kort tematisere noen konsekvenser det kan ha for barn og unge å bli utsatt for omsorgssvikt. Sentralt i nyere utviklingspsykologi er en forståelse av at utvikling og tilpasning foregår som transaksjoner mellom genetiske betingelser, forhold ved fødsel og fremmede og hemmende erfaringer i barnets liv. Barn påvirkes gjennom opplevelser i omsorgsmiljøet, og barn påvirker sine omgivelser i en kontinuerlig transaksjonsprosess. Alle former for omsorgssvikt kan føre til at barnet utvikler psykiske og fysiske vansker. Det er likevel ikke enkle årsakssammenhenger mellom krenkende barndomsopplevelser og hvordan barn og ungdom senere fungerer (Blindheim, 2012; Braarud; Coleman, 2011; Kvello, 2010). Mange forhold spiller sammen og både kulturelle, sosiale og materielle forhold har betydning for barnets omsorgssituasjon. Levekår

og strukturelle forhold har avgjørende betydning for det dagliglivet foreldre kan gi barna sine (Andenæs, 2000a, 2004; Egelund, 1997; Hennem, 2010; Kojan, 2013). Foreldre som mottar tiltak fra barnevernet har oftere lav utdannelse, lav yrkesaktivitet og lav inntekt sammenlignet med andre foreldre (Andenæs, 2000a; Dyrhaug & Haugen, 2012; Marthinsen et al., 2013).

Belastninger og stress trenger ikke være helseskadelig, men kan være det hvis en belastende eller stressende situasjon blir langvarig. Hvis det ikke er omsorgspersoner som tar seg av barnet, eller det er omsorgspersonene som er opphavet til påkjenningene peker stress i retning av helseskade (Braarud, 2012; Kvello, 2010). Barnets erfaringer i samspill med omsorgsgiver har betydning for hvilke forventninger barnet utvikler til omsorgsgiver og til andre menneskers tilgjengelighet. Barn som har en trygg tilknytning utvikler indre arbeidsmodeller som fremmer barnets utforskning av omgivelsene og verden, og som gir en opplevelse av mestring. Det gir trygghet og forutsigbarhet for videre sosial læring (Braarud, 2012). Barn som opplever omsorgssvikt står i fare for å utvikle ulike former for tilknytningsforstyrrelser og psykiske lidelser (Blindheim, 2012; Mørch & Raundalen, 2013). Ved langvarig opplevelse av angst og stress er det en fare for at deler av hjernen blir skadet. Det kan blant annet medføre at barn opplever angst i trygge situasjoner. En situasjon kan minne om en overgrepssituasjon, det kan være vanskelig å skille mellom farlige og ufarlige situasjoner, og evnen til å lagre informasjon kan svekkes. Det kan være vanskelig å lære nye reaksjonsmønstre og forstå hvordan egen atferd virker inn på andre. Også etter at barnet har kommet i en trygg omsorgssituasjon vil tidligere minner kunne trigges og føre til at barnet reagerer med høy beredskap, utagering eller flukt og en emosjonell respons heller enn rasjonell tenkning (Blindheim, 2012; Braarud, 2012; Mørch & Raundalen, 2013; Nordanger, 2014). Disse forholdene kan ha betydning for hvordan ungdom fungerer i overgangen til voksenlivet.

Stein, en engelsk forsker som har arbeidet lenge med ettervernsfeltet, differensierer mellom tre hovedgrupper av barnevernsungdom (Stein, 2004, 2008, 2012). De som går videre (*moving-on*), består av ungdom som har lagt vanskelighetene i fortiden bak seg, og klarer seg i utdanning og arbeid. Overlevende (*survivors*), er ungdom som anser at de har kommet styrket ut av det de har opplevd, men som vil trenge offentlig støtte en god stund i voksenlivet. Den siste gruppen betegner de som strever (*strugglers*). Denne gruppen kommer dårligst ut. De er preget av belastningene i oppveksten og har et skjørt utgangspunkt for voksenlivet. I en amerikansk studie har de også definert ulike undergrupper av ungdom i overgangen fra fosterhjem til en voksentilværelse. En gruppe omtales som unge voksne med akselerert

overgang. Disse klarer seg i hovedsak på egen hånd, men de har opplevd at de må vokse opp og ta ansvar raskere enn sine jevnaldrende (*accelerated adults*). En gruppe består av ungdom som har blitt foreldre og strever (*struggling parents*), en av gryende voksne som bor hos venner eller familie (*emerging adults*¹⁹) og en av unge som strever på flere områder med blant annet kriminalitet, hjemløshet og rusproblemer (*troubled and troubling*). Inndelingen i ulike grupper tydeliggjør at ungdommene er i forskjellige situasjoner og dermed kan ha behov for ulike typer støtte (Courtney, Hook & Lee, 2012).

5.2.2 Overgangen til voksentilværelsen

Overgangen fra å være ungdom til å bli voksen, består av mange overganger. Det handler om å flytte hjemmefra, ta utdanning, begynne i arbeid, gå fra å være forsørget til å forsørge seg selv, etablere seg med egen bolig, etablere nye relasjoner, kanskje med partner og barn og så videre. Overgangen fra ungdom til voksen oppfattes som mer ustabil og mindre lineær enn tidligere (Hammer, 2009; Heinz, 2009). Begrepet «yo-yo transitions» er brukt for å beskrive en slik destandardisert overgangssituasjon (Biggart & Walther, 2006; Walther, 2006). Det er en overgang preget av økt variasjon, individualisering og fragmentering, og det er i større grad opp til ungdommen å gjøre egne valg (Hammer, 2009; Mørch & Andersen, 2006). Det er også en diskusjon om tiden fra slutten av tenårene og utover i 20-årene skal oppfattes som en egen fase; gryende voksen (*emerging adulthood*), der unge har frihet til å prøve ut ulike roller og muligheter (Arnett, 2000; Tanner & Arnett, 2009). Andre hevder at denne friheten til utprøving er en beskrivelse av middelklasseungdommens situasjon, og at denne forståelsen ikke tar høyde for strukturelle betingelser som kjønn, etnisitet, klasse, arbeidsmarked, boligmarked og så videre. Mange unge voksne strever for å få kontroll over sine livsbetingelser i denne fasen i livet (Bynner, 2005; Heinz, 2009; Molgat, 2007).

Å flytte hjemmefra er en konkret synliggjøring av at en tar en voksenrolle på mange områder. Det innbefatter inntreden på boligmarkedet i form av leie eller eie, ansvar for egen husholdning med økonomi, innkjøp, matlaging, orden og så videre. Tiden for når ungdom flytter hjemmefra varierer fra et land til et annet og mellom kulturer. Det kan handle om forskjeller i velferdsordninger, arbeids- og boligmarked, utdanningssystem, og om forskjeller i kultur, ikke minst i relasjon til familiens rolle (Kjeldstad, 2014; Mulder, 2009). Tidspunktet for når ungdom flytter ut av foreldrehjemmet har holdt seg stabilt i Norge i flere tiår (Gulbrandsen,

---

¹⁹ Med referanse til Arnetts begrep *emerging adulthood* (Arnett 2000).

2002; Hellevik, 2005)²⁰. Størstedelen av norsk ungdom forlater foreldrehjemmet i begynnelsen av tyveårene (Hellevik, 2005). 90 % av 18-åringene bor sammen med foreldrene, mens det er veldig få 25-åringene som bor hjemme. Over halvparten av kvinnene flytter hjemmefra når de er rundt 19 år, mens medianalderen er litt høyere for menn (Dommermuth, 2009). Alderen for utflytting varierer noe knyttet til hvor en bor, oppvekst, kjønn og utdanningsnivå. De som ikke bor sentralt flytter tidligere. De som har vokst opp med begge foreldre flytter noe senere og det samme gjelder kvinner med høyere utdanning. Et sentralt kjennetegn ved flytteprosessen, er at den skjer gradvis i flere trinn. Mange ungdommer flytter i perioder tilbake til foreldrehjemmet (Gulbrandsen, 2002; Hellevik, 2005; Texmoen, 1996). For mange er familien en støtte også etter at de har flyttet hjemmefra (Bengtson, 2001; Bucx, van Wel & Knijn, 2012; Hellevik, 2005; Swartz & O'Brien, 2009). En studie om unges overgang til en voksentilværelse viser at foreldre hjelper voksne barn økonomisk i den første tiden etter at de har flyttet hjemmefra (Hellevik, 2005). Det er vanlig at foreldre bidrar til barnas utdanning også etter at barna har flyttet ut av foreldrehjemmet. Mange har hyppig kontakt med sine foreldre etter at de har flyttet ut. 90 prosent av jentene hadde kontakt med sine mødre ukentlig, for 30 prosent var det daglig kontakt. Også fedre og sønner har hyppig kontakt, med ukentlig kontakt i åtte av ti relasjoner. Hellevik konkluderer med at foreldre åpenbart spiller en sentral rolle i barnas liv også etter at de unge har flyttet i egen husholdning.

5.2.3 Internasjonal forskning om unge med barnevernsbakgrunn

Engelsk og amerikansk forskning er lengst fremme i forskningen om barnevernsbarns overgang til voksenlivet (Lunnan Hjort og Backe-Hansen 2008). Jeg starter derfor med en kort internasjonal oversikt med vekt på forskning fra USA og England, videre utfylles denne med nordiske studier. Utfordringene unge med barnevernsbakgrunn står overfor synes å være de samme på tvers av landegrensene, selv om graden av offentlig støtte viser stor variasjon (Hjort & Backe-Hansen, 2008; Lerch & Stein, 2010; Stein & Munro, 2008). I og med at en forholdsvis høy andel barnevernsbarn strever i starten av sitt voksenliv, vil en slik gjennomgang føre til fokus på utfordringer og vanskeligheter. Det er samtidig viktig å understreke at det ikke gjelder alle unge med barnevernsbakgrunn. Barnevernforskningen kritiseres for å ha et ensidig elendighetsfokus, en kritikk som også kan ramme en slik gjennomgang. Jeg vurderer det likevel som viktig å synliggjøre utfordringer i ungdommenes livssituasjon når

---

²⁰Gulbrandsen (2002) referer til det som en myte at ungdommers botid i barndomshjemmet har økt. Han knytter dette til usikkerhet i datamateriale i ulike undersøkelser, og blant annet til at studenter har vært registrert på foreldres bostedsadresse, selv om de ikke bor hjemme.

deres situasjon skal ses i lys av sosialarbeideres vurderinger i NAV og barneverntjenesten. Denne kunnskapen utgjør en viktig bakgrunn for fortolkningen av deres vurderinger.

Stein (2004, 2008) konkluderer i sin oppsummering av forskning på ettervernfeltet med at ungdom som har vært plassert i barnevernet i overgangen til voksenlivet må forholde seg til utfordringer og ansvar som krever mer av dem enn av annen ungdom. De har større sannsynlighet for å avslutte skolegang tidlig, bli arbeidsløse og bostedsløse, bli tidlig foreldre, få psykiske lidelser og rusproblemer. Overgangen til voksenlivet er ofte akselerert og komprimert sammenlignet med overgangen for ungdom flest. Barnevernungdom får i liten grad mulighet til å takle utfordringer gradvis over lengre tid slik mange ungdommer gjør (Stein, 2006). Courtney og kollegers (Courtney et al., 2011; Courtney & Heuring, 2005) longitudinelle studier i USA viser de samme utfordringene for barnevernsungdom. De har fulgt ungdom i fosterhjem fra de var 17-18 og foreløpig frem til de er 26 år. På en rekke utfallsmål som utdanning, arbeid, bolig, sosialhjelp og kriminalitet, kommer ungdom som har vært under barnevernets omsorg dårlig ut.

Oppfølgingsstudier fra Sverige av ungdom som har vokst opp i fosterhjem viser at de løper en mye større risiko for en negativ utvikling enn andre barn (Franzén & Vinnerljung, 2006; Vinnerljung, 2006). I en sammenligning med jevnaldrende var risikoen for selvmord 4-5 ganger høyere. Mange fosterbarn opplever også at deres foreldre dør tidlig. Vinnerljung og kolleger fant dessuten at barnevernsbarn oftere trenger psykiatrisk behandling, og oftere blir tenåringsforeldre enn andre ungdommer. En oppfølgingsstudie av over 700 ungdommer ved 25-årsalder, som var plassert utenfor hjemmet i løpet av tenårene, viste at de som ble plassert for atferdsvansker hadde en høy sjans for tidlig død, alvorlig kriminalitet, tidlig foreldreskap, lav utdanning, og mange hadde problemer med å forsørge seg selv (Vinnerljung & Sallnäs, 2008). I en annen oppfølgingsstudie av ungdom som hadde vært under omsorg i Sverige, sammenlignet en dem med ungdom som ikke hadde vært under omsorg og med ungdom som hadde mottatt hjelpetiltak (Berlin, Vinnerljung & Hjern, 2011). Studien viste en høy risiko for psykososiale problemer med selvmord, rusmisbruk, kriminalitet og avhengighet av sosialhjelp for ungdom som hadde bodd i fosterhjem, sammenlignet med andre jevnaldrende. Det å ha dårlige resultater på skolen ble identifisert som en hovedrisiko. Forskerne konkluderer med at det er av stor betydning å gi ungdom effektiv hjelp med skolegangen når de er under omsorg.

I en dansk studie av alle barn som er født i 1995, som er eller hadde vært plassert utenfor hjemmet, viste det seg at mange strevde på skolen som 15 åringer, og vanskelighetene var større for dem som bodde på institusjon enn for dem som bodde i fosterhjem (Lausten, Andersen, Skov & Nielsen, 2013). Mange av ungdommene hadde også en høyere grad av psykisk sårbarhet enn jevnaldrende, og flere utviste grenseutprøvende atferd med hensyn til rus og kriminalitet sammenlignet med ungdom på samme alder. Foreldrene var i stor utstrekning marginalisert på arbeidsmarkedet, de hadde lav inntekt og dårlig helse. Foreldrene til ungdom som hadde flyttet hjem, hadde ikke bedre levekår enn foreldrene til ungdom som fortsatt var plassert (ibid.). Registerdataundersøkelser av tidligere plasserte barn og unge i Danmark (Fuglsang Olsen, Egelund & Lausten, 2011) viste at de som 24-åringer hadde høyere sannsynlighet for ikke å være i arbeid eller under utdanning og motta sosialhjelp enn resten av befolkningen. De hadde også dårligere fysisk og psykisk helse, og økt risiko for kriminalitet. Nygaard Christoffersen (1993) sin undersøkelse om tidligere barnevernsbarn født i 1967 i Danmark viste også at barna kommer dårligere ut enn andre grupper med hensyn til utdanning, yrkestilknytning og psykisk helse.

Betydningen av stabilitet og relasjoner fremstår sentralt i de fleste studier om oppfølging av ungdom i overgangen til en voksentilværelse (bl.a. Dixon & Stein, 2005; Hjort & Backe-Hansen, 2008; Stein, 2004). Internasjonale undersøkelser viser at mange barneverns-ungdommer har kontakt med sin opprinnelsesfamilie. I en engelsk studie av ungdom som hadde bodd i fosterhjem, var det få av ungdommene som flyttet hjem, men over halvparten oppga å ha en sterk relasjon til en i familien (Wade, 2008). Samtidig opplevdes kontakten for flere som skjør og ikke alltid som en støtte. I en amerikansk undersøkelse av ungdom som hadde bodd i fosterhjem, bodde en femdel hos foreldre eller andre slektninger ved 23/24-årsalderen. 80 prosent rapporterte at de hadde kontakt med sin biologiske familie minst en gang i uken (Courtney, Dworsky, Lee & Raap, 2010). En gjennomgang av forskning om fosterbarns kontakt med opprinnelsesfamilie viser at det er vanlig at unge har eller tar kontakt med familien i overgangen til voksenlivet. For noen unge bidrar dette til en støtte og hjelp i utviklingen av egen identitet, mens for andre er det en belastning (Collins, Paris & Ward, 2008). I en intervjuundersøkelse fra Sverige med ungdom som hadde vært plassert var det flere ungdommer som gjenopptok kontakten med foreldrene etter at de flyttet ut av fosterhjemmet eller institusjonen. Kontakten ble oppfattet som positiv, men ikke vurdert til å gi noen støtte til ungdommene. Tvert i mot opplevde ungdommene at det var de som støttet foreldrene (Höjer & Sjöblom, 2010, 2011b).

5.2.4 Norsk forskning om unge med barnevernsbakgrunn

Det mest omfattende arbeidet om hvordan det går med unge som har hatt tiltak i barnevernet er gjort i NOVAs prosjekt Barnevern i Norge og sentrale publiseringer derfra (Backe-Hansen et al., 2014c; Clausen, 2008; Clausen & Kristofersen, 2008; Kristofersen, 2005, 2009).

Prosjektet bygger på registerdata og inneholder i den siste publiseringen fra 2014 data om alle barn og unge som har fått tiltak fra barnevernet i perioden 1990-2010, og teller 167 759 personer i alderen 0 til 43 år (Clausen, Madsen, Backe-Hansen & Kristofersen, 2014).

Statistikken bygger på innrapportering til Statistisk sentralbyrå via KOSTRA og saksbehandlere i barnevernet sin rapportering. Barn og unge som har fått tiltak i barnevernet sammenlignes i studiene med et jevngammelt utvalg i befolkningen.

Utdanning, inntekt og arbeid

Analysene av overgangen til voksenlivet for unge voksne med barnevernserfaring er gjort ut ifra fire indikatorer: Utdanning, inntekt, arbeidsledighet og sosialhjelp. Kriteriene for positiv skår var i den første analysen minimum gjennomført videregående skole per 2005, samlet inntekt på 200 000 kroner eller mer i 2004, og ikke vært arbeidsledig eller mottatt sosialhjelp i perioden 2000-2005. I analysen fra 2014 er de samme unge voksne fulgt og vurdert ut ifra de samme kriteriene (Backe-Hansen et al., 2014c). Det understrekes at dette ikke sier noe om hvordan den enkelte unge opplever sin tilværelse, og at kriteriene ikke tar mål av seg til å definere hva som er et godt voksenliv. I det videre bygger fremstillingen i hovedsak på den siste publiseringen fra 2014 (Backe-Hansen et al., 2014c). Det er i overkant av 10 000 ungdommer som følges. De var mellom 26 og 38 år i 2005 og var blitt mellom 30 og 42 år i 2009. I tabellen nedenfor vises andelen som hadde positiv skår på de enkelte indikatorene i 2005 og 2009 (Backe-Hansen, Madsen, Kristofersen & Sverdrup, 2014d:66).

Tabell 4.1 Utvalgte indikatorer på god overgang til voksenlivet for barnevernsutvalget (N=10 088) og sammenligningsutvalget (N=14 422 i 2005, N=16 868 i 2009). Prosentandel.

Sammenlikningskriterier	Barneverns- utvalget		Sammenliknings- utvalget	
	2005	2009	2005	2009
Oppnådd minst videregående utdanning	34,8	39,6	79,6	80,5
Brutto inntekt over gjennomsnittet	44,6	52,4	64,8	78,0
Ikke mottatt sosialhjelp	42,0	62,1	89,1	93,4
Ikke vært registrert som arbeidsledig	39,2	67,3	58,7	80,5
Individer med minst tre av fire kriterier	23,7	42,2	58,4	83,5

(Backe-Hansen et al., 2014d:66)

Overordnet viste utviklingen en sterk forbedring i barnevernsutvalget med hensyn til hvor mange som hadde skåret positivt på tre av fire indikatorer, fra ca. 24 prosent i 2005 til ca. 42 prosent i 2009. Samtidig lå fortsatt barnevernutvalget godt under sammenligningsutvalget der over 80 prosent hadde skåret positivt på minst tre av fire indikatorer i 2009. Ungdom, som utelukkende hadde vært plassert på institusjon, oppnådde i minst grad en god overgang til voksenlivet. De som utelukkende hadde vært plassert i fosterhjem gjorde det best.

Med hensyn til utdanning var det i 2005 ca. 35 prosent av ungdom med barnevernsbakgrunn som hadde oppnådd minst videregående skole. I 2009 hadde dette økt til nærmere 40 prosent. Selv om dette er en større prosentvis økning enn i sammenligningsutvalget, er det likevel dobbelt så mange, over 80 prosent, i sammenligningsutvalget som har oppnådd minst videregående utdanning i 2009 (Backe-Hansen et al., 2014d). Skoleprestasjoner på ungdomsskolen er en viktig indikator for videre utdanning og arbeid, og er undersøkt i studien Barnevern i Norge (Valset, 2014). Ungdom som hadde vært utsatt for omsorgssvikt presterte nesten én karakter lavere enn jevnaldrende (ibid.:167). Hvis en tok høyde for betydningen av foreldres utdanningsnivå, ble imidlertid forskjellene mellom barnevernsutvalget og sammenligningsutvalget nærmest halvert. Analysen tyder derfor på at de sosioøkonomiske ressursene i familie har stor betydning for ungdom utsatt for omsorgssvikt, også etter kontroll for tiltak. I en omfattende gjennomgang av forklaringsfaktorer knyttet til fremtidig marginalisering, viste det seg at karakterer i grunnskolen var den helt dominerende forklaringsfaktoren (Socialstyrelsen, 2010). Lave eller ufullstendige karakterer i grunnskolen vurderes som den største risikofaktoren for fremtidig marginalisering, eller sagt på en annen måte: Fravær av å mislykkes på skolen er den største beskyttelsesfaktoren (Berlin et al., 2011; Pilling, 1990).

Når en sammenligner ungdom som har hatt ulike tiltak i barnevernet, var det dem som hadde vært plassert både i fosterhjem og på institusjon som gjorde det dårligst (Valset, 2014). Det antas at dette er gruppen med størst belastninger og flest flyttinger. Ungdom som hadde vært plassert i fosterhjem, presterte best. Når en sammenlignet ungdom med samme saksgrunnlag for tiltak i barnevernet og utdanningsnivå hos foreldre, var det store forskjeller i standpunkt-karakterer mellom fosterhjemsgruppen og ungdommene utsatt for omsorgssvikt som bodde hjemme. Forfatteren peker på at gruppen som blir boende hjemme ser ut til å være mer belastet enn tiltakene tilsier, og at de kan ha behov for mer hjelp enn de har fått (Valset, 2014:159). Når en ser på oppnådd utdanningsnivå i 2005, var det også de som hadde vært plassert i fosterhjem som har oppnådd høyest utdanning. Dårligst ut kom de som hadde bodd

på institusjon, mens ungdom som hadde hatt hjelpetiltak lå mellom ungdom i forsterket fosterhjem og ungdom i vanlige fosterhjem. Jenter hadde ofte høyere utdanning enn gutter (Kristofersen & Clausen, 2008). Også i 2009 er det en større andel kvinner enn menn som har oppnådd høyere utdanning (Backe-Hansen et al., 2014d). I en kartlegging av oppnådd utdanning på universitets- og høgskolenivå i 2009 var det omtrent 10 prosent av barnevernsutvalget som hadde oppnådd dette nivået (Kristofersen & Sverdrup, 2013). I sammenligningsutvalget var det 60 prosent. Ungdommene var da i alderen 25 til 41 år. Gruppen med lavest utdanningsnivå var de der deres eget rusproblem var grunnlaget for barnevernstiltak.

Med hensyn til andel med bruttoinntekt over gjennomsnittet hadde dette også økt for både barnevernsutvalget og sammenligningsutvalget fra 2005 til 2009 (Backe-Hansen et al., 2014d), men andelen i barnevernsutvalget lå fortsatt godt under andelen i sammenligningsutvalget. I overkant av 50 prosent hadde inntekt over gjennomsnittet i barnevernsutvalget, mens nærmere 80 prosent i sammenligningsutvalget hadde en slik inntekt. Andelen unge voksne som hadde vært registrert som arbeidsledige hadde også sunket i begge utvalg (Backe-Hansen et al., 2014d). Barnevernsutvalget viste den største endringen fra ca. 60 prosent som hadde vært registrert arbeidsledige til i overkant av 30 prosent. Fortsatt var det 10 prosent høyere andel i barnevernsutvalget enn i sammenligningsutvalget som var registrert arbeidsledig i perioden 2005 til 2009. Det var også fortsatt en større andel ungdom med barnevernsbakgrunn som hadde mottatt sosialhjelp, nærmere 40 prosent mot omtrent 7 prosent i sammenligningsutvalget i den siste perioden fra 2005 til 2009 (Backe-Hansen et al., 2014d).

Helse

I den longitudinelle barnevernsstudien Barnevern i Norge har en også undersøkt unge med barnevernsbakgrunn sin helse (Kristofersen, 2005, 2014). Det er sett på mottak av grunn- og hjelpestønad i perioden 1997 til 2008 for et barnevernsutvalg på 156 308 personer og et sammenligningsutvalg (Kristofersen, 2014). Omtrent 13 prosent av barnevernsutvalget hadde mottatt grunn- eller hjelpestønad mot omtrent fire prosent i sammenligningsutvalget. Det var store kjønnsforskjeller. Nærmere 16 prosent av guttene og ca. 10 prosent av jentene hadde mottatt slik stønad. Det var også en større andel unge med barnevernsbakgrunn som hadde mottatt uførepensjon enn andelen blant unge som ikke hadde en slik bakgrunn (Kristofersen, 2014). 6,5 prosent av barnevernsutvalget mot 0,7 prosent i sammenligningsutvalget mottok uførepensjon. Her var det lite forskjell mellom kvinner og menn. Det var også små forskjeller

mellom de som kun har mottatt hjelpetiltak og de som har vært plassert utenfor hjemmet. Det peker på en høy grad av helseproblemer også hos dem som har mottatt hjelpetiltak i hjemmet.

Flere undersøkelser om psykisk helse hos barn og unge som har hatt tiltak i barnevernet viser at en forholdsvis stor andel har dårlig psykisk helse. I en undersøkelse om barn plassert utenfor hjemmet, viste 70 prosent av barna symptomer på psykiske lidelser (Havnen, Jakobsen & Stormark, 2009). I en annen studie av fosterbarn ble halvparten av fosterbarna vurdert til å fylle kriteriene for en psykisk lidelse (Lehmann, Havik, Havik & Heiervang, 2013). Også barn som har fått hjelpetiltak fra barnevernet mens de bodde hjemme viser et betydelig omfang av psykiske vansker (Iversen, Havik, Jakobsen & Stormark, 2008)

Dødsfall og dødsårsak er det siste forhold angående helse som skal omtales. I en sammenligning av antall døde per 2009 født i 1991 eller før i et barnevernutvalg og et sammenligningsutvalg var det 19,84 dødsfall per 1000 i barnevernutvalget og 7,04 i sammenligningsutvalget (Kristofersen, 2014:174). I perioden 1990 til 2009 døde 1797 barn og unge i barnevernsgruppen. Den hyppigste dødsårsaken var selvmord deretter rusmisbruk/ psykiske lidelser og transportulykker. Det var en høyere andel unge menn enn unge kvinne som hadde dødd, men begge gruppene lå høyere enn sammenligningsutvalget. Den høyeste andelen dødsfall skjedde fra slutten av tenårene til slutten av tyveårene med en topp ved 19-årsalderen. Først ved 28 årsalderen var det absolutte tallet for døde lavere enn ved 17-årsalderen. Dødsrisikoen var høyest for dem som hadde mottatt tiltak på grunn av eget rusmisbruk.

Mange barnevernsbarn har mistet foreldrene sine. Seks prosent av dem som var 18 år og eldre hadde mistet sine mødre gjennom dødsfall, og 11 prosent hadde mistet sine fedre ved dødsfall (Kristofersen, 2005). Den største andelen av foreldrene var døde av sykdom, men også blant foreldrene skyldtes mange av dødsfallene voldsom død. Selvmord ble registrert som dødsårsak for 12 prosent av mødrene og 13,8 prosent av fedrene. En del unge over 18 år i barnevernet har dermed ikke foreldre i live, og de kan derfor heller ikke få støtte av egne foreldre i overgangen til voksenlivet.

5.2.5 Unge med barnevernsbakgrunn – deres synspunkter

Det er de siste årene gjort noen norske studier hvor barnevernsungdom er intervjuet. Disse gir innsikt i hvordan ungdommene selv opplever overgangen til en voksentilværelse.

Relasjonens betydning

Et av forholdene som fremheves av mange ungdommer er betydningen av å ha en god relasjon til en voksen (Binde, 2008; Reime, 2008; Storø, 2005). I en undersøkelse fra Trondheim kommune synes en god relasjon til en voksen å være utslagsgivende for at ungdommene skulle se muligheten for og nytten av oppfølging utover økonomisk støtte (Binde, 2008). Ungdommene beskriver betydningen av en relasjon som går utover den rent profesjonelle. Det handler om at de opplever at noen er genuint interessert i dem, og at denne eller disse er til å stole på. Flere ungdommer forteller at bytte av saksbehandler gjorde at de avsluttet kontakten med barnevernet. De opplevde at de fikk tildelt en saksbehandler som ikke kjente deres bakgrunn, og de ikke likte eller de var lei av stadig å møte nye personer. Tilsvarende peker ungdom, i Tysnes (2014) avhandling om ungdom plassert med tvang, på betydningen av å få oppfølging av en voksen de har en relasjon til fra tidligere. Ungdommene Storø (2005) intervjuet i sin hovedoppgave beskrev overgangen fra det å være under omsorg til en selvstendig tilværelse som en utfordrende overgang. Det som skilte positive fra negative flyttinger var ifølge Storø tilgang på god voksenstøtte. Det var særlig omsorgspersonene fra fosterhjem og institusjon som ble trukket frem som betydningsfulle. Reime (2008) intervjuet ungdom som hadde flyttet ut av institusjonen Styve gard. Ungdommene understreket også her viktigheten av å ha en vedvarende relasjon til en voksenperson ved utflytting av institusjon. Relasjonsfaktoren kunne ha større betydning enn selve organiseringen av ettervernet.

Lignende erfaringer fremheves i prosjekter om utsatt ungdom (Follesø et al., 2011; Kristiansen & Skårberg, 2010). Ungdommene poengterer betydningen av en voksen tillitsperson som bistår dem på deres premisser som avgjørende for endringsprosessene. Betydningen av voksne som er fleksible, og tilpasser oppfølgingen til ungdommenes utgangspunkt og veksler mellom å vente, dytte, lirke er formuleringer ungdommene bruker i tiltakene i prosjektet *Ungdom i svevet*. De tilpasser seg den enkelte ungdom (Follesø et al., 2011). Tilsvarende beskriver ungdom i prosjektet *unge utenfor arbeid og opplæring* (Thrana, Anvik, Bliksvær & Handegård, 2009).

Det er ikke nytt at brukere legger vekt på relasjonen i møte med velferdsorganisasjoner. Dette fremheves i studier om velferdsorganisasjoner (bl.a. Hasenfeld, 2010c; Uggerhøj, 1995) og i behandlingslitteraturen (bl.a. Hubble et al., 2010; Wampold, 2010). Likevel er det også grunn til å understreke hvordan betydningen av relasjonen vektlegges av barnevernsungdom i

vurderingen av ettervern. Det må ikke glemmes at det her handler om ungdommer som i mange sammenhenger har opplevd brudd i relasjoner og tillitsbrudd fra voksne.

Ensomhet, rus og manglende støtte i nettverket – brudd i relasjoner

I ungdommenes fortellinger, slik de presenteres i Fransson (2009) sin avhandling om ungdom som har flyttet ut av ungdomshjem, forteller de ofte om overgangen fra institusjon til livet etterpå som å bli overlatt til seg selv. Overgangen fra å være omgitt av mange til plutselig å være alene oppleves som utfordrende, og løses ulikt av ungdommene. Noen blir sittende hjemme til dels alene, mens andre går på byen. Overgangen beskrives både som en befrielse, men det snakkes også om ensomhet og utfordringer med rusmisbruk. Ofte opplevde ungdommene en forverring i situasjonen sin i tiden rett etter at de flyttet ut ifra ungdomshjemmet. Særlig ungdom med rusmisbruk beskriver en ustabil livssituasjon etter utskrivning fra institusjon (Reime, 2008). Betydningen av ettervern for å klare å velge en rusfri tilværelse, fremheves av ungdom som har vært plassert på tvang (Tynes, 2014). Flere av ungdommene beskriver utfordringer knyttet til rusmisbruk etter institusjonsoppholdet.

I en bok der ungdom med barnevernsbakgrunn forteller om sine erfaringer formidler de ulike erfaringer med videre kontakt med fosterforeldre (Follesø et al., 2006). Noen forteller om god kontakt med fosterfamilien også etter utflytting. Fosterfamilien er et sted å komme til i det daglige og ved høytider. De kan ha jevnlig kontakt med fosterforeldre. Andre forteller om avslag på ettervern fra barnevernet som 18 åring i fosterhjem, og om ikke å bli regnet som en del av fosterfamilien. Ungdommene forteller om kompliserte relasjoner til opprinnelsesfamilie, om hvordan de selv har måttet sifra om omsorgssvikt, om psykisk syke foreldre, om overgrep og om rus. Ungdommene forteller om at de må være voksne i relasjon til foreldrene og ta vare på dem. De formidler liten forventning om støtte fra foreldrene (Follesø et al., 2006; Storø, 2005). I Helgelands longitudinelle studie av ungdom med atferdsvansker og oppfølging fra det som ble kalt Buskerudprosjektet hadde majoriteten av ungdommene et komplisert og konfliktfylt forhold til foreldrene (Helgeland, 2003). Over tid tok kontakten ulike retninger og ved 30-årsalderen forteller de om ulik kontakt med familie. På den ene siden formidles det erfaring med forsoning og foreldre som fremstår som en base for unge som har et liv med rusmisbruk og kriminalitet. På den andre siden presenteres mønstre der foreldrene ikke forstår, mens de unge fortsatt håper på en forståelse, eller de unge har avvist sine foreldre. Den tredje situasjonen handler om unge som har mistet foreldrene sine. De

unge, som har opplevd at foreldre har dødd, beskriver hvordan de refortolker sin egen historie inn i en ny meningskontekst.

Ambivalent til videre oppfølging

Ungdommene uttrykker et ønske om større frihet samtidig som de etterspør støtte i overgangen (Reime, 2008; Storø, 2005; Thrana, 2006). Ungdommene understreker betydningen av å velge tiltak selv, det å være med i utformingen av tiltaket, og betydningen av relasjonen til dem som følger dem opp. Ungdommene vektlegger imidlertid at barnevernet må ta hensyn til hva som er barnets beste, også om det betyr at ungdommen ikke får bestemme selv (Thrana, 2006). Thrana intervjuet ungdom som var tilknyttet DUE prosjektet i Bergen som er et alternativ til institusjonsplassering. Ungdommene uttrykte en ambivalens i forhold til barnevernet. De ønsket hjelp og støtte fra barnevernet samtidig som de helst ikke ville vedkjenne seg at de fikk hjelp fra barnevernet. En del ungdom med rusproblemer uttrykker forventninger til utflytting og utålmodighet etter å bli ferdig med barnevernet. Samtidig som dette kan være de ungdommene som opplever situasjonen som mest ustabil etter utflytting med rus og mange flyttinger (Reime, 2008). Ungdom understreker behovet for at ettervernet bidrar med støtte om de skal klare å velge en rusfri tilværelse (Tysnes, 2014).

Ungdommenes tro på egne muligheter og fremtidsoptimisme

Ungdom formidler at de har tro på fremtiden (Bakketeig & Mathisen, 2008a; Storhaug, 2008). Ungdommene i plasseringsprosjektet²¹ formidlet en fremtidsoptimisme mens saksbehandlerne var mer problemorientert (Bakketeig & Mathisen, 2008a). Også i undersøkelsen fra Trondheim så mange av ungdommene frem til voksenlivet og trodde de ville mestre livet bra. Her var også saksbehandlerne langt mindre optimistiske med hensyn til hvordan de vurderte ungdommenes sjanser til å mestre livene sine (Storhaug, 2008). Ungdommene i disse undersøkelsene var i 17-, 18-, 19- årsalderen. En kan lett tolke ungdommenes oppfatninger som urealistiske, også med bakgrunn i at mange opplever overgangen til voksenlivet som vanskelig. Samtidig er troen på egne muligheter positiv. I et fokusgruppeintervju med barnevernsungdom i alderen 22-26 trakk de frem tre hovedforklaringer på hva som var avgjørende for å klare seg i overgangsfasen: Et sterkt ønske om ikke å bli som foreldre eller

---

²¹ Plasseringsprosjektet omfatter 109 barn som ble plassert utenfor hjemmet i 1998/1999 og fulgt videre. I ettervernsstudien bygde analysen på intervju med 50 ungdommer som nå var blitt i alderen 16 til 20 år (Bakketeig & Mathisen, 2008a)

venner som hadde havnet på kjøret, å ha en kjæreste eller en person å se opp til og en stolthet over å være selvstendig. De peker på betydningen av egen vilje og tro på mulighetene (Bakketeig & Mathisen, 2008a).

Forhandling om ettervern og varierte erfaringer med ettervern

Ungdommene beskriver både gode og dårlige erfaringer med å få ettervern (Bratterud & Storhaug, 2008; Føllesø et al., 2006; Storø, 2005; Thrana, 2006; Tysnes, 2014). Noen har opplevd å få tilbud om ettervern, god oppfølging og de sier at de har et godt forhold til saksbehandler. Andre har fått en hybel dekket av sosialkontoret, men de lurer fortsatt på når ettervernet skal begynne, eller de har fått avslag på videre opphold i fosterhjem som 18-åring (Føllesø et al., 2006). Noen sier at ettervernet er lett tilgjengelig med tilpasset oppfølging. Andres erfaringer er at saksbehandlere ikke holder det de lover, ikke stiller opp til avtaler, og at tiltaket blir avsluttet før ungdommene er klare for det (Storø, 2005).

Flere studier peker på at hvor vanskelig ungdommenes livssituasjon er har betydning for i hvilken grad de får ettervern eller ikke (Bakketeig & Mathisen, 2008a; Fransson, 2009; Thanem, 2006). Ungdommene, som befant seg i de mest kompliserte livssituasjonene etter utflytting, var de som i minst grad fikk eller klarte å beholde ettervernet. Det gjaldt flere av ungdommene som hadde en usikker boligsituasjon, vanskelig økonomi, mottok trygd og forholdt seg til kompliserte familierelasjoner (Fransson, 2009). De ungdommene som hadde begynt et arbeid med å endre situasjonen sin mens de var på institusjon, og som i mindre grad strevde med de samme utfordringene som før de ble plassert, var den gruppen ungdom som i størst grad hadde fått tilbud om støtte og tiltak etter 18 år. Deres relasjon til barnevernet var preget av kommunikasjon, tillit og kontakt (ibid.). Tilsvarende beskrives det i en annen studie at det å motta støtte og oppfølging etter 18 år betinges av at ungdommene følger reglene og at de har en god utvikling. Tendensen var at kun de som hadde god utvikling fikk ettervern. Ungdommene fortalte at de følte seg sviktet over ikke å få det ettervernstilbudet de var blitt lovet (Thanem, 2006). I Tysnes (2014) sin studie om ungdom plassert på tvang, var det mange av ungdommene som fikk oppfølging frem til Bufetat²² avsluttet tiltakene når ungdommene fylte 20 år. Til tross for at flere av ungdommene uttrykte behov for videre oppfølging etter fylte 20 år, avsluttet også barneverntjenesten i hovedsak sine tiltak når grensen for de statlige

---

²² Bufetat har ansvar for institusjonsplasser, statlige fosterhjem og rekruttering av fosterhjem. Staten dekker også kommunenes utgifter til plasseringer som overstiger den kommunale egenandelen frem til ungdommen fyller 20 år.

tiltakene var nådd. Ungdommene understreket betydningen av å få oppfølging fra en de kjente, gjerne fra institusjonen, slik at de slapp å begynne på nytt. Det varierte om ungdommene hadde fått en slik oppfølging. I intervjuer har barnevernsungdom fortalt om en komplisert forhandlingssituasjon med barnevernet om tiltak (Bakketeig & Mathisen, 2008a). Ungdommene opplevde at de måtte ha passe mye problemer for å få ettervern. De måtte ikke være for pågående, ikke for godt fungerende og heller ikke for svake. Ungdommene fortalte også om sårbarhet, og om bekymring for å få avslag på søknad om ettervern. De fortalte om hvordan de opplevde det som omsorg når barnevernet brukte tid på å overtale dem til å ta i mot ettervern, og de fortalte hvor nedverdiggende det opplevdes bare å få et brev om at ettervernet var avsluttet. Ungdommene formidlet også at det var vanskelig å definere sine egne behov for oppfølging og at de hadde behov for å kunne prøve og å feile.

5.2.6 Oppsummering – overgang til voksenlivet for unge med barnevernsbakgrunn

Studier både i Norge og internasjonalt viser at ungdom med barnevernsbakgrunn skårer lavere på mål for utdanning, inntekt, arbeid og bruk av sosialhjelp enn sine jevnaldrende. Samtidig er det flere av dem som har fått ettervern som oppnår gode overganger. Selv om ungdommene får til ting bedre etter hvert, skårer de fortsatt lavere på målene enn sine jevnaldrende. Unge med tiltak i barnevernet har også gjennomsnittlig en dårligere helsesituasjon enn sine jevnaldrende. Det er likevel viktig å huske på at noen klarer seg bra, og at mange unge også sier at de er fornøyd med livet. De formidler håp for fremtiden. Disse målene behøver ikke si noe om ungdommenes opplevelse. Mange av ungdommene har foreldre som fortsatt strever med egne utfordringer, eller de har foreldre som ikke er i live. De kan derfor i mindre grad få den støtten som mange ungdommer får av sine foreldre i overgangen til voksentilværelsen. Det innebærer at ungdom som har de potensielt største utfordringene, har mindre mulighet for støtte i overgangen til voksenlivet enn de som trolig ikke har slike utfordringer. Ungdom med barnevernsbakgrunn kan derfor ha behov for offentlig støtte. Overgangen til voksenlivet beskrives for mange ungdommer generelt som en *yo-yo-transition*. De flytter frem og tilbake til foreldrehjemmet. Et mål om å være selvhjulpen, som uttrykkes både i barnevernloven og sosialtjenesteloven, i betydningen det å klare seg uten støtte fra tjenestene, kan synes urealistisk med bakgrunn i ungdommenes utfordringer og manglende mulighet for støtte i eget nettverk. Unge med barnevernsbakgrunn formidler at de opplever forhandlingen med barnevernet om ettervern som komplisert. Samtidig sier ungdommene at de situasjonene hvor

de har fått hjelp, kjennetegnes av voksne som har vært tilgjengelige, har hatt tid til dem, har snakket med dem og ikke til dem.

5.3 NAV og barneverntjenesten

5.3.1 Introduksjon

Dette avsnittet er ment å fungere som bakgrunn for analysen av sosialarbeidernes vurderinger, og vil redegjøre for den nåværende organiseringen av tjenestene og gjeldende lovgivning.

5.3.2 Barneverntjenesten

De fleste av Norges 428²³ kommuner har en egen barneverntjeneste. Barneverntjenesten inngår i kommunens tjenestetilbud og er underlagt det kommunale selvstyret. Omtrent en tredel av landets kommuner hadde organisert barnevernet i et interkommunalt samarbeid i 2010, og 21 kommuner hadde organisert barnevernskantoret som en del av NAV (NOU 2012:5). I 2013 var omfanget av det interkommunale samarbeidet økt til nær 46 prosent av kommunene, mens bare 14 kommuner organiserte barneverntjenesten som en del av NAV²⁴.

De kommunale barneverntjenestene har svært ulik størrelse. Fra de minste med 0,2 fagstilling til kontor med over 160 fagansatte. De minste kontorene er ofte organisert i interkommunale samarbeid²⁵. De aller fleste kontorene var i 2007 organisert etter en generalistmodell (ca. 60 prosent). Ved de større kontorene var det en høyere andel som hadde en spesialistorganisering (Oterholm, 2008b).

Organiseringen av ettervern for ungdom varierer. Totalt sett var det nesten to tredeler av barneverntjenestene som mente at de hadde en systematisk praksis når det gjaldt ettervern i 2007 (Oterholm, 2008b). De største kontorene oppga oftere å ha en systematisk praksis enn de mindre kontorene. I underkant av en tredjedel av barneverntjenestene hadde skriftlige rutiner for ettervernsarbeidet. Under en tidel av barneverntjenestene hadde en egen saksbehandler med spesielt ansvar for ungdom over 18 år.

Riksrevisjonens undersøkelse viser at 12 av 18 fylkesmannsembeter mener at saksbehandlingskapasiteten er barneverntjenestens viktigste utfordring (Riksrevisjonen, 2012a). I perioden 2007 til 2010 økte antall undersøkelser med 31 prosent, mens antall fagstillinger

---

²³ <http://www.servicetorget.no/aktuelle-nettsteder/arbeidsgiverforeninger/ks.htm>, lesedato 11.5.2014.

²⁴ <https://www.ssb.no/barneverng>, lesedato 16.2.15.

²⁵ Tall fra KOSTRA tabell 04676 og 04688, ssb.no lesedato 25.2.15.

økte med 12 prosent. De senere årene er det bevilget flere fagstillinger til barnevernet. Både Riksrevisjonen og Helsetilsynet fant mangler ved barneverntjenestens arbeid. Det gjaldt blant annet for undersøkelse, oppfølging av tiltak og barns medvirkning (Riksrevisjonen, 2012a; Statens Helsetilsyn, 2012). I Helsetilsynets undersøkelse om ettervern ble det avdekket alvorlige svikt i oppfølgingen (Statens Helsetilsyn, 2009). Barnevernpanelet²⁶ vurderte i sin gjennomgang av barnevernet at ansatte i det kommunale barnevernet i utgangspunkt kan arbeide med mellom 10 og 18 barn og unge og deres familier (Barnevernpanelet, 2011).

En del av barnevernets oppgaver er lagt til det statlige regionale barnevernet etter forvaltningsreformen i 2004 hvor oppgavene ble overført fra fylkeskommunen til staten. Oslo kommune står imidlertid utenfor denne organiseringen. Det statlige barnevernet (Barne-, ungdoms- og familieetaten, Bufetat) har som hovedoppgave på anmodning av kommunen å bistå de kommunale barneverntjenestene med plassering av barn utenfor hjemmet. Bufetat skal sørge for at det finnes institusjonsplasser, rekruttere og formidle fosterhjem og sørge for at fosterhjemmene får nødvendig opplæring og generell veiledning (Barne- og likestillingsdepartementet, 2007).

5.3.3 Barnevernlovgivningen

Tiltakene for barn og ungdom i barnevernet kan deles i tre grupper i henhold til det juridiske grunnlaget for tiltakene: Hjelpetiltak, omsorgsovertakelse og plassering på grunnlag av atferdsvansker. Ved iverksetting av hjelpetiltak (barnevernloven, 1992 § 4-4) får barn, ungdom og foreldre hjelp i hjemmet. Grunnlag for tiltaket er at barnet eller ungdommen på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlige behov. Hjelpetiltak kan også settes inn dersom det er tilstrekkelig for å avhjelpe omsorgssvikt. Dersom det ikke kan skapes tilfredsstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak, kan det treffes vedtak om omsorgsovertakelse (barnevernloven, 1992 § 4-12). Vilkår for omsorgsovertakelse er at det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen barnet får, eller alvorlige mangler i forhold til den personlige kontakt og trygghet barnet trenger etter sin alder og utvikling, at foreldrene ikke sørger for et særlig hjelpetrengende barn, at barnet blir mishandlet eller utsatt for andre alvorlige overgrep i hjemmet, eller at det er overveiende sannsynlig at barnets helse eller utvikling kan bli skadet. Den tredje gruppen tiltak er tiltak for barn og unge med alvorlige atferdsvansker (barnevernloven, 1992 § 4-24). Dette gjelder barn og unge som har vist

---

²⁶ Barnevernpanelet ble oppnevnt av Barne-, Likestillings- og inkluderingsministert Audun Lysbakken. Panelet skulle gi forslag og anbefalinger knyttet til barnevernets organisering, regelverk, brukermedvirkning, kunnskapsbehov og tiltak i barnevernet. Panelet avla sin rapport i 2011.

alvorlige atferdsvansker ved alvorlige eller gjentatt kriminalitet, vedvarende rusmisbruk eller på annen måte.

De fleste barn og unge har hjelpetiltak, I 2013 gjaldt dette over 44 000 barn og unge. Nesten 9100 var under omsorg. Denne fordelingen der i overkant av 80 prosent får hjelpetiltak har vært lik de siste årene. De fleste barn og unge barnevernet overtar omsorgen for plasseres i fosterhjem. I 2013 gjaldt dette 7 av 10. Det var omtrent 1250 barn og unge i institusjon²⁷. Ungdom, som har tiltak i barnevernet når de er 18 år, kan dermed være i helt ulike situasjoner. Ungdommene kan bo hos sine foreldre, i fosterhjem eller på ungdomshjem.

Ettervernstiltak

Tiltak for ungdom over 18 år er regulert av barnevernloven § 1-3.

Når barnet samtykker, kan tiltak som er iverksatt før barnet har fylt 18 år, opprettholdes eller erstattes av andre tiltak som er omhandlet i denne lov inntil barnet har fylt 23 år. Jf. likevel § 4-24 tredje ledd. Opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år skal regnes som enkeltvedtak og skal begrunnes ut fra hensynet til barnets beste, jf. § 4-1. (barnevernloven, 1992 § 1-3).

Omsorgsovertakelsen faller bort ved 18 årsdagen, men barneverntjenesten skal i god tid før ungdommen fyller 18 år i samarbeid med ungdommen vurdere om plasseringen skal opprettholdes, eller om andre hjelpetiltak skal settes inn etter fylte 18 år (barnevernloven, 1992 § 4-15). For tvangsplasserte ungdommer etter § 4-24 gjelder særlige regler. Da kan plasseringer som er satt i verk før ungdommen fyller 18 år gjennomføres slik fylkesnemnda har bestemt selv om ungdommer fyller 18 år i plasseringstiden. Alle typer tiltak kan opprettholdes etter at ungdommen har fylt 18 år (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011; Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)). Barneverntjenesten kan også gi tiltak til ungdom som har sagt nei, men så ombestemmer seg (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011; Barne- og familiedepartementet, 2003; Barne- og likestillingsdepartementet, 2006a). Tiltak for ungdom over 20 år er begrenset til kommunale tiltak. Statlig regional myndighet har bare plikt til å dekke de utgiftene som overstiger kommunal egenandel for plassering i fosterhjem og institusjon for barn under 20 år (barnevernloven, 1992 § 9-4).

Barnevernets formål er «å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres

---

²⁷ <https://www.ssb.no/barneverng>, lesedato 16.2.15

helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår» (barnevernloven, 1992 § 1). Formål med tiltak for ungdom over 18 år, er beskrevet i rundskriv om tiltak for ungdom over 18 år (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011:3). «Formålet med tiltak etter fylte 18 år er å bidra til at ungdommene opplever overgangen til en selvstendig voksentilværelse som trygg og forutsigbar. (...) Det overordnede målet med tiltak etter 18 år er at ungdommene gradvis skal settes i stand til å greie seg på egen hånd». Tilsvarende formål var også formulert i det som ble omtalt som ettervernsrundskrivet (Barne- og familiedepartementet, 2003). Det var rundskrivet fra 2003 som var gjeldende da jeg gjennomførte undersøkelsen som ligger til grunn for avhandlingen.

Prinsippet om barnets beste er et overordnet prinsipp i barnevernloven (barnevernloven, 1992 § 4-1). Hva som anses som barnets beste er ikke entydig gitt og må vurderes konkret for det enkelte barn eller ungdom. I vurderingen av barnets beste heter det at det skal legges avgjørende vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og barnets egen mening skal trekkes inn i vurderingen (Ofstad & Skar, 2009). Disse formuleringene kan synes spesielt rettet mot mindre barn, men prinsippet er også eksplisitt formulert om tiltak for ungdom over 18 år, og avslag på ettervernstiltak skal være begrunnet ut ifra barnets beste (barnevernloven, 1992 § 1-3).

I rundskrivet fra 22.6.2011 fremkommer det noen endringer fra tidligere rundskriv av 2003 (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Føringerne som ligger til grunn i dette siste rundskrivet var også nevnt i lovforarbeidene til lovendringen i 2009 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008; Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)), og de skulle således være kjent for mine informanter.

Barneverntjenesten bør forsøke å få til en avtale om at det skal opprettholdes kontakt også med dem som ikke ønsket videre tiltak. Under enhver omstendighet bør ungdom som har takket nei til tiltak kontaktes ett år etter at alle tiltak er avsluttet, for å høre om de nå likevel ønsker å motta tiltak (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011:4)

Det presiseres at barneverntjenesten skal strekke seg langt for å få til avtaler om tiltak med ungdommene. I forarbeidene til lovendringen i 2009 og i rundskrivet av 2011 gis barneverntjenesten et større ansvar for å ta kontakt med ungdommen som har sagt nei til tiltak. Sammenlignet med ettervernsrundskrivet fra 2003 er henvisningene til sosialtjenesten tatt ut. Det er isteden beskrevet at barneverntjenesten skal bistå ungdommen hvis de har behov for

tiltak fra andre deler av hjelpeapparatet, og sosialtjenesten er ikke spesielt nevnt. Imidlertid var det i forslag til endringer i barnevernloven i 2013 fremhevet at det ofte er behov for at barneverntjenesten og arbeids- og velferdsforvaltningen samarbeider om tiltak for barnevernsbarn i alderen 18 til 23 år. (Prop. 106 L (2012-2013), :42). I stortingsbehandlingen våren 2013 ble det ikke foreslått noen lovendringer knyttet til ettervernsbestemmelsene (Prop. 106 L (2012-2013)). Det ble imidlertid vedtatt ny § 1-4 om at tjenester og tiltak etter barnevernloven skal være forsvarlige, som også gjelder for ettervernstiltak.

Departementet fremhevet flere instansers felles ansvar for ungdom i alderen 18 til 23 år og at det kan være behov for å tydeliggjøre barneverntjenestens og arbeids- og velferdsforvaltningens roller og ansvar. Departementet ønsket å utarbeide felles retningslinjer for samarbeid og ansvarsdeling mellom barneverntjenesten og NAV i samarbeid med Arbeidsdepartementet (Prop. 106 L (2012-2013), :42-43).

Rettighetsfesting av barnevernloven?

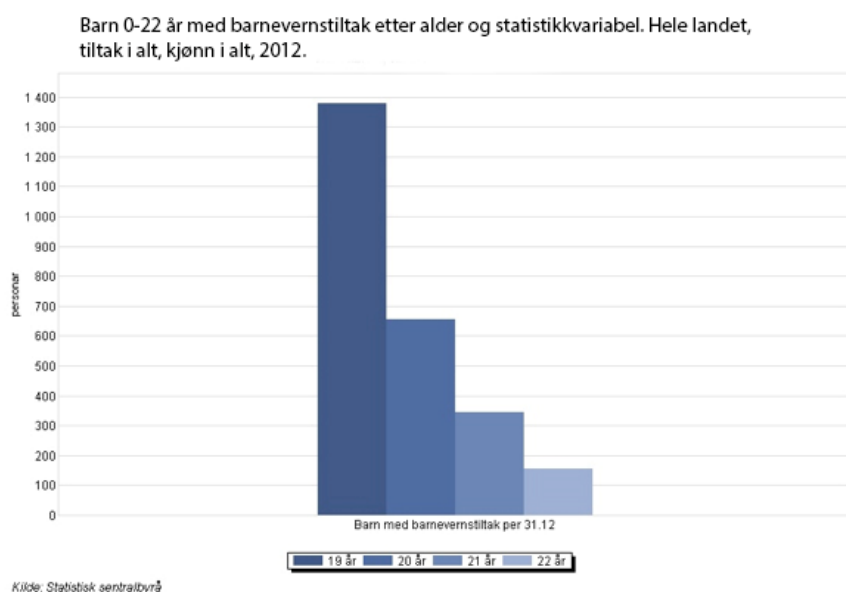
Spørsmålet om å gjøre barnevernloven til en rettighetslov har vært tatt opp ved flere anledninger. Det skjedde blant annet i forarbeidene til lov om barneverntjenester (Innst. O. nr. 80 (1991-92), :7-8), i Befringutvalgets gjennomgang av barnevernet (NOU 2000:12), Flatøutvalget som utredet en bedre samordning av tjenester for utsatte barn og unge (NOU 2009:22) og sist i Raundalenuutvalgets drøfting av barnevernet og det biologiske prinsipp (NOU 2012:5). De tre utvalgene gjør sammenfallende vurderinger i rettighetsspørsmålet, og de foreslår alle at barnevernloven blir en rettighetslov sett fra barnets ståsted. Spørsmålet om rettighetsfesting er relevant relatert til drøftingen av ettervern fordi det at barnevernloven ikke er utformet som en rettighetslov har vært brukt som argument mot å innføre et rettskrav på ettervern. Flatøutvalget (NOU 2009:22, :93-94) fremhevet at rettighetsfesting både ville kunne gi et positivt fokus på barnevernsområdet og redusere stigmatisering. De viste også til at andre tjenester er formulert som rettigheter og at rettighetsfesting ville gi et viktig politisk signal og gjenspeile utviklingen i synet på barn som et eget individ med egne interesser. Begrunnelsene for at barn og unge gis rettigheter til barneverntjenester er blant annet at det vil sette deres interesser og behov i fokus og harmonisere med andre lover som gir rett til hjelp (NOU 2000:12, :299).

Høsten 2014 ble det nedsatt et lovutvalg som skal gjennomgå barnevernloven og blant annet utrede hvordan en rettighetsfesting kan reguleres i barnevernloven²⁸. Det er i tillegg høsten 2014 fremmet representantforslag om rettighetsfesting av barnevernloven (Dokument 8:31 S (2014–2015)).

5.3.4 Omfang av ungdom med ettervernstiltak

Det er problematisk å få nøyaktige opplysninger om antall ungdommer som har fått tiltaket som ettervern, altså etter at de fylte 18 år (Clausen 2008). Det året de er registrert som 18-åringer vil kunne inneholde tiltak som både er ordinære barnevernstiltak og ettervernstiltak. Det er avhengig av når på året ungdommen fyller 18 år²⁹. Antall ungdommer med ettervernstiltak har vært redusert med omtrent 50 prosent for hvert år de blir eldre (Clausen 2008, Clausen og Kristofersen 2008, Kristofersen 2009). Figur 4.1 viser tall fra 2012.

Figur 4.1 Antall unge med ettervernstiltak etter alder per 31.12.12, tall fra Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken.

Det var i underkant av 1400 19-åringer som mottok tiltak per 31.12.12 og omtrent 650 20-åringer. Tall for 2013 viser at en større andel av ungdommene har ettervernstiltak også det året de fyller 20. Figur 4.2 viser tall fra 2013.

²⁸ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/Lovutvalg-nedsatt.html?id=776060>, lesedato 6.12.14

²⁹ Fordi det er problematisk å få nøyaktige tall for unge som har fått tiltaket som ettervern det året de fyller 18 år, velger Clausen (2008) å avgrense ettervernsrapporteringen til ungdom fra 19 år og eldre. Med begrunnelsen av at selv om det gir en underrapportering av ettervernsungdom, er det å foretrekke fremfor en overrapportering.

Figur 4.2 Antall unge med ettervernstiltak etter alder per 31.12.13, tall fra Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken.

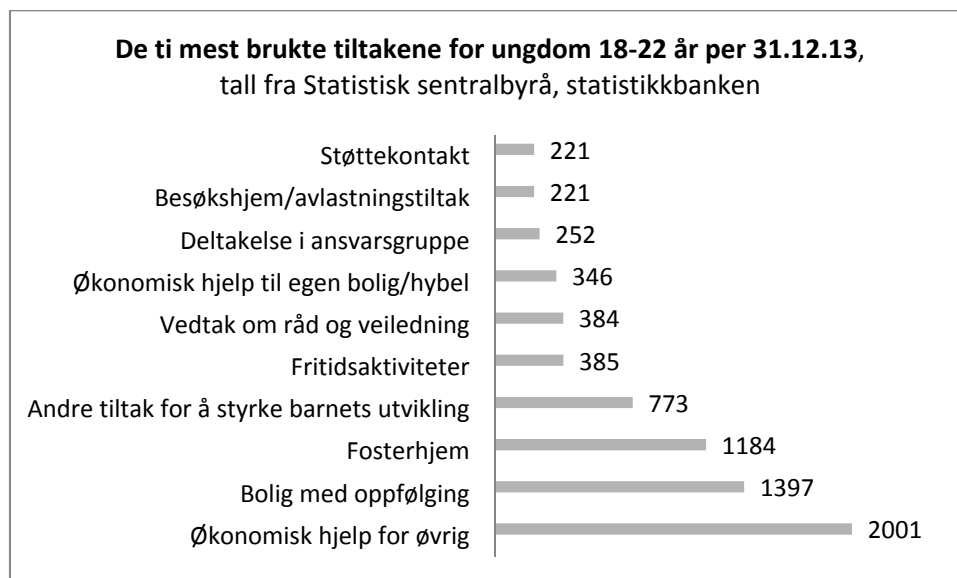
Det var 1235 19-åring, 830 20-åring, 372 21-åring og 210 22-åring som hadde ettervernstiltak per 31.12.13.

Kristofersen (2009:51) har analysert data for 7771 personer som fikk ettervern i perioden 1996 til 2005. Analysen hans viser at ettervernstiltak ofte varer en kort periode. Litt over halvparten fikk ettervern kun innenfor ett kalenderår.

Oslo kommune er ikke en del av de statlige tiltakene gjennom Bufetat. Det kunne være en mulighet for at omfang av ettervernstiltak ville se annerledes ut. Tall for 2012 viser imidlertid også en lignende reduksjon i Oslo som for landet som helhet. Det var 154 19 åringer, 85 20 åringer, 45 21 åringer og 29 22 åringer som mottok tiltak per 31.12 i 2012. I 2013 er det også i Oslo en større andel ungdommer som får ettervernstiltak lenger. Det var 138 19-åring, 118 20-åring, 60 21 åringer og 26 22 åringer (Tall fra Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken). Tidligere undersøkelser viste imidlertid forskjeller mellom bydelene i andelen unge som mottok ettervern (Clausen, 2008).

Figur 4.3 gir en oversikt over hvilke ettervernstiltak ungdommene mottok i 2013.

Figur 4.3 Oversikt over de mest brukte tiltakene i barnevernet for ungdom i alder 18-22 år per 31.12.2013. Tall fra Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken

Økonomisk hjelp var det mest brukte tiltaket. I overkant av 2000 fikk dette. I tillegg fikk nærmere 350 ungdommer økonomisk støtte til egen bolig eller hybel. Bolig med oppfølging og fosterhjem er videre de mest brukte tiltakene. Barneverninstitusjon som tiltak gjaldt kun 200 ungdommer. Ansvarsgruppe var det mest omtalte tiltaket relatert til nettverksarbeid. Det var få som hadde familieråd eller nettverksmøte.

5.3.5 Betydning av ettervern

De fleste internasjonale studier konkluderer med at ettervernstiltak har en positiv effekt for ungdommene. Til tross for ulike metodologiske utfordringer øker dette tiltroen til at oppfølging har en positiv betydning (Hjort & Backe-Hansen, 2008:65).

I en forskningsoversikt over effekten av ettervernsprogrammer understrekes de metodologiske problemene som finnes når effekten av programmene skal vurderes (Montgomery m.fl. 2006). Åtte studier, som hadde brukt kontrollgrupper, ble vurdert til å kunne inngå i forskningsoversikten. Disse viste at deltagelse i ettervernsprogram ga bedre utfall for utdanning, arbeid og bosituasjon. Barnevernsbarn kom likevel dårligere ut enn den generelle ungdomsbefolkningen. Samtidig understrekes begrensningene i studien. I en systematisk review over

tiltak som ble satt inn på slutten av plasseringen for å forberede ungdommene til voksen-tilværelsen ble syv studier inkludert (Everson-Hock et al., 2011). Her ble også de metodologiske problemene poengtert. Studiene viste at de som fikk overgangstiltak hadde større sannsynlighet for å fullføre obligatorisk utdanning, være i arbeid, leve selvstendig og det var mindre sannsynlig at de ble unge foreldre. Tiltakene hadde ingen effekt angående kriminalitet og mental helse. Studier fra USA og England viser også at ungdom som får bo i fosterhjem utover 18 årsdagen har større sannsynlighet for å fullføre videregående skole og være i utdanningsløp når de er 19 år (Dworsky & Courtney, 2010; Munro et al., 2012).

Undersøkelser fra Norge om oppfølging av ungdom etter 18 år viser at de som har fått ettervernstiltak fra barnevernet på flere måter får det bedre enn de som ikke har fått oppfølging (Backe-Hansen et al., 2014d; Clausen & Kristofersen, 2008; Kristofersen, 2009). Samtidig er det vanskelig å si i hvor stor grad dette har sammenheng med at det skjer en seleksjon til videre tiltak. De som fikk ettervernstiltak hadde 47 prosent større sjanse for å ta utdanning enn de som ikke fikk ettervern (Clausen & Kristofersen 2008). De som hadde fått ettervern hadde også redusert sjanse for å bli arbeidsledige. I en analyse av dødelighet og ettervernstiltak tyder det på at unge voksne som har vært i ettervernstiltak, har noe lavere dødelighet sammenlignet med unge som ikke har fått ettervern (Kristofersen, 2009). Oppfølgingsstudien fra Barnevern i Norge i 2014 viser også at samtidig som det skjer en forbedring over tid for ungdom med barnevernsbakgrunn, er andelen med gode overganger høyere blant de som har mottatt ettervernstiltak. Det at det tar lenger tid å oppnå gode overganger gir grunn til å argumentere for at det bør åpnes for tiltak for eldre ungdommer enn i dag (Backe-Hansen, Madsen & Hvinden, 2014b:182-183).

5.3.6 Sosialtjenesten i NAV

Fra 2006 til 2011 ble sosialkontorene gradvis innlemmet i NAV. NAV er organisert i et partnerskap mellom stat og kommune. Den kommunale sosialtjenesten hvor sosialarbeidere har vært delegert fullmakter til å fatte beslutninger ut ifra faglig skjønn, hadde en annen styringstradisjon enn den statlige hierarkiske styringen gjennom prosedyrer, mål og resultatstyring. Staten styrer gjennom prosedyrer blant annet for hvordan behov og arbeidsevne skal vurderes, og for når og hvordan det skal være kontakt mellom NAV og brukere (Alm Andreassen, 2011:51). Gjennom tildelingsbrev fra Arbeidsdepartementet omtales satsingsområder og prioriterte oppgaver. Tildelingsbrevet inneholder delmål, styringsparametere og rapporteringskrav. Flere undersøkelser om NAV viser til økte krav til

rapportering og standardisering og mer vekt på prosedyrestyring (Alm Andreassen et al., 2011; Caswell & Innjord, 2011; Røysum, 2010; Skjefstad, 2013). Angående ungdom fremgår det av tildelingsbrev fra departementet at det blant annet skal rapporteres på andel ledige mellom 20 og 24 år og på om garantier for ledig ungdom er fulgt opp (Arbeidsdepartementet, 2011).

Formålet med NAVreformen var tredelt (NOU 2004:13, :17). Målsettingen handlet om å få flere i arbeid og aktiv virksomhet. En ville ha brukerrettede og effektive tjenester. Intensjonen med NAVkontorene var at brukerne skulle møte en helhetlig førstelinje (Alm Andreassen & Fossetøl, 2011). Tanken om at brukerne skulle få én dør å henvende seg gjennom var sentral. Denne døren ble i stor grad knyttet til det lokale NAVkontoret, men inkluderte etter hvert henvendelser på telefon og internett (Lundberg & Syltevik, 2013). Den kommunale delen av NAV skulle inneholde minimum økonomisk sosialhjelp, medregnet rådgivning og arbeid med individuelle planer. Fra 2007 ble den kommunale delen utvidet til å inneholde kvalifiseringsprogrammet og midlertidig bolig fra 2010.

Den kommunale delen av førstelinjen i NAV er organisert ulikt i landets kommuner, slik også barneverntjenestene er. En vanlig organisasjonsmodell i NAV skiller mellom mottak og oppfølging. Mottaket har ansvar for publikumsmottaket; NAV-kontorets resepsjon og selvbetjeningsavdeling. Oppfølging har ansvaret for brukere som trenger hjelp over lengre tid (Alm Andreassen & Fossetøl, 2011). Grensene mellom mottak og oppfølging varierer på NAVkontorene. Økonomisk stønad etter lov om sosiale tjenester i NAV kan vedtas både av ansatte i mottak og i oppfølging. De fagansatte i NAV blir omtalt som veiledere (Arbeids- og Velferdsdirektoratet og Sosial- og Helsedirektoratet, 15.3.2007). Intensjonen er at de ansatte skal bevege seg bort fra en tradisjonell saksbehandlerrolle og over i en veilederrolle. Som veiledere skal de ansatte bidra til at det gis et individualisert tilbud som er tilpasset den enkelte bruker. Hele tiden er arbeid det grunnleggende målet (Helgøy et al., 2010).

Det varierer om NAVkontorene har en egen gruppe som følger opp ungdom, og om det er organisert slik at ungdom har en veileder som følger dem både på kommunale og statlige tjenester, eller om de har to veiledere. I en intervjuundersøkelse med veiledere ved NAV-kontor om oppfølging av ungdom var det ifølge veilederne noen faktorer som var spesielt viktige for å lykkes med oppfølging av unge arbeidssøkere. De viktigste suksessfaktorene var tid til tett oppfølging, tilgjengelighet, å kunne tenke helhetlig, og at ungdommene var motivert

(Myklebø, 2012a, 2012b). Veilederne fra kontorene som hadde egne ungdomsteam hadde positive erfaringer med dette og mente at det hang sammen med at ungdomskontaktene hadde færre brukere slik at ungdommen ikke forsvant i mengden av andre brukere.

De lokale NAVkontorene har som barneverntjenestene forskjellig størrelse. De minste NAVkontorene har færre enn fem ansatte, og de største har over 100 (Alm Andreassen & Fossestøl, 2011). En kartlegging av ressursituasjonen i NAV viser stor variasjon i antall brukere per veileder målt i antall statlige årsverk. Variasjonen er fra 30 til nærmere 300 brukere per årsverk. De største kontorene har flest brukere per årsverk (Langeland & Galaasen, 2014). Helsetilsynet fant i sin undersøkelse av den kommunale sosialtjenesten i NAV at mange kommuner ikke sikret god nok opplysning rundt saken eller en tilstrekkelig individuell vurdering av søkers situasjon (Statens Helsetilsyn, 2011). I Riksrevisjonens undersøkelse om NAV sin oppfølging av personer med nedsatt arbeidsevne viser at det i mange situasjoner er lite kontakt mellom NAV og bruker. Det gjør det også vanskelig å realisere målsetting om brukerinvolvering (Riksrevisjonen, 2014).

5.3.7 Sosialtjenesteloven

Barnevernloven har spesielle bestemmelser for ungdom mellom 18 og 23 år. Sosialtjenesteloven (2009) har ikke det. I NAV er det derfor de generelle bestemmelsene som også gjelder for ungdom. Som en del av de individuelle tjenestene etter lov om sosiale tjenester i NAV skal kommunen gi opplysninger, råd og veiledning som kan bidra til å løse eller forebygge sosiale problemer (sosialtjenesteloven, 2009 § 17). Bestemmelsene om økonomisk sosialhjelp omtales i lovens kapittel 4 om individuelle tjenester i §§ 18 og 19.

De som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller ved å gjøre gjeldende økonomiske rettigheter, har krav på økonomisk stønad (sosialtjenesteloven, 2009 § 18).

Retten til økonomisk stønad er av subsidier karakter (Kjellevold, 2012; NOU 1985:18, :95; Ot.prp. nr. 29 (1990-1991); Ot.prp. nr. 103 (2008-2009)). Andre muligheter for underhold som arbeid og trygdeytelser skal utnyttes fullt ut før en kan få sosialhjelp. Selv om vilkårene i § 18 ikke er til stede, kan det etter § 19 ytes økonomisk hjelp i særlige tilfeller til personer som trenger det for å kunne overvinne eller tilpasse seg en vanskelig livssituasjon. Når alle aktuelle muligheter er utnyttet, har den som ikke kan sørge for sitt livsopphold rettskrav³⁰ på

---

³⁰ Under arbeidet med lov om sosiale tjenester ble det av sosiallovutvalget (NOU 1985:18) foreslått å gi sosialhjelpsbestemmelsene et sterkere rettighetspreg for å imøtekomme kritikken om manglende regulering av stønadsnivå og upresise kriterier for når hjelp skal gis, og det ble foreslått en normering av hjelpen. Utvalget foreslo en normert minsteytelse til den som har fylt 18 år og har lavere inntekt enn tilsvarende folketrygdens grunnbeløp. Dette ble ikke tatt inn i det endelige forslaget til lov om sosiale tjenester (Ot.prp. nr. 29 (1990-1991)),

økonomisk stønad etter § 18 (Kjellevoid, 2012). Dette er i motsetning til ungdoms mulighet for oppfølging fra barnevernet, som ikke er en rettighet, men en mulighet. Kommunen har plikt til å yte sosialhjelp. Stønad skal sikre et forsvarlig livsopphold³¹, herunder ivareta grunnleggende behov som bolig, mat, drikke, klær og sko alt av rimelig standard, nødvendig innbo og så videre (Kjellevoid, 2012; Sosial- og helsedepartementet, 2001). Sosialhjelp er likevel fortsatt en skjønnsbasert ytelse når det skal vurderes om vilkårene er oppfylt; om søkeren har utnyttet andre muligheter.

Kvalifiseringsprogrammet inngår som del av sosialtjenesteloven (§ 29). Målgruppen omfatter personer med svak tilknytning til arbeidslivet, som ikke har eller har svært begrensede ytelser i folketrygden og som står i fare for å komme i en passiv situasjon preget av inntektsfattigdom kombinert med andre levekårs- problemer av helsemessig og/eller sosial karakter. Det handler i stor grad om personer som er avhengige av økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde over lengre tid (St meld nr. 9 2006-2007).

En del av overgangen til en voksentilværelse handler om å flytte fra sine omsorgspersoner til en bolig for seg selv eller sammen med andre. Ifølge sosialtjenesteloven (2009 § 27) har kommunen plikt til å finne midlertidig botilbud for dem som ikke klarer det selv. Omtrent en fjerdedel av alle bostedsløse i Norge er under 25 år (Dyb & Johannessen, 2009, 2013). Blant de yngste har en større andel gått ut av barnevernets omsorg i løpet av de siste seks måneder (Dyb & Johannessen, 2013). En tidlig start på en tilværelse som bostedsløs kan bidra til å sementere den situasjonen personen er i (Dyb & Johannessen, 2009). Bolig forstås som grunnleggende for den enkeltes velferd. Uten bolig er det vanskelig å delta i samfunnet, i arbeidslivet og i sosiale relasjoner (Ulfrstad, 2007). Det å bo dårlig eller ikke ha et fast sted å bo, kan føre med seg eller forsterke andre problemer utsatte unge har (Meld. St. 17 (2012-2013), 2013).

:79). Det henvises blant annet til uklarhet om økonomiske konsekvenser, at det ville være i strid med funksjonsdelingen mellom stat og kommune, at det ikke ville gi mulighet for lokal tilpasning. Se Terum (1996) for drøfting av lovfesting av minstenormer for sosialhjelp.

³¹ Fra 2001 har Sosial- og helsedepartementet gitt veiledende retningslinjer for utmåling av stønad til livsopphold etter sosialtjenesteloven. Satsen for en enslig person fra 1.1.2014 var 5600 kroner pr. måned til livsopphold mens boutgifter kommer i tillegg (Arbeids- og sosialdepartementet, 16.12.2013).

Om formålsbestemmelser vedrørende økonomisk sosialhjelp heter det «Stønaden bør ta sikte på å gjøre vedkommende selvhjulp» (sosialtjenesteloven, 2009 § 18.2). Denne formålsbestemmelsen står sentralt i vurderingen av tiltak også for barnevernsungdom. Loven har forøvrig en omfattende formålsparagraf:

*Formålet med loven er å bedre levekårene for vanskeligstilte, bidra til sosial og økonomisk trygghet, herunder at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig, og fremme overgang til arbeid, sosial inkludering og aktiv deltakelse i samfunnet.
Loven skal bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud.
Loven skal bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer
(sosialtjenesteloven, 2009 § 1)*

Formuleringen om å gi utsatte barn og unge og deres familier et helhetlig og samordnet tjenestetilbud ble foreslått i innstillingen fra Arbeids- og sosialkomiteen til lov om sosiale tjenester i NAV (Innst. 87 L (2009-2010)). Forslaget ble begrunnet med at tiltak for barn og unge er et satsingsområde, og at det er viktig å ha fokus på barn og unges behov for samordning av bistand fra ulike deler av hjelpeapparatet.

Departementet (Ot.prp. nr. 103 (2008-2009), : 27) slår i forarbeidene fast at formålet om at den enkelte får mulighet til å leve og bo selvstendig skal være retningsgivende for utformingen av alle tjenester etter loven. Kommunens ansvar for å drive boligsosialt arbeid og hjelpe den enkelte til å mestre en selvstendig tilværelse presiseres. Formålsbestemmelsen om at loven skal bidra til å fremme overgangen til arbeid knyttes til at kvalifiseringsprogrammet gir kommunen en mulighet til å tilby et individuelt tilpasset program med formål å styrke tjenestemottakerens mulighet til å sørge for seg selv gjennom arbeid. Økonomisk sosialhjelp er dermed ment å være midlertidig.

5.3.8 Omfang av unge med sosialhjelp

Ungdom i alderen 18 til 24 år tilhører gruppen som oftest får sosialhjelp, og de er særlig sårbare for svingninger på arbeidsmarkedet (Holm, 2007; Kann & Naper, 2012). I løpet av 2011 mottok 3,6 prosent av befolkningen (18 til 66 år) økonomisk sosialhjelp. I aldersgruppen 18 til 24 år var det 5,8 prosent som mottok økonomisk sosialhjelp i 2011 (Kann & Naper, 2012). Det utgjorde ca. 28 800 ungdommer i alderen 18 til 24 år. De siste fem årene har omfanget variert mellom i overkant av 24 000 og i overkant av 29 000 (Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken). Det er store forskjeller innad i gruppen unge arbeidssøkere i NAV (Myklebø, 2012a). På den ene siden er det dem som stort sett klarer seg selv. De har gjerne fullført utdanning, og mange har opparbeidet rett til dagpenger. På den andre siden finner en

dem som trenger mer omfattende oppfølging. De mangler gjerne både formell kompetanse og arbeidserfaring. De færreste har fullført videregående skole, og flere har en lang historie med manglende mestring, lav selvfølelse og lite motivasjon i skolen. En del har psykiske vansker, problemer med rus eller andre helserelaterte utfordringer.

Statistikken for stønadsmottakere av sosialhjelp skiller ikke ut ungdom med barnevernsbakgrunn. I analysene fra Barnevern i Norge er det imidlertid analysert omfang av sosialhjelp for ungdom med barnevernsbakgrunn (Backe-Hansen et al., 2014d; Clausen & Kristofersen, 2008). Analysene fra 2005 tar for seg i overkant av 10 000 unge voksne som var mellom 26 og 38 år i 2005. Disse er så fulgt videre i 2009. Her viser endringene i sosialhjelpsmottak en nedgang. Til å begynne med var det i underkant av 60 prosent som hadde mottatt sosialhjelp, dette tallet gikk ned, og i 2009 var det i underkant av 40 prosent som hadde mottatt sosialhjelp. I en analyse av omfang av langtidsmottak (mer enn 12 måneder) og korttidsmottak (1-12 måneder) av sosialhjelp ble gruppen som hadde mottatt barnevernstiltak i perioden 1993-1999 og var over 17 år i 2000 lagt til grunn (Clausen & Kristofersen, 2008:46). I dette utvalget (N= 17480) hadde over 70 prosent mottatt sosialhjelp i perioden 1997-2005. 29 prosent var korttidsmottakere og 41 prosent langtidsmottakere. Det var flest langtidsmottakere blant de som hadde vært i institusjoner og i barne- og ungdomshjem. Det var litt flere menn som mottok sosialhjelp enn kvinner, med unntak av de som hadde familieplasseringer. Det var flest langtidsmottakere blant ungdom som hadde barnevernstiltak på grunn av eget rusmisbruk.

5.3.9 Foreldre med sosialhjelp

Kristofersen og Clausen (2008) så på forholdet mellom foreldre og barnevernsbarns mottak av sosialhjelp. De fant at noe over 50 prosent av mødrene til barnevernsbarna hadde mottatt sosialhjelp minst en gang. I et sammenligningsutvalg med barn som ikke hadde hatt barnevernstiltak var det 8 prosent av mødrene som hadde mottatt sosialhjelp minst en gang. Over halvparten av mødrene til barnevernsbarna som mottok sosialhjelp var langtidsklienter (sosialhjelp i over 12 måneder). En femtedel hadde mødre som hadde mottatt sosialhjelp i mer enn tre år i den perioden som ble målt fra 1997-2005. Det var særlig høy sosialhjelpsbruk blant tidligere barnevernsbarn med foreldre som hadde mottatt sosialhjelp. 75 prosent av disse barna mottok selv sosialhjelp.

I en studie av langtidseffekt av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp (Lorentzen & Nielsen, 2008) ble det undersøkt i hvilken grad barn som vokser opp i familier hvor foreldre mottar sosialhjelp, selv mottar sosialhjelp. En fant at i familier hvor foreldre hadde mottatt sosialhjelp var andelen barn som mottok sosialhjelp rundt 20 prosent. I familier hvor foreldrene ikke hadde mottatt sosialhjelp, var det i overkant av fem prosent som mottok sosialhjelp (Lorentzen & Nielsen, 2008). Risikoen for å motta sosialhjelp ble vurdert til å være fire ganger høyere for barn av sosialhjelpsmottakere enn for barn som ikke hadde foreldre som hadde mottatt sosialhjelp. Det var en høy andel med lav utdanning som mottok sosialhjelp. Høy utdanning fungerte som en forsikring mot økonomiske problemer og sosialhjelp. Denne studien konkluderte med at barn av sosialhjelpsmottakere var sterkt overrepresentert i sosialhjelpsstatistikken. Generelt innvirket foreldrenes inntekt i oppvekstårene systematisk på ungdoms risiko for å motta sosialhjelp (Hansen & de Vibe, 2005; Wiborg, 2011). Selv om foreldres mottak av sosialhjelp tilsynelatende kan se ut til å ha sammenheng med barns mottak av sosialhjelp, konkluderer forskningen om sosialhjelp og sosial arv med at det er omfattende sosiale problemer som leder til mottak av sosialhjelp i første omgang, og som utgjør den største faren for overføring av sosialhjelp mellom generasjoner (Lorentzen, 2010; Lorentzen & Nielsen, 2008; Wiborg, 2011). Det er ikke slik at barn av sosialhjelpsmottakere «lærer» sosialhjelpsmottak av sine foreldre. Søskenstudier viser at det ikke er noen direkte effekt av foreldres sosialhjelpsmottak på eget mottak (Lorentzen, 2010). Mange langtidsmottakere av sosialhjelp har en opphopning av fysiske, psykiske og sosiale problemer (Van der Wel et al., 2006).

5.3.10 Oppsummering NAV og barneverntjenesten

Oppfølging fra barnevernet kan gis til ungdommen fyller 23 år, og avslutning av tiltak skal begrunnes ut ifra barnets best. Denne oppfølgingen er imidlertid ikke basert på en rett. De fleste ungdommene får kortvarig oppfølging fra barnevernet etter fylte 18 år. Organiseringen av barneverntjenestene og NAVkontorene varierer både med hensyn til størrelse på kontorene, i hvilken grad kontorene er spesialisert og så videre. Både Helsetilsynets- og Riksrevisjonens undersøkelser viser stor arbeidsbelastning i begge tjenestene og utilstrekkelig saksbehandlingskapasitet. Antallet brukere per saksbehandler er imidlertid størst i NAV. En høy andel barnevernsungdom har også mottatt sosialhjelp. Sosialhjelp er i motsetning til barnevernstiltak en rettighet hvis en ikke har andre muligheter.

5.4 Sosialarbeidere i barneverntjenesten og NAV

5.4.1 Introduksjon

Avslutningsvis i dette kapittelet om de to tjenestene og ungdom som målgruppe vil jeg vise til innholdet i sosialarbeidernes utdanning. Utdanning bidrar også til grunnlaget for sosialarbeideres institusjonaliserte forståelsesmåter. Sosionomer og barnevernspedagoger utgjør hovedgruppen av ansatte i barneverntjenesten og NAV. Utdanningene har både fellestrekk og ulikheter som jeg kunne anta hadde betydning for vurdering av ungdommenes situasjon.

I 2011, da min undersøkelse ble gjennomført, var litt under halvparten av de ansatte i barneverntjenesten barnevernspedagoger og i overkant av en tredel hadde sosionomutdanning³². I sosialtjenesten hadde i underkant av halvparten av de ansatte sosionomutdanning og ca. fem prosent var barnevernspedagoger³³. Begge utdanningene er 3-årige bachelorutdanninger. Både barnevernspedagog- og sosionomutdanningen er utdanninger som bygger på flere fag og omfanget av disse er fastsatt i rammeplaner. I rammeplanen for sosionomutdanningen omtales utdanningen som en generalistpreget sosialarbeiderutdanning som skal kvalifisere for arbeid med sosiale problemer på ulike felt og med ulike målgrupper (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005a:13). Barnevernspedagogutdanningen omtales som en sosialarbeiderutdanning rettet mot barn og unge med målgruppen barn, unge og familier som har sosiale problemer (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005b:14,17).

En sammenligning av rammeplanene for utdanningene viser både forskjeller og likheter i emner. De to utdanningene utgjør 180 studiepoeng og har sammenfallende 60 studiepoeng. Begge utdanningene har ferdighetstrening og en omfattende praksisperiode som del av utdanningen. Barnevernspedagogutdanningen har et større omfang av psykologiske emner, pediatri, pedagogikk, miljøarbeid og aktivitetsfag enn sosionomutdanningen. Den er mer rettet mot barn og familier som målgruppe. Sosionomutdanningen har større andel juss, sosiologi, sosialantropologi, sosialpolitikk, sosialøkonomi og kommunikasjon. Sosionomutdanningen retter seg mot flere målgrupper og har en bredere samfunnsvitenskapelig orientering (NOU 2009:8; Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005a, 2005b). Sosionomer og

---

³² Tall fra Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken

³³ Tall fra Statistisk sentralbyrå, statistikkbanken, arbeidsområde var skilt ut om sosialtjenesten selv om NAV var etablert.

barnevernspedagoger tilhører i dag samme profesjonsforbund og de har felles yrkesetiske retningslinjer.

5.4.2 Om forholdet mellom sosialt arbeid og sosialpedagogikk

Sosialt arbeid er betegnelsen på det yrkesspesifikke faget i sosionomutdanningen og sosialpedagogikk tilsvarende for barnevernspedagogutdanningen (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005a, 2005b). Det er ulike syn på forholdet mellom sosialpedagogikk og sosialt arbeid, om det er to ulike fag, om de er identiske og om de komplimenterer hverandre (Hämäläinen, 2003). I Norge velger for eksempel Levin (2004) i sin beskrivelse av «Hva er sosialt arbeid» å omtale begge yrkesgrupper som sosialarbeidere og inkludere sosialpedagogikk i sin beskrivelse av sosialt arbeid. Herberg og Jóhannesdóttir (2007) beskriver derimot to selvstendige fag, sosialt arbeid og sosialpedagogikk, som er nært beslektede. Payne (2005), en sentral forfatter i sosialt arbeid fra England, beskriver i sin gjennomgang av ulike retninger i sosialt arbeid sosialpedagogikk som en retning innenfor sosialt arbeid. I en beskrivelse av det moderne sosialpedagogiske prosjekt i Tyskland brukes termen Soziale Arbeit som et paraplybegrep for sosialt arbeid (Sozialarbeit) og sosialpedagogikk (Thiersch 1992 i Lorenz, 2008). Det ser derfor ut til å variere mellom land, ulike forfattere og til dels ulike historiske perioder hvordan forholdet mellom sosialt arbeid og sosialpedagogikk er utviklet og forstås. Hva som forstås med sosialfaglig kompetanse drøftes også i Norge i dag. Som en del av arbeidet med å se på samarbeid, arbeidsdeling og konsentrasjon (SAK) utforskes innholdet i det som omtales som sosialfaglig kompetanse i barnevernspedagog, sosionom- og vernepleierutdanningen (BSVutdanningene). Et område som det ligger utenfor denne avhandlingen å gå nærmere inn på³⁴. I denne sammenheng har jeg sett det som hensiktsmessig å se nærmere på sentrale prinsipper innenfor fagtradisjonene som kan være relevante i vurderingen av oppfølging av ungdom med tiltak i barnevernet. Prinsipper som til dels er sammenfallende mellom sosialt arbeid og sosialpedagogikk, enten de forstås som to ulike fagfelt eller som fag under paraplyen sosialt arbeid. Det er prinsipper som kan oppfattes som uttrykk for institusjonaliserte tenkemåter i begge utdanningene.

5.4.3 Sentrale prinsipper i sosialfaglig arbeid

Brukerens selvbestemmelsesrett

---

³⁴ Informasjon om sosialfagsprosjektet ligger på Universitets- og Høgskolerådets hjemmeside: http://www.uhr.no/ressurser/temasider/samarbeid_arbeidsdeling_og_konsentrasjon/sosialfaglig_kompetanse_og_bsv-utdanningene_-_sosialfag-pros

Betydningen av å arbeide med relasjoner og gjennom relasjoner har stått sentralt i sosialt arbeids tradisjoner (Kokkinn, 2005; Levin, 2004). «Å starte der klienten er» er omtalt som et viktig prinsipp i sosialt arbeid (Levin, 2004), og klientens selvbestemmelsesrett har vært et sentralt prinsipp i sosialt arbeids litteratur (Biestek, 1972; Kokkinn, 2005).

Respekt for enkeltindividets frihet, selvbestemmelse og livsverdier er også et sentralt prinsipp i sosialarbeideres yrkesetiske grunnlagsdokument, som er felles for sosionom og barneverns- pedagogutdanningen. «Gjennom brukermedvirkning skal barneverns pedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere bidra til å styrke den enkeltes mulighet for mestring og kontroll over eget liv» (Fellesorganisasjonen, 2011). Tilsvarende omtales et mål om å utdanne yrkesutøvere som kan planlegge og organisere tiltak i samarbeid med brukere og andre tjenesteytere i rammeplanene (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005a, 2005b). Brukerens autonomi og medvirkning vektlegges i rammeplanene i begge utdanningene. Menneskerettigheter og sosial rettferdighet fremheves også i definisjonen av sosialt arbeid.

The social work profession promotes social change, problem solving in human relationships and the empowerment and liberation of people to enhance well-being. Utilising theories of human behaviour and social systems, social work intervenes at the points where people interact with their environments. Principles of human rights and social justice are fundamental to social work³⁵.

Likevel vil det være et asymmetrisk forhold mellom brukere og sosialarbeidere. Sosialarbeideren har en kompetanse og forvalter tjenester brukeren har behov for å få tilgang til. Den pedagogiske relasjonen innebærer også en asymmetrisk relasjon. Foreldre, lærere, terapeut har en kompetanse som den andre er avhengig av (Mathiesen, 2008:46). Læring i sosialpedagogisk forståelse er koblet til begrepet oppdragelse. Voksne oppdrar barn og ungdom til det samfunnet de skal tre inn i som selvstendige individer. Barn og ungdom dannes som selvstendige individer i fellesskapet gjennom at de lærer og tar opp i seg samfunnsnormer og kulturelle føringer (Hämäläinen, 2003; Madsen, 2006). I sosialpedagogisk arbeid med barn og unge er en først og fremst en oppdrager og det asymmetriske i relasjonen kommer, i følge forfattere innenfor den sosialpedagogiske tradisjonen, tydeligere frem enn i det sosiale arbeidet med voksne brukere (Mathiesen, 2008; Storø, 2009a).

Helhetssyn

---

³⁵ <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/> lastet ned 9.3.13

Historisk har det vært diskusjoner om ulike former for helhetssyn i barnevernet og sosialomsorgen (jf. kapittel 4). I rammeplanen for både sosionom- og barnevernspedagogutdanningen fremheves betydningen av et helhetssyn med de samme formuleringene i begge rammeplanene.

Et helhetlig syn på brukerne er avgjørende for et godt tilbud. Den enkelte tjenesteyteren forholder seg til hele mennesket med dets fysiske, psykiske, sosiale, kulturelle og åndelige sider. I tillegg bør de sosiale og helsemessige problemene ses i sammenheng med samfunnsmessige faktorer av politisk og økonomisk karakter. Det enkelte menneskets problemer sammenholdes med både individuelle og samfunnsmessige faktorer (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005a, 2005b)

Helhetssynet som fremstilles i rammeplanene gir uttrykk for at sosialarbeidere skal ta hensyn til flere sider ved det enkelte menneske og se eventuelle vanskeligheter på flere nivåer. Et helhetssyn på mennesket formuleres også som et prinsipp i det yrkesetiske grunnlagsdokumentet:

Helse- og sosialfaglig arbeid legger til grunn et helhetlig syn på mennesket og på hvordan individ og samfunn påvirker hverandre. Yrkesutøveren skal bidra til at ulike deler av hjelpeapparatet samarbeider om å gi brukeren/klienten et helhetlig hjelpetilbud. (Fellesorganisasjonen, 2011)

Tenkningen om et helhetssyn kan innebære flere forhold. Både det at individer ikke må oppfattes isolert, men i relasjon til sitt miljø fordi samfunnsfaktorer og historiske forutsetninger virker inn på menneskers livsbetingelser, og det at hjelpeapparatets tilbud er helhetlig. Et helhetssyn kan også innebære at en forsøker å få en bredest mulig forståelse av brukerens situasjon (Hutchinson & Oltedal, 2003) eller at en vil forholde seg til hele mennesket med dets fysiske, psykiske, sosiale, kulturelle og åndelige sider, slik det beskrives i rammeplanene (Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005a, 2005b).

Personen i situasjonen – betydningen av sosial sammenheng

I sosialt arbeids fagtradisjon finnes det en grunnleggende tenkning om at mennesker må ses i sammenheng med sine omgivelser. Dette gjenfinnes i uttrykket «personen i situasjonen» som brukes av Gordon Hamilton, som har skrevet en av klassikerne i sosialt arbeid (Levin, 2004). Det er nødvendig å se enkeltindivider, grupper og samfunn i sammenheng (Kokkinn, 2005; Levin, 2004), slik det kommer til uttrykk i definisjonen av sosialt arbeid: *social work intervenes at the points where people interact with their environments*³⁶. En forfatter som er mye brukt i sosialt arbeids grunnutdanning Shulman (1999) skriver at sosialt arbeid har to

---

³⁶ <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/> lastet ned 9.3.13

fokus, på den ene siden brukeren, familien eller lokalsamfunnet og på den andre siden omgivelsene.

Sosialpedagogikken ble utviklet i opposisjon til en individualistisk kognitiv tilnærming i pedagogikken (Hämäläinen, 2003; Stephens, 2009). Mennesket må ses som et medlem av samfunnet og medlem av ulike grupper. *The basic idea of social pedagogy is to promote people's social functioning, inclusion, participation, social identity and social competence as members of society (Hämäläinen, 2003:76)*. Sosialpedagogikken er en pedagogisk tilnærming til sosiale problemer og sosiale behov relatert til individets integrering i samfunnet. Individ og samfunn forstås som gjensidige forutsetninger hos en av grunnleggerne av sosialpedagogikken, Natorp. En grunnsetning i hans utledning av sosialpedagogikk er at menneske kun blir menneske gjennom det menneskelige fellesskap (Mathiesen, 2008).

I hvilken grad både et individ og et samfunnsfokus er vektlagt i utdanningene og av sosialarbeidere er under stadig diskusjon (Kokkinn, 2005; Terum, 1996). Flere har for eksempel pekt på hvordan psykologisk kunnskap og egenskapsforklaringer har hatt en dominerende plass i barnevernets forståelse av familien. Det har gitt mindre rom for å trekke inn familiens strukturelle rammebetingelser i forståelsen av barnas omsorgssituasjon (Andenæs, 2004; Egelund, 1997; Kojan, 2013).

5.4.4 Oppsummering sosialarbeidere i barneverntjenesten og NAV

Sosialarbeiderne som møter ungdommene i NAV og barneverntjenesten har i hovedsak sosionom- eller barnevernspedagogutdanning. De to utdanningene er ulike med henblikk på målgruppe. Barnevernspedagogutdanningen er rettet mot barn og unge og deres familier, mens sosionomutdanningen er en generalistutdanning rettet mot flere målgrupper. Til tross for forskjeller i utdanningene har de også flere fellestrekk som kommer til uttrykk blant annet gjennom rammeplanene og felles yrkesetiske retningslinjer. Prinsipper som fremheves i begge utdanningene er betydningen av brukerens selvbestemmelsesrett, at en må ha et helhetssyn, og at brukerens livssituasjon må ses i sammenheng med sine omgivelser.

6. Metode

6.1 Valg av tilnærming

Forskningsprosessen innebærer en rekke vurderinger og valg. Jeg har valgt å gi disse metodiske overveielsene forholdsvis mye plass, i det jeg oppfatter idealet om transparens som svært viktig i denne sammenhengen. Transparens fremheves som et viktig grunnlag for å kunne vurdere kvalitative undersøkelsers troverdighet (Kvale & Brinkmann, 2009; Mason, 2002; Silverman, 2011; Thagaard, 2009).

Formålet med avhandlingen er å få kunnskap om sosialarbeidere sine vurderinger om oppfølging av barnevernsbarn i overgangen til en voksentilværelse, og å undersøke på hvilken måte sosialarbeidernes vurderinger preges av organisasjonstilhørighet. Jeg har vurdert ulike metodiske tilnærminger og datakilder for å belyse problemstillingen om:

Hvilke føringer legger organisasjonstilhørighet for sosialarbeideres vurderinger om oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn?

En måte å få innsikt i vurderingene er å studere vedtak om tiltak for unge med barnevernsbakgrunn. Begrunnelser for innvilgelser og avslag kan gi innblikk i hva som er sentrale vurderingstema. En undersøkelse om hjelpetiltak i barnevernet viste imidlertid at begrunnelsene i barnevernsvedtakene ofte var ganske kortfattede og derfor ga lite informasjon (Stang, 2007). Å studere vedtak om tiltak fremsto med andre ord ikke som en tilfredsstillende fremgangsmåte. En annen tilnærming er å observere samtaler mellom ungdom og sosialarbeider. Gjennom å være til stede i samtalene kan en få innblikk i hvilke temaer som blir drøftet. Det problematiske med en slik tilnærming er at vurderinger om oppfølging er prosesser som går over tid, kanskje fra ungdommen er 16-17 år og frem til de er 23 år. Det er vanskelig å sikre tilstrekkelig tilstedeværelse for å få innsikt i vurderingsprosessen, og det er vanskelig å forutsi hvilke samtaler det er relevant å delta i. Vurderingene vil også handle om forhold som oppstår utenfor samtalene, og inngå i faglige drøftelser ved det enkelte kontor. Denne tilnærmingen syntes derfor heller ikke å være aktuell. Jeg hadde tidligere gjennomført en surveyundersøkelse til barneverntjenestene om deres arbeid med oppfølging av barnevernsbarn (Oterholm, 2008a, 2008b). Denne undersøkelsen ga noe innsikt i begrunnelsene for ettervernstiltak. Det er imidlertid begrensninger med hensyn til hvilken informasjon en spørreskjemaundersøkelse vil kunne gi om vurderingene (Bakketeig et al., 2008a). For å få en utdypet forståelse av de overveielsene som gjøres om oppfølging av ungdom vurderte jeg det etter hvert som mest hensiktsmessig å intervju sosialarbeidere. Gjennom et intervju kan en få

kunnskap om deltagerens tanker, meninger og erfaringer (Kvale & Brinkmann, 2009; Smith, 2005; Thagaard, 2009). Avhandlingens problemstilling dreier seg sosialarbeideres vurderinger, hva de legger vekt på, og hvordan dette kan ses i relasjon til organisasjons-tilhørighet. Vurderinger handler om sosialarbeidernes meningskonstruksjon og om deres fortolkninger. Formålet med kvalitative intervjuer er å få frem deltagerens fortolkninger og hvordan de konstruerer mening (Warren, 2001). Etter å ha gått gjennom disse ulike mulige metodiske tilnærmingene fremsto kvalitativ tilnærming med intervju som best egnet.

6.2 Kunnskapsteoretisk forståelse

Tradisjonelt har det å intervju blitt forstått som en måte å hente ut allerede eksisterende kunnskap. Forskeren oppfattes som en nøytral mottaker av intervjupersonens erfaringer (Kvale & Brinkmann, 2009; Thagaard, 2009:87). Dette perspektivet knytter seg til en positivistisk tradisjon. Et alternativt ståsted ser intervjudata som et resultat av interaksjonen mellom forskeren og den som intervjues, og representerer et konstruktivistisk ståsted. Både den som blir intervjuet og intervjueren bidrar til den kunnskapen som kommer frem. Mening oppfattes som sosialt konstruert, og intervjuet forstås som en aktiv kunnskapsproduksjonsprosess (Holstein & Gubrium, 2003; Kvale & Brinkmann, 2009).

Jeg finner det som omtales som en mellomposisjon fruktbart (Miller & Glassner, 2011:131-137; Thagaard, 2009:87). Forskning kan ikke gjenskape et speilbilde av virkeligheten, men gi tilgang til de betydningene folk tillegger sine erfaringer (Miller & Glassner, 2011:133). Interaksjonen mellom forskeren og den som intervjues har på den ene siden betydning for utviklingen av kunnskap og utvikling av perspektiver på intervjupersonens tidligere erfaringer. På den annen side ligger det også til grunn en forståelse av at intervjupersonene gir uttrykk for erfaringer og synspunkter som reflekterer deres kulturelle og sosiale omgivelser. Jeg oppfatter ut ifra dette intervjuerens oppgave som aktivt å legge til rette for informantenes³⁷ utforskning og refleksjoner rundt egne vurderinger og erfaringer. En styrke

---

³⁷ Begrepet informant kan antyde at en forsker henter ut ferdig informasjon fra den som studeres (Thagaard 2013:50). Begrepet kan slik høre hjemme i en tradisjonell forståelse av intervju. Fangen (2010:9) peker også på at det kan oppfattes som objektiviserende å bruke begrepet informant. Hun velger å bruke begrepet deltaker. I et intervju kan både den som intervjues og den som intervjuer oppfattes som deltakere. En har behov for et begrep som kan skille mellom de to deltakerposisjonene. Thagaard (2013) velger begrepet intervjuperson. I sin forrige utgave (2009) brukte Thagaard begrepet informant. Jeg oppfatter begrepet informant som godt innarbeidet og velger derfor å bruke det uten at det betyr at jeg posisjonerer meg i en tradisjonell forståelse av intervjuet. Iblant vil jeg også bruke intervjuperson.

ved kvalitative intervjuer er den muligheten det gir til å få tilgang til informantenes selvrefleksjon (Miller & Glassner, 2011:137).

Bruk av vignetter i en kvalitativ tilnærming tilrettelegger for at informanter kan sette ord på sine refleksjoner. Vignettmetoden fremstilles som en tredje metode for datainnsamling med intervju og observasjon som to andre metoder (Abbott & Sapsford, 1997; Eskelinen & Caswell, 2006). Det er ikke nødvendigvis slik at forståelsen en har, og som en handler ut ifra, er bevisst eller språklig formulert. En måte å forsøke å få frem en implisitt forståelse har vært å be sosialarbeiderne om å knytte vurderingene til konkrete eksempler. Vignetter, konstruerte eksempler, er brukt som en sentral del av intervjuet. Vignettmetoden er særlig egnet til å fremskaffe kunnskap om profesjonelles forestillinger, vurderinger, begrunnelser og stillingtagen (bl.a. Abbott & Sapsford, 1997; Barter & Renold, 1999; Eskelinen & Caswell, 2006; Finch, 1987; Kullberg & Brunnberg, 2007; Skytte, 2002; Terum, 1997). Bruk av vignetter ga sosialarbeiderne en mulighet til å gjøre konkrete vurderinger i løpet av intervjuet. En annen grunn til å bruke vignetter er at denne tilnæringsmåten er særlig egnet for å kunne gjøre sammenligninger. Vignetter fremstår som et viktig redskap i komparative studier (bl.a. Barter & Renold, 1999; Eskelinen & Caswell, 2006; Grinde, 2004; Jergeby, 1999; Kullberg & Brunnberg, 2007). Det å sammenligne vurderinger mellom sosialarbeidere i barnevernet og NAV er selve utgangspunktet for studien. Presentasjonen av like vignetter for sosialarbeidere i NAV og barneverntjenesten ga mulighet for en systematisk sammenligning av sosialarbeidernes vurderinger i de to tjenestene.

Et kritisk spørsmål som kan stilles til vignettmetoden er om en nødvendigvis vil handle slik en fremstiller det i en vurdering av vignettene (bl.a. Eskelinen & Caswell, 2006; Hughes & Huby, 2002; Jergeby, 1999). Tilsvarende ses dette også som intervjudatas begrensninger at en ikke kan ta for gitt at det er overensstemmelse mellom det folk sier at de gjør og det de gjør (Fangen, 2010:172). Intervjudata oppfattes ut ifra en slik forståelse som uttrykk for enkeltpersoners subjektive oppfatning av det som har skjedd. Observasjon fremheves som en mulighet til å gå utover deltagerens selektive perspektiv. Gjennom observasjon kan forskere vurdere det folk sier opp mot det de ser. Intervjudata forstås da ikke som handlingsdata (Fangen, 2010:15,172). Andre imøtegår denne diskusjonen og betrakter både observasjonsdata og intervjudata som uttrykk for sosiale handlinger (Atkinson & Coffey, 2001:810; Thagaard, 2013:58). I en slik tenkning forstås beskrivelser som presenteres i et intervju som sosiale handlinger fordi informantene deltar i en interaksjon med forskeren når de setter ord på erfaringene sine. Det som sies i et intervju oppfattes som en funksjon av rådende kulturelle

kategorier og er preget av hva som er tenkbart, hva som er passende, hva som er verdsatt og så videre. Informantenes måte å redegjøre for sine erfaringer på innebærer at de plasserer disse i den kulturelle rammen de forholder seg til. Intervjuet gir dermed informasjon om hva som oppfattes som en relevant kulturell forståelse (Atkinson & Coffey, 2001). I denne sammenheng oppfatter jeg at informantenes måte å beskrive sine vurderinger på gir uttrykk for en institusjonalisert praksis knyttet til den organisasjonen de tilhører.

Min problemstilling handler om hvilken betydning organisasjonstilhørighet har for vurderingene. Skillet mellom observerte handlinger og fortellinger om handlinger blir mindre absolutt. Handlinger som observeres må også innrammes og avgrenses. Det er ikke gitt hva som observeres. Både intervjudata og observasjonsdata uttrykker sosiale handlinger, og det ene oppfattes ikke som mer autentisk enn det andre. Begge deler vurderes som valide måter å få kunnskap om delte kulturelle forståelsesmåter (Atkinson & Coffey, 2001:810). Vurderinger av vignetter kan etter min oppfatning også forstås som sosiale handlinger, hvor informantene gjør vurderinger og i vurderingene forholder seg til de rådende institusjonelle betingelsene. Det er hvilke forhold som trekkes frem i overveielser om ulike hensyn som er vesentlig for å få svar på min problemstilling om organisasjonstilhørighetens betydning. Når hensikten er å undersøke hvilke overveielser som gjøres, blir spørsmålet om hvordan de som overveier ville ha handlet i en gitt situasjon mindre betydningsfull (Eskelinen & Caswell, 2006). (Se for øvrig drøfting av validitet punkt 6.11.2).

6.3 Refleksjon over betydningen av eget ståsted

Gadamers begrep *forforståelse* viser til at vi ikke kan forstå noe forutsetningsløst. En grunntanke i hermeneutikken er at vi forstår noe på grunnlag av visse forutsetninger, vår forforståelse (Gilje & Grimen, 1993:148-154). Forforståelse er et nødvendig vilkår for forståelse. Uten en forforståelse vil en ikke vite hva en skal rette sin oppmerksomhet mot. I hermeneutikken vektlegges også at meningsfulle fenomener bare er forståelige i den sammenheng, eller den konteksten de forekommer i. For forskeren er det viktig å være bevisst sin forforståelse og reflektere over sitt ståsted (Fangen, 2010; Kvale & Brinkmann, 2009). Både å overdrive egen betydning og benekte at en har betydning er å misforstå det som ligger innebygd i kvalitativ forskning. Det er et komplekst samspill mellom de ulike aktørene som fordrer en aktiv refleksjon gjennom hele forskningsprosessen (Atkinson & Coffey, 2001:812).

Min bakgrunn som sosionom med hovedfag i sosialt arbeid, undervisning og forskning i sosialt arbeid med spesielt fokus på barnevernsfeltet har på flere måter gitt meg et innenfra perspektiv. Jeg kjenner både sosionom- og barnevernspedagogutdanning gjennom egen erfaring både som lærer, sensor og gjennom oppdrag i utdanningsfeltet med deltakelse i utvalg om kvalifisering til barnevernet (NOU 2009:8). Jeg kjenner feltet gjennom egen praksis i sosialtjenesten og gjennom ulike deler av barnevernsfeltet. Samtidig begynner praksiserfaringene å bli noen år gamle. Jeg har beveget meg fra å være sosialarbeider, til å bli lærer og forsker på det samme feltet. Det kan derfor være en fare for at jeg tror jeg kjenner feltet, mens det i virkeligheten er i stadig endring, ikke minst gjennom NAVreformen, som kom lenge etter min praksis i sosialtjenesten. Gjennom tilknytningen til Senter for profesjonsstudier i mitt doktorgradsarbeid har jeg arbeidet med begreper og teorier som til dels gir et utenfrablikk på profesjoner og profesjonsutøvelse og på praksis i barnevernet og NAV. Det har etter min vurdering vært viktig for å opprettholde et kritisk blikk på forskningsfeltet.

Jeg har imidlertid fortsatt en innenfor kompetanse fra feltet. Fordelen med å kjenne feltet er at det gir kjennskap til temaer som er betydningsfulle for å kunne stille relevante spørsmål (Kvale & Brinkmann, 2009; Wadel, 1991). Kjennskap til feltet gir en felleskunnskap med informantene som kan gjøre det lettere å forstå feltet og lettere å unngå misforståelser (Repstad, 2007). Det å ha erfaring som sosialarbeider har gitt nyttig kunnskap om det å samtale med ulike mennesker i ulike situasjoner og bygge tillit gjennom korte møter (Fog, 1994). Det er sentralt at informantene har tillit til intervjuer slik at de tør å formidle sine erfaringer og meninger.

Det å kjenne feltet kan innebære en fare ved at en i mindre grad innehar en kritisk holdning (Repstad, 2007; Wadel, 1991). Det kan være vanskelig å få tak i forhold ved egen kultur fordi en del forhold tas for gitt. Det å kjenne feltet, kjenne yrkessjargongen kan både bidra til at spørsmålsformuleringer oppleves som relevante, men også til at informasjon blir innforstått og ikke etterspurt. Særlig der både informanter og forsker er familiære med den institusjonelle diskursen, måten en snakker om virksomheten på, kan begrepene bli erfaringstomme. Det institusjonelle språket kan dekke over den praksisen en vil beskrive (Smith, 2005). En måte å unngå dette på er hele tiden å gå tilbake til de konkrete eksemplene, til beskrivelser av handlinger og vurderinger av konkrete vignetter. Jeg opplevde at det var så vidt lenge siden jeg hadde arbeidet som sosialarbeider at mye av de organisatoriske rammene var endret, og den nye organisasjonen var til dels krevende å sette seg inn i. Kanskje særlig fordi det var et

felt i forandring med NAV kontor til dels under etablering og svært ulik organisering i ulike kommuner. Samtidig var tematikken kjent for meg, og jeg la vekt på å stille oppfølgings-spørsmål til sosialarbeiderne. Jeg prøvde å etterspørre, konkretisere og utdype, selv om jeg kunne tro at jeg hadde en forståelse for hva de mente, nettopp for at det ikke skulle bli innforstått. Det å intervju ulike aktører; ungdommer, sosialarbeidere i NAV og i barneverntjeneste, ga ulike historier, og det bidro til at jeg kunne se tema fra flere ståsteder. Det var en måte å bryte med etablerte konstruksjoner innenfor et felt. Eksemplene sosialarbeiderne selv presenterte og bruk av vignetter, som jeg presenterte for dem, bidro til en konkretisering og ga mulighet for å stille spørsmål om det som lett kunne tas for gitt. I ettertid har jeg imidlertid erfart at jeg tidvis kunne hatt flere oppfølgings-spørsmål og vært enda mer utforskende for å få frem mer utfyllende vurderinger.

Haraways (1995) begrep *situert kunnskap* peker på at kunnskapen vi produserer alltid vil være kontekstuell og delvis. Situert kunnskap innebærer at forskeren, gjennom en form for refleksivitet, må ta ansvar for sine perspektiver og sin deltakelse i kunnskapsprosessene (Rustad, 1998). For å få frem bedre kunnskap vektlegges mangfold og presentasjon av flere historier som står i forbindelse med hverandre og snakker til hverandre (Asdal & Brenna, 1998:27). Gjennom både ungdommenes erfaringer, sosialarbeideres erfaringer fra både NAV og barneverntjenesten med ulik lokal tilknytning, har jeg forsøkt å få frem flere historier som kan kommunisere med hverandre. Andre historier presenteres gjennom beskrivelser av lovgivningens historie (kapittel 4). Bourdieu argumenterer for at en av de mest effektive metodene for å bryte med prekonstruksjoner, som forskeren også er en del av, er å undersøke tema og problemstillingens utvikling over tid. En trenger med andre ord en sosialhistorisk forståelse av den samfunnsmessige konstruksjonen av fenomenet. Fordi forståelses-kategoriene alltid er historisk konstruert vil en beskrivelse av historien ha betydning for hvordan en forstår et fenomen (Bourdieu & Wacquant, 1996:217-220; Hammerslev & Arnholtz Hansen, 2009). Institusjonelle logikker forstås også som historisk betinget (Thornton & Ocasio, 2008).

En kritisk refleksjon må knyttes til hele undersøkelsesprosessen ikke bare til en beskrivelse av eget ståsted. Det er heller ikke bare min bakgrunn som sosialarbeider som har betydning for hva som utgjør mitt ståsted. Min erfaring som tenåringsmor, mitt syn på hva som er foreldres ansvar for ungdom og unge voksne, mitt syn på statens ansvar når foreldre ikke kan være tilstede og hvordan jeg tenker om menneskers ansvar for hverandre er blant noen av de

forholdene som også kan ha betydning for mitt arbeid med temaene i denne avhandlingen. Det handler blant annet om erfaringer med tenåringer i sin alminnelighet, som har betydning for hva jeg vurderer som viktig oppfølging av tenåringer, og det kan spille inn i min vurdering av statens ansvar som foreldre; *corporate parenting*.

6.4 Intervju med ungdom

For å få en dypere forståelse av konteksten sosialarbeideren gjør sine vurderinger i har jeg også intervjuet ungdom med tiltak i barnevernet. De metodiske overveielserne vedrørende intervjuene med ungdommene presenteres før overveielserne rundt intervjuene med sosialarbeiderne. Dette både fordi disse intervjuene ble gjort først og dannet en bakgrunn for intervjuene med sosialarbeiderne, og fordi det ble mest oversiktlig å redegjøre for det metodiske for intervjuene med sosialarbeiderne og ungdommene hver for seg.

Ungdommenes erfaringer ville kunne gi innsikt i hva de som brukere av tjenestene mente var betydningsfullt. Deres erfaringer ville også hjelpe meg til å bryte med mine mer sosialfaglige begreper og måter å forstå på. Et eksempel på at dette også skjedde, var spørsmålet om hva ungdommene la i det å være selvstendig. Både sosialarbeidere og ungdommer fikk dette spørsmålet. En av ungdommene svarte at han opplevde seg som mer selvstendig nå enn tidligere. Eksempelet hans var at han istedenfor å ta kontakt med sin tidligere fosterfamilie, ba barneverntjenesten om hjelp. I min forståelse av selvstendighet ville jeg ikke tenkt på det som uttrykk for selvstendighet å henvende seg til barnevernet når han var over i tyveårene.

Barnevernet var jo det en skulle frigjøre seg fra, mens fosterfamilien aller helst skulle være en familie som en vanlig familie, det vil si en familie en kunne få hjelp fra, selv om en var voksen. Min forforståelse av både barnevernet og fosterfamiliens rolle ble utfordret. Det var også viktig å intervju ungdommene for å få et annet fokus enn det problemfokuset en ofte har når det gjelder unge med tiltak i barnevernet. Barnevernsforskningen kritiseres for å ha et ensidig elendighetsfokus. En grunn til dette kan være at ungdommene sjelden inkluderes som informanter (Follesø et al., 2011; Sandbæk, 2002b). Selv om mange ungdommer med barnevernsbakgrunn strever med overgangen til voksentilværelsen, er de også betydningsfulle aktører i møte med sosialarbeidernes vurderinger. Deres vurderinger kan derfor gi et viktig bidrag til å forstå konteksten for sosialarbeidernes vurderinger. Jeg valgte å intervju ungdommene først slik at jeg kunne bruke kunnskap fra disse intervjuene videre i utforming av intervjuguide og vignetter til intervjuene med sosialarbeiderne. Ved å intervju

ungdommene først ville jeg også kunne ha med deres forståelse i intervjuene med sosialarbeiderne. Likevel er hovedfokus i avhandlingen sosialarbeidernes vurderinger, og det metodiske rundt intervjuene med ungdommene presenteres derfor kortfattet.

Utvalget inkluderte ungdom som hadde bodd i fosterhjem og på institusjon. Ingen hadde hjelpetiltak i hjemmet da de var 18 år. Det kunne ha vært ønskelig også å ha inkludert ungdom med hjelpetiltaket. Jeg vurderte likevel at de ungdommene jeg hadde intervjuet ga et innblikk i mange ulike erfaringer med oppfølging fra barnevernet etter at de ble 18 år. Flere av ungdommene hadde også hatt hjelpetiltak før de ble plassert.

I arbeidet med å rekruttere ungdom henvendte jeg meg til forskere, barneverntjenester og oppfølgingstiltak i barnevernet med spørsmål om de kunne ta kontakt med aktuelle ungdommer. Alle jeg spurte om å rekruttere ungdommer sa ja til det. Ungdommene de henvendte seg til sa også ja, med unntak av en ungdom som ikke ønsket å bli intervjuet på dette tidspunktet. Det ble understreket i informasjonen til ungdommene at intervjuet ikke ville ha noen betydning eller sammenheng med en eventuell sak de fortsatt kunne ha ved barneverntjenesten eller NAV, og at det de formidlet ville bli behandlet anonymt, jf. informasjon i samtykkeerklæringen (vedlegg 7). Det at en sa nei, kan støtte inntrykket av at de oppfattet det som frivillig å delta. Ungdommene formidlet også dette i intervjuene.

Ungdommene var i alderen 20 til 23 år. Det var 5 gutter og 2 jenter. Alle har hatt noe oppfølging fra barnevernet etter at de ble 18 år. For de som hadde avsluttet kontakten med barnevernet skjedde det ved 19- og 21-årsalder. Noen hadde fortsatt tiltak fra barnevernet og fire av dem hadde kontakt med NAV.

I intervjuene med ungdom var hensikten å få kunnskap om ungdommenes erfaringer med og synspunkter på den oppfølgingen de hadde fått i overgangen til en selvstendig tilværelse. Jeg hadde utarbeidet en intervjuguide som en huskeliste for aktuelle tema (vedlegg 8).

Intervjuene ble gjennomført på ulike steder ungdommene kjente til, og de formidlet at det var greit for dem å møtes på. Det var alle steder mulig å snakke uforstyrret og å gjøre lydopptak. Ungdommene ga uttrykk for at de synes det var ok å bli intervjuet. Noen sa at de var så vant til å snakke om sin situasjon at det var helt greit. En ga uttrykk for at det ikke var så vanskelig som han hadde fryktet. Ungdommene hadde erfaring med å snakke med fremmede voksne. Det kan også ha hatt betydning for hvordan de opplevde intervjusituasjonen. Alle uttrykte et ønske om å bidra til å forbedre oppfølgingen for ungdom, både de som selv var fornøyd med

den oppfølgingen de hadde fått, men også de som syntes de hadde fått en mangelfull oppfølging. Ungdommene ga uttrykk for både positive og kritiske synspunkter på oppfølgingen de hadde fått fra barnevernet og NAV. Mitt inntrykk var at de turte å si sin mening.

Alle utenom en av ungdommene sa ja til at jeg kunne bruke diktafon. Når ungdommen ikke ønsket opptak, skrev jeg et referat. Både referatet og transkripsjonene, som jeg skrev ut selv, ble sendt tilbake til ungdommene. Ingen tok kontakt etterpå for å gi kommentarer på utskriftene. I analysen systematiserte jeg data først med utgangspunkt i hvilke temaer ungdommene la vekt på, videre ut ifra hva de sa om spesifikke temaer relatert til overgangen til en voksen tilværelse og oppfølging fra barneverntjenesten og NAV.

I avhandlingen presenteres ungdommenes erfaringer på samme sted som tilsvarende temaer blir behandlet med utgangspunkt i sosialarbeidernes vurderinger. Med bakgrunn i at det er sosialarbeidernes vurderinger som omhandles i problemstillingen, har ungdommenes erfaringer fått mindre plass i fremstillingen. Vesentlige synspunkter fra ungdommene er imidlertid forsøkt ivaretatt i presentasjonen.

6.5 Intervju og vignettmetoden

I det videre presenteres arbeidet med og gjennomføringen av intervjuene med sosialarbeiderne. Avslutningsvis kommer jeg tilbake til intervjuene med ungdommene i en diskusjon om de etiske overveielene.

6.5.1 Intervjuguide

En intervjuguide er en viktig hjelp for å holde fast ved og følge opp temaer som er relevante for problemstillingen. I hovedsak utarbeidet jeg lignende intervjuguides til informantene fra barnevernet og NAV. Sosialarbeiderne i NAV og barneverntjenesten forholder seg imidlertid til ulik lovgivning, og de ansatte i NAV møter i hovedsak ikke ungdommene før de er 18 år. Det var derfor hensiktsmessig å utarbeide to intervjuguides selv om temaene var overlappende (vedlegg 5 og 6). Selv om intervjuguiden fungerte mer som en sjekkliste valgte jeg å formulere spørsmålene som en hjelp i min egen forberedelse.

I utformingen av intervjuguidene, inkludert vignettene, har jeg bygd på aktuelle undersøkelser om oppfølging av barnevernsbarn over 18 år (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Clausen & Kristofersen, 2008; Stein, 2008) og intervjuene med ungdommene jeg gjorde i arbeidet med avhandlingen. Utkast til intervjuguides ble drøftet med sentrale aktører fra Landsforeningen

for barnevernsbarn, Norsk fosterhjemsforening, forskere i feltet, sosionomer og barneverns-
pedagoger i utdanning og praksisfeltet, i tillegg til veiledere.

Intervjuguiden startet med spørsmål om sosialarbeidernes bakgrunn, med særlig vekt på å få innblikk i deres oppgaver og arbeid overfor barnevernsbarn i alderen 18 til 23 år. Dette var en hjelp for å forstå konteksten for vurderingene. Deretter gikk jeg inn på konkrete eksempler fra deres praksis og vignettene (se neste avsnitt om vignetter). Videre hadde jeg utformet oppfølgingsspørsmål som skulle bidra til å utdype vurderingene og se begrunnelsene for vurderingene i lys av den aktuelle konteksten. Det var også spørsmål relatert til hvordan de vurderte at egen kompetanse og erfaring spilte inn på vurderingen og spørsmål som handlet om i hvilken grad eller på hvilken måte de begrunnet vurderingene ut ifra rammebetingelser og policy ved kontoret. Videre hadde jeg spørsmål om hva de oppfattet som utfordringer i arbeidet samt styrker og svakheter ved arbeidet. Jeg spurte dem også om hva de ville gjort annerledes hvis de ikke hadde ressursmessige begrensninger. Da kunne jeg få frem hvordan de ideelt sett ønsket å arbeide, og om det var annerledes enn hvordan de beskrev at det var. Avslutningsvis fokuserte spørsmålene mine på hvordan de ville trekke grensene mellom barneverntjenesten og NAV. Hva vurderte de som egne oppgaver og eget ansvar, og hva tilla de den andre tjenesten (vedlegg 5 og 6).

6.5.2 Spesielt om vignettmetoden

Vignettene var sentrale i intervjuet og inngikk i intervjuguiden (vedlegg 5 og 6). Vignettene er korte historier som beskriver personer, situasjoner eller handlinger med kjennetegn som vurderes å være betydningsfulle i en gitt vurderingssituasjon (Jergeby, 1999:7). En mye referert definisjon av vignetter er Finch sin definisjon (bl.a. Barter & Renold, 1999; Eskelinen & Caswell, 2006). Vignetter defineres som «Short stories about hypothetical characters in specified circumstances, to whose situation the interviewee is invited to respond» (Finch, 1987:105). Dette er også min definisjon av vignetter.

Vignettmetoden har gått under ulike navn, men betegnelsen vignettmetoden/vignettstudier brukes av flere forskere i Norden som har anvendt metoden i forskning om sosialarbeideres vurderinger (bl.a. Egelund, 2008; Grinde, 2004; Jergeby, 1999; Kullberg & Brunnberg, 2007; Skytte, 2002; Terum, 1986) (se også kapittel 2). Jeg bruker derfor også denne betegnelsen. Tradisjonelt er metoden brukt i kvantitative spørreundersøkelser, men den har blitt mer og mer vanlig også i kvalitative undersøkelser (Eskelinen & Caswell, 2006; Hughes, 1998). Jeg

har forsøkt å følge de som har arbeidet med vignettmetoden med en kvalitativ tilnærming og samtidig gjøre eksplisitt rede for hvordan jeg har arbeidet. Noen av kjennetegnene ved metoden går på tvers av metodetradisjoner. Vignettmetoden legger blant annet særlig til rette for å få kunnskaper om profesjonelles forestillinger, forklaringer, normer, vurderinger og etisk stillingtagen (Eskelinen & Caswell, 2006; Finch, 1987; Kullberg & Brunnberg, 2007; Monrad & Ejrnaes, 2012a; Wilks, 2004). Gjennom bruk av vignetter kan en få tilgang til og innsikt i forhold som er uartikulerte eller tatt for gitt.

I kvalitative tilnærminger har vignettmetoden vært brukt på ulike måter. I enkelte sammenhenger har vignettene blitt skriftlig vurdert av informantene først med utgangspunkt i både faste og åpne svarkategorier. Deretter er vignettene drøftet i et intervju (Rahman, 1996), eller som utgangspunkt for spørsmålene i et intervju (Richards, Donovan, Victor & Ross, 2007) eller fokusgruppeintervju (Eskelinen & Caswell, 2006; Grinde, 2004). Ofte deles vignetten opp i flere trinn, hvor informantene først gjør en vurdering av trinn en, så legges det til ytterligere informasjon, og informantene blir igjen bedt om å gjøre en vurdering ut ifra den nye informasjonen som er gitt og så videre (bl.a. Jergeby & Soydan, 2002; Skytte, 2002). Det som kjennetegner min studie er at vignettene ble drøftet som en del av intervjuet. Vignettene ble presentert for sosialarbeiderne i løpet av intervjuet, og drøftingen av vignettene inngikk som en del av intervjuet. Et fleksibelt intervjudesign åpnet for at sosialarbeiderne kunne reflektere over hvordan de ville møtt og vurdert situasjonen beskrevet i vignetten. De ble ikke bedt om å ta stilling ut ifra ferdige svarkategorier. Ofte kommenteres vurderinger av en vignett med at «det kommer an på» (Hughes, 1998). Et kvalitativt design gir mulighet for å utforske hvilke forhold «det kommer an på», og informantene kan definere situasjonen ut ifra sin egen forståelse (Barter & Renold, 1999). Vignettene i min studie var ikke delt opp i flere trinn, men ulike vignetter var utviklet for å gi mulighet for å sammenligne vurderingene av ulike situasjoner.

Utforming og bruk av vignettene

Det understrekes at vignetter må være konkrete og realistiske for at de skal oppfattes som troverdige (bl.a. Hughes, 1998; Jergeby, 1999; Kullberg & Brunnberg, 2007; Rahman, 1996). Ved valg av omstendigheter skal disse være teoretisk relevante for forskningens formål og/eller inspirert av tidligere empiriske undersøkelser (Egelund, 2008; Jergeby, 1999). De bør reflektere vanlige situasjoner, de bør tilby en tilstrekkelig kontekst til at de er forståelige, men bør være vage nok til at deltagerne blir tvunget til å legge til faktorer som influerer deres

vurdering (Barter & Renold, 1999). Disse forholdene har jeg forsøkt å legge til grunn og jeg vil presentere dem i det videre.

Vignettene ble på samme måte som resten av intervjuguiden konstruert med bakgrunn i aktuelle undersøkelser om oppfølging av unge med barnevernsbakgrunn over 18 år (bl.a. Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Clausen & Kristofersen, 2008; Oterholm, 2008a, 2008b; Stein, 2004, 2008), gjennom drøfting av utkast med nøkkelpersoner og veiledere og ved hjelp av intervjuene med barnevernsbarn i arbeidet med avhandlingen. Forhold som varierte i vignettene var ungdommens alder, motivasjon for videre kontakt med barneverntjenesten, grader av utfordringer for ungdommen og hva slags barnevernstiltak som var iverksatt tidligere. Alder har betydning ved at ungdommene må ta stilling til om de vil ha videre oppfølging fra barneverntjenesten når de blir 18 år. Det er også først når de er 18 år at de kan søke sosialhjelp. Motivasjon kan spille inn fordi ungdommen må samtykke dersom barnevernet skal opprettholde tiltak. Den grunnen flest barneverntjenester oppgir for at ungdom ikke har videre tiltak er at ungdommen sier nei til videre tiltak (Oterholm 2008a). Ungdommene har imidlertid anledning til å be om videre oppfølging selv om de har sagt nei først. Vignettene omfattet derfor både ungdom som ønsket videre oppfølging av barnevernet, ungdom som ikke ønsket videre oppfølging og søkte om støtte fra NAV og ungdom som angret på at de hadde sagt nei til barnevernet og søkte om tiltak på nytt. Mange ungdommer med bakgrunn i barnevernet strever på ulike områder. Dette er det forsøkt å ta hensyn til gjennom beskrivelser av grader av utfordringer ungdommene har. Blant annet er en av ungdommene i skole/job, mens de andre ikke har aktivitet på dagtid. Noen av ungdommene strever psykisk eller misbraker rusmidler. Opprinnelig barnevernstiltak som fosterhjem, institusjon eller tiltak i hjemmet, kan både henspille på grader av utfordringer, hvordan barnevernet har vurdert situasjonen tidligere og hvor alvorlig omsorgssvikt ungdommene kan ha opplevd. Tiltakstype kan gi en antydning om kontakt med biologisk families i denne overgangsfasen. Vignettene omfatter derfor ungdom som har vært i fosterhjem, på institusjon og med tiltak i hjemmet.

For at det ikke skulle bli altfor mange omstendigheter å forholde seg til i vignettene, har alle ungdommene hatt tiltak i barnevernet fra de var 10 år. Gjennom oppfølgingsspørsmål var det likevel mulig å snakke om eventuelle variasjoner av tiltakets lengde. En måte å gjøre vignettene så «virkelig» som mulig på, har vært å gi ungdommene navn. De har fått både gutte- og jentenavn uten at kjønnsperspektivet er vektlagt utover dette. Vignettene som

presenteres for sosialarbeidere i NAV bygger på vignettene som presenteres for sosialarbeidere i barnevernet. Ungdommene har den samme bakgrunnen, men de søker også sosialhjelp. Det kan være fordi ungdommene ikke ønsker videre tiltak fra barnevernet, eller fordi barnevernet har sagt nei til videre tiltak.

Fortellingene om Anna og Emil er eksempler på hvordan vignettene er utformet.

Tilleggsopplysninger som ble gitt til sosialarbeiderne fra NAV er skrevet i parentes.

Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år. (Hun søker derfor om sosialhjelp).

Emil er 20 år. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bodd i fosterhjem. Da han ble 18 år takket han nei til videre oppfølging fra barnevernet, men nå angrer han på det. Han er deprimert og har ikke klart å fullføre videregående skole. Han bor på hybel og har hatt litt støtte av fosterhjemmet selv om det ikke er noe offisielt ettervern. Han ber nå om hjelp fra barnevernet. (Han har bedt om hjelp fra barnevernet, men de sier nei til barneverntiltak nå og mener han må søke sosialtjenesten/NAV om hjelp).

Intervjuene foregikk i en overgangstid fra sosialtjeneste til NAV, derfor ble begge formuleringer brukt. Til sammen ble fem vignetter presentert for sosialarbeiderne i barneverntjenesten og fire for sosialarbeiderne fra NAV. Jeg så det som nødvendig å inkludere en situasjon der en av ungdommene ønsket videre tiltak fra barnevernet etter fylte 18 år. Den vignetten ble derfor ikke aktuell for sosialarbeiderne fra NAV å vurdere. Vignettene ble presentert skriftlig for informantene under intervjuet, i tillegg til at jeg leste dem opp. Sosialarbeiderne ble spurt om hvordan de ville forholde seg hvis denne ungdommen tok kontakt med dem og de skulle ta stilling til hva slags oppfølging denne ungdommens skulle få. De ble videre spurt om hvordan de ville vurdere ungdommens situasjon og hvordan de ville begrunne eventuell oppfølging eller ikke. Oppfølgingsspørsmålene i intervjuguiden ble anvendt avhengig av hva sosialarbeiderne selv uttrykte.

6.6 Utvalg

Utvalgsriteriene skal bidra til at relevante informanter, situasjoner og sammenhenger er med i utvalget. Et såkalt strategisk utvalg. Hensikten er å få et utvalg med vesentlig variasjon (Holter, 1996; Mason, 2002:123-124; Ryen, 2002). Et selvfølgelig utvalgsriterium var at sosialarbeiderne hadde erfaring fra å gjøre vurderinger overfor ungdomsgruppen. Informanter fra NAV avgrenset jeg til ansatte som arbeidet etter sosialtjenesteloven.

En forventning om at organisasjonstilhørighet legger føringer for profesjonsutøvelsen er utgangspunkt for studien. Det å ha informanter både fra barneverntjenesten og NAV var dermed en forutsetning for undersøkelsen. De to sentrale utdanningsgruppene i barneverntjenesten og NAV er sosionomer og barnevernspedagoger. Dette er sosialarbeiderutdanninger med noen felleselementer, men med vekt på forskjellige målgrupper. For å inkludere variasjonen i feltet, var det hensiktsmessig at utvalget inkluderte begge yrkesgrupper. Forskjell i utdanningsbakgrunn kunne også være en mulig kilde til variasjon i vurdering av ungdommenes situasjon.

Tidligere undersøkelser har vist forskjeller i rutiner og systematisering av praksis for ettervernet knyttet til størrelse på kontoret (Oterholm, 2008b). Jeg valgte derfor variasjon i størrelse på kontor som et utvalgskriterium. Det er stor variasjon i størrelse på tjenestene i Norge med små barneverntjenester med mindre enn en hel stilling til kontor med over 100 ansatte. De minste barneverntjenester har ofte få eller ingen ungdommer med tiltak i aldersgruppen 18-23 år. For å sikre at kontorene hadde erfaring med ungdom i målgruppen valgte jeg ikke kontor med veldig få ansatte. Av kontekstuelle og praktiske årsaker valgte jeg, der det var mulig, å gjøre intervju med ansatte i barneverntjenesten og NAV i samme kommune.

Det enkelte NAV kontor og den enkelte barneverntjeneste kan være organisert på mange ulike måter og med ulike former for spesialisering. I hvilken grad det er en egen ungdomsavdeling eller spesialisering vedrørende ettervern vil for eksempel gi ulikt utgangspunkt for å gjøre vurderinger knyttet til ungdomsgruppen. Spesialiseringsgrad var derfor også et utvalgskriterium.

Mindre steder eller kommuner kan gi sosialarbeiderne større mulighet til å bli kjent med brukerne fra flere sider enn hva som er mulig på et større sted. Dette kan både oppfattes som en styrke og en svakhet (Fylkesmannen i Nordland, 2006; Hovik & Myrvold, 2001). Muligheten for fleksibilitet i ettervernet har også blitt vektlagt av barneverntjenester i mindre kommuner (Oterholm, 2008b). Et siste utvalgskriterium var derfor å inkludere både større og mindre steder i utvalget med landkommuner og bykommuner.

6.7 Rekruttering og presentasjon av informantene

Utvalg gjøres ofte i flere trinn (Bruhn Jensen, 2002; Ritchie & Lewis, 2003) slik jeg også gjorde. Som beskrevet lå følgende utvalgskriterier til grunn; erfaring med vurderinger om

brukergruppen, utdanning som sosionom eller barnevernspedagog, variasjon i kontorstørrelse, spesialiseringsgrad ved kontoret og kommunestørrelse. Aktuelle informanter var lokalisert innenfor ulike tjenester, og jeg hadde ikke direkte tilgang til informasjon om hvilke sosialarbeidere som arbeidet med ungdom. Jeg henvendte meg til ledere på NAVkontor og i barneverntjenester for å rekruttere aktuelle informanter. Jeg ba om å få intervju ansatte som arbeidet med ungdom i alderen 18 til 23 år og som var barnevernspedagoger eller sosionomer. Mitt inntrykk var at lederne la vekt på å velge den medarbeideren som hadde mest erfaring med arbeid med ungdom fordi det var dem jeg kunne få best informasjon fra.

Selve rekrutteringsprosessen startet med at jeg sendte en e-post med informasjon om prosjektet til leder ved kontoret og ba vedkommende formidle spørsmål om intervju videre til en aktuell saksbehandler. Dersom det tok tid før jeg fikk svar, ringte jeg vedkommende leder. Det var stor variasjon i hvor omfattende hver enkelt rekrutteringsprosess ble. Noen ledere gjennomførte en rask behandling i egen organisasjon, og jeg fikk svar samme dag, eller dagen etter med navn og kontaktinformasjon til den aktuelle sosialarbeideren. Andre steder kunne det ta tid og være nødvendig med flere henvendelser før jeg fikk navnet på en aktuell saksbehandler, som det igjen kunne ta tid å få kontakt med. Det kunne til slutt vise seg at vedkommende likevel ikke hadde anledning til å delta. Jeg kunne iblant være innom fem, seks personer i en tjeneste før jeg fikk kontakt med en som hadde mulighet til å snakke med meg i løpet av de nærmeste ukene. På to NAV kontor fikk jeg nei til deltagelse. Avslaget på det ene kontoret var begrunnet i stor arbeidsbelastning og mange nyansatte. På det andre kontoret var det bare nyansatte, slik at ingen hadde erfaring med arbeid med ungdom. Dette sier i seg selv en del om variasjonen i saksbehandlerens erfaring. Alle barneverntjenestene jeg henvendte meg til sa ja til å delta.

Som erstatning for de NAVkontorene som hadde sagt nei, forsøkte jeg å finne kontor på tilsvarende størrelse. De jeg da forespurte sa ja. På det ene kontoret hadde de et tett samarbeid med barnevernet, og det resulterte i at barneverntjenesten der også ble informert og gjerne ville bli intervjuet. Jeg ønsket ikke å si nei til noen som ville delta i undersøkelsen. I de kommunene NAV kontoret sa nei, hadde jeg allerede gjort avtale med informanter fra barneverntjenesten. Jeg opprettholdt avtalen med dem. Ved noen av de større barneverntjenestene anbefalte leder at jeg intervjuet både en fra tiltaksgruppen og en fra omsorgsgruppen. Det valgte jeg derfor å gjøre i en kommune. Derfor ble det totalt sett flere intervjuer med barnevernansatte. Til sammen gjorde jeg intervjuer på 10 NAVkontor og i 12 barneverntjenester.

Totalt intervjuet jeg 15 sosialarbeidere fra barneverntjenesten. På to av intervjuene var det to til stede slik at det var totalt 12 intervjuer. Jeg intervjuet 12 sosialarbeidere på 10 NAVkontor. På et intervju var det også der to til stede, og på et annet kontor gjorde jeg et kort oppfølgende telefonintervju med en kollega som skulle vært med på intervjuet, men ble forhindret.

Tabell 6.1 Oversikt over antall kontor, størrelse, antall informanter, utdanning og gjennomsnittlige erfaring

Tjeneste	Antall kontor	Antall ansatte ved kontoret	Antall informanter	Informantenes utdanning	Informantenes erfaring, år
NAV	10	5-94	9	Sosionomer	2-22
			1	Barnevernspedagoger	9
			2	Annen høyskole/ universitetsutdanning	21-28
Barneverntjenesten	12	4-71	5	Sosionomer	11-21
			9	Barnevernspedagoger	2-29
			1	Annen høyskole/ universitetsutdanning	8

Informantene hadde fra 2 år til 29 års erfaring. Gjennomsnittserfaring etter utdanning blant sosialarbeiderne fra barnevernet var 13 år og blant sosialarbeiderne fra NAV 12 år. Det var dermed informanter med lang erfaring. De var i alderen 30 til 65 år. Gjennomsnittsalder hos sosialarbeiderne fra NAV var 46 år og hos sosialarbeiderne fra barnevernet 48 år. Alle unntatt en av informantene var kvinner. De fleste hadde jobbet enten i NAV eller i barnevernet, men noen hadde jobbet både i barnevernet og i NAV.

Kontorene sosialarbeiderne arbeidet ved varierte i størrelse fra fire opp til over 90 ansatte. De lå i kommuner eller bydeler med fra ca. 6000 til ca. 80 000 innbyggere. De representerte seks fylker i to statlige barnevernregioner. Barneverntjenestene var organisert på ulike måter med hensyn til hvem som fulgte opp ungdom over 18 år. Det var kontor med egen ettervernskonsulent, egen ungdomskonsulent, team for oppfølging av ungdom under omsorg, team for oppfølging av ungdom, og noen hadde en generalistorganisering. NAVkontorene var også organisert ulikt med hensyn til oppfølging av ungdom. Det var kontor med en generalistorganisering, noen med egne ungdomsteam og på noen var det enkeltsaksbehandlere med ansvar for ungdom. Noen kontor var organisert etter ytelser; sosialhjelp, trygd og arbeid. Andre var organisatorisk inndelt i to avdelinger med publikum og mottak der oppfølging og sosialhjelpsytelser kunne ytes fra begge avdelingene.

Sosialarbeiderne hadde alle relevante erfaringer med å gjøre vurderinger knyttet til ungdom i alderen 18 til 23 år. Det var bare en barnevernspedagog som jobbet på NAVkontor, men det er få barnevernspedagoger i NAV, slik at det var vanskelig spesifikt å rekruttere ansatte med den utdanningen. Tre av informantene hadde annen høgskole- og universitetsutdanning. Disse hadde lang praksis (8, 21 og 28 år) og vil dermed kunne ha tilegnet seg mye kompetanse gjennom å delta i praksisfellesskapet på arbeidsplassen. Totalt sett vurderte jeg at utvalget inneholdt mye av den variasjonen som forekommer i populasjonen og som kunne ha relevans for problemstillingen.

6.8 Gjennomføring

Intervjuene ble gjennomført i perioden fra juli 2010 til mai 2011. De foregikk alle på sosialarbeidernes kontor. De fleste informantene hadde satt av god tid til intervjuet som varte fra en til to timer. De korteste intervjuene skjedde i to barneverntjenester hvor det i løpet av dagen hadde oppstått en akuttsak som sosialarbeiderne måtte delta i, og de hadde derfor mindre tid enn det som var planlagt. Flere kommenterte at de vurderte oppfølging av ungdom som et viktig område å få mer kunnskap om, og de syns derfor det var viktig å delta.

I litteratur om vignettmetoden (bl.a. Barter & Renold, 1999) oppfattes vignetter som en god måte å starte på. Jeg introduserte derfor vignettene tidlig i de første intervjuene, men jeg opplevde da at samtalen ble litt for bundet til intervjuguiden. Det gjorde at jeg valgte å presentere vignettene litt senere i de andre intervjuene. Det vil si etter at jeg hadde spurt litt generelt om hvordan kontoret var organisert, og om hvordan de jobbet med ungdom over 18 år, og om de kunne bruke et eksempel for å beskrive eget arbeid og vurderingene relatert til oppfølging av ungdom. Begrunnelsene for ulike former for organisering ga ofte god informasjon om hvordan de tenkte rundt arbeidet med ungdom. Med denne tilnærmingen kom jeg tett på sosialarbeidernes egne erfaringer. Vignetten åpnet så for å konkretisere vurderingene, som sosialarbeiderne deretter utfylte med egne erfaringer og eksempler. Spørsmålene i intervjuguiden bidro videre til å få en forståelse av konteksten for vurderingene. Det handlet blant annet om rutiner og organisering på kontoret og i kommunen, policy, betydningen av aktuelle rammebetingelser og så videre.

Intervjuguiden fungerte som en sjekkliste over temaer jeg ønsket å belyse. For å legge til rette for at sosialarbeidernes fortellinger fikk best mulig rom, la jeg vekt på å følge informantenes

refleksjoner og ikke ha en bestemt rekkefølge med hensyn til tema med unntak av vignettene som ble presentert i samme rekkefølge til alle. Alle sosialarbeiderne ble bedt om å gjøre vurderinger relatert til alle vignettene. Vignettene tar imidlertid ikke opp alle mulige temaer. Ungdom med nedsatt funksjonsevne er for eksempel ikke et tema som dekkes. Dette var likevel et tema flere av informantene kom inn på. Forholdene som var valgt ut i vignettene så derfor ikke ut til å stå i veien for at sosialarbeiderne kom inn på andre vurderingstema. Temaer som etter deres erfaring var aktuelle. Eksemplene åpnet opp for flere assosiasjoner.

Vignettene kan kritiseres for å være for knappe og ikke gi tilstrekkelig informasjon. Samtidig åpner manglende informasjon for at deltagerne kan definere situasjonen på egne premisser (Barter & Renold, 1999). De fleste sosialarbeiderne hadde mange refleksjoner knyttet til vignettene. Ofte sa de at dette var en ungdom de kjente igjen, for eksempel:

Om vignetten Erik i barnevernet

Ja, Erik kjenner jeg godt. Erik ville vi hatt en plan for lenge før han var 18 år (Sofie).

Om vignetten Anna i NAV

Berit: Den er kjent.

Tone: ja

Vignettene var omfattende nok til at sosialarbeiderne kom på sporet av aktuelle vurderingstema. Vignetter gir likevel ikke nødvendigvis nok informasjon til å ta en beslutning, og de inkluderer heller ikke den sosiale interaksjonen og feedbacken som ellers er en del av et beslutningsgrunnlag. Refleksjoner omkring vignetter starter gjerne med «det kommer an på» (Hughes 1998). Slik opplevde jeg også at mine informanter formulerte seg. De presenterte dermed hvordan de ville vurdert situasjonen hvis den var slik eller slik. De la til informasjon de ville trukket inn i en lignende vurdering i en praksissituasjon. Det ga nettopp informasjon om hva som var sentrale vurderingstema, som var det jeg ønsket å få innsikt i. Drøftingen av vignettene illustrerte hvordan det kunne være aktuelt å vurdere oppfølging av en ungdom i en lignende situasjon. Vurderingen ble en illustrasjon av praksiskunnskap i bruk, slik Richards et al. (2007) formulerer det. Gjennom bruk av vignetter fikk jeg delta i sosialarbeidernes konkrete vurderingsprosess. I tillegg fortalte de ofte om en lignende ungdom som de hadde møtt, og om hvordan de hadde arbeidet med ham eller henne. Vibeke fra barneverntjenesten i H kommune kommenterte det slik da vi snakket om vignetten Anna:

Vibeke: Vi har jo ei sånn ei nå. Hun har også droppa ut.

I: Kan du ikke si litt mer om henne?

Vibeke: *Det er ei jente som bodde i fosterhjem, og så skulle hun et år på folkehøgskole, hun flytta ut, droppa etter hvert ut av folkehøgskolen, kom tilbake til hjemstedet til ingenting. Hun ønska å flytte tilbake til fosterhjemmet (...).*

Vibeke assosierte til ei jente i en lignende situasjon. Elin fra NAV i I kommune sa følgende da vi snakket om vignetten Andreas som hadde en psykisk syk mor:

Jeg sitter og tenker på ei jente som jeg har som har vokst opp med ei psykisk syk mor, og som jeg har jobba mye med (...).

Vurderinger knyttet til vignetter har begrensninger med hensyn til informasjonsmengde. En kan heller ikke ta hensyn til betydningen av den samhandlingen som skjer i en reell situasjon. Ved at sosialarbeiderne også relaterte vurderingene til egne eksempler ble vurderingene rundt vignettene supplert. Informantene brukte sine egne erfaringer både i vurderingen av vignetten, og som en måte å trekke inn supplerende informasjonen og bygge på et videre informasjonsgrunnlag enn opplysningene i vignetten. Jeg opplevde at dette var to tilnærminger som utfylte hverandre. Det ble både gjort en konkret vurdering i løpet av intervjuet, samtidig som informantene refererte til konkrete vurderinger de hadde gjort tidligere.

Når en i ettertid forteller om vurderinger en har gjort, kan det være en fare at en fremstiller sin egen handling som bedre enn den var i situasjonen. Jeg oppfattet det imidlertid ikke slik at sosialarbeiderne bare fortalte om vellykkede eksempler. De var vel så opptatt av å få frem utfordringer i feltet. Jeg opplevde at de beskrev både praksis de oppfattet som ønskelig og praksis de så begrensninger ved og som de opplevde som negativ for ungdommene. Eksempelvis fortalte Elin i NAV om utfordringer i oppfølgingen av en ungdom hun arbeidet med:

Jeg skulle hatt et møte med henne i dag før du kom, men hun kom ikke. Utfordringen er at de sklir unna. Det er i sånne tilfeller jeg skulle ønske jeg hadde mulighet til å dra hjem til henne, hente henne (...) Jeg prøver, men jeg får det ikke til så godt som jeg kunne tenke meg.

Tove på NAV beskrev hvordan oppfølgingene ofte ble annerledes enn hun ideelt sett ønsket:

Søknadene strømmer på, og ventetida er helt maksimal her. (...) Det glipper mange steder, og noen ganger blir det så som så med den samtalen. Målet vårt er at de ikke skal inn her, og å stoppe dem før de kommer så langt at de blir sosialklienter. Vi vil komme inn tidlig med råd og veiledning, men ofte blir det ikke sånn. (...) Køen er lang. (...) Og så får de pengene.

Sofie i barnevernet fortalte at de manglet rutiner for ettervernsarbeidet, og at hun vurderte at det kunne føre til ulik praksis:

I: Har dere rutiner på det med oppfølging etter 18 år, som er skrevet ned?

Sofie: Nei, det er det triste for vår del. Vi hadde tilsyn fra fylkesmannen, og fikk ingen avvik, men vi fikk en merknad på akkurat det. Vi glemmer oss litt bak at vi er en liten kommune. Vi tar erfaringsmessig veldig godt vare på brukerne. De får det de skal ha, men vi har ikke rutiner. Og slike skulle vi ideelt sett snart fått skriftliggjort og fått på plass. Tilsynet handlet om samarbeid med andre, som NAV og psykiatritjeneste. Vi har en stor utfordring på å lage rutiner slik at vi sikrer likhet og at det ikke blir forskjell avhengig av om noen taler din sak.

Eksemplene viser hvordan informantene formidlet utfordringer de møtte i arbeidet.

6.9 Transkribering

Sosialarbeiderne sa alle ja til at intervjuene ble tatt opp med diktafon. Jeg transkriberte alle intervjuene selv. Det å transkribere innebærer å oversette fra talespråk til skriftspråk, og det krever en rekke vurderinger og beslutninger. Da jeg hadde planlagt å gjøre en meningsanalyse, og ikke en språklig analyse, var det ikke nødvendig med en veldig spesialisert transkripsjon (Kvale & Brinkmann, 2009). Jeg har derfor skrevet ordrett, men ikke tatt med pauser, sukk eller fyllord som sies i en muntlig fremstilling som *eh, hm, lissom, på en måte, ikke sant* og så videre. Forøvrig sammenfattet jeg ikke utsagnene eller endret formuleringene, men skrev dem ut slik de ble sagt.

Et velformulert muntlig utsagn kan virke usammenhengende og lite reflektert i en skriftlig tekst (Kvale & Brinkmann, 2009). En muntlig fremføring er for eksempel avhengig av en enklere setningsbygning for at en ikke skal miste tråden. Dette fordi det muntlige er tidsbegrenset og øyeblikksbestemt. En skriftlig fremstilling kan være langt mer komplisert og nyansert (Lindhardt, 1989). I intervjuene opplevde jeg at informantene tenkte høyt. De hadde ikke nødvendigvis ferdige presise svar. Dette fremsto i intervjuet som at de tok spørsmålene alvorlig og at de reflekterte grundig over dem. Mens i en skriftlig gjengivelse kan en slik form virke usammenhengende og slik sett ikke gjennomtenkt. Jeg har derfor avslutningsvis gått gjennom de sitatene jeg bruker i avhandlingen og vurdert om de fungerer skriftlig. Jeg har lagt vekt på å bevare meningsinnholdet, men justert det til en skriftlig form. Etter min vurdering er meningsinnholdet avhengig av at det som er sagt tilpasses en skriftlig form. Dette drøftet jeg også med informantene i intervjuet, og flere understreket at de oppfattet det som viktig at teksten fremsto i skriftlig form.

Eksempelvis i sitatet fra Tove, som ble brukt på forrige side er følgende endringer gjort:

Det er jo bare, søknadene strømmer på, og ventetida er helt maksimal her. (...) Det glipper mange steder, her. Og noen ganger blir det så som så med den samtalen. For ofte da så, hvis de står her da, for m. Målet vårt er at de ikke skal å få dem inn her, og Ikke, å stoppe det m før det kommer så langt at de blir sosialklienter. Ja, veldig tidlig da med en gang kunne gi dem Vi vil komme inn tidlig med råd og veiledning, (...) men ofte så blir det jo ikke sånn (...). Køen er lang. (...) Og så får de pengene. (Overstrøket tekst er tatt ut, og understreket tekst er satt inn).

I arbeidet med transkriberingen hørte jeg gjennom lydfilen to ganger. Jeg skrev nærmest alt første gang, mens andre gang rettet jeg opp feil og utfylte der jeg ikke hadde fått skrevet ned hele utsagnet. Alt ble skrevet på bokmål. Jeg spurte informantene på forhånd om det var greit. Dette ville også bidra til å ivareta anonymitet. For øvrig ble transkripsjonene anonymisert med en gang. Der sosialarbeiderne brukte stedsnavn i løpet av intervjuet ble ikke dette gjort i transkripsjonen. Jeg skrev heller aldri inn navnet deres i utskriftene. Eksemplene sosialarbeiderne omtalte var fra deres side allerede anonymisert.

Utskriftene fra intervjuene var fra 14 til 30 sider med de fleste på rundt 25 sider med enkel linjeavstand. Utskriftene ble sendt tilbake til informantene. Litt under halvparten av dem sendte en tilbakemelding. Kommentarene besto hovedsakelig av at de synes det var rart å lese en slik muntlig tekst, men at de kjente seg igjen i innholdet. En hadde en innholdsmessig kommentar om noe hun oppfattet kunne være uklart og dette rettet jeg opp.

6.10 Analyse

Gjennom arbeidet med transkriberingen ble jeg godt kjent med data. Mens jeg arbeidet med transkripsjonene, noterte jeg sentrale temaer som jeg vurderte som viktig å følge opp. Den overordnede analysestrategien kan beskrives som en hermeneutisk fortolkningsprosess (Kvale & Brinkmann, 2009). Analysen har vært en kontinuerlig frem- og tilbake prosess. Jeg har arbeidet med deler av et intervju i lys av helheten i det enkelte intervjuet og deler av materialet i lys av materialet som helhet. Arbeidet har foregått i flere faser gjennom empirinær koding, temasentrert analyse, sammenligning og bruk av analytiske spørsmål og arbeidet i selve skriveprosessen.

6.10.1 Koding og systematisering av data

I arbeidet med analysen leste jeg først gjennom alle intervjutekstene i sin helhet. Som en hjelp til å starte arbeidet med å systematisere materialet brukte jeg dataprogrammet NVivo. Alle de

transkriberte intervjuene ble lagt inn i NVivo. Jeg leste så gjennom hvert enkelt intervju og kodet teksten med utgangspunkt i det som fremsto som sentrale tema. Jeg startet ut med en hovedsakelig datastyrt koding. Det som fremsto som et hovedtema, på den måten at sosialarbeiderne sa mye om det eller mange sa noe om det, handlet i vid forstand om begrunnelser for om ungdom burde få oppfølging og eventuelt hva slags oppfølging de burde få. Først ble alt som hadde med slike begrunnelser å gjøre kodet til en kategori, deretter ble denne kodet i underkategorier relatert til hva slags begrunnelser det dreide seg om. Jeg jobbet først med intervjuene fra sosialarbeiderne i barneverntjenesten deretter med de fra NAV. Senere sammenlignet jeg begrunnelser på tvers. Det var for eksempel noen vurderingstemaer som alle sosialarbeiderne fra barnevernet sa noe om. Eksempel på disse kodene er: Spesielt ansvar for ungdom under omsorg, stille betingelser for tiltak, andre tjenester kan være mer relevante, betydningen av angrefrist og betydningen av relasjoner. Sentrale vurderingstemaer blant sosialarbeiderne fra NAV ble kodet som: Betydningen av å bli sosialklient, stille betingelser for tiltak, rutiner, oppgavefordeling mellom barneverntjenesten og NAV og betydningen av relasjoner. Dette var koder nær informantenes formuleringer. I kodingen inkluderte jeg mye tekst slik at jeg skulle kunne lese utsagnet i den konkrete konteksten det sto. Likevel måtte jeg også innimellom gå tilbake til selve intervjuet fordi NVivo ikke inkluderte nok tekst.

Det har vært krevende å holde oversikt over såpass mye data fra intervjuene med sosialarbeiderne. Det å legge tekstene inn i NVivo og kode dem hjalp meg til å holde oversikt over mye tekst. Ved å legge alt inn i NVivo har jeg også hatt mulighet til å sjekke ut forhold underveis. Jeg har blant annet brukt muligheten for å sjekke ut forekomst av enkelte ord gjennom spørsmålsfunksjonen (Query), nettopp for ikke å ta for gitt hvilke begreper som brukes ofte. Eksempelvis er det lett å anta at et begrep som *barnets beste* ble mye brukt av sosialarbeiderne fra barnevernet. Det viste seg likevel at bare en av dem brukte denne formuleringen, selv om flere brukte formuleringer som *til det beste* eller lignende. Tilsvarende var det to av sosialarbeiderne fra NAV som brukte formuleringene *barnets beste* og *ungdommens beste*. Et annet forhold jeg eksempelvis sjekket ut var om fastlegen ble nevnt. Flere av informantene fra NAV refererte til et viktig samarbeid med fastlegen. Jeg ble derfor nysgjerrig på om dette også var tilfelle blant informanten fra barnevernet, men ingen av dem nevnte fastlegen.

6.10.2 Temasentrert analyse

Arbeidet med analysen tydeliggjorde at mange vurderingstemaer var i spill. Samtidig var det noen vurderingstemaer de fleste kom inn på. Jeg arbeidet først videre med dem som de fleste nevnte og skrev ut alt som hørte til disse kodene og arbeidet med dem på papir. Temaer som syntes sentrale, i og med at flere av sosialarbeiderne tok dem opp, ble sjekket med henblikk på hva som ble sagt om disse temaene i andre intervju. For eksempel hvis det ikke var kodet noe fra en av sosialarbeiderne på et av temaene så leste jeg gjennom intervjuet med denne informanten for å sjekke om det likevel kunne være sann at denne informanten også sa noe om temaet. Jeg benyttet også matriser for å sjekke ut angående noen av de sentrale argumentene og forsikre meg om at jeg inkluderte alle informantene. Jeg gikk for eksempel systematisk gjennom alle intervjuene for å undersøke om de gjorde et skille mellom ungdom som har vært under omsorg eller ikke. Det ble det da veldig tydelig at dette var sentralt hos sosialarbeiderne i barnevernet, men ikke hos sosialarbeiderne fra NAV.

I en temasentrert analyse kan det være en fare at en mister helheten og at temaene dermed blir løsrevet fra den opprinnelige sammenhengen (Mason, 2002; Thagaard, 2009). Jeg har derfor også arbeidet med å forstå informantenes vurderinger i lys av helheten i det enkelte intervju.

6.10.3 Analyse av vignettene

I tillegg til å ta utgangspunkt i intervjutranskripsjonene som helhet i arbeidet med koding, har jeg analysert vignettene spesielt. Hvordan sosialarbeiderne forsto vignettene kom ikke bare frem gjennom det som ble sagt akkurat når en vignett ble presentert, men gjennom det som ble sagt om lignende situasjoner gjennom hele intervjuet. For å få kunnskap om hvordan sosialarbeiderne for eksempel vurderte ungdommen som ble beskrevet i vignetten om Erik sin situasjon og hvilke vurderingstemaer som var sentrale, har jeg derfor arbeidet med å analysere det som blir sagt gjennom hele intervjuet med henblikk på hva som kunne være relevant for å vurdere Erik sin situasjon. Jeg har gjort det samme med de andre vignettene. I noen intervjuer har for eksempel samtalen tidlig dreid seg om kontorets policy angående oppfølging av ungdom i fosterhjem som går på videregående skole, slik som eksempelet med Erik. Når vi utover i samtalen snakket om Erik, kunne informanten svare at «han ville selvfølgelig fått videre oppfølging, det ville ikke vært noen diskusjon». Dette svaret ga mening ut ifra det som tidligere var sagt om policyen på kontoret. Det syntes lite hensiktsmessig å be informanten gjenta policyen, som vi begge husket at vi akkurat hadde snakket om fordi den var relevant under dette spørsmålet også.

Arbeidet med analysen av vignettene har vært gjort i flere trinn. Først kodet jeg alt som ble sagt i tilknytning til en vignett i NVivo, deretter arbeidet jeg med hele intervjuet for å analysere vurderingen relatert til den enkelte vignett i lys av det som ble sagt i hele intervjuet om vurderingstemaer som kunne kaste lys over forståelsen av den aktuelle vignetten. Så systematiserte jeg vurderingene av den enkelte vignett fra alle sosialarbeiderne i en matrise med tanke på om ungdommen ville fått tiltak og hvilke begrunnelser og vurderingstemaer som hadde betydning. Noen av informantene formidlet en klar stillingtagen til om ungdommen presentert i vignetten ville fått tiltak og eventuelt hva slags tiltak eller ikke ved deres tjeneste. Andre kom i mindre grad frem til en klar konklusjon, men formulerte de overveielsene de ville gjort. Kanskje kunne jeg utfordret informantene mer og fått tydeligere «svar». Samtidig har min hensikt vært å få frem hvilke forhold sosialarbeidere trekker inn i vurderingene. Det er ikke konklusjonen, men heller innholdet i vurderingen som er relevant for avhandlingen. Ungdommenes situasjon er sammensatt og informasjonen i vignettene er begrenset. Dermed kunne det synes urimelig å få informantene til å forholde seg entydig til en situasjon som ikke ble oppfattet som entydig av dem. Det ville heller ikke ha gitt troverdig informasjon om informantene svarte utover det de oppfattet at de hadde grunnlag for å si.

6.10.4 Ulike faser i analysen

Det første arbeidet med analysene omtales som fortolkning på førstegradsnivå med Fangens (2010) terminologi om første, andre og tredjegradsfortolkning. Førstegradsfortolkning innebærer å beskrive hvordan noe er og ofte med begreper nær opp til informantenes egne. Jeg var opptatt av å være i den fasen en stund for å sikre at jeg utviklet en forståelse av materialet som hadde grunnlag i empirien. I analysearbeidet drøftet jeg flere av intervjuene i sin helhet og lengre sitater av intervjuene med andre forskere og veiledere.

Andregrads fortolkninger (Fangen, 2010) handler om å bruke mindre erfaringsnære analyseformer, en går videre i tolkningen og ser nærmere på hva utsagnene kan bety. Materialet fortolkes i lys av ulike kontekster. Det arbeides med sammenligninger og så videre. I analysearbeidet har jeg arbeidet mye med ulike sammenligninger. Jeg har sammenlignet vurderingene av ulike vignetter, i vurderingene hos sosialarbeiderne fra NAV og i barneverntjenestene og i vurderingene hos sosialarbeidere med ulik utdanningsbakgrunn. Det siste var aktuelt i vurderingene til informantene i barneverntjenesten. Der var det flere informanter med sosionom og barnevernspedagogutdanning. Det kan stilles mange spørsmål til en tekst og

ulike spørsmål fører til at ulike meninger i teksten kommer til syne (Andenæs, 1996; Kvale & Brinkmann, 2009:218). Ved å stille de samme spørsmålene til alle tekstene, bidrar det til en systematisk gjennomgang av intervjuutskriftene. Analysen fremstår som et møysommelig arbeid med å konstruere, presisere og nyansere stadig nye spørsmål til det empiriske materialet (Andenæs, 1996). Sentrale analytiske spørsmål jeg har stilt til materialet er følgende:

- Hvilke begrunnelser er sentrale for om barnevernsbarn får videre oppfølging eller for om tiltak avsluttes?
- Hvilke forskjeller og likheter er det i vurderingene knyttet til de enkelte vignettene?
- Hvilke forskjeller og likheter er det i vurderingene til sosialarbeidere i barnevernet og i NAV?
- Hvilke forskjeller og likheter i vurderinger er det hos sosionomer og barnevernspedagoger?

Disse analytiske spørsmålene har særlig bidratt i arbeidet med å gjøre en systematisk sammenligning mellom ulike deler av materialet.

Tredjegrads fortolkninger (Fangen, 2010) handler om fortolkninger av mer underliggende interesser, og er en kritisk fortolkning. Slike fortolkninger gir enda større avstand og et kritisk blikk på prosesser og strukturer. I arbeidet med analysen på tredjegradsnivå har ulike tekster spilt en sentral rolle. Her har jeg hentet inspirasjon fra Smiths (2005) institusjonelle etnografi. Hun oppfatter tekst som den viktigste møteplassen for lokalt hverdagsliv og ekstralokale styringsrelasjoner. «Text perform at that key juncture between the local settings of people's everyday worlds and the ruling relations» (Smith, 2005:101). Med tekst mener Smith alle former for materielle bærere av tegn og mening, både trykt, elektronisk, film, skriftlig og muntlig. Som materiell meningsbærer har tekst den egenskapen at den kan gjentas. Det samme innholdet kan gjentas i ulike situasjoner til ulike tider. Imidlertid må teksten aktiveres lokalt for å ha innvirkning på sosiale aktiviteter. I velferdsorganisasjoners arbeid vil tekst ha en sentral plass gjennom lovgivning, forskrifter, rutinebeskrivelser og så videre. I arbeidet med å undersøke om vurderingene kunne relateres til institusjonelle betingelser var lovtekster og forarbeider til lover betydningsfulle for å se sammenhenger mellom informantenes lokale utsagn og translokale styringsrelasjoner³⁸. Smiths (2005) tenkning bidro for meg til en understrekning av det regulative institusjonelle elementet med Scotts (2008) begreper og betydningen av hvordan denne også kommer til uttrykk gjennom forarbeider til lover og så videre.

---

³⁸ Smith (2005) bruker uttrykkene «relations of ruling» og «ruling relations». Widerberg (2012) har oversatt disse med styringsrelasjoner og jeg følger hennes oversettelse. Jeg forstår Smiths begrep med et lignende innhold som Scott (2008) beskriver i sitt institusjonsbegrep.

I arbeidet med analysen har det teoretiske grunnlaget bidratt til å utvikle forsknings- spørsmålene (jf. kapittel 3), som også har fungert som analytiske spørsmål i arbeidet med å systematisere materialet.

- *Hvordan kategoriserer sosialarbeiderne ungdommene i sine vurderinger?*
- *Hvilke mål beskriver sosialarbeiderne som sentrale for oppfølgingen av ungdommene?*
- *Hvilke identiteter fremstår som dominerende for sosialarbeiderne?*
- *Hvilke forhold inngår i organisasjonens ansvar for ungdommene?*
- *Hvilke institusjonelle logikker legger føringer for sosialarbeidernes vurderinger om oppfølging av ungdommene?*

Endelig har hele skriveprosessen utgjort en viktig del av analysen.

Ofte viser det seg at det først er gjennom skriveprosessen at den uferdige tanken finner klarhet og dybde. Eller det kan vise seg gjennom skriveprosessen at de ideene vi hadde som utgangspunkt, manglet holdbarhet og at vi kanskje må begynne på nytt igjen (Lægreid & Skorgen, 2001:13).

Lægreid og Skorgens formuleringer oppfatter jeg som beskrivende for mitt arbeid. Skriveprosessen har vært en måte å analysere på gjennom å teste ut ulike måter å forstå og presentere materialet, slik Kvale og Brinkman (2009:278) også beskriver det.

Informantene har fått fornavn, og kommunene informantene arbeider i omtales med en bokstav (vedlegg 1). Dette har vært gjort for å gjøre det lettere å følge utsagn fra den enkelte informant (se vedlegg 2 med oversikt over bruk av sitater). Valg av sitater er gjort ut ifra særlig tre hensyn. Sitatet skal synliggjøre innholdet i en type vurdering, variasjon og likhet skal komme frem og alle informantene skal inkluderes i presentasjonen. Gjennom en tilnærming som dekker den variasjonen som fins, forsøker en å rekonstruere hele spekteret av fremtredelsesformer av fenomenet som studeres (Andenæs, 2000b). Dette har vært mitt mål i fremstillingen.

6.11 Vurdering av reliabilitet, validitet og generalisering

I kvalitativ forskning har forskere valgt ulike strategier for å forholde seg til begreper som reliabilitet, validitet og generalisering. Opprinnelig var dette begrep som ble utviklet innen kvantitativ forskning og derfor relaterer de seg også til en viss grad til kvantitative prosedyrer. En del forskere mener at det er u hensiktsmessig å bruke disse begrepene når en skal vurdere kvalitet i en kvalitativ undersøkelse (Fog, 1994; Lincoln & Guba, 1985; Thagaard, 2003). Andre velger å beholde begrepene fordi de er innarbeidet i metodiske vurderinger (Andenæs, 2000b; Fangen, 2010; Kvale & Brinkmann, 2009; Mason, 2002; Silverman, 2006). De som beholder begrepene, fremhever at begrepene ikke må forkastes, men at det må presiseres hva

begrepene innebærer i en kvalitativ tradisjon. Thagaard valgte i tidligere utgaver av sin lærebok om kvalitative metoder ikke å bruke begrepene reliabilitet og validitet, men har i senere utgaver valgt å bruke begrepene fordi det ikke har nedfelt seg noen etablert praksis innenfor kvalitativ forskning som anvender alternative begreper (Thagaard, 2009:22; 2013). Jeg mener at idealene bak bestrebelsene om reliable og valide data er sentrale også i en kvalitativ undersøkelse. Det må imidlertid tydeliggjøres hvordan disse forstås i kvalitative undersøkelser, og hvordan de er etterstrebet i den aktuelle undersøkelsen.

6.11.1 Reliabilitet

Reliabilitet handler om forskningsresultatenes pålitelighet og at de ikke er resultat av tilfeldige omstendigheter (Kvale & Brinkmann, 2009; Silverman, 2006; Thagaard, 2009). I kvalitative studier argumenteres det for at en gjennomiktig forskningsprosess vil gi grunnlag for å vurdere reliabilitet. Ved å gi detaljerte beskrivelser av forskningsprosessen, begrunne valgene som er gjort og gjøre rede for hvordan en har kommet frem til sine tolkninger vil andre kunne vurdere reliabiliteten av dataene (Fangen, 2010; Mason, 2002; Silverman, 2006; Thagaard, 2009).

I kvantitativ vurdering av reliabilitet handler det særlig om hvorvidt forskningsprosedyrene ved å gjentas vil gi de samme resultatene (Andenæs, 2000b; Silverman, 2006). I kvalitative studier er den samme måten å vurdere reliabilitet på problematisk. Det er et poeng at intervjueren kan justere seg etter den enkelte informant, og at intervjuet dermed ikke blir helt likt hver gang. Analysens skrittvis, detaljerte, systematiske, tidkrevende form er heller ikke lett å gjenta. Samtidig er relevans et overordnet krav som skal sikre at fremgangsmåten er tilpasset undersøkelsens formål og resultatene skal ikke være et resultat av tilfeldigheter (bl.a. Andenæs, 2000b; Silverman, 2006; Thagaard, 2009). Vurdering av undersøkelsens kvalitet handler om hele undersøkelsesprosessen. Vurderingen handler om å gi detaljerte beskrivelser av forskningsstrategi, analysemetoder og teoretisk ståsted. Det dreier seg om å reflektere over intervjukonteksten, relasjon til informanter og spørsmålsformulering. En må være nøye med lydopptak, transkribering, drøfte analysen med andre forskere, tenke gjennom presentasjon av data og så videre (Kvale & Brinkmann, 2009; Mason, 2002; Silverman, 2006; Thagaard, 2009). Dette er forhold jeg har forsøkt å etterstrebe gjennom arbeidet med avhandlingen, og som jeg har presentert gjennom metodekapittelet og som derfor ikke gjentas her. Jeg vil likevel kommentere noen forhold spesielt.

Reliabilitet vil også handle om at informantene tør å si sin mening. I hvilken grad er informantenes utsagn til å stole på? Ifølge Kvale og Brinkman (2009) er dette noe som må kontrolleres i hvert enkelt tilfelle. Her vil informantenes tillit til forskeren spille inn. En fordel som fremheves ved vignettmetoden er at det å spørre om konstruerte historier gjør at deltakerne i mindre grad prøver å gi sosialt akseptable svar (Barter & Renold, 1999; Wilks, 2004). Mitt inntrykk var at informantene ga uttrykk for sine synspunkter. De presenterte som sagt både positive og kritiske vurderinger til eget arbeid. Det har også betydning i hvilken grad vignettene oppfattes som realistiske (Egelund, 2008; Jergeby, 1999). Hvis de oppfattes som urealistiske, kan de få informantene til å ta stilling på en måte som ikke er sannsynlig (Jergeby, 1999). Informantene ga uttrykk for at beskrivelsene i vignettene var gjenkjennelige. Jeg oppfattet heller ikke at de gikk lenger i sine vurderinger enn de opplevde å ha dekning for. Vignetter gir også en systematisk måte å sammenligne ulike personers fortolkning av den samme situasjonen (Barter & Renold, 1999; Eskelinen & Caswell, 2006). En fordel med å bruke vignetter i løpet av et intervju er at misforståelser kan oppklares underveis, og at det kan tydeliggjøres hva en svarer ut ifra. Vurderingene rundt vignetten kan også utdypes og det er tema en kan komme tilbake til og utdype gjennom hele intervjuet. En måte å tilstrebe reliabilitet på er også å drøfte materialet med andre forskere (Silverman, 2006). I analysearbeidet har jeg drøftet flere av intervjuene i sin helhet og lengre sitater fra intervjuene med både andre forskere og mine veiledere. Oppsummert mener jeg data som benyttes er pålitelige.

6.11.2 Validitet

Validitet handler om hvorvidt metoden er egnet til å undersøke det den skal undersøke (Kvale & Brinkmann, 2009; Mason, 2002). Er denne fremgangsmåten med hensyn til utvalg, kvalitative intervjuer med drøfting av vignetter, denne analysen og så videre egnet for å si noe om den aktuelle problemstillingen? På samme måte som ved vurderingen av reliabilitet poengteres betydningen av å beskrive hvilke metodiske valg som er gjort, begrunnelsen for dem, og grunnlaget for fortolkningen en har gjort for å gjøre fremgangsmåten transparent og gi grunnlag for vurdering av validitet (Fangen, 2010; Mason, 2002; Thagaard, 2009).

Resultater fra kvalitative undersøkelser kan beskrives som tilstandsbilder, «tykke» beskrivelser og forståelsesmodeller som utvikles i brytningen mellom teori og empiri (Andenæs, 2000b). Arbeidet med avhandlingen har gitt beskrivelser av det som kan forstås

som tilstandsbilder av vurderinger om oppfølging av barnevernsbarn over 18 år. Sammenligningen av vurderinger som utformes innenfor to institusjonelle ordninger har gitt innblikk i hvordan organisasjonstilhørighet kan legge føringer for vurderingene (jf. kapittel 7-10).

Spørsmålet om validitet handler om relevansen av fortolkningene (Mason, 2002:191; Thagaard, 2009). Gjennom analysearbeidet har jeg arbeidet systematisk med å utforske ulike fortolkningsmuligheter. Å stille kritiske spørsmål, lese fra ulike synsvinkler, undersøke avvikende tilfeller, gjøre analyser hvor alle data er inkludert beskrives som hensiktsmessig for å validere data (bl.a. Kvale & Brinkmann, 2009; Mason, 2002; Silverman, 2006; Thagaard, 2009). Det å drøfte intervjuutskrifter og lengre sitater med andre forskere og veiledere har gitt meg ulike blikk på dataene. Jeg opplevde at disse drøftingene minnet meg om ulike tolkningsmuligheter og skjerpet min tenkning rundt hvilke tolkninger som syntes rimelige. I analysearbeidet har jeg blant annet sammenlignet materialet på tvers med utgangspunkt i vurderingene til informanter fra NAV og barnevernet mer generelt, vurderinger av ulike vignetter og vurderingene til informanter med ulik utdanningsbakgrunn. Gjennom systematisk å stille analytiske spørsmål til hele materialet har jeg forsøkt å inkludere alle intervjuene og se materialet i sammenheng. Jeg har også arbeidet med å utforske avvikende tilfeller. For eksempel ble hensynet til barn under omsorg fremhevet av alle informantene fra barnevernet. Det var imidlertid ikke like fremtredende i vurderingen av alle vignettene. Utforskningen av disse forskjellene ga ytterligere informasjon om hvordan ulike hensyn spilte sammen i vurderingene. Jeg har på disse måtene forsøkt å inkludere variasjonsbredden i materialet.

Intern validitet handler om i hvilken grad en undersøkelse er gyldig for det utvalget som er undersøkt (Andenæs, 2000b; Thagaard, 2009). Er det sannsynlig at mine informanter ville gjøre lignende vurderinger, som de gjorde av vignettene, i sitt arbeid? I litteraturen om vignettmetoden er muligheten for å overføre resultater fra vurdering av vignetten til praksis omdiskutert. Flere er skeptiske til en slik overføringsmulighet (bl.a. Finch, 1987; Hughes, 1998; Jergeby, 1999). Andre argumenterer for at dette kan være mulig, men at det blant annet er avhengig av at vignettene oppfattes som relevante og realistiske (Rahman, 1996). Selv om vignetter kritiseres for å presentere en kunstig situasjon, vil vurderingene av dem være nærmere vurderingene i praksis dersom vignettene oppfattes som realistiske og de gir grunnlag for å assosiere til egne eksempler (bl.a. Egelund, 2008; Eskelinen & Caswell, 2006; Hughes, 1998). De fleste av mine informanter kommenterte at beskrivelsene av ungdommene i vignettene var gjenkjennelige. De hadde møtt lignende ungdommer. Flere assosierte til

ungdommer de hadde møtt og begynte å fortelle om dem. Kommentarene til vignettene gir derfor et inntrykk av at situasjonene som beskrives fremstår som aktuelle for informantene. Det gjelder både ansatte i barnevernet og i NAV. Det kunne peke i retning av at de ville gjøre lignende vurderinger i møte med ungdommer i praksis. Dette inntrykket forsterkes også av at informantenes vurderinger av vignettene stemte overens med beskrivelsen av egne eksempler og generelle utsagn om egen praksis. Det at vignetter vurderes av profesjonelle som er kjent med situasjonene, og som gjør tilsvarende vurderinger i sitt arbeid, gjør det mer sannsynlig at de vil gjøre tilsvarende vurderinger i sitt arbeid (Monrad & Ejrnæs, 2012b:146). Samtidig er dette igjen avhengig av hvor presist og troverdig vignettene er beskrevet. Hvis vignettene er helt urealistiske motiverer det ikke til å svare (Barter & Renold, 2000:318). I min undersøkelse opplevde jeg at informantene gjorde grundige vurderinger av vignettene og svarte utførlig.

Det er likevel grunner til å ta forbehold om muligheten for å kunne overføre vurderinger av vignetter til handlinger i praksis. Vignetter er knappe i fremstillingen, og den sosiale interaksjonen er fraværende. Selv om det er begrensninger i hva vurderinger av vignetter kan si om hvordan en handler i konkrete situasjoner, er de nettopp egnet til å si noe om informanternes forståelsesramme og holdninger også selv om vurderingen i praksis kan avvike fra vignetteresultatene (Monrad & Ejrnæs, 2012b:147). Praktikerens vurderinger, uttrykt gjennom bedømmelser av vignetter kan betraktes som et manifest uttrykk for den faglige forståelsen av denne konkrete brukergruppen (Ejrnæs, 2012:122). Når hensikten med en undersøkelse er å få tak i hva slags mening folk tilskriver spesifikke sammenhenger, og hvilke overveielser som gjøres i bestemte vurderinger, blir spørsmålet om hvordan informantene ville handlet i reelle, sosiale situasjoner mindre aktuelt (Barter & Renold, 1999).

If the purpose is, as in our study, to describe how the social workers think and argue and what kind of considerations are related to certain judgements, rather than making «correct» judgements, the question is not highly relevant (Eskelinen & Caswell, 2006:500).

I min undersøkelse er det sosialarbeidernes overveielser som er i fokus. Selv om jeg ikke nødvendigvis kan si at konkrete ungdommer vil bli vurdert slik eller slik, vil det være grunnlag for å si at det er sannsynlig at vurderingstemaene som fremheves av mine informanter også vil være aktuelle i vurderingen av konkrete ungdommer i deres praksis. Jeg vil for eksempel hevde at det er grunnlag for å si at det er sannsynlig at informantene fra barnevernet i sin vurdering av oppfølging av barnevernsbarn vil legge vekt på om han eller

hun har vært under omsorg. Et hensyn som i liten grad ville være aktuelt for informantene fra NAV. Oppsummert oppfatter jeg det som at det er grunnlag for å ha tiltro til undersøkelsens resultater.

6.11.3 Generalisering

Spørsmålet om generalisering handler om i hvilken grad den kunnskapen som produseres i en spesifikk intervjusituasjon kan overføres til andre relevante situasjoner (Kvale & Brinkman, 2009:265). Generalisering handler om ytre validitet, om i hvilken grad resultatene kan gjelde for andre enn de som er undersøkt, om de er holdbare utover den situasjonen de er undersøkt i (Andenæs, 2000b:304). Analytisk generalisering beskrives som den formen for generalisering som er aktuell innenfor kvalitativ forskning (bl.a. Andenæs 2000b, Fangen 2010, Kvale & Brinkman, 2009; Mason, 2002).

En analytisk generalisering involverer en begrunnet vurdering av i hvilken grad funnene fra en studie kan brukes som en rettleiding for hva som kan komme til å skje i en annen situasjon. Den er basert på en analyse av likhetene og forskjellene mellom de to situasjoner (Kvale & Brinkman 2009:266).

Ved å gjøre argumentene eksplisitte gis leseren mulighet til å vurdere hvor holdbar generaliseringen er. Generaliseringens gyldighet avhenger av i hvilken grad trekkene som sammenlignes fra undersøkelsen og til en annen situasjon handler om det samme, noe som igjen er avhengig av en innholdsrik og dyptgripende beskrivelse (Andenæs, 2000b; Kvale & Brinkman, 2009). Materialet inneholder et bredt spekter av vurderinger som sosialarbeiderne må foreta, både gjennom vurderinger av vignettene og gjennom eksempler fra deres praksis. Det består av omfattende beskrivelser.

I hvilken grad jeg kan uttale meg om hvorvidt andre sosialarbeidere vil gjøre lignende vurderinger som mine informanter, handler om flere ting blant annet om hvordan utvalget av informanter er gjort. Utvalget dekker mye av den aktuelle variasjonen med hensyn til organisering og spesialisering i feltet. Sosialarbeiderne arbeidet i barneverntjenester og NAV som var organisert på ulike måter og med ulike former for spesialiseringer. Mønstre som fremtrer på tvers av disse vil derfor sannsynligvis være relevante for ulike organisasjonsformer.

Jeg har ikke intervjuet sosialarbeidere som arbeider i veldig små kommuner. De vil ha mindre erfaring fordi de har kontakt med færre ungdommer. De vil imidlertid kunne kjenne

ungdommene bedre gjennom kjennskap til ungdommene fra ulike arenaer. Kanskje kan det bidra til at andre forhold trekkes inn i deres vurderinger. De vil uansett forholde seg til samme lovverk og de samme institusjonelle logikkene.

Noen særtrekk ved informantene kan peke på at de skiller seg fra andre sosialarbeidere. Sosialarbeiderne har gjennomsnittlig forholdsvis lang erfaring. Det kan være at andre ansatte i barneverntjenesten og NAV har kortere erfaring. Samtidig vil de med lang erfaring kunne være sterkere premissleverandører i de faglige vurderingene i en organisasjon. I utvalget var det bare en mann. Det kan være ulikheter i kvinner og menns vurderinger, som jeg derfor ikke har fått frem. Det er imidlertid en overvekt av kvinnelige sosialarbeidere i disse organisasjonene. Informantene representerer dermed et flertall av populasjonen. På spørsmål om hva sosialarbeiderne oppfattet som betydningsfull kompetanse var det gjennomgående at de i tillegg til kommunikasjonskompetanse fremhevet betydningen av å like og jobbe med ungdom. De pekte på utfordringer i å arbeide med ungdommer som kunne gjøre det annerledes enn å arbeide med andre grupper. Det handlet blant annet om at de oppfattet ungdommene som vare for hvordan de ble vurdert, situasjonen opplevdes mer akutt og mer konfliktfylt. I valg av informanter hadde også lederne ved kontorene lagt vekt på å videreformidle meg den ansatte som hadde spesiell kompetanse i arbeid med ungdom. Kanskje kan en si at vurderingene er særlig representative for de sosialarbeiderne som er spesielt opptatt av ungdom. Det er mulig at det også i andre kommuner er ansatte med dette utgangspunktet som arbeider med denne ungdomsgruppen. De institusjonelle betingelsene vil samtidig være like gjennom lovverket og de institusjonelle ordningene som barnevernet og NAV utgjør. Avhandlingens resultater peker nettopp på hvordan organisasjonstilhørighet har betydning for vurderingene som gjøres. Dersom sosialarbeidere befinner seg i lignende organisasjonsmessige kontekster som mine informanter, oppfatter jeg det som rimelig å anta at de vil stå overfor samme type utfordringer og gjøre lignende vurderinger.

6.12 Ethiske overveielser

Undersøkelsen er tilrådd av Personvernombudet for forskning (vedlegg 3).

6.12.1 Informert samtykke

Utgangspunktet for alle forskningsprosjekter er et informert og fritt samtykke (NESH, 2006:13). Deltakerne skal til enhver tid ha rett til å trekke seg uten at det får negative konsekvenser for dem. Både sosialarbeiderne og ungdommene (se særlig om ungdommene

avslutningsvis) ble informert om at deltakelse var frivillig, og at de hadde mulighet til å trekke seg underveis. Denne informasjonen ble gitt både skriftlig og muntlig (vedlegg 4 og 7).

I et kvalitativt forskningsprosjekt er det ikke alltid mulig å gi en fullstendig informasjon om forskningsprosjektet i starten (Thagaard, 2009). Den som samtykker til å delta kan heller ikke vite hvordan forskeren vil tolke og analysere data. Forskerens fortolkning kan gå utover det informantene oppfatter at forskeren gir uttrykk for under intervjuet. Forskeren kan da ikke vite hvor langt samtykke strekker seg. Det er derfor særlig viktig at deltakerne gir samtykke til presentasjon av resultatene (Thagaard, 2009). Informantene i denne undersøkelsen ble gjort kjent med hensikten med studien og at den skulle inngå i et doktorgradsprosjekt og publiseres i en slik sammenheng. Dette formidlet informantene at de så som positivt. Både sosialarbeiderne og ungdommene ønsket å bidra til en økt forståelse for oppfølging av unge med barnevernstiltak i overgangen til en voksentilværelse.

En måte å gjøre deltakerne kjent med fortolkningen er å presentere resultater for dem underveis. Dette har jeg funnet lite hensiktsmessig da analyse og fortolkningsprosessen har gått over flere år etter at undersøkelsen ble gjennomført. Jeg sendte likevel de transkriberte intervjuene til informantene. Dette var en måte å dokumentere informasjonen om hva de selv hadde sagt. Jeg understreket da at det kunne være rart å lese en muntlig tekst i skriftlig form. Dette bekreftet flere av informantene. Denne bekreftelsen har også gjort at jeg i etterkant har jobbet mer med å gjøre den muntlige teksten skriftlig, slik at innholdet i teksten skal oppleves å være i overensstemmelse med det som ble sagt. Under intervjuene ble det gjort klart for informantene at sitater som ble brukt skulle få en skriftlig form. Noe flere av dem også understreket betydningen av. Det var bare en som ga tilbakemelding på noe hun mente var uklart og som skrev en oppklaring vedrørende dette, som jeg tok inn i utskriften.

6.12.2 Konfidensialitet

Et sentralt forskningsetisk krav er knyttet til konfidensialitet. Den som deltar i forskning har krav på at all informasjon de gir om personlige forhold behandles konfidensielt. Det innebærer at forskningsmaterialet vanligvis anonymiseres (NESH, 2006:18). Gjennom hele forskningsprosessen har jeg vært opptatt av at de som har deltatt som informanter, har skullet kunne bevare sin anonymitet. Jeg har verken på lydopptak eller transkripsjoner tatt med navn på informantene. I transkripsjonene har jeg også utelatt eventuelle stedsnavn som informantene har sagt i løpet av intervjuet. Det er ikke oppgitt på hvilke kontor eller steder

informantene arbeider eller bor. Alle informantene har fått fiktive navn. For å hindre at informantenes kolleger skulle kunne kjenne dem igjen er det ikke spesifisert alder for den enkelte informant. Det er derfor heller ikke nærmere spesifisert utdanningsbakgrunn utover der jeg har gitt eksempler på at sosionomer og barnevernspedagoger gjorde lignende vurderinger. Det har vært særlig for å ivareta anonymiteten til de tre som hadde en annen utdanning enn sosialarbeiderutdanning. Alle unntatt en av sosialarbeiderne var kvinner. Jeg har derfor valgt å anonymisere på den måten at alle har fått kvinnenavn. Alle transkripsjonene er gjort om til bokmål. Dette ble gjort etter avtale med informantene.

Sosialarbeiderne var selv påpasselige med ikke å gi ut taushetsbelagte personopplysninger når de brukte eksempler fra sin praksis. Personene i eksemplene var allerede anonymisert. En av informantene vurderte et eksempel hun fortalte som såpass spesielt selv om det ikke var gjenkjennelig for meg, at hun ba meg ikke bruke det. Dette har jeg tatt hensyn til.

Temasentrerte analyser gjør at det ikke blir så lett å gjenkjenne personer. Det har også gått flere år siden intervjuene og sosialarbeiderne kan ha byttet arbeidssted, kolleger kan ha sluttet og så videre.

6.12.3 Spesielt om intervjuene med ungdom

Unge med tiltak i barnevernet har opplevd belastninger og mange har blitt sviktet i møte med voksne. Det gjør det særlig viktig å være tydelig på hensikten med undersøkelsen og ha en dialog om hvordan data skal presenteres. En fyldig informasjon vil kunne gi grunnlag for informert samtykke. Jeg har derfor forsøkt å være bevisst på hvilke konsekvenser det kan ha for ungdommene å delta, slik Sagatun (2001) drøfter i sin artikkel om kvalitativ forskning med barnevernsbarn. For å få tilgang til ungdommene gikk jeg gjennom barnevernet og andre forskere. Spørsmålet om de ønsket å delta kunne da komme fra noen de kanskje hadde et ambivalent og eller et avhengighetsforhold til. Det kunne imidlertid også være noen de hadde tillit til som spurte dem, og som dermed bidro til at de fikk tillit til forskningen og forskeren. Det kan diskuteres om ungdommer opplever at det er et reelt valg å si nei til deltagelse (Sagatun, 2001). Jeg forsøkte å ta hensyn til dette i intervjuene og understreket overfor ungdommene at det var frivillig å delta. Ungdommene ga eksplisitt uttrykk for at de ville delta, og at de ønsket å bidra med sine erfaringer. Ungdommene fikk tilsendt transkripsjon fra samtalen. Dette for at de skulle være kjent med hva de selv hadde sagt. Ingen av dem tok kontakt i ettertid.

I presentasjon av ungdommenes synspunkter har jeg også lagt vekt på konfidensialitet ved at data er anonymisert. Jeg har derfor ikke oppgitt ungdommens alder på intervjuutidspunktet i sammenheng med presentasjonen av deres synspunkter. Dersom jeg hadde presentert alder og utsagn sammen, ville både de selv og de som formidlet kontakten lettere kunne gjenkjenne dem. Alder er derfor bare oppgitt som en samleinformasjon. Selv om det kunne være av interesse for tolkningen av synspunktet om ungdommen var 20 eller 23 år, lot jeg hensyn til anonymisering gå foran. Det er også et kort aldersspenn det dreier seg om, og for alle var det gått en tid etter at de kunne starte på ettervernstiltak ved 18 år. Hensynet til datas pålitelighet tilsier at innholdet ikke bør forandres selv om det kan være grunn til å foreta symbolske endringer for å ivareta anonymitet (Thagaard, 2009). Jeg har ikke sett grunn til å gi dem en fiktiv alder, men heller latt være å oppgi alder.

Forskeren har ansvar for å unngå at de som deltar i forskning utsettes for skade eller alvorlige belastninger (NESH, 2006:12). Det er blant annet viktig at deltakere i forskningsprosjekter ikke forledes til å gi informasjon som vedkommende vil angre på i ettertid. En god kontakt kan virke forførende slik at en intervjuperson forteller mer enn han eller hun ønsker (Fog, 1994; Thagaard, 2009). Intervjuene med ungdommene handlet om deres synspunkter på oppfølgingen, og i mindre grad om deres historie i barnevernet. Samtidig henger disse forholdene sammen, og ungdommene kom i noen grad inn på egen barnevernshistorie. Likevel fikk jeg ikke inntrykk av at de fortalte mer enn de ønsket. Jeg la også vekt på at den informasjonen de ga ikke ville gå tilbake til deres saksbehandler.

Ungdommene kunne fortsatt være i vanskelige situasjoner. Jeg hadde forberedt meg på at dersom det kommer frem bekymringsfull informasjon som ga grunnlag for å tro at noen av ungdommene trengte spesiell oppfølging, skulle dette ivaretas i samråd med ungdommen. Jeg ville være behjelpelig med å ta kontakt med aktuelle instanser dersom de ønsket det. Gjennom intervjuet fikk jeg inntrykk av at noen av ungdommene fortsatt kunne ha utfordringer for eksempel med hensyn til bolig. Jeg fikk samtidig en forståelse av at de hadde kontakt med aktuelle instanser og på den måten var ivaretatt. Selv om de kunne uttrykke misnøye med oppfølgingen de fikk, formidlet de ikke noe ønske om at jeg skulle gå inn i dette. Jeg oppfattet det som at de forsto min rolle som forsker, og at jeg ikke hadde noe med deres sak å gjøre. Det kan også forstås ut ifra at jeg ikke spurte spesielt om deres historie, men var opptatt av deres synspunkter på den oppfølgingen de hadde fått. En av ungdommene ønsket at jeg skulle formidle tilbake til den som hadde rekruttert ham, synspunkter på et prosjekt som han håpet

ble videreført for andre ungdommer. Dette gjorde jeg. Intervjuet kan ha berørt temaer som ungdommen var i forhandlinger med tjenestene om, og av den grunn ble det ekstra viktig å være tydelig på at jeg hadde en rolle som forsker og ikke hadde noen innflytelse på deres sak, og at jeg heller ikke ville kontakte deres saksbehandler.

Etter intervjuet fikk ungdommene et gavekort på 200 kroner. Dette uttrykte de både overraskelse og glede over. I forskningsfeltet er det omdiskutert om en skal honorere informanter, og i hvilken grad det har innflytelse på synspunktene informantene formidler. I denne sammenheng hadde det ikke betydning for innholdet i intervjuet. Ungdommene fikk gavekortet etter at intervjuet var avsluttet. Dette var ikke noe de var informert om på forhånd. Jeg ønsket på denne måten å vise at jeg satte pris på at de tok seg tid og delte sine erfaringer og synspunkter i et forskningsprosjekt.

Forskere har et spesielt ansvar for å ivareta utsatte gruppers interesser (NESH, 2006:22). Barnevernsforskningen kritiseres for å ha et ensidig elendighetsfokus. Selv om en forholdsvis høy andel barnevernsbarn strever i sitt voksenliv, betyr det ikke at alle gjør det. Jeg har i presentasjonen vært opptatt av ikke å gjøre generaliseringer som medfører stigmatisering. Det er samtidig viktig å synliggjøre levekår og tematisere statens ansvar for grupper som kan ha særlige behov. Gjennom å inkludere ungdommene i intervjuer har jeg ønsket å formidle betydningen av deres stemmer og vise at disse er viktige deler av konteksten for sosialarbeidernes vurderinger.

Del 2

I del 2 presenteres analysen og drøftingen av studiens empiri med utgangspunkt i undersøkelsens forskningsspørsmål. Teori om institusjonelle logikker har fungert som en overordnet ramme, og institusjonelle logikker forstås som organiserende prinsipper som legger føringer for aktørenes handlinger. Bestemte sosialt konstruerte kategorier, mål og identiteter gjøres tilgjengelige gjennom oppmerksomheten som rettes mot dem (Reay & Hinings, 2005; Thornton & Ocasio, 2008; Thornton et al., 2012) (jf. kapittel 3).

Analysen er disponert med utgangspunkt i forskningsspørsmålene på følgende måte:

Kapittel 7: *Hvordan kategoriserer sosialarbeiderne ungdommene i sine vurderinger?*

Kapittel 8: *Hvilke mål beskriver sosialarbeiderne som sentrale for oppfølgingen av ungdommene?*

Kapittel 9: *Hvilke identiteter fremstår som dominerende for sosialarbeiderne?*

Forskingsspørsmålet om *hvilke forhold som inngår i organisasjonens ansvar for ungdommene* berører flere tema underveis i alle kapitlene, og vil derfor også drøftes på tvers av kapitlene. Normativ teori har vært viktig i analysen av de normative institusjonelle elementene i sosialarbeidernes vurderinger. Jeg har videre vektlagt å drøfte empirien opp mot juridiske- og historiske betingelser som uttrykk for institusjonaliserte forståelsesmåter. Lov og forskrifter utgjør den formelle rammen og legitimeringen for sosialarbeidernes vurderinger innenfor offentlige velferdsorganisasjoner. Lovgrunnlaget med forarbeider har derfor fremstått som særlige relevante uttrykk for institusjonaliserte regulative betingelser.

I kapittel 10 drøftes spørsmålet *hvilke institusjonelle logikker legger føringer for vurderingene*. Kapittel 11 redegjør for konklusjonene knyttet til problemstillingen om *hvilke føringer organisasjonstilhørighet legger for sosialarbeideres vurderinger om oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn?*

Hovedtema i avhandlingen er sosialarbeidernes vurderinger, og intervjuene med ungdommene er derfor gitt mindre plass både i datainnsamlingen og i analysen. Samtidig har jeg valgt å presentere ungdommenes erfaringer og synspunkter for å kontekstualisere og kontrastere sosialarbeidernes vurderinger. Ungdommene gir uttrykk for sentrale brukererfaringer på det aktuelle vurderingsfeltet og bidrar til å synliggjøre variasjonen og kompleksiteten i situasjonen. For å holde mest fokus på sosialarbeidernes vurderinger er ungdommens synspunkter i liten grad drøftet. De gir introduksjoner til temaene sett fra ungdommens ståsted.

For ikke å skape forvirring i presentasjonen er det bare sosialarbeiderne som omtales som informanter. De omtales som informanter og sosialarbeidere for å knytte dem til avhandlingens kontekst innenfor NAV og barneverntjenesten. Ungdommene omtales som ungdom selv om de også kan forstås som informanter.

7. Kategoriseringsprosesser

7.1 Introduksjon

Vurderinger i velferdsorganisasjoner innebærer at det må tas stilling til om de som henvender seg faller innenfor organisasjonens oppgaver og har rettigheter til organisasjonens tjenester (Hasenfeld, 2010a). En måte å vurdere om potensielle brukere faller inn under organisasjonens ansvarsområde er å se kunnskapen om brukerne i lys av de kategoriene som oppfattes som organisasjonens ansvar. Som følge av institusjonalisering vil bestemte måter å klassifisere på bli tatt for gitt. Rådende institusjonelle logikker fører til at bestemte kategorier fremstår som relevante i vurderingsprosessen (Thornton & Ocasio, 2008). Hvilke kategorier som oppfattes som relevante, gir innblikk i hvordan sosialarbeiderne forstår sine oppgaver og i hvordan de tolker organisasjonens mandat. I hvilken grad fremstår det forskjeller mellom sosialarbeidernes vurderinger som henger sammen med organisasjonstilhørighet?

Spørsmålet som analyseres og drøftes i dette kapitlet er forskningsspørsmålet: *Hvordan kategoriserer sosialarbeiderne ungdommene i sine vurderinger?* Tradisjonelt beskrives to måter å konstruere kategorier på: Den klassisk aristoteliske hvor kategoriene er gjensidig utelukkende og uttømmende og en prototyp klassifisering utviklet av psykologen Eleanor Rosch. Når en kategoriserer ut fra en prototyp, klassifiserer en ut fra hva en anser som typiske eksemplarer av en kategori. Medlemskap i kategorien er gradert (Myhre, 2012).

Før jeg går inn på kategoriseringsprosessene som kommer til uttrykk i sosialarbeiderne i NAV og barneverntjenesten sine vurderinger, presenteres ungdommenes syn på forskjeller mellom de to tjenestene.

Hvordan så ungdommene på forskjeller mellom NAV og barneverntjenesten?

Fire av ungdommene hadde hatt kontakt med både barneverntjenesten og NAV. To av ungdommene var fortsatt i en situasjon hvor de mottok sosialhjelp. Tre hadde erfaring med å bo både i fosterhjem og på institusjon.

Roger fortalte om en turbulent ungdomstid med flytting mellom institusjoner, fosterhjem, med konflikter, rusmisbruk og slåssing. Da han fikk spørsmål om hva han mente om forskjellen mellom barnevern og sosialtjenesten (det varierte om ungdommene brukte betegnelsen sosialtjenesten eller NAV) svarte han:

Roger: (...) *ikke en dritt*

I: *Nei?*

Roger: *Enkelt og greit egentlig.*

I: *Nei, det var jo enkelt og greit. Hva er likt da?*

Roger: *De kaster penger etter deg, det er det. De lover gull og grønne skoger på begge steder.*

I: *Mm, mm.*

Roger: *Saksbehandleren (på NAV) sier at alt skal ordne seg. Jeg har vært på møte der, gikk og snakka med sjefen til den personen. Han har sagt så mye, men så er det ingenting som skjer.(...) Barnevernet og sosialen er ikke noe bedre. Ingen av dem har vært til noen hjelp i det hele tatt. Bare tull.*

Roger hadde tidligere i intervjuet også formidlet at han hadde opplevd at barnevernet ikke hadde fulgt opp det de hadde lovet ham, og han beskrev nå den samme opplevelsen av NAV. Han fikk penger, men det skjedde ikke noe. Han fikk ikke jobb. Samtidig fortalte han om diskusjoner med saksbehandleren på NAV og om krav som ble stilt. Krav han ikke fant mening i, som å delta i utredninger han hadde deltatt i tidligere, og som han derfor ikke ønsket å gjøre. Han formidlet at han ikke opplevde seg møtt og forstått i den situasjonen han var i. Slik sett var det ikke forskjell på NAV og barnevernet.

Thomas var den andre ungdommen som mottok sosialhjelp. Han fikk også spørsmål om han syntes det var noen forskjeller mellom sosialtjenesten og barnevernet:

Thomas: *Jeg har sosialstøtte til husleie. Det er ikke noen stor forskjell.*

I: *Nei, mellom barnevernet og sosial?*

Thomas: *Nei, litt men ikke veldig.*

I: *Hvis du skulle si noe om forskjellen?*

Thomas: *Sosialen banker ikke på døra mi og lurere på om jeg har det bra.*

I: *Nei.*

Thomas: *På sosialen slipper jeg mye mas.*

Selv om Thomas startet med å si at det var liten forskjell mellom barnevernet og sosialtjenesten, formidlet han at det var en forskjell; barnevernet fulgte tettere opp. Dette synet kom også tydelig frem i løpet av intervjuet. Han opplevde at barnevernet i større grad hadde satt grenser, blandet seg inn i hvordan han hadde levd livet sitt for eksempel med hensyn til alkohol, når han sto opp om morgenen og så videre. Han formidlet at han ikke hadde likt en slik innblanding, samtidig som han ønsket mer hjelp enn det han fikk. Han beskrev sosialtjenesten som noen som ga han penger. De blandet seg ikke inn i hverdagen hans. Han visste ikke hvem som var saksbehandler på NAV. Thomas formidlet mye av det samme som Roger. Han opplevde at han ikke hadde fått den hjelpen han hadde hatt behov for, verken fra barnevernet eller NAV. Han ønsket støtte til et annet liv, men ikke på den måten han hadde fått det.

Morten var den tredje av ungdommene som hadde hatt kontakt med NAV:

I: *Hvordan vil du sammenligne barnevernet og NAV?*

Morten: *For meg har ikke NAV vært i nærheten av det samme som barnevernet, tror jeg. Jeg har ikke vært der så mange ganger. (...) Når jeg har ringt dit, har de ikke skjont noen ting og sendt meg på kurs som jeg plutselig ikke skulle være på. (...) Altså NAV har jeg ikke noe til overs for. Det har bare vært et sted som betaler ut penger til folk som trenger det liksom (...) Jeg syns aldri det har vært noe seriøst.(...) Saksbehandleren skjonte jo ikke noen ting hun heller egentlig. Så jeg bare ga henne opp til slutt.*

Morten formidlet at han opplevde NAV og barneverntjenesten som forskjellige. Han opplevde at NAV ikke hadde satt seg inn i hans situasjon og det førte til at han ga dem opp. Han fortalte senere at han fikk hjelp til å finne jobb gjennom det barnevernstiltaket han var i.

Den fjerde ungdommen som hadde hatt kontakt med NAV, **Håkon**, fortalte at han bare hadde hatt kontakt med NAV angående dagpenger. I det siste hadde han hatt behov for mer støtte, og han hadde da valgt å kontakte barnevernet fremfor å søke om sosialhjelp. Han fortalte at han ikke ønsket å kontakte NAV: «De skal vite alt mulig og det er så sure folk på NAV».

Ungdommene, som hadde hatt kontakt med både NAV og barneverntjenesten, hadde varierte erfaringer med begge tjenestene. De ga imidlertid inntrykk av at det var en tettere oppfølging fra barnevernet.

7.2 Barnevernstiltakets betydning

Ungdom med tiltak i barnevernet kan i 18-årsalderen ha ulike former for hjelpetiltak, de kan være plassert ved tvang, eller være under omsorg og plassert i fosterhjem eller på barne- og ungdomshjem. Plasseringer kan også brukes som hjelpetiltak. Det å overta omsorgen for et barn er et særlig inngripende tiltak, og betydningen av barnevernets rolle som omsorgsgivere var et sentralt tema for informantene. Jeg har derfor valgt å starte med å se på hvilken betydning sosialarbeiderne fra barnevernet tiller barnevernets forpliktelser for ungdom under omsorg, og hvordan det la føringer for deres kategoriseringsprosess.

7.2.1 Barnevernets forpliktelse overfor ungdom under omsorg

Den første vignetten som ble presentert for sosialarbeiderne fra barnevernet handlet om Erik³⁹, som er under barnevernets omsorg. Vignetten var formulert slik:

Erik blir 18 år om en måned. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bor i fosterhjem. Han har et år igjen på videregående skole. Han ønsker å fortsette å bo i fosterhjemmet og de vil også det.

Når Eriks situasjon ble presentert for sosialarbeiderne i barnevernet, ble vurderingen av mulig oppfølging etter 18 år beskrevet som grei. Frida formidlet en typisk vurdering relatert til Eriks situasjon:

Frida: *Ja, han blir boende.*

I: *Ja.*

Frida: *Han blir boende til han er ferdig med videregående i hvert fall. Det diskuterer vi ikke en gang.*

I: *Er det noe som saksbehandler kan bestemme selv, eller skal det opp på et møte?*

Frida: *Vi diskuterer jo alle saker. Men denne her ville det ikke blitt noen diskusjon om.*

(...)

Frida: *Vi tenker jo at når du er under omsorg av barnevernet, må du i det minste få bli ferdig med videregående skole. Det får alle unger. (B kommune)*

Frida var entydig på at Erik kunne bli boende i fosterhjemmet, og at det ikke var nødvendig å drøfte dette på kontoret. Hun formidlet en holdning om at ungdom under omsorg ikke burde

---

³⁹ Siden Erik var under 18 år, ble ikke denne vignetten presentert for informantene fra NAV. For øvrig ble de samme vignettene presentert for begge informantgrupper, ofte med et lite tillegg til informantene fra NAV.

behandles annerledes enn andre unger. Ingri og Jenny i kommune A sa i sin vurdering av Erik:

Ingri: I en slik situasjon ville vi blitt veldig glade. Vi gir en kort informasjon når de er 15 om at de kan få videre oppfølging etter at de er 18. Når de er rundt 17 år, begynner vi å snakke om hva etter 18. Og hvis noen er så klare på det at de vil bli værende i fosterhjemmet, så blir vi veldig glade. Da forlenger vi avtaler, fosterhjem og alt. Vi ønsker at de skal bli boende, i hvert fall til de er ferdig med videregående skole.

I: Så det ville være en enkel avgjørelse?

Jenny: Ja, fosterhjemsavtalen forlenges og vi lager tiltaksplan med mål om litt mer selvstendigjøring. Det er det vi jobber mot. Det er viktig å få fullført videregående skole. (A kommune)

Ingri og Jenny formidlet som Frida at de ville gått inn for at Erik fikk fortsette å bo i fosterhjemmet. Videre fosterhjemsopphold ble forstått som bra for ungdommen. De understreket i sin vurdering at videre tiltak for Erik i barnevernet ville være i overensstemmelse med hvordan de vurderte det som ønskelig å jobbe med barnevernsbarn. Samtidig formidlet de nærmest en lettelse over at Eriks ønsker var i samsvar med hva de vurderte som best. Det ga inntrykk av at det ikke er gitt at barnevernet og ungdommen er enige om videre oppfølging.

Vurderingene knyttet til Erik var entydige blant sosialarbeiderne fra barnevernet. De formidlet at det var en enkel vurdering og konklusjonen var den samme hos alle. Tiltaket som informantene vurderte for Erik var videre opphold i fosterhjemmet, og at en slik ordning i hvert fall skulle vare til han var ferdig med videregående skole. Ingen av sosialarbeiderne fra barnevernet mente at Eriks situasjon måtte opp til diskusjon selv om de pleide å drøfte på kontoret hvordan de skulle gå frem.

Det kan være flere grunner til den sammenfallende vurderingen blant informantene. Erik sier i eksempelet selv ja til ettervernstiltak og innholdet i tiltaket synes å være i overensstemmelse med det sosialarbeiderne vurderte som best. Fosterforeldrene i vignetten var også enige i det videre tiltaket. Vurderingen blir mindre komplisert og lite kontroversiell når det er enighet både om å bli boende i fosterhjemmet og det å fullføre videregående skole.

Videre har Erik vært under omsorg. Det at barnevernet vurderes til å ha et spesielt ansvar for ungdom som har vært under omsorg ble ikke bare uttalt i tilknytning til vurderingen av vignetten om Erik, men det ble markert i mange forskjellige sammenhenger i løpet av intervjuene med alle informantene fra barnevernet. Det skjedde både i forbindelse med vurderingen av vignettene og gjennom bruk av egne eksempler, men også som mer generelle

utsagn om hvordan informantene tenkte om situasjonen for ungdom under omsorg i relasjon til videre oppfølging fra barnevernet etter 18 år:

Sofie: *Jeg tror nok at vi kjenner et større ansvar når de har vært under omsorg. Da er det på en måte vårt ansvar fullt og helt. Jeg tror jeg kan si at det er mye lettere for dem å få videre tiltak, enn det er for hjelpetiltaksungdommene.* (I kommune, min understreking)

Mette: *Når man flytter barn fra foreldrene har man en plikt til videre oppfølging.* (G kommune, min understreking).

Ingri: *Vi har et ansvar fordi vi har tatt omsorgen fra foreldrene. Det er et av de alvorligste inngrepene man kan gjøre i et menneskeliv. Og ansvaret er stort i forhold til å følge dem opp. Jenny: Og å bidra til at de får et godt voksenliv.* (A kommune, min understreking)

Mari: *Jeg tror nok de stiller ekstra sterkt, de som har vært under omsorg. De er liksom våre barn. De er vårt ansvar, kommunens ansvar. Så det er nok kanskje en litt annen type vurderinger som blir gjort rundt dem som har hatt mer kortvarige, mer lette tiltak.* (F kommune, min understreking)

Sosialarbeiderne fremhevet at barnevernet har et større ansvar og et spesielt ansvar for ungdom under omsorg. Ved å overta omsorgen tar en på seg en forpliktelse til å følge opp ungdommene. Det spesielle ansvaret for ungdom under omsorg ble formidlet av alle informantene fra barnevernet. De oppfattet det som at ungdommen nærmest hadde en rett til oppfølging:

Henriette: *Når det gjelder ungdom som vi har omsorgen for, har vi en regel om at vi alltid følger dem ut, sånn at de kommer seg gjennom videregående skole. Det vil si at stort sett så viderefører vi plasseringen i fosterhjemmet.* (C kommune, min understreking)

Forpliktelsen overfor ungdom under omsorg ble beskrevet som så sterk at den var nedfelt som en intern regel. Selv om den ikke ble formulert slik på alle kontorene, ble det likevel formidlet som en innarbeidet holdning og en praksis av alle sosialarbeiderne i barnevernet at ungdom under omsorg burde få oppfølging utover fylte 18 år. Ungdommene ble kategorisert ut ifra om de hadde vært under omsorg eller ikke.

7.2.2 Føringer i barnevernet for oppfølging av ungdom under omsorg

Det at sosialarbeiderne i barnevernet oppfattet det slik at de hadde et stort ansvar for barn og unge under omsorg, kan oppfattes som både betryggende og rimelig. Barnevernets mandat er på vegne av samfunnet å sikre at barn og unge som lever under skadelige forhold får nødvendig hjelp, omsorg og trygge oppvekstvilkår (barnevernloven, 1992 § 1-1), men er dette også et ansvar som gir en særlig forpliktelse juridisk sett når ungdommene er over 18 år? Loven er et uttrykk for hvordan den formelle rammen for sosialarbeidernes vurderinger er institusjonalisert.

Barnevernloven er ikke en rettighetslov, og ettervern er heller ikke en rettighet. Det er opp til kommunen å vurdere behovet i det enkelte tilfelle (Ofstad & Skar, 2009:27-28, Bakketeig, 2008)⁴⁰. I barnevernloven (1992, § 3-1) skilles det ikke mellom unge med ulike typer tiltak. Alle tiltak som er iverksatt før barnet fyller 18, kan opprettholdes etter 18 år. I god tid før 18-årsdagen skal barneverntjenesten vurdere om plasseringen skal opprettholdes eller om ungdommen skal motta andre tiltak etter fylte 18 år. Det skal dermed vurderes om barnevernet skal gi videre oppfølging etter 18 år for ungdom under omsorg. Barnevernlovens § 4-15 omhandler valg av plasseringssted ved omsorgsovertakelse. Fjerde ledd omtaler forhold rundt 18-årsalder.

Knyttet til oppfølging av hjelpetiltak, som omtales i § 4-5 i barnevernloven (1992), er imidlertid videre tiltak etter 18 år ikke spesielt omtalt selv om det sies at barneverntjenesten generelt skal følge nøye med, vurdere om hjelpen er tjenlig og ungdommene skal også ved hjelpetiltak ha en tiltaksplan. Det at det står at videre oppfølging etter 18 år skal vurderes for ungdom under omsorg, og at det ikke formuleres på denne måten for ungdom med hjelpetiltak, kan gi uttrykk for en sterkere forpliktelse for ungdom under omsorg slik sosialarbeiderne formidlet. Imidlertid har departementet flere ganger uttalt, sist i fremlegg til lovendring om oppfølging av ungdom over 18 år, at

(...) det ikke er noe vilkår for å motta ettervern at den enkelte ungdom har vært under barnevernets omsorg. Også de som har mottatt frivillige hjelpetiltak etter § 4-4, kan søke om at etablerte tiltak opprettholdes, eller om andre tiltak (Ot.prp. nr. 69 (2008-2009), :39).

På den ene siden fremholdes det i loven at ettervern skal vurderes for ungdom under omsorg. På den andre siden presiseres det i lovforarbeider at alle ungdommer, uavhengig av tidligere tiltak, kan få ettervern. Det juridiske grunnlaget for å skille mellom ungdom med omsorgstiltak og ungdom med hjelpetiltak vedrørende ettervern fremstår dermed ikke entydig.

Rundskriv til barnevernloven peker også i retning av at det kan være forskjeller i situasjonen for ungdom under omsorg og ungdom med hjelpetiltak (Barne- og familiedepartementet, 2003)⁴¹. Det er på den ene siden ikke en forskjell i mulighet for oppfølging mellom ungdom

---

⁴⁰ Fra 1.1.2014 trådte imidlertid et krav om at tjenester og tiltak etter barnevernloven skal være forsvarlig (barnevernloven, 1992 § 1-4).

⁴¹ Rundskrivet fra 2003 (Barne- og familiedepartementet, 2003) var gjeldende da intervjuene ble utført, men det er samme formuleringer i rundskriv av 2011 (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011) som kom etter at intervjuene var gjennomført.

som har vært under omsorg og ungdom med hjelpetiltak. «I utgangspunktet vil alle typer tiltak etter loven kunne opprettholdes. Dette kan for eksempel gjelde fortsatt fosterhjems- eller institusjonsplassering, eller hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4» (Barne- og familiedepartementet, 2003). Det er eksplisitt formulert at det ikke er forskjell på hvilke tiltak som kan opprettholdes etter 18 år. På den annen side nevnes likevel ungdom som har vært under omsorg spesielt. «Ungdom som har vært under barnevernets omsorg har ofte et mindre og mer sårbart familienettverk enn ungdommer flest» (Barne- og familiedepartementet, 2003). Denne formuleringen viser en forståelse av at ungdom under omsorg kan ha færre muligheter for støtte i egen familie. De samme doble hensyn ble uttalt av departementet i 1998 i arbeidet med å heve aldersgrensen fra 20 til 23 år for ettervernstiltak.

Enkelte høringsinstanser har pekt på at det først og fremst er ungdom som er under omsorg av barneverntjenesten når de blir 18 år som vil ha behov for at tiltak etter barnevernloven opprettholdes. Departementet er langt på vei enig i dette. Departementet mener likevel at det bør være mulig å opprettholde tiltak utover fylte 18 år også for ungdom som det ikke er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for. (...) Det er likevel ingen tvil om at ungdom som har vært under barneverntjenestens omsorg i lengre tid som regel er i en mer utsatt situasjon når de blir myndige enn barn som det ikke er truffet vedtak om omsorgsovertakelse for (...) Departementet har derfor kommet til at det for denne gruppen bør lovfestes en plikt for barneverntjenesten til å vurdere behovet for videre plassering eller andre hjelpetiltak i god tid før vedkommende fyller 18 år og til å utarbeide tiltaksplan dersom ungdommen selv ønsker det (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998), :18).

Selv om departementet fremholder at alle ungdommer med barnevernstiltak bør ha mulighet til ettervern, formidles det en forståelse av at ungdom under omsorg kan være i en mer sårbar situasjon. En sårbarhet som gir forpliktelser for barnevernet.

Ikke bare det nåværende juridiske grunnlaget, men også historien gir uttrykk for hvilke forhold som er institusjonalisert. Hvordan kan oppfatningen av en slik forpliktelse for ungdom under omsorg forstås i lys av lovbestemmelsene historisk? Det var lenge bare ettervernsbestemmelser for ungdom som var plassert i skolehjem (vergerådsloven, 1896 §§ 33 og 36). Selv om allerede Barnevernskomiteen av 1915 (1919) pekte på behovet for ettervern for alle ungdommer som hadde vært plassert, kom ikke dette inn i barnevernsbestemmelsene før vergerådsloven ble erstattet av barnevernloven i 1953. Imidlertid var det fortsatt forskjell mellom ungdom som hadde vært plassert for spesialundervisning og i institusjon for særomsorg og ungdom som var plassert i fosterhjem og på barnehjem. For de førstnevnte skulle nemnda sørge for betryggende ettervern, for de andre skulle nemnda sørge for ettervern når den fant det påkrevd (barnevernloven, 1953 §§ 50 og 51). Muligheten for ettervern for

ungdom med hjelpetiltak ble ikke innført før med barnevernloven av 1992. Historisk kan en derfor si at det er ungdom som har vært plassert på institusjon, og som i dag kanskje ville kommet inn under atferdsparagrafen (barnevernloven, 1992 § 4-24)⁴², som i lengst tid har hatt mulighet og sterkeste forpliktelse til å få ettervern. Ungdom med tiltak i hjemmet har i kortest tid hatt mulighet for ettervern. Denne muligheten kom på et tidspunkt hvor ettervernet i stor grad ble sett på som en unntaksbestemmelse med lov om barneverntjenester av 1992. Historisk sett har barnevernets forpliktelser vart lengst for ungdom som har vært plassert utenfor familien.

Hvis en ser på oppfølgingen av ungdom over 18 år, og til den engelskspråklige terminologien handler den bare om ungdom som har vært under omsorg. Begreper som brukes er *after care*, *leaving care* og *aging out of care*. I England omfatter *leaving care* bare bestemmelser for barn og unge som har vært plassert. Ungdom som får tiltak mens de bor hos foreldre er ikke inkludert i ettervernsbestemmelsene⁴³. Det norske begrepet *ettervern* er ikke på samme måte verken språklig eller tiltaksmessig avgrenset til ungdom som har vært under omsorg (jf. kapittel 1). Denne forskjellen kan også henge sammen med at det er ulike tradisjoner for barnevernets ansvarsområder. Det norske barnevernet kategoriseres som en familieorientert tjeneste, i motsetning til tjenester som er mer rettet mot omsorgssvikt og «child protection».

7.2.3 Vurderinger relatert til ungdom med hjelpetiltak i barnevernet

Sosialarbeiderne fra barnevernet formidlet at barnevernet har et spesielt ansvar for ungdom under omsorg. Hvordan vurderte de oppfølging av ungdom som hadde mottatt hjelpetiltak? I G kommune intervjuet jeg både en informant som jobbet med ungdom under omsorg og en som jobbet med ungdom med hjelpetiltak fra barnevernet. Deres beskrivelser kan eksemplifisere hvilke forskjeller som kom til uttrykk. På avdelingen med oppfølging av ungdom under omsorg var det nærmest en selvfølge at alle skulle få tilbud om videre oppfølging etter 18 år, som i vurderingene om Erik. Da var det også aktuelt at barneverntjenesten betalte økonomiske ytelser til hybel hvis ungdommen bodde på hybel, mens på avdelingen for ungdom med hjelpetiltak ville ungdommen blitt henvist til NAV hvis det var aktuelt å dekke

---

⁴² Atferdsvansker er et begrep som ble introdusert med barnevernloven av 1992. Det vil dermed ikke nødvendigvis være helt overlappende med vergerådslovens begrep «sædelig forkomne». Alvorlige atferdsvansker omfatter alvorlig eller gjentatt kriminalitet, vedvarende bruk av rusmidler eller alvorlige atferdsvansker på annen måte jf. barnevernloven av 1992 § 4-24.

⁴³ http://leavingcare.org/about_care_and_leaving_care/overview/who_is_a_care_leaver, Emily Munro personlig meddelelse.

utgifter til hybel. Det var heller ikke på samme måte en selvfølge at alle ble tilbudt videre oppfølging fra barnevernet etter fylte 18 år når de hadde hjelpetiltak.

En annen vignett, som sosialarbeiderne ble bedt om å vurdere, var Andreas. Han hadde hjelpetiltak fra barnevernet. Vurderingen av hans situasjon kan ytterligere belyse forskjeller i vurderingen av tiltak for ungdom under omsorg og ungdom med hjelpetiltak. Følgende ble presentert for sosialarbeiderne fra barneverntjenesten:

Andreas er 19 år. Han bor hjemme. Familien har hatt hjelpetiltak fra Andreas var 10 år. Han har vokst opp alene med en psykisk syk mor. Hun har i perioder vært innlagt på psykiatrisk avdeling og da har Andreas bodd i besøkshjemmet sitt. Andreas har ikke fullført videregående skole. Han har hatt noen vikarjobber, men er nå arbeidsledig. Han ber om hjelp til å flytte på hybel og jobb. Han mener han trenger å komme bort fra moren sin.

Vurderingene relatert til Andreas var ikke entydige slik de var i eksempelet om Erik.

Sosialarbeiderne sa ikke på samme måte at barnevernet har en forpliktelse og formidlet en usikkerhet om hvordan Andreas sin situasjon ville blitt vurdert i barnevernet. Andreas ble imidlertid vurdert til å ha behov for oppfølging. Informantene viste til at han kunne ha behov for både praktisk, økonomisk og psykologisk hjelp og behov for bistand til å skaffe seg arbeid eller dagtilbud. Flere var også inne på at det var behov for å avklare situasjonen hans ytterligere. De så blant annet behov for å få mer informasjon om morens helsesituasjon og hennes mulighet for å hjelpe Andreas.

Vurderingene om i hvilken grad Andreas ville få oppfølging fra barnevernet kan deles i tre grupper. Noen saksbehandlere ville gitt Andreas tilbud om bistand fra barnevernet til tross for at han ikke hadde vært under omsorg:

Vibeke: Han ville få tilbud om bistand.

I: Fra barnevernet?

Vibeke: Ja, hvis vi tenkte at det var bra.

I: Selv om han ikke har vært under omsorg?

Sara: Ja, det gjør ingenting hadde jeg nær sagt.

Vibeke: Så lenge han har hatt tiltak hele tida, og vi kjenner situasjonen og familien. Når vi vet om omsorgssvikten, ville han ha fått tilbud om hjelp, men på hvilket tidspunkt han ville blitt losa over til NAV, det vet jeg ikke. Det kan jo hende vi ville trukket inn NAV ganske raskt. (H kommune)

Vibeke og Sara formidlet at langvarige tiltak også gir barnevernet en forpliktelse selv om ungdommen ikke har vært under omsorg. De kommenterte imidlertid at de ville hatt, eller de ville forsøkt å få til et samarbeid med NAV rundt Andreas.

Andre saksbehandlere ville bidratt til å iverksette noen tiltak, men så overført Andreas til NAV:

Julie: For det første så hadde jeg kontakta NAV. Vi hadde skaffet ham en saksbehandler der. Så måtte vi ha satt oss ned og snakket sammen. Blant annet måtte vi ha tatt opp: Hva tenker vi i forhold til Andreas? Hva kan vi hjelpe ham med? Hva er best, er det å komme seg ut hjemmefra? Han sier han trenger å komme for seg selv. Hva tenker vi om det? Hva slags tilbud, jobb, kurs kan NAV tilby? Hvordan kan vi få han inn i et system der han kan fungere og bli ivaretatt? Vi kan og begynne å tenke på videregående skoleopplegg. Er det noe på det området vi kan tilby ham? Kan han begynne på voksenopplæring? Hvem kan støtte ham? Hvem skal betale? Hva kan han søke på av lån og stipend? Så vil barnevernet selvfølgelig være inne en stund, men jeg tenker at vi veldig tidlig er ute av en slik sak.

I: Men ville dere ha kunnet hjelpe ham med en hybel, eller ville dere ha gjort noe før dere hadde snakket med NAV?

Julie: Jeg tenker nok at vi hadde kontakta NAV fort. I samarbeid med dem ville vi sikkert ha avtalt en deling. Vi ville ha diskutert hvor lenge barnevernet skal være inne her. Skal vi tenke at vi finner en hybel til han, ordner med det, hjelper ham til å etablere seg, og så overtar NAV i forhold til dette med skole og inntekt? Så om 4-5 måneder er vi ute av systemet, men da har NAV gått inn og overtatt. (D kommune)

Flere viste her til ulike samarbeidsformer mellom barnevernet og NAV. Det kunne for eksempel være at barnevernet etablerte tiltak og at NAV overtok. Det kunne være at NAV sto for det økonomiske, og at barnevernet bidro med råd og veiledning en viss tid og så videre. Den underliggende tenkningen var at NAV skulle overta etter ganske kort tid. De vurderte at Andreas hadde behov for flere av tiltakene hos NAV.

Den tredje måten å møte Andreas på ville være å overføre han direkte til NAV, selv om det ble vurdert at barnevernet kunne ha en mindre rolle i en overgangsperiode:

Monika: Jeg ville ha gått sammen med ham, fått gjort avtale med NAV og kanskje kommet inn via ung i NAV (...). Hvis han var interessert, ville jeg også kontakta oppfølgingstjenesten. (...) Som barneverntjeneste kunne jeg vært en deltaker i en type ansvarsgruppe. (G kommune)

I sammenligning med vurderingene om Erik formidlet sosialarbeiderne i barnevernet en mindre selvfølgelig holdning til å videreføre barnevernstiltak for Andreas. En grunn til at Andreas likevel kunne fått videre tiltak var en vektlegging av at han hadde hatt langvarig tiltak, selv om det ikke var omsorgstiltak. Samtidig var informantene i større grad inne på at NAV skulle trekkes inn. Tenkningen var at NAV skulle stå for de økonomiske tiltakene i en helt annen grad enn de hadde formidlet at NAV burde gjøre i sine vurderinger om ungdom som hadde vært under omsorg.

I vurderingene om Andreas var det i tillegg særlig tre grunner til at sosialarbeiderne vurderte tiltak fra NAV. For det første ble det vurdert at han hadde behov for hjelp til dagtilbud (se

videre om NAV sin rolle vedrørende dagtilbud i kapittel 8). For det andre vurderte de at Andreas hadde behov for hjelp over lengre tid, en grunn som ble nevnt for at NAV burde overta oppfølgingen. For det tredje var Andreas 19 år og han ble derfor vurdert til å nærme seg en alder hvor barnevernstiltak avsluttes. Dette til tross for at barnevernet kan ha tiltak til ungdom fyller 23 år.

7.2.4 Glidende overganger mellom hjelpetiltak og omsorgstiltak

Det er ikke alltid entydige sammenhenger mellom barn og unges omsorgssituasjon og type tiltak. Ungdom med tiltak i hjemmet kan ha levd i en belastende omsorgssituasjon over tid. Der barnevernet vurderer at barn og unge lever i en situasjon med alvorlig omsorgssvikt skal hjelpetiltak være prøvd eller vurdert ikke tilstrekkelig for å bedre barnets omsorgssituasjon før barneverntjenesten foreslår omsorgsovertakelse (barnevernloven, 1992 § 4-12). Ofte har barnevernet vært bekymret for barnas omsorgssituasjon og kjent familien over tid før barna plasseres (Christiansen & Havnen, 2003; Claezon, 1987; Packman et al., 1986). Barn og unge kan også ha stort behov for hjelp, men uten at de får den hjelpen de har behov for. Det kan skje dersom foreldrene sier nei til tiltak, og barnevernet ikke tror vilkårene for bruk av tvang eller omsorgsovertakelse foreligger (Havnen et al., 1998; Stang, 2007).

Noen av sosialarbeiderne fra barnevernet tematiserte da også at det ikke alltid er et klart skille mellom situasjonen for ungdom under omsorg og ungdom med hjelpetiltak:

Susann: I tilfeller hvor vi har hatt omsorgen for en ungdom er på en måte situasjonen helt klar. Det gjelder for dem som vi har hatt langvarig plassert, om det har vært ifølge § 4-4 5. ledd eller § 4-24, eller hva det nå har vært. Men så tenker jeg at noen ganger er det litt tilfeldig hvem man har hatt omsorgen for og hvem man ikke har hatt det for. For eksempel i langvarige barnevernssaker kan de ha hatt hjelpetiltak fra de var 2 år og til de blir 18 år. I sånne tilfeller er man selvfølgelig inne og hjelper dem videre. (K kommune)

Frida: Vi differensierer ikke så mye. Vi er jo selvfølgelig klar over at vi har et spesielt ansvar for dem under omsorg, men vi prøver å bistå ungdommene generelt, der vi kan gjøre det. (B kommune).

Både Susann og Frida formidlet at særlig der det hadde vært langvarige hjelpetiltak kunne det også være aktuelt med ettervern. Imidlertid presiserte de samtidig at de hadde et spesielt ansvar for ungdom under omsorg. Frida sa at de ville gitt Andreas oppfølging, mens Susann ikke trodde at han ville ha fått oppfølging hos dem.

Informantenes vurderinger gir i stor grad uttrykk for en aristotelisk måte å klassifisere på. Det fremstår som avgjørende om ungdommene har vært under omsorg eller ikke. Kategoriene

fremstår som gjensidig utelukkende. Selv om ungdom med hjelpetiltak kan ha vært i en alvorlig omsorgssviktsituasjon lik ungdom under omsorg, har de ikke hatt det samme tiltaket, og tiltaket får særlig betydning for hvilke forpliktelser barnevernet har.

7.2.5 Vurderinger i NAV og betydningen av ungdommenes bakgrunn

Hvordan forholdt sosialarbeiderne fra NAV seg til ungdommens bakgrunn og deres historie i barnevernet? En eventuell overgang fra barneverntjenesten til NAV for ungdom med barnevernstiltak, kan skje på ulike måter. Barneverntjenesten kan i samråd med ungdommen avslutte barnevernstiltak og bistå ungdommen i en henvendelse til NAV, eventuelt avtale videre oppfølging med NAV. Barneverntjenesten kan i samarbeid med ungdommen vurdere at ungdommen har behov for tiltak fra NAV i tillegg til tiltak fra barnevernet, og at barnevernet innleder et samarbeid med NAV etter avtale med ungdommen. Det kan også være at ungdom henvender seg til NAV uten at barneverntjenesten er kjent med dette selv om det fortsatt er barnevernstiltak. Barneverntjenesten kan også ha avsluttet tiltakene sine etter at ungdommen ble 18 år og deretter søker ungdommen sosialhjelp på egen hånd. Da er ikke barneverntjenesten alltid kjent med at ungdommen henvender seg til NAV. Hvilken overgangssituasjon det dreier seg om kan ha betydning for den informasjonen ansatte i NAV får om ungdommen.

Informantene fra NAV fortalte at de ikke alltid var kjent med at ungdommene, som henvendte seg til dem, hadde hatt barnevernstiltak. Det var heller ikke alltid slik at de selv sjekket dette ut hvis ungdom tok kontakt, eller at de tok kontakt med barnevernet hvis det var ungdom med barnevernsbakgrunn som henvendte seg til NAV. Ved ikke å spørre om bakgrunn kommer heller ikke spørsmålet om ungdommen har vært under omsorg eller ikke på dagsorden.

En av vignettene sosialarbeiderne ble presentert for var Anna. Informantene fra NAV fikk følgende informasjon:

Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og avslutte kontakten med barnevernet nå når hun har blitt 18 år. Hun søker derfor om sosialhjelp.

Hanne jobbet i mottaket på et NAVkontor og var kontaktperson opp mot barnevernet. I sin vurdering av eksempelet med Anna formidlet Hanne en typisk vurdering hos informantene fra NAV. Hun sa at hun ville arbeidet for at Anna opprettholdt kontakten med barnevernet så lenge som mulig, og hun begrunnet det med at NAV ikke ville kunne overta den type kontakt:

I: *Du sa at dere ikke kunne ha overtatt den oppfølgingen, eller den kontakten som barnevernet har hatt. Hva tenker du på da?*

Hanne: *Jeg tenker på at vi har ulik lovhjemmel og lovgrunnlag. I barnevernet skal de jo passe på henne på en måte. De skal ha omsorgen for henne. Men så skjer det et skille når de blir 18 år, når det gjelder omsorgsovertagelsen. Vi ville forvente ting av denne personen ut ifra at den er 18 år og voksen (J kommune)*

Hanne pekte på forskjellene i NAV og barneverntjenestens oppfølging. Hun formidlet at hun så på barnevernet som omsorgsgiver. NAV ville hatt andre forventninger til en som er 18 år enn en ville hatt i barnevernet. NAV ville ikke gått inn i rollen som omsorgsperson:

Berit: *Jeg oppfatter barnevernet litt som foreldre som bør holde på ungene sine.*

Tone: *Ja, egentlig.*

I: *Da er ikke ungdommene klienter på samme måte?*

Berit: *Nei*

Tone: *Det handler litt mer om omsorg. (B kommune)*

Etter sosialarbeiderne fra NAV sine vurderinger har barnevernet andre forpliktelser overfor ungdommene enn NAV. Ikke bare vurderes barnevernet til å gå inn i foreldrerollen, sett fra informantene fra NAV, men barnevernet blir også sett på som foreldre som «bør holde på unga sine» og gi dem omsorg. Ungdommene bør bli hos sine foreldre, hos barnevernet.

7.2.6 Føringer i NAV – om unge med barnevernsbakgrunn

Barnevernets forpliktelse til ettervern, i hvert fall for noen grupper av barnevernsungdom, kan spores helt tilbake til vergerådsloven. I hvilken grad sier lovverk noe om NAV har et eget ansvar for ungdom med barnevernsbakgrunn? Er NAV sitt ansvar institusjonalisert gjennom juridiske forpliktelser?

I sosialtjenesteloven (2009) omtales barnevernet kun knyttet til NAV sin opplysningsplikt til barneverntjenesten for barn som lever under alvorlig omsorgssvikt. Det dreier seg om en helt annen situasjon enn oppfølging av ungdom over 18 år. Rett til sosialhjelp har:

De som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller ved å gjøre gjeldende økonomiske rettigheter, har krav på økonomisk stønad (sosialtjenesteloven, 2009 § 18).

Alle som ikke har andre muligheter til inntekt, har rett på sosialhjelp. I rundskriv til sosialtjenestelovens kapittel 5 (Sosial- og helsedepartementet, 2001), som var det aktuelle rundskrivet under datainnsamlingen, nevnes barnevernet knyttet til to forhold. Det ene er opplysningsplikten til barnevernet, og det andre er at det bør undersøkes om barnevernet yter økonomisk støtte før sosialtjenesten gir ikke pliktmessige ytelser. Ungdom nevnes relatert til

foreldres underholdsplikt og mulighet for stipend fra Statens lånekasse for utdanning med vekt på sosialhjelpens subsidiære karakter. Det uttrykkes ikke noe spesielt ansvar for ungdom med barnevernsbakgrunn, men det skal sikres at det ikke gis doble ytelser og at andre muligheter er prøvd før det ytes sosialhjelp. Imidlertid var sosialtjenesten nevnt spesielt i rundskriv til barnevernloven:

Dersom tiltak etter barnevernloven ikke skal opprettholdes, må barneverntjenesten i samråd med ungdommen og i god tid før tiltak etter barnevernloven opphører, undersøke om det er behov for andre tiltak eller tjenester. Dersom det er behov for slike tiltak, vil sosialtjenesten ha et særlig ansvar etter sosialtjenesteloven. I disse tilfellene må barneverntjenesten informere sosialtjenesten om ungdommens behov og eventuelt bistå sosialtjenesten med å finne fram til aktuelle tiltak (Barne- og familiedepartementet, 2003).⁴⁴

Sosialtjenesten ble omtalt som en instans som kan gå inn hvis barnevernet avslutter sine tiltak. I rutinehåndboken for barneverntjenestens arbeid (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006a) omtales også sosialtjenesten som en tjeneste som kan yte tiltak til barnevernsungdom:

Hvis barneverntjenesten kommer fram til at andre instanser (sosialtjenesten) kan yte bedre eller like gode tiltak til ungdommen som barneverntjenesten, skal barneverntjenesten vurdere om ungdommens behov kan ivaretas gjennom andre tjenester og tiltak, for eksempel med hjemmel i sosialtjenesteloven (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006a:103).

Departementet går så langt at de skriver at sosialtjenesten kan være aktuell som erstatning for barnevernet, ikke bare hvis de kan yte bedre tiltak enn barnevernet, men også hvis de kan yte like gode tiltak. Barnevernets rutinehåndbok og rundskriv legger føringer som kan fortolkes som at sosialtjenesten også kan ha et særlig ansvar for unge med barnevernstiltak.

Vurderingene fra sosialarbeiderne fra NAV tydet imidlertid ikke på at de vurderte at de hadde et spesielt ansvar for barnevernsbarn. Ungdommenes bakgrunn var ikke alltid noe de sjekket ut, og den fremsto ikke som relevant i vurderingen av tiltak. Den ga ikke spesielle forpliktelser for NAV. Det må ikke oppfattes som at sosialarbeiderne fra NAV ikke ga uttrykk for et ansvar for ungdommene, men de ga ikke uttrykk for et spesielt ansvar for ungdom med barnevernsbakgrunn. Selv om noen av informantene formidlet at ungdom med barnevernsbakgrunn kunne ha bedre grunner til å henvende seg til NAV enn andre ungdommer.

Lov om sosiale tjenester i NAV gjelder for alle som ikke har andre muligheter uansett årsak. Ut fra en rettssikkerhetsvurdering kunne det vært grunn til å være kritisk dersom unge med

---

⁴⁴ I nyere rundskriv fra 2011 er ikke sosialtjenesten nevnt spesielt, men dette rundskrivet kom etter at mine intervju var gjennomført (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011)

barnevernsbakgrunn ble positivt forskjellsbehandlet i relasjon til andre sosialhjelpssøkere. Samtidig åpnet rundskrivet til barnevernloven for at NAV kunne forstås til å ha et spesielt ansvar for barnevernsbarn ved avslutning av barnevernstiltak.

7.3 Barn eller voksen

Et annet uttrykk for sosialarbeidernes kategoriseringsprosess var kategoriseringen i *barn* eller *voksen*. Betydningen av at ungdommene ved 18 år nådde myndighetsalder med tilhørende rettigheter og plikter som voksne, opp mot usikkerheten på om de kunne ivareta sine egne behov, opptok sosialarbeiderne både fra NAV og barneverntjenesten.

7.3.1 Barnevernets omsorgsrolle

Sosialarbeiderne fra barnevernet formidlet at de var opptatt av at ungdommene burde ta imot videre tilbud fra barnevernet. Selv om ungdommene var 18 år og myndige, ble de likevel oppfattet til å ha behov for støtte fra barnevernet. Gjennomgående sa informantene fra barnevernet at de vurderte det som best for ungdommene at de ble i barnevernet. Julie sa i sin vurdering av Anna⁴⁵ om videre kontakt med barnevernet:

Julie: Jeg ville ha prøvd og motivere henne. Det ville jeg ha prøvd.

I: Ja.

Julie: Hvis hun var helt steil på at hun ville flytte for seg selv, så ville jeg ha forsøkt å finne alternativer. Jeg ville ha trukket inn oppfølgingstjenesten. Og så ville jeg undersøkt om fosterforeldrene kunne tenke seg å følge henne opp, jeg ville vurdert om hybel med tilsyn, kunne være aktuelt.

(...)

Jeg prøver jo å overtale ungdommene til å fortsette i barnevernet, men hvis de ikke er interessert, er det jo ikke noe å gjøre med. (...) Arbeidet handler jo også om å realitetsorientere dem, og samtidig støtte dem i forhold til hva de har fått til, og hva som blir utfordrende. Ofte pleier jeg også å si til dem at de fleste ungdommer jo bor hjemme lenger nå. (D kommune, min understreking)

Julie ville forsøkt å overtale Anna til videre kontakt med barnevernet, slik hun fortalte at hun gjorde overfor andre ungdommer. Det å *motivere* ungdommene til å bli i barnevernet var en formulering som mange brukte. Henvisning til hva som er *vanlig for andre ungdommer* var også gjennomgående.

Lene ga følgende vurdering av ungdommene hun jobbet med:

Lene: De fleste ungdommene jeg jobber med er som store barn. Men alder er så forskjellig. Du kan være kjempemoden når du er 18. Jeg kan se at noen av dem jeg jobber med, kunne ha vært i stand til å flytte ut og ta ansvar for seg selv. Men noen er jo små barn kanskje til de er

---

⁴⁵ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år.

både 22 og 23. Det er ikke alltid alderen som bestemmer hvem de er. (...) Jeg tror ikke det er bra i dag å tenke at når du er 18, så skal du ut. Jeg tror det er bra å tenke på dem som ordinære barn som bor hjemme, svært få av dem flytter ut når de er 18. Og mange av de her barna våre er slettes ikke mer i stand til å flytte ut enn ordinære barn. De har langt mer bagasje enn de fleste andre ungdommer. Du er ikke selvstendig når du er 18 år (L kommune, min understreking)

Lene formidlet at ungdommene kunne ha et omsorgsbehov selv om de var godt over 18 år.

Den kronologiske alderen gir ikke nødvendigvis grunnlag for å vurdere hvor lenge ungdom har behov for støtte. Frida var inne på noe av det samme:

Frida: Barnevernsbarna har ofte dårligere forutsetninger enn annen ungdom. Og så skal de ta større og mer alvorlige valg? Jeg skjønner ikke det. Det har alltid vært en motsetning for meg. Da er det viktig at vi greier å snakke med dem på en måte som gjør at det ikke blir lagt så mye prestisje i de valgene. (...) Si noe om hva vi tror er lurt. «Dette tror vi er det beste for deg. Jeg kjenner deg litt nå, og vi har holdt på lenge, det er derfor jeg sier det jeg sier, men hvis du velger noe annet, hjelper jeg deg selvfølgelig med det». Så ser vi hvordan det går og prøver å gjøre det litt enkelt. (...) Jeg synes ikke alltid at ungdommene har, hva skal jeg kalle det, forstand på hva de sier ja og nei til. Og hvordan kan de ha det? (B kommune, min understreking)

Både Julie, Lene og Fridas vurderinger er eksempler på hvordan sosialarbeiderne fra barnevernet av flere grunner vurderte det som best for ungdommene å bli i barnevernet. Informantene formidlet en tvil om ungdommene forsto sitt eget beste hvis de ville avslutte barnevernstiltak ved fylte 18 år. Tvilen var både knyttet til en forståelse av hva ungdom flest trenger av videre støtte fra familie, og til at barnevernsungdom kan ha spesielle behov som gjør at de trenger videre støtte. Det ble derfor formidlet at ungdommene måtte overtales til å fortsette å ta imot barnevernstiltak, og at å ta imot denne hjelpen ville være å se sitt eget beste.

Ungdommene er i en overgangssituasjon fra å være barn til å bli voksne og formelt samtykkekompetent. Barnevernets vurdering av ettervern starter før ungdommen fyller 18 år, samtidig forutsetter videre tiltak samtykke fra ungdommen. En kan si at sosialarbeiderne fra barnevernet så på ungdommene som fortsatt barn, ikke modne nok psykologisk til å vurdere sin egen situasjon. De gikk inn i en omsorgsrolle. Oppfatningen av ungdom som umodne kan også forstås i lys av forskning på hjernen som viser at hjernen ikke er utviklet før en person befinner seg i 20-årene, og at det er endringene på slutten som fører til økt kognitiv funksjon og bedre emosjonsregulering (Blindheim, 2012; Coleman, 2011; Nordanger, 2014).

Sosialarbeiderne formidlet en forståelse av at de kunne vurdere hva som var best for ungdommene, og at ungdommene ofte ikke hadde kompetanse til å forstå sitt eget beste. Det innebærer en tenkning som kan ligne en form for myk paternalisme. De ville forsøkt å

overtale ungdommene fordi de oppfattet at ungdommene hadde nedsatt kompetanse til å ta avgjørelser på egne vegne. Barnevernloven (1992 § 1-3) med endring fra 2009 sier at opphør av tiltak ved fylte 18 år og avslag på søknad om tiltak etter fylte 18 år skal begrunnes ut fra hensynet til barnets beste. Barnevernet skal også overfor ungdom i ettervernsalder ta stilling til hva de mener er best for dem. Sosialarbeiderne vurderte det som best for ungdommene å bli i barnevernet en stund etter fylte 18 år. Likevel var ikke *barnets beste* en formulering informantene selv brukte. Det var bare en av informantene fra barnevernet som brukte formuleringen *barnets beste* og en fra NAV. I og med at dette er et sentralt prinsipp i barnevernets arbeid, kunne en forventet at dette ble oftere brukt av informantene fra barnevernet. Kanskje kan en mindre omfattende bruk av denne formuleringen være et uttrykk for ungdommens alder. Det kan være grunn til å anta at denne formuleringen ville ha blitt brukt mer hvis det dreide seg om yngre barn.

7.3.2 Myndighetsalder og selvbestemmelse

Betydningen av at ungdommene er myndige ble tillagt særlig vekt i sosialarbeidernes vurderinger. Det ble gjennomgående fremhevet fra informantene i barnevernet at videre barnevernstiltak etter fylte 18 år var noe ungdommene måtte samtykke til. Sosialarbeiderne, som formidlet at de ville motivere ungdommene, understreket også at det var frivillig med videre tiltak. Slik Lene kommenterte Annas situasjon:

Lene: Hvis de vil, må vi slippe dem. Så må de prøve seg på egen hånd (...). Det er jo frivillig. (...) Ja, er hun 18, må hun velge selv. Det er på samme måten som for henne jeg snakket om i stad, og som jeg har jobba med. Hun ville avslutte, ferdig med det. Når hun er myndig, er hun selvstendig. Da kan ikke vi bestemme over henne. (L kommune, min understreking)

Mette pekte på dilemmaer knyttet til selvbestemmelse:

I: Hvis du skulle trekke fram en situasjon som er typisk når dere jobber med ungdom når de nærmer seg 18 år, og det handler om oppfølging videre?

Mette: Vi tenker, i hvert fall jeg, at de bør ta i mot tilbudene våre. Vi jobber for at de skal ta i mot tilbudene våre. Jeg tenker at de tilbudene de får er gode tilbud. Her starter vi i grunnen allerede når de er 16-17 år.

I: Ja.

Mette: Vi snakker med dem om hvor lurt det er å ha med barneverntjenesten videre. Vi trekker særlig fram fordelene med litt økonomisk bistand og sånne ting. Jeg ser jo at mange kan være litt, imot at barnevernet skal være med videre. De er litt lei av at vi som barnevern skal være med å bestemme i deres liv. Noen sier at det er all right å få penger, men de vil vite om barnevernet må være med å bestemme. Og det sier vi at det må vi, for vi skal følge med at det går bra med dem, men at det er frivillig.

I: Ja.

Mette: Og når vi får snakka litt gjennom det, så er det jo også ganske frivillig det tilbudet de får. Det er bare det at vi må ha kontakt og en oversikt. Så de fleste blir med på det. Det er veldig få som ikke tar imot hjelp når det kommer til stykke. De ser hvor lurt det er.

(...)

Ja, vi har jo heller ikke noen tvangsmyndighet. Etter fylte 18 år er det frivillig. (G kommune, min understreking)

Mette reflekterte over dilemmaer knyttet til forholdet mellom ungdommens juridisk alder med rett til selvbestemmelse, og en situasjon der ungdommene ikke nødvendigvis var psykologisk modne. Hennes erfaring var likevel at de fleste lot seg overtale til videre barnevernstiltak.

Informantene fra barnevernet understreket at det er frivillig for ungdommene med videre tiltak. I betydningen av at barnevernet ikke kan pålegge tiltak. Selv om de forsøkte å formidle hva de mente var best for ungdommene, og at det var å opprettholde tiltak i barnevernet, fremhevet de at det var ungdommens valg. Å bestemme over en myndig person vil være en form for paternalisme i retning hard paternalisme; å overstyre en persons informerte og frie valg (Nortvedt, 2008).

Sosialarbeiderne fremhevet også betydningen av å være i dialog med ungdommene. I kommentarer til vignettene var noe av det første informantene sa at de ville begynne med å ha en samtale med ungdommen. «Jeg ville tatt en prat med han» var utsagn som gikk igjen. For å avklare situasjonen var det å snakke med ungdommene et første skritt. Dette kan synes selvfølgelig, men det er mange undersøkelser som viser at de ansatte i barneverntjenesten ofte ikke snakker med barna til tross for at dette vektlegges i lovgivning og veiledere og at brukermedvirkning har fått økt oppmerksomhet de siste årene (bl.a. Christiansen, 2012; Skauge, 2010; Stang, 2007; Strandbu, 2011).

Sosialarbeiderne fra barnevernet fortalte at de ville drøftet videre tiltak med ungdommene.

Vibeke formulerte seg slik:

Vibeke: Vi har det i rutinene våre at det ungdommen ønsker skal være veldig retningsgivende for oss. (...) Jeg tror det er viktig å snakke med dem og lytte. Gi dem følelsen av at de har litt styring på livet sitt. Det tror jeg er viktig. (H kommune)

Vibeke formidlet både at det var formulert i rutinene deres, men også at hun selv mente at det var viktig å lytte til ungdommene, og at deres ønsker skulle følges. Vektleggingen av å få frem ungdommens synspunkter kom videre frem i svarene på spørsmålet om hva slags kunnskaper informantene oppfattet som sentrale i arbeidet med ungdom. Monika arbeidet med hjelpetiltak for ungdom:

I: *Hva tenker du om hva slags kunnskap man må ha for å jobbe med ungdommene?*

(...)

Monika: *Jeg sa det senest til en gutt i dag. Det ene er fagkunnskapen. Det andre er hver enkelt ungdom sin kunnskap. For ungdommene gir masse tilbake, og vi lærer. Den kunnskapen som ungdommene gir, er den kunnskapen jeg faktisk bruker i min hverdag.* (G kommune)

Monika understreket betydningen av den kunnskapen ungdommen formidlet om sin situasjon. Det å inneha kommunikativ kompetanse ble gjennomgående fremhevet som betydningsfullt av alle sosialarbeiderne.

7.3.3 Både barn og voksen

Sosialarbeiderne i barnevernets vurderinger ga uttrykk for at de på den ene siden kategoriserte ungdommene som barn, men på den andre siden også som voksne. Tenkning om det å kategorisere kan tydeliggjøre hvordan dette kan forstås. Det å definere barn som alle under 18 år med henvisning til myndighetsalder vil være en aristotelisk måte å klassifisere på (kategoriene er gjensidig utelukkende) (Myhre, 2003). En prototypisk kategorisering av *barn* vil være å ta utgangspunkt i det en assosierer som typisk for *barn*, som ofte er at barn er små, sårbare og avhengig av andre, mens det en forbinder med å være voksen er en som er stor og ansvarlig for sine handlinger (ibid.).

I sosialarbeidernes vurderinger fremstår begge måtene å kategorisere på. Ungdommene har trekk fra det en vil tenke som prototypisk om barn. De er umodne og har behov for omsorg fra andre. Samtidig, når ungdommen fyller 18 år, er hun eller han juridisk myndig og ut ifra en aristotelisk forståelse av kategorisering over i en annen kategori; i voksenkategorien. Kronologisk alder blir avgjørende for å vurdere om en er barn eller ikke. Ungdom over 18 er ikke lenger mindreårige og har rettslig handleevne (jf. vergemålsloven, 1927)⁴⁶. Tiltak kan ikke videreføres eller settes i verk uten at ungdommen samtykker med unntak av tiltak etter atferdsparagrafen (barnevernloven, 1992 § 4-24). Denne paragrafen i barnevernloven ble lite omtalt av informantene, det kan ha sammenheng med at de fleste eksemplene dreide seg om andre situasjoner. Selv om sosialarbeiderne fortalte at de også prøvde å overtale ungdommene, understreket de ungdommens rett til selvbestemmelse. Et typisk kjennetegn ved voksne er at de bestemmer selv. Voksnes selvbestemmelsesrett gir dem også ansvar for å velge:

Julie: *Jeg synes også det er vanskelig at en skal begynne å prate om dette så tidlig, det vil si når de bare er 16-17 år. Andre gleder seg til å fylle 18 år, men det er vanskelig for dem som vi*

---

⁴⁶ Ny vergemålslov trådte ikke i kraft før i 2013 (vergemålsloven, 2010).

snakker med ettersom de skal ta så mange valg. I tillegg trenger de jo mer oppfølging enn andre. Ungdom generelt bor jo dessuten lenger hjemme også. (D kommune)

Selv om det vurderes som vanskelig for ungdommene at de må velge så tidlig, må de bestemme selv. Det kan være uttrykk for at ungdommen ikke vurderes til å ha de prototypiske kjennetegnene til voksne som det å kunne ta ansvarlige og informerte beslutninger.

Til tross for at en kan problematisere forholdet mellom psykologisk alder og juridisk myndighetsalder, er juridisk myndighetsalderen avgjørende for at ungdommene må og har rett til å ta stilling til videre tiltak. Dette synes også å ha betydning for om ungdom får videre oppfølging. I en surveyundersøkelse til barneverntjenestene (Oterholm, 2008a) om oppfølging av ungdom over 18 år ble det at ungdommen sa nei til videre tiltak nevnt som den hyppigste årsaken til at barnevernstiltak ble avsluttet.

Myndighetsalder og aldersgrense – historiske skillelinjer

Informantenes vurderinger med vekt på frivillighet og autonomi kan forstås som en del av en bevegelse mot større rettigheter for barn og unge (jf. kapittel 4). Ungdom over 18 år har rettigheter som voksne og selvbestemmelse. Med vergerådsloven kunne barn beholdes i familie, barnehjem eller skolehjem til de ble 18 år og i skolehjem knyttet til særavdeling til fylte 21 år, og de kunne få ettervern ved avslutning av oppholdet (vergerådsloven, 1896 § 39). Den gang var det en todelt myndighetsalder på 18 og 21 år. Tiltak for ungdom i skolehjem gikk da utover myndighetsalder og videre tiltak var ikke avhengig av ungdommens samtykke. Lovgivningen ga uttrykk for en sterkere paternalistisk holdning enn den gjør i dag.

Med barnevernloven av 1953 ble 21 år beholdt som grense for alle plasseringer, men ettervernet kunne vare til 23 år, selv om myndighetsalderen da var 21 år for alle. På 1980- og 1990-tallet skjedde det en økt vektlegging av barn og unges rettigheter gjennom blant annet FNs barnekonvensjon, som kom i 1989. Barn og unge ble tilskrevet større autonomi. Klientens selvbestemmelsesrett er også et sentralt prinsipp i sosialt arbeid og i sosialarbeideres yrkesetiske grunnlagsdokument (jf. kapittel 5).

Etter hvert ble myndighetsalderen 18 år. Med barnevernloven av 1992 skulle ikke tiltak kunne pålegges og nærmest heller ikke vedtas for unge over 18 år. Unntaket var tiltak for unge som kategoriseres med alvorlige atferdsvansker. Det innebar også en forståelse av at ungdommene

kunne benytte de generelle tjenestene for voksne (NOU 1985:18; Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)) (jf. kapittel 4).

En forståelse av at ungdommene også har behov for videre støtte utover myndighetsalder ble vektlagt i argumentasjonen for å utvide aldersgrensene fra 20 til 23 år, og som ble vedtatt i 1998. Endringen var begrunnet i barnevernsbarns sårbarhet og behov for videre støtte i overgangen til en voksentilværelse, slik andre ungdommer også har behov for, men med bakgrunn i at barnevernsbarn har en manglende mulighet for støtte i eget nettverk (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)). Ungdommene selv var også en viktig pådriver for endringen (jf. kapittel 4). Historisk har barnevernets tiltak ofte gått ut over myndighetsalder.

Både barn og voksen

Sosialarbeiderne forsto ikke ungdommene som prototypisk voksne som kan klare seg selv. En forståelse av at ungdommene er sårbare med behov for støtte, som også er uttrykt i lovforarbeidene om heving av aldersgrense, ble formidlet av informantene. Ungdommene oppfattes å ha trekk som kjennetegner barn, samtidig som de forstås som voksne ut ifra sin kronologiske alder som myndige personer med selvbestemmelsesrett. Sosialarbeiderne i barnevernet formidlet en forståelse av ungdommene som både barn og voksne. De forstås i en overgang mellom barn og voksen.

7.3.4 Voksen i møte med NAV

Ikke bare sosialarbeiderne fra barnevernet, men også sosialarbeiderne fra NAV problematiserte forholdet mellom juridisk alder og psykologisk modenhet. Hanne arbeidet i mottaket på et NAV kontor:

Hanne: Det er dette som er litt vanskelig. Det handler om en juridisk alder. Det er ikke sånn at en er blitt så forferdelig mye mer voksen når en blir 19 enn en var tidligere. Men når en blir 18, ligger det der, at en er voksen. Det handler om forsørgelsesplikt egentlig. Noen ganger er jo dette ungdom som ikke har kontakt med foreldrene. Da kan en jo på en måte si at det er barnevernet som har forsørgelsesplikten, og at den opphører når barnet blir 18. Og vi i NAV går ikke inn og har forsørgelsesplikt for dem.

(...)

De er på en måte ikke i stand til å nyttiggjøre seg av det tilbudet vi har på grunn av alderen sin. Det synes jeg faktisk er vanskelig. Uavhengig av om de trenger hjelp eller ikke, er en 19-åring i stand til å ta vare på seg selv eller ikke?

(...)

Det er mange ting en ikke egentlig tenker på når en sitter der med en 35-åring foran seg. Med en 35-åring tar en mye for gitt. Men med en 18-, 19-, 20-, 21-åring? De er jo i et vakuum egentlig da. De har formelt plikt til å ta ansvar for seg selv, men det handler jo om en modningsprosess. Dette synes jeg er litt trøblete. Vi har et repertoar som egentlig legger til grunn at du er ferdig modna når du er 18 år. (J kommune)

Hanne pekte på utfordringene de hadde i NAV i arbeidet med ungdommer som de opplevde at ikke nødvendigvis kunne nyttiggjøre seg tilbudet deres. Et tilbud som etter hennes vurdering i større grad var tilpasset voksne i stand til å ta vare på seg selv i motsetning til hva hun opplevde at en del ungdommer kunne. Laila arbeidet på et annet NAVkontor og viste til noen av de samme utfordringene:

Laila: Vi har mange ganger vært ganske fortvila fordi barnevernet hadde mye å gjøre og ønsket å skrive ut ungdommene ved fylte 18 år. En 18-åring vil fryktelig gjerne være myndig, men de er jo ikke selvstendige når de er 18 år. Og når de har hatt et hjelpebehov, og kommer til sosialtjenesten og får helt andre satsers på hjelpen sin. De får ingen tett oppfølging. Da er det ikke så lett å være 18 år og selvstendig likevel. (G kommune)

Både Hanne og Laila, som også andre av informantene fra NAV, pekte på at den juridiske alderen ikke alltid tilsvarer den psykologiske. Sosialarbeidere fra NAV formidlet også en opplevelse av at selv om ungdommene juridisk sett var myndige, kunne de fortsatt ha behov for tett oppfølging. Forståelsen av ulike måter å kategorisere på kan også belyse deres vurdering. Juridisk er det et skille ved 18-årsdagen, som kan gi mulighet for tiltak fra NAV. Loven definerer deg som voksen. Ut ifra en aristotelisk form for kategorisering er du enten barn eller voksen, og du er voksen når du er myndig. Samtidig oppfattet informantene at ungdommene hadde behov for en tett oppfølging. De formidlet at det ungdommene trengte var en annen oppfølging enn det NAV kunne gi, fordi de var organisert mot voksne brukere. Ungdommene ble vurdert til å ha behov for en oppfølging barn kan trenge, og som sosialarbeiderne fra NAV knyttet til barnevernet.

Eva arbeidet ved et annet NAV kontor, og sa om vignetten Anna⁴⁷:

Eva: Jeg ville vært ganske tydelig på hva hun kunne forvente. Så hvis hun flytter for seg selv, må hun dokumentere, og vi vil stille vilkår om at hun skal være arbeidssøker. Siden hun er over 18, må hun registrere seg på nav.no og være aktiv jobbsøker. (F kommune)

I NAV er det forventninger om at ungdommene gjennomfører oppgaver som voksne klarer og må dersom de er arbeidsledige. Oppgavene ble ikke bare formulert som forventninger, men stilt som vilkår.

---

⁴⁷ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og avslutte kontakten med barnevernet nå når hun har blitt 18 år. Hun søker derfor om sosialhjelp.

Trine hadde ansvar for ungdom ved et NAV kontor:

Trine: En stor forskjell er at når du er under barnevernet, så er du barn og har mange flere rettigheter. Du har imidlertid ikke pliktene som en voksen har, men når du er 18, er du myndig og definert voksen uten at du nødvendigvis er det. Sånn er loven. Plutselig skal en følge lov om sosiale tjenester, og i den er det veldig tydelig at en kan ha rettigheter, men en har og plikter. Den endringen ser jeg jo mange ganger er et lite sjokk for den det gjelder. Plutselig får de ikke bare utbetalinger, men vi stiller krav. Og vi setter kjapt vilkår. (E kommune)

Når ungdommene tar kontakt med NAV, behandles de som voksne. Det innebærer, slik informantene så det, at det er en mindre tett oppfølging og at det stilles krav og vilkår. Det gir en forståelse av at voksne må ta et ansvar og oppfylle forpliktelser som barn ikke i samme grad kan og må. Informantene fra NAV ga også uttrykk for at de tok stilling til hva de vurderte som best for ungdommene. Samtidig la de vekt på å lytte til ungdommens synspunkter, slik Tea formulerte seg:

*I: Kan du si noe om hva slags kunnskaper du tenker er viktig for dem som skal jobbe med ungdom?? Hva tenker du er viktig for å forstå situasjonen deres og finne de gode tiltakene?
Tea: Jeg tenker nok at det først og fremst er viktig å høre hva de selv sier for noe. (L kommune)*

Ida sa:

Ida: Man skal snakke med mennesker. Det har noe med kommunikasjon å gjøre. Hvordan en kommuniserer. Det oppdager ungdommer fort. Om en mener det en sier, eller om en ikke mener det. Er hun interessert i meg, eller er det bare noe hun sier? En må ha innlevelse i det mennesket som sitter foran en. (D kommune)

Sosialarbeiderne fra NAV, som Tea og Ida, formidlet på samme måte som sosialarbeiderne fra barnevernet, at dialog med ungdommene var viktig. På spørsmål om hvilken kunnskap informantene mente det var viktig å ha for å forstå ungdommens situasjon og finne gode tiltak, var kommunikasjon et sentralt tema hos alle. Dette kan også forstås ut ifra at sosialarbeiderne i NAV har tilsvarende utdanningsbakgrunn som de ansatte i barnevernet. Det er snakk om utdanninger med vekt på å arbeide sammen med brukeren og brukerens selvbestemmelsesrett. Respekt for enkeltmenneskets frihet, selvbestemmelsesrett og livsverdier løftes frem som viktige prinsipper både i rammeplanene for utdanningene og i sosialarbeidernes yrkesetiske dokument (Fellesorganisasjonen, 2011; Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005a; 2005b jf. kapittel 5). NAV og barneverntjenesten som velferdsorganisasjoner er også avhengig av å få til et samarbeid med brukeren. I velferdsorganisasjoner står arbeid gjennom relasjonen og dialog sentralt (Hasenfeld, 2010a).

7.3.5 Barn og voksen i barnevernet – voksen i møte med NAV?

Sosialarbeiderne fra både NAV og fra barnevernet formidlet en sammensatt forståelse av ungdommene som en person mellom barn og voksen. Ungdommene oppfattes å befinne seg i overganger mellom kategorier. Ungdommene ble vurdert som barn i den forstand at de fortsatt trengte en del oppfølging. Begge gruppene tenkte ut ifra en prototypisk kategorisering av barn, hvor de forsto barn som sårbare og avhengige. Både informantene fra barnevernet og NAV mente imidlertid at ungdommene ble bedre sett og ivaretatt som barn i barnevernet. Det kan blant annet forstås ut ifra det faktum at barnevernet har barn og unge som målgruppe, de kjenner ungdommenes historie og har kjent dem fra de var barn, mens NAV sin målgruppe er voksne og ungdommene er ukjente for dem.

Likevel er det også i barnevernet en sammensatt vurdering av forholdet mellom ungdommens juridiske alder og deres psykologiske modenhetsnivå. De forholder seg til både en prototypisk forståelse og en kronologisk forståelse av kategorien alder. Selv om informantene fra NAV også gjorde det, ble ungdommene likevel vurdert som mer voksne, og det ble stilt krav som til voksne. Ungdom kommer nærmere en barnekategori i barnevernet og nærmere en voksenkategori i NAV. Samtidig oppfattet kanskje informantene i barnevernet ungdommene som mer voksne, i betydningen av at de måtte velge og dermed ta ansvar for sine valg, enn det informantene fra NAV formidlet at de vurderte at barnevernet gjorde.

Både sosialarbeiderne fra barnevernet og NAV pekte på at oppfølgingen fra barnevernet ville være mer omfattende enn oppfølgingen fra NAV. Det ble knyttet til forskjeller i tjenester rettet mot barn og unge og tjenester rettet mot voksne. Lignende forskjeller i oppfølging fremholdes også i andre undersøkelser om forholdet mellom barnevernet og sosialtjenestens oppfølging av barnevernsbarn i overgangen til en voksentilværelse. Lederne i Trondheim kommune vurderte det som nødvendig å trappe ned tiltak frem mot 18-årsalderen for å unngå at ungdommene skulle oppleve overgangen til voksentiltak som for brå, ettersom tiltak fra Helse- og velferdskontoret ikke ble vurdert til å kunne være så omfattende som tiltak fra Barne- og familietjenesten (Iversen, 2008:98). I en dansk undersøkelse om ettervern fremholdes også forskjeller i forståelse mellom barnesystemet og voksensystemet (Mølholt et al., 2012:162,190). De oppfatter at barnevernet i arbeid med ettervern innehar et *voksne barn* perspektiv. Et perspektiv som bygger på at ungdommene er barn som har blitt eldre og som også tar utgangspunkt i ungdommens bakgrunn og en forståelse av at de har vært i det sosiale systemet av en årsak. Sosialtjenesten, voksensystemet, tar utgangspunkt i et *unge voksne*

perspektiv som innebærer en forståelse av at det er unge som er på vei inn i en voksentilværelse hvor de skal kunne ta vare på seg selv og ta ansvar for sitt eget liv. Ut ifra min studie formidler informantene enda tydeligere ungdommene som både barn og voksne i møte med barnevernet. En slik forståelse kommer også til uttrykk i oppfatningen av overgangen mellom barn og voksen som en frem og tilbakeprosess, *yo-yo-transitions*, der ungdom lever både et voksenliv og et ungdomsliv samtidig (Biggart & Walther, 2006).

7.4 Ungdom versus andre brukergrupper

Med bakgrunn i problematiseringen av ungdommenes modenhet og mulighet for å ta vare på seg selv, er det av interesse å undersøke i hvilken grad sosialarbeiderne formidlet at de tok spesielle hensyn til ungdom som gruppe. Velferdsorganisasjoner er orientert mot en dobbel interesse. De tar ikke bare hensyn til den enkelte bruker, men må også ta hensyn til andre potensielle brukere. Dette ble understreket av informantene både fra barnevernet og fra NAV.

Det er organisasjonens oppgave å se til at ressursene fordeles rettferdig, og at det er tilstrekkelige ressurser til å ivareta organisasjonens oppgave både i møte med den enkelte bruker og overfor andre mulige brukere (Johansson, 1992/2007). Hvordan ungdom vurderes i relasjon til andre brukergrupper har derfor betydning. I hvilken grad ble ungdom vurdert annerledes enn andre brukergrupper? Formidlet sosialarbeiderne at de tok spesielle hensyn til ungdom som gruppe?

7.4.1 Ytre struktur - venterom

En del av tilretteleggingen kan handle om ytre struktur. Det første som møter ungdommene når de kommer til barneverntjenesten og NAV er venterommene. De fysiske omgivelsene gir signaler til de besøkende om hva de kan forvente.

Hanne arbeidet på et NAVkontor der de hadde hatt en arbeidsgruppe som utredet hvordan de kunne arbeide bedre overfor ungdommer. Hun jobbet selv i mottaket og var kontaktperson opp mot barnevernet. Hun trakk frem venterommets utforming da hun ble spurt om styrker og svakheter ved arbeidet deres overfor barnevernsungdom:

Hanne: *Det jeg kan si er at måten vi er organisert på det snakker vi en del om. Vi er ikke organisert for den type brukere.*

I: *Nei.*

Hanne: *Du satt jo selv i mottaket [venterommet på NAVkontoret] nå?*

I: *Ja.*

Hanne: *Det mottaket er mer tilpasset folk som kanskje har mistet jobben sin og ber om litt råd og veiledning. Det er ikke helt det det handler om for barnevernsungdommene. De vet jo*

egentlig ikke hvor de skal gå hen. Så det blir litt tilfeldig. Noen får nok kjempegod hjelp når de kommer, mens andre ikke får det ettersom de på en måte er feilplassert. Vi snakker litt om å ha et eget team for ungdom. Nettopp fordi de færreste av dem klarer å nyttiggjøre seg det systemet som vi har.

I: Mm.

Hanne: (...) De færreste av disse ungdommene vet hvordan de skal forholde seg til NAV, de vet ikke hvor NAVkontoret ligger, de vet ikke helt hvor de går inn. Kanskje kommer de og spør om å få flytte for seg selv fordi de tror at det er en måte de kan få hjelp på. (...) Ja, trykker på den ene knappen som alle andre. (J kommune)

Venterommet og organiseringen i mottaket på NAV ble av Hanne beskrevet som lite egnet for ungdom. Hun oppfattet det som uoversiktlig og det gjorde det vanskelig for dem å vite hvor de skulle henvende seg og hva de kunne be om hjelp til. Venterommet Hanne fortalte om lignet på venterommene på de andre NAV kontorene jeg gjorde intervjuer. Venterommene på NAV var store rom selv om de varierte litt avhengig av hvor mange brukere det enkelte NAV-kontoret betjente. De fleste venterommene hadde flere skranke. Det var vanskelig å vite hvor jeg skulle henvende meg da jeg kom. Samtidig var det noe mer oversiktlig på de minste kontorene. Der var det bare en skranke, og det var ikke nødvendig å trekke kølapp for å få snakke med den som satt i skranken. Jeg opplevde flere ganger at jeg ikke kunne unngå å overhøre når folk forklarte sitt ærende og for eksempel lurte på om de snart fikk svar på søknad om dekning av husleie eller dagpenger. Noen steder var det en securitasvakt som informerte om hvor du skulle vente eller hvilken kølapp du skulle trekke. De ansatte på NAV var bare synlige når de kom og hentet folk til avtaler eller ropte opp kølappnummer. På de store kontorene var det ulike knapper for kølapp til de forskjellige avdelingene på NAV. Venterommene hadde PC-er for jobbsøk og flere bord med aviser. Det var flere rekker med stoler og mindre sofagrupper. I de 10 til 15 minuttene jeg satt og ventet var det hele tiden noen som kom og gikk. Det var også mange som satt og ventet. Det var rom med mye aktivitet og mange ulike personer til stede.

Ved opprettelsen av NAV ble det utarbeidet en veiledningsmanual med anbefalinger om felles utforming av kontorene. Det ble blant annet anbefalt store gulvflater, makshøyde på interiør, lydtette rom for samtaler og minst mulig benyttelse av køordner. Viktigheten av å ha en vertsrolle ble understreket og publikumsmottaket skulle preges av arbeid og aktivitet. Likevel blir de lokale kontorene ulikt utformet (Lundberg & Syltevik, 2013). De venterommene jeg var på viste også at ikke alle kravene i manualen var fulgt opp.

Venterommene hos barneverntjenestene sto i kontrast til venterommene på NAV kontorene. Alle, utenom et av venterommene i barneverntjenestene, var små i hvert fall sammenlignet med venterommene på NAV. De hadde bare en skranke. Der kunne en henvende seg og si fra at en var kommet, og vedkommende meldte fra til den du skulle møte. Rommene var stort sett møblert med en sofa, noen stoler og et lite bord. Noen steder sto det en kasse med leker i et hjørne. Med et unntak satt jeg på venterommet alene. På et par steder var venterommet felles med andre kommunale tjenester. Der var det flere skranker og vanskeligere å orientere seg. Barneverntjenesten er i motsetning til NAV en helt kommunal tjeneste, og det er ikke noen felles standard for hvordan venterommene skal være.

Venterommene i de to tjenestene ga samlet helt ulike inntrykk og det var klart lettere å orientere seg på de små venterommene til barneverntjenestene. Det gjaldt også barneverntjenester med mange ansatte. En kan anta at ungdom og vil oppleve barnevernets venterom mer oversiktlig. Der er de også kjent fra tidligere. NAVkontorenes venterom vil kunne oppleves mer uoversiktlig og i tillegg vil det kunne være et nytt sted for ungdommene.

7.4.2 Prioritering av ungdom – vurderinger i NAV

Elin, fra I kommune, refererte til at ungdom er prioritert på NAV ved måten det rapporteres på og gjennom tiltaksgarantien en gir overfor ungdom. Satsingen på ungdom kom i følge Elin særlig frem ved at NAVkontorene blir målt på tiltak for ungdom. På hennes kontor hadde de derfor opprettet en egen ungdomskontakt for å følge opp forpliktelsene overfor ungdom. Det var bare Elin av informantene som refererte til de statlige føringene som grunnlag for å prioritere ungdom. Flere av sosialarbeiderne fra NAV formidlet imidlertid at ungdom, etter deres mening hadde behov for tettere oppfølging enn andre brukere.

Berit arbeidet i oppfølgingsavdelingen med ansvar for sosialhjelp og Tone arbeidet som mottakskonsulent rettet mot sosiale tjenester, og de beskrev oppfølgingen av ungdom:

Tone: Jeg tar imot alle nye som kommer og søker om sosialhjelp. Jeg er også tilknyttet en ungdomsgruppe hvor vi har satt fokus på ungdom (...). Vi følger opp tett i forhold til tiltak og avklaring.

I: Ja. Betyr det at du ikke har så mange klienter?

Berit: Det betyr det nok ikke.

Tone: Det betyr vel heller at vi prøver så godt vi kan.

Berit: Ja.

Tone: Og at vi prioriterer de vi tenker trenger tett oppfølging.

(...)

Berit: Men vi har bestemt oss for å prioritere ungdom og flyktninger.

(...)

I: *Hva er begrunnelsen deres for å prioritere ungdom?*

Tone: *Det er jo en gruppe som, jo tidligere intervensjon jo bedre er det. Det er vel vår begrunnelse for å jobbe med ungdom, og følge dem opp tett.*

I: *mm.*

Tone: *Vi vet at det er muligheter, i noen tilfeller kan vi ha tett oppfølging over en seks måneders periode kanskje, vi ser at i dette tilfellet går det an, da følger vi opp i forhold til jobb også. Vi ringer og sier hei, hvordan går det med jobben? Poenget er at de skal vite at det er noen som følger opp.*

Berit: *De kjennetegnes jo også ved å tilhøre en gruppe som faller ut av videregående skole. Den gruppa øker jo litt i Norge. Og de har ofte dårligere helse og manglende ferdigheter. (B kommune, min understreking)*

Berit og Tone ga flere grunner for at ungdom ble prioritert og formidlet en forståelse av at ungdom trenger spesiell oppfølging. Samtidig som Berit og Tone sa at de fulgte ungdom tett og at ungdom var prioritert, fortalte de at det i liten grad var en faktisk prioritering i tid. Tone, som hørte til i ungdomsteamet, hadde ikke færre brukere enn andre. I løpet av intervjuet kom det frem at hun hadde ca. 70 brukere. Inntrykket var at det ble overlatt til den enkelte saksbehandler å finne ut av hvordan den tette oppfølgingen skulle gjennomføres. Informantene fra NAV hadde ansvar for et sted mellom 40 og over 100 brukere hver.

Flere av sosialarbeiderne fra NAV formidlet at det var av betydningen hvordan kontoret var organisert for å kunne følge opp ungdom på en spesielt tilrettelagt måte. Det å ha et ungdomsteam eller egne saksbehandlere for ungdom ble vurdert som hensiktsmessig. Eva var saksbehandler med ansvar for sosialhjelp:

Eva: *Vi har hatt veldig fokus på unge mennesker. Og her på NAV har vi et ungdomsteam. Det begynte vi med før vi ble et NAVkontor å ha fokus på ungdom. Og da er det ikke nødvendigvis barnevernsbarn det er snakk om, men ungdommer som dropper ut av videregående og tror at de bare kan komme hit og søke sosialhjelp. (F kommune, min understreking)*

Ifølge Eva fulgte de ungdom spesielt opp, men senere i samtalen kom det frem at de hadde så mange ungdommer at de ikke hadde kapasitet til å la alle bli fulgt opp av ungdomsteamet.

Hun sa videre på spørsmål om hvor mange brukere de hadde per saksbehandler:

Eva: *I denne kommunen har vi ca. 1000 klienter. Det har vi hatt den siste perioden. I hvert fall de siste 10-15 årene. Vi var jo mange flere som satt og saksbehandlet søknader på sosialhjelp. Nå er vi vel en 9 stykker som sitter og skal behandle sakene. Vi har ikke fordelt søknadene ut til faste saksbehandlere. Det klarer vi ikke. Gjør vi det får vi en haug av søknader liggende i vårt eget skap, og det blir så ned trykkende at vi ikke klarer det. (F kommune)*

Eva fortalte at de hadde så mange brukere at det å fordele dem til de enkelte saksbehandlerne ville være for belastende for saksbehandlerne. Eva formidlet på samme måte som Berit og Tone at de prioriterte ungdom, men på grunn av den omfattende saksmengden var det ikke

sikkert dette ga ungdom en spesielt tett oppfølging. Uten fast saksbehandler er det vanskelig å bygge opp en relasjon og skape et tillitsforhold som er vesentlig i velferdsorganisasjoner, og som informantene var opptatt av at de skulle.

Trine var en av to ungdomskonsulenter ved et NAVkontor. Hun beskrev hvordan de hadde organisert oppfølgingen av ungdom:

Trine: Ja, vi er to ungdomskonsulenter på dette kontoret, og vi har ansvar for dem mellom 18 og 24 år.

I: Ja.

Trine: I utgangspunktet er det meningen at vi skal ha færre brukere sånn at vi kan ha tettere oppfølging. Nå har vi ca. 50 hver, så det er ikke alltid så greit å få til tettere oppfølging, men vi prøver å prioritere de yngste.

I: De andre har flere enn 50?

Trine: Ja, de har opp i 100, noen har over 100. (E kommune)

Det å organisere tjenesten med egne ungdomskonsulenter ble også begrunnet av Trine med at det ga mulighet for tettere oppfølging av ungdom. Ved dette kontoret hadde de organisert det slik at de ansatte som fulgte opp ungdom hadde færre brukere. Likevel sa Trine at de ikke alltid kunne følge så tett opp som de så behov for, men da prioriterte de de yngste. Trine sa videre at det ikke var en måte å organisere kontoret på som de var sikre på at de ville fortsette med. Det skulle omorganiseres i mottaket og brukes flere ressurser der. Derfor måtte kanskje en av ungdomskonsulentstillingene gjøres om og flyttes dit. Det bekymret Trine fordi det ville gi dårligere mulighet til å holde kontakt med ungdommene.

Organiseringen av oppfølging av ungdom var oppe til diskusjon på flere av NAVkontorene jeg besøkte. Det var både forslag om å innføre en lavere grad av spesialisering og en økt grad av spesialisering med tanke på ungdom. Begrunnelsene for å innføre lavere grad av spesialisering var blant annet at det var den riktige måten å arbeide på et NAVkontor. «Det forventes at alle jobber med hele spekteret» (Tea). Andre grunner var prioritering av ressurser i mottak (Trine), eller at det var et for lite kontor til å ha en spesialisert organisering (Tove). En pekte på at også andre grupper kunne ha behov for tett oppfølging (Bente). De som jobbet spesielt med ungdom argumenterte for at det var hensiktsmessig med en spesialisering rettet mot ungdomsgruppen. Begrunnelsene for en økt spesialisering var knyttet til at ungdommene ble vurdert til å ha behov for en «totalpakke», en «total kartlegging» slik Hanne i J kommune uttrykte dette. Ifølge Hanne klarte ikke ungdommene å nyttiggjøre seg det systemet de hadde på NAV. Ungdom klarte ikke å ordne alle tingene som krevdes, og de ble derfor vurdert til å

trengte tettere oppfølging enn andre brukere. Eller som Tea sa: «Ungdom har behov for at en kan møte dem i krise, at en jobber mer ad hoc, at en er tilgjengelig når ungdommen har behov for det». For å kunne ha en slik fleksibilitet ble det oppfattet som nødvendig med en spesialisering mot ungdom. Det syntes å bygge på en forståelse om at ungdom har særegne behov. Det var imidlertid ikke nødvendigvis slik at organisering med ungdomsteam innebar en reell prioritering av saksmengden som hørte til denne gruppen, og dermed mer tid til oppfølging.

7.4.3 Føringer for arbeidet med ungdom i NAV

Hva er det institusjonelle grunnlaget for å prioritere ungdom i NAV? I sosialtjenesteloven fremheves ikke noen enkeltgrupper fremfor andre. Likevel fremstår ungdom som en prioritert gruppe i NAV gjennom statlige føringer i tiltaksgarantien og oppfølgingsgarantien. Arbeidsmarkedstiltak hører ikke inn under lov om sosiale tjenester i NAV. Men i og med sosialtjenestens samorganisering med NAV, har arbeidsmarkedstiltak og blant annet ungdomsgarantien relevans for hvordan ungdom forstås i NAV. Ansatte i NAV jobber til dels på tvers av sosialhjelp og arbeidsmarkedstiltak. Ungdomsgarantien er en rett til arbeidsmarkedstiltak for arbeidsledig ungdom under 24 år (NOU 2011:14, pkt. 6.6.5). NAV har også en tiltaksgaranti for unge mellom 20-24 år. Den gjelder for ungdom som har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller lenger og skal sikre at de får tilbud om arbeidsmarkedstiltak. Ungdom nevnes videre spesielt i tildelingsbrevene ved at det skal rapporteres konkret om oppfølging av garantiene (Arbeidsdepartementet, 2010, 2011). Uttalelser⁴⁸ fra direktør i NAV, Bjørn Gudbjørgrud, gir også ungdom en prioritert posisjon. Han gir flere grunner for dette. Ungdom er en utsatt gruppe på arbeidsmarkedet. De har den høyeste arbeidsledigheten, mange har ikke rett på dagpenger og de har heller ikke alltid fullført videregående skole. I følge Gudbjørgrud er det en viktig oppgave for NAV å redusere tallet på unge sosialhjelpsmottakere og motivere ungdom til å fullføre utdanning.

Med bakgrunn i ulike garantiordninger, tildelingsbrev og uttalelser fra ledelse i NAV fremstår det å prioritere ungdom som institusjonalisert i NAV, selv om det ikke nødvendigvis innebærer ressurser til en tett oppfølging.

---

⁴⁸<http://www.nav.no/Familie/Sosiale+tjenester/Sosiale+tjenester/Lite+attraktivt+%C3%A5+%22nave%22.306924.cms>, lesedato 13.7.12.

7.4.4 Å prioritere de yngste – vurderinger i barnevernet

Barneverntjenesten har ansvar for barn og unge mellom 0 og 23 år. For å få en forståelse av i hvilken grad det å prioritere ungdom ble vektlagt av sosialarbeiderne i barnevernet, presenteres først refleksjoner fra de to informantene fra barneverntjenestene som hadde egen ettervernkonsulent. Det å ha en egen stilling knyttet til oppfølging av ungdom over 18 år kan ses som en prioritering i seg selv. Det innebærer en vurdering av at ungdommene trenger en spesielt tilrettelagt oppfølging. Mari arbeidet med barn og unge under omsorg. Hun fortalte at det lenge hadde vært en holdning ved kontoret at ungdom skulle følges opp utover 18 år:

Mari: Det er viktig å si at vi har egen ettervernkonsulent. (...) Hun ble ansatt nå nylig, men det er en stilling som ledelsen har jobba mye med å få for å styrke denne delen av barnevernets oppgaver.

I: Hva skal hun gjøre?

Mari: (...) Hun kan være med på å forberede den ungdommen dette gjelder. Hun skal også forberede fosterhjemmet på overgangene, tilrettelegge for at dette skal gå bra. Hun skal gi råd og veiledning, støtte og praktisk hjelp. (F kommune)

Mari fortalte at i tillegg til å bistå i overgangen fra fosterhjemmet skulle ettervernkonsulentten jobbe på kveldstid for å være mer tilgjengelig for ungdommene:

Mari: Vi ser likevel at noe av arbeidet på dette området glipper litt for oss. I en travel hverdag er det kanskje ungdommene som blir skjøvet på. «Nei, nå ble det ikke tid til å besøke deg. Det var så mye annet.» De kunne ha fått bedre oppfølging. (F kommune)

I en travel hverdag var det ungdom som ble nedprioritert, men Mari håpet likevel at det ville bli bedre nå når de hadde fått en egen ettervernkonsulent. Hun argumenterte videre for betydningen av at ungdom får oppfølging:

Mari: Jeg tenker at ettervern har hatt mye fokus i ganske mange år. (...) Det blir investert utrolig mye i disse ungdommene. Hvis vi bare skal slippe dem når de blir 18 år, kan det vi har arbeidet med dette sammen som et korthus. Slike tanker tror jeg preger den faglige tenkingen rundt dette. Det handler om det etiske, og at vi vet at andre ungdommer har en høyere grad av beskyttelse fordi de får være i familien sin lengre. Barnevernsbarna trenger jo virkelig det. Det er en helt gjengs tenkning, at det er det eneste riktige. Men det har ikke alltid vært vurdert slik og når vi har måttet prioritere da er det de over 18 som ryker først.

I: Fordi?

Mari: Fordi lovverket også har vært uklart, eller det har ikke vært så sterkt. Nå heldigvis, tenker jeg, står ungdommene mye sterkere. Så da behøver vi ikke å ha den diskusjonen. (F kommune)

Mari trakk inn flere argumenter i begrunnelsene for at ungdom burde få oppfølging fra barnevernet. Samtidig kan argumentasjonen oppfattes som en argumentasjon for at ungdom ikke skal nedprioriteres, mer enn at de skal prioriteres. Etter hennes vurdering har imidlertid

lovverket blitt sterkere når det gjelder ettervern, og hun mente det kunne gi en bedre oppfølging for ungdommene.

Susann var ansatt som ettervernkonsulent i den andre barneverntjenesten som hadde en egen konsulent på ettervern. I K kommune hadde de hatt en slik stilling i nærmere 10 år. Det var ikke Susann som hadde hatt den så lenge. Susann fortalte at oppfølging av ungdom over 18 år hadde vært prioritert ved kontoret. For et år siden var ca. 20 % av sakene ettervernstiltak. Tenkningen ved dette kontoret var at alle ungdommer som ville ha ettervern skulle få det. Det hadde imidlertid skjedd endringer det siste året, som hun trodde også hadde sammenheng med lederskifte. Susann sa at de prioriterte ungdom under omsorg og ungdom med langvarige tiltak i barnevernet. Videre beskrev hun tenkningen om oppfølging av ungdom:

Susann: Jo, nå har vi nok skjært litt mer ned, eller hva skal man si. Det er ikke noen hemmelighet i barneverntjenester at det er en pott som skal fordeles fra 0 til 23 år. Det er en realitet vi må forholde oss til. Vi har kanskje ønska å gi et ordentlig godt ettervern til dem vi mener skal ha det nå, istedenfor å gi litt til alle. Vi har vel heller prøvd å trekke inn andre instanser litt tidligere. (...) For å jobbe godt med dem vi skal jobbe med, har vi nok måttet skjære ned noe og finne ut hvem som primært skal ha ettervern. Jeg har i hvert fall vært nødt til å tenke litt sånn. Da man lagde den loven, hvem var det primært man tenkte på? Hvem er det faktisk som har et særlig behov. (K kommune)

Fra å være en tjeneste hvor alle ungdommer som ville ha ettervern fikk det, hadde de skåret ned, og de ga nå ettervern bare til dem som de vurderte hadde særlig behov for oppfølging. Susann pekte på at med knappe ressurser måtte de prioritere, og at da prioriterte de dem som ble vurdert til å ha størst behov. Susann relaterte denne måten å prioritere på til lovgivers intensjon med videre barnevernstiltak:

Susann: Det er ikke noe som står noe sted, men den potten er der. Det kommer vi ikke utenom. Vi er et offentlig kontor som forvalter offentlige penger, og sånn er det. Når en skal prioritere, la oss si at vi har et barn på 2 år og en ungdom på 20 år, den ungdommen kan også få hjelp fra andre tjenester. Det er flere lovverk som gjør at den ungdommen kan få hjelp. Samtidig mener jeg at mye i barnevernet er bortkasta om man ikke har et godt ettervern. Det syns jeg faktisk. (...) Det blir som å investere veldig mye i et prosjekt og så fullfører en det ikke. En må på en måte fullføre det. Det syns jeg er viktig. Og de færreste er jo i og for seg klare når de er 18, i hvert fall de som har hatt omfattende tiltak her. Ikke mange andre ungdommer er det heller, selv om de ikke har hatt noe med barnevernet å gjøre. Andre ungdommer har imidlertid en base som de er knytta til, som de kan få hjelp og støtte fra. Det har jo ikke barnevernsungdommen, eller ofte har de ikke det. (K kommune)

Susann drøftet forvaltningen av offentlige midler og viste til at hvis de måtte prioritere mellom små barn og ungdom, måtte små barn prioriteres. Ungdom ble ikke oppfattet som like avhengige av barnevernet fordi de kunne få hjelp fra andre instanser. Samtidig løftet Susann

frem dilemmaet ved å nedprioritere ungdom. Da kunne barnevernets arbeid for barn og unge være bortkastet. Barnevernsungdom, som annen ungdom, ble vurdert til å kunne ha behov for oppfølging lenger enn til fylte 18 år.

Andre informanter fra barnevernet sa også at små barn ble prioritert. Sosialarbeiderne fra barnevernet hadde ansvar for mellom 20 og 30 familier. Sosialarbeiderne fra de to tjenestene, som tydeligst hadde prioritert oppfølging av ungdom gjennom egne ettervernskonsulenter, var likevel de som uttalte seg mest eksplisitt om at barnevernet ikke prioriterte ungdom hvis de måtte gjøre valg mellom små barn og ungdom. Dette er også i overensstemmelse med en survey undersøkelsen til barneverntjenestene i Norge om ettervern der flere av respondentene skrev at barneverntjenesten måtte prioritere de yngste barna fremfor ungdom (Oterholm, 2008b).

7.4.5 Føringer for arbeidet med ungdom i barnevernet

I NAV fremstår det som et institusjonelt grunnlag for å prioritere ungdom. Er det institusjonelle føringer for hvilke aldersgrupper som skal prioriteres i barnevernet? Etter barnevernloven kan det treffes tiltak for barn under 18 år, men tiltak som er iverksatt før barnet fyller 18 år kan opprettholdes inntil barnet fyller 23 år (barnevernloven, 1992 § 1-3). Ungdommen må være under 18 for at barnevernet i første omgang skal kunne sette i verk tiltak. Samtidig skal både tiltak før 18 år og avslutning av tiltak for ungdom over 18 år begrunnes i barnet beste (§ 1-3). Det samme overordnede hensynet gjelder uansett alder.

Det kan likevel være tradisjoner som fører i retning av en prioritering av små barn.

Forebyggingstanken kom sterkt inn med lov om barnevern av 1953. Betydningen av å sette inn tiltak før det var nødvendig med omsorgsovertakelse ble fremhevet. En av intensjonene med lov om barneverntjenester av 1992 var også å kunne sette i verk tiltak på et enda tidligere tidspunkt enn tidligere. Det skulle gi muligheter for å kunne forebygge situasjoner som ellers kunne gjøre det nødvendig med mer alvorlige tiltak (Ot.prp. nr. 44 (1991-1992), :31).

Vektleggingen av forebygging kan ha bidratt til et større fokus på yngre barn.

7.4.6 Tidlig intervensjon og forhold til andre brukergupper

Det kan umiddelbart synes overraskende at ungdom er en prioritert gruppe i NAV og ikke i barnevernet ut ifra forståelsen av at barnevernet har barn og unge som målgruppe. Hvordan det er legitimt å prioritere i organisasjonen kan imidlertid forstås i lys av hvilke andre grupper organisasjonen har ansvar for fordi organisasjoner må ta hensyn til flere interesser enn den

enkelte bruker (Johansson, 1992/2007). Barnevernets øvrige brukere er yngre barn, mens NAVs brukere er voksne og eldre enn ungdommene. Både sosialarbeiderne i barnevernet og NAV uttrykte en vilje til å prioritere de yngste brukerne. Dette kan forstås som uttrykk for en felles tenkning om forebygging, hvor tidlig intervensjon anses som viktig. At små barn utsettes for omsorgssvikt fremstår som særlig alvorlig og gir grunnlag for en vektlegging av tidlig intervensjon og prioritering av yngre barn i barnevernet (bl.a. Hansen & Jacobsen; NOU 2009:8).

Selv om ungdom fremstår som en prioritert gruppe i NAV, betyr ikke det nødvendigvis mulighet for tett oppfølging, slik også informantene sa. En begrenset mulighet for oppfølging og en presset arbeidssituasjon i NAV er beskrevet i flere undersøkelser (bl.a. Arbeidstilsynet, 2009; Riksrevisjonen, 2012b; Statens Helsetilsyn, 2011). Evalueringen av NAVreformen peker på betydelig problemer i omstillingsprosessen med lengre perioder på stønad og færre i jobb. Først nærmere to år etter innføring av NAV er overgangen til jobb omtrent på samme nivå som før reformen (Fevang, Markussen & Røed, 2014). Videre fremheves det som et av de mest alarmerende funn at det er vedvarende negative effekter av NAV for unge mottakere av helserelaterte ytelser (ibid.:98). Til tross for at ungdom fremsto som en prioritert gruppe gjennom sosialarbeidernes vurderinger, er det usikkert hva en slik prioritering innebærer. Informantene fra NAV, som deltok i denne undersøkelsen, hadde ansvar for mellom 40 og over 100 brukere. Informanter fra de kontorene, som hadde organisert tjenesten slik at noen saksbehandlere hadde et spesielt ansvar for ungdom, hadde færrest brukere per saksbehandler.

Til sammenligning hadde de fleste sosialarbeiderne fra barneverntjenesten ansvar for mellom 20 og 25 familier, men også opp mot 30. Det har vært mye omtalt at det er for få ansatte i barneverntjenesten i forhold til oppgavene. De siste årene har dette ført til økte bevilgninger over statsbudsjettet til stillinger i barneverntjenesten. Det er også avdekket mangler ved barnevernets oppfølging av ungdom (Statens Helsetilsyn, 2009). Barnevernpanelet (2011) foreslo at det burde være en minimumsbemanning hvor den enkelte saksbehandler i barnevernet ikke har ansvar for flere enn 10-18 barn/unge og deres familier. Å ha en saksmengde med omtrent 15 ungdommer vurderes i en engelsk undersøkelse som optimalt (Harris & Broad, 2005). Det gir tid til å bygge gode relasjoner og mulighet for fleksibilitet.

Tenkning om prioritering innebærer ikke at det er satt av mer ressurser til ungdom som gruppe i NAV enn i barneverntjenesten. Det handler om forhold til andre brukere av den

samme tjenesten. Selv om det er et omfattende arbeidspress i både barneverntjenesten og NAV, har saksbehandlere i barnevernet ansvar for færre barn, unge og familier enn ansatte i NAV. Samtidig kan saksbehandlere i barnevernet ha ansvar for mer omfattende arbeidsoppgaver overfor en familie enn saksbehandlere i NAV. Likevel vil saksbehandlere i barneverntjenesten har mer tid per bruker enn ansatte i NAV.

7.5 Betydningen av ungdommens helse

Avslutningsvis i dette første kapittelet med analyse og drøfting av studiens empiri er fokus rettet mot det som fremsto som sentrale kategorier ut ifra vurderingene hos sosialarbeiderne fra NAV.

7.5.1 Syk eller frisk – vurderinger i NAV

Sosialarbeiderne fra NAV ble også bedt om å vurdere vignetten som beskrev Annas⁴⁹ situasjon. Trine hadde et spesielt ansvar for ungdom ved et NAV kontor. Hun fortalte hvordan de ville ha tenkt om Anna:

Trine: Det første som skjer med alle nye, også med dem som kommer fra barnevernet, er at vi har en mottakssamtale. Da går vi gjennom en slags smørbrødlister. Vi snakker om hva ting gjelder, om bakgrunn, vi foretar en kartlegging av det hele. Og så er det på en måte sånn at enten så er du frisk og kan gå på skole, være i tiltak, søke jobb, eller så er du syk og må til lege, evt. søke trygder, altså grovt sett. Det betyr jo at nesten ingen passer helt inn. Men utgangspunktet er liksom: Hvem er du, hva kan du? Og så vil det bli satt vilkår ut ifra det. Hvis en for eksempel blir definert som syk, så må en søke trygd eller en eller annet bistand i den forbindelse. Hvis en er arbeidssøkende eller på skole, så handler det om å ta kontakt der. (E kommune, min understreking)

Trines beskrivelse var typisk for måten informantene fra NAV omtalte aktuelle vurderingsområder overfor nye brukere. Brukerne ble vurdert i lys av to kategorier, enten ble de kategorisert som syke eller som friske. Til disse to kategoriene ble det knyttet ulike typer beslutninger. Det handlet om å kontakte lege hvis en var syk eller å gå på skole, delta i tiltak og søke jobb hvis en var frisk. De samme spørsmålene ble vurdert i relasjon til alle nye brukere uavhengig av bakgrunn. Trine pekte samtidig på at dersom barnevernet hadde avsluttet tiltakene sine og Anna ikke hadde andre muligheter videre, så ville hun høre inn under NAV sitt ansvar. Eva formulerte seg tilsvarende om Anna:

Eva: Hvis hun hadde henvendt seg her, ville jeg ha tatt kontakt med barnevernet. Jeg ville ha snakka med dem. Det kan godt hende at plikten vår slår inn, i denne sammenhengen, men for at hun skulle få en god overgang, som var til hennes fordel, så ville jeg ha snakka med

---

⁴⁹Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og avslutte kontakten med barnevernet nå når hun har blitt 18 år. Hun søker derfor om sosialhjelp.

barnevernet.

(...)

Det at hun har droppet ut av videregående, det bekymrer meg litt. For hva gjør vi med det? Hva skal hun gjøre om hun ikke går på skole? Det er jo mye som ligger i akkurat det. Hva er det som gjør at hun har droppet ut? Er det evnene, eller er det rus? Hva er det som gjør at hun ikke klarer å stå i den situasjonen? Er det noe helsemessig? Skal hun utredes for noe? Kan hun ha rett på arbeidsavklaringspenger for eksempel, fordi det er sykdom inne i bildet. Den situasjonen ville jeg nesten ha grepet fatt i først, for jeg synes jo det er urovekkende. Og hva har barnevernet gjort med det? Og hva gjør vi videre? Hun kan jo ikke bare gå på sosialhjelp. Det vil ikke jeg, at en bare flytter for seg selv og ikke gjør noe som helst.

(...)

En kan ikke bare gå ledig. Samfunnet kan på en måte ikke akseptere det, hvis en ikke er veldig syk. (F kommune, min understreking)

Evas vurdering var også et eksempel på hvordan sykdom ble trukket inn som den legitime grunnen til eventuelt ikke å arbeide. I hvilken grad Anna ble vurdert som syk eller frisk var bestemmende for hvilke tiltak som skulle iverksettes. Hvis hun var syk, trengte hun medisinsk hjelp, og det var en legitim grunn til ikke å arbeide eller gå på skole. Dersom Anna var frisk, måtte hun delta i en aktivitet. Hvis hun ikke deltok i en aktivitet, kunne det innføres sanksjoner hvis hun skulle motta sosialhjelp. Samtidig kunne det godt hende at NAV ville ha plikt til å yte bistand. På spørsmål om hva de vurderte som NAV sitt ansvar, var det særlig det å sikre nødvendig livsopphold som ble omtalt. Den lovfestede retten til støtte ble understreket.

Ungdommenes helsesituasjon ble også vektlagt i vurderinger av andre eksempler som i vignetten om Emil. Emils situasjon ble beskrevet slik:

Emil er 20 år. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bodd i fosterhjem. Da han ble 18 år takket han nei til videre oppfølging fra barnevernet, men nå angrer han på det. Han er deprimert og har ikke klart å fullføre videregående skole. Han bor på hybel og har hatt litt støtte av fosterhjemmet selv om det ikke er noe offisielt ettervern. Han har bedt om hjelp fra barnevernet, men de sier nei til barnevernstiltak nå og mener han må søke sosialtjenesten/NAV om hjelp.

Bente arbeidet i oppfølgingsavdelingen på et NAVkontor:

Bente: Helt enkelt ville vi tenke det samme i forbindelse med denne klienten som i forbindelse med alle klienter. Vi ville ha tenkt på aktuelle helsetiltak, vi tenker arbeid, utdanning og alt som står i forhold til det, og så tenker vi penger, økonomi. Vi tenker langs de tre linjene. Han er deprimert, får han noe hjelp for det? Er det nødvendig, har han kontakt med fastlege? Er det nødvendig med psykologbehandling eller ikke. Har han hatt behandling av noe slag tidligere, som skulle tilsi at han kunne trenge dette igjen? Vi ville ha tatt ham med til fastlegen hans, eller sørget for at han fikk en fastlege hvis han ikke hadde det, eller ikke visste hvem det var. (...) Hvis dette dreide seg om en depresjon som innebar mer enn bare litt sånn ...

I: Å være lei?

Bente: Ja, lei som alle kan være. Og så ville vi ha gått i gang med samme arbeidstiltak, praksisplass sånn som for Anna. Vi ville ha arbeidet med tanke på å skaffe ham ordinær jobb. (A kommune, min understreking)

De sentrale vurderingskriteriene i NAV, slik Bente beskrev dem med utgangspunkt i Emil, ble relatert til hvordan ungdommene fungerte her og nå. De samme vurderingstemaene gjaldt alle nye brukere på NAV inkludert ungdom som hadde hatt tiltak fra barnevernet. I drøftingen av vignettene sa sosialarbeiderne ofte at de ville møtt denne ungdommen på samme måte som den forrige ungdommen vi snakket om i intervjuet slik også Bente gjorde. Det å kontakte fastlegen ble nevnt som en vanlig del av arbeidet for flere av informantene fra NAV, mens ingen av informantene fra barnevernet nevnte fastlegen.

Sosialarbeiderne fra NAV ga i liten grad uttrykk for at ungdommens bakgrunn var relevant. Om ungdommene hadde vært under omsorg eller ikke var ikke noe de etterspurte eller trakk inn i vurderingen om hva slags oppfølging ungdommene eventuelt skulle få. Vurderingene dreide seg først og fremst om her og nå situasjonen. Dette innebar også at de heller ikke skilte mellom ungdom som hadde vært under omsorg eller ungdom som hadde hatt hjelpetiltak i barnevernet, slik sosialarbeiderne fra barnevernet gjorde. Kategoriseringen i enten syk eller frisk fremsto som en Aristotelisk kategorisering. Enten er du syk eller så er du frisk.

7.5.2 Ikke andre muligheter – føringer i NAV

I hvilken grad kan denne måten å kategorisere på sies å være institusjonalisert?

Bestemmelsene om økonomisk sosialhjelp etter lov om sosiale tjenester i NAV gjelder dem som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid eller ikke kan gjøre gjeldende andre økonomiske rettigheter (sosialtjenesteloven, 2009). Retten til økonomisk stønad er av subsidiær karakter og det forventes at en forsøker andre muligheter først. Det er, som informantene beskrev, ungdommens situasjon relatert til vurderingen av om de har andre muligheter ved søknadstidspunktet som eventuelt skal utløse tiltak. Verken årsaken til at de er i den aktuelle situasjonen eller deres bakgrunn fremstår som relevant for vurderingen.

Hvilke metoder som er gjeldende kan også forstås som en form for institusjonalisering og gir signaler om hva som bør inngå i vurderingene av brukernes situasjon. Arbeidsmåter og rutiner er en form for institusjonalisert praksis. Et arbeidsredskap som er innført med NAV er arbeidsevnevurdering. Metodikken er hjemlet i NAVloven (2006):

Alle som henvender seg til kontoret, og som ønsker eller trenger bistand for å komme i arbeid, har rett til å få vurdert sitt bistandsbehov. Brukere som har behov for en mer omfattende vurdering av sitt bistandsbehov, har rett til å få en arbeidsevnevurdering. Brukeren skal få en skriftlig vurdering av a) sine muligheter for å komme i arbeid, b) hva slags arbeid som skal være målet, c) behovet for bistand for å komme i arbeid, d) om, og eventuelt hvor mye,

arbeidsevnen er nedsatt, e) hvilken type bistand som kan være aktuell for brukeren (NAV-loven, 2006 § 14a).

Arbeidsevnevurderingen oppfattes som en felles prosedyre og et felles redskap for alle medarbeiderne i NAV (Langeng & Stene, 2010). Sosialarbeiderne jeg intervjuet henviste også til arbeidsevnevurderingen. Metodikken for vurdering av arbeidsevne bygger på kartleggingsverktøy fra de tidligere NAV-etatene og på danske og svenske modeller (Heum, 2010; Langeng & Stene, 2010). I motsetning til andre modeller hvor helse i form av diagnoser har blitt brukt til å kategorisere funksjonsevne, skal arbeidsevnevurderingen også legge vekt på forhold i omgivelsene som en del av den enkeltes arbeidsevne (Heum, 2010). Dette skulle peke i retning av at sykdom og helse var mindre fokusert. I NAV sin omtale av arbeidsevnevurderingen beskrives flere områder som aktuelle å kartlegge: Arbeidserfaring, utdanning/kompetanse og ferdigheter, interesser/fritid, personlige muligheter eller utfordringer, sosiale og materielle forhold, helse, arbeidsmuligheter og dagligliv⁵⁰. Arbeidsevnevurderingen beskrives ideelt som et eksempel på NAV sin helhetstenkning (Langeng & Stene, 2010). Likevel uttrykker andre bekymring for at det er en teknisk byråkratisk rasjonalitet som blir dominerende gjennom bruk av en slik standardisert arbeidsmetodikk, og det gir manglende rom for en helhetstenkning (Caswell & Innjord, 2011; Røysum, 2009; Skjefstad, 2013). Imidlertid var ungdommens helse særlig i fokus hos sosialarbeiderne fra NAV.

Kartleggingen av om ungdommene var syke eller friske, kan forstås knyttet til en vurdering av om ungdommene har muligheter til inntekt gjennom å være friske nok til å arbeide, eller om de kan ha økonomiske rettigheter som syke. Dersom arbeidsevnen er nedsatt med minst halvparten på grunn av sykdom, skade eller lyte, har ungdommen rett på arbeidsavklaringspenger (folketrygdløven, 1997 § 11-13). Dermed blir vurderingen av helse nødvendig for å avklare rettigheter til ulike typer ytelser.

Det er et vilkår for rett til ytelser etter dette kapitlet at medlemmet på grunn av sykdom, skade eller lyte har fått arbeidsevnen nedsatt i en slik grad at vedkommende hindres i å beholde eller skaffe seg inntektsgivende arbeid (folketrygdløven, 1997 § 11-5).

Vurderingen angående helse er sentral i relasjon til vurdering av ytelser etter folketrygden. Selv om arbeidsevnevurderingen inkluderer flere områder, fremstår helse som et nødvendig område å undersøke både relatert til sosialhjelpsytelser og folketrygdytelser. Avhengig av om

---

⁵⁰<https://www.nav.no/no/Person/Arbeid/Oppfolging+av+arbeidssokere/Oppfolging+fra+NAV/Arbeidsevnevurdering>, og link til relatert informasjon, lesedato 24.1.15

en er syk eller frisk eksisterer forskjellige stønadsordninger som det kan knyttes ulike vilkår til. Grunnlaget for ytelsene og vilkår for ytelsene bygger opp om informantenes kategorisering av ungdom som enten syke eller friske.

7.5.3 Sykdom og offentlige ytelser

Å gjøre forskjell på syke og friske er ikke et nytt skille innenfor sosialhjelpsområdet. Fattiglovene inneholdt bestemmelser om at gamle, syke, funksjonshemmede, psykisk syke og foreldreløse barn hadde rett til hjelp, mens arbeidsløse, de som hadde større familie enn de selv kunne forsørge, og andre «urette» fattige skulle vanligvis ikke hjelpes. De «rette fattige» var de som ikke hadde skyld i situasjonen selv. Foreldreløse barn under 15 år var en av gruppene som skulle få bistand og undervisning (Kluge, 1979). Alvorlig skade og sykdom synes alltid å ha blitt akseptert som gode begrunnelser for ikke å klare seg selv (Midré, 1995 jf. kapittel 3). Selv om årsaker knyttet til manglende ressurser, som sykdom, handler om den enkelte, gir sykdom en fritakelse for ansvar og god grunn til å få offentlig hjelp. Sykdom er en ikke skyld i selv. Terum (1996, 2003) beskriver i sin forskning om fattighjelp og sosialhjelp hvordan spenningen mellom å sikre støtte til de som uforskyldt er fattige balansert mot å unngå å gi støtte til de som selvforskyldt er fattige videreføres i nyere lovgivning. Han forstår skepsisen til å fastsette en minstestandard for sosialhjelp i sammenheng med bekymringen for å undergrave arbeidsetikken, og Terum argumenterer videre for at den samme type begrunnelser har preget fattig- og sosialhjelpen i mer enn 150 år. Fattighjelp/ sosialhjelp har ikke bare handlet om å overføre penger fra fellesskapet til den enkelte, men også om å kontrollere uønsket livsførsel og sondre mellom de som ikke kan og de som ikke vil forsørge seg selv. Informantenes skille mellom syke og friske følger således historiske skillelinjer.

De normative dimensjonene ved debatten om velferdsordning for ungdom var særlig fremme i debatten om vilkårssetting ved innføring av lov om sosiale tjenester i 1991 (Lødemel, 1997 jf. kapittel 4). Denne diskusjonen er aktualisert gjennom tilblivelsen av begrepet *å nave*. En institusjonalisert praksis kan få sine uttrykk i språket. Språkrådet kåret *å nave* til årets ord i 2012⁵¹. Begrepet har vært brukt i betydningen skoleungdom som vil ta et friår og leve av penger fra NAV. Språkrådets begrunnelse for kåringen var knyttet til språklige kvaliteter, men også til hvor mye ordet var brukt, og i hvilken grad ordet hadde satt sitt preg på året som hadde gått (Muruvik Vonen⁵²). Mens Språkrådet ville gi inntrykk av at dette var et nøytralt

---

⁵¹ <http://www.sprakradet.no/nb-NO/Toppmeny/Aktuelt/Arets-ord-a-nave-naving/> lesedato 4.1.13.

⁵² Muruvik Vonen, direktør i Språkrådet, Aftenposten 9.1.2013.

ord, ble de kritisert av andre for å velge et ord som opplevdes nedsettende når det ble brukt⁵³. Slik beskrives det i et innlegg i Aftenposten:

Begrepe å nave, drive naving eller være en naver er så gode at det er fort gjort å glemme at de skjuler en trist utvikling. En naver er en person som lever på Nav uten å være berettiget til det. Bak begrepet skjuler det seg en ung trygdemisbruker, en ungdom som tar et friår på statens bekostning – i stedet for å gå på skole eller finne seg en jobb. En naver er et kult begrep. Men den som naver, snylter⁵⁴.

Å *nave* fremstilles som noe negativt. Forståelsen av at å *nave* er noe en ikke skal gjøre formidles også fra NAV sin side. De avviser at NAV betaler for at ungdom ikke gjør noe. Tjenestedirektør i NAV, Gudbjørgrud, vil avlive myten om at NAV betaler for et friår⁵⁵. Det er i følge direktøren ikke mye penger å hente på å *nave*. Han henviser videre til at ungdom eventuelt får arbeidsmarkedstiltak og at de oppfordres til å fullføre videregående utdanning fordi det ellers vil være vanskelig å få fotfeste på arbeidsmarkedet. Gjennom begrepet å *nave* institusjonaliseres nærmest en måte å tenke om det at ungdom får ytelse gjennom NAV. Det gis en mening ensbetydende med at ungdom ikke vil gjøre noe, de vil ha et friår, og de vil ikke gjøre noen ting. Det ligger under en forståelse av at de ikke har gode grunner til å motta ytelse fra NAV. Det er et valg som tilskrives dem selv, og et ansvar de må ta selv. Dersom de er syke, vil de imidlertid ha gode grunner til å motta støtte fra NAV. NAV sitt ansvar konsentreres om de som er syke, slik også informantene fra NAV gjorde.

Hvordan informantene fra barnevernet så på sitt ansvar for ungdoms sykdom og helse er tema i neste avsnitt.

7.5.4 Vurderinger i barnevernet - helse og behov for langvarig bistand

Sosialarbeiderne fra barnevernet omtalte ikke på samme måte *syk* eller *frisk* som aktuelle kategorier i vurderingen av om ungdom skulle få oppfølging eller ikke. Samtidig var det to grupper ungdom informantene fra barnevernet ofte nevnte som aktuelle å overføre til NAV. Den ene gruppen var ungdommer med varig funksjonsnedsettelse, og som dermed ble vurdert til å ha behov for langvarig oppfølging. Susann, hadde spesielt ansvar for oppfølging av barnevers ungdom på ettervern i K kommune. Hun formidlet som de andre sosialarbeiderne fra barnevernet at dersom det var ungdom de på en eller annen måte antok ville ha behov for

---

⁵³ Innlegg Aftenposten 31.12.12, Christian Bränden

⁵⁴ http://www.aftenposten.no/meninger/Godt-ord_-trist-innhold-7064279.html, lastet ned 22.2.13.

⁵⁵ <http://www.nav.no/Familie/Sosiale+tjenester/Sosiale+tjenester/Lite+attraktivt+%C3%A5+%22nave%22.306924.cms>, den gang direktør for fylkeslinja i NAV Bjørn Gudbjørgrud, lastet ned 9.12.13

ytelser fra NAV eller bistand fra andre tjenester over lengre tid, så var det ønskelig at de ble overført så fort som mulig. Det ville bidra til at de instansene som kunne gi riktig hjelp var inne. Tilsvarende beskrev Henriette:

Henriette: De vil mest sannsynlig aldri klare å stå i noe som helst. Først prøver vi å få til noe, men når vi opplever at de ikke lykkes, prøver vi å få dem over til instanser som kan følge dem så lenge de vil. Vårt alternativ blir å sørge for at rehabiliteringsavdelingen eller NAV eller DPS, hvis det er aktuelt, kjenner til dem og vet at de har et hjelpebehov. (C kommune)

Og Heidi:

Heidi: Vi har alltid overføringsmøter med NAV hvis vi ser at dette er en person som faktisk trenger hjelp lenge etter fylte 23. Når de begynner å nærme seg 19 - 20 år, ser vi jo om vi skal koble inn NAV. Noen ganger ser vi det allerede når ungdommene er 17 år. Fordi vi har kjent dem i lang tid, tenker vi at her må vi få NAV inn så fort som mulig.

I: Og det er fordi de kommer til å trenge tiltak lenge?

Heidi: Ja.

I: Utover 23?

Heidi: Ja, da ser vi det. (E kommune)

Både NAV og andre tjenester ble koblet inn dersom en så at dette var ungdommer som ville trenge langvarig bistand. Det handlet både om hvem som hadde relevant kompetanse knyttet til den aktuelle problematikken, og om at det var sannsynlig at ungdommen hadde behov for oppfølging over tid, også etter fylte 23 år. Det var likevel ikke en gjennomgående lik forståelse av hva som mentes med langvarig:

Seline: Når han nærmer seg 18 år, så er det jo ofte rett på NAV. Selv om man kanskje tenker at når han blir 20, så er han ferdig som lærling og vil klare seg selv. Da har han jo egentlig ikke noe hjelpebehov utover 23, men man løper fortsatt til NAV, eller det blir forventet at man skal gjøre det. (J kommune)

Etter Selines oppfatning var det ikke nødvendigvis slik at en vurdering av at en ungdom hadde behov for langvarig bistand innebar en tidshorisont utover barnevernets grense på 23 år.

Ungdom ble også overført til NAV selv om det ikke var slik at de hadde behov for oppfølging utover 23 år.

Den andre gruppen ungdommer informantene fra barnevernet vurderte som særlig aktuelle å henvise til NAV, var ungdom med alvorlige rusproblemer:

Monika: Men det er faktisk noen som får avslag fra oss. Særlig når det er omfattende rus med i bildet. Når vi har gjennomført for eksempel hjelpetiltak, vi har også satt inn MST, det har vært prøvd tvangsbehandlinger, uten at ungdommene har kommet noe videre. Da tenker vi at det er rusteamet i kommunen og 2.linjetjenesten som må overta. (G kommune)

Som flere andre, sa også Monika at når barnevernet hadde prøvd over lengre tid uten å lykkes med sine tiltak, da henviste de til andre. Mari fortalte om lignende situasjoner og at ungdom som var aktive rusmisbrukere ble overført til NAV:

Mari: De som vi ser faller utenfor er ungdommene som fortsetter å ruse seg. Det er de som er aktive rusmisbrukere, som ikke er i dagtilbud, som trenger å bli forsørga i form av hjelp fra NAV. De samarbeider heller ikke rundt sånne hybeltiltak.

I: Ja.

Mari: Ungdommer i denne gruppen må vi noen ganger si nei til. Vi prøver nok kanskje i begynnelsen, men etter hvert tenker vi at de har det bedre ved at vi hjelper dem til å få kontakt med andre (...) De er ikke motivert for det barnevernet representerer, de er ikke der. Samtykket blir ikke reelt på en måte. (F kommune)

Ifølge Mari ga barnevernet avslag på videre oppfølging til ungdom som var aktive rusmisbrukere, ikke hadde dagtilbud og/eller at barnevernet ikke fikk til et samarbeid rundt ungdommen. De vurderte det da slik at NAV, som en del av det voksne tiltaksapparatet, i større grad enn barnevernet hadde tiltakene og kompetansen vedrørende rus og psykiatri når ungdommene var over 18 år:

Frida: Vi har jo avslutta noen ungdomssaker som har gått dårlig. Vi har ikke fått til noe av det vi tenker er det som skal til.

I: Ja, for eksempel hvis hun [Anna] rusa seg mye?

Frida: Ja, det ville være et dilemma for oss. Vi er jo ikke i tvil om at ungdommen har et problem, og at de trenger hjelp.

I: Nei, ikke sant.

Frida: Så det er vanskelig. Det var en av de tingene jeg hadde notert meg før i dag. Det er akkurat det der. Det der med rus er fryktelig vanskelig.

(...)

Frida: Når det gjelder voksne, er det jo NAV som sitter på både tiltakene og kompetansen sånn sett. (B kommune)

Gjennom vurderingene fra disse informantene får en inntrykk av at de ungdommene som barnevernet opplever at de ikke klarer å hjelpe, særlig de med omfattende rusproblemer, overføres til NAV og tjenester for voksne. Samtidig var alvorlig rusmisbruk også et område som av sosialarbeiderne på NAV ble beskrevet som særlig utfordrende. Ida, en av informantene fra NAV, svarte for eksempel på spørsmål om hva hun så som den største utfordringen i oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn at det handlet om rus.

Det kan altså virke som at barnevernet vurderte å overføre ungdom, hvis deres tiltak ble vurdert til ikke å gi tilstrekkelig hjelp etter at de hadde prøvd over lengre tid. En av vignettene som ble presentert for sosialarbeiderne var Tonje, som hadde rusproblemer:

Tonje er akkurat fylt 19 år. Hun har vært under barnevernets omsorg siden hun var 10 år.

Hun bodde i fosterhjem til hun var ca. 17 ½, men ble så plassert på institusjon med tvang på grunn av omfattende rusproblemer. I løpet av oppholdet på institusjon har hun rømt flere ganger, og institusjonen er usikker på om hun nyttiggjør seg tilbudet. Tonje har samtykket til videre opphold på institusjon.

Med utgangspunkt i sosialarbeidernes mer generelle vurderinger om ungdom med rusproblemer, ville en kanskje forventet at Tonje ville blitt henvist til NAV. Det var imidlertid flere av informantene i barnevernet som sa at de ville videreført barnevernstiltak for Tonje.

Mari sammenlignet Tonjes situasjon med en ungdom hun hadde fulgt opp:

Mari: Ja, den har vi jo. Vi har en nå. Han har akkurat fylt 18. Han har vært på 4-24, men han er nå på hjelpetiltak på samme institusjon. Og der har det vært mange runder med han. Det har vært snakket om hva det vil kreve av ham om han skal få lov til å ha det videre som tiltak. Etter hva jeg skjønner går det ganske bra faktisk. Det er noe med det å ikke gi opp disse ungdommene. Vi som jobber som sosialarbeidere er siste skanse. Det er kanskje det vi prøver å være best på, ikke å avvise. Det er jo det som er vanskelig. Det er jo derfor de driver og rømmer. De er der fordi de har rusproblemer. (...) Og vi vet at ting tar tid. Det er alle disse vurderingene vi gjør. Men er det mye utagering inne på institusjonen og en ser at dette oppholdet ikke gagner noen, da er det klart. Men sånn som han, han ligner på henne i den saken du har presentert. Det har vært til og fra og masse greier. Men han er nå på den institusjonen ennå. Og det som kan utgjøre hele forskjellen for ham, er kanskje at noen holder ut med ham. (F kommune)

Mari, var en av dem som fortalte at ungdom med alvorlige rusproblemer var en gruppe de kunne henvise til NAV. Likevel refererte hun i vurderingen av Tonje til erfaringer ved kontoret med ungdom med rusproblemer. Ungdommer som kontoret hadde fulgt opp over tid fordi ungdommene hadde behov for flere sjanser. Tonje ville kunne fått videre oppfølging i barnevernet.

Ikke alle informantene fra barnevernet vurderte Tonjes situasjon på samme måte. Det var også flere som vurderte at Tonje ikke ville fått videreført tiltaket i barnevernet. Det handlet i stor grad om to ting. Det ene var en manglende tro på at dette tiltaket fungerte, og det andre var at de regnet med at det statlige barnevernet, Bufetat, ville sagt nei til videre tiltak. Bufetat dekker utgifter utover kommunal egenandel for ungdom som er plassert frem til ungdommen fyller 20 år (Barne- og likestillingsdepartementet, 2007). Flere av informantene refererte til at det etter deres erfaring var et press fra Bufetat om å avslutte tiltak, også før fylte 20 år selv om barneverntjenesten vurderte at ungdommene hadde behov for tiltak. Dette antok de ville være tilfelle med hensyn til Tonje.

Måten sosialarbeiderne i barnevernet forholdt seg til kategoriene syk og frisk fremsto forskjellig fra informantene på NAV. I vurderingene hos informantene fra NAV var sykdom

og behov for behandling en grunn til tiltak, men i barnevernet kunne behov for langvarig oppfølging og behandling, være en grunn til å overføre til NAV.

7.6 Kategoriseringsprosesser i barnevernet og NAV

For å få kunnskap om hva som utgjør rådende logikker om oppfølging av barnevernsungdom har jeg i analysen av sosialarbeidernes vurderinger startet med å undersøke hvilke kategorier som fremstår som aktuelle. Det fremsto klare forskjeller i kategoriseringsprosesser mellom sosialarbeiderne i NAV og barnevernet. Sosialarbeiderne fra barnevernet la vekt på i hvilken grad ungdom hadde vært under omsorg eller ikke, og skilte mellom ungdom med hjelpetiltak og ungdom under omsorg. Sosialarbeiderne fra NAV beskrev ikke et lignende ansvar for ungdom under omsorg. Deres vurderinger var rettet mot hvordan ungdommene fungerte. Kategoriseringen i syk eller frisk var avgjørende.

I tillegg problematiserte informantene i hvilken grad ungdommene kunne forstås som barn eller voksen. Sosialarbeiderne i barnevernet oppfattet i stor grad at de møtte ungdommene som både barn og voksne, mens sosialarbeiderne fra NAV i større grad vurderte at ungdommene ble møtt som voksne. Skillelinjene mellom sosialarbeiderne kan forstås i sammenheng med ulikheter i organisasjonenes samfunnsmessige oppdrag. Barnevernets mest inngripende tiltak er å overta omsorgen for et barn, og NAV har et særlig ansvar for personer som ikke har andre muligheter der sykdom kan føre til en slik situasjon. Vurderingene gir uttrykk for institusjonelle betingelser.

Jeg sjekket likevel også ut om det kunne være slik at det var forskjeller mellom sosialarbeidere med ulik utdanningsbakgrunn. Sosionom- og barnevernspedagogutdanningene er innrettet mot ulike brukergrupper og det kunne være mulig at det hadde betydning for vurderingene. En slik sammenligning var det mulig å gjøre i relasjon til vurderingene fra sosialarbeiderne i barneverntjenesten fordi der var det flere sosialarbeidere fra begge utdanningsgruppene (jf. kapittel 6). Imidlertid kom ikke forskjellene i materialet til uttrykk i en sammenligning av vurderingene til sosialarbeidere med ulik utdanningsbakgrunn. Vektleggingen av barnevernets ansvar for unge under omsorg ble uttrykt fra både sosionomer og barnevernspedagoger. Det ble formidlet fra alle informantene fra barneverntjenesten.

Både sosialarbeiderne fra barnevernet og NAV ga uttrykk for at de tok stilling til hva de vurderte som best for ungdommen. Begge gruppene fremholdt at ungdommene ville få best

oppfølging fra barnevernet. Begrunnelsen for dette var særlig relatert til en vurdering av at ungdommene hadde behov for tett oppfølging, og at barnevernet var bedre i stand til å gi en slik oppfølging. Spenningen mellom autonomi og paternalisme handler om å balansere mellom respekt for den enkeltes frihet og det å gi omsorg og sørge for hjelp til den som trenger det (Kildal, 2003). Sosialarbeiderne understreket ungdommenes autonome posisjon gjennom å fremheve at videre tiltak i barnevernet er frivillig. Selv om de tok stilling til hva de mente var best, var ungdommens autonomi avgjørende.

8. Målsetting

8.1 Introduksjon

Institusjonelle logikker har ikke bare betydning for hva som fremstår som relevante kategorier, som var tema i kapittel 7, men de fremhever også konkrete mål og løsninger som aktuelle (Thornton et al., 2012). Forskningsspørsmålet som drøftes i dette kapittelet er: *Hvilke mål beskriver sosialarbeiderne som sentrale for oppfølgingen av ungdommene?*

Særlig tre mål ble fremhevet av sosialarbeiderne: Det å fullføre videregående utdanning, å bli selvforsørget og å sikre ungdom en tilhørighet. Disse målene medfører normative forventninger til overgangen fra ungdom til voksen. Det innebærer også synspunkter på forskningsspørsmålet om *hvilke forhold som inngår i organisasjonens ansvar for ungdommene.*

Ikke bare målene i seg selv, men også hvordan det arbeides for å nå målene gir uttrykk for en forståelse av målene og hvilke forventninger de gir uttrykk for. Fremstillingen bygger derfor også på hvordan informantene beskrev at de la til rette for at målene skulle oppnås. I dette kapitlet drøftes også empirien opp mot juridiske- og historiske betingelser som uttrykk for institusjonaliserte forståelsesmåter. For å unngå en for repeterende fremstilling vil jeg hovedsakelig trekke disse forholdene inn underveis i drøftingen uten nødvendigvis å presentere egne overskrifter der dette tematiseres.

8.2 Å fullføre videregående utdanning

8.2.1 Introduksjon

Ved 18-årsalderen er ungdom i Norge halvveis i eller i starten av sitt siste år på videregående skole, hvis de følger en jevn studieprogresjon. Spørsmålet om videregående utdanning er derfor særlig aktuelt i vurderingen av ettervernstiltak.

Ungdommenes erfaring med skole

De syv ungdommene jeg intervjuet var i alderen 20 til 23 år. Tre av dem hadde fullført videregående skole. På intervjutidspunktet gikk en på videregående skole, to var i jobb, tre var arbeidsledige og en jobbet og studerte på deltid.

Roger var en av dem som beskrev dårlige skoleerfaringer:

Roger: Jeg liker at ting skjer hele tida. Når det gjelder skole og sånn klarte jeg ikke å konsentrere meg. Jeg ble altfor ivrig. Greit at jeg har gått på en spesielt tilrettelagt skole, men jeg var fortsatt litt for gira til å være der.

I: Du fikk ikke så mye ut av det?

Roger: *Nei, og i tillegg så var skolen veldig mot meg da på en måte.*

I: *Mm.*

Roger: *Jeg ble kasta ut. Hver gang det skjedde noe, var det jeg som ble kasta ut.*

Roger fortalte om en vanskelig skolesituasjon.

Liam gikk på videregående skole. Han formidlet at det var mye å følge opp. Samtidig skulle han gjerne jobbet ved siden av for å ha litt bedre økonomi og kunne være med på ting sammen med klassekameratene, men han trodde ikke han ville klare det ved siden av skolen.

Thomas fortalte om at han sluttet på videregående:

Thomas: *Jobb, skole, jeg har aldri vært skoleflink, eller god i teori, så jeg droppa skolen. Jeg starta på mekk for å ha noe å gjøre, men da jeg fant ut at det var 50 prosent teori, så nei takk. Jeg jobba et år i butikk istedenfor, tok et friår.*

(...)

I: *Du har jo jobba forskjellige steder*

Thomas: *Ja, jeg liker å jobbe. Det er greit. Det er praktisk. Jeg er mer praktisk enn jeg er teoretisk.*

Morten hadde heller ikke fullført videregående, men jobbet nå med barn og ungdom i en jobb som han trivdes godt med. Jeg spurte om han kunne tenke seg en utdanning i forhold til det han jobbet med:

Morten: *Jeg har faktisk tenkt på det, men jeg er litt usikker på hvordan. Jeg har ikke gjort ferdig videregående. Men det er snakk om at hvis jeg jobber så og så lenge, kan jeg komme inn på høyskolen og sånn.*

I: *Ja, realkompetanse.*

Morten: *Ja, men jeg vet ikke hvor lenge jeg må jobbe.*

I: *Nei.*

Morten: *Jeg har et år med videregående utdanning, men jeg vet ikke om det teller. (...) Det blir vel noe barn og ungdom eller lærer. Jeg er ikke sikker.*

Selv om Morten var usikker på hvordan han skulle gjennomføre høyere utdanning, var det noe han vurderte.

Håkon fortalte om arbeidspraksis i bedrift da han gikk på videregående. Det opplevde han som bra og at han fikk jobb der etterpå.

Oda hadde fullført videregående skole. Hun jobbet nå i butikk og hadde gjort det i flere år. Hun vurderte foreløpig ikke å ta høyere utdanning.

Katrine hadde også fullført videregående og jobbet deltid, samtidig som hun studerte litt. Hun hadde vurdert å begynne på ulike utdanninger og også å flytte fra kommunen. Hun hadde først fått vite at barnevernet ville trekke seg ut hvis hun flyttet. Dette fikk hun imidlertid senere avkreftet. Katrine påpekte at det var uheldig at barnevernet var uklare med hensyn til premisene for videre oppfølging.

Selv om syv ungdommer er et lite utvalg, gjenspeiler de på mange måter ungdom med barneverns-erfaring. Det er ungdom som i mindre grad enn jevnaldrende har fullført videregående skole eller begynt på høyere utdanning. En del unge med barnevernsbakgrunn gjennomfører imidlertid videregående på noe lenger tid (Backe-Hansen et al., 2014d).

8.2.2 Utdanning – vurderinger i barnevernet

Sosialarbeiderne fra barnevernet la, som det ble vist i kapittel 7, særlig vekt på sin forpliktelse overfor unge under omsorg. I vurderingen av vignetten om Erik⁵⁶ var en av begrunnelsene for fortsatt tiltak at det ville bidra til at han kunne fullføre videregående skole. En typisk vurdering var:

Mari: *Han ville ha fått bo der.*

I: *Ja, og begrunnelsen for det ville ha vært det du sa i stad?*

Mari: *Fullføre videregående skolegang og få den støtten han trenger rundt det, og holde fast ved det som sikkert har vært positivt med fosterhjemsforholdet. Det er en verdi i selv ikke å avslutte for tidlig. (F kommune)*

Som presentert i kapittel 7 ville Erik ha fått videre støtte. Han hadde vært under omsorg, og ettervern ville ha bidratt til at han hadde kunnet fullføre videregående skole. Et tilleggsargument var betydningen av å beholde kontakten med fosterhjemmet (et tema jeg kommer tilbake til).

Målet om videregående utdanning ble også trukket frem i mer generelle kommentarer om arbeidet med oppfølging av ungdom:

I: *Har du et eksempel på en typisk vurdering dere gjør i forhold til ungdom når de nærmer seg 18 år?*

Lene: *En typisk vurdering når de er 17 er i hvert fall. (...) Så lenge det er sånn alle har rett på utdanning og skal fullføre videregående, så må en og tenke at det samme gjelder for fosterbarna våre. Med andre ord tenker vi at de skal bli ferdig med videregående før de flytter ut fra hjemmet. Det er en logisk tenkning, som i hvert fall jeg prøver å følge. Jeg syns det er rett og rimelig i forhold til barna, at de ikke må flytte for seg selv i løpet av det andre året på videregående. De skal føle seg trygge på at vi ikke tenker på noe annet før de er ferdig med videregående. (L kommune)*

Lene fremhevet at fosterbarn måtte ha samme rett til å fullføre videregående utdanning som andre ungdommer, og at det innebar at barnevernet måtte opprettholde sine tiltak i det minste til videregående var avsluttet.

Det var imidlertid ikke bare saksbehandlere som fulgte opp ungdom under omsorg som poengterte betydningen av utdanning. Monika, som arbeidet med ungdom med hjelpetiltak, beskrev i starten av intervjuet forhold hun generelt var opptatt av angående oppfølging av ungdom:

---

⁵⁶ Erik blir 18 år om en måned. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bor i fosterhjem. Han har et år igjen på videregående skole. Han ønsker å fortsette å bo i fosterhjemmet og de vil også det.

Monika: *Og så er jeg veldig opptatt av utdanning. Det er kanskje forskjell på saksbehandlere, men utdanning tar bort en del risikofaktorer. Det er min påstand. Klarer ungdommen å følge opp skolen, og den biten i forhold til utdanning eller jobb, det kan være hva som helst men et dagtilbud, så fjerner du en del risikofaktorer som å søke til negative nettverk. (G kommune)*

Selv om det ikke i samme grad ble formidlet forpliktelser om oppfølging fra barnevernet for ungdom med hjelpetiltak (jf. kapittel 7), var også utdanning et tema for informanten som hadde ansvar for ungdom med hjelpetiltak.

Det varierte forøvrig i hvilken grad skole ble trukket inn i overveielsene av de ulike vignettene. Om skole var et tema i vurderingen så ut til å ha sammenheng med hvilke andre forhold som ble oppfattet som sentrale. Vurderingene vedrørende Tonje⁵⁷, som hadde omfattende rusproblemer, dreide seg for eksempel mye om i hvilken grad hun kunne nyttiggjøre seg rusbehandlingen. Det betyr ikke nødvendigvis at skole ikke ble sett på som viktig, men at det var andre forhold som fremsto som mer avgjørende i vurderingen om videre oppfølging av Tonje.

Samlet sett ble barnevernets forpliktelse til å bidra til at ungdommen fullførte videregående skole særlig vektlagt overfor ungdom under omsorg. Knyttet til denne forpliktelsen formidlet informantene betydningen av å bidra til at ungdom som hadde vært under omsorg fullførte videregående skole. Andre begrunnelser handlet om at barnevernsbarn hadde den samme retten til videregående utdanning som andre, og at det å gå på skole reduserte risiko for blant annet å delta i et belastet miljø.

8.2.3 Utdanning - føringer i barnevernet

I hvilken grad utdanning har vært sentralt historisk, eller om det fremstår som vesentlig gjennom det juridiske rammeverket gir innblikk i hvilken grad utdanning kan oppfattes som en institusjonalisert målsetting i barnevernsfeltet.

Gjennom historien har det vært lave forventninger til barnevernsbarns utdanning og arbeid. Jentene fikk huspost og guttene dro til sjøs eller ble gårdsarbeidere (NOU 2004:23, :75). En av grunnene til økt oppmerksomhet rundt ettervern utover på 1960-tallet tilskrives at veien ut

---

⁵⁷ Tonje er akkurat fylt 19 år. Hun har vært under barnevernets omsorg siden hun var 10 år. Hun bodde i fosterhjem til hun var ca. 17 ½, men ble så plassert på institusjon med tvang på grunn av omfattende rusproblemer. I løpet av oppholdet på institusjon har hun rømt flere ganger og institusjonen er usikker på om hun nyttiggjør seg tilbudet. Tonje har samtykket til videre opphold på institusjon.

av institusjon ikke lenger var så entydig og enkel. Huspost og det å dra til sjøs ble mindre vanlig, og skolegang ble mer nødvendig. Samtidig ble også utdanning omtalt i det første rundskrivet om ettervern (Sosialdepartementet, 1961). I ettervernet skulle det sørges for bolig, arbeidsmuligheter, yrkesutdanning eller skolegang. Barnevernsnemnda skulle drøfte utdanning og sysselsetting med fosterforeldrene.

Utdanning som tiltak presenteres i barnevernloven som et eksempel på hjelpetiltak (barnevernloven, 1992 § 4-4). I rundskriv til barnevernloven om oppfølging av ungdom over 18 år ble imidlertid ikke utdanning nevnt (Barne- og familiedepartementet, 2003). Samtidig ble det uttalt at barneverntjenesten skulle foreta en helhetsvurdering av ungdommens situasjon, og utdannings situasjonen vil rimeligvis inngå i en slik helhetsvurdering. Det er imidlertid klare indikasjoner på at utdanning har fått større oppmerksomhet i barnevernet de siste årene, ikke minst på sentralt nivå. Både i forarbeidene til lovendringen i 1998 (heving av aldersgrensen fra 20 til 23 år) og i forarbeidene i 2009 (utvidet begrunnelsesplikten ved avslutning av tiltak for ungdom over 18 år) trekkes utdanning inn som et område barnevernet bør følge opp (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998); Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)). Målet om utdanning ses i lys av målet om at ungdommen settes i stand til å greie seg på egen hånd:

Det overordnede målet er at ungdommene skal settes i stand til å greie seg på egen hånd. På kort sikt er bolig, utdanning/jobb, sosialt nettverk og økonomi viktigst (Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)). (min understreking)

I overensstemmelse med det økte fokuset på utdanning kom det i 2010 en veileder om oppfølging av skole og opplæring for barn og unge i fosterhjem og på institusjon. Formålet med veilederen var å sikre at barn som bor i fosterhjem eller institusjon får god oppfølging av skole- og opplæringstilbudet sitt.⁵⁸ Informantenes vektlegging av utdanning kan forstås som et uttrykk for barnevernsfeltets økte oppmerksomhet på betydningen av utdanning for barnevernsbarn. Dette må også ses i sammenheng med den generelle utviklingen mot et kunnskapssamfunn der utdanning fremstår som en sentral faktor for inkludering (Frønes & Strømme, 2014).

---

⁵⁸ http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Barnevern/Skoleveiledere/skoleveileder_2013_lav.pdf
http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Barnevern/Skoleveiledere/Oppfoelging_skole_barn_og_unge_i_fosterhjem_institusjon.pdf lesedato 9.4.14. Veilederen ble oppdatert i 2013 for også å inkludere unge på omsorgssenter.

8.2.4 Utdanning – vurderinger i NAV

Utdanning var også et sentralt tema i vurderingene til sosialarbeiderne fra NAV. Dette kom frem både i mer generelle kommentarer og i vurderingene av vignettene, for eksempel om Anna⁵⁹:

Trine: *Vi prøver alltid å motivere de unge til å fortsette på skole. (...) Grunnskole og videregående skole. Det er veldig viktig.* (E kommune)

Elin: *Det prøver vi alltid først: skole, skole, skole, utdanning. Etter tre måneder hadde hun nok blitt vurdert i forhold til situasjonsbestemt innsats. Det vil si at vi ville ha sett at hun hadde behov for bistand til å få seg jobb.* (I kommune)

Utdanning fremsto som en sentral målsetting i vurderingene om Anna. Samtidig kunne en få inntrykk av at målet ganske raskt ble forflyttet fra å være utdanning til å bli mot arbeid, slik Elin formulerte seg.

Tea kommenterte slik vedørende vignetten Emil⁶⁰:

Tea: *Ja, han bor på hybel, han er over 18, så jeg tenker vi må vurdere ham ut ifra det. Skal vi se, han har ikke klart å fullføre videregående. Da er det først og fremst det med videregående vi må ta tak i. Det har vi veldig fokus på her, at en først avklarer det.* (L kommune)

I vurderingen av Andreas⁶¹ var også skole et tema:

Ida: *Da måtte vi ha gjort en innsats, tenker jeg. Hjulpet ham med det. Først og fremst motivert ham til å fullføre videregående. Inntil videre så må han jo ha et eller annet å gjøre. Praksis eller jobb eller noe. Forholdene i hjemmet gjør at jeg tenker at denne er ganske grei.* (D kommune)

Trine: *Vi prøver å si at grunnskole og videregående skole er veldig viktig. Men noen er så fedd opp med skole at vi sier til dem at «kanskje du skal prøve å jobbe et år, og så prøve å søke skole igjen neste år».* (E kommune)

I vurderingene av vignettene om Emil og Andreas fremsto også utdanning som sentralt. Jobb kom imidlertid raskt opp som et alternativ.

---

⁵⁹ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og avslutte kontakten med barnevernet nå når hun har blitt 18 år. Hun søker derfor om sosialhjelp.

⁶⁰ Emil er 20 år. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bodd i fosterhjem. Da han ble 18 år takket han nei til videre oppfølging fra barnevernet, men nå angrer han på det. Han er deprimert og har ikke klart å fullføre videregående skole. Han bor på hybel og har hatt litt støtte av fosterhjemmet selv om det ikke er noe offisielt ettervern. Han har bedt om hjelp fra barnevernet, men de sier nei til barneverntiltak nå og mener han må søke sosialtjenesten/NAV om hjelp.

⁶¹ Andreas er 19 år. Han bor hjemme. Familien har hatt hjelpetiltak fra Andreas var 10 år. Han har vokst opp alene med en psykisk syk mor. Hun har i perioder vært innlagt på psykiatrisk avdeling og da har Andreas bodd i besøkshjemmet sitt. Andreas har ikke fullført videregående skole. Han har hatt noen vikarjobber, men er nå arbeidsledig. Han ber om hjelp til å flytte på hybel og jobb. Han mener han trenger å komme bort fra moren sin.

Vekten på utdanning fremkom ikke bare i vurderingen av vignettene, men også som en mer generell holdning blant informantene fra NAV:

Laila: Jeg tenker at for å få en ungdom gjennom videregående, som vi er veldig opptatt av å få til, vi har et stort frafall, men også mange kommer tilbake til skolen. For å få dette til må hjemmesituasjon, bosituasjon, fungeringsevne være på plass. Det nytter ikke å sende noen inn i videregående skole hvis ikke dette fungerer. (...) Mange av disse ungdommene er ikke klare for videregående. (...) Vi gleder oss for hver ungdom som klarer å gjennomføre videregående, klarer å komme seg ut i jobb. (G kommune)

Sosialarbeiderne fra NAV la også vekt på utdanning i sine vurderinger. Det å fullføre videregående skole ble poengtert både som et mål i seg selv, men også som et nødvendig grunnlag for å skaffe seg arbeid. Imidlertid ble arbeid oftere og raskere tematisert som et alternativt til videre skolegang dersom utdanning syntes problematisk. Dette var forskjellig fra informantene fra barnevernet.

Gjennom de ulike garantiordningene i NAV fremstår ungdom som en prioritert gruppe (jf. kapittel 7). Imidlertid har garantiordningene fokus på arbeidsmarkedstiltak og ikke utdanning. Garantiordningene gir ikke rett til formell kompetanse gjennom det ordinære utdannings-systemet (NOU 2011:14). Det at informantene fra NAV så raskt trakk inn arbeid som et alternativ, kan ha sammenheng med at garantiordningene er knyttet til arbeidsmarkedstiltak. Det er også i overensstemmelse med NAV sitt oppdrag og målsetting om flere i arbeid (NOU 2004:13).

8.3 Vurderinger om finansiering av videregående utdanning

8.3.1 Regler for utdanningsfinansiering

Målet om utdanning kan imidlertid ikke ses uavhengig av diskusjonen om økonomisk støtte til utdanning. Utdanningsfinansiering ble tematisert av sosialarbeiderne og beskrevet som en stor utfordring. Som en bakgrunn for analysen av informantenes vurderinger om økonomisk bistand til ungdom på videregående skole presenteres først reglene i Statens Lånekasse. Unge med barnevernsbakgrunn deles ut fra reglene inn i ulike kategorier, og det har betydning for vurderingene.

Statens Lånekasse for utdanning (Lånekassen) kan gi støtte til videregående og høyere utdanning. Formålet med utdanningsstøtten er å bidra til like muligheter til utdanning, sikre samfunnet og arbeidslivet tilgang på kompetanse og at studiearbeidet kan bli effektivt (Utdanningsstøtteleven, 2005 § 1). Statens lånekasse for utdanning ble opprettet ved lov av 6.

juni 1947. Bakgrunnen for opprettelsen var en forståelse av at mange ungdommer kom fra hjem som ikke hadde økonomisk evne til å dekke kostnader med langvarige studier eller skolegang som førte frem til et yrke. Selv om mange fikk lån fra foreldre, ble det vurdert at å finansiere utdanning kunne gi foreldre urimelige byrder, og at det gikk utover yngre søsken. Det var heller ikke alle som hadde foreldre som kunne gi støtte til utdanning. Det ble også vurdert som lite rasjonelt at studentene måtte arbeide under studiene og dermed brukte lang tid på å fullføre. Studiefinansiering skulle bidra til å opprettholde et grunnleggende demokratisk prinsipp om likhet til utdanning (Ot.prp. nr. 18 (1947)). I starten ble det bare gitt støtte til høgskole- og universitetsutdanning. Lån kunne gis til søkere som «antas skikket til slik utdanning og ikke kan skaffe seg midler på annen rimelig måte» (Lov om Statens lånekasse for studerende ungdom, 1947 § 1, 3. ledd).

Ungdom med barnevernstiltak kan i spørsmålet om støtte fra Statens lånekasse til videregående skole, deles i tre grupper. De som bor hos sine foreldre med hjelpetiltak i barnevernet, de som bor i fosterhjem eller institusjon og de som bor på hybel eller i egen bolig med barnevernstiltak. Ungdom i den første gruppen, som går på videregående og bor hjemme, har rett på støtte til videregående utdanning fra sine foreldre etter lov om barn og foreldre. Ungdommene har også mulighet for å søke støtte fra Statens lånekasse for utdanning. Frem til de fyller 19 år, er denne støtten behovsprøvd mot foreldres inntekt.

Ungdom i den andre gruppen, som bor i fosterhjem eller i barnevernsinstitusjon og går på videregående skole, har ikke rett på støtte fra Statens lånekasse.

Søkere som er forsørget av barnevernet, får støtte fra Lånekassen dersom det er dokumentert at vedkommende bor utenfor fosterhjem eller barnevernsinstitusjon, og kommunens ytelser som skal dekke dette, er lavere enn Lånekassens satser (Hovedregler for tildeling av utdanningsstøtte § 10.3)⁶².

---

⁶² <http://www.lanekassen.no/nb-NO/Toppmeny/Forskrifter/Tildeling-av-stotte-2010-2011/Forste-del-Hovedregler-for-tildeling-av-utdanningsstotte/> lesedato, 19.4.13. Dette var gjeldende regler da intervjuene ble foretatt.

Det er fortsatt slik at ungdom som bor i fosterhjem eller på institusjon ikke får grunnstipend eller bostipend. De kan imidlertid få utstyrstipend (<http://www.lanekassen.no/nb-NO/Stipend-og-lan/vg/Sa-mye-kan-du-fa/Barnevern-og-fosterhjem/> lesedato 24.10.14)

For ungdom som tar høyere utdanning er Lånekassens regler endret etter intervjuetidspunktet slik at gjeldende regler for dem går frem av kapittel 10, pkt. 10.3 3. ledd og er følgende «Søker som er forsørget av barnevernet, og som tar høyere utdanning eller annen utdanning som er omfattet av tredje del, kan få støtte fra Lånekassen selv om han eller hun bor i fosterhjem eller barnevernsinstitusjon. Støtte tildeles som lån etter samme regelverk som for søkere som bor sammen med foreldrene, se kapittel 26» <http://www.lanekassen.no/nb-NO/Toppmeny/Forskrifter/tildeling-av-stotte-2014-2015/forste-del-hovedregler-for-tildeling-av-utdanningsstotte/#21315>, lesedato 24.10.14

Ungdom i den tredje gruppen, som får barnevernstiltak utenfor fosterhjem eller institusjon, kan få støtte fra Lånekassen. Selv om det er mulig å dele ungdommene inn i tre grupper hva angår Lånekassens regler for utdanningsstøtte, viste det seg at informantene hadde erfaring med at Lånekassen tolket ungdommenes situasjon på ulike måter, og at Lånekassen og de ansatte på NAV og i barneverntjenesten hadde ulike tolkninger av ungdommens situasjon og hvilke rettigheter de hadde.

Ytelser fra Lånekassen kan både gis som lån og stipend, og ungdom som har flyttet ut av fosterhjemmet kan ha mulighet for begge typer ytelser. Hvis de er under 19 år er ytelsene behovsprøvd mot foreldrenes økonomi.

8.3.2 Vurderinger i barnevernet om utdanningsfinansiering

Unge i fosterhjem

Flere av sosialarbeiderne fra barnevernet viste til at barnevernet ga støtte til utdanning for ungdom i fosterhjem, slik Heidi formidlet:

Heidi: Jo, vi hjelper dem med skolegang. De får jo ikke stipend. Det er flere ting som gjør at de mister enkelte rettigheter i og med at de har vært fosterbarn, og at de fortsatt bor i fosterhjemmet. (E kommune)

Ut ifra Heidis erfaring ga barnevernet støtte til utdanning for ungdom under omsorg fordi ungdommene ikke fikk støtte fra Lånekassen når de bodde i fosterhjemmet. Barneverntjenesten støttet når ungdommene ikke hadde andre muligheter.

Det var også en vurdering av om de skulle kreve at ungdommene søkte om lån, og ikke bare stipend fra Lånekassen:

Sofie: Det er på en måte vår holdning at de ikke skal måtte ta på seg store studielån i videregående tida. (...) Vi skal jo kjenne til hjemmeforholdene når vi er inne med noen tiltak. Det er jo nettopp blant annet dårlig økonomi kombinert med mye annet. (I kommune, min understreking)

I tillegg til å støtte unge i fosterhjem, var Sofie opptatt av at ungdommene ikke skulle måtte ta opp studielån når de gikk på videregående skole. Hun begrunnet det med at familiene ofte var i en vanskelig situasjon. Alle vurderte imidlertid ikke dette på samme måte:

Mette: Bare de tar videregående, skaffer seg en utdanning, da støtter vi opp i fosterhjemmet.

Så lenge de er i en skolesituasjon støtter vi enda en stund om de skal flytte på hybel, men de må jo søke lån og stipend på linje med alle andre. Det skal de lære. De skal være vanlige samfunnsborgere. (G kommune, min understreking)

Mette formidlet også at de støttet unge i fosterhjem, men når ungdommene hadde mulighet til å få lån og stipend fra Lånekassen forventet barnevernet at ungdommene søkte begge deler. I motsetning til Sofie, mente Mette ikke at det skulle gjøres noen særskilt tilrettelegging for barnevernsbarn. Samtidig fortsatte Mette:

Mette: Men Lånekassa kan være litt vanskelig. Vi yter noen ganger til de får stipend, men så sier Lånekassa: Nei, de får hjelp fra barneverntjenesten, og så får de avslag. Jeg hadde en nå. Hun bodde på internat, og så skulle hun søke lån og stipend. Vi dekket oppholdet inntil hun fikk penger. Så fikk hun ikke fordi barneverntjenesten dekket det. Vi kan anke, men hvor mye orker vi å krangle om sånt? Det er jo statens penger alt sammen tenker jeg noen ganger, men det er helt feil. Vi bare hjelper til inntil stipendet kommer.

Videre:

I utgangspunktet tenker vi lån og stipend. Så er det en litt sånn kamp her noen ganger. Hvis vi ser noe som vi veldig gjerne vil at den ungdommen skal ha. Det kan være spesielle greier. Sånn som jeg hadde en som ikke hadde tv eller pc eller hva det var fra fosterhjemmet. Så hender det vi får igjennom litt sånn. (G kommune)

Selv om Mette formidlet at ungdommene måtte søke både lån og stipend som andre, beskrev hun også eksempler på unntak fra denne situasjonen. Unntak som hun knyttet til spesielle behov hos ungdommene eller til forhold angående Lånekassens praksis som gjorde at ungdommene ikke fikk ytelse som de ifølge barnevernet hadde krav på. Mette forsto det slik at Lånekassen oppfattet det som at ungdommene fikk støtte fra barnevernet, og da fikk de ikke støtte fra Lånekassen, mens barnevernets intensjon var å gi støtte inntil Lånekassens utbetaling kom, og så avslutte når ungdommen fikk utbetaling fra Lånekassen.

Informantenes vurderinger om støtte til ungdom under utdanning viste ulike erfaringer med hvordan Lånekassen praktiserte sine bestemmelser, og dette hadde konsekvenser for hvordan de vurderte barnevernets ansvar. I tillegg formidlet de ulike holdninger til om ungdommene skulle søke både lån og stipend.

Unge med hjelpetiltak i barnevernet

Monika, som jobbet med ungdom med hjelpetiltak, tematiserte også utfordringer angående finansiering av videregående utdanning:

Monika: Fordi det handler om å kunne bruke krefter og energi på skole uten å måtte bekymre seg og måtte spørre foreldre om skolepenger, busspenger. En kan si at det er gratis videregående skole. Det er bare tull (...). Og med de kravene som er i videregående til

teoretisk kunnskap, klare de ikke både å ha en ekstrajobb og full skoledag.

(...)

Det er et misforhold mellom NAVsystemet og Statens Lånekasse. Alle ønsker at ungdom skal ta videre utdanning, men begynner de på en videregående utdanning, har de ingen rettigheter via NAV. Det er foreldre som skal inn. Og ofte har våre ungdommers foreldre dårlig økonomi. Og så er det stipend og lån, og så går det dårlig for de må jobbe samtidig som de også sliter faglig på skolen. (G kommune)

Monika viste til at unge med barnevernstiltak hjemme ofte kunne være i en vanskelig situasjon og få lite støtte hjemmefra. Selv om hjemmeboende ungdom i utgangspunktet har krav på støtte fra foreldrene til videregående utdanning (jf. barnelova, 1981 §§ 66 og 68), fikk ikke nødvendigvis ungdommene det. Monika formidlet videre at det kunne få negative følger for skolegangen dersom ungdommene, som allerede slet på skolen, måtte jobbe i tillegg. Til tross for Monikas erfaring med at hjemmeboende ungdom hadde utfordringer knyttet til finansering og gjennomføring av skolegang, var det ikke slik at barnevernet støttet i noen særlig grad. Det var mindre aktuelt å støtte unge med hjelpetiltak enn unge som hadde vært under omsorg.

Ungdom med hjelpetiltak har til tross for at deres situasjon er vurdert som mindre alvorlig enn de som er plassert, et lavere utdanningsnivå enn ungdom som har bodd i fosterhjem (Clausen & Kristofersen, 2008; Valset, 2014). Det kan støtte opp under Monikas grunnlag for bekymring for denne gruppen.

8.3.3 Vurderinger i NAV om utdanningsfinansiering

Som sosialarbeiderne i barnevernet, hadde sosialarbeiderne fra NAV et mål om at ungdom skulle ta utdanning, og de pekte på utfordringer angående studiefinansiering. De hadde likevel forskjellig syn på NAV sin rolle overfor ungdom under utdanning. Eva fortalte generelt om arbeidet med ungdom, som hadde hatt tiltak fra barnevernet, da hun beskrev utfordringene i vurderingen av utdanningsfinansiering:

Eva: Hvis de går på videregående skole, har de jo rett til stipend. Vi ber dem ikke ta lån, men borteboerstipendet bør de ha. Nå vet jeg at Lånekassa er litt utydelig på en del ting. De blander barnevern og sosialhjelp. Lånekassa må vite om ungdommene får noe av det offentlige. Hvis barnevernet forsørger dem, de er på institusjon eller i fosterhjem, så blir de jo forsørget av barnevernet, men hvis de bor for seg selv, så er de selvstendige individer som skal klare seg ut fra egne midler. Da skal alt annet være prøvd før de får sosialhjelp. Hvis de da blir spurt om hva de får i sosialhjelp, og så legger Lånekassa det til grunn for tildeling av stipend, så blir det feil.

I: Feil rekkefølge?

Eva: Ja, de skal ha stipendet først, og så kan vi supplere med sosialhjelp. Så der har det vært litt rot, eller det har blitt mye jobbing rundt det. Først har de fått avslag fra Lånekassa, og så

går det lang tid før vi har fått det økonomiske på plass.

I: Ja, jeg har lest om at det er litt uklart.

Eva: Så det kunne godt ha vært tydeligere. Og så er det dette med borteboerstipend. La oss si det er et barn som har foreldrene sine her i denne kommunen. Skal de få borteboerstipend, må de jo bo langt fra foreldrehjemmet. Men hvis Lånekassen legger foreldrenes bosted til grunn, og ungdommen egentlig har vært under barnevernet, så kan jo barnevernet for eksempel ha sagt at de ikke kan bo hjemme. Da må vi stole på det, men Lånekassa beregner jo stipendet ut fra noe som ikke er reelt.

I: Ja.

Eva: Da blir det litt trøblete og byråkratisk. (F kommune)

Eva sa, som Sofie i barnevernet, at de ikke ba ungdommene ta opp lån for å ta videregående utdanning, men ungdommene måtte søke om stipend og utover det kunne det gis supplerende sosialhjelp. Hun understreket at sosialhjelpen var subsidiær, men at det kunne bli mange ulike scenarier å ta stilling. Ungdommenes situasjon ble ikke alltid fortolket likt av NAV og Lånekassen. Etter Evas vurdering tolket Lånekassen noen ganger situasjoner ut ifra foreldrenes formelle bosted, mens ungdommen ikke hadde bodd hos foreldrene, men i et barnevernstiltak. Da ble ikke den reelle situasjonen lagt til grunn. Eva viste til tilsvarende erfaringer som informantene i barnevernet. Denne ulikhet i tolkning skapte ifølge informantene en uoversiktlig situasjon for ungdommene.

Tea viste til en annen utfordring for barnevernsbarn, som gjorde at det kunne være aktuelt for NAV å gi støtte.

Tea: Ja, hvis de har andre muligheter så skal jo det være prøvd før det kan ytes sosialhjelp. Det kan være gjennom Lånekassen eller foreldrene, men det er ikke alle fra barnevernet som har foreldre som kan bidra. Da er vi jo av og til inne og støtter. En gjør jo det. (L kommune)

Ifølge Tea hendte det at de ga støtte til barnevernsbarn som gikk på videregående. Selv om foreldrene har forsørgeransvar, og sosialhjelpen er subsidiær, kunne de vurdere at foreldrene ikke ivaretok dette tilstrekkelig.

Laila, som arbeidet i G kommune, så det på en annen måte:

Laila: (...) Målet er videregående, men det er klart vi gir jo ikke støtte til folk for å bo når de skal gå på videregående. Det har ikke sosialtjenesteloven noe dekning for. Det betyr at de må få stipend og ta opp studielån for å gå på videregående. Det er noen etiske dilemmaer rundt dette. Spesielt når man har vært i denne situasjonen her syns jeg det burde være skjønnsmessige vurderinger. Det er det ikke.

(...)

Laila: Når det dreier seg om ungdom som har bodd i fosterhjem, som har brutte relasjoner til foreldre, andre ting, da skulle jeg gjerne losa dem gjennom videregående uten at de må søke studielån.

I: Ja.

Laila: *Selvfølgelig har foreldrene bidragsplikt, men for en ungdom som bare har dårlige relasjoner til foreldrene, og så skal en veilede dem til å søke bidrag fra foreldrene? Det er noen greier her som er problematisk. Hva er mest samfunnsbesparende? Er det å få dem gjennom skolen, og bidra til at de etter hvert får mulighet til egen inntjening, eller er det å være rigid i forhold til lovverket? Hva er egentlig forskjellen på at jeg bruker tiltaksmidler på kurs, kontra det å bruke midler på sosialhjelp eller utdanning, videregående skole, forsøker å hjelpe dem gjennom det? Jeg har noen ønsker om at det skulle vært mulig. (...) Loven sier at en skal veilede dem til å ta ekstrajobber ved siden av skolen, men en må huske på at disse har mer enn nok med skolesituasjonen.* (G kommune)

Ut ifra Lailas vurdering ville de ikke kunne gitt sosialhjelp til ungdom i en utdannings-situasjon. Dette til tross for at hun vurderte at det kunne være gode grunner til det, på samme måte som Eva og Tea. Etter Lailas vurdering var det imidlertid ikke anledning til dette etter lovverket. Laila hadde også en annen vurdering enn Eva med hensyn til lån og stipend. I motsetning til Eva forsto Laila det som at NAV skulle kreve at ungdommene søkte både lån og stipend, mens Eva sa at de hadde en policy hvor de krevde at ungdommene måtte søke stipend, men ikke lån, fordi det etter deres vurdering ville være uheldig for ungdommene å starte med lån allerede i videregående utdanning. Informantene presenterte forholdvis like begrunnelser for at ungdom burde kunne få støtte fra NAV samtidig som de tolket lovverket ulikt med hensyn til om slik støtte var mulig.

I rundskriv til sosialhjelpsloven heter det om ytelser til elever i videregående skole

Elever kan få lån og/eller stipend fra Statens lånekasse for utdanning i forbindelse med videregående skole. For elever under 19 år vil retten til lån/stipend som hovedregel være avhengig av foreldrenes inntekt. Det er som utgangspunkt rimelig å kreve at elever utnytter muligheten for lån og stipend i Lånekassen til dekning av ekstraavgifter, før sosialtjenesten vurderer å yte stønad til dette, men sosialtjenesten bør her utvise et visst skjønn (Sosial- og helsedepartementet, 2001 punkt 5.1.4.2 om spesielle utgifter).⁶³

I rundskrivet fremholdes det at sosialhjelp er subsidiær og at det er Statens lånekasse for utdanning som skal finansiere utdanning både gjennom lån og stipend. Samtidig sies det om elever under 19 år på videregående skole at sosialtjenesten bør utvise skjønn. Det åpnes dermed for at det kan være anledning til å yte sosialhjelp i denne situasjonen, slik Eva og Tea viste til.

Vurderinger om utdanningsfinansiering som ikke pliktmessig ytelse

Det var noen av sosialarbeiderne i NAV som pekte på mulighetene for å gi støtte etter sosialtjenestelovens § 19 som ikke er pliktmessige ytelser. Tone og Berit fortalte hvordan de

---

⁶³ Det var ikke utarbeidet nytt rundskriv til sosialtjenesteloven av 2009. Rundskriv 35 kom i 2012. Tilsvarende bestemmelser vedrørende studiefinansiering som i rundskriv 2001 ble videreført (NAV - Arbeids- og velferdsetaten, 2012; Sosial- og helsedepartementet, 2001).

hadde arbeidet med oppfølging av en gutt som nå var lærling. Han hadde en bakgrunn med vold og rus:

Berit: *Så har vi en annen, (...) som ikke klarte å stå i noen ting. (...) Han er ikke så gammel ennå. Utekontakten i kommunen tok seg veldig av ham, og har fulgt ham opp tett. De klarte å få han inn på en skole på praksisplass. Så fikk han litt sosialhjelp. (...) Det endte imidlertid med at vi fikk ham inn som lærling, omsorgsarbeider, og nå får han sosialhjelp. Det skal en egentlig ikke ha når en er under utdanning, men vi skjærer gjennom. (...)*

Tone: *Så får han sånn at han føler at han får penger for den jobben han gjør. Den lærlinglønnen er ganske liten det første året.*

Berit: *I det tilfellet tror vi jo at vi har avverget kriminell løpebane. (...) Han var mer eller mindre oppgitt av mange.*

(...)

Berit: *Og da tenker vi at da må vi bare strekke oss å yte sånn at han kommer seg gjennom.*

I: *For egentlig så er det sånn at når du er lærling, eller i videregående, da får du stønad fra Lånekassen?*

Tone: *Ja, og lærlinglønn.*

I: *Ja.*

Tone: *Så da har de i grunnen ikke krav på hjelp etter lov om sosiale tjenester.*

I: *Nei.*

Tone: *Men det er jo en vurdering. Og tenker man at det er hensiktsmessig og fremtidsutsiktene ser bra ut. (B kommune)*

Tone og Berit ga videre uttrykk for at det skulle gjøres en individuell vurdering og at de hadde diskutert det med fylkesmannen om de skulle bruke en begrunnelse om at det ville være *åpenbart urimelig å avslå*, eller om de skulle begrunne det med at det var *rimelig å innvilge*. Berit avsluttet med å si at hvis det ble en klagesak, mente hun deres avgjørelse var innenfor loven. Hun begrunnet det med at det var en ungdom som ville falle utenfor hvis han ikke fikk støtte. Han ville miste boligen. Han hadde ingen familie. Det var etter deres vurdering å anse som hjelp til selvhjelp. Tone og Berits vurderinger var at det kunne være gode grunner til å gi støtte til ungdom under utdanning etter sosialtjenesteloven. Det kunne forebygge kriminalitet og bidra til å nå mål om utdanning og gjennom det ville ungdommen bli selvhjulpen. Hjelp etter sosialtjenestelovens § 19 er ikke en pliktmessig ytelse, men det kan være åpenbart urimelig ikke å yte slik hjelp. Bestemmelsen må ses i sammenheng med lovens formålbestemmelse og målet om å gjøre stønadsmottakeren selvhjulpen (Kjellevold, 2012).

8.3.4 Variasjon i fortolkning av forpliktelser angående utdanning

Både sosialarbeiderne fra NAV og fra barneverntjenesten beskrev det som et mål at ungdommene skulle fullføre videregående skole. De oppfattet imidlertid at det medførte ulike former for forpliktelser. Informantene fra barnevernet fremhevet igjen at de hadde spesielle forpliktelser for ungdom under omsorg. En forpliktelse som ikke informantene i NAV

formidlet. Imidlertid var det også variasjon i sosialarbeidernes vurderinger innenfor samme type tjeneste.

Sosialarbeidernes begrunnelser for hvordan de vurderte utdanningsstøtte ble i stor grad knyttet til hvordan de tolket Lånekassens regelverk og egen lovgivning. Vurderingene kan særlig forstås i lys av hvordan de forholdt seg til en sentral dimensjon ved byråkratiske organisasjoner; grader av regelbundethet. Regelbundethet handler om to aspekter: I hvilken grad det finnes en detaljregulering eller om en snakker om en rammestyrt, og i hvilken grad reglene tillempes på en strikt eller en fleksibel måte (Johansson, 1992/2007).

Informantene beskrev en varierende praksis og et komplekst vurderingsfelt som i særlig grad ble knyttet til Lånekassens regler og praksis. Ulike regler i Lånekassen gjelder for ulike grupper av barnevernsbarn avhengig av hva slags tiltak de har etter barnevernloven. Lånekassens regler fremstår som en detaljert regulering. Ungdom som bor i fosterhjem eller på institusjon får ikke stipend fra Statens lånekasse til videregående utdanning. Det er fordi det vurderes at barn i barnevernet får dekket livsopphold av det offentlige og at det er et prinsipp om at ingen skal få dobbel støtte til livsopphold (Fellesorganisasjonen 3.6.2010⁶⁴). Hva slags støtte denne gruppen får fra barnevernet eller NAV vil i henhold til informantenes vurderinger variere selv om det synes som en gjennomgående holdning at ungdom som fortsetter å bo i fosterhjemmet, mens de tar videregående utdanning, får støtte fra barnevernet. Mer varierende var det for ungdom som flytter på hybel mens de går på videregående skole. Da varierer det hvordan Lånekassen oppfatter situasjonen, og i hvilke grad barneverntjenesten og eller om NAV gir støtte. For hjemmeboende ungdom med barnevernstiltak er heller ikke situasjonen entydig. Lov om barn og foreldre gir foreldre oppfostringsplikt til barnet er 18 år, men hvis barnet vil fortsette videregående skolegang som må regnes som vanlig etter fylte 18 år, har barnet krav på pengetilskudd for den tiden skolegangen varer (barnelova, 1981 § 68). Det er dermed en plikt for foreldre å støtte sine hjemmeboende barn økonomisk når det gjelder videregående utdanning. Barnevernsforeldre kan være i en vanskelig situasjon som bidrar til at ungdommene får liten støtte fra sine foreldre, til tross for at foreldrene har plikt til det, slik noen av informantene pekte på. Familier med tiltak fra barnevernet er oftere i en dårlig økonomisk situasjon, med lavere utdanning enn befolkningen for øvrig (Andenæs, 2000a; Dyrhaug & Haugen, 2012; Marthinsen et al., 2013). Dersom foreldrenes inntekt er lav, kan

---

⁶⁴ <http://www.fo.no/uttalelser-fra-landsstyret/barnevernsbarn-maa-gis-studiestoette-article3343-310.html>. lesedato 11.7.2010

ungdommen ha rett på stipend og/eller lån fra Statens lånekasse. En støtte som behovsprøves mot foreldres inntekt. Lånekassen kan også misforstå situasjonen slik at hjemmeboende ungdom ikke får støtte fordi det regnes som at de får tiltak fra barnevernet, mens det bare er ungdom som er plassert utenfor hjemmet som er forsørget av barnevernet, og ikke har rett på støtte fra Lånekassen.

En annen grunn til variasjon i støtte hang sammen med hvordan informantene i barneverntjenesten og NAV vurderte at de burde kompensere for det de oppfattet som en uheldig eller feil tolkning fra Lånekassen sin side. Det gjaldt for eksempel i situasjoner der Lånekassen ikke utbetalte stønad fordi de oppfattet det som at ungdommen hadde fått offentlig støtte, mens ungdommene bare hadde fått støtte fra barnevernet eller NAV i påvente av at Lånekassen skulle behandle søknaden.

En tredje grunn til variasjon var ulike interne regler både i NAV kontor og barnevernkontor med hensyn til om det krevdes at ungdommene skulle søke både lån og stipend eller bare stipend fra Lånekassen til videregående opplæring.

En fjerde grunn til variasjon i praksis handlet om en ulikhet i fortolkning av sosialtjenesteloven (2009). Loven innebærer en rammestyring med mulighet for både strikt og fleksibel praktisering. Informantene beskrev ulike oppfatninger av hvordan sosialtjenesteloven kunne fortolkes.

8.4 Mål om selvstendighet

8.4.1 Introduksjon

Det andre målet som ble vektlagt var at ungdommene skulle bli selvstendige. På et åpent spørsmål om hva sosialarbeiderne la i det å være selvstendig ble det referert til det å ha et sted å bo, det å klare seg økonomisk og det å ha et dagtilbud og ellers klare oppgaver i hverdagen som å følge avtaler, betale regninger, handle mat, gjøre rent og så videre. Det handlet både om levemåte og praktiske ferdigheter i hverdagen.

Før jeg går nærmere inn på sosialarbeidernes vurderinger om selvstendighet, vil jeg presentere ungdommenes synspunkter.

Ungdommens vurdering av det å være selvstendig

Ungdommene var opptatt av flere områder når de skulle si noe om hva de mente med det å være selvstendig. Flere sa at når de tenkte på det å være selvstendig, tenkte de på å bo for seg selv, ha egen inntekt, betale regninger, klare seg selv og så videre, mens andre tenkte mer på å ha egne meninger og gjøre egne valg.

Følgende spørsmål ble stilt til ungdommene: Hvis du skulle si hva tenker du på med selvstendig?

Thomas: *Det er å bo for seg selv, greie å skaffe seg en jobb, eventuelt få hjelp til det, da, men ha en jobb, til slutt greie å betale regningene sjøl.*

Morten: *At du bor for deg selv, har egen inntekt. Betaler regninger selv, kjøper mat selv, lager mat selv. Klarer deg selv, liksom.*

Oda: *For meg vil det si å klare seg selv økonomisk og ellers og. Å ha sitt eget sted. Jeg vil si at nå som jeg er sammen med noen, er jeg ikke like selvstendig kanskje, da er vi jo to. Da er det ikke like vanskelig kanskje.*

Katrine: *Jeg tenker egentlig bare på å gå egne veier. Jeg ser på meg sjøl som veldig selvstendig. Samtidig som jeg kanskje trenger et spark bak noen ganger. Det kommer litt an på hva det er. Å være uavhengig av andre, ja, hva andre tenker og mener, gjøre seg opp sin egen mening om ting.*

Håkon var en dem som i størst grad brøt med mine forventninger til hva selvstendighet innebærer. Han fortalte at han tok kontakt med barnevernet og ikke fosterforeldrene fordi han hadde lyst til å prøve seg litt selv. For han var det mer selvstendig å ta kontakt med barnevernet enn med fosterforeldrene. Han hadde ikke hatt kontakt med barnevernet på et par år etter at han flyttet ut av fosterhjemmet da han igjen tok kontakt. Han understreket i intervjuet at hvis ungdom flytter for seg selv, måtte barnevernet gi tiltak med en gang. Han mente at ungdommer på 18 år ikke kan klare seg alene, at ungdom trenger noen som har peiling, som kan følge dem. Han mente at det er tidlig å flytte når en er 18 år.

Selv om sosialarbeiderne fra NAV og barneverntjenesten pekte på mange forhold i sin forståelse av selvstendighet, var det særlig en målsetting som ble fremhevet. Det var målet om å være økonomisk selvstendig. En del av overgangen fra barn til voksen er å gå fra å være forsørget til å sørge for seg selv. Betydningen av at unge mennesker mottar sosialhjelp var et tema informantene var særlig opptatt av, og det skal behandles videre i dette avsnittet.

8.4.2 Å unngå sosialhjelp - vurderinger i barnevernet

Nærmest alle sosialarbeiderne, både fra NAV og barneverntjenesten, hadde synspunkter relatert til det å motta sosialhjelp. Den generelle holdningen til informantene fra barnevernet var at det var et mål at ungdommene ikke skulle bli sosialklienter. Da Frida snakket generelt om hvordan de arbeidet med ungdom, knyttet hun det til en ungdom de hadde hatt ettervern for, og hun formulerte seg slik i starten av intervjuet:

*Frida: Hvis vi klarer å unngå å gjøre folk til brukere av offentlige ytelser, så prøver vi på det.
I: Unngå at de begynner på sosialhjelp?*

Frida: *Ja, og det har aldri vært noe alternativ for denne jenta her. (B kommune, min understreking)*

Jenny og Ingri formulerte seg tilsvarende på slutten av intervjuet da de omtalte forskjeller mellom sosialtjenesten og barneverntjenestens ansvar:

Jenny: *Vi har jo et sånt ønske eller mål, om at ungdommene vi følger opp ikke skal overføres til sosialkontoret. At de skal være som andre, men noen må jo likevel overføres. Det ser vi jo. Da ønsker vi at det skal være en grei overføring, når de skal skrives ut fra barnevernet. Litt av målet når vi følger dem opp så lenge er jo også at de skal skrives ut til noe annet enn sosialkontoret. At de skal ha praksisplass, arbeid, eller skole. At det er noe de skal skrives ut til. (A kommune, min understreking)*

Jenny beskrev det som et mål at ungdommene ikke skulle skrives ut til sosialhjelp. Hun satte det i sammenheng med at det er ønskelig at barnevernsbarn er som andre barn, underforstått at andre barn ikke trenger hjelp fra sosialkontoret.

Det at barnevernet ga økonomisk støtte til livsopphold, slik at ungdommene ikke trengte å motta sosialhjelp, ble ikke bare formidlet som generelle utsagn, men for eksempel også i vurderingen av vignetten Anna⁶⁵:

I: *Ja, for da er det sånn at dere kan gi både støtte til livsopphold og husleie?*

Susann: *Vi gjør det i hvert fall for dem vi har hatt omsorgen for, eventuelt langvarig plassert. Da gir vi støtte, sånn som i hennes tilfelle. Vi har det kriteriet at de faktisk går på videregående. Da ville vi ha innvilga husleie og livsopphold ut videregående i hvert fall.*

I: *Det at hun har droppet ut, er det en grunn til at hun eventuelt ikke vil få?*

Susann: *Ja, det tror jeg det ville vært her. (K kommune)*

Utsagnene fra Susann og andre av informantene fra barnevernet pekte igjen på at barnevernet opplevde et spesielt ansvar for ungdom som hadde vært under omsorg. Det var særlig de ungdommene barnevernet utbetalte livsopphold til (jf. kapittel 7). Vibeke og Sara, som begge jobbet i H kommune, fremholdt også dette i sin vurdering av Anna:

Vibeke: *For fosterbarn, du ville jo ikke sendt barnet ditt til sosialtjenesten hvis ikke det klarer å forsørge seg med stipend og sånne type ting, så supplerer du jo opp og hjelper dem til å klare seg og slippe å bli sosialklient. Sånn tenker vi og. Hvis det er ungdom som er i normalutvikling og går på skolen og sånn, så gjør vi det. (H kommune, min understreking)*

Vibeke og Sara drøftet videre på slutten av intervjuet forskjeller mellom barneverntjenesten og sosialtjenesten:

---

⁶⁵ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år.

Sara: ja, så var jo drømmen da at de ikke trengte sosialtjenesten eller NAV. For det har vi jo diskutert en del, det har vært i nyhetene at forskning sier at de som har vært i barnevern-tjenesten havner i sosialtjenesten. Det har vi diskutert en del. Hva er det som gjør at de havner der? Hvordan kan en unngå det? Da er det mye av det vi har snakka om i forhold til det å sette krav. Det er ikke bare å flyte gjennom. Drømmen er jo at de skal klare seg selv etter hvert, blir trygge på seg selv og klare seg. (H kommune, min understreking)

Vibeke og Sara formidlet en målsetting om at ungdommene skulle klare seg selv, og det i betydningen av at de ikke skulle motta offentlig støtte fra NAV. De var opptatt av hvordan de kunne bidra til at unge med barnevernsbakgrunn ikke mottok sosialhjelp, og de henviste til forskning som viser at mange mottar sosialhjelp. Et av tiltakene Vibeke og Sara trakk frem i denne sammenhengen, var å stille krav til ungdommene, slik også Susann og flere av informantene gjorde. Denne tenkningen om å stille krav hadde betydning for hvordan de tenkte om NAVs rolle, som jeg kommer tilbake til nedenfor. I vurderingene om Anna ble barnevernets ansvar som foreldre fremholdt som en begrunnelse for å yte livsopphold. Samtidig var informantene inne på en type vilkår for å motta tiltak i barnevernet. Det var krav om at ungdommene måtte gå på videregående skole og følge jevn progresjon.

Informantene tematiserte i liten grad etablering i bolig som et eget mål. Boligspørsmålet var mer knyttet til at barnevernet kunne betale utgifter til bolig eller at hybel med oppfølging kunne være et tiltak. Samtidig var det flere som beskrev utfordringer med hensyn til tilgang på bolig, selv om noen barneverntjenester hadde egne overgangseiligheter de disponerte. Bolig med oppfølging er samtidig et av de barnevernstiltakene som er mest brukt til ungdom over 18 år (jf. kapittel 5).

Barnevernstiltak med et innhold utover økonomi

Sosialarbeiderne i barnevernet var opptatt av at barnevernstiltakene ikke bare skulle handle om økonomisk hjelp:

Vibeke: Hvis de bare vil hente noen penger, få dekket husleie og få penger og ikke noe annet. De vil ikke ha noen oppfølging, ingen voksne som skal følge opp eller ha noe sånt, da kan vi nok gå inn i noen forhandlinger og stille noen krav eller vilkår for at de skal få et tilbud.

Sara: (...) Skole skal fullføres. En skal møte opp. Ting som vi tenker er viktig for dem å få gjennomført. En kan ikke bare bo for seg selv og få penger. (H kommune)

Vibeke og Sara, som andre av informantene, la vekt på at oppfølging fra barnevernet skulle ha et innhold utover økonomiske utbetalinger. De vurderte at ungdommene hadde behov for mer støtte og forsøkte å motivere ungdommene til dette:

Mari: Men jeg syns vi prøver å strekke oss ganske langt for at de skal ta imot barnevernstiltak,

istedenfor å bli klienter på NAV.

I: Ja.

Mari: Det diskuterer vi jo også litt innad her.

I: Ja, hvor langt dere skal strekke dere?

Mari: Ja, hvor går grensen? Vi skal ikke bli sosialkontor for unge menneske, heller. Det må være en del av et eller annet som skal skje. Vi skriver jo kanskje mer tiltaksplaner enn det andre tjenester gjør. Det må være noe mål, mening og innhold i de greiene her. Er det ikke det, kan en ikke kalle det barnevernstiltak.

I: Hva er ytterpunktene i en sånn diskusjon hos dere?

Mari: Ja, i forhold til?

I: I forhold til spørsmålet om hvor langt en skal strekke seg, det du sa om at dere ikke skulle bli sosialkontor for ungdom.

Mari: Hvis det er en ungdom som vi ser faller utenfor, de ungdommene som fortsetter å ruse seg, er aktive rusmisbrukere, ikke er i dagtilbud, de trenger på en måte å bli forsørga i form av hjelp fra NAV. De samarbeider heller ikke rundt sånne typer tiltak som hybeltiltak.

I: Ja.

Mari: De må vi noen ganger si nei til. Vi prøver nok kanskje i begynnelsen, men etter hvert tenker vi at det beste er at vi hjelper vedkommende til å få kontakt med andre, vi har noen som jobber med unge rusmisbrukere. Vi kopler på NAV og annen type psykiatri, og så trekker vi oss ut. (F kommune)

Mari pekte på at det var grenser for hvor langt barnevernet kunne strekke seg. Barnevernets tiltak måtte også etter hennes vurdering være mer enn økonomisk hjelp. Det måtte være enighet om mål og en tiltaksplan. Tilsvarende kom frem i en surveyundersøkelsen til barneverntjenestene om arbeidet med ettervern (Oterholm, 2008b:187). Uenighet om tiltak og at ungdommene bare ville ha økonomisk hjelp ble oppgitt av 70 prosent som grunn til at ungdom ikke hadde tiltak.

Selv om barnevernet også gir avslag dersom ungdommene bare vil ha økonomisk hjelp, er økonomisk stønad det mest brukte ettervernstiltaket (Clausen, 2008; Kristofersen, 2009; jf. kapittel 5). Det er et tiltak som både benyttes alene og sammen med andre tiltak (Kristofersen, 2009).

Føring om økonomisk stønad fra barnevernet

Barnevernets mulighet for å gi økonomisk stønad ble innført med barnevernloven av 1953 (jf. kapittel 4). Begrunnelsen som ble fremmet fra departementet var at det ville være bedre at stønaden ble gitt fra barnevernet enn forsorgsvesenet fordi barnevernsnemnda kunne se stønaden i sammenheng med de øvrige ettervernstiltakene (Ot.prp. nr. 56 (1952), :35-36). Spørsmålet om barnevernet bør gi økonomisk støtte opp mot sosialtjenestens økonomiske ansvar ble også drøftet i forbindelse med behandlingen av forslaget om heving av aldersgrensene for ettervern i 1997/1998. De høringsinstansene som gikk imot forslaget om å utvide aldersgrensen fra 20 til 23 år for barnevernstiltak, begrunnet det med at ansvaret for spesielle

hjelpetiltak for denne gruppen burde ligge hos sosialtjenesten i kommunene, og at prioriteringen av de eldre ungdommene ville skje på bekostning av de yngre barna i barneverntjenesten (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)). Barne- og familiedepartementet gikk inn for å heve aldersgrensen, men fremholdt samtidig at:

Når det gjelder spørsmålet om hvilke tiltak som skal kunne opprettholdes eller settes inn overfor ungdom over 18 år, mener departementet at dette, på samme måte som i dag, må begrenses til tiltak som hører under barnevernloven. Det har ikke vært hensikten med forslaget at barneverntjenesten skal bli en ny sosialtjeneste for ungdom. Formålet med forslaget er at en del ungdommer som i dag mottar tjenester fra sosialtjenesten i stedet skal kunne motta tiltak fra barneverntjenesten hvis det er slike tiltak den enkelte har behov for. I de tilfeller den enkelte i tillegg har behov for tiltak som først og fremst hører under andre deler av hjelpeapparatet, som f.eks. sosialtjenesten, bør barneverntjenesten ha et særlig ansvar for å bistå den unge i kontakten med andre deler av hjelpeapparatet og for å koordinere tiltakene (...)

Kommunen har allerede i dag et ansvar for tiltak til denne gruppen etter sosialtjenesteloven. Utvidelsen av adgangen til å opprettholde barnevernstiltak vil derfor ikke utvide kommunens ansvarsområde, men vil føre til en delvis forskyvning av ansvar fra sosialtjenesten til barneverntjenesten (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998), pkt. 2.2.4).

Departementets uttalelse gir på den ene siden uttrykk for en intensjon om å utvide barnevernets ansvar gjennom en overføring fra sosialtjenesten til barneverntjenesten. På den andre siden ønsker en ikke at barneverntjenesten skal bli en sosialtjeneste for ungdom. Hva betyr det å være sosialtjeneste for unge mennesker? Hensikten med endringene, både i 1953 og 1998, syntes å være at økonomiske ytelser i større grad enn tidligere skulle gis fra barneverntjenesten. Det innebar at barneverntjenesten overtok noen av oppgavene som til da hadde hørt inn under sosialtjenesten. Samtidig skulle ikke barnevernet bli sosialtjeneste. Føringene synes å gå i to retninger, både at barnevernet i større grad skulle yte økonomisk hjelp, men og at det ikke skulle skje i for stort omfang.

Krav om dagtilbud - likevel overføring til NAV?

Det var imidlertid flere forhold sosialarbeiderne i barnevernet trakk inn i vurderingene, og som førte i retning av at økonomiske ytelser skulle komme fra NAV. Dette til tross for at de uttrykte det som et mål at unge med barnevernsbakgrunn ikke skulle motta sosialhjelp. Susann, som i sin vurdering av Anna, sa at hun ville få oppfølging fordi de hadde hatt omsorgen for henne (se over), sa videre i vurderingen rundt Annas⁶⁶ situasjon:

Susann: Jeg tror nok at vi ville lose henne over på NAV likevel. Hvis hun ikke har noe dagtilbud, så tenker vi jo at NAV er den rette instansen i forhold til å hjelpe videre med

---

⁶⁶ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år.

eventuelt dagtilbud. Og NAV er ofte mer aktive i forhold til oppfølgingstjenesten. (K kommune, min understreking)

Selv om barnevernet i K kommune ga sosialhjelp til ungdom de hadde hatt omsorgen for, vurderte Susann det som aktuelt å overføre Anna til NAV fordi hun ikke hadde noe dagtilbud. Dagtilbud var et krav og de vurderte at NAV hadde bedre kompetanse på å følge opp dette. Samtidig svarte Susann slik på spørsmål om hun tenkte at de ville jobbet annerledes hvis det ikke var noen begrensninger i ressurser:

Susann: Da ville jeg i hvert fall gitt ettervern til alle, tror jeg, i hvert fall nesten til alle. Til alle som ønsket det, men de ville ikke nødvendigvis ha fått akkurat det de ville. Jeg tror kanskje at når en ser på disse eksemplene, så blir det veldig svart hvitt. Men kanskje kunne man brukt litt mer skjønn på dette her med etablering. Når skal vi kutte? Kanskje skal de faktisk ha livsopphold og husleie fra oss, selv om de ikke går på videregående? (K kommune)

Susann hadde tidligere i intervjuet fortalt at de hadde kuttet ned på omfanget av unge med ettervern. Tidligere hadde nesten alle fått, men nå stilte de vilkår for å motta ettervern. Imidlertid var hun også usikker på om dette var hensiktsmessig for ungdommene. I vurderingen av Annas situasjon avveide Susann flere hensyn. Det handlet både om et ansvar for ungdom under omsorg, oppfølging av krav om dagtilbud for livsoppholdsytelser fra barnevernet, behov for NAVs kompetanse og ressursituasjonen ved kontoret. Susann var også en av dem som sa at barnevernet, når det var krav til prioritering av ressurser, måtte prioritere de yngste (jf. kapittel 7).

Det var imidlertid ikke bare Susann som sa at de stilte krav til ungdommene om aktivitet på dagtid. Heidi, som også i sin vurdering av Anna pekte på barnevernets ansvar for fosterbarn (se over), sa videre om Anna i en vurdering av livsoppholdsytelser:

Heidi: Ja, vi dekker opp det, men det er samme kriterier for fosterbarn, som det er for hjelpetiltaksungdom som fyller 18 år og vil bo for seg selv. De må ha et dagtilbud, de må gjøre et eller annet. Om de dropper ut av videregående, ja, men da må de skaffe seg en jobb, eller kurs eller et eller annet. (E kommune, min understreking)

Heidi fortalte også mer generelt om hvilke betingelser de stilte til ungdommene for videre tiltak i barnevernet:

Heidi: (...) det er også noen betingelser fra vår side. Det er blant annet at du skal ha et dagtilbud, om det er jobb, skole eller hva det er for noe, kurs et eller annet sånt. Det setter vi som krav. Ofte ser vi også at disse barna trenger oppfølging fra psykiatrien. Da snakker jeg helt generelt.

(...)

I: Dere stiller krav om dagtilbud, men hvis det er sånn at noen ikke ...

Heidi: Klarer det?

I: *Ja, blir de da overført til NAV?*

Heidi: *Nei, det spørs hva det er de ikke klarer, da. Det blir en vurdering i hvert enkelt tilfelle. Når vi sier dagtilbud, forventer vi ikke at de skal stå i en jobb eller skole fra 8 til 16. Men de må ha noe fast en viss del av uka, som de må følge opp. Noen forventer vi det av, andre ser vi at vi ikke kan forvente det av.*

I: *Det er ikke sånn at da må en ut av barnevernet?*

Heidi: *Nei, nei. (E kommune, min understreking)*

Sosialarbeiderne fra barnevernet formidlet, som Heidi, gjennomgående at de stilte krav om at ungdommene skulle ha en aktivitet på dagtid for å få ettervernstiltak. Det at det ble stilt krav om dagtilbud betydde imidlertid ikke at det nødvendigvis ble håndhevet strengt:

Jenny/Ingrid: *Vi stiller vilkår, men vi går veldig mange runder før det får konsekvenser at vilkårene ikke følges opp. Det er jo ikke alle som kommer i jobb i løpet av det første halvåret. Vi går mange runder. (A kommune, min understreking)*

Jenny og Ingrid, som de andre informantene fra barnevernet, formidlet at det ikke nødvendigvis var slik at tiltak ble avsluttet i barnevernet med en gang ungdommen ikke hadde en aktivitet på dagtid. Selv om det var et krav, ble det ikke satt inn sanksjoner umiddelbart. Når de formulerer dette som et krav, er det imidlertid et tydelig uttrykk for at dette er viktig, og det var en formulering nærmest alle informantene fra barnevernet brukte. Å stille krav om noe, gir uttrykk for at det er noe som skal være oppfylt for at ytelsen skal gis. Betydningen av å ha et dagtilbud ble sterkt understreket ved at dette ble formulert som et krav.

Dagtilbud - å hindre marginalisering

Hva er grunnlaget for kravet om å delta i en aktivitet på dagtid? Som det ble sagt i forrige avsnitt var utdanning også et mål. En antok at det å være i et utdanningsløp fjernet risikofaktorer, som å delta i et negativt miljø (Monika). Flere pekte på hvordan det å ha et dagtilbud i seg selv, ikke nødvendigvis skolegang, men det å ha noe å gå til på dagtid, kunne virke forebyggende. Mari fortalte om ungdommer som gjerne ville ha hybel, men ikke oppfølging fra barnevernet:

Mari: *Vi setter krav til at det skal være i et dagtilbud.*

I: *For at de skal få ettervern, få oppfølging etter 18?*

Mari: *Ja, det må finnes en struktur. Det er klart at det er noen som i perioder detter ut av et dagtilbud, vi avslutter ikke tiltaket av den grunn, men vi jobber med et dagtilbud. De skal ha et dagtilbud. (F kommune, min understreking)*

En grunn til å kreve dagtilbud er at det gir struktur i hverdagen. Henriette fortalte om hvordan de arbeidet med ungdom generelt:

Henriette: *Vi tenker at det er viktig at de får hjelp til de utfordringene de har når de skal ut i voksenlivet og klare seg selv. Det er målet, at de skal klare seg selv. Og da handler det om de*

vanlige tingene. Det er viktig at de kommer seg på skole, hvis de er interessert i det. Hvis de ikke ønsker skole, ønsker vi at de skal ha et annet dagtilbud.

(...)

Jeg tror at å ha noe å gå til om dagen kanskje er nøkkelen til å få til veldig mange av de andre tingene. En er en del av en sosial gruppe. En kjenner at det er bra for en. Det er godt å høre når de sier at de må ha en jobb. Når de sier at det er viktig for at de skal komme seg opp om morgenen, at de skal klare å legge seg om kvelden. Den strukturen det medfører. (C kommune).

Henriette pekte på at dagtilbud er mer enn arbeid eller det å skaffe seg en inntekt. Det å gjøre noe på dagtid er et gode som både bidrar til struktur i hverdagen og en deltakelse i et fellesskap hvor det å arbeide hører naturlig med. Henriette tenkte på sikt ville deltagelse i et dagtilbud bidra til at ungdommene fikk seg arbeid, klarte seg selv, og dermed ville det hindre marginalisering.

Sofie var den som i minst grad formulerte dagaktivitet som et krav:

Sofie: V har et ønske og mål om å holde dem i en type dagaktivitet som gjør at de ikke fortsetter å være sosialklienter. Med noen så lykkes vi med det, med andre gjør vi ikke det.

I: Nei.

Sofie: Det er litt avhengig av hvor tidlig en kommer inn. Vi ser at en del av dem som blir plassert veldig sent har mista mye skolegang allerede. Da er det vanskelig å få dem inn i noe dagtilbud som gir dem egen inntekt. (I kommune, min understreking)

De understreket fordelene ved å ha en aktivitet på dagtid, idet de mente at det kunne være med på å gi et grunnlag for å klare seg selv.

Noen av sosialarbeiderne i barnevernet understreket farene ved manglende aktivitet snarere enn målet med aktiviteten. Frida var en av dem som tydeligst formulerte sin bekymring for manglende aktivitet. I vurderingen av vignetten Andreas⁶⁷ sa hun:

Frida: Vi ser på det å ha en dagaktivitet som veldig viktig, så det er et krav.

I: Ja.

Frida: Det er ikke så farlig hva det er. Å gjøre ingenting er ikke noe alternativ.

I: Men satt på spissen, ville det vært sånn at hvis han ikke klarte å komme i gang med noe med en gang, eller det tok litt tid, da ville han blitt overført tilNAV?

Frida: Vi ville ha mast veldig om det, og fulgt det opp. Vi ville ha funnet ulike typer tilbud, og vi ville ha utfordra ham til å si ja til noe. Og så ville vi ha bygd det opp gradvis. Vi ville ikke gått fra 0-100, men vi ville gått fra 0-20-30. Han ville ha fått venne seg til å være i aktivitet. Det går ikke å ha et bra liv uten å gjøre noe om dagen. Da lever mange som regel om natta isteden, og det går ikke bra. Det vet vi.

I: Ja.

---

⁶⁷Andreas er 19 år. Han bor hjemme. Familien har hatt hjelpetiltak fra Andreas var 10 år. Han har vokst opp alene med en psykisk syk mor. Hun har i perioder vært innlagt på psykiatrisk avdeling og da har Andreas bodd i besøkshjemmet sitt. Andreas har ikke fullført videregående skole. Han har hatt noen vikarjobber, men er nå arbeidsledig. Han ber om hjelp til å flytte på hybel og jobb. Han mener han trenger å komme bort fra moren sin.

Frida: *Det er en av de store utfordringene med ungdom som ikke gjennomfører videregående skole. Hva skal de gjøre? Og hvordan skal vi hjelpe dem til å få en meningsfull hverdag? Det er ikke lett.* (B kommune, min understreking)

Frida fastslo dagaktivitetens forebyggende aspekt med hensyn til struktur. Dersom en ikke har en aktivitet på dagtid innebærer det at en snur døgnet osv., men Frida gikk også lenger når hun snakket om betydningen av en dagaktivitet. Hun oppfattet det som nødvendig for å få et godt liv. Hun oppfattet det som et gode i seg selv.

Seline kommenterte også hvilke krav det stilles til ungdom som skal bo videre i fosterhjemmet. I løpet av intervjuet drøftet vi hvorvidt det ville vært mulig for Erik⁶⁸ å kunne bo videre i fosterhjemmet dersom han ønsket det etter at han hadde fullført videregående skole:

Seline: *Det vi er opptatt av er kravet om at ungdommen har et dagtilbud som de følger opp. Det tror jeg vi er ganske strenge på. De kan ikke bo i fosterhjem og ikke gjøre noen ting. (...) Vi ville være opptatt av at han ikke bare skulle gå der å slenge.* (J kommune, min understreking).

Seline formidlet at dersom en ikke har et dagtilbud, gjør en ingenting, en går bare og slenger. Dersom en ikke gjør noe, kan ikke barnevernet støtte det. Gjennom omtalen av dagtilbud som noe det stilles krav om, og som beskrives som nødvendig for å ha et godt liv, formidlet sosialarbeiderne eksplisitte synspunkter på hvordan ungdommenes liv burde leves. De tok stilling til hva som kan regnes som et godt liv. Alle tiltak i barnevernet skal begrunnes i barnets beste. Barnevernet skal slik sett ta stilling til hva som er bra for ungdommene. Selv om ikke informantene direkte knyttet krav om dagtilbud til formuleringen om barnets beste, ga formuleringene uttrykk for en vurdering av at det er best for ungdommene å ha noe å gå til på dagtid.

NAV er bedre på å stille krav

En grunn for sosialarbeiderne til å henvise ungdom til NAV var nettopp at NAV ble vurdert som bedre når det gjaldt å stille krav enn barnevernet. Julie arbeidet med oppfølging av barn og ungdom under omsorg i barnevernet. I drøftingen av vignetten Anna⁶⁹ kom hun inn på behovet for å stille krav:

Julie: *De [ansatte på NAV] er mye flinkere. Det ser jeg, som i den saken jeg refererte til, hvor*

---

⁶⁸Erik blir 18 år om en måned. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bor i fosterhjem. Han har et år igjen på videregående skole. Han ønsker å fortsette å bo i fosterhjemmet og de vil også det.

⁶⁹Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år.

jeg omtrent bare satt og skrev vedtak. Jeg tror de er mye flinkere til å følge opp disse ungdommene enn det jeg er når det gjelder dette. De stiller krav og realitetsorienterer dem. (...)

Julie: Jeg har sett at det er en balansegang. Det er en fare at en syr puter under armene på dem. En må stille krav til dem og. I enkelte saker så kunne NAV ha gjort en mye bedre jobb enn jeg gjorde, det vil si i forhold til hva som forventes når det gjelder penger og jobb. Det har jeg sett i flere saker. Kanskje kunne jeg har fått overført dem til NAV tidligere, men ungdommene ønsket å være i barnevernet. De har ønsket å få utbetalt penger og ha det greit. Det har endt med at de har snudd døgnet, og det har ikke blitt stilt noen krav til dem.

(...)

Julie: Det er vanskelig med de ungdommene som ikke vil så mye. De er vanskelige for alle.

I: Hvor det er rus i bildet, eller ikke nødvendigvis?

Julie: Nei, ikke nødvendigvis rus heller.

I: Nei.

Julie: Men det at de har snudd døgnet og ikke gidder å gjøre noe. (D kommune)

Det var særlig en gruppe ungdommer som Julie vurderte som vanskelig å hjelpe, som trengte at det ble stilt krav til dem, og som hun vurderte at NAV var bedre til. Det var ungdom som ikke hadde noen konkrete vanskeligheter som rusmisbruk, men som likevel ikke deltok i noe på dagen. Flere i barnevernet gjorde lignende vurderinger om Anna:

Vibeke: Vi ser at den typen ungdom som ikke vil forholde seg til noe, kan NAV hjelpe bedre. NAV stiller mer krav til dem, og de har konsekvensen med økonomi. Ungdommene er jo avhengig av å få utbetalt penger. De vil jo gjerne ha penger. De skal ha et sted å bo. Og de skal ha klær og alt. Og det er klart at vi kan ikke sitte og se på at de ikke har klær, eller hos oss så får de ofte. Vi blir litt som foreldre.

Sara: Omsorg, ikke sant.

Vibeke: Det er på det vi har fokus, og så støtter de seg på det. Kanskje har de mer nytte av noen som stiller litt mer krav til dem, og behandler dem som voksne. (H kommune)

I barnevernet formidlet sosialarbeiderne en kritisk holdning til egen oppfølging når det gjaldt å stille krav til og bidra til at ungdom var i aktivitet. NAV ble vurdert til å kunne gjøre dette bedre. Slik også informantene fra NAV vurderte det selv. Det var dermed en felles forståelse hos sosialarbeiderne i barnevernet og NAV om at oppfølging av dagtilbud og det å stille krav lå under NAV sitt område.

Arbeidsmåten ga uttrykk for et syn på hvordan mennesker motiveres. Hvis det ikke stilles som krav, kan det føre til at tiltaket ikke gjennomføres. Det gir uttrykk for en underliggende forståelse av at dette er noe ungdommene ikke vil selv. Hvorfor skulle det ellers være nødvendig å stille det som krav? I beskrivelsen av velferdsorganisasjoner understrekes betydningen av å få til et samarbeid med brukerne (Hasenfeld, 2010a). Sosialarbeiderne var også opptatt av å ha en dialog med ungdommene (jf. kapittel 7). Samtidig gir ikke utsagnene som det å stille krav nødvendigvis uttrykk for en dialogisk form.

8.4.3 Å unngå sosialhjelp - vurderinger i NAV

Sosialarbeiderne fra NAV var og opptatt av selvstendighet og betydningen av å motta sosialhjelp. For å få en forståelse av hvordan de så på det at ungdom mottok sosialhjelp presenteres først noen typiske vurderinger relatert til vignetten om Anna⁷⁰:

Tove: Målet er selvfølgelig hele tida at de skal bli selvhjulpne og få både inntekt og et bedre liv. Ja, og minst mulig sosialhjelp. (H kommune, min understreking)

Tidligere i samtalen fortalte Tove om hvordan de generelt ønsket å arbeide:

Tove: Målet vårt er at de ikke skal inn her, og å stoppe dem før de kommer så langt at de blir sosialklienter. Vi vil komme inn tidlig med råd og veiledning, men ofte blir det ikke sånn. (...) Køen er lang. (...) Og så får de pengene. (H kommune, min understreking)

Tove fremhevet målet om selvhjulpnehet og at ungdom helst ikke skal motta offentlige ytelser. Samtidig var det et stort arbeidspress, og de hadde ikke mulighet til å gi den oppfølgingen de så behov for:

Tone: Egentlig prøver jeg å få Anna til å skjønne at det kan være lurt å ha et tiltak gjennom barnevernet. Og at det ikke er så enkelt å ha kontakt med sosialtjenesten. At hun vil ikke få den samme oppfølgingen her som hun vil få fra barnevernet. Det er ofte det jeg snakker med dem om. (B kommune, min understreking)

Tone ville også arbeidet for at Anna ble i barnevernet. Tidligere i samme intervju uttalte kollegaen seg om hvordan de jobbet mer generelt:

Berit: Helst så skal de ikke til oss. Det må være et mål. At en får hjelp til å planlegge regningene sine, økonomien, til å være mest mulig selvhjulpne. (B kommune, min understreking)

Tone og Berit formidlet også at Anna ikke burde overføres fra barnevernet til NAV fordi hun ville få en dårligere oppfølging. Helst burde ungdommene forberedes på hvordan de skulle klare seg selv slik at de ikke måtte søke om sosialhjelp.

Tea vurderte også Annas situasjon:

Tea: *Ja, jeg tror at hvis det er et oppegående fosterhjem, så ville jeg kanskje ha prøvd å råde henne til å være der så lenge som mulig.*

I: *Mm.*

---

⁷⁰ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og avslutte kontakten med barnevernet nå når hun har blitt 18 år. Hun søker derfor om sosialhjelp.

Tea: *Jeg ser at når de først har droppa ut av skolen, og de avslutter kontakten med barnevernet, noen har jo grei kontakt med fosterfamilien, men ting sklir fort ut når de kommer i egen leilighet. Venner ikke sant, og de har en plass å feste for seg selv.* (L kommune)

Tea fremhevet fordelene ved å fortsette å bo i fosterhjemmet og farene ved å flytte ut og droppe ut av skolen. Tea hadde tidligere i intervjuet fortalt mer generelt om hvordan de jobbet og sa at «vi prøver å avslå for ikke å få dem inn i systemet». Hun begrunnet det med at ungdom får en annen oppfølging på NAV, og at søkere også skal prøve andre muligheter før tiltak fra NAV settes inn.

Trine tematiserte også tilsvarende mer generelt:

Trine: *I utgangspunktet tenker jeg ikke bare i forhold til barnevernsungdom. En skal generelt forsøke å hindre at ungdom kommer hit. Ungdom skal ikke egentlig komme på sosialkontor. En prøver jo, men egentlig så gjelder det med alle nye som kommer her. Vi prøver å finne andre muligheter.* (E kommune)

Sosialarbeiderne fra NAV formidlet en generell holdning, som også sosialarbeiderne fra barnevernet gjorde, om at det er ønskelig å unngå at ungdommene mottar sosialhjelp. Selv om informantene fra NAV også mente at NAV er bedre til å stille krav enn barnevernet, så de det ikke som ønskelig at for eksempel Anna ble overført til NAV. Samtidig som flere av sosialarbeiderne fra barnevernet vurderte det som aktuelt å henvise Anna til NAV fordi der ville det bli stilt større krav til henne. Informantene fra NAV la mer vekt på at barnevernet har muligheter for en tettere oppfølging.

Sosialarbeiderne fra NAV, som sosialarbeiderne fra barnevernet, nevnte i liten grad etablering i egen bolig som et mål. Boligspørsmålet handlet om at ungdommene måtte skaffe seg inntekt før de kunne flytte i egen bolig. Hvis det ble vurdert som aktuelt å yte sosialhjelp til bolig, så måtte ungdommene selv skaffe seg bolig. Det var lite tilgang på kommunale leiligheter og ellers hadde de ikke mulighet til å hjelpe ungdom med bolig.

Selv om informantene fra NAV mente at ungdom ikke bør bli sosialklienter, så de til dels annerledes på dette for ungdom med barnevernsbakgrunn. Det kunne være en «god» grunn til at de kom til NAV:

Eva: *Hvis jeg kan si det, opplever jeg det som ganske tragisk når ungdommer mellom 18 og 23 år kommer og søker sosialhjelp. Vi mener at de ikke skal starte karrieren sin her. Vi har hatt veldig fokus på unge mennesker.*

(...)

I: *Det du sa, at det er litt tragisk at ungdom søker sosialhjelp, tenker du det samme om de som*

kommer fra barnevernet?

Eva: Jeg tenker vel kanskje litt annerledes i forhold til barnevernsbarna. Det er på en annen måte. Det er en grunn til at de er kommet under barnevernet. Jeg tror ikke jeg er så veldig opptatt av historien i barnevernet. Har de vært under barnevernet, regner jeg med at det er et grunnlag for det. Da er den vurderingen gjort. (F kommune)

Eva, som de andre informantene fra NAV, var skeptisk til at ungdom fikk sosialhjelp.

Samtidig trakk hun frem at det kunne være et annet vurderingsgrunnlag for ungdom som hadde hatt barnevernstiltak. Da handlet det ikke bare om vanlige konflikter mellom ungdom og foreldre. Det samme pekte Trine på:

Trine: Med barnevernsungdom er det litt spesielt. Når barnevernet har sagt at de ikke lenger tar ansvar, og ungdommene ser at det vil komme ting, da kommer de til oss. Da er det så mye som er kartlagt på forhånd. Det er sjelden noen tvil om at de trenger hjelp. (E kommune)

Begge informantene viste til at det var gjort vurderinger av behov når barneverntjenesten hadde hatt tiltak. Andre muligheter var da undersøkt. Det ga grunnlag for å yte sosialhjelp selv om det ble vurdert som det beste at ungdommene ikke fikk det.

Arbeidslinja og aktivering

Sosialarbeiderne fra NAV fortalte om hvordan de ville arbeide for å unngå at ungdommene ble værende på sosialhjelp. Bente sa i vurderingen av vignetten Anna⁷¹:

Bente: Hvis barnevernet hadde henvendt seg hit med henne, ville det ha vært fordi hun ikke hadde noe å gjøre. Hun har droppet ut av videregående skole. Dermed har hun ikke noe å gjøre. Da har vi kurs her, som en kan begynne på med en gang. På et sånt kurs får en hjelp til cv-skriving og jobbsøking og undervisning, ja, sånne basisferdigheter en trenger for å søke jobb. Hva er et intervju? Hvordan foregår det? Hvordan skal en kle seg, te se på et intervju? Hva er arbeidsgiver opptatt av? Hvilke kvalifikasjoner har en? De som ikke har mye på cv'n, hvilke personlige ferdigheter har de? Sånne typer ting. Og dette holder vi på med i 3 uker. Noen vil jo da ha fått jobb. De som ikke har fått jobb, skaffer kursleder praksisplass. Så Anna her, hun ville sannsynligvis fått en praksisplass innenfor et område hvor hun vil kunne få jobb. Det er jo viktig i og med at hun nå vil flytte for seg selv. Da må hun skaffe seg en inntekt. (A kommune)

Bente kommenterte videre om Emil⁷² dersom han ikke ble vurdert til å ha et helseproblem:

Bente: Så ville vi ha gått i gang med samme arbeidstiltak, praksisplass sånn som for Anna. Med tanke på å skaffe han ordinær jobb. (A kommune)

---

⁷¹ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og avslutte kontakten med barnevernet nå når hun har blitt 18 år. Hun søker derfor om sosialhjelp.

⁷² Emil er 20 år. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bodd i fosterhjem. Da han ble 18 år takket han nei til videre oppfølging fra barnevernet, men nå angrer han på det. Han er deprimert og har ikke klart å fullføre videregående skole. Han bor på hybel og har hatt litt støtte av fosterhjemmet selv om det ikke er noe offisielt ettervern. Han har bedt om hjelp fra barnevernet, men de sier nei til barneverntiltak nå og mener han må søke sosialtjenesten/NAV om hjelp.

Bente formidlet, som de andre informantene, at ungdommene ville bli møtt med de samme tiltakene med hjelp til å skaffe seg arbeid og praksisplass.

I vurderingen av eksempelet om Andreas⁷³, som bodde hos moren sin, som var psykisk syk, kommenterte Ida:

Ida: Jeg ville ha problematisert litt, realitetsorientert. Jeg ville ha spurt: «Hva blir enklere hvis du flytter for deg selv? Hvordan skal du håndtere alle utgiftene? Det er greit om du får sosialhjelp, men det er jo ingenting å leve av det.» Jeg ville ha forsøkt ikke å gjøre det så idyllisk, og heller gått inn på tiltakssiden. Jeg ville ha sagt: «Hvis du får deg en praksisplass, får deg en jobb, begynner i noe aktivt så kan det jo hende at det går an å tilrettelegge mer for at du flytter, men først må du ha noe å gjøre.» Det er det som er rekkefølgen, tenker jeg. Ikke først flytte og så finne seg noe å gjøre. (D kommune)

Ida, som alle sosialarbeiderne la vekt på at ungdommene måtte få egen inntekt gjennom arbeid. Lønnsarbeidets prioritet har alltid vært et viktig element i de norske velferdslovene (bl.a. Hansen & Grønningsæter, 2010). Målet om at flest mulig skal kunne forsørge seg ved arbeidsinntekt er en tenkning som står sterkt og gjenfinnes i målsettingen med NAV reformen om flere i arbeid, færre på stønad og en helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning (NOU 2004:13; St.prp. nr. 46 (2004-2005), :10). Arbeidslinja, handler om at virkemidler og velferdsordninger skal utformes slik at de støtter opp under målet om arbeid for alle (St. meld. nr. 35 (1994-95)). Hege var den som tydeligst presenterte NAVs arbeidslinje:

Hege: Det er det som har vært så deilig med å få arbeidslinja inn hvor vi sitter og kan gjøre alt på en gang. Samtidig som det er utfordringa vår og at vi har så mange hatter.

I: Ja.

Hege: Men det er et mål å være beinharde første gangen de kommer og søker sosialhjelp. Vi er veldig bevisste med tanke på å gjøre dem oppmerksomme på at vi ikke representerer noen sovepute.

(...)

I: Når du sa at du var glad for at arbeidslinja har kommet til dere, da tenker du mer at dere har det tette samarbeidet?

Hege: Vi er arbeidslinja.

I: Ja.

Hege: Jeg kan sette i gang tiltak. Så det er ikke noe, jeg er det, jeg er arbeidslinja, arbeid først er fokuset mitt. Og jeg har tilgang på å sette i gang tiltak. Jeg kan sette i gang individstønad. (I kommune)

---

⁷³ Andreas er 19 år. Han bor hjemme. Familien har hatt hjelpetiltak av barneverntjenesten fra Andreas var 10 år. Han har vokst opp alene med en psykisk syk mor. Hun har i perioder vært innlagt på psykiatrisk avdeling og da har Andreas bodd i besøkshjemmet sitt. Andreas har ikke fullført videregående skole. Han har hatt noen vikarjobber, men er nå arbeidsledig. Han ber om hjelp til å flytte på hybel og jobb. Han mener han trenger å komme bort fra moren sin.

Hege la vekt på at gjennom etableringen av NAV har hun som saksbehandler mulighet til å se arbeidsmarkedstiltak og sosialhjelp i sammenheng. Hun er den av informantene som identifiserte seg sterkest med arbeidslinja i utsagnet om at *vi er arbeidslinja*. Samtidig formidlet alle informantene fra NAV et fokus på arbeid. Dersom skole var problematisk, ble arbeid raskt et tema (jf. kapittel 7). Holdningen var at ungdom måtte skaffe seg inntekter gjennom eget arbeid før de kunne flytte på egen hånd. Vurderingene om at ungdommene ikke skulle bli mottakere av sosialhjelp fremsto som en del av arbeidslinja.

Sosialarbeiderne fra NAV fremholdt også hvordan de ville legge til rette for arbeid gjennom aktivitet:

Tea: Vi begynner å bli gode til å få folk i aktivitet. Jeg vet jo ikke helt hvordan det har vært før, men nå virker det som om vi tenker litt mer arbeid og aktivitet. Det har en jo tenkt før også, men nå har vi faktisk sjanse til å være enda mer på hugget når det gjelder dette. Det tror jeg er bra. (L kommune, min understreking)

Laila på NAV i G kommune kommenterte beskrivelsen av Anna som en typisk case:

Laila: Ja. Hun vil jo få en økonomisk veileder på sosialhjelp. (...) Så må hun søke bostøtte, men også komme i aktivitet. Dersom det ikke er sykdom til stede, setter vi dem i aktivitet. Det vil også være vilkår for sosialhjelp. Det handler om at de ikke skal bli passive for lenge. Og følger de ikke vilkårene, stopper vi også hjelpen. (G kommune, min understreking)

Faren ved å motta sosialhjelp knyttet til det at det kan lede til passivitet. Det må derfor stilles vilkår for sosialhjelp. Informantene fra NAV var, som informantene fra barnevernet, opptatt av at det kunne gi negative konsekvenser å motta sosialhjelp:

Elin: Det er sosialhjelp den første tida, men vi prøver allerede fra dag én å få dem til å skjønne at det ikke bare er å komme og hente penger. De må faktisk gjøre en innsats selv for å få det.

(...)

Så langt det lar seg gjøre vil vi få dem til å jobbe for sosialhjelp. (I kommune, min understreking)

Elin la vekt på at ungdommene må bidra selv og ville stilt vilkår om å arbeide for sosialhjelp.

Bente i A kommune viste til hvordan de hadde arbeidet for at barnevernet også skulle stille vilkår:

Bente: Vi har fått med barnevernet på at når det gjelder dem som er 17+, så skal det stilles vilkår om aktivitet for å få penger. Tidligere var dette et konfliktområde, men det er et tilbakelagt stadium. Vi har sagt at det er skadelig for unge mennesker bare å få penger og gå og drive og ikke gjøre noe. Det kan vi ikke lære bort. (A kommune)

Både Laila, Bente og Elin, som flere andre, så på det som en fare at ungdom gjennom å motta sosialhjelp kunne erfare at de fikk penger uten at de selv gjorde noe for pengene. Denne forståelsen lå også til grunn for innføringen av vilkår for å motta sosialhjelp. Det ble sett som et alvorlig problem at særlig unge sosialhjelpsklienter mottok økonomisk stønad uten å måtte yte noe for pengene (Lødemel, 1997; Ot.prp. nr. 29 (1990-1991)).

8.4.4 Forskjeller mellom sosialarbeiderne i barnevernet og NAV

Til tross for at sosialarbeiderne både fra barnevernet og NAV sa at de stilte vilkår, var det forskjeller i innhold og hvordan de beskrev oppfølgingen av kravene. I barnevernet stilte de krav om dagtilbud, men de sa samtidig at kravet ikke nødvendigvis ble håndhevet strengt. Selv om det var et krav, betydde det likevel ikke at ungdommene måtte avslutte tiltakene i barnevernet om ikke kravet ble fulgt, i hvert fall ikke før det hadde vært flere «runder». Sosialarbeiderne i barnevernet formidlet at de strakk seg langt for å få til avtaler etter 18 år, særlig for ungdom under omsorg. Informantene fra NAV stilte også krav til ungdommene. Deres krav handlet i større grad om at ungdommene skulle delta i aktiviteter som kunne gi dem inntekter gjennom arbeid eller bidra til arbeid på sikt. Det syntes som om både informantene fra barnevernet og NAV hadde erfaring med at NAV i større grad enn barnevernet fulgte opp kravene med sanksjoner.

Sosialarbeidernes vektlegging av å stille krav kan knyttes til tenkningen om *aktivering*. *Aktivering* inngår i en internasjonal trend med mer vekt på aktive tiltak med skjerpede krav til den som mottar stønad i velferdsstaten. Det er økte krav om å ta arbeid, delta i arbeidsmarkedstiltak og delta i kommunale prosjekter (Carstens, 1998; Hvinden, 1999; Johansson & Møller, 2009). Aktiveringsbegrepet brukes imidlertid på flere måter og kan forstås i en snever og en vid betydning (Hvinden, 1999). I en snever forståelse av begrepet aktivering inngår politikk og tiltak som skal bidra til deltakelse på arbeidsmarkedet, som for eksempel individuell veiledning, kompetansehevings tiltak, jobbsøker kurs, utdanning, tiltaksplasser og så videre. Aktivering i en videre betydning handler om å bidra til deltakelse i aktiviteter mer generelt, også frivillige og sosiale aktiviteter. Aktivering i den snevre betydningen har som målsetting deltakelse i arbeidslivet. Målsettingen for aktivering i bred betydning handler om å bidra til økt kvalifisering, teoretiske eller praktisk, økt sosial kompetanse, sosialisering til arbeidslivets rutiner og så videre (ibid.).

Utsagnene fra sosialarbeiderne fra NAV pekte mer i retning av en snever betydning av aktivering. Aktivering mot deltakelse i arbeidslivet. Det vil være i overensstemmelse med formålene med NAV-reformen om å få flere i arbeid og aktiv virksomhet i betydningen færre på trygd og sosialhjelp, såkalt passive ytelser (NOU 2004:13; Ot.prp. nr. 47 (2005-2006)). Aktivitet var ikke så tydelig relatert til aktivering i betydningen å bidra til deltakelse på arbeidsmarkedet i vurderingene hos sosialarbeiderne fra barnevernet. Det dreide seg mer om aktivitet i en vid betydning; om å delta i noe på dagtid. Krav til dagtilbud i barnevernet handlet om at det var et gode i seg selv mer enn at det ledet til økonomisk selvhjulpenhet på kort sikt. Forskjellene kom også frem i hvordan de omtalte utdanning som mål. Informantene fra NAV orienterte sine vurderinger raskere bort fra utdanning og over i arbeid. De fremhevet særlig resiprositetsargumentet om at den enkelte har plikt til å yte tilbake til samfunnet og bli selvforsørget. Bare sykdom var en akseptabel grunn til ikke å forsørge seg selv (jf. kapittel 7). Informantene fra barnevernet fremhevet i større grad det at dagtilbud er et gode i seg selv og at det bidrar til integrasjon. Begge var imidlertid opptatt av at ungdommene ikke skulle bli avhengig av offentlige ytelser over tid. Begge informantgruppene formidlet normative forventninger til hva et godt liv innebærer.

8.5 Mål om tilhørighet

8.5.1 Introduksjon

Det tredje målet som ble beskrevet av sosialarbeiderne var målet om tilhørighet. I forskningen om ettervern fremheves betydningen av relasjoner og det å ha minst en stabil voksenkontakt (bl.a. Dixon & Stein, 2005; Hjort & Backe-Hansen, 2008; Stein, 2004 jf. kapittel 5). Ungdom i barnevernet befinner seg i ulike situasjoner i 18-årsalderen. Noen bor hjemme, noen i fosterhjem og noen på ungdomshjem. I det videre presenteres informantenes vurderinger vedrørende målet om tilhørighet, men først presenteres noen av ungdommenes erfaringer.

Ungdommenes erfaring om tilhørighet

Mange ungdommer, som har tiltak i barnevernet opplever å flytte flere ganger før de blir 18 år. Slik var det også for de ungdommene jeg intervjuet.

Om kontakt med fosterforeldre og ansatte på ungdomshjem

På spørsmål om hvem som har vært viktige personer for dem trakk noen av ungdommene frem fosterforeldrene. De formidlet at fosterforeldrene var noen de kunne snakke med når de trengte noen å rådføre seg med, de kunne gjøre hyggelige ting sammen og fosterforeldrene bidro med praktisk hjelp.

Jeg vet jeg alltid kan ringe til fostermor hvis det er noe, sa Oda.

Andre hadde dårlige erfaringer med fosterfamilien de hadde bodd hos, og de hadde selv bedt barnevernet om å få flytte derfra. Flere av ungdommene hadde bodd både i fosterhjem og på ungdomshjem etter at de ble plassert av barnevernet.

Håkons erfaringer er et eksempel på hvor sammensatt relasjonen til fosterforeldre kan være. Han sa han hadde fått mye støtte fra fosterfar. Håkon beskrev fosterfaren som en slags støttekontakt etter at han flyttet ut. Fosterfaren hadde hjulpet han med praktiske ting og de hadde gjort hyggelige ting sammen. Håkon flyttet fra fosterhjemmet da han var over 20 år. Etter at han flyttet for seg selv opplevde han å bli psykisk dårlig og tok kontakt med fosterforeldrene. Fosterfar stilte da også opp for ham, men da han spurte fosterforeldre om han kunne flytte tilbake, sa de nei til det. Han fikk beskjed om at han måtte begynne å klare seg selv. De skulle ha et nytt fosterbarn. Håkon sa i intervjuet at det ikke gjorde godt å få denne beskjeden.

Flere av ungdommene fortalte om god oppfølging fra ungdomshjemmet de bodde på og erfaring med å møte voksne som ble viktige for dem, men som de ikke hadde kontakt med i ettertid.

Liam fortalte om erfaringer fra det å bo i treningsleilighet:

Liam: Det er også koselig at de sitter sammen med oss og spiser middag sammen med oss i treningsboligen. De spør hva slags mat en liker og så lager de den.

I: Ja, hvis du skulle gi råd til noen som jobber i barnevernet om hva som var viktig for ungdommer som har vært i din situasjon?

Liam: Barnevernet kan snakke med barna om hva som skjer, prøve å få de til å dele følelsene sine, si noe om at de er triste og glade. Når de deler, føler de det litt lettere inni seg. Sånn har jeg erfart det.

I: Mm

Liam: Hvis man ikke deler det som er inni seg, blir det større, det blir tungt, og det kan, ødelegge tankene dine, en kan ikke tenke på noe annet, en tenker hele tiden på triste ting.

Roger

I: Er det noen voksne du synes har vært noen støtte for deg?

Roger: Ja, Ida. Hun jobba på X institusjon. Det var der hun var. Hun er den kuleste hjelperen jeg har hatt noen gang. Vi satt hjemme hos meg og så på film. Hun var med og handla. Hun stressa ikke. Hun trengte ikke å løpe, sa ikke: «Hei, nå skal vi handle». Og så var det opp dit og tilbake og ha det bra! Det var kanskje noen ganger det gikk litt fort fordi hun jobba flere steder, men ellers generelt tok hun seg tid. Satte seg ned prata. Hun viste liksom initiativ og tok meg med på ting. Hun er den beste. Jeg spurte om jeg kunne ha henne lenger. Men nei, det kunne jeg ikke fordi hun jobba på den andre institusjonen.

Selv om de ansatte på ungdomshjem og fosterforeldre hadde vært viktige voksne for dem, varierte det om ungdommene hadde kontakt med dem etter at de hadde flyttet for seg selv.

Om kontakt med opprinnelsesfamilie og bolig

Ungdommene jeg intervjuet hadde delte erfaringer med hensyn til kontakt med sin opprinnelsesfamilie. Kontakten med familien hadde for noen sammenheng med det å bo for seg selv.

*Jeg har stått uten familie de siste 10 åra, sa **Thomas**.*

Håkon fortalte han at han hadde valgt å bo hos moren en periode fordi det var for tøft for ham å bo alene. Samtidig var det i praksis han som ordnet opp for moren, handlet inn, ordnet med praktiske ting i leiligheten og så videre. Han fortalte også om erfaringer med dårlige boforhold. På spørsmål om han skulle ønske at noe ble gjort annerledes da han flyttet for seg selv og avsluttet kontakten med barnevernet, fortalte han at barnevernet burde blitt med og sett på leiligheten han flyttet til. Den var i dårlig forfatning og strømmen gikk hele tiden.

Morten fortalte også på spørsmål om han skulle ønske noe ble gjort annerledes da han flyttet fra institusjonen og for seg selv, at han ikke skulle ha flyttet i kommunal leilighet. Han måtte flytte fra området der han hadde tilknytning, fra det stedet ungdomshjemmet lå, og til en kommunal leilighet der barnevernet holdt til. Han sa: «Jeg flytta inn i en ganske råttne leilighet egentlig». Det var mange beboere i nærheten som hadde alvorlige psykiske problemer. Han opplevde innbrudd og hærverk i leiligheten.

Katrine forklarte hvorfor hun flyttet til moren fra fosterhjemmet:

Katrine: Jeg tenkte at det var for å prøve noe nytt, og for å gi det en sjanse til egentlig. Se hvordan det gikk. Og så var det litt fordi det var nærmere byen. (...) Nå tenker jeg at jeg har gitt det en mulighet. Jeg har gjort mitt. Da jeg flytta derfra, sa jeg til mamma at nå har vi jo på en måte tatt igjen for den tiden jeg har vært borte, for at jeg har vært borte i fem år.

I: Mm.

Katrine: Det var jo noe mamma levde en stund på.

I: Ja, det betydde ganske mye for henne?

Katrine: Ja, bare at jeg bodde der en måned betydde ganske mye. Jeg har fortsatt en del ting der. Mamma har på en måte ikke helt følelsen av at jeg har flytta enda. Jeg er jo såpass mye i området for tida.

I: Så da er du innom henne?

Katrine: Ja, ganske mye.

Ungdommene fortalte om refleksjonene sine om hvordan de kunne sette grenser for seg selv, og om hvordan de trengte kontakt med foreldre. Samtidig beskrev de at de til en viss grad også stilte opp på foreldrenes premisser. De fortalte både om brudd med fosterhjem og egne foreldre og ungdomshjem. Det var stor variasjon i hva ungdommene formidlet om hvem de hadde tilhørighet til i dag. Flere var opptatt av at boligene de hadde flyttet til hadde vært i dårlig forfatning.

8.5.2 Å bevare kontakten med fosterhjemmet – vurderinger i barnevernet

Ved 18-årsdagen endrer relasjonen mellom ungdom og fosterhjem seg. Omsorgsovertakelsen faller bort. Fosterhjemsordningen kan imidlertid fortsette som et hjelpetiltak⁷⁴. Forlengelse av fosterhjem er det tredje mest brukte tiltaket for ungdom over 18 år (jf. kapittel 5). Barneverntjenesten skal i god tid før ungdommen fyller 18 år i samarbeid med ungdommen vurdere om plasseringen skal opprettholdes eller om andre hjelpetiltak skal settes inn etter fylte 18 år (barnevernloven, 1992 § 4-15). Både ungdommen, fosterhjemmet og barneverntjenesten må ta stilling til om fosterhjemmet skal fortsette som et hjelpetiltak etter barnevernloven.

Ungdom under omsorg kan også bo på barne- og ungdomshjem eller i andre typer institusjoner. Ungdommens relasjon til ansatt på institusjon ble lite kommentert av sosialarbeiderne. Det kan ha sammenheng med at i eksemplene i vignettene var det flere

⁷⁴ Fosterhjem kan også være hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester 4-4 5.ledd. Men jeg går ikke inn på disse forskjellene her. Fosterhjem som hjelpetiltak vil også kunne fortsette som hjelpetiltak etter at ungdommen har fylt 18 år.

ungdommer som hadde bodd i fosterhjem. Det kunne gi økt oppmerksomhet rundt fosterhjem, selv om informantene i andre sammenhenger trakk inn eksempler som ikke var nevnt i vignettene. Det at relasjonen til ansatte på ungdomshjem ble lite kommentert, kan også ha sammenheng med at barneverntjenesten ikke gjør avtaler med enkeltpersoner på institusjon på samme måte som de gjør med fosterforeldre. Da blir ikke videre kontakt noe som avtales med den enkelte ansatte. Det lages eventuelt en avtale om videre oppfølging fra institusjonen. Institusjon som ettervernstiltak har likevel et lite omfang sammenlignet med fosterhjem (jf. kapittel 5). De siste årene har det vært en omfattende nedbygging av institusjoner, og det er få institusjoner som er tilrettelagt som oppveksthjem (Backe-Hansen, Bakketeig, Gautun & Grønningsæter, 2011). Det kan også ha bidratt til at informantene var mindre oppmerksomme på ungdom som hadde bodd på institusjon. Likevel kan de ansatte på institusjon være viktige voksne for ungdommene selv om de er lite tematisert av sosialarbeidere i denne studien. Det kommer blant annet frem i intervjuundersøkelser til ungdom som har bodd på institusjon (bl.a. Lunde, 2014; Reime, 2008; Storø, 2005; Tysnes, 2014).

Det var gjennomgående blant sosialarbeiderne i barnevernet at de ville forsøke å legge til rette for videre kontakt mellom ungdommene og fosterhjemmet. Lene var allerede i rekrutteringsfasen opptatt av å sjekke ut og vurdere om den aktuelle fosterfamilien kunne bli en familie som ville gi barnet eller ungdommen en livslang tilhørighet:

Lene: Det er viktig at de forblir en del av nettverket. Det jobber vi med i forhold til fosterhjemmene når vi godkjenner dem. Hva tenker fosterhjemmet når barnet blir voksent? Følger de dem opp, er de der til jul, er de der ved bursdag? Vi er nok mer opptatt av dette nå enn de var før. (L kommune)

Videre kontakt med fosterhjemmet ble ikke formidlet som noe de kunne ta for gitt, men noe som måtte snakkes om og jobbes med. Lene fortalte videre hvordan hun arbeidet med fosterhjemmet og hvordan hun ville gjort det når Erik⁷⁵ flyttet ut.

Lene: Jeg engasjerer fosterhjemmet i så og så mange timer i måneden til oppfølging. Vi betaler dem. Sånn at de får noen timer i måneden. Det kan vi gjøre et halvt år, et år. Det har jeg sett god virkning av. Vi avslutter ikke fosterhjemmet. Det er en trygghet for barna. Så det har jeg begynt med de siste åra. Og det har jeg sett er veldig bra. (L kommune)

Lene var opptatt av at fosterhjemmet skulle være der for ungdommene etter at de ble voksne. Hun hadde god erfaring med at barnevernet kunne bidra til at fosterforeldrene opprettholdt

---

⁷⁵ Erik blir 18 år om en måned. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bor i fosterhjem. Han har et år igjen på videregående skole. Han ønsker å fortsette å bo i fosterhjemmet og de vil også det.

kontakten ved overgangen til en voksentilværelse.

Heidi gjorde følgende vurdering rundt en tenkt situasjon om at Anna⁷⁶ flyttet ut av fosterhjemmet:

Heidi: Når vi tenker at de skal flytte ut, går vi gjennom en liste. Vi spør hva de tenker at de kommer til å trenge hjelp til. (...) Velger de å flytte på hybel, er det ofte at vi en periode har en kontrakt med fosterhjemmet likevel.

I: Akkurat.

Heidi: Det skjer ofte at de returnerer, men de må få prøve seg.

I: Ja.

Heidi: Og at de har en avtale om at de kan komme hjem til søndagsmiddag, ikke sant. Det er bra at fosterhjemmet kan være der, litt som en vanlig familie ville ha vært. Når de flytter ut, ringer de og trenger hjelp. Når vaskemaskinen har gått i stykker har de et sted å ringe, så de på en måte...

I: Ikke blir helt alene?

Heidi: Ja, det er en periode etter at de har flyttet ut at vi har en dialog. (E kommune)

I vurderingen ga Heidi uttrykk for et ønske om at fosterhjemmet skulle fungere som en vanlig familie. Det innebar at ungdommene kunne få støtte i hverdagen.

Sofie formidlet følgende i vurderingen av Annas situasjon:

Sofie: Jeg tror at dersom hun velger å flytte ut fra fosterhjemmet, ville vi ha bestreba oss på å ha dem med.

I: Fosterhjemmet?

Sofie: Ja, vi ville hatt dem i bakhånd og snakka mye med henne om det. Det hadde jo kommet litt an på holdningen hennes til fosterhjemmet, men i og med at hun har bodd der siden hun var 10 år, vil jeg håpe og tro at det var en relasjon der, en relasjon vi ville tenkt var viktig. (I kommune)

Sofie var opptatt av hvordan de kunne sikre videre kontakt mellom Anna og fosterhjemmet, selv om Anna valgte å flytte ut. Betydningen av det å opprettholde kontakten med fosterhjemmet kom særlig frem i vurderingene rundt situasjonen som ville oppstå hvis ungdom ønsket å flytte ut av fosterhjemmet. Informantene var da opptatt av hvordan barnevernet kunne fortsette å opprettholde en kontakt med fosterhjemmet selv om ungdommen ville flytte.

Vanlige begrunnelser sosialarbeiderne ga for å opprettholde fosterhjemmet som tiltak var: Å sikre at ungdommen, som alle andre, har noen som fungerer litt som en familie. De trenger også et sted å spise middag, få støtte i dagliglivet hvis de trenger noe, et sted å være til jul og på bursdager og en trygg ramme rundt overgangen til en voksen tilværelse. Sosialarbeiderne

---

⁷⁶ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år.

fra barnevernet ville arbeidet med å sikre at fosterforeldrene fortsatt var til stede i ungdommenes liv, at de gjennom dem hadde et nettverk som var der for dem i hverdagen og i vanskelige situasjoner. Det ble forstått som en del av barnevernets oppgave å bidra til at ungdommene hadde kontakt med fosterfamilien. Dette ble vektlagt av informanter med ulik utdanning, både sosionom- (eksempelvis Lene og Sofie) og barnevernspedagogutdanning (eksempelvis Heidi), som sitert over.

Føringer for barnevernets arbeid om tilhørighet

I hvilken grad har barnevernet institusjonaliserte forpliktelser som handler om å sikre ungdommene en tilhørighet i overgangen til en voksentilværelse? Barnevernet skal i sine vurderinger ta utgangspunkt i barnets beste. Som en del av vurderingen av barnets beste inngår det å legge vekt på hvordan en kan gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen (barnevernloven, 1992 § 4-1). En vurdering av barnets beste er også lovfestet i ettervernsbestemmelsene. Hensynet til stabilitet, tilknytning og kontinuitet er vektlagt i flere situasjoner som omtales i barnevernloven. Ved omsorgsovertakelsen skal barneverntjenesten vedta en plan for barnets omsorgssituasjon som ivaretar kontinuitet, og senest to år etter fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse skal det vedtas en plan for barnets fremtidige omsorgssituasjon (barnevernloven, 1992 § 4-15 3.ledd). Også i vurderingsgrunnlaget for eventuelt å oppheve omsorgen er barnets relasjoner til omsorgspersoner vektlagt. Omsorgen skal ikke oppheves dersom barnet har fått slik tilknytning til mennesker og miljø der det er at det etter en samlet vurdering kan føre til alvorlige problemer for barnet om det blir flyttet (barnevernloven, 1992 § 4-21). Det at barnevernet skal legge vekt på å sikre barnet tilhørighet er fremhevet i lovgivningen.

Et styrende prinsipp for barnevernets arbeid særlig i England og USA har vært tenkningen om *permanency planning* (Christiansen, 2011; Schofield, Beek & Ward, 2012). Ideologien vokste frem ut fra det faktum at mange barnevernsbarn ikke opplevde å få en stabil omsorgssituasjon, og at de ikke hadde tilhørighet noe sted. Prinsippet om permanens innebærer at barn og unge skal sikres både en psykologisk og en juridisk permanens enten gjennom rask tilbakeføring til foreldre eller en tidlig beslutning om adopsjon. Fosterhjem har ut ifra sin midlertidige karakter og usikre juridiske status blitt vurdert som et dårligere alternativ. I Norge har vi ikke hatt den samme vektlegging av adopsjon, men lagt vekt på å sikre stabilitet ved langtidsopphold i fosterhjem. Tenkningen om permanens har også blitt kritisert for å være for snever og i for liten grad ta hensyn til andre vesentlige forhold som har betydning for barn som blant

annet utdanning, nabolag, levekår og muligheten for at foreldre kan spille en konstruktiv rolle også om barna er plassert (Barth, 1999; Christiansen, 2011; Schofield et al., 2012).

Selv om tenkningen om permanens ikke har vært så fremtredende i Norge, vektlegges videre kontakt med fosterforeldrene og institusjonsansatte i retningslinjer og veileder vedrørende ettervern. I veileder om fosterhjemsarbeidet sies det om avslutning av fosterhjemsforhold; «Det bør tilstrebes at fosterforeldre forblir en naturlig del av barnets nettverk» (Barne- og likestillingsdepartementet, 2006b pkt. 8.3). Videre heter det at flyttingen skal utføres forberedt og planmessig i tråd med fosterbarnets ønsker og behov, og i samarbeid med fosterforeldre og foreldre. I ettervernsrundskrivet oppfordres det til at fosterforeldre eller ansatte på institusjon tar del i planleggingen av ettervernet og det vurderes at de kan være viktige støttespillere (Barne- og familiedepartementet, 2003). Barnevernsinformantenes vektlegging av å bevare relasjonene til fosterhjemmet fremstår som å ha et solid grunnlag i lov, rundskriv og veiledere for barnevernets arbeid.

Historisk kan det synes å være en økt vektlegging av barnevernets ansvar for å legge til rette for videre kontakt med fosterhjemmet eller barnehjem. I det første rundskrivet om ettervern, til barnevernloven av 1953, ble det antatt at fosterforeldre ville opprettholde kontakten med ungdommene «som en vanlig god heim gjør det når et barn reiser heimefra» (Sosialdepartementet, 1961:4). Tilsvarende antok en at barnehjem ville beholde kontakten, selv om nemnda ikke måtte ta dette for gitt. Det var forventet at dette ville skje på omsorgspersonene initiativ og ikke som en viktig del av barnevernets arbeid.

8.5.3 Kontakt med fosterhjemmet – vurderinger i NAV

I og med at mange ungdommer med barnevernsbakgrunn også har kontakt med NAV, vil ansatte på NAV møte ungdom som har bodd i fosterhjem eller på institusjon. Elins vurdering fremsto som et typisk eksempel på hvordan sosialarbeiderne fra NAV beskrev sitt arbeid relatert til kontakt med fosterforeldre:

I: *Hender det at dere samarbeider med fosterhjem?*

Elin: *Nei, det har jeg aldri gjort etter at jeg begynte på NAV. (I kommune)*

Sosialarbeiderne fra NAV ga i liten grad uttrykk for at de hadde et samarbeid med fosterforeldre. Det var ingen av dem som hadde engasjert fosterforeldrene som tiltak for ungdom. Trine kommenterte på spørsmål om Anna:

I: *Ja, ville dere samarbeidet med fosterhjemmet?*

Trine: Ja, det har jeg faktisk ikke vært borti, men hvis det hadde vært greit for Anna så hadde jeg jo tenkt det var greit. Dess flere som kan være rundt den det gjelder, er bra. Hun måtte selvfølgelig ha samtykket. (E kommune)

Selv om de ville ha kunnet samarbeidet med fosterforeldre, hadde de lite erfaring med det. Det betydde ikke at de hadde noe i mot å samarbeide med fosterforeldre hvis ungdommen ønsket det slik de gjorde med andre pårørende. Det ble ikke formidlet som aktuelt at de på NAV kunne gjøre avtaler med fosterforeldre. Flere av informantene sa i vurderingene av vignettene at de ville ha forsøkt å overtale ungdommen til å opprettholde kontakten med barnevernet. Kontakten med fosterhjemmet ville ha inngått som en del av det. Fosterhjemmet ble oppfattet som barnevernets tiltak. Selv om informantene fra NAV kunne vektlegge at ungdommen opprettholdt relasjonene til fosterhjemmet, var det i liten grad noe som hadde betydning for vurderingen av NAV sine tiltak. Fosterforeldrenes rolle ble nærmest ikke kommentert, bortsett fra som svar på mine spørsmål. Dette kan ha sammenheng med at i motsetning til barnevernet kjenner ansatte på NAV i hovedsak ikke til fosterhjemmet eller andre omsorgspersoner rundt ungdommen.

Tiltak etter sosialtjenesteloven

De individuelle tjenestene etter sosialtjenesteloven (2009) handler om økonomiske ytelser. Tidligere var for eksempel tjenester som støttekontakt en del av lov om sosiale tjenester (1991). NAV-reformen har hatt særlig fokus på arbeid og aktivitet. Samtidig er formålet med sosialtjenesteloven også å bidra til sosial inkludering, og at brukerne får et helhetlig tilbud (sosialtjenesteloven, 2009 § 1). Videre kontakt med fosterfamilien vil kunne bidra til å realisere denne type formålsbestemmelser. I ettervernsrundskrivet til barnevernloven ble sosialtjenestens mulighet for ulike typer tiltak omtalt.

Det synes å være en utbredt misforståelse at ungdom som har behov for hjelp etter sosialtjenesteloven ikke kan tilbys hjelpetiltak som tradisjonelt blir oppfattet som barnevernstiltak. Det er selvfølgelig fullt mulig for sosialtjenesten å tilby tilsvarende tiltak. Det vises her til at sosialtjenesteloven kapittel 4 omfatter en rekke ulike tjenester, og at bestemmelsene ikke setter grenser for hvilke typer tiltak og tjenester som kan ytes. Verken sosialtjenesteloven eller barnevernloven er dessuten til hinder for et samarbeid mellom etatene så lenge vedkommende som søker hjelp samtykker. Sosialtjenesten og barneverntjenesten bør derfor i enda sterkere grad samarbeide om tilretteleggingen av tiltak for ungdom som trenger hjelp fra det offentlige (Barne- og familiedepartementet, 2003).

I rundskrivet heter det at sosialtjenesten også kan tilby tiltak som tradisjonelt har blitt oppfattet som barnevernstiltak. Samtidig er dette et rundskriv til barnevernloven og ikke i sosialtjenesteloven, og det er et rundskriv som forholdt seg til sosialtjenesteloven av 1991. Det kan bety at de ansatte i NAV ikke nødvendigvis var så godt kjent med dette. Videre

kontakt med fosterhjemmet opptok i liten grad informantene fra NAV. Det fremsto som utenfor det som ble oppfattet som deres oppgave.

8.5.4 Ungdommenes opprinnelsesfamilie – vurderinger i NAV

Ungdommene har også kontakt med sin opprinnelsesfamilie, og noe av ungdommene bor hjemme med tiltak fra barnevernet. I hvilken grad ga sosialarbeiderne fra NAV uttrykk for kontakt med ungdommens opprinnelsesfamilie?

Den sentrale metoden etter lov om sosial omsorg (1964) var familiebehandlingsprinsippet (Seip, 1994; Terum, 1996). Dette prinsippet sto sterkt i lang tid og innebar at den enkeltes problem skulle ses i lys av hele familiesituasjonen (jf. kapittel 4). Kanskje kunne denne tenkningen fortsatt være relevant og bidra til at sosialarbeiderne fra NAV hadde et fokus på ungdommens opprinnelsesfamilie. På spørsmål om kontakt med foreldre, refererte sosialarbeiderne fra NAV til situasjoner der NAV fikk kontakt med familien fordi ungdommen hadde søkt sosialhjelp:

Tove: Noen ganger kommer det ungdom, som bor hjemme, og hvor foreldrene har forsørget dem. De kommer og sier at nå må de flytte. De sier: «Nå får jeg ikke bo hjemme lenger. Nå må jeg ha noen penger.» Og så starter samtalen der. (H kommune)

Flere av informantene fra NAV fortalte om situasjoner som Tove sin, der ungdommene tok kontakt med NAV fordi de måtte flytte hjemmefra. Det kunne handle om konflikter med foreldrene:

Eva: Vi er veldig oppmerksomme på at i forhold til barneloven så har foreldre et forsørgelsesansvar for barna sine til de er 20 år hvis de går på videregående skole. Det er mange som kommer og sier at de ikke kan bo hjemme hos foreldrene sine. Det er jo normalt at en krangler litt med foreldrene sine. Det er ikke noe grunnlag for støtte sånn i utgangspunktet. Hovedregelen er sånn. Så vet vi at det kan være andre ting som ligger bak. Det må undersøkes. Hvis vi ser at det er mer som ligger bak, det kan være psykiske problemer, rus, ja, så må vi jo undersøke det, men hovedregelen er at de må bo hjemme til de er i stand til å forsørge seg selv.

(...)

Selv om en er litt uenig med foreldrene sine, kutter en ikke nødvendigvis båndene. En kan godt bli sint, men en går tilbake. En skjønner jo at en trenger dem. (F kommune)

Sosialarbeiderne fra NAV var opptatt av at ungdommene ikke bare kunne bryte med foreldrene for så å få hjelp fra NAV. Foreldrenes forsørgelsesansvar for ungdommene ble understreket. NAV skulle ikke forsørge ungdommer selv om det var konflikter med foreldrene. Sosialhjelpen er subsidiær. Samtidig som det ble åpnet opp for at det kunne gjøres andre vurderinger dersom det var mer omfattende problemer innenfor rus og psykiatri.

Informantene fra NAV viste også til at de ga foreldre som henvendte seg råd og veiledning dersom foreldrene var bekymret for blant annet barnas rusmisbruk. Informantene fra NAV fortalte ikke at de hadde noen utstrakt kontakt med foreldre der ungdom søkte sosialhjelp. De viste også til at ungdommene var myndige, og at det heller ikke var anledning til å kontakte foreldre uten ungdommens samtykke.

I hvilken grad la informantene i barnevernet vekt på ungdommens kontakt med sin opprinnelsesfamilie?

8.5.5 Ungdommenes opprinnelsesfamilie – vurderinger i barnevernet

Sosialarbeiderne fra barnevernet sa at de underveis i en plassering hadde kontakt med foreldre gjennom arbeidet med å tilrettelegge for og regulere samvær, og at de fulgte opp foreldre i noen grad dersom foreldrene ønsket det. Det varierte samtidig hvor mye kontakt foreldre ønsket, og ofte var det andre instanser som fulgte opp foreldrene. Informantene formidlet videre at det i noen situasjoner kunne være vanskelig å få tak i foreldrene eller at de ikke møtte til avtaler.

Sosialarbeiderne ga ikke uttrykk for at det var et spesielt arbeid med nettverk knyttet til opprinnelsesfamilie i forbindelse med ungdoms overgang til en voksentilværelse. Dette er også i overensstemmelse med en surveyundersøkelse til barneverntjenestene om deres arbeid med ungdom mellom 18 og 23. Det var i underkant av halvparten av barneverntjenestene som oppga at de samarbeidet med foreldrene i forbindelse med ettervernet. Samtidig oppga omtrent to tredeler at tiltak ble diskutert i ansvarsgruppe hvor foreldre var til stede. Det var samtidig få som oppga at nettverksarbeid var et av de vanligste ettervernstiltakene (Oterholm 2008a, b). Ansvarsgruppe er det mest omtalte tiltaket relatert til nettverksarbeid i barnevernsstatistikken (jf. kapittel 5).

Flere av sosialarbeiderne fra barnevernet fortalte at ungdom flyttet hjem til opprinnelsesfamilien når de ble over 18 år. Hvilken betydning det hadde for ungdommene å utvide kontakten med foreldre og eventuelt flytte hjem til foreldre som fortsatt strevde, opptok informantene i barnevernet vedrørende kontakten med opprinnelsesfamilien:

Vibeke: Mange [ungdommer] klarer jo ikke å ta det valget. De er så lojale. De tar ansvar. De føler det veldig sterkt. Og da tenker jeg at det eneste jeg kan gjøre er å snakke om det og si at jeg skjønner at de føler det sånn, men at jeg er litt bekymra for dem og hva det vil føre til. (H kommune)

Vibeke formidlet sin bekymring for ungdom som flyttet hjem til foreldre som fortsatt var i en vanskelig livssituasjon. Sofie fortalte om en ungdom som hadde bodd i fosterhjem fra han var 5 år og som nå var 17:

Sofie: Vi har snakket veldig mye om nettopp hva som er hans ansvar, og hva han kan gjøre. Vi har vært veldig ærlige om bekymringene våre rundt om han eventuelt skulle flytte inn hos mor.

I: Ja.

Sofie: Når han bestemmer selv, blir jeg ikke forundret om han likevel gjør det. Jeg tenker uansett at det er veldig viktig at han vet at det fins et fosterhjem der, som skal være godt gjort videre. Det er et ønske at han blir boende der. Han sier fornuftsmessig ja, han skjønner det, men hva som skjer, jeg er åpen for det ene og det andre. (I kommune)

Informantene hadde erfaring med at selv ungdom som hadde bodd lenge i fosterhjem valgte å flytte hjem. Dette er i overensstemmelse med andre undersøkelser, som også viser at barn og unge som er plassert opprettholder kontakt med sin opprinnelsesfamilie (bl.a. Courtney et al., 2010; Wade, 2008 jf. kapittel 5). Ungdom med barnevernsbakgrunn formidler imidlertid at i overgangen til en voksentilværelse får de ofte liten støtte fra foreldrene og kontakten kan være problematisk (bl.a. Helgeland, 2003; Hjort & Backe-Hansen, 2008; Höjer & Sjöblom, 2010; 2011b jf. kapittel 5). Foreldre som har mistet omsorgen for barna sine er ofte i en svært vanskelig livssituasjon. Noen kan oppleve omsorgsovertakelsen som en lettelse, mens andre opplever den som et overgrep. Mange er fortvilet, de føler savn, sinne, sorg, skyld, skam og maktesløshet. I hvilken grad de ønsker og makter å samarbeide med barnevernet vil derfor variere. Foreldre, som har mistet omsorgen for barna sine, etterlyser imidlertid tilgjengelighet og kontakt med saksbehandler (Ellingsen, 2007; Slettebø, 2009).

Sosialarbeiderne fra barnevernet beskrev at arbeidet de gjorde i forbindelse med foreldrene i hovedsak handlet om at de forsøkte å snakke med ungdommene om bekymringer for at de flyttet tilbake til foreldre som fortsatt hadde alvorlige rusproblemer eller psykiske vansker. De formidlet også at det var begrenset hva de kunne gjøre utover å snakke med ungdommene når ungdommene var 18 år og kunne bestemme selv.

Barnevernets kontakt med foreldre i ettervernssituasjonen er ikke spesielt nevnt i barnevernloven, og kontakt med foreldre var heller ikke nevnt i rundskrivet om ettervern utover at det omtales at ungdom under omsorg ofte har et mindre og sårbart familienettverk (Barne- og

familiedepartementet, 2003)⁷⁷. Etter omsorgsovertakelsen skal imidlertid barneverntjenesten nøye følge utviklingen både til barn og foreldre. Barnevernet har plikt til å ta kontakt med foreldre med tilbud om veiledning og oppfølging etter en omsorgsovertakelse (barnevernloven, 1992 § 4-16).

8.6 Mål om normative overganger i barnevernet og NAV

I dette kapittelet har tema vært hvilke mål som kommer til uttrykk i arbeidet med ungdommene i overgangen til en voksen tilværelse. Det var særlig tre områder som ble fremhevet. Det ene var at ungdommene skulle gjennomføre videregående utdanning, det andre at de skulle kunne forsørge seg selv og ikke bli sosialklienter, og det tredje at de skulle bevare en tilhørighet til fosterhjemmet.

Både sosialarbeiderne fra barnevernet og NAV la vekt på hvor viktig det var å klare å gjennomføre videregående utdanning. I beskrivelsen av arbeidet med disse målsettingene var det imidlertid forskjeller mellom sosialarbeiderne fra NAV og barnevernet. Sosialarbeiderne fra barnevernet knyttet ansvaret for å legge til rette for videregående utdanning spesielt til oppfølging av ungdom under omsorg. Informantene fra NAV kom i større grad inn på arbeid og praksisplass som alternativer til utdanning. Både sosialarbeiderne fra barnevernet og NAV la vekt på målet om selvstendighet. Dette målet ble imidlertid i større grad knyttet til et mål om lønnsarbeid og egen forsørgelse hos informantene fra NAV enn hos informantene fra barnevernet.

Sosialarbeiderne formidlet normative mål for overgangen til en voksentilværelse. Mål som også følger målsettingene i både barnevernloven (1992) og sosialhjelpsloven (2009) om at brukerne skal bli selvstendige i betydningen å klare seg uten offentlig støtte. Det er et institusjonalisert mål. Målene som informantene fremhevet, er også vurdert som mål på positive overganger til voksenlivet i de longitudinelle studiene *Barnevern i Norge*. Gjennomført videregående utdanning, fravær av arbeidsledighet, inntekt over gjennomsnittet og ikke mottak av sosialhjelp brukes som indikatorer på positive overganger selv om det understrekes at indikatorene ikke nødvendigvis er et uttrykk for hva som er et godt liv (Backe-Hansen et al., 2014d; Clausen & Kristofersen, 2008).

---

⁷⁷ Nytt rundskriv om ettervern kom som nevnt etter intervjuene var gjennomført. Foreldre er heller ikke nevnt der (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Det er en egen veileder om oppfølging av foreldre (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009).

Sosialarbeidernes vurderinger formidlet bestemte verdier om hva som oppfattes som etterstrebbelsesverdige livsprosjekter. Ikke minst måten målene skulle oppnås på ga uttrykk for en sterk stillingtagen til hva som oppfattes som et godt liv. Begge informantgruppene la vekt på at det måtte stilles krav selv om de mente at det ble ulikt fulgt opp av de to tjenestene. Til tross for at dialog ble vektlagt i arbeidet med ungdommene, ga formuleringene om krav, som en måte å oppnå målsettingene på, uttrykk for at sosialarbeiderne ville kunne overstyre ungdommenes valg hvis de skulle motta offentlig støtte.

Å ta høyere utdanning og etablere seg i egen bolig er for mange en del av overgangen til en voksen tilværelse. Dette snakket sosialarbeiderne lite om. Til tross for at informantene gjennomgående la vekt på at ungdommene skulle fullføre videregående skole, var det få av dem som kom inn på spørsmålet om høyere utdanning uten at de blir spurt om det. En forklaring kan være at i oppfølgingen fra barnevernet må en ta stilling til et eventuelt ettervern allerede når ungdommen er 18 år. Da er det videregående skole som er aktuelt. Eksemplene som ble presentert for informantene var også stort sett relatert til ungdom som hadde droppet ut av videregående utdanning. Samtidig kan det manglende fokus på høyere utdanning være uttrykk for at barnevernsbarn møtes med lave forventninger til skoleprestasjoner slik det fremkommer i andre undersøkelser (Bakketeig & Mathisen, 2008a; Jackson & Cameron, 2012; Johansson & Höjer, 2012). Boligspørsmålet var i hovedsak relatert til eventuell økonomisk støtte til boutgifter. Forhold knyttet til bolig ble imidlertid tatt opp av ungdommene jeg intervjuet, som ønsket at overgangen var blitt gjort annerledes på dette området.

En hovedforskjell i sosialarbeidernes vurderinger fant en på det området som handlet om å sikre ungdommene en relasjonell tilhørighet. Dette ble bare fremhevet av informantene fra barnevernet. Også denne forskjellen i vurderingene til informantene fra barnevernet og NAV ble sjekket ut mot sosialarbeidernes utdanningsbakgrunn. Både sosionomer og barneverns- og pedagoger fra barneverntjenesten vektla oppfølgingen av relasjonen til fosterhjemmet for ungdom som var plassert i motsetning til sosialarbeiderne fra NAV. Det fremkom ikke forskjeller på dette området mellom informanter med ulik utdanningsbakgrunn.

9. Identitet - offentlig eller privat logikk

9.1 Introduksjon

Dette siste kapittelet med presentasjon, analyse og drøfting av studiens empiri handler om det tredje forskningsspørsmålet: *Hvilke identiteter fremstår som dominerende for sosialarbeiderne?*

Identitet handler om spørsmål knyttet til hvem en er og hva en står for (Havnes, 2014).

Individer har mange sosiale identiteter både i form av medlemskap i grupper eller ved at de identifiserer seg med ulike sosiale roller. Ikke alle identiteter er like tilgjengelige og institusjonelle logikker fører til at noen identiteter fremstår som mer aktuelle enn andre (Thornton & Ocasio, 2008; Thornton et al., 2012:85). I denne sammenhengen har identitet knyttet til en offentlig eller privat logikk fremstått som sentralt.

Begrepene *offentlig* og *privat* brukes i ulike betydninger og har også endret seg over tid. Kompleksiteten i begrepene gjør at det er vanskelig å dra konsistente skiller mellom dem (Michaela, 1995; Weintraub, 1997). En vanlig distinksjon er likevel å forstå det private som familien, husholdet og intimsfæren og det offentlige som den økonomiske og politiske orden utenfor intimsfære (Johansen, Andrews & Haukanes, 2009; Weintraub, 1997). NAV og barneverntjenesten som institusjonelle ordninger befinner seg da innenfor den offentlige sfæren. Samtidig kan det innenfor barnevernsfeltet være problematisk å avgrense det private til familien. Betyr det private bare den biologiske familie eller inkluderes også fosterfamilien? Fosterfamilien er et offentlig arrangement, men med ønske om intime, private relasjoner⁷⁸.

I en annen nyansering av distinksjonen mellom det *offentlige* og det *private* ser en det *offentlige* som den sivile sfære. En snakker om den borgerlige offentlighet knyttet til en liberal tradisjon. Det *private* hører også i relasjon til denne forståelsen av det *offentlige* til i intimsfæren og de nære relasjoner (Weintraub, 1997). Med utgangspunkt i en slik forståelse kan barnevernet oppfattes å stå mellom det offentlige og det private (Ericsson, 1994). På den ene siden står tenkningen om den offentlig sivile sfære med røtter i politisk liberal filosofi, der betydningen av å forstå borgerne som uavhengige, frie og like individer er fremhevet. Rett og

---

⁷⁸ En diskusjon som også berører forholdet mellom det offentlige og det private er spørsmålene om privatisering og markedsorientering i organisering av tjenestene (bl.a. Blom, 1998; Liljegren, Dellgran & Hojer, 2008; Nordstoga & Støkken, 2009; Støkken & Nylehn, 2003; Wiklund, 2005). Dette er spørsmål som også kan ha betydning for organisering av ettervernet, men som informantene i liten grad tematiserte. Jeg oppfatter at dette ligger utenfor avhandlingens ramme.

rettferdighet er sentrale dyder. På den andre siden står tenkningen fra den private sfære hvor ulikhet og det unike er sentralt og dyden er kjærlighet (ibid.). I filosofen Seyla Benhabib (1992) sin beskrivelse av to former for moralsk orientering kan en på den ene siden snakke om; *den generaliserte andre*⁷⁹ og på den andre siden om *den konkrete andre*. Ut ifra en tenkning om *den generaliserte andre* blir våre relasjoner til andre forstått som styrt av normer om formell likhet og gjensidighet. I dette perspektivet ser vi bort fra det som gjør oss forskjellige og fokuset er på retter og plikter som er felles. Denne tenkningen dominerer ifølge Benhabib den offentlige sfære. Når vi tenker med utgangspunkt i *den konkrete andre* kreves det at vi ser det enkelte individ med en konkret historie, identitet og emosjonell konstitusjon. Fokuset er ikke på det som er felles, men på det individuelle, det som skiller mennesker fra hverandre. Slik er tenkningen i den private sfære. Gjensidighet, ansvarlighet, solidaritet og omsorg står sentralt i den private sfære (Benhabib, 1992:159). Jeg låner hennes begreper for å tydeliggjøre forskjeller i orientering i det offentlige og i det private, selv om jeg ikke forholder meg til hennes omfattende drøfting. Benhabib argumenterer for en modell hvor både *den konkrete andre* og *den generaliserte andre* har en nødvendig plass i en demokratisk rettferdig verden. *Den konkrete andre* må respekteres i sin unikhet, men universalismen må sette grenser slik at begge forståelser inkluderes (Michaela, 1995:144-147).

I analysen av sosialarbeideres vurderinger trekker jeg veksler på begge de presenterte distinksjonene mellom det *offentlige* og det *private*. Som et uttrykk for en identifisering med en privat logikk fremstår en vektlegging av det å være fleksibel og ta hensyn til *den konkrete andre* i informantenes vurderinger. Identitet til en offentlig logikk kommer til uttrykk i en vektlegging av organisasjonens rutiner og hensynet til *den generaliserte andre*. Skillet mellom en privat- og en offentlig logikk innebærer at ulike organiserende prinsipper legger føringer for vurderingene.

Velferdsorganisasjoner må ta hensyn til at ressursene skal forvaltes mellom flere brukere, og balansere mellom ulike personers behov for assistanse. Et viktig forhold er upartiskhet. Det er ikke hvorvidt en kjenner brukeren, eller om en liker eller misliker vedkommende, men brukerens hjelpebehov som skal være utslagsgivende (Nortvedt, 2001). I analysen av forholdet mellom hensyn til den konkrete andre, eller den generaliserte andre, er det ikke hvorvidt informantene opptrer upartisk eller ikke som er viktig i denne sammenhengen

---

⁷⁹ Benhabib låner begrepet *den generaliserte andre* fra Mead, men legger en annen betydning i det (Benhabib, 1992:174).

Det handler om i hvor stor grad begrunnelsene relateres til forhold ved den enkelte ungdom, eller i forhold til generelle rutiner og dermed organisatoriske forvaltningsmessige forhold.

9.2 Omsorg – fleksibilitet – den konkrete andre

Før jeg går inn på sosialarbeidernes vurderinger presenteres noen av ungdommenes erfaringer med hensyn til fleksibilitet i oppfølgingen.

Ungdommenes erfaringer med fleksibilitet

Ungdommenes erfaringer kunne deles i to typer. I den første typen hadde ungdommene en følelse av å ha blitt sett og hørt på egne premisser. Oppfølgingen hadde skjedd i dialog med ungdommene. I den andre typen følte ungdommene at de var blitt sviktet, og at de ikke hadde fått den hjelpen de hadde blitt lovet og bedt om.

Roger fortalte at han bodde på ungdomshjem fra han var 12 til 16 år. Etter hvert ble han veldig lei av å bo på institusjon. Han sa det var mye slåssing og konflikter og slitsomt å forholde seg til mange ulike mennesker. Han flyttet da på hybel med oppfølging. Roger sa at han trodde det skulle gi ham nye muligheter, men her ble det og konflikter. Det var en del festing på hybelen hans, og han og fostermoren var uenig om grenser. Han fortalte at det senere hadde vært ulike hybler med oppfølging, og at det hadde vært strevsomt å forholde seg til så mange forskjellige mennesker. Han opplevde at barnevernet hadde lovet ham oppfølging han ikke hadde fått:

Roger: Jeg sa jo at jeg ville ha hjelp til jeg ble 23. De sa at jeg skulle få det, men det var ikke noe hjelp å få. Jeg tror jeg avslutta litt selv og for jeg ble oppgitt. Det var ikke noe vits.

I: Nei.

Roger: Det var ikke noe. Jeg fikk ikke noe mer hjelp uansett, og nå sitter jeg her uten utdanning, uten noen ting. Det er ganske «gøy».

Roger opplevde i liten grad å ha fått den hjelpen han hadde behov for til tross for at han har hatt ulike tiltak. Tiltakene hadde ikke fungert for ham. Han var skuffet over manglende hjelp.

Katrine fortalte at hun hadde flyttet mellom fosterhjem, egen bolig og moren de siste årene. Nå bodde hun i fosterhjemmet:

Katrine: Jeg flytta i fosterhjem da jeg var 15 ½. Vi sier vel egentlig at jeg har vært der i 5 år. Men jeg bodde et år i en leilighet som en botrening.

(...)

Katrine: Så kunne jeg bo litt i leiligheten, og kjenne på hvordan det er å klare seg selv. De var veldig positive til det. De ville heller at jeg skulle gjøre det, enn å flytte ut og stå helt på egne bein.

I: Når du sier de, mener du barnevernet?

Katrine: Ja, nei, barnevernet og fosterhjemmet, begge to egentlig.

I: Å, ja.

Katrine: Det var i fjor, etter det bestemte jeg meg for å flytte inn til moren min igjen. Der bodde jeg i noen måneder. Så kom jeg tilbake til fosterhjemmet. Jeg bodde hos mamma i 3-4 måneder.

I: Ja, og så flytta du til selve fosterhjemmet igjen, ikke til den leiligheten?

Katrine: Ja, rett inn i fosterhjemmet fordi den leiligheten var utleid til noen andre.

(...)

I: Det høres ut som du bor ganske mange steder?

Katrine: Ja, det er litt fram og tilbake.

I: Er det du som bestemmer det?

Katrine: Ja, det gjør jeg.

Katrine fortalte om en frem og tilbake prosess ved utflytting fra fosterhjemmet. Hun formidlet at dette var noe hun selv bestemte. Det er en situasjon som kjennetegner overgangen til voksenlivet for mange ungdommer. De får støtte hjemmefra, i perioder flytter de også tilbake til foreldrehjemmet (Texmoen, 1996; Hellevik; 2005, jf. kapittel 5). Støtten Katrine beskrev ligner støtten mange ungdommer får, mens Roger formidlet at han sto mer alene i overgangen til voksenlivet.

9.2.1 Fleksibilitet - vurderinger i barnevernet

Sosialarbeiderne fortalte om mange eksempler på oppfølging av ungdommer, og flere av dem ga uttrykk for en fleksibel tilnærming. Mari fortalte om hvordan de hadde arbeidet med en ungdom som ønsket å flytte ut av fosterhjemmet til stedet der kjæresten bodde da hun ble 18 år:

Mari: Det handlet om å følge jenta i hennes prosesser. (...) Hun fikk anledning til å være mye der kjæresten bodde i sommer. (...) Så vi lot liksom alle muligheter stå åpne. Vi avslutta ikke fosterhjemmet, selv om hun hadde pakka kassene sine og hun oppholdt seg i den andre kommunen. Da skoletida nærma seg igjen, så snudde hun også. Da hadde hun erfart hvordan det var å bo hos den familien, eller i nærheten i hvert fall av den kjærestefamilien. (...). Jeg tror hun følte at hun valgt dette selv, fikk ta del i sine egne prosesser, og velge litt selv. Det tror jeg er bra. Hvis vi i de fleste sakene får til noe lignende, tror jeg det er bra. (F kommune)

Mari fortalte om hvordan de la til rette for at jenta skulle få prøve ut det hun selv ønsket. De ga henne imidlertid muligheten til å kunne ombestemme seg. Mari beskrev hvordan de forsøkte å lytte til ungdommen i det hun formidlet at var viktig for henne. Mari understreket i løpet av samtalen hvor nødvendig det var å samarbeide med ungdommene om en skulle få til en oppfølging som passet for den enkelte ungdom

Heidi, fra E kommune, fortalte om ei jente på snart 18 år som flyttet i fosterhjem som ungdom. Jenta ønsket å flytte ut av fosterhjemmet. Barnevernet hadde derfor hjulpet henne med å finne en hybel og med å flytte tingene fra fosterhjemmet. Jenta hadde imidlertid nesten ikke bodd på hybelen fordi hun hadde vært hjemme hos moren sin. Selv om jenta ikke bodde på hybelen, ble ikke hybelen sagt opp. Barnevernet fortsatte å hjelpe jenta mens hun var hos moren, og de håpet på sikt at hun ville ta imot hybeltiltaket.

Eksempler fra sosialarbeidernes egen praksis viste hvordan tiltakene ble justert i forhold til ungdommenes situasjon og deres ønsker. De beskrev imidlertid ikke fleksibilitet bare relatert

til egne erfaringer. Nødvendigheten av fleksibilitet kom også til uttrykk i vurderingene av blant annet vignetten om Anna⁸⁰:

Sofie: Selv om hun kanskje ikke ville ha noe med dem [fosterforeldrene] å gjøre i øyeblikket, ville vi gjort det vi kunne for å beholde kontakt med dem gjennom en engasjementsavtale. Vi ville ikke ha sagt opp avtalen med dem tvert.

I: I tilfelle hun ville tilbake?

Sofie: Ja, vi ville prøvd å være på tilbudssida. Det er ikke sikkert vi hadde kunnet gi dem full godtgjøring hvis ikke hun bodde der, men vi kunne hatt en eller annen slags avtale, prøvd å bruke dem til beste for henne. Vi kunne ha fortsatt i tilfelle hun skulle endre syn på saken, og ville flytte hjem igjen etter noen måneder. (I kommune)

Sofie beskrev hvordan de ville opprettholdt kontakten med fosterhjemmet selv om ungdommen ville flytte ut. Hun ville ha lagt til rette for at Anna kunne flytte tilbake hvis hun skulle endre mening.

Eksemplene til Mari, Sofie og Heidi viste et ønske om å skape en fleksibilitet og utforme individuelt tilpassede tiltak. Informantene formidlet at de tok hensyn til at ungdommene var i en fase hvor de kunne ha behov for å endre tidligere beslutninger, og de ville skape muligheter for at ungdommene kunne gjøre om på valgene sine. Av erfaring visste de at ungdommene kunne angre seg og gjerne ville flytte tilbake. Det ble gitt rom for at fosterhjemmet kunne ha en fleksibel rolle. De la vekt på å ta hensyn til den konkrete ungdommen sin situasjon og deres ønske.

Å kjenne ungdommen – å bry seg om

En side ved relasjonen mellom ungdom og sosialarbeider som ble fremhevet var betydningen av kjennskap og at ungdommen opplevde at sosialarbeideren brydde seg om dem.

Å ha tid og bli kjent med ungdommen

Jeg spurte ungdommene hva slags råd de ville gi til saksbehandlere i barnevernet i møte med ungdom i overgangen til en voksen tilværelse. Betydningen av å høre på ungdommen var gjennomgående. Viktige personer var ifølge ungdommene fleksible og tilgjengelige utover vanlig arbeidstid.

Morten fremhevet at barnevernet måtte bruke tid og bli kjent med ungdommen. Det var en forutsetning for at ungdommene skulle tørre å si hvordan de hadde det. Han fortsatte:

Morten: De må nesten være menneskekjennere. De må kunne bli kjent med mennesker og ikke bare følge teorien i boka. De må se menneskene og tenke etter hva de kan gjøre best for dem. De må høre på menneskene. De må bli kjent med personene.

Roger formidlet betydningen av å ha tid til å lytte til ungdommen:

---

⁸⁰ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år.

Roger: *De burde ha en spesialist som klarer å lytte til folk, og som klarer å finne ut hva de trenger av hjelp for å fungere. Det er det eneste som trengs. Det er ikke så mye mer. Det handler om små behov, de må ikke bare gi meg penger og så si ha det bra. (...) De som skal jobbe med ungdom, må ha tid, ikke ha en travel jobb ved siden av.*

Thomas fortalte at han hadde hatt mange saksbehandlere i barnevernet, men ikke husket noen av dem, bortsett fra en som var i et ettervernsprosjekt:

Thomas: *Den eneste i barnevernet jeg har god kontakt med er hun ene, hun som er med i prosjektgruppa. Hun som heter Helene. Hun har jeg god kontakt med.*

Ungdommene fremhevet som andre unge med barnevernsbakgrunn betydningen av relasjonen mellom ungdommen og dem som fulgte dem opp (jf. kapittel 5).

Sosialarbeiderne fra barnevernet la som ungdommene vekt på at det var nødvendig å kjenne den konkrete ungdommen, slik Sofies vurdering er et eksempel på:

I: *Kunne du si noe om hva slags kunnskaper du tenker er viktig for å forstå ungdommenes situasjon og gjøre gode vurderinger?*

Sofie: *Jeg tenker at kunnskapen om den individuelle ungdommen, kjennskap til vedkommendes sterke sider er viktig. Det er viktig å vite hva han lykkes med, hva han får til, hva han liker å gjøre. Relasjonen mellom saksbehandler i barnevernet og ungdommen tenker jeg er viktig. Det tenker jeg er grunnpilaren. Så kommer all den generelle kunnskapen vi som fagpersoner skal ha. Vi skal vite om alle risikoer, grunnene til fosterhjems plasseringer. En må kunne historien. En må vite noe om vanskelighetene de har. Men det er uansett svært viktig å se dem som enkeltindivider, ikke som en gruppe av vanskeligstilte individer fra barnevernet. Vi må kjenne vedkommende sin historie, vi må kjenne vedkommende. (I kommune)*

Sofie beskrev relasjonen mellom ungdom og saksbehandler som avgjørende for arbeidet.

Sosialarbeiderne fremhevet at for å gjøre gode vurderinger må en kjenne den konkrete ungdommen og ikke bare bygge på generell kunnskap om ungdom.

Informantene snakket også om betydningen av å vise at de brydde seg om ungdommene:

Lene: *Vi er nødt til å ha med hjertet og vise at vi bryr oss. Det tror jeg betyr mye for dem. (...) Vi må bry oss om mennesker. Å bry seg og være et medmenneske det lærer vi i alle utdanninger. Det er nødvendig. Mennesker merker det fort om en ikke bryr seg. (L kommune)*

Vibeke: *De er veldig vare. Noen av dem er veldig vare for om folk egentlig bryr seg om dem. De lurte på om de bare er en sak i en mappe, ikke sant. De er veldig såre i forhold til det. (H kommune)*

Lene og Vibeke pekte også på hvor viktig det var for ungdommene at de ikke bare opplevde seg som en sak, men at de opplevde at sosialarbeiderne brydde seg om dem som personer.

Julie fortalte om en ungdom hun ville fortsette å være saksbehandler for, selv om han hadde hjelpetiltak etter barnevernloven (§ 4-4 5. ledd) og ikke omsorgstiltak som var hennes ansvarsområde:

Julie: Nei, jeg ser at det har vært mange saksbehandlere. Ja, det har det, og det er uheldig. Signalene til disse ungdommene som sliter, er at ingen gidder å ha dem.. Så er det 4-4 5. ledd saker, som vi egentlig ikke skal ha. (...) Da sier jeg at nei, jeg håper at jeg skal fortsette å ha ham. Det blir helt feil hvis jeg skal flytte ham nå [til en annen saksbehandler]. Jeg har en god dialog med han. Han føler at jeg har tatt ham på alvor. (D kommune)

Julie formidlet at det stadig å bytte saksbehandler kunne gi ungdommene et negativt inntrykk av hvordan en så på ungdommene, og at det kunne føre til at de opplevde ikke å bli tatt på alvor. Informantenes utsagn viste at relasjonen ikke bare var et middel. Det hadde også betydning at ungdommene opplevde at de som saksbehandlere brydde seg. Det handlet om hvilken holdning den profesjonelle hadde til ungdommene. Betydningen av relasjonen mellom ansatte og brukere beskrives som sentral i litteraturen om velferdsorganisasjoner (Hasenfeld, 2010a). Også i profesjonell omsorg er det viktig at engasjementet og ivaretagelsen vises gjennom helperens personlige engasjement for brukerens ve og vel (Nortvedt, 2001). Hvordan handlingen gjøres har betydning i seg selv (Skjervheim, 1996a). Disse forholdene ble understreket gjennom sosialarbeidernes refleksjoner.

Begrensninger i fleksibilitet i barnevernet

Til tross for at sosialarbeiderne fra barnevernet fremhevet betydningen av fleksibilitet og det å se ungdommene som enkeltindivider, pekte de også på begrensninger i hvilke muligheter de hadde til dette. På et spørsmål til informantene om hva de ville gjort hvis det ikke var begrensninger i tid og økonomi, var det flere som sa at de ville brukt mer tid på å snakke med ungdommene. Det kan tolkes som et uttrykk for at informantene ikke opplevde at de hadde tilstrekkelig tid til samtaler med ungdommene. Barneverntjenesten kjennetegnes av et stort arbeidspress (jf. kapittel 5). Selv om informantene pekte på det uheldige med hyppige saksbehandlerskifter er dette noe som de fleste ungdommene, som bor i fosterhjem, har opplevd. Flere barn og unge mangler også i perioder saksbehandler (Havik, 2007).

Betydningen av å ha tid til å være i dialog med ungdommene kan også ses på bakgrunn av at en sentral begrunnelse for at barnevernsbarn ikke har videre tiltak etter 18 år, slik ansatte i barnevernet viser til i andre undersøkelser, er at ungdom takker nei til tiltak og uenighet om tiltak (Oterholm, 2008b). I kommunenes rapportering om ettervern i 2013 var en hovedgrunn

til at ungdom ikke hadde videre tiltak etter 18 år at ungdommene selv ikke ønsket det, og at det var gitt avslag fordi ungdommene ønsket andre tiltak enn det de hadde fått tilbud om.⁸¹ Ungdom selv gir også uttrykk for at de opplever drøftingen om ettervern som vanskelig og at det kan være vanskelig å få den hjelpen de opplever at de har behov for eller ønsker (Bakketeig & Mathisen, 2008a; Follesø et al., 2006; Thanem, 2006; Tysnes, 2014). Det kan være flere grunner til at ungdommene og barnevernet ikke blir enige. Det kan dreie seg om forhold som kan ha med ungdommene å gjøre, men også om forhold knyttet til sosialarbeidernes arbeidssituasjon eller relasjon til ungdommene.

9.2.2 Fleksibilitet vurderinger i NAV

I hvilken grad kom fleksibilitet til uttrykk i vurderingene hos sosialarbeiderne fra NAV? Ida fortalte hvordan de hadde tilpasset tjenesten til ungdom:

Ida: *Vi har organisert en «drop in» mulighet.*

I: *Så folk kan stikke innom?*

Ida: *Ja, mange kommer innom flere ganger i uken og noen kommer innom av og til. Og noen kommer innom når de har mistet jobben eller praksisen sin. Vi har alltid en sånn åpen greie. (D kommune)*

Ida fortalte om hvordan ungdomsteamet på NAV hadde lagt opp til en mer fleksibel tilnærming for ungdom. Ved å ha et eget ungdomsteam kunne de legge opp til en større tilgjengelighet. Flere av NAVkontorene hadde egne ungdomsteam, selv om noen også hadde tenkt å gå bort fra dette (jf. kapittel 7).

Sosialarbeiderne på NAV var også opptatt av betydningen av relasjonen mellom ungdom og saksbehandler.

Laila: *Tanken i NAV er at du skal ha en saksbehandler, og at det er optimalt Vi ønsker at en ungdom skal få den samme personen å forholde seg til. Det var veldig viktig for henne som jeg jobba veldig tett på at hun hadde mitt mobilnummer og at hun hadde en personlig kontakt.*

I: *Som var tilgjengelig?*

Laila: *Departementet har fått laget en film nå som heter «Det magiske øyeblikket». Og i den filmen beskriver de akkurat dette. Filmen viser hvordan en person kan snu hele tilværelsen ens. Jeg tror også på at tett oppfølging fra denne personen videre, er veldig viktig. Den casen som jeg refererte til nå, var en veldig tung case. Jeg fikk flere folk på banen, men hun skulle kjenne en trygghet som gjorde at hun visste at om jeg var uenig med henne, så sto vi i det. (G kommune)*

---

⁸¹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/aktuelt/nyheter/2014/kommunenenes-rapportering-pa-barnevernfelt.html?id=749963>, lesedato 29.1.14

Laila, som flere av informantene fra NAV, fremhevet betydningen av det relasjonelle, ikke minst i situasjoner der det var store utfordringer.

Videre formidlet sosialarbeiderne fra NAV også hvordan de på ulike måter forsøkte å legge til rette for en individuelt tilpasset oppfølging:

Elin: (...) når vi går turer for eksempel, opplever jeg en helt annen dialog med dem. Kommer jeg på hjemmebesøk er det også noe helt noe annet. Og dra dit de jobber, slik som hun jenta jeg snakker om, som er i arbeid. De skryter henne opp i skyene. Og når jeg kommer på jobben hennes, er det ei helt annen jente jeg møter. Da befinner hun seg på sin egen arena, og jeg er på besøk. Det blir noe helt annet.

(...)

Elin: Det er en fordel tror jeg å kunne sette seg inn i, være empatisk, vise empati. Tørre å vise dem kjærlighet og varme uansett hvordan de er. For det tror jeg ikke det er mange som har gjort. Samtidig som en må evne å sette grenser. (...) Å være god til å sette grenser og tørre å stå i den kampen, samtidig som en viser kjærlighet, det tror jeg er kjempeviktig når en jobber med ungdom. Og så må en ha en smule tålmodighet. (I kommune)

Elin formidlet betydningen av både det å ha en omsorgsrolle, vise kjærlighet, samtidig som hun poengterte at det innebar både innlevelse og grensesetting. Sosialarbeiderne fra NAV la også vekt på det å bry seg i en profesjonell rolle. Ikke bare informantene fra barnevernet, men også informantene fra NAV la vekt på relasjonelle forhold i møte med ungdommene. Dette kan forstås i lys av at begge organisasjonene er velferdsorganisasjoner der arbeid med mennesker er sentralt. Gjennom sine vurderinger viste sosialarbeiderne fra NAV at de la vekt på å ta hensyn til *den konkrete andre*.

Grenser for fleksibilitet i NAV

Til tross for at de fleste sosialarbeiderne, også i NAV, fremhevet betydningen av individuell tilrettelegging, var det flere som fortalte at dette ikke nødvendigvis var mulig. Ungdom fikk ikke alltid snakke med en saksbehandler, eller det kunne ta tid før ungdommene fikk kontakt med en saksbehandler. Det var heller ikke alltid slik at de fikk en fast saksbehandler (jf. kapittel 7). Her var det forskjell på hvordan kontorene var organisert og arbeidsmengden, men også på kontor med egne saksbehandlere for ungdom ga informantene uttrykk for at det var begrenset med tid:

Trine: Jeg ser at når jeg følger folk til lege, til institusjon, det er det samme hva, så finner det sted en uformell samtale. Når vi tar taxi sammen, t-banen, snakker vi om vær og vind, og det er veldig ok.

I: Ja.

Trine: Da er en virkelig på linje. Det ser jeg gjør noe bra med relasjonen, og det er veldig viktig. Da jeg videreutdannet meg, skrev jeg en oppgave om den gode samtalen. En må ha tid.

En må ha prøvd å bygge en relasjon. Men det er jo ikke lett å få til i en sånn hektisk hverdag.
(E kommune)

Selv om Trine la vekt på det relasjonelle, la ikke arbeidsforholdene nødvendigvis til rette for at det var mulig å bruke tid på å bygge opp relasjoner til ungdommene.

Sosialarbeiderne sa at de ville hatt tettere oppfølging, flere timeavtaler og samtaler med ungdommene på deres arena dersom de hadde hatt tid til det. Det var gjennomgående at informantene fra NAV formidlet at en viktig grunn til at ungdom fortsatt burde få oppfølging fra barnevernet, var at de vurderte at barnevernet kunne gi tettere oppfølging (jf. kapittel 7). Begrensninger i mulighet for en individuell oppfølging er også i overensstemmelse med Helsetilsynets gjennomgang som avdekket at individuelle vurderinger ikke gjennomføres slik loven forutsetter (Statens Helsetilsyn, 2011).

9.3 Rutinenes forrang – den generaliserte andre

Til tross for at sosialarbeiderne fra både barnevernet og NAV formidlet et ønske om fleksibilitet, og at de brydde seg om ungdommene, henviste de også selv til forhold som satte begrensninger for en slik tilrettelegging.

Som et uttrykk for hvordan informantene også ga uttrykk for en offentlig logikk gjennom å legge vekt på formell likhet og mer generelle forhold, vil jeg i det videre beskrive hvordan interne regler i noen situasjoner fikk en avgjørende betydning. Det var særlig to forhold der dette var fremtredende. Det gjaldt vurderinger om økonomiske ytelser, og oppfølging av ungdom som angret på at de hadde sagt nei til barnevernet.

9.3.1 Rutiner og økonomiske ytelser

Mange av sosialarbeiderne fra barnevernet formidlet at det var aktuelt å gi økonomisk støtte til for eksempel hybelutgifter for fosterbarn (jf. kapittel 7). Heidis vurdering av Anna⁸² var et eksempel på en slik vurdering:

Heidi: Det er selvsagt at vi er med å hjelpe i forhold til dagpenger. Vi forholder oss til gjeldende dagpengesatser.

I: Sosialhjelpssatser?

Heidi: Ja, om våre fosterbarn, som flytter for seg selv og vil klare seg selv, kanskje finner seg en ekstrajobb, men så viser det seg at de har under sosialnorm, så dekker vi sånn at de har satsen.

I: Istedenfor at de går på NAV og skal få penger der?

---

⁸² Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år.

Heidi: *Ja.* (E kommune)

I følge Heidi var det selvsagt at barnevernet ville bistå Anna med økonomisk hjelp til blant annet husleie. Det fremsto som en rutine ved kontoret å gi økonomisk støtte til fosterbarn i en overgang når de skulle bo for seg selv. Dette var imidlertid ikke en praksis som ble beskrevet av alle informantene:

Henriette: *Vi betaler veldig sjelden for hybler. Da ber vi NAV om bistand. Og så går vi inn i et samarbeid.*

I: *Det er litt forskjellig hvordan de ulike kontorene gjør det har jeg skjønt.*

Henriette: *Ja, men når det gjelder denne typen bistand er vi veldig restriktive. Det har hendt at vi har gjort det i saker der det er kort tid til barnet fyller 18 år og det er nødvendig at de har et sted å bo. Som oftest overfører vi dem imidlertid til NAV. Vi tar den praktiske oppfølgingen og NAV den økonomiske.*

I: *Kan du si noe om hvorfor dere har valgt å gjøre det sånn?*

Henriette: *Ja, hvorfor har vi valgt å gjøre det sånn? Jeg vet ikke om vi i denne kommunen har en slags felles forståelse for at det økonomiske etter fylte 18 år, er det NAV som skal ivareta. Og så tar barnevernet det som handler om å klare seg rent praktisk i voksenlivet. Sånn har det vært i mange år her. Jeg lurer på om det har utarbeida seg en felles forståelse i systemet.*

(...)

Jeg tenker at det med økonomi og rettigheter er NAV sitt ansvar. (C kommune)

En intern arbeidsdeling i kommunen innebar at økonomisk støtte til livsopphold skulle gis fra NAV. Barnevernet betalte ikke for utgifter til hybel fordi det var en regel i kommunen at NAV skulle stå for økonomiske ytelser. Til tross for at Henriette, som de andre sosialarbeiderne fra barnevernet, formidlet at hun kjente en sterk forpliktelse overfor ungdom under omsorg, ville likevel en kommunal arbeidsdeling, med hensyn til hvilken instans som yter økonomisk støtte til unge over 18 år, føre til at ungdommene fikk sosialhjelp dersom de trengte økonomisk bistand. Det ble ikke gitt inntrykk av at det ble gjort individuelle vurderinger av situasjonen. Sosialarbeiderne orienterte seg i forhold til organisasjonens regler fremfor den konkrete ungdommen.

Den samme type arbeidsdeling Henriette fortalte om, refererte også Ida på NAV til:

I: *Det er jo noen barneverntjenester som gir livsopphold.*

Ida: *Ja, det er det. Det er jo en kommunal ytelse, men her er det sosialtjenesten som gjør det.*

(...)

I: *Er det noe dere har skriftlig?*

Ida: *Ja, vi har en skriftlig avtale.* (D kommune)

I D kommune var det altså ikke bare en innforstått arbeidsdeling mellom NAV og barnevernet angående økonomiske ytelser, men en skriftlig avtale. Det var denne avtalen om arbeidsdeling som var bestemmende for hvilken tjeneste som skulle gi hvilke ytelser. Julie, som arbeidet i

barnevernet i samme kommune, bekreftet at i denne kommunen mottok de fleste barnevernsbarn over 18 år, som trengte økonomisk hjelp, ytelser fra NAV.

Ikke bare deltagerne i denne undersøkelsen, men og i en gjennomgang av rutinebeskrivelser om ettervern, var det noen barneverntjenester som viste til rutiner der NAV sto for det økonomiske. Andre barneverntjenester hadde ikke slike rutiner (Oterholm, 2008b:181).

Det at økonomiske ytelser kan gis av begge tjenestene, kan forklare et behov for å avklare hvilken tjeneste som skal ha ansvaret. Det vil lette vurderingen i den enkelte sak, og det kan bidra til at like saker behandles likt. Samtidig vil en kommunal arbeidsdeling hvor NAV yter alle økonomiske stønader gå på tvers av tenkningen som lå bak at barnevernet fikk mulighet til å gi økonomiske ytelser som en del av ettervernet. Det var for bedre å kunne se ytelsene i sammenheng med øvrige ettervernstiltakene (Ot.prp. nr. 56 (1952), :35-36, jf. kapittel 4). Barnevernets mulighet til å yte økonomisk stønad ble også opprettholdt i barnevernloven av 1992. Å la rutiner være avgjørende for hva slags vurdering som gjøres, kan forstås som en identifisering med en offentlig forvaltningslogikk hvor generelle forhold og formell likhet vektlegges. Det var imidlertid ikke slike rutiner for tildeling av økonomiske ytelser i alle kommuner. Praksisen innebærer dermed en forskjellsbehandling i ulike kommuner, til tross for at rutinene kan bidra til likebehandling innad i en tjeneste.

9.3.2 Rutiner og angrefrist

Andre situasjoner der vurderingene i stor grad var preget av organisasjonens interne regler, var situasjoner med ungdommer som tidligere hadde sagt nei til ettervernstiltak i barnevernet, men som henvendte seg på nytt. En av vignettene handlet om denne situasjonen:

Emil er 20 år. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bodd i fosterhjem. Da han ble 18 år takket han nei til videre oppfølging fra barnevernet, men nå angreer han på det. Han er deprimert og har ikke klart å fullføre videregående skole. Han bor på hybel og har hatt litt støtte av fosterhjemmet selv om det ikke er noe offisielt ettervern. Han ber nå om hjelp fra barnevernet.

I motsetning til kommentarene knyttet til vignetten Erik⁸³, hvor vurderingene ble karakterisert som enkle (jf. kapittel 7), ble vurderingene rundt Emil sin situasjon betegnet som kinkige og vanskelige. Mette hadde ansvar for barn og unge under omsorg:

Mette: Ja, en sånn sak er litt vanskeligere. Hvis det har gått to år og han har blitt 20 år, så ser jeg ikke helt at det har noe med barnevernet å gjøre lenger. Da tenker jeg at det har gått for lang tid. Da er det like gjerne andre instanser som skal inn å hjelpe ham. I dag arbeider jo NAV også med mange forskjellige ting. Jeg tenker vel at etter to år, har det gått for lang tid. Men hvis de kommer tilbake innenfor det første året, så er det i hvert fall helt klart. Innenfor det første halve året, har vi plikt til å ta dem inn igjen. (G kommune)

Mette formidlet at de hadde definert en grense på et halvt til et år for å kunne komme tilbake og få tiltak fra barnevernet. Frida, som flere av de andre, pekte på noen av de samme forholdene:

Frida: Den saken er kinkig. Hvis han i to år har vært uten tiltak fra oss, så ville vi med tungt hjerte ha henvist ham til bistand fra NAV. To år, fra 18 til 20, det har gått mye tid da. Hadde det bare gått noen måneder, hadde det vært litt annerledes. Den saken ville nok ikke vi ha åpna igjen.

I: Nei. Men hvis det hadde gått et halvt år,?

Frida: Ja.

I: Har dere regler i sånne sammenhenger?

Frida: Ja, vi pleier å si at det er seks måneder. (B kommune)

I følge Frida ble to år vurdert som for lenge til å få gjenopptatt tiltak i barnevernet. Hun sa videre i intervjuet at selv om seks månedersfristen de hadde ikke var absolutt, oppfattet hun Emil som en som ville trenge hjelp over tid, lenger tid enn barnevernet kunne ha tiltak. Det nevnte hun også som en grunn til at det ville være lite aktuelt å opprette tiltak for han. Emil, slik han beskrives i vignetten, er bare 20 år, og barnevernet kan ha tiltak til ungdom fyller 23 år. Da Frida sa at Emil ville trenge hjelp lenger enn barnevernet kan ha tiltak, gikk hun ikke inn på en vurdering av om tre år faktisk kunne være tilstrekkelig med tid for oppfølging av Emil. Det fremsto som om det var det at Emil hadde vært ute i to år som var avgjørende, sett i lys av at de opererte med en angrefrist på seks måneder.

Tilsvarende kommenterte flere av sosialarbeiderne fra barnevernet at de hadde et halvt års eller et års angrefrist. Det ble i liten grad gitt uttrykk for fleksibilitet. Det spilte ingen rolle at det her var snakk om interne frister i den lokale organisasjonen og ikke lovregulerte frister. Vurderingene var styrt av hvilke regler som gjaldt i organisasjonen. De ble lite relatert til den

---

⁸³ Erik blir 18 år om en måned. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bor i fosterhjem. Han har et år igjen på videregående skole. Han ønsker å fortsette å bo i fosterhjemmet og de vil også det.

konkrete ungdommen Emil sin situasjon. Gjennom vurderingene ble det formidlet en identifikasjon med organisasjonens regler som del av en offentlig logikk.

I starten av dette kapittelet ble Mari, Sofie og Heidi presentert med eksempler på hvordan de ville legge til rette for en fleksibel oppfølging av barnevernsbarn (jf. 9.2.1). Hvordan vurderte disse informantene vignetten Emil? Ga de uttrykk for en fleksibel- eller rutinemessig tenkning i vurderingen av Emil? Mari sa følgende om Emil:

Mari: *Ja, 20 år ja. To år etter at han gikk ut av barnevernets tiltak. Det spørs. Etter et halvt år ville det jo ikke være vanskelig, men 2 år etterpå?*

I: *Du synes det er litt lenge?*

Mari: *Ja, han kommer kanskje i den kategorien som heller skulle fått hjelp til å komme over i det voksne hjelpeapparatet. Det er kanskje det vi best kunne ha hjulpet han med. Han kunne kanskje ha fått en form for dokumentasjon herfra som letta kontakten med andre instanser for ham. Den er nok litt kinkig den saken når en ser den i forhold til at det er to år siden vi hadde med ham å gjøre. Resultatet er ikke gitt i hvert fall, ikke i det hele tatt. (F kommune)*

I følge Mari var det usikkert om Emil ville fått tiltak i barnevernet i F kommune. Det at Emil ikke hadde hatt barnevernstiltak i to år ble trukket frem som betydningsfullt, i tillegg til at kontoret hadde et halvt år som angrefrist. Mari henviste til interne frister i vurderingen av Emil til tross for at hun i andre situasjoner formidlet en fleksibel tilnærming.

Heidi kommenterte følgende om Emil:

Heidi: *Da spørs det. Hvor lenge siden var det at han hadde hatt tiltak i barnevernet? Han er 20 år?*

I: *Et par år siden.*

Heidi: *To år, da må man jo vurdere det. Det er ofte andre hjelpeinstanser som tar over. Når de har vært ute i to år, må en vurdere. (E kommune)*

Heidi antydte også at det ville være aktuelt at andre hjelpeinstanser overtok og henviste til at Emil hadde vært ute av barnevernet i to år. Sofie sa følgende om Emil:

Sofie: *Vi har i hvert fall blitt flinkere til å skriftliggjøre retten til å komme tilbake. Tidligere har vi nok stort sett hatt et år, men vi vet jo at vi bør lempe litt på det, ha en større romslighet. Vi har ikke hatt noen «Emiler» i min tid her. Så jeg er litt usikker. Vi ville nok ha forsøkt å kople inn andre som kunne bistå ham, men jeg håper og tror at vi ville tatt imot ham og fulgt ham til vi hadde noen andre som tok hånd om ham.*

I: *Dere ville ikke bare ha sagt at du skal ikke hit?*

Sofie: *Nei, vi ville ikke bare ha avvist ham, og sagt at han fikk ordne opp selv og minnet han om at han takka nei for 2 år sida. Det ville vi ikke ha gjort. Men vi ville nok jobba ganske hardt for å få noen andre, få NAV eller andre til å bistå. Vi ville det. (I kommune)*

Sofie hadde ikke erfaring med ungdom i Emils situasjon, men trodde de ville ha gått inn i en dialog med Emil og ikke bare avvist ham fordi det hadde gått to år. Likevel ville de ha

arbeidet for at han skulle bli hjulpet av andre tjenester. Noe av det første hun nevnte var at de hadde hatt et år som en grense dersom tiltak hadde vært avsluttet. Sofie knyttet på den måten også sin vurdering til organisasjonens interne rutiner.

Det var imidlertid et kontor hvor sosialarbeiderne ikke tok utgangspunkt i en angrefrist, og informantene trodde heller ikke det var noen frist for å angre. Jenny og Ingri, som jobbet med ungdom under omsorg i A kommune, viste ikke til en frist i sin vurdering av Emil, men sa at det måtte vurderes og drøftes med fagleder om Emil skulle få oppfølging fra barnevernet eller andre. De sa også at de gikk mange runder før ungdommene ble skrevet ut. Jenny og Ingri hadde verken erfaring med at ungdom hadde blitt skrevet ut før ungdommene selv ønsket, eller at de angret og kom tilbake.

En tilsvarende variasjon angående angrefristen kom også frem i en surveyundersøkelse om barneverntjenestens arbeid med oppfølging av barnevernsungdom (Oterholm, 2008b:177). Det var barneverntjenester som ikke hadde frister og det var barneverntjenester som refererte til frister på tre og seks måneder.

I vurderingen av Emils situasjon var oppmerksomheten i stor grad rettet mot organisasjonens interne regler. Samtidig var det også variasjon mellom kommunene i hvilke regler som gjaldt og dermed ville ungdom, som angret på at de hadde sagt nei til barnevernet, bli vurdert ulikt i forskjellige kommuner. Hvorfor noen hadde valgt seks måneder og andre et år som frist for å angre ga ikke informantene noen bestemt begrunnelse for.

Hva er det som gjør at vurderingene angående tiltak for Emil i så liten grad gir uttrykk for fleksibilitet? Hvorfor var det interne rutiner på dette området som satte grenser for barnevernets tiltak?

Lovgrunnlaget for bestemmelsene om angremulighet – intensjon om fleksibilitet

Er det i lov eller forskrifter institusjonalisert et grunnlag for å lage interne regler for en angrefrist? Barnevernloven sier at det er mulig å få tiltak etter et opphold. Den inneholder ingen frist. I forarbeidet til barnevernloven heter det:

Departementet er enig med de høringsinstansene som mener at det ikke bør være noe i veien for å videreføre tiltak etter barnevernloven selv om ungdommene i en kortere periode etter fylte 18 år ikke har ønsket å ta i mot tiltak fra barneverntjenesten. (...) Det er viktig at disse

ungdommene gis mulighet til prøving og feiling i en tid etter at de har ønsket å stå på egne ben. Departementet mener imidlertid at det ikke er hensiktsmessig å lovfeste en nærmere frist for dette, men mener at det også i disse tilfellene må foretas en konkret og skjønnsmessig vurdering av hjelpebehovet i det enkelte tilfelle (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998), min understreking).

Etter departementets mening er det ikke hensiktsmessig å fastsette en frist for hvor lang tid det skal gå før ungdommene ikke kan gjenoppta tiltak i barnevernet. Vurderingene bør gjøres konkret i relasjon til den enkelte ungdommens situasjon. I senere lovendringer gjøres det heller ikke forsøk på å presisere noen konkret frist. I ettervernsrundskrivet het det:

Det er ikke uvanlig at ungdom ikke ønsker å motta tiltak fra barneverntjenesten etter fylte 18 år, men at vedkommende ombestemmer seg når det har gått en tid. Tiltaksplanen bør derfor utformes slik at barneverntjenesten igjen kan gi tilbud om tiltak etter barnevernloven selv om kontakten med ungdommen formelt har vært avsluttet en periode (Barne- og familiedepartementet, 2003:2).

Rundskriv til barnevernloven regulerer ikke nærmere hvor lang tid det kan ha gått før muligheten for å komme tilbake er avskåret. Konkretiseringen av angrefrist kan derfor ikke begrunnes ut ifra lovforarbeider og rundskriv. Det foreslås til og med i endringsforslag til barnevernloven at barnevernet skal ta kontakt også etter at ungdom har sagt nei.

Departementet ønsker også å nedfelle i retningslinjer at barneverntjenesten skal ta kontakt med ungdom som mottar ettervernstiltak når de fyller 19 år for en evaluering av tiltaket. Ungdom som har takket nei til ettervern skal også kontaktes når de fyller 19 år for å høre om de nå likevel ønsker å motta tiltak (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008:6)⁸⁴.

Departementet formidlet at ungdommen bør kontaktes ved 19 år. Det innebærer en kontakt og et tilbud om tiltak opp mot ett år etter at ungdommen eventuelt har angret.

I hvilken grad legger barnevernloven mer generelt føringer for standardisering av barnevernets oppfølging av ettervern? I forarbeider og rundskriv til barnevernloven (Barne- og familiedepartementet, 2003; Barne- og likestillingsdepartementet, 2008; Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)) understrekes det at barneverntjenesten bør ha mulighet til å være fleksibel ved utforming av tiltak til barnevernsungdom over 18 år:

Barneverntjenesten må foreta en helhetsvurdering av ungdommens situasjon i det enkelte tilfellet og ta stilling til hvorvidt tiltak skal opprettholdes. (...) Det vises i den forbindelse til at oppregningen av de ulike hjelpetiltakene i barnevernloven § 4-4 ikke er uttømmende. Barneverntjenesten oppfordres til å utvise fleksibilitet og kreativitet i opprettelsen av tiltak

---

⁸⁴ I rundskriv til barnevernloven, som kom etter at intervjuene var gjennomført, heter det at *under enhver omstendighet bør ungdom som har takket nei til tiltak kontaktes ett år etter at alle tiltak er avsluttet for å høre om de likevel ønsker å motta tiltak* (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011).

som ivaretar den enkelte ungdoms særlige behov for hjelp fram mot voksenlivet (Barne- og familiedepartementet, 2003).

De samme formuleringene følges opp i senere endringsforslag til barnevernloven (Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)). Det å legge til rette for fleksible løsninger synes å ha betydelig støtte i rundskriv og forarbeider. I lovforarbeider fremheves betydningen av fleksibilitet og en intensjon om at ungdom skal kontaktes ved 19-årsalderen, også når de tidligere har takket nei. Det synes ikke å være i overensstemmelse med de juridiske premissene å sette interne frister.

At verken loven, lovforarbeider eller rundskriv setter konkrete frister, viser at det er en forenkling å si at fleksibilitet bare kan knyttes til en privat logikk. Likevel, på samme måte som med økonomiske ytelser, forholdt informantene seg til den lokale organisasjonens rutiner i vurderingene. Rutinene er en del av konkretiseringen av de offentlige rammebetingelsene og synliggjør hvordan familier og velferdsorganisasjoner gir ulike rammer for oppfølging av ungdom. I en familie vil det ikke være frister for når du kan komme tilbake. Informantene orienterer seg i forhold til interne regler for angrefrist. Dette kan forstås som en identifikasjon med en offentlig byråkratisk forvaltningslogikk.

9.3.3 NAV - plikt til å yte

Vignetten om Emil⁸⁵ ble også presentert for sosialarbeiderne fra NAV. De oppfattet at Emil ville høre inn under deres ansvarsområde og ikke barnevernets. I og med at det hadde gått to år siden tiltak i barnevernet var avsluttet forventet de ikke at han igjen vil få tiltak i barnevernet, og flere sa han ville blitt møtt på samme måte som Anna. Emil ble presentert for informantene etter at de hadde vurdert Annas situasjon. Et typisk eksempel på vurderinger relatert til Emil var Ida sin:

Ida: Han ville vi nok ha grepet fatt i. Vi ville ha sett nærmere på den helsemessige situasjonen, slik at han følte at han fikk hjelp til den. Barnevernet går ikke inn i denne sammenhengen. Her er det en som ber om hjelp, som har blitt litt forlatt, som befinner seg litt sånn ute i intet. Jeg tror han ville ha fått økonomisk bistand og eventuelt et dagtilbud.. Det tror jeg at jeg hadde gjort. (D kommune)

---

⁸⁵ Emil er 20 år. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bodd i fosterhjem. Da han ble 18 år takket han nei til videre oppfølging fra barnevernet, men nå angrer han på det. Han er deprimert og har ikke klart å fullføre videregående skole. Han bor på hybel og har hatt litt støtte av fosterhjemmet selv om det ikke er noe offisielt ettervern. Han har bedt om hjelp fra barnevernet, men de sier nei til barneverntiltak nå og mener han må søke sosialtjenesten/NAV om hjelp.

Behovet for å kartlegge Emils helse, slik Ida pekte på, var gjennomgående i vurderingen fra informantene fra NAV, i tillegg til en vurdering av mulighet for videre skolegang, slik Tea også nevnte om Emil:

Tea: Jeg ville nok kontaktet videregående for å høre om det var noe en kunne gjøre der. Han sliter og er deprimert. Da er det jo fastlege og kommunens psykiatritjeneste, der har de og mulighet for å få hjelp. I dette tilfellet tenker jeg at barnevernet har sagt nei, at de er ute av bildet. Da må vi ta det videre. (L kommune)

Sosialarbeiderne fra NAV ga inntrykk av å gå mer inn i en vurdering av Emils situasjon enn sosialarbeiderne fra barnevernet. Selv om informantene fra barnevernet ville ha hjulpet Emil med kontakt til NAV, fordi de vurderte at han hadde behov for oppfølging, gjorde de i begrenset grad en vurdering av hans situasjon. Det kan ha sammenheng med at de ikke vurderte det som aktuelt at han skulle få oppfølging fra barnevernet, og da var det heller ikke grunnlag for å gå inn på en nærmere vurdering.

Informantene fra NAV ville alle forholdt seg til barnevernets vurdering om at Emil ikke kunne få tiltak der, slik også Eva ga uttrykk for:

Eva: Ja. Hvis det er det barnevernet sier, kan ikke vi på NAV endre på det. (...) Jeg synes barnevernet som en offentlig institusjon skal være bevisst på at ungdommer er ustabile, og at de vil det ene og vil det andre og ombestemmer seg. Vi må ikke bli for firkanta. Det kommer selvfølgelig an på person, situasjon, ja, her kan det komme detaljer inn som endrer hovedregelen, for å si det sånn. (F kommune)

Eva mente at barnevernet burde være fleksible. Samtidig ville de i NAV fulgt opp dersom barnevernet hadde sagt nei. Imidlertid var noen av informantene inne på at dersom det hadde gått kortere tid fra tiltak i barnevernet var avsluttet, ville de ikke bare ha godtatt dette.

Laila: Ja, den ettårsgrensen holder vi på. Vi mener at da innfor det ene året må vi prøve å få snudd dem [barnevernet]. Og det er lov å angre seg. (G kommune)

Laila viste til at de også forholdt seg til barnevernets angrefrist, som i denne kommunen var på et år. Innenfor dette tidsrommet ville de gått inn i en diskusjon med barnevernet om at Emil måtte kunne komme tilbake, men de forholdt seg samtidig til barnevernets interne regler. Dersom barnevernet ikke ga bistand, vurderte de at NAV hadde en plikt hvis det var ungdom som ikke kunne sørge for seg selv.

9.3.4 Rutiner i offentlig forvaltning

Rutiner er en måte å koordinere og kontrollere arbeidet i en organisasjon gjennom å standardisere arbeidsoppgavene (Becker, 2004; Jacobsen & Thorsvik, 2007). Rutiner bidrar til

å redusere beslutningskostnader. Ved å ha regler for hvilken tjeneste som skal betale hvilke utgifter og innføre interne frister er det færre forhold som må vurderes. Vurderingstemaer som ble trukket frem i andre situasjoner, som barnevernets ansvar for ungdom som har vært under omsorg eller betydningen av det å unngå at ungdom blir sosialklienter ble i liten grad trukket inn. Det var betydningen av at Emil hadde vært ute i to år som ble vektlagt, og at det var en lengre periode enn det de hadde som angrefrist. De forholdt seg til en generell regel, samtidig som fristene var ulike i forskjellige kommuner.

I Lipskys klassiske forståelse av bakkebyråkratiet har rutiner en sentral plass (Lipsky, 1980). Ifølge Lipsky utvikler bakkebyråkrater, arbeidere i førstelinjen, overlevelsesmekanismer for å kunne hanskes med en presset arbeidssituasjon. Strategier som for eksempel begrenser tilgangen til tjenester, rutinisering, forskyvning av målsetting og så videre, gjør arbeidet enklere for bakkebyråkraten selv om det ikke nødvendigvis oppfyller organisasjonens målsetting. Å lage rutiner for hvilken tjeneste som skal gi økonomiske ytelser, kan forenkle samarbeidet mellom disse tjenestene. Når det er snakk om regler, kan det handle både om detaljregulering eller rammestyring, og det kan handle om i hvilken grad reglene tillempes på en strikt eller en fleksibel måte (Johansson, 1992/2007). Både spørsmålet om økonomiske ytelser og ungdommens mulighet for å angre fremstår i lovgivningen som en rammestyring. Noen av de lokale rutineene skaper en detaljregulering som er snevrere enn lovgivningen tilsier.

Kan variasjonen i interne regler ha sammenheng med forskjeller i kontorenes størrelse? I surveyundersøkelsen om barneverntjenestens arbeid med ettervern (Oterholm, 2008b), var det de største kontorene som i størst grad hadde rutiner for ettervernsarbeidet. Dette kunne gi grunnlag for å anta at ansatte ved større kontor oftere ville henviser til rutiner som en begrunnelse for vurderingene. Frida (under 10 ansatte) og Mette (over 40 ansatte) viste imidlertid begge til en seksmåneders frist. Det var dermed sosialarbeidere fra både store og små barneverntjenester som ga uttrykk for å ha en fastsatt angrefrist. De som i større grad formidlet at de ville gått inn og vurdert Emils situasjon og ikke så umiddelbart henviste til rutiner var Julie (D kommune, over 70 ansatte) og Jenny og Ingri (A kommune, 29 ansatte).

Rutiner for hvilke tjenester som skulle gi ulike økonomiske ytelser var etablert både i mindre kommuner med åtte ansatte (C kommune) og ved større barnevernkontor med over 70 ansatte (D kommune). Det var da også tilsvarende små og store kontorer som ikke hadde slike rutiner og hvor informantene da heller ikke henviste til rutiner som begrunnelse for hvem som dekket

økonomiske ytelser. Henvisning til rutiner som begrunnelse skjedde på tvers av kontorstørrelse.

9.4 Fleksibilitet og rutiner – den konkrete- og den generaliserte andre

En annen måte å forklare hvorfor de i vurderingene noen ganger forholdt seg til rutiner, mens de andre ganger forholdt seg til den konkrete ungdommen, kunne være at den enkelte sosialarbeider sto for en rutinemessig eller en fleksibel holdning. I en undersøkelse om sosialarbeideres vurderinger av tildeling av sosialhjelp (Terum, 1985) ble det identifisert to ulike måter å tilnærme seg stønadssituasjonene på; en regelorientert tilnærming med lave ytelser og en behovsorientert tilnærming med høyere ytelser. Det kunne også vært et slikt skille i dette materialet. Det var imidlertid ikke slik at noen av sosialarbeidere stort sett henviste til regler og formelle likheter i sine begrunnelser, mens andre generelt gjorde individuelle fleksible vurderinger relatert til den konkrete ungdom. De samme sosialarbeiderne ga i noen situasjoner uttrykk for å vektlegge fleksibilitet og individuelle vurderinger, mens de i andre situasjoner henviste til regler som avgjørende for vurderingene.

Selv om Heidi, Sofie og Mari beskrev eksempler på fleksible tilnærminger i noen situasjoner, formidlet de i mindre grad en fleksibel tilnærming i vurdering av barnevernstiltak for Emil. Julie (D kommune) var den av informantene fra barnevernet som ville gått lengst i en dialog med Emil. Samtidig henviste hun til etablerte rutiner som tilsa at NAV skulle stå for den økonomiske stønaden i kommunen. Det innebar også at skillelinjer ikke var relatert til utdanningsbakgrunn. Både sosionomer og barnevernspedagoger pekte på en frist for det å kunne angre seg. En angrefrist som hadde betydning for at Emil ikke ble vurdert som aktuell for tiltak videre i barnevernet. For eksempel henviste både Frida, som er barnevernspedagog, og Lene, som er sosionom, til at de hadde en seks måneders angrefrist. Selv om det virket lite aktuelt at Emil skulle få videre oppfølging fra barnevernet, var det likevel noen som formidlet at de ville gått mer inn i en vurdering av Emils situasjon. Det var Julie, som er barnevernspedagog, og Jenny og Ingri, som er sosionomer.

Det var heller ikke slik blant informantene på NAV at noen informanter bare viste til hvordan de la til rette for fleksibilitet og andre ikke. Laila, som fremhevet betydningen av relasjonen til saksbehandler og en tett individuell oppfølging, formidlet i andre situasjoner at det ikke var mulig for NAV å gjøre individuelle skjønsmessige vurderinger om sosialhjelp til ungdom i

en utdanningssituasjon (jf. 8.3.3). Elin, som beskrev en fleksibel tilnærming, var samtidig en av dem som sa at så langt det lar seg gjøre bør ungdom jobbe for sosialhjelp. Hun ga dermed uttrykk for en mer generalisert tilnærming til ungdommen (jf. 8.4.3).

Både sosialarbeiderne i NAV og barnevernet formidlet at de tok hensyn til den *konkrete andre* og identifiserte seg med en privat logikk i noen situasjoner, mens de i andre situasjoner identifiserte seg med en offentlig logikk og hensynet til den *generaliserte andre*.

9.5 Grenser for barnevernets ansvar

Det at informantene fra barnevernet fastsatte frister for hvor lang tid ungdommen hadde på å angre kan peke mot barnevernets grenser. Den endelige grensen for barnevernets tiltak er når ungdommen fyller 23 år, men før denne grensen nås er det flere aldersgrenser som passerer. I vurderingene om ettervern kan ungdommens alder få betydning på flere trinn, også før ungdommen nærmer seg 23 år. Vurderingen om barnevernets tiltak skal fortsette eller avsluttes når ungdommen blir myndig skal starte i god tid før ungdommen blir 18 år. Den kan starte allerede ved 16-17-årsalder. Ved 18 år og oppnådd myndighetsalder må det tas en beslutning om videre tiltak. Dersom ungdom under omsorg går på videregående skole, fremstår 19-årsalderen som et nytt vurderingstidspunkt. Emil, som har fylt 20 år, har allerede rundet flere av disse tidspunktene hvor ettervernet er oppe til vurdering. Disse «alderspasseringene» kan gi en stadig påminnelse om at barnevernets tiltak skal avsluttes og på den måten ha betydning for vurderingene.

En annen aldersgrense er når det statlige barnevernets (Bufetats) tiltak må avsluttes. Deres tiltak kan bare vare til ungdommene fyller 20 år (Barne- og likestillingsdepartementet, 2007). Bufetats aldersgrense kan bidra til å gi en økt oppmerksomhet på når tiltak skal avsluttes slik det formidles av noen av informantene fra barnevernet. De fortalte om eksempler på utfordringer med å opprettholde tiltak i regi av Bufetat også før ungdom fylte 20 år. Noen opplevde press om å skrive ut ungdom både når de var 18 og 19 år, selv om barneverntjenesten vurderte at ungdommen hadde behov for tiltaket. De omtalte det som vanskelige forhandlinger med Bufetat. Lignende erfaringer beskrives i andre undersøkelser (Gautun, 2009, 2010; Oterholm, 2008b). Institusjonsledere viser også til utfordringer både overfor Bufetat og det kommunale barnevernet på å få til institusjonsplasseringer etter at ungdommen har fylt 18 år (Mathisen, Backe-Hansen & Bakketeig, 2008).

I departementets forslag til lovendring ved heving av aldersgrensen for barnevernstiltak fra 20 til 23 år (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)) sies følgende om fylkeskommunens ansvar (nå det statlige barnevernet):

Departementet antar at det bare unntaksvis vil være aktuelt å bruke forsterkede fosterhjem som utløser fylkeskommunalt betalingsansvar for ungdom over 18 år. I hovedsak er derfor fylkeskommunens ansvar i dag begrenset til å stille institusjonsplasser til disposisjon og til å finansiere disse for ungdom mellom 18 og 20 år. Når det gjelder videre tiltak etter fylte 20 år, er det departementets oppfatning at det vil være lite naturlig med fortsatt opphold i barneverninstitusjon for ungdom som er såvidt mye eldre enn den aldersgruppen disse institusjonene er beregnet for. Departementet har derfor kommet til at tiltak for ungdom over 20 år bør begrenses til tiltak som hører under den kommunale barneverntjenestens ansvarsområde, dvs. ordinære fosterhjem eller andre typer hjelpetiltak (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)).

Etter departementets vurdering er det ikke behov for statlige tiltak etter fylte 20 år. Aldersgrensen på 20 år, og presset om å avslutte tiltak før fylte 20 år kan bidra til å gi 20-årsalderen et særlig fokus i vurderingene om ettervern. Betydningen av å runde 20 år kan være et forhold som spiller inn i informantenes vurderinger av Emil som er 20 år.

Jo lenger forbi fylte 18 år, jo mer vil ungdommen forstås å tilhøre kategorien voksen.

Tradisjonelt har det offentliges avgrensning av sitt ansvar vært knyttet til i hvor stor grad den enkelte kan forstås som ansvarlig for sin situasjon (Midré, 1995). Det å være barn og å være syk, har vært gode grunner for å motta offentlig støtte. Barnevernsbarn kan ha gode grunner til å motta offentlig støtte. De er barn, og de har vært utsatt for omsorgssvikt. Det gir legitime grunner for støtte fra det offentlige. I vurderingen av Emil synes han ikke lenger å oppfattes som barn i barnevernet. Han er over i de voksnes rekke og må ta ansvar for seg selv. Det han kan få hjelp til er å få kontakt med NAV. Det kan oppfattes som at det i mindre grad er gode grunner til at han skal få støtte fra barnevernet. Dette kan fremstå som en motsetning til signalene fra departementet, slik disse kommer frem i høringsnotatet til utvidet begrunnelse for ettervern:

Det er meget uheldig hvis barneverntjenesten ikke setter inn nok ressurser til å bistå disse ungdommene på veien mot en selvstendig tilværelse. Departementet mener derfor at det bør innføres en presisering i barnevernloven som understreker at barneverntjenesten har et ansvar også for ungdom mellom 18 og 23 år (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008:5).

Departementet fremhevet at barneverntjenesten har et ansvar for ungdom opp til 23 år. Emil, som bare er 20 år, er flere år innenfor denne grensen. Til sammenligning ville Erik⁸⁶, som er

---

⁸⁶ Erik blir 18 år om en måned. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bor i fosterhjem. Han har et år igjen på videregående skole. Han ønsker å fortsette å bo i fosterhjemmet og de vil også det.

18 år, uten diskusjon fått støtte fra barnevernet til han var ferdig med videregående skole (jf. kapittel 7). Overfor Anna⁸⁷, som også er 18 år, ville det vært noe mer diskusjon om videre støtte (jf. kapitlene 7 og 8). Det henger særlig sammen med at hun ikke oppfyller kravet om dagtilbud, og at hun vil flytte ut av fosterhjemmet. Likevel ville informantene fra barnevernet forsøkt å overtale henne til å bli værende lenger, og de ville ha forsøkt å legge til rette for fleksibilitet. Hva skiller Anna og Emil? Anna er fortsatt innenfor barnevernets område, selv om hun er på vei ut av fosterhjemmet, mens Emil har vært ute av barnevernets tiltak. Han kan på den måten oppfattes å være lenger unna barnevernets ansvarsområde.

Hva med vurderingene av vignetten Tonje⁸⁸? Hun er 19 år og rusmisbruker. Hun er eldre enn 18 år, men i vurderingene ga informantene større åpning for at Tonje kunne få videre tiltak i barnevernet enn Emil (jf. kapittel 7). Hva skiller Tonje og Emils situasjon? Tonje har ikke vært helt ute av barnevernet. Selv om hun har vært ambivalent til rusbehandlingen, har hun til dels vært i tiltaket. Hun er nå motivert for videre behandling. Hun blir også vurdert til å ha behov for behandling, og det kan oppfattes som at hun ikke har ressurser til å klare seg selv. Det er en legitim grunn til å motta offentlige tiltak. Samtidig formidlet informantene fra barnevernet at dersom det er behov for langvarig behandling, er det grunn til å overføre til NAV (jf. kapittel 7). Unge voksne, som ikke lenger kategoriseres som barn, må ha andre gode grunner for å bli i barnevernet. Det å være i et behandlingsopplegg, eller det å gå på skole og det å være i fosterhjem, kan være grunner til fortsatt å høre til i barnevernet. Emil, som har vært ute av barnevernet og er eldre, kan oppfattes som nærmere voksen og vurderes som mer ansvarlig for egne handlinger. Ettersom ungdommene blir eldre, skilles de mer og mer ut av barnevernet. Voksne hører ikke til i barnevernet. Voksne må ta ansvaret selv. Ungdom er ikke prioritert i sammenligning med barnevernets ansvar for små barn. Overgangen fra ungdom til voksen kan oppfattes som en transformasjon fra å bli vurdert som verdig til ikke verdig trengende innenfor barnevernet.

Fleksibilitet i vurderingene hos sosialarbeiderne i barnevernet ser særlig ut til å være aktuelt når en snakker om ungdom i avslutningsfasen av tiltak. Sosialarbeiderne som jobbet med

---

⁸⁷ Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år.

⁸⁸ Tonje er akkurat fylt 19 år. Hun har vært under barnevernets omsorg siden hun var 10 år. Hun bodde i fosterhjem til hun var ca. 17 ½, men ble så plassert på institusjon med tvang på grunn av omfattende rusproblemer. I løpet av oppholdet på institusjon har hun rømt flere ganger og institusjonen er usikker på om hun nyttiggjør seg tilbudet. Tonje har samtykket til videre opphold på institusjon.

ungdom på vei ut av fosterhjemmet beskrev hvordan de la til rette for at ungdommen skulle kunne komme tilbake og at fosterhjemmet fortsatt skulle være i ungdommens liv, selv om ungdommen ville flytte ut. Hvis ungdommene angret seg innen kort tid, ville det være mulig å komme tilbake, men jo lenger de hadde vært ute av barnevernets tiltak, jo mindre ble de vurdert som del av barnevernets ansvar, og jo mindre fleksible er vurderingene.

Identifisering med en offentlig logikk fremsto som sterkest når situasjonen nærmet seg det som syntes å være barnevernets yttergrense.

Sosialarbeiderne fra NAV gikk mer inn på Emils konkrete situasjon enn informantene fra barnevernet. Det kan forstås i lys av at han ble vurdert å høre til NAV sitt ansvarsområde. Emil befant seg ikke ved deres yttergrense. De ville ha plikt til å yte bistand. Det kunne dels ha sammenheng med at han kunne være syk, men særlig det at han ble vurdert til ikke å ha andre muligheter dersom barnevernet sa nei. Likevel er støtten fra NAV en støtte som raskest mulig skal avsluttes i motsetning til om Emil hadde fått støtte fra sin familie. Det å motta sosialhjelp vurderes som noe ungdommen helst ikke skal gjøre (jf. kapittel 8). Ungdom, som på grunn av mangler i omsorgssituasjonen får offentlig hjelp, kommer til en grense for hvor langt den offentlige hjelpen skal gå. Selv om en oppvekst med omsorgssvikt, kan gi utfordringer blant annet med hensyn til konsentrasjon og skolegang, fysisk og psykisk helse, er det likevel slik at barnevernets tiltak skal avsluttes, og det er ønskelig at den offentlige støtten fra NAV avsluttes så raskt som mulig (jf. kapittel 7 og 8).

9.6 Offentlig forvaltning av private relasjoner – vurderinger i barnevernet

Hvordan sosialarbeiderne beskrev forventninger til fosterforeldre og hvilke språklige formuleringer de brukte er også et uttrykk for hvilken logikk informantene identifiserte seg med. Spørsmålet om ungdommens relasjoner til fosterfamilien var særlig fremme i vurderingene til sosialarbeiderne fra barneverntjenesten. Forhold vedrørende familie, husholdet og intimsfæren fremkom som mindre aktuelle i vurderingene til sosialarbeiderne fra NAV (jf. kapittel 8). Forhold i privatsfæren kan på den måten oppfattes som å ligge utenfor NAV sitt ansvarsområde. Kategorien som ble analysert frem i kapittel 7, som formidlet barnevernets ansvar for ungdom under omsorg, knytter også barnevernsfeltet i større grad til det private, til ungdommens omsorgssituasjon. Det er derfor vurderingene til informantene fra barnevernet som tematiseres i det videre angående kontakten med fosterforeldrene.

Ungdommens relasjon til ansatte på institusjon ble lite kommentert av informantene (jf.8.5.2).

9.6.1 Usikre forventninger til fosterforeldre

Et tema som satte forholdet mellom det offentlige og det private på dagsorden var hvilke forventninger sosialarbeiderne fra barnevernet fortalte at de hadde til fosterforeldre. De beskrev ulike erfaringer med hva de mente kunne forventes av fosterforeldre i ungdommens overgang til en voksentilværelse:

Sofie: Veldig mange fosterforeldre sier at når de har tatt på seg dette oppdraget, så er han eller hun en del av familien. De inkluderer dem ved høytider. Det er veldig mange rause fosterforeldre. (I kommune)

Sofie fortalte om erfaringer med fosterforeldre som regnet barna som en del av familien. Imidlertid var andre av informantene mer usikre på kontakten mellom fosterforeldrene og ungdommene når ungdommene ble voksne.

Henriette: Jeg tror det er veldig individuelt fra fosterforeldre til fosterforeldre. Noen blir veldig involvert i fosterbarna og ønsker å være en positiv ressurs framover. Andre er mer som en bedrift og tenker at nå er det på tide at fosterbarnet flytter, nå skal de ta inn noen nye, dessverre.

(...)

Forskjellen er at de andre ungdommene, de som har normale familieforhold, de har en familie å reise hjem til.

I: Ja, ikke sant?

Henriette: Og det kan være litt tungt for mange av dem som har bodd i fosterhjem og som ikke har en god relasjon til sin biologiske familie.

I: Ja, men prøver dere å få til at fosterforeldrene er i kontakt med ungdommene etter at de har flyttet ut?

Henriette: Vi kan ikke pålegge det.

I: Men snakker dere med fosterforeldrene om det?

Henriette: Ja, det er jo et tema, hva med jul, høytider, ferier? Noen er åpne for en slik kontakt. De ringer til fosterbarna og spør hvordan det går, spør om de vil komme og spise middag en søndag, mens andre ikke gjør det. Det er forskjeller. (C kommune)

Selv om Henriette ønsket at fosterforeldrene opprettholdt kontakten, formidlet hun at det var grenser for hva barnevernet kunne gjøre for å få det til. De kunne ikke bestemme at fosterforeldrene skulle fortsette kontakten. Mari utdypet utfordringer angående forventninger til hva de kunne forplikte fosterforeldre til:

I: Prøver dere å få fosterhjemmet til å beholde kontakten?

Mari: Ja, vi gjør det. men det er ikke noe vi kan kreve, vi kan legge føringer. Vi håper jo at gjennom et langt fosterhjemsopphold, så vil kontakten videreføres. Det er jo det som er meningen, men det er mange forskjellige fosterhjem. Det er ikke alle som er like flinke rett og slett, og får til en varig relasjon til det barnet. Og når ungdomstiden blir veldig heftig, kan det jo føre til brudd. Noen av de ungdommene søker tilbake til fosterhjemmene etterpå. Det er heftig å ha ungdom i fosterhjem. Det er ikke til å komme bort fra. I løpet av den tiden kan det skje ting. Selv om det har fungert bra før, så kan det være vanskelig i ungdomstida. (F kommune)

Mari, fortalte som Henriette, at de la føringer for at det skulle være videre kontakt etter at ungdommen hadde fylt 18 år. De håpet at kontakten ble opprettholdt, men det var likevel ikke alltid mulig. Det var ikke noe de kunne bestemme og det kunne variere om ungdommene fikk videre kontakt med fosterhjemmet. Det formidlet en usikkerhet om hva som kan kreves av fosterforeldre.

Usikkerheten kan forstås i lys av at fosterhjemsordningen eksisterer i en gråsoner mellom det offentlige og det private. Målsettingen er alminnelig og familielignende private forhold, samtidig er det et offentlig arrangement gjennom avtaler mellom barnevernet og fosterforeldrene. Det gir grunnlag for forhandlinger mellom fosterforeldrene og fosterbarnet om hvordan familien skal utformes (Christiansen, 2011; Holtan, 2002; Ulvik, 2005). Privat omsorg kjennetegnes av langvarig emosjonell og relasjonell tilknytning. Offentlige profesjonelle bånd er «tynnere» og mer avgrenset i tid (Nortvedt 2001). Den private støtten har en mer varig karakter selv om foreldre også vil ønske at barna skal klare seg selv som voksne. Barnevernets tiltak skal avsluttes, og det fremstår som usikkert om barnevernet kan forvente at fosterhjemsrelasjonene opprettholdes.

En ser i undersøkelser om fosterforeldres syn på egen rolle at dette varierer. Det handler om i hvilken grad fosterforeldre selv opplever seg mest som foreldre, eller om de oppfatter seg som ansatte omsorgspersoner hvor det å være fosterforeldre betraktes som en jobb som skal avsluttes. Mange fosterforeldre går imidlertid inn i begge rollene og er opptatt av at barna skal være en del av familien (Christiansen, 2011; Schofield, Beek, Ward & Biggart, 2013).⁸⁹ Noen formidler også usikkerhet med tanke på hvilken rolle de som fosterforeldre kan ha i ungdommens overgang til en voksen tilværelse (Bakketeig & Mathisen, 2008b; Christiansen, 2011).

Det er også trekk ved fosterforeldrearrangementet som drar i retning av en offentlig logikk. Det foregår en profesjonalisering av fosterhjem både i Norge (Strand & Grønningsæter, 2013) og internasjonalt (Kjeldsen & Kjeldsen, 2010; Schofield et al., 2013; Wilson & Evetts, 2006).

---

⁸⁹ I en intervjuer med ungdom som har vært langtidsplasserte i slektsfosterhjem om hvordan de forstår sine familierelasjoner la ungdommene vekt på de personlige relasjonene og ikke kontraktmessige forhold. De intervjuede opplevde en normalitet i familiesituasjonen, og klientstatuser var lite fremtredende. I og med at det er ungdom som var intervjuet, kan de ha en annen terminologi enn sosialarbeiderne. Samtidig kan disse erfaringene også ha sammenheng med forskjeller mellom slektsfosterhjem og fosterhjem utenfor slekten slik forfatterne peker på (Thørnblad & Holtan, 2011).

Det har skjedd forandringer som har betydning for hva som kan forventes av fosterforeldre. En har sett en økning i bruk av forsterkede kommunale fosterhjem og bruk av statlige familiehjem. Forsterkning kan skje i form av ekstra veiledning, ved frikjøp av fosterforeldre slik at en av fosterforeldrene kan være hjemme på hel- eller deltid, besøkshjem/avlastningshjem, ekstra opplæring eller krav til bestemte kvalifikasjoner mm. Statlige familiehjem er tenkt for barn som trenger ekstra- og spesielt kompetent oppfølging. I et familiehjem må en av fosterforeldrene ha minimum treårig relevant utdanning på høyskole eller universitetsnivå, og han eller hun er ansatt på heltid i Bufetat⁹⁰. I avtalen for statlige fosterhjem inngår rettigheter til frihelger og organiserte friperioder. Dette kan tolkes som et uttrykk for at ungdommene ikke inkluderes som andre barn i familien. Fosterforeldre har rett til fri fra barnet. Dette gir uttrykk for andre betingelser for foreldreskap enn i private familier. Selv om det ikke nødvendigvis trenger å være en rollekonflikt mellom en profesjonell omsorgsgiver og en forpliktet forelder (Schofield et al., 2013; Swartz, 2004), kan betingelsene for forsterkede og statlige fosterhjem understøtte en offentlig forvaltningsmessig side ved fosterhjemsarrangementet.

9.6.2 Offentlig forvaltningsmessig terminologi og forpliktelser

Måten de ansatte i barnevernet omtalte oppfølgingen av fosterforeldrene på pekte mot en identitet innenfor en offentlig logikk. Mette fortalte:

Mette: Da er det sånn at hvis fosterforeldrene synes det er greit, så inngår vi en avtale på et år av gangen og lager en tiltaksplan med dem. Før het det 18-årsavtale. Nå skal det være tiltaksplaner. Og de lager vi for et år av gangen. Gjerne med en eller tre måneders oppsigelse. Det husker jeg ikke. Det er kanskje tre måneder. Da mister fosterforeldrene den vanlige arbeidsgodtgjøringen.

I: Ja.

Mette: For når de er 18, er de jo voksne. Men vi ønsker at fosterforeldrene skal følge dem litt ekstra opp. Vi gir ofte et tilbud om at fosterforeldrene får noen timer. (...) Jeg tenker at det faktisk er en god ordning. (G kommune, min understreking)

Mette, som andre av informantene, ga uttrykk for et ønske om at kontakten skulle fortsette og de la opp til at det skulle gjøres avtale om dette. Den videre kontakten ble samtidig omtalt i et offentlig forvaltningsmessig språk.

Avtaler i det offentlige innebærer vedtak med rettigheter og plikter. Fosterforeldrene tar på seg en oppgave, som gir lønn, men også mulighet for oppsigelse. Det må gjøres nye avtaler, og relasjonene må reforhandles. Forvaltningsmessige forhold kommer i fokus på en annen

---

⁹⁰ http://www.bufdir.no/Fosterhjem/Ulike_typer_fosterhjem/ lesedato 30.1.13.

måte enn ved omtale av relasjoner i en privat familie. Susann reflekterte over vignetten om Erik⁹¹:

Susann: Det ville i hvert fall ha vært helt klart at han skulle bli boende i fosterhjemmet ut videregående. Hvis han da skulle ha studert, gått på høyskole, hva han ville, tenker jeg at det ville vært naturlig å opprettholde fosterhjemmet. Kanskje ikke som et fosterhjem, men som en eller annen slags omsorgsbasis. Selv om han flyttet ut, ville fosterhjemmet ha vært noe å komme hjem til, noe som fungerte som familien hans. Litt avhengig selvfølgelig av hva slags kontakt han har med andre nettverk, men jeg tenker jo at med en så langvarig plassering ville jeg synes at det var riktig å gjøre det. (...) Vi har jo faktisk flere, som studerer på høyskole og som har bodd i fosterhjem. Og vi tenker da at fosterhjemmene vil fungere som familien til disse ungdommene. Det er jo det de er, særlig hvis det er dårlig kontakt med biologisk familie. Fosterforeldrene vil jo av og til kunne gi ungdommen 500 kroner til å kjøpe et månedskort eller si at nå må du komme hjem på middag. De fungerer litt som en familie. Og da må vi på en måte ha det klart i planer også hva vi forventer av fosterhjemmet. Det er jo ikke en plassering sånn sett. Jeg tenker at den fosterhjems plasseringen ville jeg hjemla i 4-4 2. ledd. Jeg ville opphevet en 4-4 5. ledds plassering. (K kommune, min understreking)

Fosterhjemmet ble ikke bare omtalt som en vanlig familie, men betegnet med et begrep som omsorgsbasis. Susann beskrev mål om å støtte opp om relasjoner og det at ungdommen hadde et hjem å komme til. Det var ønskelig at de skulle fungere som familien hans. Det kan underforstått gi et inntrykk av at de ikke er familien hans. Det er det den biologiske familien som er. Susann benyttet også en offentlig forvaltningsterminologi. Hun kommenterte hvilke paragrafer det var aktuelt å benytte. Måten hun snakket på ga inntrykk av at det var de forvaltningsmessige forholdene barnevernet måtte ta stilling til. Fordi omsorgen oppheves når ungdommen fyller 18 år, måtte en vurdere om fosterhjemmet fortsatt skulle kalles fosterhjem, eller om de skulle kalles noe annet, for eksempel omsorgsbasis. De juridiske endringene fører til at terminologi vurderes, en er ikke lenger fosterforeldre i et fosterhjem, men representerer en omsorgsbasis. Barnevernet kan ikke ta for gitt at fosterforeldrene er i en foreldrerolle etter at ungdommen har blitt 18 år.

Sosialarbeiderne benyttet språklige formuleringer som vektla offentlige forvaltningsmessige sider ved relasjonen. Å være fosterhjem er et betalt oppdrag. Vanlige kommunale fosterhjem får en arbeidsgodtgjørelse og dekning av utgifter⁹². Forsterkede fosterhjem, hvor en av fosterforeldrene bruker arbeidstiden som fosterforelder, og statlige fosterhjem får lønn for arbeidet som fosterforelder. Susann sa videre om Erik:

---

⁹¹ Erik blir 18 år om en måned. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bor i fosterhjem. Han har et år igjen på videregående skole. Han ønsker å fortsette å bo i fosterhjemmet og de vil også det.

⁹² Veiledende satser for arbeidsgodtgjøring til fosterhjem er 7440,- i måneden per 1. juli 2014. Utgiftsdekningen varierer med barnas alder fra 4766,- til 6470,- i måneden.
<http://www.ks.no/tema/Skole-og-oppvekst/Barn--og-familietjenester/Fosterhjem/Fosterhejsatser1/> lesedato 10.2.15

Susann: *Jeg tenker at det er viktig å støtte opp om det med relasjoner. Det er ikke sikkert vi skal ha noen endrende tiltak inne, men vi godtgjør. Mest sannsynlig finnes det fosterhjem som ville ha fortsatt å stille opp for ungdommene uansett. Men det blir litt vår måte å vise at vi setter pris på også at fosterforeldrene faktisk gjør det så lenge de kan.* (K kommune)

Selv om Susann tenkte at fosterhjemmet sannsynligvis ville fortsatt uansett, så var det å godtgjøre en måte å vise at barnevernet satte pris på det fosterforeldrene gjorde. Vektleggingen av økonomiske sider og avtaler etter 18 år kan også forstås ut ifra at betaling har inngått tidligere og derfor er det noe som forventes å inngå videre. Det er en del av fosterhjemsordningen også fordi det i fosterhjemsavtalen inngår en dekning av ekstra utgifter. Samtidig er økonomiske spørsmål angående fosterforeldreskapet et følsomt område for både fosterforeldre og ungdom. Det berører et kulturelt tabu. Kjærlighet og penger skal ikke blandes (Ulvik, 2005). I en rapport fra danske unge voksne som har vært under omsorg tematiseres ambivalensen knyttet til betaling til fosterforeldre som del av ettervernet.

*(...) sådan en støtte bør ydes af hjertet, ikke på grund af penge. Andre er mer åbne for det, blandt andet med argumentet, at der jo også tidligere har været penge inde i billedet. Der er dog enighed om, at det ikke er rart at sidde til en julaften og vide, at familien får penge for, at man er der*⁹³

Økonomiske midler til fosterforeldreskapet kan forstås som en slags motsetning til det å være en vanlig familie, og det å få betalt settes på spissen i ettervernsfasen. Informantene fra barnevernets vekt på betaling for videre oppfølging etter 18 år fremhevet den offentlige siden av relasjonen.

Selv om informantene viste til hvordan de forsøkte å avtale videre oppfølging, formidlet de også at det var begrensninger i hva som kunne avtales. I forståelsen av fosterhjemmets karakter som både offentlig og privat kan et skille mellom juridiske og moralske forpliktelser kaste lys over informantenes vurderinger. Vetlesen (2001b) viser til Hegels skille mellom juridiske rettigheter og plikter på den ene siden som egner seg for kontrakter, og på den andre siden moralske forpliktelser som ikke kan kontraktsfestes. Viljen som uttrykkes i en kontrakt kan annulleres og kan trekkes tilbake, den er midlertidig og gjelder ikke betingelsesløst. Det er snakk om en instrumentell relasjon som ikke involverer hele personen. Sinnelaget har ikke

---

⁹³ I Danmark har voksne som tidligere har vært under omsorg avholdt to konferanser i 2002 og 2003 om sine erfaringer med å være under omsorg. Hensikten har vært å bidra til et bedre arbeid for barn og unge under omsorg (www.tabuka.dk/publi/tabuka.pdf, lesedato 11.5.2006). Tabuka prosjektet har vært finansiert av Socialministeriet.

betydning. Hegel bruker ekteskapet som et eksempel på en kontrakt som overskrider kontrakter i ordinær forstand, og dermed tydeliggjør ekteskapet et skille mellom hva som kan juridisk kontraktsfestes og hva som ikke kan. I ekteskapet berøres hele personen. Det inngår moralske forpliktelser som beskrives som før-kontraktuelle i tillegg til de juridiske. Sinnelaget er viktig for om ekteskapet skal lykkes eller ikke. Det finnes en moralsk forpliktelse som handler om varighet, som ikke tilhører kontraktens mulighet for å avsluttes. Ved å forstå fosterhjemsordningen på en lignende måte fremtrer den doble forpliktelsen i fosterhjemsordningen. Den innebærer juridiske forpliktelser med en kontrakt som kan sies opp. Samtidig ligger det moralske forpliktelser om å engasjere seg som person og om å bidra til varighet i relasjonene. Informantene kan sies å vektlegge det juridisk forvaltningsmessige ved å legge vekt på avtaler, planer og så videre. De moralske forpliktelsene omtales i mindre grad og med en større usikkerhet. Det kan ikke kreves at fosterhjemmet opprettholder kontakten når kontrakten går ut. Kanskje øker også usikkerheten etter at ungdommen har fylt 18 år, og ikke minst når avtalen med barnevernet er avsluttet, fordi det da «bare» er de moralske forpliktelsene som gjenstår. Det er grenser for hva det offentlige barnevernet kan pålegge av moralsk ansvar. Det kan også stilles spørsmål om i hvilken grad det er legitimt for ansatte i offentlig forvaltning å tematisere det moralske. Fossetøl (2012) problematiserer dette i sin avhandling om sosialarbeideres yrkesutøvelse i sosialtjenesten/ NAV, og peker på at sosialarbeiderne i liten grad hadde språk for det moralske. Til tross for at en i utøvelsen av sosialt arbeid forholder seg til omfattende og kompliserte moralske og etiske dilemmaer er dette i liten grad tematisert og gjort gyldige. Dette har etter Fossetøls mening sammenheng med at dilemmaene er knyttet til kunnskapens praktiske karakter, og at praktisk kunnskap har blitt marginalisert til fordel for teoretisk kunnskap i profesjonelt arbeid. Med en slik forståelse henviser hun til Toulmin (1990) som beskriver hvordan innsikt i praktisk kunnskap er redusert i den prosessen som har ledet mot nøytralitet og saklighet.

Sosialarbeiderne fra barnevernet la vekt på å opprettholde relasjoner til fosterforeldre, men de snakket om arbeidet i et offentlig forvaltningsmessig språk. Det var de offentlige forvaltningsmessige sidene informantene i størst grad formidlet som sitt ansvar. De knyttet sin identitet til en offentlig logikk. Samtidig som de forsøkte å legge til rette for videre private relasjoner.

9.7 Mellom en privat- og en offentlig logikk

Institusjonelle logikker kan strukturere oppmerksomhet ved å fremheve bestemte identiteter som aktuelle (Thornton & Ocasio, 2008). I dette kapittelet har jeg tematisert skillet mellom det å knytte identiteten sin til en privat eller til en offentlig logikk.

Både sosialarbeiderne fra barnevernet og NAV ga uttrykk for å legge vekt på hensyn til den konkrete andre, den konkrete ungdommen og en individuell fleksibel tilrettelegging i noen situasjoner, samtidig som de i andre situasjoner lot hensyn til organisasjonens rutiner og generelle forhold, den generaliserte andre, være avgjørende. Begge gruppene formidlet en identifisering med både en privat- og en offentlig logikk. Likevel var sosialarbeiderne fra barnevernet i større grad opptatt av forhold innenfor den private sfære relatert til ungdommens relasjoner og tilhørighet til fosterforeldrene enn sosialarbeiderne fra NAV var. I NAV representerte sosialarbeiderne i denne sammenhengen en mer offentlig logikk, og gikk ikke på samme måte som i barnevernet inn i forhold knyttet til intimsfæren. Informantene fra barnevernet fokuserte imidlertid på offentlige forvaltningsmessige forhold når de tilrettela for at fosterforeldrene skulle opprettholde relasjonene til ungdommene. Selv om informantene fra barnevernet i sammenligning med informantene fra NAV formidlet en større identifikasjon med en privat logikk, formidlet de i sammenligning med tenkningen om private relasjoner en større identifikasjon med en offentlig logikk.

10. Rådende institusjonelle logikker

10.1. Introduksjon

I den foregående analysen av sosialarbeidernes vurderinger går hovedskillene mellom sosialarbeiderne fra barnevernet og NAV. Spørsmålet i dette kapittelet er om disse forskjellene kan forstås som uttrykk for ulike institusjonelle logikker som legger føringer for hvilke kategorier, mål og identiteter som er sentrale i de to tjenestene. Drøftingen gjøres i lys av forskningsspørsmålet: *Hvilke institusjonelle logikker legger føringer for sosialarbeidernes vurderinger om oppfølging av ungdommene?*

Med utgangspunkt i de logikkene som analyseres frem drøftes det videre i kapittelet hvilken betydning de kan ha for ivaretagelse av sentrale levekår for unge med barnevernsbakgrunn. Drøftingen er med utgangspunkt i forskningsspørsmålet om *hvilke forhold som inngår i organisasjonens ansvar for ungdommene?*

10.2 Foreldre eller sikkerhetsnett

10.2.1 Barnevernet som foreldre

Den sentrale kategoriseringsprosessen i vurderingene til sosialarbeiderne i barnevernet handlet om ansvaret for ungdom under omsorg. Der de skilte mellom tiltak for unge under omsorg og hjemmeboende unge med hjelpetiltak (jf. kapittel 7). Begrepet *ansvar* blir generelt forbundet med det å kunne *svare for sine handlinger*. En svarer for handlingene ved å påse at de er i overensstemmelse med sosialt aksepterte normer i vid forstand eller spesifikke juridiske eller profesjonelle normer. Å ha ansvar kan forstås som en forpliktelse relatert til ulike forhold som politiske, etiske, juridiske og økonomiske (Johansson, 1998; Svensson & Karlsson, 2008). For sosialarbeidere i barnevernet dreide det seg særlig om en forpliktelse for ungdom som hadde vært under omsorg. Alle tiltak kan etter barnevernloven opprettholdes etter fylte 18 år, men unge under omsorg *de er liksom våre barn*, slik Mari formulerte seg. *Jeg tror nok at vi kjenner et større ansvar når de har vært under omsorg* (Sofie). *Når man flytter barn fra foreldrene har man en plikt til videre oppfølging* (Mette) (jf. kapittel 7).

Sosialarbeiderne knyttet barnevernets ansvar til tidligere omfang av tiltak. Forpliktelsen var relatert til ungdommens historie i barnevernet, til beslutninger som var tatt i fortiden. Informantene viste også ofte til begrunnelser som at andre ungdommer får oppfølging fra sine foreldre, og det gir en grunn til at barnevernet også bør gi det. Bruken av begrepet *ansvar*

relaterte sosialarbeiderne til forpliktelsene som følger av å overta omsorgen fra foreldre. Sosialarbeiderne formidlet på den måten at de svarte for normer knyttet til foreldrerollen. Det er ikke bare informantene fra barnevernet som, henviser til hva som er vanlig for andre unge som bor hos sine foreldre i begrunnelsen for ettervern. Samme tenkning kommer blant annet til uttrykk i Barne- og familiedepartementets forslag om heving av aldersgrensen for ettervern (Ot.prp. nr. 61 (1997-1998)). I forslaget vises det til at det ikke er uvanlig at andre unge over 18 år bor hjemme hos sine foreldre. Denne forståelsen inngår også i den internasjonale debatten om ettervern der det engelske begrepet *corporate parenting* brukes for å sammenligne forventninger til staten som omsorgsgiver med forventningene til foreldre som omsorgsgivere. Det fremgår da at staten bør ha de samme forpliktelsene som andre foreldre (Bakketeig, 2008; Bullock et al., 2006; Courtney, 2009; Mølholt et al., 2012; Storø, 2012 jf. kapittel 3). I Barnevernpanelets rapport formidlet de et standpunkt om at barnevernet bør gi barn og unge i barnevernet støtte til alminnelige liv og behandle dem som de ville ha gjort med egne barn (Barnevernpanelet, 2011:20).

En forpliktelse som foreldre henger i tillegg sammen med at sosialarbeiderne oppfatter ungdommene ikke bare som voksne, men også som barn. Kjentetegn ved det å være barn er å ha et behov for at noen inngår i en omsorgsrolle for deg, en foreldrerolle. Gjennom å betrakte ungdommene som barn, formidles en intensjon om å strekke seg lenger, legge mer til rette for dem, enn det en gjør for voksne.

Andre har stilt spørsmål ved muligheten for det å ivareta unge i barnevernet som en ville gjort med egne barn (Neuman, 2012). Neuman fremhever forskjellene mellom offentlige og private omsorgsutøvere og at å forstå dette som likt vil kunne bidra til en tilsløring av maktforhold. Hun forstår tenkningen om «å ivareta som egne barn» til å innebære en forventning om at sosialarbeidere, både saksbehandlere og miljøterapeuter, skal ha de «rette» følelsene, en foreldreaktig kjærlighet, og at det handler om å ha det rette sinnelaget til forskjell fra «bare» det å gjøre en plikt. Min forståelse er ikke at informantene formidlet en forventning til seg selv om at de skulle ha en foreldreaktig kjærlighet. Deres vurderinger handlet vel så mye om et ansvar, en forpliktelse om oppfølging som gode foreldre som ligner forståelsen i det engelske *corporate parenting*. I ettervernet handler *corporate parenting* om å gi mulighet for å kunne bo videre hjemme, gi praktisk, økonomisk, emosjonell og sosial støtte i forbindelse med utflytting og lignende (Courtney, 2009). Det at informanten la vekt på det «å bry seg» forsto jeg som et uttrykk for relasjonens betydning i konkrete møter mellom mennesker. En

slik forståelse fremheves også som karakteristisk for arbeidet i velferdsorganisasjoner og i forståelsen av praktisk kunnskap (Hasenfeld, 2010a; Skjervheim, 1996a).

Begrepet *corporate parenting* handler imidlertid ikke bare om barnevernets, men også om samfunnets forpliktelser gjennom det ansvaret staten via ulike tjenester har tatt på seg for barnevernsbarn (Courtney, 2009). Sosialarbeiderne fra NAV beskrev imidlertid ikke de samme forpliktelsene.

10.2.2 NAV som et sikkerhetsnett

Sosialarbeiderne i NAV la lite vekt på ungdommenes tidligere barnevernstiltak i sine vurderinger. De forholdt seg til andre måter å kategorisere på, og la særlig vekt på skillet mellom syke og friske ungdommer, og at deres forpliktelse var overfor dem som var syke. Ungdommenes barnevernsbakgrunn, deres historie, var mindre relevant for informantenes vurdering. Hvilke forpliktelser NAV hadde ble begrunnet i ungdommens helse og mangel på andre muligheter for støtte her og nå. Sosialarbeidernes forpliktelser kan følgelig forstås ut fra en norm om å inngå som et sikkerhetsnett. Sosialtjenesteloven (2009) skal sikre et minimum av rettigheter dersom en som voksen ikke har andre muligheter. Sammenlignet med forventninger til foreldre som kan strekke seg langt for å legge til rette for sine barn, kan det å utgjøre et sikkerhetsnett mer innebære et minimum av tilrettelegging som skal avsluttes så raskt som mulig. Til tross for at ungdommene også av sosialarbeiderne fra NAV ble oppfattet som umodne, med behov for oppfølging fra barnevernet og mer omfattende behov for oppfølging enn det NAV kunne gi, ville de bli møtt med krav som om de var voksne i kontakten med NAV. De ville bli møtt med de samme kravene som andre brukere av NAV. Selv om noen kontor var organisert med en egen gruppe som arbeidet spesielt med ungdom, og de formidlet at ungdom ble prioritert, kunne ikke oppfølgingen sammenlignes med det å innta en forelderrolle slik de mente at barnevernet i større grad burde gjøre.

10.3 Mellom selvstendighet og tilhørighet

Det var særlig tre områder sosialarbeiderne formidlet målsettinger om og hadde sin oppmerksomhet rettet mot. Det var mål om videregående utdanning, selvstendighet i betydningen selvforsørgelse og å sikre tilhørighet til sentrale omsorgspersoner (jf. kapittel 8). Disse målsettingene var ulikt vektet av sosialarbeiderne i barnevernet og NAV. Begge gruppene var

imidlertid opptatt av at for å sikre selvstendighet var det viktig at ungdommene ikke ble sosialhjelpsmottakere⁹⁴.

10.3.1 Unngå sosialhjelp – å klare seg selv

Både sosialarbeiderne i NAV og barneverntjenesten formidlet at det var best at ungdommene beholdt tiltak fra barnevernet fremfor å motta tiltak fra NAV. Det handlet dels om at de vurderte at ungdommenes behov for tett oppfølging ville bli bedre ivaretatt av barnevernet, men det fremsto også som en måte å unngå at ungdommene mottok sosialhjelp (jf. kapittel 7 og 8). En kritisk holdning til at ungdom skal motta sosialhjelp ble nesten formulert sterkest av informantene fra NAV med utsagn som: *(...)jeg opplever det som ganske tragisk når ungdommer mellom 18 og 23 år kommer og søker sosialhjelp* (Eva). *Ungdom skal ikke egentlig komme på sosialkontor* (Trine). Informantene fra barnevernet formidlet også målet om at ungdommene ikke skulle bli sosialhjelpsmottakere. *Vi har jo et sånt ønske eller mål, om at de ungdommene vi følger opp ikke skal overføres til sosialkontoret* (Jenny). Vibeke om fosterbarn: *Du ville jo ikke sendt barnet ditt til sosialtjenesten hvis ikke det klarer å forsørge seg* (jf. kapittel 8). Hva kan ligge bak denne sterke skepsisen til å motta sosialhjelp?

Det er ikke bare ansatte i NAV og barneverntjenesten som ser betenkeligheter ved at ungdom mottar sosialhjelp. I en undersøkelse om oppfølging av barnevernsbarn ga både ungdom og fosterforeldre uttrykk for en negativ holdning til at unge med barnevernsbakgrunn ble overført til sosialkontoret. Ungdommene formidlet at de opplevde det som stigmatiserende (Bakketeig & Mathisen, 2008a; Bakketeig & Mathisen, 2008b). Opplevelse av stigmatisering fremgår også av andre undersøkelser med sosialhjelpsmottakere. Det å motta sosialhjelp formidles som ubehagelig, gir tap av selvfølelse, skamfølelse og mistenkeliggjøring i forhold til om en gjør nok for å søke jobb (Solheim, 1996; Terum, 2003).

Det var likevel ikke bekymring for stigmatisering som fremsto som det viktigste grunnlaget for skepsisen til at ungdom skulle motta sosialhjelp. Det syntes mer å ha sammenheng med en bekymring for at ungdommene ikke skulle bli selvstendige hvis de mottok sosialhjelp.

Ungdommene settes i aktivitet for å unngå at de blir passive, formidlet Laila. Eller som Bente

---

⁹⁴ I undersøkelser om sosialhjelp skilles kan det skilles mellom kortids- og langtidsmottak av sosialhjelp, der langtidsmottakere innebærer å ha mottatt sosialhjelp i mer en 12 måneder (Clausen & Kristofersen, 2008). I denne sammenheng berørte ikke informantene lengde på sosialhjelpsmottak. Informantene formidlet en mer generell holdning om at det var ønskelig at ungdommene ikke mottok sosialhjelp.

sa: *Vi har sagt at det er skadelig for unge mennesker bare å få penger og gå og drive og ikke gjøre noe. Det kan vi ikke lære bort* (jf. kapittel 8). Andre undersøkelser viser tilsvarende holdning uttrykt av ledere i sosialtjenesten om oppfølging av barnevernsbarn. Etter disse ledernes vurdering kunne det å motta sosialhjelp hindre ungdommene i å bli selvstendige (Höjer & Sjöblom, 2011a; Iversen, 2008).

Personers holdning til lønnsarbeid har vært i fokus nettopp relatert til antagelser om at offentlige støttesystemer kan svekke folks vilje til å arbeide. I en undersøkelse om arbeidsmotivasjon fremgikk det imidlertid at arbeidsmotivasjon er stabil over tid (Hyggen, 2008). Mottakere av sosialhjelp hadde noe lavere arbeidsmotivasjon, men det å motta sosialhjelp ledet ikke i seg selv til nedgang i arbeidsmotivasjon. Personene endret i liten grad sine holdninger til lønnsarbeidet etter å ha mottatt sosialhjelp, men langvarige perioder uten arbeid kunne føre til en svekket arbeidsmotivasjon (ibid.). Ungdom som faller ut av videregående skole viser seg å ha like høy arbeidsmotivasjon som de som fullfører (Hyggen & Hammer, 2012). Det er også gjennomgående høy arbeidsdeltakelse i mer sjenerøse velferdsstater. Frykten for mulige uheldige virkninger av velferdssystemet på individens arbeidsinvolvering fremstår som overdrevet (Esser, 2012; Halvorsen, 2011; Hyggen, 2008; Van der Wel, 2012).

Er det andre negative sider ved å motta sosialhjelp? En longitudinell studie om karrierer til unge sosialklienter viste at det å motta sosialhjelp i seg selv reduserte sannsynligheten for å være i arbeid, også når en kontrollerte for mulige årsaker til at ungdom mottok sosialhjelp (Hammer & Hyggen, 2006:42). Mange som mottok sosialhjelp tidlig i livsløpet ble gjengangere i systemet og en høyere andel ble forsørget av andre offentlige ytelser i voksen alder (Hammer, 2009). Det ble likevel advart mot å trekke sikre konklusjoner om hvorvidt sosialhjelp i seg selv hadde uheldige langtidsvirkninger fordi det var et lite materiale, og det kunne være en skjev rekruttering til sosialhjelp. Likevel var konklusjonen at det kunne være grunn til å anta at å møte voksenlivet som sosialklient kunne få uheldige konsekvenser. «En bør derfor satse på å utvikle andre stønadsordninger enn sosialhjelp for arbeidsledige unge uten rettigheter til ledighetstrygd» (Hammer, 2009:8).

Ved innføringen av sosialtjenesteloven i 1991 var bekymring for ungdoms bruk av sosialhjelp et sentralt tema. Innføring av vilkår for å motta sosialhjelp, ble særlig knyttet til det uheldige ved at ungdom mottok sosialhjelp og en frykt for uheldige konsekvenser av at de mottok

stønad uten å yte noe for pengene (Ot.prp. nr. 29 (1990-1991), :74). Ungdom er også en av de gruppene der det oftest blir stilt vilkår for sosialhjelp (Proba samfunnsanalyse, 2013). Tenkningen om nødvendigheten av å stille vilkår for å hindre at ungdom forblir mottakere av sosialhjelp ble også formidlet av informantene mine. Holdningen til å motta sosialhjelp fremsto forholdsvis identisk mellom sosialarbeiderne i NAV og barnevernet. Skepsisen til mottak av sosialhjelp hang for begge gruppene sammen med målet om at ungdommene skulle bli økonomisk selvstendige. Samtidig ble det oppfattet som forskjellig om de unge mottok økonomisk støtte fra NAV eller barnevernet. Det å motta økonomisk støtte fra barnevernet var ikke på samme måte negativt ladet:

Berit: *Jeg oppfatter barnevernet litt som foreldre som bør holde på ungene sine.*

Tone: *Ja, egentlig.*

I: *Da er ikke ungdommene klienter på samme måte?*

Berit: *Nei.*

Tone: *Det handler litt mer om omsorg. (B kommune, jf. kapittel 7)*

Ungdommene ble ikke oppfattet som klienter på samme måten hvis de fikk økonomisk støtte fra barnevernet som de ble ved å motta sosialhjelp. Det kan forstås ut ifra en tenkning om at barnevernet ikke bare er en offentlig velferdstjeneste, men at det forventes at de går inn i en foreldrerolle overfor ungdom som har vært under omsorg. Det er vanlig at unge får støtte fra sine foreldre i overgangen til voksenlivet (Hellevik, 2005).

Samtidig har forskningen om sosialhjelp og sosial arv vist at det er omfattende sosiale problemer som leder til mottak av sosialhjelp i første omgang, og det er det som utgjør den største faren for overføring av sosialhjelp mellom generasjoner (Lorentzen, 2010; Lorentzen & Nielsen, 2008; Wiborg, 2011). Dårlig psykisk helse og cannabisbruk viste tilsvarende å øke sannsynligheten for arbeidsløshet på kort og lang sikt ((Hammer & Hyggen, 2013). En høyere andel unge i barnevernet har dårligere fysisk og psykisk helse enn sine jevnaldrende (bl.a. Berlin et al., 2011; Kristofersen, 2005, 2014; Vinnerljung, 2006). Det synes derfor rimelig at ungdommenes helse kan være en av grunnene til at et forholdsvis høyt antall mottar sosialhjelp.

10.3.2 Selvstendighet på kort eller lang sikt

Målet om økonomisk selvstendighet ble uttrykt både av sosialarbeiderne fra barnevernet og fra NAV. Likevel fremsto det forskjeller i hvordan de ville arbeide med dette. Sosialarbeiderne fra NAV nevnte ofte praksisplass som et tiltak de vil satt tidlig inn i kontakten med ungdommene. Deres vektlegging av arbeidsmarkedstiltak og en relativt snever forståelse av

aktivering ga inntrykk av en prioritering av tiltak som ville gjøre ungdommene raskest mulig uavhengige av sosialhjelp (jf. kapittel 8). *Dersom det ikke er sykdom til stede, setter vi dem i aktivitet* (Laila). *Målet er jo selvfølgelig hele tida at de skal bli selvhjulpne (...) og minst mulig sosialhjelp* (Tove). (...) *vi prøver allerede fra dag én å få dem til å skjønne at det ikke bare er å komme og hente penger* (Elin, jf. kapittel 8). Selvstendighet i betydning selvforsørgelse fremsto som et mål som burde oppnås raskest mulig. Furuberg og Myklebø (2012) har også intervjuet NAVansatte om oppfølging av ungdom. Deres informanter fremholdt, som mine, at ungdom burde raskest mulig ut i aktivitet for å hindre at de snudde døgnnet og mistet motivasjon for arbeid og at eventuelle rus og psykiske problemer ble forverret. Arbeidspraksis var det vanligste tiltaket i NAV for ungdom under 20 år, og det ble vurdert som det beste tiltaket fordi arbeidspraksis ga nyttig arbeidserfaring, og det var lett tilgjengelig (Furuberg & Myklebø, 2012).

Sosialarbeiderne fra barneverntjenesten var også opptatt av at ungdommene skulle forsørge seg selv, likevel fremsto det som et mål på litt lengre sikt. Særlig for ungdom under omsorg, ble det uttrykt en forpliktelse til å følge ungdommene, i det minste til de var ferdig med videregående skole. Det kan ligne foreldres forpliktelser etter lov om barn og foreldre. Selv om ungdommene ikke hadde et dagtilbud, fikk ikke arbeidsmarkedstiltak den samme plassen i tiltaksbeskrivelsene som hos informantene fra NAV. Likeledes, selv om ungdom falt ut av videregående skole, kom ikke arbeid like fort opp som alternativ i vurderingene. Det kan jo henge sammen med at arbeidsmarkedstiltak ikke er barnevernets tiltak. Det virket imidlertid som at ungdom, ut ifra sosialarbeiderne i barnevernet sine vurderinger, kunne opprettholde barnevernstiltak som videre fosterhjem, økonomisk støtte, eller hybeltiltak en tid selv om de hadde droppet ut av skolen og ikke hadde arbeid. Selvforsørgelse fremsto ikke som et umiddelbart krav selv om det ble knyttet betingelser til videre barnevernstiltak, og gjort klart at ungdommene ville bli overført til NAV dersom de over tid ikke hadde et dagtilbud.

Forskjellene i vurderingene angående mål om selvforsørgelse kan forstås ut ifra de to tjenestenes oppdrag. NAV har som oppgave å bidra til selvforsørgelse gjennom arbeid, og sosialhjelp skal ha en subsidiær karakter. Det innebærer at sikkerhetsnettet bare skal tre inn når det ikke er andre muligheter, og vare så kort som mulig. Her- og nå-situasjonen er i fokus. Selv om barnevernloven også fremsetter målet om selvhjulpenhet, skal barnevernet også legge barnets beste til grunn for vurderingen (barnevernloven, 1992). I vurderingen av barnets beste heter det at det skal legges avgjørende vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt

og kontinuitet i omsorgen (barnevernloven § 4-1). Barnets egen mening skal trekkes inn i vurderingen (Ofstad & Skar, 2009). Selv om lovformuleringen kan være mer rettet mot vurderinger av omsorgsovertakelse enn avslutningen av tiltak med ettervern, peker det på at i vurderingen av barnets beste må flere forhold trekkes inn i vurderingen.

10.3.3 Tilhørighet eller uavhengighet?

Den største forskjellen mellom sosialarbeiderne i barnevernet og NAV i vurderingen av mål for oppfølgingen av ungdommene, var relatert til målet om tilhørighet til sentrale omsorgspersoner. Sosialarbeiderne fra barnevernet la vekt på å ivareta relasjonene til fosterhjemmet og sikre at ungdommene hadde en tilhørighet til en familie. Sosialarbeiderne fra NAV ga i sine vurderinger uttrykk for at deres oppgaver relatert til ungdommens nettverk var mer begrenset.

Det å legge vekt på å se individet i sin sosiale sammenheng, er i overensstemmelse med fagtradisjoner i sosialt arbeid; både innenfor sosialt arbeid generelt og innenfor den sosialpedagogiske tradisjonen. I sosialt arbeids litteratur formuleres dette som et helhetssyn og det å se *personen i situasjonen*, å se enkeltindivider, grupper og samfunn i sammenheng (Hämäläinen, 2003; Kokkinn, 2005; Levin, 2004; Mathiesen, 2008; Shulman, 1999). Det kunne derfor forventes at tilhørighet ble vektlagt av sosialarbeiderne både i barneverntjenesten og NAV.

Oppfølging av ungdommenes relasjoner til tidligere omsorgspersoner fremsto ikke som et område sosialarbeiderne i NAV oppfattet til å ligge innenfor sitt domene. Dette til tross for at det i lov og lovforarbeider til NAV gis uttrykk for at et helhetssyn var sentralt for reformen.

En ny organisering må gi større kraft til arbeidet med å få flere i arbeid, støtte opp under arbeidet med et inkluderende arbeidsliv og ha fokus på det hele mennesket og brukernes samlede behov. Helhetsperspektivet med reformen er viktig. Ny organisering av arbeids- og velferdsforvaltningen må styrke arbeidet med å fremme inkludering og redusere risikoen for marginalisering av utsatte grupper i samfunnet (Ot.prp. nr. 47 (2005-2006), :29).

I sosialtjenesteloven beskrives et av formålene som å bidra til at utsatte barn og unge og deres familier får et helhetlig og samordnet tjenestetilbud (sosialtjenesteloven, 2009 § 1). I stortingsmeldingen som gikk forut for NAV heter det at «Brukerne av tjenesten skal få et helhetlig og koordinert tilbud» (St. meld. nr. 14 (2002-2003), :2). Sammenligningen av vurderingene mellom sosialarbeiderne i barnevernet og NAV har vist at informantene fra

barnevernet trakk inn flere forhold i sine vurderinger. Selv om barnevernet i andre sammenhenger kritiseres for å ha et for snevert individperspektiv (Andenæs, 2000a, 2004; Hennem, 2010; Kojan, 2013), fremholdt de på ettervernsområdet, i sammenligning med informantene fra NAV, i større grad betydningen av ungdommens tilhørighet til andre, og barnevernets ansvar for å legge til rette for dette.

Forskjellene i vurderinger på dette området kan også knyttes til de områdene organisasjonen er spesialisert mot. Grad av spesialisering har konsekvenser for hvilke forhold som betraktes som relevante i vurderingen av mulige tiltak og har betydning for hvilken informasjon som er relevant i vurderingen av om brukere har rett til støtte (Johansson, 1992/2007). I vurderingen av tiltak i NAV, har ungdommens relasjoner til andre mindre betydning enn i vurderingene av tiltak i barnevernet.

Diskusjonen om målsetting med ettervernsarbeidet ses internasjonalt i lys av begrepene *independence* og *interdependence* (Bakketeig, 2008; Hjort & Backe-Hansen, 2008; Mølholt et al., 2012; Storø, 2012 jf. kapittel 3). Målsettingen om uavhengighet (*independence*) handler om selvstendigjøring og at ungdommene klarer seg selv uten videre oppfølging. Målet om tilhørighet (*interdependence*) innebærer en selvstendigjøring som inkluderer en oppfølging der ungdommene kan etterspørre hjelp og støtte ved behov. Det innebærer en mer gradvis selvstendigjøring (Bakketeig, 2008). Sosialarbeiderne i barnevernet formidlet i større grad enn sine kolleger i NAV en målsetting om tilhørighet ved å legge til rette for ungdommenes videre kontakt med fosterhjemmet. Til grunn for vektleggingen av dette ligger en forståelse av at mennesker ikke klarer seg alene, men har behov for tilhørighet og hjelp fra andre mennesker ikke bare mens en er barn, men også som voksne (Collins, 2001; Propp et al., 2003).

10.4 En barnevernslogikk og en NAVlogikk

Institusjonelle logikker forstås i avhandlingen som organiserende prinsipper som legger føringer for deltakernes handlinger (jf. Jakobsen, 2004; Reay & Hinings, 2005).

Avhandlingen har vist at to ulike dominerende organiserende prinsipper legger føringer for vurderingene i NAV og barneverntjenesten om oppfølging av barnevernsungdom i overgangen til en voksen tilværelse. Det er en barnevernslogikk som gir uttrykk for foreldre-lignende forpliktelser som organiserende prinsipp, og en NAVlogikk der oppgaven som sikkerhetsnett fremstår som organiserende prinsipp.

Logikkene kan knyttes til barnevernet og NAVs samfunnsmessige oppdrag. Barnevernet skal gripe inn på vegne av samfunnet når barn og unge utsettes for omsorgssvikt. Den alvorligste form for inngripen er å overta omsorgen. Det er særlig overfor disse ungdommene det var et foreldrelignende prinsipp som lå til grunn for vurderingene. NAV skal representere samfunnets sikkerhetsnett når mennesker i vanskelige livssituasjoner ikke har andre muligheter å forsørge seg selv. Det at de dominerende organiserende prinsippene informantene gir uttrykk for kan knyttes til tjenestenes samfunnsmandat, er samtidig et uttrykk for at de institusjonelle betingelsene får betydning for hva som legges vekt på i vurderingene.

I tillegg til det jeg har beskrevet som en NAVlogikk og en barnevernslogikk, fremsto vurderingene sosialarbeiderne gjorde som preget av både en privat- og en offentlig logikk (jf. kapittel 9). I sammenligningen mellom vurderinger i barnevernet og NAV kunne vurderingene i NAV i større grad knyttes til en offentlig logikk. Selv om sosialarbeiderne både fra barnevernet og NAV fremholdt betydningen av å være fleksible og ta hensyn til den konkrete ungdommen, og slik kunne sies å identifisere seg med en privat logikk, gikk likevel informantene fra barnevernet i større grad inn på forhold i den private sfære. Imidlertid i sammenligningen mellom vurderingene i barnevernet opp mot tenkningen i privatsfæren tydeliggjøres at en offentlig logikk også har en sentral innflytelse i barnevernet. Til retteleggningen for tilhørighet fremsto i et offentlig språk og ut ifra en offentlig forvaltningsmessig logikk (jf. kapittel 9). Selv om informantene fra barnevernet i sine vurderinger ga uttrykk for et ansvar som kunne ligne forpliktelser som foreldre har, var de også preget av en forståelse av at de som offentlige foreldre skal avslutte sin oppfølging etter en begrenset tid, mens private foreldre ikke på samme måte avslutter relasjonen. Barnevernets tiltak skal ikke vare. De skal avsluttes.

10.4.1 Ulike logikker – betydning for oppfølging

Hvilke konsekvenser kan det ha for unge med barnevernsbakgrunn å møte en barnevernslogikk eller en NAVlogikk? På hvilke måter vil organisasjonstilhørighet kunne legge føringer for hva som oppfattes som organisasjonens ansvar overfor ungdommen? Jeg har valgt å bruke Allardts levekårsorienterte velferdsbegrep som utgangspunkt for en drøfting av dette spørsmålet (Allardt, 1975, 1976). Hvilken betydning har en barnevernslogikk og en

NAVlogikk for hvilke levekårsdimensjoner som kan tenkes å omfattes av organisasjonens ansvar?

Allardt utviklet et tredelt velferdsbegrep som han sammenfattet i dimensjonene *å ha*, *å elske* og *å være*. Hans forståelse av velferd tydeliggjør at velferd handler både om materielle og immaterielle forhold. Dimensjonen *å ha* handler om materielle betingelser. *Å elske* relateres til behovet for å være i et nettverk av relasjoner og få og gi kjærlighet, å høre til i et fellesskap. *Å være* knyttes til selvaktualisering og selvrealisering og det å gjøre meningsfylte aktiviteter. Allardt understreker velferdsdimensjonenes verdiorientering, og at de handler om hva som anses som et godt eller et dårlig liv (jf. kapittel 3). Dette handler om forskningsspørsmålet om: *Hvilke forhold inngår i organisasjonens ansvar for oppfølging av ungdommene?*

Selv om jeg i denne studien ikke har undersøkt i hvilken grad ungdommenes levekår ivaretas, mener jeg at det er interessant å diskutere i hvilken grad de forholdene velferdsdimensjonene viser til, vil kunne bli fulgt opp ut ifra henholdsvis en barnevernslogikk og en NAVlogikk. Ivaretagelse av velferdsdimensjonene drøftes med utgangspunkt i innholdet i dimensjonen og betydningen av disse forholdene sett i lys av forskning om ungdom med barnevernsbakgrunn.

10.4.2 Å ha – ivaretagelse av materielle behov

I Allardts (1975) analyse ble dimensjonen *å ha* inndelt i komponentene: inntekt, bolig, arbeid, helse og utdanning. Valg av komponenter ble gjort for å knytte dem til de ressursene som er nødvendig for å tilfredsstille fysiologiske behov. Unge, som har hatt tiltak i barnevernet, har ofte utfordringer som kan relateres til flere av disse komponentene. Mange har lavere inntekt, lavere utdanning, flere mottar sosialhjelp og flere har dårlig helse enn ungdommer i sammenligningsutvalg (Backe-Hansen et al., 2014d; Clausen & Kristofersen, 2008 jf. kapittel 5).

I hvilken grad vil en ut ifra en barnevernslogikk vektlegge disse forholdene? Med et foreldrelignende prinsipp vil et utgangspunkt være hva andre foreldre ville gjøre:

If the state as a corporate parent ought to act in ways that are consistent with the ways «good» parents act towards their children, then public policy directed towards assisting foster youth making the transition to adulthood should take into account the kinds of support that young people generally can count on during this period of life (Courtney, 2009:8).

I følge Courtney (2009) handler det om hvilken støtte ungdom vanligvis får i denne perioden i overgangen til en voksentilværelse. Det dreier seg om det å kunne bo hjemme utover

myndighetsalder, materiell støtte til mat, klær, bolig, utdanning og direkte økonomisk støtte. Dette kan oppfattes som en idealisert fremstilling av situasjonen for ungdom som ikke har tiltak i barnevernet. Det er selvfølgelig variasjon både blant ungdom som har tiltak i barnevernet og de som ikke har, men det er likevel slik at mange ungdommer får mye støtte hjemmefra i overgangen til en voksentilværelse (Bengtson, 2001; Bucx et al., 2012; Hellevik, 2005; Otnes, Thorsen & Vaage, 2011). Ungdom med tiltak i barnevernet får i mindre grad slik støtte (Helgeland, 2003; Hjort & Backe-Hansen, 2008; Höjer & Sjöblom, 2010, 2011b; Stein, 2004, 2012; Wade, 2008 jf. kapittel 5).

Med utgangspunkt i et foreldrelignende prinsipp, kan en anta at barnevernet vil ivareta ungdommenes materielle kår i overgangen til en voksen tilværelse. Juridisk har foreldre etter barneloven §§ 66 og 68 plikt til å sørge for barn til de fyller 18 år, men også mens de tar videregående utdanning selv om de har fylt 18 år. Ungdom som er under omsorg og bor i fosterhjem eller på institusjon vil få sine materielle behov ivaretatt gjennom dette. For ungdom med hjelpetiltak kan det være mer usikkert om barnevernet vil følge opp til de er ferdig med videregående skole. Ungdom som har takket nei, er over 20 år, har omfattende utfordringer eller av andre grunner kan sies å befinne seg i barnevernets yttergrense, vil ikke nødvendigvis sikres materiell oppfølging fra barnevernet.

Med en forståelse av å skulle fungere som et sikkerhetsnett, kan en anta at NAV vil ivareta de materielle behovene dersom ungdommene ikke har andre muligheter for det. Det vil utløse en plikt til å yte materielle stønader både økonomisk og tilbud om bosted i en akutt situasjon. I NAV vil en ikke resonnerer ut ifra et foreldrelignende prinsipp. Derimot vil kravet om selvstendighet i form av selvforsørgelse på kort sikt bli stilt. Et sikkerhetsnett innebærer en oppfølging av det aller viktigste. Det å overføres til NAV vil innebære en overgang fra tjenester for barn og unge til tjenester for voksne. En overgang som både av mine informanter og i andre undersøkelser beskrives som en mindre tett oppfølging (Höjer & Sjöblom, 2011a; Iversen, 2008; Mølholt et al., 2012). Ungdommene vil bli stilt samme krav som til voksne, og voksne må klare flere oppgaver selv.

Både tjenester fra NAV og barneverntjenesten er tjenester som ytes ut ifra behov. Samtidig får behovsvurderingen ulik plass i de to tjenestene. Behovsvurderingen i NAV kan utløse en plikt til å yte sosialhjelp. Ungdommene har ikke noen rett på barneverntjenester, heller ikke ettervern. Det er opp til kommunen å vurdere behovet i det enkelte tilfelle (Ofstad og Skar

2009:27-28, Bakketeig 2008). Som offentlige foreldre stiller barnevernet i følge informantene betingelser som det å være i et dagtilbud, gå på videregående skole, for at ungdommene skal få tiltak i barnevernet. Det kan oppfattes som en tendens til *creaming* i vurderingen av hvem som får ettervern. *Creaming* innebærer at det er den relativt best stilte delen av gruppen som mottar hjelp. Det at ungdom med langvarig behov for bistand henvises til NAV (jf. kapittel 7) kan forstås i samme retning. Det er også i samsvar med barnevernsbarns erfaringer om at de ikke må ha for omfattende problemer for å få videre tiltak (Bakketeig & Mathisen, 2008a; Thanem, 2006). Antagelser om *creaming* formidles også i danske undersøkelser om ettervern (Jakobsen m.fl. 2010, Mølholt m.fl. 2012, Egelund m.fl. 2009?). Dette kan innebære at de unge som har de største utfordringene ikke får støtte fra barnevernet.

Å ha et sted å bo regnes som avgjørende for å kunne klare å delta i samfunnet og ta seg utdanning og arbeid (Ulfrstad, 2007). Det er et viktig innhold i komponenten *å ha*. Verken sosialarbeiderne fra barnevernet eller NAV formidlet at de i særlig grad kunne bistå konkret med å finne bolig selv om ungdommene kunne få økonomisk støtte til husleie. Fem prosent av dem som er bostedsløse har gått ut av barnevernets omsorg siste seks måneder (Dyb & Johannessen, 2013). Dagens boligmarked med svært høye boligpriser kan også bidra til å gi et vanskelig utgangspunkt på boligmarkedet for unge med barnevernsbakgrunn.

10.4.3 Å elske – ivaretagelse av tilhørighet og fellesskap

Å elske knytter Allardt (1975) til behovet for å være i et nettverk av relasjoner og få og gi kjærlighet og delta i et fellesskap. Komponentene til denne dimensjonen omfatter tilhørighet til samfunnet, familien og vennsrelasjoner. Nettverk har stor betydning for psykisk helse og ellers mulighet for praktisk og materiell støtte (Bø & Schiefloe, 2007; Fyrand, 2005). Ungdom, som har vært utsatt for omsorgssvikt, har et særlig sårbart utgangspunkt og det understreker et behov for å legge til rette for at ungdommene har et nettverk. En sterk tilknytning til foreldre, fosterforeldre, partner eller partners familie etter at fosterbarn har flyttet ut, gir bedre utfall for fosterbarn (Sinclair, Wilson & Gibbs, 2005). Ungdom formidler også selv betydningen av å ha støtte fra en voksen tillitsperson i overgangen (bl.a. Follesø et al., 2011; Reime, 2008; Storø, 2005; Tysnes, 2014). Sammenlignet med andre barn, har en høyere andel barnevernsbarn psykiske vansker og en høyere sannsynlighet for død inkludert selvmord (Havnen et al., 2009; Kristofersen, 2005, 2014; Lehmann et al., 2013 jf. kapittel 5).

Ut ifra en NAVlogikk vil det å ivareta ungdommens tilhørighet til fosterforeldre eller opprinnelsesfamilie i liten grad gis oppmerksomhet. Ut ifra en barnevernslogikk vil det gis oppmerksomhet til relasjoner og behov for tilhørighet. Særlig tilhørighet til fosterforeldrene vil barnevernet legge til rette for. Samtidig fremstår det imidlertid også en usikkerhet om dette kan oppnås. Barnevernet er en del av en offentlig sfære der en offentlig logikk også legger føringer. Forpliktelser for fosterforeldre etter at ungdommene er voksne er ikke noe barnevernet kan bestemme. Profesjonalisering av fosterhjemsomsorgen kan også legge begrensninger på barnevernets mulighet for å sikre videre tilhørighet til sentrale omsorgspersoner. Relasjoner i offentlig regi er ikke på samme måte som private relasjoner varige relasjoner. For ungdom som bor på institusjon kan det være enda vanskeligere å legge til rette for videre kontakt med omsorgspersonene. Det flytter nye ungdommer inn, og de ansatte kan begynne å jobbe andre steder. Barnevernets ansvar avgrenses også mot oppfølging av opprinnelsesfamilien når ungdommene er over 18 år. Ungdommens relasjon til familien fremstår som et forhold innenfor privatsfæren som barnevernet ikke nødvendigvis kan gripe inn i når ungdommen er myndig.

Ungdomstiden er en tid for løsrivelse og utvikling av egen identitet. For unge med barnevernsbakgrunn kan løsrivelsen fortone seg annerledes og mer utfordrende særlig dersom omsorgspersonene avslutter kontakten fordi tiltaket avsluttes uten at det er ungdommen som løsriver seg. Det kan gi et usikkert grunnlag for ungdommenes opplevelse av tilhørighet.

10.4.4 Å være – selvrealisering og deltakelse i meningsfylte aktiviteter

Allardts (1975) tredje dimensjon er å være. Å være knyttes til selvaktualisering og selvrealisering og det å gjøre meningsfylte aktiviteter. Komponentene som utgjør denne dimensjonen er personlig prestisje, det ikke å kunne byttes ut, ha politiske ressurser og det å gjøre interessante ting. Jeg har valgt å fremheve og vektlegge utdanning som del av denne dimensjonen. Selv om utdanning av Allardt (1975) opprinnelig ble plassert i den første kategorien å ha, kan det å legge til rette for utdanning ha særlig betydning for mulighet til selvrealisering. Allardt la også selv vekt på at en inndeling av komponentene ikke måtte forstås som endelig og at dimensjonene henger sammen, og at utdanning både kan betraktes som en ha-verdi, men også som en være-verdi dersom en ser på utdanning som et middel til å realisere seg selv (Allardt, 1975:36). Utdanning har gjennom utviklingen mot et kunnskaps-samfunn fått økt betydning for muligheten til å realisere seg selv gjennom yrkesliv og meningsfylte aktiviteter. I kunnskapssamfunnet er utdanning grunnleggende for den enkeltes

integrasjon i yrkeslivet. Rimelig mestring av utdanningssystemene fremstår som en forutsetning for sosial inkludering og det å hindre marginalisering (Frønes & Strømme, 2014). Fravær av å mislykkes på skolen er den største beskyttelsesfaktoren mot fremtidig marginalisering, mens uheldige skoleerfaringer utgjør en risiko for fremtidig problemutvikling (Berlin et al., 2011; Pilling, 1990; Sosialstyrelsen, 2010). Barnevernsbarns utdanningsnivå er lavt sett i relasjon til andre unge voksne, selv om de tar igjen noe av gapet over tid (Backe-Hansen et al., 2014d; Clausen & Kristofersen, 2008; Kristofersen & Sverdrup, 2013 jf. kapittel 5).

Ut ifra en barnevernslogikk vil særlig ungdom under omsorg få oppfølging til de har fullført videregående skole. Imidlertid er det utfordringer knyttet til oppfølging av barnevernsbarns skolegang. I en brukerundersøkelse i det statlige barnevernet (Rambøll 2011) oppga hele 24 prosent av barn og unge som bodde på institusjon at de ikke gikk på skole. Det gjaldt nesten halvparten av dem over 18 år⁹⁵. Flere unge med barnevernsbakgrunn kan trenge lenger tid på å fullføre videregående skole, men det er ikke sikkert at barnevernets foreldrelignende prinsipp strekker seg langt nok fremover i tid. Fokuset på utdanning har imidlertid økt de siste årene på flere nivåer i barnevernet. Det tematiseres blant annet i rundskrivet om ettervern av 2011 (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011), gjennom en kunnskapsoppsummering om forskning på tiltak for å bedre skolerresultater og utdanningssituasjonen for barn i barnevernet (Seeberg m. fl. 2013), og Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2014) sin kunnskapsoppsummering og anbefalinger om arbeidet for å bedre barnevernsbarns muligheter for utdanning.

Ungdom som har hatt hjelpetiltak vil i mindre grad bli fulgt opp ut ifra en barnevernslogikk. Disse ungdommene inngår ikke på samme måte i det foreldrelignende ansvaret selv om de kommer dårligere ut på utdanningsmål sammenlignet med ungdom som har bodd i fosterhjem (Clausen & Kristofersen, 2008; Valset, 2014). For ungdom som bor hjemme vil deres foreldre ha ansvaret etter barneloven, og de har mulighet for støtte fra Statens lånekasse for utdanning dersom foreldrene har lav inntekt. Ungdom med hjelpetiltak bor ofte hos mor med dårlig råd (Dyrhaug & Haugen, 2012).

---

⁹⁵ <http://www.bufetat.no/nyheter/Okt-oppmerksomhet-rundt-skolegang/> lesedato 9.4.14

Barn av høyt utdannede får imidlertid mest studiestøtte og ungdom fra lavere sosiale lag har mindre studielån enn andre studenter. (Fekjær, 2000; Løwe, 2007). Forskjellene i bruk av studielån forklares dels med at ungdom fra høyere sosiale lag velger lengre utdanning, men det er også ulikhet i låneopptak blant de som har valgt samme utdanning. Forskjellene knyttes til at ungdom med ulik klassebakgrunn har forskjellig holdning til studiefinansiering. Studenter med bakgrunn fra lavere sosiale lag er mer skeptiske enn andre til å pådra seg studiegjeld. En annen årsak som trekkes inn er ulik verdsetting av utdanning. Ungdom med foreldre med lav utdanning antas å være mer skeptiske til det å ta opp lån generelt og det å låne til utdanning spesielt (Fekjær, 2000). Det er rimelig å anta at forskningen som her er redegjort for har relevans for å forstå situasjonen til unge med barnevernsbakgrunn i og med at mange har foreldre med en dårlig økonomisk situasjon og lavere utdanning enn befolkning for øvrig (jf. kapittel 5). I relasjon til studiefinansiering for barnevernsbarn synes det også å være en utfordring i hvordan Lånekassens regler, særlig i støtte til videregående utdanning, forstås i møte med barnevernloven og sosialhjelpsloven (jf. kapittel 8).

Høyere utdanning ble viet lite oppmerksomhet av begge informantgruppene (jf. kapittel 8). For sosialarbeiderne fra barnevernet syntes de sterkeste forpliktelsene å handle om å bidra til at ungdom under omsorg fullførte videregående skole. Dette er i overensstemmelse med at ettervernet for de fleste varer i en kort periode. Selv om tiltak kan vare til ungdommen er 23 år, avsluttes likevel barnevernstiltak for de fleste mye tidligere (jf. kapittel 5). Det at sosialarbeiderne fra NAV ikke i særlig grad trakk inn en målsetting om høyere utdanning kan handle om at de virkemidlene NAV tradisjonelt råder over, som ulike former for arbeidsmarkedstiltak, kan fremstå som mer aktuelle enn det å legge til rette for høyere utdanning. I rundskriv til sosialhjelpsloven heter det at loven ikke skal bidra til å finansiere høyere utdanning. I samsvar med sosialhjelpens subsidiære karakter henvises studenter til å søke lån i Statens lånekasse for utdanning (Sosial- og helsedepartementet, 2001).⁹⁶ Jobb og aktivitet ble forstått som NAVs ansvar, mens det å finansiere høyere utdanning fremsto som Lånekassens ansvar.

For ungdom generelt er det vanlig at foreldre bidrar til barnas utdanning også etter at barna har flyttet ut av foreldrehjemmet (Hellevik, 2005; Otnes et al., 2011). I undersøkelser om

---

⁹⁶ Det var ikke utarbeidet nytt rundskriv selv om Lov om sosiale tjenester i NAV var gjeldende fra 2009. Rundskriv 35 til lov om sosiale tjenester i NAV kom i 2012. Tilsvarende bestemmelser vedrørende studiefinansiering som i rundskriv 2001 videreføres i rundskriv 35.

barnevernsungdom som har tatt høyere utdanning vises det til betydningen av emosjonell, praktisk og økonomisk støtte også under utdanningen. Særlig fremheves fosterforeldre sin betydning gjennom å kunne tilby en fleksibel støtte, som kan utløses raskt, i vanskelige situasjoner og også bidra til å hjelpe med konkrete praktiske oppgaver (Ajayi & Quigley, 2006; Jackson & Ajayi, 2013), men også i å skape en tilhørighet i fosterfamilien og evne til å lage en god struktur og legge til rette for skolegang (Skilbred & Iversen, 2014). Dette er forhold som peker på betydningen av å legge til rette for å opprettholde ungdommens relasjoner til fosterhjemmet ut over ettervernsperioden.

Selv om jeg har vektlagt skolegang i relasjon til kategorien å være, er det ikke nødvendigvis slik at ungdom opplever skolegang som en meningsfylt aktivitet i overgangen til voksenlivet. Mange barnevernsbarn har hatt skoleutfordringer over lang tid, og det å ta høyere utdanning kan fremstå som komplisert.

Videregående utdanning ble også vektlagt av sosialarbeiderne fra NAV. Imidlertid kan utdanning ut ifra en NAVlogikk få mindre oppmerksomhet gjennom en forståelse av å skulle utgjøre et sikkerhetsnett, er det det å avhjelpe situasjonen her og nå som er i fokus. Mål om selvforsørgelse med tilhørende aktivitetskrav kan føre i retning av andre typer aktivitet enn utdanning. Det kan være en fare at arbeidsmarkedstiltak i for liten grad tar hensyn til den enkeltes perspektiv og mer fungerer som oppbevaring og en tiltakskarriere uten at det gir formell kompetanse som en del av ungdommens karriereløp (*misleading trajectories*) (Biggart & Walther, 2006; EGRIS, 2001).⁹⁷ Et mål, som beskrevet over, om å oppnå en raskest mulig selvstendighet innebærer at staten tar stilling til hva som er etterstrebellesverdige livsprosjekt. Staten tar stilling til hva som er målet og til dels til veien til målet. Vektleggingen av økonomisk selvstendig kan få konsekvenser for ungdommenes valgmuligheter. Det kan føre til at arbeidsmarkedstiltak på kort sikt får forrang fremfor utdanning på sikt.

Muligheten til å påvirke beslutninger inngår også som en viktig komponent i det å være. Betydningen av at ungdom opplever å ha innflytelse på tiltak fremheves i ulike undersøkelser om oppfølging av ungdom. I hvilken grad arbeidsmarkedstiltak lykkes har sammenheng med om tiltaket gir mening for ungdommene, og at det er tid til å avklare behov og gi veiledning

---

⁹⁷ Soec-CT98-3063 - Misleading Trajectories, Final Report – Internet Version: 2003:4. <http://cordis.europa.eu/documents/documentlibrary/70601461EN6.pdf>, lesedato 2.2.15.

og informasjon (Furuberg & Myklebø, 2012). Effekten av tiltak for å hindre marginalisering av utsatt ungdom viste seg særlig å være avhengig av at tiltakene samsvarte med ungdommens ønsker og behov (Harsløf & Malmberg-Heimonen, 2013). Det å oppleve å bli hørt og få delta i planleggingen har betydning for om ungdom fortsatt ønsker å ha, og om de har, oppfølging fra barnevernet etter fylte 18 år (Bratterud & Storhaug, 2008). Betydningen av medvirkning og det å bli hørt fremheves av barnevernsbarn i mange sammenhenger (Bakketeig & Mathisen, 2008a; Follesø et al., 2011; Slettebø & Seim, 2007).

Sosialarbeiderne både i NAV og barnevernet vektla det å være i dialog med ungdommene samtidig som de formidlet at de hadde for lite tid til samtaler med dem. Både riksrevisjonen og Helsetilsynets undersøkelser viser at det er stor arbeidsbelastning i begge tjenestene (jf. kapittel 5). Det kan gi mindre tid til å gå inn i dialog med ungdommene og gi dem mulighet til å påvirke.

10.4.5 Forskjeller mellom barnevernet og NAV og oppfølging av levekår
Med utgangspunkt i en tenkning om at barnevernets ungdommer skal ivaretas på samme måte som egne barn (*corporate parenting*) vil alle tre levekårsdimensjonene, slik de beskrives av Allardt (1975), være relevante å trekke inn i en forståelse av statens ansvar for ungdom med barnevernsbakgrunn.

De materielle behovene, å ha, vil både ut ifra en NAVlogikk og en barnevernslogikk kunne ivaretas, i hvert fall på et minimum. Forskjellen i oppfølging kommer særlig til syne relatert til dimensjonen å elske. Ut ifra en barnevernslogikk vil denne kategorien gis oppmerksomhet, mens den i liten grad gis oppmerksomhet innenfor en NAVlogikk. Også i oppfølging av å være vil de to logikkene gi ulike utslag der en NAVlogikk i større grad vil trekke inn krav om selvforsørgelse og arbeidsmarkedstiltak enn en barnevernslogikk.

11. Avhandlingens bidrag og begrensninger

11.1 Introduksjon

I dette avsluttende kapittelet vil jeg først kort oppsummere avhandlingens funn med utgangspunkt i problemstillingen. Deretter drøfter jeg avhandlingens bidrag og til slutt dens begrensninger og muligheter for generalisering av kunnskapen den har frembrakt.

11.2 Organisasjonens betydning for profesjonelles vurderinger

Avhandlingens problemstilling handler om hvilken betydning organisasjonstilhørighet har for profesjonelles vurderinger. Det at både NAV og barneverntjenesten kan gi oppfølging til ungdom med barnevernsbakgrunn i overgangen til en voksentilværelse har gitt mulighet til å undersøke følgende problemstilling:

Hvilke føringer legger organisasjonstilhørighet for sosialarbeideres vurderinger om oppfølging av ungdom med barnevernsbakgrunn?

Spørsmålet er drøftet gjennom hele avhandlingen og spesielt gjennom forskningsspørsmålene som behandles i kapittel 7 til 10. Kort oppsummert viser studien at organisasjoner legger føringer for vurderinger gjennom at de gir bestemte forhold oppmerksomhet.

Føringene for sosialarbeidernes vurderinger om oppfølging av ungdom kan beskrives gjennom en barnevernslogikk med et foreldrelignende organiserende prinsipp; og en NAVlogikk med funksjonen som sikkerhetsnett som organiserende prinsipp. Disse logikkene legger føringer som gjør at ulike kategorier, mål og identiteter gis oppmerksomhet i de to tjenestene og har betydning for hva som oppfattes som organisasjonens, og i denne sammenheng statens, ansvar for unge med barnevernsbakgrunn.

Organisasjonstilhørighet handler også om tilhørighet til den lokale organisasjonen. Selv om institusjonelle logikker legger føringer for vurderingene, vil disse forhandles i konkrete møter mellom sosialarbeidere og ungdom innenfor en bestemt organisasjon, organisasjoner med en adresse. Det kan bidra til ulike vurderinger i de lokale organisasjonene til tross for de samme institusjonelle logikkene.

11.3 Kunnskapsbidrag

I det videre vil jeg drøfte avhandlingens kunnskapsbidrag. Arbeidsorganisasjonens betydning hevdes ofte å være undervurdert i studier av profesjonelt arbeid (Evetts, 2010; Hasenfeld, 2010a; Liljegren, 2008; Svensson, 2008, 2010). Det empiriske kunnskapsbidraget handler særlig om betydningen av organisasjonstilhørighet for vurderinger om oppfølging av ungdom,

innenfor NAV og barneverntjenesten. Samtidig vil avhandlingen kunne bidra mer generelt til drøftingen av organisasjoners betydning for profesjonsutøvelse også på andre felt.

11.3.1 Vurderinger om ettervern

Tidligere undersøkelser om sosialarbeideres vurderinger i barnevernet har i stor grad dreid seg om inngangen til barnevernet gjennom analyse av terskler for å igangsette undersøkelser, hjelpetiltak og omsorgsovertakelse (jf. kapittel 2). Det er i liten grad undersøkt vurderinger knyttet til ettervern. Denne studien er derfor et bidrag til ny kunnskap på dette feltet og om forholdet mellom tidlig intervensjon, forebygging og ettervern i barnevernsfeltet.

I vurderinger om terskelen for barnevernets undersøkelser og omsorgsovertakelse dreier innholdet i vurderingene seg i hovedsak om avveininger mellom hensyn til barn og unges behov opp mot foreldres interesser. Vurderinger om grunnlaget for omsorgsovertakelse handler særlig om foreldrenes situasjon med et fokus på foreldrenes fungering, deres egenskaper og problemer (jf. kapittel 2). Avhandlingen viser at i vurderingene om ettervern rettes fokuset mot ungdommen; ungdommens tiltakshistorie i barnevernet, ungdommens fungering, og mål for arbeidet med ungdommen er sentralt. Det er andre forhold som tematiseres i vurderingene om avslutning av tiltak når ungdom blir myndig enn det var ved oppstart av tiltak i barnevernet.

Imidlertid får vurderingene som er gjort tidligere også betydning for vurderingene om ettervern. Hvilke tiltak som ble valgt hjelpetiltak eller omsorgstiltak, får konsekvenser når barnevernets ansvar for ungdom under omsorg vektlegges i vurderingen av ettervern. Dette tydeliggjør behovet for et livsløpsperspektiv i barnevernet. Det er også viktig kunnskap med bakgrunn i at unge som har hatt hjelpetiltak i barnevernet strever på flere områder og gjør det dårligere på utdanningsmål enn unge som bor i fosterhjem (Clausen & Kristofersen, 2008; Valset, 2014). Nyere forskning indikerer at gruppen som bor hjemme med tiltak er mer belastet enn tiltakene skulle tilsi og at dette er en gruppe som har mer behov for hjelp enn de har fått tidligere (Valset, 2014:159). Det er ikke vanskelig å være enig i at barnevernets mest inngripende tiltak; omsorgsovertakelse, gir et stort ansvar. Det kan imidlertid stilles spørsmål ved om det er slik at noen unge kommer bakerst i køen etter fylte 18 år fordi barnevernet ikke grep inn og overtok omsorgen for dem på et tidligere tidspunkt. Ungdom som mottok hjelpetiltak i hjemmet frem til 18 års alder, prioriteres ikke ved avslutningen av tiltak i overgangen til voksenlivet.

Avhandlingen tematiserer også betydningen av forskjellene mellom offentlig og privat logikk i oppfølging av ungdom. Der en offentlig logikk peker mot forvaltningsmessige forhold og at tiltak skal avsluttes, opp mot en privatlogikk der relasjoner fremstår som varige og det vektlegges en mulighet for fleksibilitet og individuelle hensyn. Denne forskjellen settes kanskje særlig på spissen ved avslutningen av barnevernets tiltak, og kunnskap fra avhandlingen kan også bidra til den mer generelle forståelse av dilemmaene barnevernet står i gjennom det offentliges inngripen i den private sfære.

Samtidig som hovedskillene i vurderingene gikk mellom sosialarbeiderne i barnevernet og NAV, var det også på noen områder skiller mellom informantene innenfor den samme tjenesten. Dette peker på viktige forskjeller i de skjønnsmessige vurderingene i ettervernfeltet. Forskjellene var særlig relatert til barnevernets praktisering av angrefristen. Denne variasjon i praksis har også kommet frem i andre undersøkelser (Oterholm, 2008b). En praksis med ulike interne regler som tre, seks eller 12 måneders grenser er problematisk sett fra et retts-sikkerhetsperspektiv. Det er også problematisk at kommunene fastsetter strengere interne regler enn det lov og rundskriv legger føringer for. På dette området synes det som den lokale organisasjonen fremhever et forvaltningsmessig fokus, og en offentlig logikk som går foran et foreldrelignende prinsipp.

11.3.2 Vurderinger om sosialhjelp

Avhandlingens empiriske bidrag handler også om vurderinger av sosialhjelp overfor ungdom. I motsetning til forskning på vurderinger om ettervern, er det gjort mange undersøkelser om sosialarbeideres vurderinger av sosialhjelp (jf. kapittel 2). Studiene av vurderinger om sosialhjelp er imidlertid ikke spesielt relatert til ungdom med barnevernsbakgrunn. På dette mer spesifikke området gir avhandlingen et nytt bidrag.

Studier om sosialarbeideres praktisering av ordningen med økonomisk sosialhjelp peker generelt på variasjon i vurderingene og at en og samme situasjon kan resultere i ulike beslutninger (bl.a. Hydén, 1990; Hydén et al., 1995; Stranz, 2007; Terum, 1985, 1997). Variasjonen forklares både med forskjeller knyttet til sosialarbeidernes erfaringer (Terum, 1985, 1986), forskjeller i sosialarbeideres syn på normative spørsmål om hvilket nivå på levestandard sosialkontoret skal bistå med (Terum, 1997), ulikhet i kultur mellom ulike kontorer (Hydén, 1990), men også ulikhet i arbeidsbelastning, kommunestørrelse, lokal sosialhjelpsnorm, spesialisering (Hydén et al., 1995; Stranz, 2007) og forskjeller knyttet til

brukerens kjønn (Kullberg, 1994) fremstår som forklaringer på variasjon i beslutninger om sosialhjelp (jf. kapittel 2).

I avhandlingen fremkommer det både forskjeller og likheter i vurderingene om sosialhjelp hos sosialarbeiderne i NAV. Forskjellene er særlig relatert til tolkningen av sosialhjelpslovens mulighet for å gi støtte til unge som er under utdanning (jf. kapittel 8). På andre områder var det en forholdsvis stor likhet i vurderingene hos informantene fra NAV. Det at det i større grad fremkommer likheter i vurderingene enn i andre studier av sosialhjelp, kan handle om flere forhold. Det kan handle om at vurderingene knyttet til sosialhjelp til ungdom er mer sammenfallende enn på andre områder. Det kan være knyttet til undersøkelsesmåten, der jeg i motsetning til de andre studiene ikke har bedt informantene gjøre en endelig beslutning med hensyn til vignettene som ble presentert, men har spurt om hvilke forhold som vil bli lagt vekt på i vurderingen. Dermed har kanskje mulige forskjeller i en endelig beslutning ikke kommet frem. Det kan også handle om at vurderingene er analysert med bakgrunn i institusjonelle betingelser. En kritikk av undersøkelser med utgangspunkt i teori om bakkebyråkratiet er at den videre institusjonelle konteksten ikke er inkludert i disse analysene (Garrow & Grusky, 2013). Gjennom teori om institusjonelle logikker får både de institusjonelle betingelsene og den konkrete organisasjonens betydning en plass i analysen.

11.3.3 Oppfølging fra barnevernet eller NAV?

Avhandlingen gir innsikt i forskjeller i vurderingene hos sosialarbeidere i barnevernet og NAV om oppfølging av unge med barnevernsbakgrunn. Dette er et område som ikke tidligere er studert. Avhandlingens resultater gir derfor grunnlag for å drøfte det mer normative spørsmålet knyttet til det todelte ansvaret for oppfølging av barnevernsbarn. Selv om avhandlingen ikke er en evaluering av oppfølging av barnevernet og NAV, gir den innsikt i viktige forskjeller i hva som vektlegges i vurderingene i de to tjenestene. Det er forskjeller som etter min oppfatning gir grunnlag for å hevde at NAV vanskelig kan erstatte barnevernets oppfølging uten at noe vesentlig går tapt.

Diskusjonene på 1980- og 1990-tallet om hvorvidt barnevernet skulle inngå som en del av en felles sosialtjenestelov, endte med at det ble opprettholdt en egen barnevernslov. Det ble vurdert som nødvendig med en egen lov og etter hvert en egen barneverntjeneste for å prioritere og å ivareta barn og unge som ble utsatt for omsorgssvikt (jf. kapittel 4). Ansvaret

for tiltak for barnevernsbarn mellom 18 og 23 år er likevel til en viss grad fortsatt delt mellom barnevernet og NAV.

Mange unge med tiltak i barnevernet har vært utsatt for omsorgssvikt. De har erfaringer som gjør at de strever i overgangen til voksenlivet. Nyere hjerneforskning viser hvordan omsorgssvikt kan føre til alvorlige skader som det kan ta lang tid å bearbeide. (Blindheim, 2012; Coleman, 2011; Nordanger, 2014). Det kan ta tid å oppnå gode overganger med utdanning, arbeid, etablering i egen bolig og så videre (Backe-Hansen et al., 2014d). Det kan gi behov for omfattende oppfølging. En barnevernslogikk, med et foreldrelignende prinsipp, gir oppmerksomhet til flere forhold som har avgjørende betydning for ungdommene. Det gir grunn til å argumentere for at unge over 18 år med barnevernsbakgrunn bør høre til i barnevernets særomsorg. Det går også bedre med unge som har mottatt ettervern. Det betyr ikke at NAV ikke har en rolle i oppfølging av noen av ungdommene, men det bør ikke være en automatikk i at barnevernsbarn overføres til NAV hvis de trenger oppfølging fra det offentlige etter fylte 18 eller 19 år. I en oppfølging ut ifra en NAVlogikk vil det oftere stilles krav, med mindre tett oppfølging, og arbeid og selvforsørgelse på kort sikt vil være i fokus. Der dette er ungdommens behov vil NAV kunne bistå med aktuell og viktig kompetanse. Der unge har behov for tett oppfølging, tilrettelegging for tilhørighet til omsorgspersoner, er det behov for en oppfølging ut ifra en barnevernslogikk.

Barnevernet vil, som en offentlig velferdsorganisasjon, skille seg fra andre foreldre. Det er forskjeller mellom relasjoner i offentlig og privat regi. Det vil være et spørsmål om hvor lenge barnevernets oppfølging skal vare. Grensen for ettervernet har variert mellom 20 og 23 år. Aldersgrensene for ettervernet er forskjellige i ulike land, der blant annet England har en aldersgrense på 25 år for unge som er i et utdanningsløp. I Tyskland kan barnevernstiltak vare til ungdommene er 27 år (Harder et al., 2013; Stein, 2012). Kanskje er det grunn til å vurdere ettervernets aldersbestemmelse? En forlengelse av ettervernalderen vil ikke av seg selv føre til lenger oppfølging. I dag er det mulig med ettervern til ungdommene er 23 år, men de fleste avslutter mye tidligere.

I offentlige velferdsorganisasjoner må en forholde seg til flere brukere og ressursene skal fordeles mellom dem på en rettferdig måte. Det berører politiske og faglige dilemmaer som i barnevernet kan innebære vanskelige prioriteringer mellom små barn og ungdommer. Nyere forskning understreker betydningen av tidlig innsats for utsatte sped- og småbarn (Barne-

ungdoms- og familiedirektoratet, 2015; Kvello, Torsteinsson & Brandtzæg, 2012; NOU 2012:5; Rambøll, 2014). Det er viktig å kunne se flere gruppers behov samtidig. Selv om ikke økonomiske begrunnelser har vært særlig fremme i informantenes vurderinger, har de fortalt om nødvendigheten av å prioritere små barn i barnevernet og at det fører til manglende tid til oppfølging av ungdom. Det understreker betydningen av å ha nødvendige ressurser i barnevernet. Oppfølging av unge med barnevernsbakgrunn handler i tillegg til betydningen for den enkelte ungdom også om forvaltning av samfunnets ressurser. Både tidlig intervensjon for små barn og reduksjon i antall marginaliserte ungdommer vil innebære samfunnsøkonomiske besparelser (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, 2015; Rasmussen et al., 2010).

Etter at mine intervjuer var avsluttet, har det kommet et krav om at tjenester og tiltak etter barnevernloven skal være forsvarlige (barnevernloven, 1992 § 1-4). Hva innebærer et krav om forsvarlig ettervern? Hvor langt bør barnevernet som foreldre i offentlig regi gå i sin oppfølging av ungdommene? Det må etter min vurdering i hvert fall innebære det å følge opp intensjonen om et fleksibelt ettervern der det ikke er fastlagte frister for å kunne angre og at ungdom behandles likt på tvers av kommuner. Det burde innebære at barnevernet tar kontakt med ungdom som har takket nei, slik det fremheves i de nye retningslinjene (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2011). Barnevernet bør fortsette å legge vekt på å sikre ungdommen en varig tilhørighet til sentrale omsorgspersoner og gå inn i drøftinger om forholdet mellom offentlige og private relasjoner, kjærlighet og penger. Kanskje kan familieråd og nettverksmøter i større grad benyttes i ettervernsarbeidet? FNs generalforsamling har vedtatt retningslinjer for barn som ikke kan bo hos sine foreldre hvor det også legges vekt på å sikre et hensiktsmessig ettervern som inkluderer det å legge til rette for at den enkelte ungdom har en egen støtteperson i overgangen til en voksen tilværelse (General Assembly of the United Nations, 2009). Rett til ettervern har vært foreslått for Stortinget flere ganger uten at det har blitt vedtatt. Begrunnelsen har blant annet vært knyttet til at barnevernloven i seg selv ikke er en rettighetslov (jf. kapittel 5). Ettervern som en rettighet vil gi ungdom et annet utgangspunkt i møte med barnevernet og kanskje en mindre vanskelig forhandlingssituasjon. Barnevernloven som rettighetslov er et av spørsmålene lovutvalget, som nå er nedsatt, skal vurdere⁹⁸.

---

⁹⁸ <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/dep/bld/nyheter/2014/Lovutvalg-nedsatt/Mandat-for-lovutvalg-/id2342540/ lesedato 5.3.15>

Jeg startet med å problematisere ettervernsbegrepet, slik også andre har gjort (Bakketeig, 2008; Storø, 2008; 2012 jfr. kapittel 1). Gjennom arbeidet med avhandlingen har jeg kommet frem til at det kan være gode grunner til å beholde det. Ettervern symboliserer en forskjell mellom barnevernet og andre instansers forpliktelse til oppfølging, der barnevernets forpliktelser kan sammenlignes med foreldres forpliktelser for sine barn. Ikke forstå argumentasjonen slik at jeg tror at barnevernet skal og kan gi all nødvendig oppfølging, men ettervernsbegrepet fremhever at barnevernet har en annen rolle enn andre velferdsorganisasjoner. Unge med barnevernsbakgrunn kan også ha behov for støtte fra andre tjenester på lik linje med andre unge som bor hjemme med sine foreldre uten barnevernstiltak, men tjenestene kan ikke erstatte barnevernets arbeid. Selv om ettervern skulle bli en rettighet, vil unge med barnevernsbakgrunn også ha behov for tilrettelegging fra andre etater og tjenester. Spørsmål om ettervern setter fokus på hvor omfattende barnevernets mandat skal være. Det berører både faglige og politiske spørsmål som jeg håper avhandlingen kan bidra til videre diskusjon om.

11.3.4 Anvendelse av teori om institusjonelle logikker

Analysen har teori om institusjonelle logikker som et rammeverk. Med sin opprinnelse hos Friedland og Alford (1991) ble institusjonelle logikker forstått på et svært overordnet nivå (Jakobsen, 2004). Mitt arbeid er et bidrag til å anvende denne tenkningen i en mer empirinær sammenheng og synliggjøre de institusjonelle betingelsenes betydning for profesjonelles vurderinger. Teori om institusjonelle logikker beskrives som en metateori (Thornton et al., 2012). Mitt bidrag kan knyttes til hvordan jeg har kombinert dette teoretiske rammeverket med annen teori. Normativ teori har vært sentral for drøftingen av innholdet i vurderingene.

En fare med å fokusere på de rådende institusjonelle logikkene i barnevernet og NAV og betydning for oppfølgingen, er at sosialarbeiderne og ungdommene kan fremstå som passive som bare må forholde seg til en type logikk. Institusjonelle logikker er ikke noe som tres ned over hodet på deltagerne. Samhandlingen mellom sosialarbeider og ungdom vil også ha betydning. Konkrete mennesker i ulike kontekster vil skape ulike betingelser for hvordan logikkene spiller seg ut. Samtidig vil en barnevernslogikk og en NAVlogikk gi oppmerksomhet til ulike forhold.

Hvilke logikker som får en avgjørende betydning vil ha sammenheng med flere forhold. Institusjonelle logikker medieres gjennom sosiale aktørers tenkning og interaksjon med andre

aktører. Hvilke institusjonelle logikker som dominerer handler også om det som skjer i møte mellom de konkrete aktørene. I velferdsorganisasjoner har møtene mellom brukerne og de som arbeider i førstelinjen en særlig betydning for praksis (Hasenfeld, 1983, 2010a; Sandfort, 2010; Svensson, 2008). Relasjonen mellom den enkelte bruker og sosialarbeider har betydning for informasjonen som kommer frem og hvilke løsninger som synes mulige. Strukturelle aspekter knyttet til brukerrelasjonens organisatoriske sammenheng gjennom grad av regelbundethet, spesialisering, tid, og så videre, vil skape rammebetingelser for relasjonen (Jewell & Glaser, 2006; Johansson, 1992/2007) (jf. kapittel 3). Samtidig vil de rådende institusjonelle logikkene legge føringer for vurderingene og kunne bidra til at oppmerksomheten rettes mot bestemte hensyn og bestemte kategorier, mål og identiteter. Den lokale organisasjonen fortolker også lover og forskrifter og utvikler interne regler som uttrykk for hvordan overordnede lover skal praktiseres. Hvilke institusjonelle logikker som får gjennomslag vil være et resultat av samhandling også på det lokale nivået.

(...) we must look to people's creativity at the local level, as well as the "rules of the game" to understand how organizations work (Binder, 2007:568).

Barneverns- og NAVlogikken kan forstås som de overordnede spillereglene; *the rules of the game*, samtidig som disse forhandles i møter på det lokale nivå.

11.3.5 Bruk av vignetter i kvalitative intervju

Vignettmetoden er ikke tidligere brukt i studier om ettervern. Vignettene som er utviklet kan derfor også være et bidrag til videre komparative studier på dette feltet.

Vignetter er særlig egnet for å få kunnskaper om profesjonelles forestillinger og vurderinger (bl.a. Barter & Renold, 1999; Eskelinen & Caswell, 2006; Kullberg & Brunnberg, 2007; Monrad & Ejrnæs, 2012a). Metoden er brukt både innenfor en kvantitativ og kvalitativ tradisjon. Det som kjennetegner min studie er at vignettene ble presentert for informantene i løpet av intervjuet og at drøftingen av vignettene deretter inngikk som en del av intervjuet.

I litteraturen om vignettmetoden er muligheten for å overføre resultater fra vurderingen av vignetten til praksis omdiskutert. Deltakere i en undersøkelse blir bedt om å ta stilling til en situasjon på et mye mindre grunnlag enn en ville gjøre i en praktisk situasjon og uten den sosiale samhandlingen som ellers ville finne sted. Å benytte vignetter som en del av et intervju åpner imidlertid for at informantene kan reflektere over hvordan de vil møte og vurdere situasjonen beskrevet i vignetten gjennom hele intervjuet. De kan gå tilbake til

tidligere vurderinger, utdype, nyansere og se situasjonene i lys av hverandre. Informantene blir ikke bundet til å ta endelig stilling. Min hensikt med å bruke vignetter var ikke å kunne avgjøre hvordan informantene ville handlet, men å få et nyansert bilde av momentene som var involvert i vurderingene. Denne utformingen av vignettmetoden ga mulighet for å få frem kompleksitet og nyanser. Ofte sier informantene i vurderinger av en vignett at «det kommer an på» (Hughes, 1998). Et kvalitativt design gir mulighet for å utforske hvilke forhold «det kommer an på» (Barter & Renold, 1999). Avhandlingens design ga en særlig mulighet for å utfylle hvilke forhold «det kommer an på». Det ga grunnlag for to typer data; både beskrivelser av vurderinger fra egen praksis og konkrete vurderinger av vignettene i løpet av intervjuet.

11.4 Avhandlingens begrensninger

En undersøkelse der vignetter er sentrale vil ha noen begrensninger knyttet til hvordan selve vignettene er utformet. Det er gjort valg med hensyn til hvilke variabler som er lagt inn i vignettene. Et forhold som ikke er lagt inn i mine vignetter, er ulikhet i kulturell og etnisk bakgrunn. Ungdommene hadde gutte- og jentenavn, men utover dette er ikke kjønnsforskjeller spesielt vektlagt. I utformingen av vignettene, valgte jeg å bygge på forhold som i andre undersøkelser, og av nøkkelpersoner, ble vurdert som særlig relevante for vurderinger av ettervern (jf. kapittel 6). Informantene kom likevel inn på situasjonen for andre grupper som ikke var nevnt i vignettene, som for eksempel unge med funksjonsnedsettelse. Avgrensningen syntes derfor ikke å hindre informantene i å trekke inn andre forhold som de oppfattet hadde betydning for vurderingene.

Vurderinger av vignetter er ikke vurderinger av en konkret praksis og mine vignetter var forholdsvis korte og ga dermed lite opplysninger sammenlignet med hvilke forhold informantene ville ha kjennskap til i vurderinger i sitt arbeid. Samtidig vil vignetter som oppfattes realistiske kunne gi vurderinger nærmere opp til praksis enn vignetter som oppfattes som lite realistiske (bl.a. Egelund, 2008; Eskelinen & Caswell, 2006; Hughes, 1998). Informantene ga uttrykk for at de kjente igjen beskrivelsene i vignettene slik at de ble vurdert til å ligne situasjoner de hadde erfaring med.

Avhandlingen bygger imidlertid ikke bare på vurderinger av vignetter. Ved at de inngikk i mer utdypende kvalitative intervjuer, ga det informantene mulighet til å trekke inn andre forhold og utfylle informasjonen som lå i vignettene ut ifra det de vurderte som relevant.

I analysen av vurderingene har jeg i stor grad drøftet disse opp mot juridiske og historiske tradisjoner som uttrykk for institusjonelle betingelser. Institusjonelle forhold kunne også inkludert forhold som kultur, økonomi og så videre. Jeg har imidlertid vurdert det som særlig relevant å ta utgangspunkt i gjeldende lover og regler og se disse i lys av historiske tradisjoner som uttrykk for sentrale institusjonelle betingelser for velferdsorganisasjoner. Dersom informantene for eksempel i større grad hadde vektlagt økonomiske forhold i vurderingene, ville dette blitt trukket inn analysen. At økonomiske forhold i mindre grad har blitt tematisert i vurderingene kan være knyttet til at økonomiske begrensninger vil være mindre aktuelt å gi som begrunnelse i enkeltsaker. Samtidig pekte informantene på begrensninger med hensyn til tid, og behov for å prioritere, som jo også har ressursmessig sider og kan handle om økonomiske forhold.

Forhold ved den konkrete organisasjonen, organisasjonen med en adresse, har vært mindre undersøkt. Jeg har imidlertid spurt om hvordan den lokale organisasjonen var organisert angående oppfølging av ungdom og organisasjonens størrelse. Hvis jeg hadde undersøkt flere forhold ved den konkrete organisasjonen og lokale forhold i kommunen, kunne det kanskje vært mulig å få en økt forståelse for hvorfor noen kommuner hadde rutiner for at NAV skulle stå for økonomiske utbetalinger og andre kommuner ikke hadde det.

I analysen av vurderingene har jeg i liten grad drøftet vurderingene opp mot individuelle forklaringsfaktorer relatert til den enkelte sosialarbeider. Forskjeller i vurderinger gikk også i liten grad mellom ulike informanter. De samme informantene viste for eksempel både til fleksible løsninger og løsninger der de henviste i større grad til interne organisatoriske regler (jf. kapittel 9). I og med at forskjellene i vurderingene i hovedsak gikk mellom sosialarbeiderne fra barnevernet og NAV syntes det som mer aktuelt å drøfte vurderingene opp mot organisatoriske og institusjonelle betingelser. Det fremkom heller ikke forskjeller i vurderingene relatert til utdanningsbakgrunn hos informantene fra barnevernet. Det betyr ikke at det ikke er forskjeller i utdanningene, men i denne sammenheng kom det ikke forskjeller til uttrykk. Det kan ha sammenheng med hvilken brukergruppe vurderingene ble gjort i relasjon til. Unge voksne kan være en gruppe hvor det i liten grad kommer til uttrykk forskjeller i de to sosialarbeidergruppens vurderinger. Det kan også ha sammenheng med at sosionom- og barnevernspedagogutdanningene har fellestrekk, men også at sosialarbeiderne hadde arbeidet forholdvis lenge i barnevernsfeltet.

Fremstillingen og drøftingen av situasjonen for unge med barnevernsbakgrunn kan ha en slagside mot utfordringene ungdommene møter. Jeg synes det har vært viktig ikke å underkommunisere de vanskelighetene som unge med barnevernsbakgrunn faktisk møter. Som jeg skrev i innledningen, vil jeg likevel understreke at unge med barnevernsbakgrunn er like forskjellige som alle andre ungdommer. I denne avhandlingen har en side ved deres liv vært i fokus. For å synliggjøre ungdommene som aktører og inkludere deres erfaringer har jeg også valgt å intervju ungdom med barnevernserfaring. Intervjuene har bidratt med verdifulle synspunkter og gitt viktige bidrag til forståelse av situasjonen for barnevernsbarn. Materialet fra intervjuene med ungdommene kunne gjerne fått en større plass i avhandlingen, men i og med at det var sosialarbeidernes vurderinger som var sentrale i problemstillingen, har jeg lagt hovedvekten på dem.

11.5 Generalisering av undersøkelsesresultatene

En forutsetning for generalisering er at undersøkelsens resultater er til å stole på, at resultatene er gyldige for det utvalget som er undersøkt. Gjennom avhandlingsarbeidet har jeg forsøkt å arbeide systematisk både ved innhenting av data, analyse og drøfting, og jeg har tilstrebet en transparent fremgangsmåte og fremstilling. Etter min vurdering er det grunnlag for å si at resultatene er gyldige for utvalget som er undersøkt. Grunnlaget for denne konklusjonen er det nærmere redegjort for i metodekapittelet (jf. kapittel 6).

Generalisering handler om i hvilken grad resultatene kan være gyldige i andre sammenhenger (Andenæs, 2000b; Kvale & Brinkmann, 2009). Kan de være gyldige for andre sosialarbeidere i barnevernet og NAV? Analysen bygger på et omfattende materiale som inkluderer vurderinger fra sosialarbeidere med ulik utdanningsbakgrunn og erfaringslengde, som er fra ulike kontor, kommuner og regioner. Det omfatter mange eksempler og en bredde i beskrivelser av dilemmaer og utfordringer relatert til generelle utsagn, eksempler fra egen praksis og vurderinger av vignetter. Dette gir grunn til å tro at sentrale dilemmaer i vurderinger om oppfølging av unge med barnevernsbakgrunn er fanget opp.

Grunnlaget for generalisering kan forsterkes dersom andre har gjort lignende funn. Avhandlingens tema med en sammenligning av vurderinger i barnevernet og NAV er lite undersøkt. Samtidig kan forskjellene mellom barnevernet og sosialtjenestens vurdering gjenkjennes i de få andre undersøkelsene der dette har vært et tema (Höjer & Sjöblom, 2011a; Iversen, 2008; Mølholt et al., 2012). Gjennom avhandlingen fremstår institusjonelle

betingelser i form av lovgivning og historiske tradisjoner som betydningsfulle for hva som gis oppmerksomhet i vurderingene, og viser hvordan forskjeller mellom vurderinger i barnevernet og NAV kan relateres til den institusjonelle konteksten. Denne kunnskapen om institusjonelle betingelsers betydning er i overenstemmelse med innsikt fra komparative studier om terskelen for inngangen til barnevernets tiltak. I disse studiene har forskjeller i lovbestemmelser og tradisjoner blitt vektlagt for å forklare ulikheter mellom land (bl.a. Grinde, 2004; Hetherington, 1997; Jergeby & Soydan, 2002; Križ & Skivenes, 2013).

Etter min vurdering er det grunnlag for å hevde at det jeg har beskrevet som en barneverns- og en NAVlogikk er gyldig som førende for andre sosialarbeidere i barneverntjenesten og NAV i deres vurderinger av unge med barnevernsbakgrunn i overgangen til en voksen tilværelse.

Avhandlingens resultater handler mer generelt om organisasjonstilhørighetens betydning for vurderinger. Avhandlingens analyse av vurderinger gjennom bruk av teori om institusjonelle logikker og normativ teori er aktuell som utgangspunkt for å analysere profesjonelles vurderinger og betydningen av organisasjonstilhørighet i andre sammenhenger. Det kan for eksempel i barnevernet gjelde vurderinger av unge som får oppfølging både fra barnevern og psykiatri, fra barnevern og skole, i NAV for eksempel om vurderinger relatert til mennesker som også får oppfølging innen rus- eller psykiatriomsorgen. Vignettene som er utviklet og måten de er brukt på vil kunne brukes i andre undersøkelser og de vil være særlig aktuelle å benytte i komparative studier i ettervernfeltet.

På tross av begrensninger, er min vurdering at avhandlingen gir et viktig bidrag til kunnskap om organisasjoners betydning for profesjonelles vurderinger, og spesielt om vurderinger av oppfølging av unge med barnevernsbakgrunn i overgangen til en voksen tilværelse.

Avhandlingens kunnskap vil kunne bidra både til refleksjon om hvilke forhold som er relevante i vurderinger om ettervern overfor enkelttungdommer, men også på et mer politisk plan i diskusjonen om barnevernet og ettervernets grenser opp mot NAV sitt ansvar for unge med barnevernsbakgrunn.

Referanser

- Abbott, A. (1988). *The system of professions: an essay on the division of expert labor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Abbott, P. & Sapsford, R. (1997). Studying policy and practice: Use of vignettes. I: P. Abbott, & R. Sapsford (Red.), *Research into practice. A reader*. Buckingham: Open university press.
- Ahrne, G. (1993). Delvis människa, delvis organisation. *Sociologisk forskning*, 1, 59-78.
- Ajayi, S. & Quigley, M. (2006). Care leavers in higher education. I: E. Chase, A. Simon, & S. Jackson (Red.), *In care and after : a positive perspective*. London: Routledge.
- Allardt, E. (1975). *Att ha, att älska, att vara: om välfärd i Norden*. Lund: Argos.
- Allardt, E. (1976). Dimensions of Welfare in a Comparative Scandinavian Study. *Acta Sociologica (Taylor & Francis Ltd)*, 19 (3), 227-239.
- Alm Andreassen, T. (2011). Bredspektret og brukerrettet bistand - endrer NAV-reformen arbeidsformen? I: T. A. Andreassen, & K. Fossestøl (Red.), *NAV ved et veiskille. Organisasjonsendring som velferdsreform*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Alm Andreassen, T. & Fossestøl, K. (2011). Innledning. I: T. Alm Andreassen, & K. Fossestøl (Red.), *NAV ved et veiskille. Organisasjonsendring som velferdsreform*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Alm Andreassen, T., Fossestøl, K. & Klemsdal, L. (2011). Gjør organisering en forskjell i praksis? Variasjoner i de lokale NAV-kontorenes organisering og konsekvenser for reformens måloppnåelse. *Nordiske Organisasjonsstudier*, 13 (3), 9-33.
- Andenæs, A. (1996). *Foreldre og barn i forandring*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Andenæs, A. (2000a). *Et barnevern med lydhørhet for barnet: fra generelle risikofaktorer og globale modeller til forståelse av spesifikke, tilrettelagte dagliglivserfaringer*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Andenæs, A. (2000b). Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I: H. Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkede metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse om barn som blir plassert utenfor hjemmet. *Nordisk sosialt arbeid*, 24 (1), 19-33.
- Andenæs, K. (1992). *Sosialomsorg i gode og onde dager*. Oslo: Tano.
- Arad-Davidzon, B. & Benbenishty, R. (2008). The role of workers' attitudes and parent and child wishes in child protection workers' assessments and recommendation regarding removal and reunification. *Children and Youth Services Review*, 30 (1), 107-121.
doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2007.07.003>
- Arbeids- og sosialdepartementet. (16.12.2013). *Statlige veiledende retningslinjer for økonomisk stønad til livsopphold*. (A-1/2013). Oslo: Departementet.
- Arbeids- og Velferdsdirektoratet og Sosial- og Helsedirektoratet. (15.3.2007). *Strategi for oppfølging av brukere i NAV*. Oslo: Direktoratene.
- Arbeidsdepartementet. (2010). *Tildelingsbrev for 2010 til Arbeids- og velferdsdirektoratet*. Oslo: Departementet.
- Arbeidsdepartementet. (2011). *Tildelingsbrev for 2011 til Arbeids- og velferdsdirektoratet*. Oslo: Departementet.
- Arbeidstilsynet. (2009). *Tilsynsrapport og varsel om pålegg*. Oslo: Arbeidstilsynet.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging Adulthood. *American Psychologist*, 55 (5), 469.
- Asdal, K. & Brenna, B. (1998). Samtaler over tid. I: K. Asdal, A.-J. Berg, B. Brenna, I. Moser, & L. M. Rustad (Red.), *Betatt av viten: Bruksanvisninger til Donna Haraway*. Oslo: Spartacus.
- Atkinson, P. & Coffey, A. (2001). Revisiting the relationship between participant observation and interviewing. I: J. F. Gubrium, & J. A. Holstein (Red.), *Handbook of interview research : context & method* (s. 801-814). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Backe-Hansen, E. (1995). *Til barnets beste: beslutninger og beslutningsprosesser i barnevernet*. Oslo: TANO.

- Backe-Hansen, E. (2001). *Rettfærdiggjøring av omsorgsovertakelse: en beslutningsteoretisk analyse av barneverntjenestens argumentasjon i en serie typiske saker om små barn*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Backe-Hansen, E. (2004). *God nok omsorg: riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Backe-Hansen, E. (2011). *Teoretiske perspektiver på ungdoms medvirkning - en litteraturgjennomgang*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Backe-Hansen, E., Bakketeig, E., Gautun, H. & Grønningsæter, A. B. (2011). *Institusjonsplassering - siste utvei? Betydningen av barnevernsreformen fra 2004 for institusjonstilbudet*: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Backe-Hansen, E., Kristofersen, L. B. & Clausen, S.-E. (2014a). Innledning. I: E. Backe-Hansen, C. Madsen, L. B. Kristofersen, & B. Hvinden (Red.), *Barnevern i Norge 1990-2010 En longitudinell studie*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Backe-Hansen, E., Madsen, C. & Hvinden, B. (2014b). Avsluttende diskusjon og anbefalinger. I: E. Backe-Hansen, C. Madsen, L. B. Kristofersen, & B. Hvinden (Red.), *Barnevern i Norge 1990 - 2010. En longitudinell studie*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, L. B. & Hvinden, B. (2014c). *Barnevern i Norge 1990-2010: en longitudinell studie*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Backe-Hansen, E., Madsen, C., Kristofersen, L. B. & Sverdrup, S. (2014d). Overganger til voksenlivet for unge voksne med barnevernserfaring. I: E. Backe-Hansen, C. Madsen, L. B. Kristofersen, & B. Hvinden (Red.), *Barnevern i Norge 1990-2010 En longitudinell studie*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakketeig, E. (2008). Innledning. I: E. Bakketeig, & E. Backe-Hansen (Red.), *Forskningsskunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakketeig, E. & Backe-Hansen, E. (2008). *Forskningsskunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakketeig, E., Clausen, S.-E., Oterholm, I., Mathisen, A. S., Backe-Hansen, E. & Hjort, J. L. (2008a). Metode. I: E. Bakketeig, & E. Backe-Hansen (Red.), *Forskningsskunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakketeig, E. & Mathisen, A. S. (2008a). Ungdommenes egne stemmer. I: E. Bakketeig, & E. Backe-Hansen (Red.), *Forskningsskunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakketeig, E. & Mathisen, A. S. (2008b). Fosterforeldre og ettervern. I: E. Bakketeig, & E. Backe-Hansen (Red.), *Forskningsskunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakketeig, E., Oterholm, I. & Backe-Hansen, E. (2008b). Hovedkonklusjoner og forskningsspørsmål fremover. I: E. Bakketeig, & E. Backe-Hansen (Red.), *Forskningsskunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2011). *Rundskriv om tiltak etter barnevernloven for ungdom over 18 år*. (Q-2011-13 av 22.6.2011). Oslo: Departementet.
- Barne- og familiedepartementet. (1991). *Høringsnotat om ny barnevernlov, utkast 13. juni 1991*. Oslo: Departementet.
- Barne- og familiedepartementet. (2003). *Rundskriv Barnevernloven § 1-3 - tiltak for ungdom over 18 år*. (Q-2003-1964 av 1.7.2003). Oslo: Departementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2006a). *Rutinehåndbok for barneverntjenesten i kommunene* (Q-1101). Oslo: Departementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2006b). *Rutinehåndbok for kommunenes arbeid med fosterhjem* (Q-1102). Oslo: Departementet.

- Barne- og likestillingsdepartementet. (2007). *Rundskriv om oppgave- og ansvarsfordeling mellom kommuner og statlige barnevernmyndigheter – herunder om betalingsordninger i barnevernet*. (Q-06/2007). Oslo: Departementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2008). *Høringsnotat – forslag til endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 Lov om barneverntjenester (barnevernloven) 23.10.2008*. Oslo: Departementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Veileder. Oppfølging av foreldre med barn/unge plassert i fosterhjem eller på institusjon*. (Q-1157). Oslo: Departementet.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2014). *Skolerapport 2014*. Oslo: Direktoratet. Hentet fra http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Barnevern/Skolerapport_web_august.pdf
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. (2015). *Hvordan bør faglige anbefalinger om et samlet tilbud til utsatte sped- og småbarn og deres foreldre følges opp?* Oslo: Direktoratet. Hentet fra <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Nyheter/Vedlegg%201%20Bufdirs%20rapport.pdf>
- Barnelova. (1981). *Lov om barn og foreldre (barnelova) av 8. april nr. 7*.
- Barnevernkomiteen av 1947. (1951). *Innstilling fra Barnevernkomiteen I. Lov om barnevern. Vedlegg til Ot.prp. nr. 56 (1952)*. Oslo: Sosialdepartementet.
- Barnevernloven. (1953). *Lov om barnevern av 17. juli 1953 nr. 14*.
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester av 17. juli nr. 100*.
- Barnevernpanelet. (2011). *Barnevernpanelets rapport*. Oslo: Barne-, likestillings og inkluderingsdepartementet.
- Barnevernkomiteen av 1915. (1919). *Om reformer i vergeoppdragelsen, Innstilling fra Barnevernkomiteen, vedlegg til Ot.prp. nr. 2 (1921)*. Oslo: Kirke- og Undervisningsdepartementet.
- Barter, C. & Renold, E. (1999). The Use of Vignettes in Qualitative Research. *Social Research Update*, (25), 1-1. Hentet fra <http://sru.soc.surrey.ac.uk/SRU25.html>
- Barter, C. & Renold, E. (2000). 'I wanna tell you a story': exploring the application of vignettes in qualitative research with children and young people. *International Journal of Social Research Methodology*, 3 (4), 307-323. doi:10.1080/13645570050178594
- Barth, R. P. (1999). After safety, what is the goal of child welfare services: permanency, family continuity or social benefit? *International Journal of Social Welfare*, 8 (4), 244.
- Beauchamp, T. L. & Childress, J. F. (2013). *Principles of biomedical ethics*. New York: Oxford University Press.
- Becker, M. C. (2004). Organizational routines: a review of the literature. *Industrial and Corporate Change*, 13 (4), 643-678.
- Bengtson, V. L. (2001). Beyond the Nuclear Family: The Increasing Importance of Multigenerational Bonds. *Journal of Marriage & Family*, 63 (1), 1.
- Benhabib, S. (1992). *Situating the self: gender, community and postmodernism in contemporary ethics*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1967). *The social construction of reality: a treatise in the sociology of knowledge*. London: Penguin.
- Berlin, M., Vinnerljung, B. & Hjern, A. (2011). School performance in primary school and psychosocial problems in young adulthood among care leavers from long term foster care. *Children & Youth Services Review*, 33 (12), 2489-2497. doi:10.1016/j.childyouth.2011.08.024
- Besl. O. nr. 94 (Jfr. innst. O. nr. 72). (1930). *Om forandring i lov om behndling av forsømte barn av 6. juni 1896 med senere tilleggslover*. Oslo: Stortinget.
- Biestek, F. P. (1972). *Klient sosialarbeider*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Biggart, A. & Walther, A. (2006). Coping with yo-yo-transitions. Young adults' struggle for support, between family and state in comparative perspective. I: C. Leccardi, & E. Ruspini (Red.), *A new youth? Young people, generations and family life*. Aldershot: Ashgate.
- Binde, R. (2008). Oppfølging av ungdom i barnevernet. I: Å. Bratterud, & A. S. Storhaug (Red.), *Overgang fra barnevern til voksenliv i Trondheim*. Trondheim: NTNU, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Samfunnsforskning AS.

- Binder, A. (2007). For love and money: Organizations' creative responses to multiple environmental logics. *Theory & Society*, 36 (6), 547-571. doi:10.1007/s11186-007-9045-x
- Blindheim, A. (2012). Ettervirkninger av traumatiserende hendelser i barndom og oppvekst. I: *NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Blom, B. (1998). *Marknadsorientering av sosialtjenestens individ- og familjeomsorg: om villkor, prosesser og konsekvenser*. Umeå: Umeå universitet.
- Blomberg, H., Kroll, C. & Meeuwisse, A. (2013). Nordic social workers' assessments of child welfare problems and interventions: a common model in child welfare? *European Journal of Social Work*, 16 (3), 311-326. doi:10.1080/13691457.2012.685700
- Boréus, K. & Bergström, G. (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. J. D. (1996). *Refleksiv sosiologi: mål og midler*. København: Hans Reitzel.
- Bourgeault, I. L., Hirschhorn, K. & Sainsaulieu, I. (2011). Relations between professions and organizations: More fully considering the role of the client. *Professions & Professionalism*, 1 (1), 67-86.
- Braarud, H. C. (2012). Oppdatert kunnskap om tidlig utvikling med tanke på kompenserende tiltak, inkludert å hente barnet. I: *NOU 2012:5 Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Bratterud, Å. & Storhaug, A. S. (2008). Vurderinger av videre utfordringer. I: *Overgang fra barnevern til voksenliv i Trondheim. Sluttrapport fra OBVIT-prosjektet*. Trondheim: NTNU, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Samfunnsforskning AS.
- Brodkin, E. (1997). Inside the Welfare Contract: Discretion and Accountability in State Welfare Administration. *Social Service Review*, 71 (1), 1-33.
- Brodkin, E. (2010). Human service organizations and the politics of practice. I: Y. Hasenfeld (Red.), *Human services as complex organizations*. Los Angeles, California: Sage.
- Bruhn Jensen, C. (2002). The qualitative research process. I: C. Bruhn Jensen (Red.), *A handbook of media and communication research*. London Routledge.
- Brunnberg, E. (2001). *I välfärdens skugga: socialt arbete med barn i Sverige och England*. Göteborg: Center for Public Sector Research.
- Bucx, F., van Wel, F. & Knijn, T. (2012). Life Course Status and Exchanges of Support Between Young Adults and Parents. *Journal of Marriage & Family*, 74 (1), 101-115. doi:10.1111/j.1741-3737.2011.00883.x
- Bullock, R., Courtney, M. E., Parker, R., Sinclair, I. & Thoburn, J. (2006). Can the corporate state parent? *Children and Youth Services Review*, 28 (11), 1344-1358. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2006.02.004>
- Bynner, J. (2005). Rethinking the Youth Phase of the Life-course: The Case for Emerging Adulthood? *Journal of Youth Studies*, 8 (4), 367-384. doi:10.1080/13676260500431628
- Bø, I. & Schiefloe, P. M. (2007). *Sosiale landskap og sosial kapital: innføring i nettverkstenkning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Carstens, A. (1998). *Aktivering: klientsamtaler og sosialpolitikk*. København: Hans Reitzels forlag.
- Caswell, D. (2005). *Handlemuligheder i socialt arbejde: et casestudie om kommunal frontlinjepraksis på beskæftigelsesområdet*. København: akf forlaget.
- Caswell, D. & Innjord, A. K. (2011). Inklusjonsorientert Nav-praksis? *Tidsskrift for velferdsforskning*, Vol. 14 (1), S.38-50.
- Christensen, E. (1998). *Anbringelse af børn: en kvalitativ analyse af processen*. København: SFI, Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Christiansen, Ø. (2002). Når vi ser nærmere etter... Samhandling og beslutningsprosesser i 109 barnevernplasseringer. *Norges Barnevern*, 79 (4).
- Christiansen, Ø. (2011). Når barn plasseres utenfor hjemmet: beslutninger, forløp og relasjoner. Under barnevernets (ved)tak: Universitetet i Bergen.

- Christiansen, Ø. (2012). Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører? *Norges barnevern*, 89 (1-2), 16-30.
- Christiansen, Ø. & Anderssen, N. (2010). From concerned to convinced: reaching decisions about out-of-home care in Norwegian Child Welfare Services. *Child & Family Social Work*, 15 (1), 31-40. doi:<http://dx.doi.org/10.1111/j.1365-2206.2009.00635.x>
- Christiansen, Ø. & Havnen, K. J. S. (2003). Plassering utenfor hjemmet - sammenbrudd eller gjennombrudd? I: E. Backe-Hansen (Red.), *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Christiansen, Ø., Havnen, K. J. S. & Havik, T. (1998). *Mellom vern av barn og støtte til foreldre: hva vektlegger barnevernsarbeidere ved beslutninger i undersøkelsessaker?* Bergen: Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet.
- Christoffersen, S. A. (2005). *Handling - person - samfunn: innføring i etikk for helse- og sosialfagene*. Oslo: Universitetsforl.
- Claezon, I. (1987). *Bättre beslut: en studie av socialsekreterarnas handläggning av omhändertaganden av barn*. Umeå: Umeå Universitet.
- Clarke, S. (2002). A Definition of Paternalism. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 5 (1), 81-91.
- Clausen, S.-E. (2008). Ettervern og barnevernstatistikk. I: E. Bakketeig, & E. Backe-Hansen (Red.), *Forskningkunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Clausen, S.-E. & Kristoffersen, L. B. (2008). *Barneverns klienter i Norge 1990-2005: en longitudinell studie*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Clausen, S.-E., Madsen, C., Backe-Hansen, E. & Kristoffersen, L. B. (2014). Data og fremgangsmåte. I: E. Backe-Hansen, C. Madsen, L. B. Kristoffersen, & B. Hvinden (Red.), *Barnevern i Norge 1990-2010 en longitudinell studie*. Oslo: NOVA Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Coleman, J. C. (2011). *The nature of adolescence*. London: Routledge.
- Collins, M. E. (2001). Transition to Adulthood for Vulnerable Youths: A Review of Research and Implications for Policy. *Social Service Review*, 75 (2), 271-291.
- Collins, M. E., Paris, R. & Ward, J. L. (2008). The permanence of family ties: Implications for youth transitioning from foster care. *American Journal of Orthopsychiatry*, 78 (1), 54-62.
- Courtney, M. (2009). The Difficult Transition to Adulthood for Foster Youth in the US: Implications for the State as Corporate Parent. (Vol. XXIII): Society for Research in Child Development.
- Courtney, M., Dworsky, A., Brown, A., Cary, C., Love, K. & Vorhies, V. (2011). *Midwest evaluation of the adult functioning of former foster youth: Outcomes at age 26*. Chicago: University of Chicago, Chapin Hall.
- Courtney, M., Dworsky, A., Lee, J. S. & Raap, M. (2010). *Midwest evaluation of the adult functioning fo former foster youth: Outcomes at ages 23 and 24*. Chicago: University of Chicago, Chapin Hall.
- Courtney, M. & Huring, D. H. (2005). The transition to adulthood for youth aging out of the foster care system I: D. W. Osgood, M. E. Foster, C. Flanagan, & G. R. Ruth (Red.), *On Your own without a net. The transition to adulthood for vulnerable populations*. Chicago: University of Chicago Press.
- Courtney, M., Hook, J. L. & Lee, J. S. (2012). Distinct Subgroups of Former Foster Youth during Young Adulthood: Implications for Policy and Practice. *Child Care in Practice*, 18 (4), 409-418. doi:10.1080/13575279.2012.718196
- Dahl, T. S. (1978). *Barnevern og samfunnsvern: om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge*. Oslo: Pax.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. (1991). *The New institutionalism in organizational analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dixon, J. & Stein, M. (2005). *Leaving care: throughcare and aftercare in Scotland*. London: Jessica Kingsley Publishers.

- Dokument 8:31 S (2014–2015). *Representantforslag fra stortingsrepresentantene Terje Breivik, Trine Skei Grande, Abid Q. Raja og Ola Elvestuen om å gjøre barnevernloven til en rettighetslov 12.11.2014*. Oslo: Stortinget.
- Dokument nr. 8:14 (2007-2008). Representantforslag fra stortingsrepresentantene May-Helen Molvær Grimstad, Ola T. Lånke, Dagrud Eriksen og Åse Guhild Woie Duesund om å bedre rammevilkårene for fosterforeldre, øke rettssikkerheten for fosterbarn og lovfeste rett til ettervern for unge med tiltak etter barnevernloven. Oslo: Stortinget.
- Dommermuth, L. (2009). Når flytter de unge hjemmefra?: utflytting fra oppveksthjemmet (Vol. 23, nr. 1). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Dworsky, A. & Courtney, M. (2010). *Does extending foster care beyond age 18 promote postsecondary educational attainment?* Chicago: Chapin Hall University of Chicago.
- Dyb, E. & Johannessen, K. (2009). *Bostedsløse i Norge 2008 - en kartlegging*. Oslo: NIBR, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Dyb, E. & Johannessen, K. (2013). *Bostedsløse i Norge 2012 - en kartlegging*. Oslo: NIBR, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Dyrhaug, T. & Haugen, J. Å. (2012). Barnevernsbarn - kjenneteikn på familiar med hjelpetiltak i heimen. Barn med hjelpetiltak bur ofte med mor som har dårleg råd. *Samfunnsspeilet, Statistisk sentralbyrå*, (5), 15-19. Hentet fra <http://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/201205/ssp.pdf>
- Egelund, T. (1997). *Beskyttelse af barndommen: socialforvaltningens risikovurdering og indgreb*. København: Hans Reitzels forlag.
- Egelund, T. (2003). "Farlige" forældre : den institutionelle konstruktion af dem, der afviger fra os. I: M. Järvinen, & N. Mik-Meyer (Red.), *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Egelund, T. (2008). Vinjettstudier. I: A. Meeuwisse, H. Swärd, R. Elisasson-Lappalainen, & K. Jacobsen (Red.), *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Egelund, T. & Andrén Thomsen, S. (2002). *Tærskler for anbringelse: en vignetteundersøgelse om socialforvaltningernes vurderinger i børnesager*. København: SFI.
- EGRIS, E. g. f. i. s. r. (2001). Misleading Trajectories: Transition Dilemmas of Young Adults in Europe. *Journal of Youth Studies*, 4 (1), 101-118. doi:10.1080/13676260120028574
- Ejrnæs, M. (2012). Problemformulering, design og metode. I: M. Ejrnæs, & M. Monrad (Red.), *Vignetmetoden: sociologisk metode og redskab til faglig udvikling*. København: Akademisk Forlag.
- Ellingsen, I. (2007). Å miste omsorgen for sitt barn. *Nordisk sosialt arbeid*, 27 (4), 263-275.
- Emerson, R. M. & Paley, B. (1992). Organizational Horizons and Complaint-Filing. I: K. Hawkins (Red.), *The uses of discretion*. Oxford: Clarendon Press.
- English, R. A. & Hasenfeld, Y. (1974). *Human service organizations : a book of readings*. Ann Arbor, Mich.: University of Michigan Press.
- Ericsson, K. (1994). Barnevernet mellom to sosiale verdener. I: M. Oppedal, K. Sandberg & A. Syse (Red.), *Barnevernet og barnevernloven*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Eskelinen, L. & Caswell, D. (2003). *Den socialfaglige praksis ved visitation af arbejdsløse*. København: AKF.
- Eskelinen, L. & Caswell, D. (2006). Comparison of social work practice in teams using a video vignette technique in a multi-method design. *Qualitative Social Work*, 5 (4), 489-503.
- Espersen, L. D. (2004). *Fra anbringelse til efterværn. En pilotundersøgelse blant sagsbehandlere*. (SFI Rapport). København: Socialforskningsinstituttet.
- Esser, I. (2012). Ikke bare for pengene? Arbeidsmotivasjon, pensjonspreferanser og pliktfølelse i forskjellige velferdsstater. I: S. Stjernø, & E. Øverbye (Red.), *Arbeidslinja, arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Etzioni, A. (1969). *The semi-professions and their organization; teachers, nurses, social workers*. New York: Free Press.

- Everson-Hock, E. S., Jones, R., Guillaume, L., Clapton, J., Duenas, A., Goyder, E., . . . Swann, C. (2011). Supporting the transition of looked-after young people to independent living: a systematic review of interventions and adult outcomes. *Child: Care, Health & Development*, 37 (6), 767-779. doi:10.1111/j.1365-2214.2011.01287.x
- Evetts, J. (2006). Trust and Professionalism: Challenges and Occupational Changes. *Current Sociology*, 54 (4), 515-531. doi:10.1177/0011392106065083
- Evetts, J. (2010). Reconnecting professional occupations with professional organizations: risks and opportunities. I: L. G. Svensson, & J. Evetts (Red.), *Sociology of professions. Continental and Anglo-Saxon traditions*. Göteborg: Daidalos.
- Falch-Eriksen, A. (2012). *The promise of trust: an inquiry into the legal design of coercive decision-making in Norway*. Oslo: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Fangen, K. (2010). *Deltagende observasjon*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Fauske, H. (2008). Profesjonsforskningens faser og stridsspørsmål. I: A. Molander, & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fekjær, S. N. (2000). Studielån og sosial bakgrunn: Rike barn låner mest? *Samfunnsspeilet, Statistisk sentralbyrå*, (6), 9-15. Hentet fra https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/69740?_ts=137dab8fae8
- Feldman, M. S. (1992). Social limits to discretion: An organizational perspective. I: K. Hawkins (Red.), *The uses of discretion*. Oxford Clarendon Press.
- Fellesorganisasjonen. (2011). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere*: Fellesorganisasjonen.
- Fevang, E., Markussen, S. & Røed, K. (2014). NAV-reformen: Støvet legger seg etter en turbulent omstilling. *Søkelys på arbeidslivet*, 31 (1-2), 83-99.
- Finch, J. (1987). The vignette technique in survey research *Sociology*, 21 (1), 105-114.
- Fog, J. (1994). *Med samtalen som utgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.
- Folketrygdloven. (1997). *Lov om folketrygd av 28. februar Avd I nr. 5*.
- Follesø, R. (2004). *Bruker eller brukt?: Landsforeningen for barnevernsbarn : analyse av en interesseorganisasjon i møte med dagens barnevern*. Trondheim: Institutt for sosialt arbeid og helsefag, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Follesø, R., Hjermann, R., Bunkholdt, V., Larsen, E. & Storø, J. (2006). *Sammen om barnevern: enestående fortellinger, felles utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Follesø, R., Thommesen, H., Solstad, A., Sandvin, J. T., Hutchinson, G. S., Tveraabak, M., . . . Halås, C. T. (2011). *Gi viljen mulighet!: sluttrapport Ungdom i svevet 2007-2010*. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Fossestøl, B. (2012). *Kunnskapsbasert praksis i sosialtjenesten: om profesjonalitet og dømmekraft i sosialt arbeid*. Oslo: Unipub.
- Fransson, E. (2009). *Fortidens tyngde: om selvarbeid under opphold og utflytting fra ungdomshjem*. Oslo: Unipub.
- Franzén, E. & Vinnerljung, B. (2006). Foster children as young adults: many motherless, fatherless or orphaned: a Swedish national cohort study. *Child & Family Social Work*, 11 (3), 254-263.
- Freidson, E. (2001). *Professionalism: the third logic*. Cambridge: Polity Press.
- Friedland, R. & Alford, R. R. (1991). Bringing society back in; Symbols, practices, and institutional contradictions. I: W. W. Powell, & P. J. DiMaggio (Red.), *The new institutionalism in organizational analysis*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Frønes, I. & Strømme, H. (2014). *Risiko og marginalisering: norske barns levekår i kunnskapssamfunnet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Fuglsang Olsen, R., Egelund, T. & Lausten, M. (2011). *Tidligere anbragte som unge voksne*. København: SFI, Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Furuberg, J. & Myklebø, S. (2012). Tiltaksbruk for unge arbeidssøkjere. *Arbeid og velferd*, (3), 61- 82.

- Fylkesmannen i Nordland. (2006). Sluttrapport fra Småkommuneprosjektet. Hentet fra www.fylkesmannen.no/smakommuner
- Fylkesmannen i Oslo og Akershus. (2009). *Tilsyn vedrørende barneverntjenestene i Oslo og Akershus sitt arbeid med ettervern 2008-2009*. Oslo.
- Fyrand, L. (2005). *Sosialt nettverk: teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Galligan, D. J. (1986). *Discretionary powers: a legal study of official discretion*. Oxford: Clarendon.
- Garrow, E. E. & Grusky, O. (2013). Institutional Logic and Street-Level Discretion: The Case of HIV Test Counseling. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 23 (1), 103-131.
- Gautun, H. (2009). *Det nye barnevernbyråkratiet: en studie av samarbeid mellom kommune og stat innen barnevernet*. Oslo: Fafo.
- Gautun, H. (2010). *Det nye barnevernbyråkratiet: en kartlegging av samarbeid mellom kommune og stat innen barnevernet, 2*. Oslo: Fafo.
- General Assembly of the United Nations. (2009). *Guidelines for the Alternative Care of Children. Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2009*. Hentet 5.1.2015 fra http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/64/142
- Getz, B. (1892). *Udkast til Lov om sædelig forkomne og vanvyrkede Børns Behandling med motiver. Vedlegg til Oth. Prp. No. 33 1893*. Oslo: Justits- og Politidepartementet.
- Gilje, N. & Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger: innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: psychological theory and women's development*. London: Harvard University Press.
- Grape, O. (2001). *Mellan morot och piska: en fallstudie av 1992 års rehabiliteringsreform*. Umeå: Sociologiska institutionen, Umeå universitet.
- Grimen, H. (2008a). Profesjon og kunnskap. I: A. Molander, & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grimen, H. (2009). Skjønn som resonneringsform. I: *Profesjonsledelse og kunnskapsorganisering*. Bergen: FORPRO.
- Grimen, H. & Molander, A. (2008). Profesjon og skjønn. I: A. Molander, & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grinde, T. V. (2004). *Nordisk barnevern: terskelen for barneverntiltak og beslutningsprosessen ved bruk av tvang*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Grinde, T. V. (2007). Nordic child welfare services: variations in norms, attitudes and practice. *Journal of Children's Services*, 2 (4), 44-58.
- Gulbrandsen, L. (2002). Aldri har det vært så ille som akkurat nå: Om norsk ungdoms utflytting fra barndomshjemmet og etablering i egen bolig. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 2 (1), 33-50.
- Haaland, T., Sverdrup, S. & Andresen, I.-H. W. A. K. L. B. (2006). *Hjelpetiltak i barnevernet: virker de?* Oslo: NIBR, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Hagen, G. (2001). *Barnevernets historie: om makt og avmakt i det 20. århundret*. Oslo: Akribe.
- Halvorsen, K. (2011). Undermineres arbeidsviljen av velferdsstaten? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 14 (4), 220-234.
- Halås, C. T. (2012). *Ungdom i svev: å oppdage muligheter med utsatte unge*. Bodø: Universitetet i Nordland.
- Hammer, T. (2009). *Unge sosialklienter fra ungdom til voksen alder*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hammer, T. & Hyggen, C. (2006). Stengte dører?. Inkluderende arbeidsliv? Erfaringer og strategier. I: E. Øverbye, & T. Hammer (Red.), *Inkluderende arbeidsliv? : erfaringer og strategier* Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hammer, T. & Hyggen, C. (2013). Gårsdagens arbeidsløse, morgendagens arbeidskraft? I: T. Hammer, & C. Hyggen (Red.), *Ung voksen og utenfor*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hammerslev, O. & Arnholtz Hansen, J. (2009). Indledning. Bourdieus reflekseive sosiologi i praksis. I: O. Hammerslev, J. Arnholtz Hansen, & I. Willig (Red.), *Refleksiv sosiologi i praksis: empiriske undersøgelser inspireret af Pierre Bourdieu*. København: Hans Reitzels forlag.

- Hansen, H.-T., Lundberg, K. G. & Syltevik, L. J. (2013). Nav - med brukeren i sentrum. En introduksjon. I: H.-T. Hansen, K. G. Lundberg, & L. J. Syltevik (Red.), *Nav - med brukeren i sentrum?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Hansen, I. L. S. & Grønningsæter, A. B. (2010). *Nye velferdssignaler. En analyse av stortingsmeldinger og offentlige utredninger om velferdspolitikken*. Oslo: Fafo.
- Hansen, M. B. & Jacobsen, H. *Sped- og småbarn i risiko*. Oslo: Regionsenter for barn og unges psykiske helse. Helseregion ØST og SØR.
- Hansen, M. N. & de Vibe, U. (2005). Behov for sosialhjelp og uføretrygd: individuell ulykke eller sosial arv? *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 22 (2), 149-156.
- Haraway, D. J. (1995). Situerte kunnskaper: vitenskapsspørsmålet i feminismen og det partielle perspektivets forrang. I: K. Asdal, B. Brenna, I. Moser, & N. Refseth (Red.), *En kyborg til forandring - nye politikker i moderne vitenskaper og teknologier*. Oslo: TMV-senteret.
- Harder, A. T., Zeller, M., López, M., Königeter, S. & Knorth, E. J. (2013). Different sizes, similar challenges: Out of home care for youth in Germany and the Netherlands. *Psychosocial Intervention*, 22 (3), 203-213.
- Harris, J. & Broad, B. (2005). *In my own time: achieving positive outcomes for young people leaving care*. Leicester: De Montfort University, Children and Families reasearch unit.
- Harsløf, I. & Malmberg-Heimonen, I. (2013). Tiltak mot marginalisering i livsfasen fra ungdom til voksen. I: T. Hammer, & C. Hyggen (Red.), *Ung voksen og utenfor*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hasenfeld, Y. (1983). *Human service organizations*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Hasenfeld, Y. (2010a). The attributes of human service organizations. I: Y. Hasenfeld (Red.), *Human services as complex organizations*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Hasenfeld, Y. (2010b). Organizational forms as moral practices: The case of welfare departments. I: Y. Hasenfeld (Red.), *Human services as complex organizations*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Hasenfeld, Y. (2010c). Worker-client relations: Social policy in practice. I: Y. Hasenfeld (Red.), *Human services as complex organizations*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Hasenfeld, Y. (2010d). Organizational Responses to Social Policy: The Case of Welfare Reform. *Administration in Social Work*, 34 (2), 148-167. doi:10.1080/03643101003608976
- Hasenfeld, Y., Ghose, T. & Larson, K. (2004). The Logic of Sanctioning Welfare Recipients: An Empirical Assessment. *Social Service Review*, 78 (2), 304-319.
- Hasenfeld, Y. & Weaver, D. (1996). Enforcement, Compliance, and Disputes in Welfare-to-Work Programs. *Social Service Review*, 70 (2), 235-256.
- Havik, T. (2007). *Slik fosterforeldrene ser det - II. Resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet, Unifob helse.
- Havnen, K. J. S., Christiansen, Ø. & Havik, T. (1998). *Når gir barnevernet hjelp?: kartlegging av barneverntenesta sine beslutningar i meldings- og undersøkingsaker*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet.
- Havnen, K. J. S., Jakobsen, R. & Stormark, K. M. (2009). Mental Health Problems in Norwegian School Children Placed Out-of-home: The Importance of Family Risk Factors. *Child Care in Practice*, 15 (3), 235-250. doi:10.1080/13575270902891115
- Havnes, A. (2014). Læring i høyere utdanning. Om forholdet mellom identitet, kunnskap og læring. I: N. Frølich, E. Hovdehaug, & L. I. Terum (Red.), *Kvalitet, kapasitet og relevans : utviklingstrekk i høyere utdanning*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Hawkins, K. (1992). The use of legal discretion: perspectives from law and social science. I: K. Hawkins (Red.), *The Uses of discretion*. Oxford: Clarendon press.
- Heinz, W. R. (2009). Youth transition in an age of uncertainty. I: A. Furlong (Red.), *Handbook of youth and young adulthood. New perspectives and agendas*. London: Routledge.
- Helgeland, I. M. (2003). *Foreldres betydning for tidligere barnevernsbarn: hvordan blir foreldre og barnevernets voksne signifikante andre for dem?* Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Helgøy, I., Kildal, N. & Nilssen, E. (2010). *Mot en ny yrkesrolle i Nav?* Bergen: UniRokkansenteret.

- Hellevik, T. (2005). *På egne ben: unges etableringsfase i Norge*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet? Barn som redskap i statens disiplinering av voksne. *Sosiologi i dag*, 40 (1-2), 57-74.
- Herberg, E. B. & Jóhannesdóttir, H. (2007). *Kunnskap og læring i praksis: fra student til profesjonell sosialarbeider*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hestbæk, A.-D. (1998). *Tvangsanbringelser i Norden: en komparativ beskrivelse af de nordiske landes lovgivning*. København: SFI, Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Hetherington, R. (1997). *Protecting children: messages from Europe*. Lyme Regis, Dorset: Russel House.
- Heum, I. (2010). Brukerrettet arbeidsmetodikk i NAV. I: T. Hernes, I. Heum, & P. Haavorsen (Red.), *Arbeidsinkludering. Om det nye politikk- og arbeidsfeltet i velferds-Norge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hitchcock, D. & Verheij, B. (2006). Introduction. I: D. Hitchcock, & B. Verheij (Red.), *Arguing on the Toulmin modell. New essays in argument analysis and evaluation*. Dordrecht: Springer.
- Hjort, J. L. & Backe-Hansen, E. (2008). Forskningsstatus. I: E. Bakketeig, & E. Backe-Hansen (Red.), *Forskingskunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Holm, S. (2007). Sosial trygghet. Flest unge på sosialhjelp. *Samfunnsspeilet, Statistisk sentralbyrå*, 21 (5/6), 65-74.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (2003). Active interviewing. I: J. F. Gubrium, & J. A. Holstein (Red.), *Postmodern interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Holtan, A. (2002). *Barndom i fosterhjem i egen slekt*: Institutt for sosiologi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø CY - [Tromsø].
- Holter, H. (1996). Fra kvalitative metoder til kvalitativ samfunnsforskning. I: H. Holter, & R. Kalleberg (Red.), *Kvalitative metoder i samfunnsforskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hovik, S. & Myrvold, T. M. (2001). *Er det størrelsen det kommer an på?*. Oslo: NIBR, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Hubble, M. A., Duncan, B., Miller, S. D. & Wampold, B. (2010). Introduction. I: B. Duncan, S. D. Miller, B. Wampold, & M. A. Hubble (Red.), *The heart & soul of change*. Washington D.C.: American Psychological Association.
- Hughes, R. (1998). Considering the vignette technique and its application to a study of drug injecting and HIV risk and safer behaviour. *Sociology of Health & Illness*, 20 (3), 381-400.
- Hughes, R. & Huby, M. (2002). The application of vignettes in social and nursing research. *Journal of Advanced Nursing*, 37 (4), 382-386. doi:10.1046/j.1365-2648.2002.02100.x
- Hutchinson, G. S. & Oltedal, S. (2003). *Modeller i sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hvinden, B. (1999). Activation: A nordic Perspective. I: M. Heikkilä (Red.), *Liking Welfare and Work*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Hydén, L.-C. (1990). *Handläggare om socialbidrag: en enkätstudie*. Stockholm: Socialtjänsten.
- Hydén, L.-C. (1991). *Moral och byråkrati: om socialbidragsansökningar*. Stockholm: Socialtjänsten.
- Hydén, L.-C., Stenberg, S.-Å. & Westermarck, P. K. (1995). *Att besluta om socialbidrag: en studie i 11 kommuner*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Hyggen, C. (2008). Change and Stability in Work Commitment in Norway: from Adolescence to Adulthood. *Journal of Social Policy*, 37 (1), 103-123.
- Hyggen, C. & Hammer, T. (2012). Arbeidsmotivasjon fra ung til voksen - hva betyr frafall fra videregående skole? I: S. Stjernø, & E. Øverbye (Red.), *Arbeidslinja, arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hämäläinen, J. (2003). The concept of social pedagogy in the field of social work. *Journal of Social Work*, 3 (1), 69-80.
- Høilund, P. & Juul, S. (2005). *Anerkendelse og dømmekraft i socialt arbejde*. København: Reitzels forlag.

- Höjer, I. & Sjöblom, Y. (2010). Young people leaving care in Sweden. *Child & Family Social Work*, 15 (1), 118-127. doi:10.1111/j.1365-2206.2009.00661.x
- Höjer, I. & Sjöblom, Y. (2011a). Procedures when young people leave care — Views of 111 Swedish social services managers. *Children & Youth Services Review*, 33 (12), 2452-2460. doi:10.1016/j.childyouth.2011.08.023
- Höjer, I. & Sjöblom, Y. (2011b). Att stå på egna ben - om övergången från samhällsvård till vuxenliv. *Socialvetenskaplig tidsskrift*, (1), 242-241.
- Håkansson, H. & Stavne, K. (1983). *Jag känner mig så himla osäker ...: en bok om socialarbetaren i barnvården, om att vara i en mellanställning och ensam ansvarig*. Älvsjö: Skeab förlag.
- Innst. 87 L (2009-2010). *Innstilling fra arbeids- og sosialkomiteen om lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen*. Oslo: Arbeids- og sosialkomiteen.
- Innst. O. IX. (1928). *Innstilling fra justiskomiteen om lov om oppdragende behandling av unge lovovertredere. (Ot. Prp. Nr. 13 for 1928)*. Oslo: Justiskomiteen.
- Innst. O. nr. 80 (1991-92). *Innstilling til Odelstinget fra forbruker- og administrasjonskomiteen om lov om barneverntjenester (barnevernloven) Ot.prp. nr. 44*. Oslo: Forbruker- og administrasjonskomiteen.
- Innst. O. XVII. (1953). *Innstilling til Odelstinget fra sosialkomiteen om Lov om barnevern (Ot.prp. nr. 56 – 1952)*. Oslo: Sosialkomiteen.
- Innst. S. nr. 196 (2007-2008). *Innstilling til Stortinget fra familie- og kulturkomiteen. Dokument nr. 8:14 (2007-2008)*. Oslo: Familie- og kulturkomiteen.
- Iversen, A. C., Havik, T., Jakobsen, R. & Stormark, K. M. (2008). Psykiske vansker hos hjemmeboende barn med tiltak fra barnevernet. *Norges barnevern*, 85 (1), 3-9.
- Iversen, O. (2008). Muligheter og begrensninger. Samhandling mellom barne- og voksentjenestene. I: Å. Bratterud, & A. Skårstad (Red.), *Overgang fra barnevern til voksenliv i Trondheim. Sluttrapport fra OBVIT-prosjektet*. Trondheim: NTNU, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Samfunnsforskning AS.
- Jackson, S. & Ajayi, S. (2013). Foster care and higher education. I: S. Jackson (Red.), *Pathways through education for young people in care. Ideas from research and practice*. London: British Association for Adoption & Fostering.
- Jackson, S. & Cameron, C. (2012). Leaving care: Looking ahead and aiming higher. *Children and Youth Services Review*, 34 (6), 1107-1114. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.01.041>
- Jacobsen, D. I. & Thorsvik, J. (2007). *Hvordan organisasjoner fungerer*. Bergen: Fagbokforl.
- Jakobsen, T. B. (2004). *Legitimitetens logik. Institusjonelle dilemmaer i det sociale klagesystem*. København: Sociologisk institut, Københavns universitet.
- Jergeby, U. (1999). *Att bedöma en social situation*. Stockholm: Socialstyrelsen, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete.
- Jergeby, U. & Soydan, H. (2002). Assessment Processes in Social Work Practice When Children Are at Risk: A Comparative Cross-National Vignette Study. *Journal of Social Work Research & Evaluation*, 3 (2), 127-144.
- Jewell, C. J. & Glaser, B. E. (2006). Toward a general analytic framework: Organizational Settings, Policy Goals, and Street-Level Behavior. *Administration & Society*, 38 (3), 335-364. doi:10.1177/0095399706288581
- Johansen, V. F., Andrews, T. M. & Haukanes, H. (2009). Når det intime blir offentlig. Kvinners erfaringer med åpenhet om brystkreft. *Nordisk Tidsskrift for Helseforskning*, 5 (2), 2-17.
- Johansson, H. & Höjer, I. (2012). Education for disadvantaged groups — Structural and individual challenges. *Children and Youth Services Review*, 34 (6), 1135-1142. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.01.042>
- Johansson, H. & Møller, I. H. (2009). Vad menar vi med aktivering. I: H. Johansson, & I. H. Møller (Red.), *Aktivering - arbetsmarknadspolitik och socialt arbete i förändring*. Stockholm: Liber.
- Johansson, R. (1992/2007). *Vid byråkratins gränser : om handlingsfrihetens organisatoriska begränsningar i klientrelaterat arbete*. Lund: Arkiv förlag.

- Johansson, R. (2002). *Nyinstitutionalismen inom organisationsanalysen : en skolbildnings uppkomst, spridning och utveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, R. (2009). Vid den institutionella analysens gränser: Institutionell organisationsteori i Sverige. *Nordiske Organisasjonsstudier*, 11 (3), 5-22.
- Johansson, R. & Grape, O. (2006). Ytterligere en svensk nyinstitutionalism? I: O. Grape, B. Blom, & R. Johansson (Red.), *Organisation och omvärld - nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, U. (1998). *Om ansvar: ansvarsföreställningar och deras betydelse för den organisatoriska verkligheten*. Lund: Lund University Press.
- Justits- og politidepartementet. (1919). *Utkast til Lov om vergemaal for mindreaarige og umynddiggjorte med motiver*. Oslo: Departementet.
- Juul, R. (2010). *Barnevernets undersøkelser av bekymringsmeldinger: diskursive praksisformer og barneperspektiver i den kommunale barneverntjeneste, og konsekvenser i forhold til barna*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Jørgensen, C. & Onsberg, M. (2008). *Praktisk argumentation: grundbok i retorisk argumentation*. Åstorp: Retorikforlaget.
- Kann, I. C. & Naper, S. O. (2012). Utviklingen i økonomisk sosialhjelp 2005-201. *Arbeid og velferd*, (3), 83-99.
- Khoo, E. G., Huvönen, U. & Nygren, L. (2003). Gatekeeping in child welfare: A comparative study of intake decisionmaking by social workers in Canada and Sweden. *Child Welfare League of America*, 82 (5), 507-524.
- Kildal, N. (2003). *Working paper: Vol. 9. The welfare state: Three normative tensions*. Bergen: Stein Rokkan Centre for Social Studies; Bergen University research foundation.
- Kildal, N. & Nilssen, E. (2011). Norwegian welfare reforms: social contracts and activation policies. I: S. Betzelt, & S. Bothfeld (Red.), *Activation and Labour Market Reforms in Europe. Challenges to Scoial Citizenship*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Kirkebøen, G. (1999). Skjønn, formler og klinisk praksis: Hvorfor vurderer erfarne klinikere så dårlig enda de vet så mye? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 36, 523-536.
- Kirkebøen, G. (2013). Kan vi stole på fagfolks skjønn? I: A. Molander, & J.-C. Smeby (Red.), *Profesjonsstudier II*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjeldsen, C. C. & Kjeldsen, M. B. (2010). When family becomes the job. Fostering prctice in Denmark. *Adoption & Fostering*, 34 (1), 52-64.
- Kjeldstad, R. (2014). Alene, i samliv eller fortsatt i barndomshjemmet? *Samfunnsspeilet*, (3), 15-20.
- Kjellebold, A. (2012). *Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen: med kommentarer*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kjønstad, A. (2000). Oversikt over lov om sosiale tjenester og grunnprinsipper i sosialretten. I: A. Kjønstad, J. F. Bernt, A. Kjellebold, & H. Hove (Red.), *Sosial trygghet og rettssikkerhet - under sosialtjenesteloven og barneverntjenesten*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Kjørholt, A. T. (2010). Barn som samfunnsborgere - til barnets beste? I. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kjørstad, M. (2005). Between professional ethics and bureaucratic rationality: the challenging ethical position of social workers who are faced with implementing a workfare policy. *European Journal of Social Work*, 8 (4), 381-398.
- Kluge, L. (1979). *Sosialhjelp før og nå*. Oslo: Fabritius.
- Kojan, B. H. (2011). *Klasseblikk på et barnevern i vekst*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Kojan, B. H. (2013). Hvordan kan et strukturelt perspektiv med fokus på begreper som klasse og levekår påvirke barnevernstjenestens praksis? Prøveforelesning. I: E. Marthinsen, & W. Lichtwarck (Red.), *Det nye barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kokkinn, J. (2005). *Profesjonelt sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforl.
- Kommunenenes Sentralforbund og Arbeids- og velferdsdirektoratet. (1.3.2009). *Håndbok for etablering av NAV-kontor versjon 4.0*.

- Kristiansen, I.-H. & Skårberg, A. (2010). *Sluttevaluering av utviklingsarbeidet. Utsatte unge 17-23 år i overgangsfaser*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kristofersen, L. B. (2005). *Barnevernbarnas helse: uførhet og dødelighet i perioden 1990-2002*. Oslo: NIBR, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Kristofersen, L. B. (2009). *Barnevern og ettervern: hjelpetiltak for 16-22 åringer og levekår for unge voksne*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kristofersen, L. B. (2014). Stønader, uførepensjon, dødsfall og dødsårsaker. I: E. Backe-Hansen, C. Madsen, L. B. kristofersen, & B. Hvinden (Red.), *Barnevern i Norge 1990-2010 En longitudinell studie*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kristofersen, L. B. & Clausen, S.-E. (2008). *Barnevern og sosialhjelp*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kristofersen, L. B. & Sverdrup, S. (2013). Følger av oppvekst med rus og psykiske helseproblemer i familien. I: T. Hammer, & C. Hyggen (Red.), *Ung voksen og utenfor*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Križ, K. & Skivenes, M. (2013). Systemic differences in views on risk: A comparative case vignette study of risk assessment in England, Norway and the United States (California). *Children & Youth Services Review*, 35 (11), 1862-1870. doi:10.1016/j.childyouth.2013.09.001
- Kroken, R. (2012). *Forvandling av ansvar: en utvidet casestudie av barnevernarbeideres handlingsbetingelser i velferdsstaten*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Kullberg, C. (1994). *Socialt arbete som kommunikativ praktik: samtaler med og om klienter*. Linköping: Institutionen för Tema, Linköpings universitet.
- Kullberg, C. (2005). Differences in the Seriousness of Problems and Deservingness of Help: Swedish Social Workers' Assessments of Single Mothers and Fathers. *British Journal of Social Work*, 35 (3), 373-386. doi:10.1093/bjsw/bch187
- Kullberg, C. & Brunnberg, E. (2007). Vinjetter som verktøy i studier av velferdsprofetioner. I: E. Brunnberg, & E. Cedersund (Red.), *Välfärdspolitikk i praktiken: om perspektiv och metoder i forskning*. Uppsala: NSU press.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvillo, Ø. (2010). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvillo, Ø., Torsteinsson, S. & Brandtzæg, I. (2012). *Et samlet tilbud til utsatte foreldre med sped- og småbarn i alderen 0-3 år*. Oslo: Bufdir. Hentet fra <https://kgv.doffin.no/app/docmgmt/downloadPublicDocument.asp?DVID=386845&FMT=1&AT=15&ID=117579>
- L.tid. 64-66 (15.6.92). *Lagtingets behandling av Odelstingets vedtak til lov om barneverntjenester (Besl. O. nr. 105, jf. Innst. O. nr. 80 og Ot. prp. r. 44)*. Oslo: Stortingstidende.
- Langeland, S. & Galaasen, A. M. (2014). Oppfølgingsarbeidet i NAV under lupen: Strekker ressursene til? *Arbeid og velferd*, (1), 64-77.
- Langeng, P. I. & Stene, E. (2010). Sosialt arbeid i nye omgivelser. I: T. Hernes, I. Heum, & P. Haavorsen (Red.), *Arbeidsinkludering. Om det nye politikk- og arbeidsfeltet i velferds-Norge*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lausten, M., Andersen, D., Skov, P. R. & Nielsen, A. A. (2013). *Anbragte 15-åriges hverdagsliv og utfordringer. Rapport fra tredje dataindsamling af forløbsundersøgelsen af anbragte børn født i 1995*. København: SFI - Det antionale forskningscenter for velfærd.
- Lehmann, S., Havik, O. E., Havik, T. & Heiervang, E. R. (2013). Mental disorders in foster children: a study of prevalence, comorbidity and risk factors. *Child & Adolescent Psychiatry & Mental Health*.
- Lerch, V. & Stein, M. (2010). *Aging out of care: From care to adulthood in European and Central Asian societies*. Innsbruck: : SOS Children`s Villages International.
- Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Liljegren, A. (2008). *Professionellt gränsarbete: socionomexemplet*. Göteborg: Universitetet i Göteborg.

- Liljegren, A., Dellgran, P. & Hojer, S. (2008). The heroine and the capitalist: the profession's debate about privatisation of Swedish social work. *European Journal of Social Work*, 11 (3), 195-208. doi:10.1080/13691450802220933
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, California: Sage.
- Lindhardt, J. (1989). *Tale og skrift - to kulturer*. København: Munksgaard.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy : dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lorentzen, T. (2010). *Social assistance dynamics in Norway: A sibling study of intergenerational mobility*. Bergen: UNI Rokkan senteret.
- Lorentzen, T. & Nielsen, R. A. (2008). *Går fattigdom i arv? Langtidseffekter av å vokse opp i familier som mottar sosialhjelp*. Oslo: Fafo.
- Lorenz, W. (2008). Paradigms and politics: understanding methods paradigms in an historical context: the case of social pedagogy. *British Journal of Social Work*, 38 (4), 625-644.
- Lov om Statens lånekasse for studerende ungdom. (1947). *Lov om Statens lånekasse for studerende ungdom av 6. juni nr. 2*.
- Lundberg, K. G. (2012). *Uforutsigbare relasjoner: brukererfaringer, Nav-reformen og levd liv*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Lundberg, K. G. & Syltevik, L. J. (2013). Den "ene" døren. Møtet med Nav i mottak, telefon og på Internett. I: H.-T. Hansen, K. G. Lundberg, & L. J. Syltevik (Red.), *Nav - med brukeren i sentrum*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lunde, M. S. (2014). *Miljøterapeut og ungdom - å være mennesker for hverandre. En kvalitativ studie av tidligere beboeres betydningsfulle erfaringer fra tiden de bodde i barnevernsinstitusjon, Diakonhjemmet høgskole*. Oslo. Hentet fra <http://hdl.handle.net/11250/275142>
- Lægreid, S. & Skorgen, T. (2001). Forord. I: S. Lægreid, & T. Skorgen (Red.), *Hermeneutisk lesebok*. Oslo: Spartacus.
- Lødemel, I. (1997). *Pisken i arbeidslinja: om iverksettning av arbeid for sosialhjelp*. Oslo: Fafo.
- Løwe, T. (2007). Levekårsundersøkelsen for studenter 2005. Barn av høyt utdannede får mest støtte. *Samfunnsspeilet, Statistisk sentralbyrå*, (1), 2-7. Hentet fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/179127/Kap1-Lowe.pdf?sequence=1>
- Madsen, B. (2006). *Sosialpedagogikk: integrering og inkludering i det moderne samfunnet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Marthinsen, E., Clifford, G., Fauske, H., Lichtwarck, W. & Kojan, B. H. (2013). Nytt innblikk i norsk barnevern - hva forteller dataene fra Det nye barnevernet? I: E. Marthinsen, & W. Lichtwarck (Red.), *Det nye barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Martinsen, K. (2005). *Samtalen, skjønnnet og evidensen*. Oslo: Akribe.
- Mason, J. (2002). *Qualitative researching*. London: Sage.
- Mathiesen, R. (2008). *Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Mathisen, A. S., Backe-Hansen, E. & Bakketeig, E. (2008). Barneverninstitusjonene og ettervern. I: E. Bakketeig, & E. Backe-Hansen (Red.), *Forskningsskunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Maynard-Moody, S. & Musheno, M. (2003). *Cops, teachers, counselors: stories from the front lines of public service*. Ann Arbor: The University of Michigan.
- Meld. St. 17 (2012-2013). (2013). *Byggje - bu - leve. Ein bustadpolitikk for den einskilde, samfunnet og framtidige generasjonar* Oslo: Kommunal- og regionaldepartementet.
- Messel, J. (2013). *I velferdsstatens frontlinje: barneverns pedagogers, sosionomers og vernepleieres historie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Meyer, J. W. & Rowan, B. (1977). Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony. *American Journal of Sociology*, 83 (2), 340-363.
- Michaela, I. (1995). *Omsorg och rättvisa - ett dilemma*. Gävle: Meyers.
- Midré, G. (1995). *Bot, bedring eller brød?: om bedømming og behandling av sosial nød fra reformasjonen til velferdsstaten*. Oslo: Rådet for samfunnsvitenskapelig forskning i NAVF : Universitetsforlaget.

- Mik-Meyer, N. (2004). *Dømt til personlig utvikling: identitetsarbejde i revalidering*. København: Reitzel.
- Mik-Meyer, N. & Villadsen, K. (2007). *Magtens former : sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren*. København: Hans Reitzels forlag.
- Miller, J. & Glassner, B. (2011). The "inside" and the "outside": Finding realities in interviews. I: D. Silverman (Red.), *Qualitative research. Issues of theory, method and practice* (3rd. utg.). Los Angeles, California: Sage.
- Mintzberg, H. (1983). *Structure in fives : designing effective organizations*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- Molander, A. & Terum, L. I. (2008). Profesjonsstudier : en introduksjon. I: A. Molander, & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Molgat, M. (2007). Do Transitions and Social Structures Matter? How 'Emerging Adults' Define Themselves as Adults. *Journal of Youth Studies*, 10 (5), 495-516.
doi:10.1080/13676260701580769
- Monrad, M. & Ejrnæs, M. (2012a). Introduktion til vignette-metoden. I: M. Ejrnæs, & M. Monrad (Red.), *Vignette-metoden: sociologisk metode og redskab til faglig udvikling*. København: Akademisk Forlag.
- Monrad, M. & Ejrnæs, M. (2012b). Undersøgelsesresultaternes troværdighed. I: M. Ejrnæs, & M. Monrad (Red.), *Vignette-metoden: sociologisk metode og redskab til faglig udvikling*. København: Akademisk Forlag.
- Mulder, C. H. (2009). Leaving the parental home in young adulthood. I: A. Furlong (Red.), *Handbook of youth and young adulthood*. London: Routledge.
- Munro, E. (1996). Avoidable and Unavoidable Mistakes in Child Protection Work. *British Journal of Social Work*, 26 (6), 793-808.
- Munro, E. R., Clare, L., Service, N. C. A., Maskell-Graham, D., Ward, H. & Holmes, L. (2012). *Evaluation of staying put: 18 plus family placement programme: Final report*. (Research Report DFE-RR191). Loughborough: Loughborough University. Hentet fra https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/183518/DFE-RR191.pdf
- Myhre, J. E. (2003). Hva mener vi når vi snakker om barn? Kategorier og metaforer. I: E. Benum, P. Haave, H. Ibsen, A. Schiøtz, & E. Schruppf (Red.), *Den mangfoldige velferden. Festkrift til Anne-Lise Seip* (s. 61-73).
- Myhre, J. E. (2012). Verdens ordning i historiefaget: Om å sortere og klassifisere. *Fortid*, 9 (2), 18-24.
- Myklebø, S. (2012a). Unge arbeidssøkere - hvem er de, og hva slags oppfølging trenger de fra NAV? *Arbeid og velferd*, (1), 50-61.
- Myklebø, S. (2012b). Hvordan følge opp unge arbeidssøkere? Erfaringer fra NAV. *Arbeid og velferd*, (3), 49-60.
- Myrvold, T. M. (2011). *Den vanskelige samhandlingen: evaluering av forvaltningsreformen i barnevernet*. Oslo: NIBR, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Møhlholt, A.-K., Stage, S., Pejtersen, J. H. & Thomsen, P. (2012). *Efterværn for tidligere anbragte unge, en videns- og erfaringsopsamling*. København: SFI, Det nationale forskningscenter for velfærd.
- Mørch, S. & Andersen, H. (2006). Individualization and the changing youth life. I: C. Leccardi, & E. Ruspini (Red.), *A new youth? Young people, generations and family life*. Aldershot: Ashgate.
- Mørch, W.-T. & Raundalen, M. (2013). Generasjonsoverføringer av barneverntjenester *Oppvekstrapporten*. Tønsberg: Barne-, ungdoms- og familidirektoratet.
- NAV-loven. (2006). *Lov om arbeids- og velferdsforvaltningen (arbeids- og velferdsforvaltningsloven) av 16. juni 2006 nr. 20*.
- NAV - Arbeids- og velferdsetaten. (2012). *Rundskriv nr. 35 sosialtjenesteloven* (R35-00-G14 av 22.6.2012). Oslo: Etaten.

- NESH, D. n. f. k. (2006). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>
- Neuman, C. B. (2012). Omsorgsetikk i barnevernet. *Sosiologi i dag*, 42 (3-4), 104-124.
- Nielsen, K. (2005). *Institutionel teori: en tværfaglig introduktion*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Nordanger, D. Ø. (2014). Nevrobiologi som veiviser for traumearbeid. I: T. Anstorp, & K. Benum (Red.), *Traumebehandling, komplekse traumelidelser og dissosiasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nordstoga, S. & Støkken, A. M. (2009). *Barnevernsinstitusjoner og markedsbyråkrati*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Nortvedt, P. (2001). Profesjonell omsorg - dyd eller ferdighet? I: K. W. Ruyter, & A. J. Vetlesen (Red.), *Omsorgens tvetydighet - egenart, historie og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Nortvedt, P. (2008). Profesjon og paternalisme. I: A. Molander, & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier*. Oslo: Universitetsforlaget.
- NOU 1972:30. *Sosiale tjenester. Utredning om de sosiale tjenester og det sosiale hjelpeapparatet på kommune- og fylkesplanet. Innstilling II fra Sosialreformkomitén av 1969. Vedlegg til St. meld. nr. 9 (1975-76)*. Sosialdepartementet.
- NOU 1982:26. *Barnemishandling og omsorgssvikt*. Oslo: Sosialdepartementet.
- NOU 1985:18. *Lov om sosiale tjenester mv*. Oslo: Sosialdepartementet.
- NOU 1990:16. *Økonomisk sosialhjelp*. Oslo: Sosialdepartementet.
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- NOU 2004:13. *En ny arbeids- og velferdsforvaltning. Om samordning av Aetats, trygdeetatens og sosialtjenestens oppgaver*. Oslo: Sosialdepartementet.
- NOU 2004:23. *Barnehjem og spesialskoler under lupen*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- NOU 2009:8. *Kompetanseutvikling i barnevernet. Kvalifisering til arbeid i barnevernet gjennom praksisnær og forskningsbasert utdanning*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- NOU 2009:22. *Det du gjør, gjør det helt. Bedre samordning av tjenester for barn og unge*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- NOU 2011:14. *Bedre integrering - MÅL, strategier og tiltak*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- NOU 2012:5. *Bedre beskyttelse av barns utvikling. Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*.
- Nygaard Christoffersen, M. (1993). *Anbragte børns livsforløb: en undersøgelse af tidligere anbragte børn og unge født i 1967*. København: Socialforskningsinstituttet.
- O'Toole, A. W., O'Toole, R., Webster, S. & Lucal, B. (1993). nurses' recognition and reporting of child abuse: a factorial survey. *Deviant Behavior*, 14 (4), 341-363.
- O'Toole, R., Webster, S. W., O'Toole, A. W. & Lucal, B. (1999). Teachers' recognition and reporting of child abuse: A factorial survey. *Child Abuse & Neglect*, 23 (11), 1083-1101.
- O.tid. 809-861 (11.6.92). *Forhandlinger i Odelstinget 11. juni 1992 behandling av lov om barneverntjenester, Innst. O. 80*. Oslo: Stortingstidende.
- O.tid. 835-61 (1953). *Forhandlinger i Odelstinget, behandling av lov om barnevern, Innst. O. XVII, 3. juli*. Oslo: Stortingstidende.
- Ofstad, K. & Skar, R. (2009). *Barnevernloven med kommentarer*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Oslo kommune, K. (2006). *Bydelsbarnevernet i Oslo kommune. En undersøkelse av påstandene om at det tas utilbørlig hensyn til økonomi i bydelsbarnevernet*. Oslo: Kommunen.
- Osmo, R. & Landau, R. (2001). The need for explicit argumentation in ethical decision-making in social work. *Social Work Education*, 20 (4), 483-492. doi:10.1080/02615470120064723
- Ot.prp. nr. 2 (1921). *Lov om vergeopdragelse*. Oslo: Kirke- og Undervisningsdepartementet.
- Ot.prp. nr. 3 (1926). *Lov om offentlig barneforsorg*. Oslo: Kirke- og Undervisningsdepartementet.
- Ot.prp. nr. 18 (1947). *Lov om statens lånekasse for studerende ungdom*. Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet.

- Ot.prp. nr. 23 (1930). *Lov om forandringer i lov om behandling av forsømte barn av 6. juni 196 (med tilleggslover av 17. juni 1907, 2. juli 1915, 9. juni 1922 og 20. mai 1927)*. Oslo: Kirke- og undervisningsdepartementet.
- Ot.prp. nr. 29 (1990-1991). *Om lov om sosiale tjenester m.v. (sosialloven)*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.
- Ot.prp. nr. 44 (1991-1992). *Om lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Oslo: Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Ot.prp. nr. 47 (2005-2006). *Om lov om arbeids- og velferdsforvaltningen* Oslo: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.
- Ot.prp. nr. 56 (1952). *Lov om barnevern*. Oslo: Sosialdepartementet.
- Ot.prp. nr. 60 (1988-89). *Om lov om sosiale tjenester m.v. (sosialloven)*. Oslo: Sosialdepartementet.
- Ot.prp. nr. 61 (1997-1998). *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester og lov 13. desember 1991 nr. 81 om sosiale tjenester*. Oslo: Barne- og familiedepartementet.
- Ot.prp. nr. 69 (2008-2009). *Om lov om endringer i barnevernloven*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Ot.prp. nr. 103 (2008-2009). *Om lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen*. Oslo: Arbeidsdepartementet.
- Oterholm, I. (1998). *Fra barnevernsnemnd til fylkesnemnd: barnevernsarbeidernes behov for kompetanse*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i samarbeid med Høgskolen i Oslo.
- Oterholm, I. (2001). Den barnevernfaglige vurderingen i fylkesnemnda. *Embla*, 6. (6), 34-42.
- Oterholm, I. (2008a). *Barneverntjenestens arbeid med ungdom i alderen 18 til 23 år*. Oslo: Diakonhjemmet høgskole.
- Oterholm, I. (2008b). Barneverntjenestens arbeid med ettervern. I: E. Bakketeig, & E. Backe-Hansen (Red.), *Forskningkunnskap om ettervern*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Oterholm, I. (2009). How do the child welfare services in Norway work with young people leaving care? *Vulnerable Children and Youth Studies*, 4 (2), 169-175. Hentet fra <http://www.tandf.co.uk/journals/titles/17450128.asp>
- Oth. Prp. No. 6 (1896). *Angaaende Udfærdigelse af en Lov om Behandlingen af forsømte børn*. Oslo: Justits- og Politidepartementet
- Oth. Prp. No. 33 (1893). *Om Udfærdigelse af en Lov om Behandlingen af forsømte Børn*. Oslo: Justits- og Politidepartementet
- Otnes, B., Thorsen, L. R. & Vaage, O. F. (2011). *Levekår blant studenter 2010*. Oslo: SSB, Statistisk sentralbyrå.
- Packman, J., Randall, J. & Jacques, N. (1986). *Who needs care?: social-work decisions about children*. Oxford: Blackwell.
- Palmer, D., Biggart, N. & Dick, B. (2008). *Is the New Institutionalism a Theory?* Los Angeles: Sage.
- Payne, M. (2005). *Modern social work theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Pedersen, J. (2010). *Moderne politisk teori*. Oslo: Pax.
- Pilling, D. (1990). *Escape from disadvantage*. London: Falmer Press.
- Pinkerton, J. & Dolan, P. (2007). Family support, social capital, resilience and adolescent coping. *Child and Family Social Work*, 12 (3), 219-218.
- Proba samfunnsanalyse. (2013). *Kommunenes praksis for bruk av vilkår ved tildeling av økonomisk sosialhjelp*. Oslo. Hentet fra <http://www.proba.no/wp-content/uploads/sites/32/2013/04/Rapport-13-09-Kommunenes-praksis-for-bruk-av-vilkar-ved-tildeling-av-okonomisk-sosialhjelp.pdf>
- Prop. 106 L (2012-2013). *Endringer i barnevernloven*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Propp, J., Ortega, D. M. & NewHeart, F. (2003). Independence or Interdependence: Rethinking the Transition From "Ward of the Court" to Adulthood. *Families in Society*, 84 (2), 259-266.

- Prout, A. & James, A. (1997). A new paradigm for the sociology of childhood? Provenance, promise and problems. I: A. James, & A. Prout (Red.), *Constructing and reconstructing childhood*. London: Farmer Press.
- Rahman, N. (1996). Caregivers' Sensitivity to Conflict: The use of the vignette methodology. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 8 (1), 35-47. doi:10.1300/J084v08n01_02
- Rambøll. (2014). *Utredning: Oppgave- og finansieringsansvaret for det samlede tilbudet til utsatte sped- og småbarn*. Oslo. Hentet fra <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/Nyheter/Endelig%20rapport.pdf>
- Ranger, M. N. (1986). *"Er det bare meg som roter sånn?": klientsamtaler på et sosialkontor*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rasmussen, I., Dyb, V. A., Heldal, N. & Strøm, S. (2010). Samfunnsøkonomiske konsekvenser av marginalisering blant ungdom. Oslo: Vista Analyse.
- Raustøl, A. (2011). Prioritering og omsorgsidealet. *Omsorg*, 28 (4), 23-26.
- Reay, T. & Hinings, C. R. B. (2005). The Recomposition of an Organizational Field: Health Care in Alberta. *Organization Studies*, 26 (3), 351-384. doi:10.1177/0170840605050872
- Reay, T. & Hinings, C. R. B. (2009). Managing the rivalry of competing institutional logics. *Organization Studies* 30 (6), 628-652.
- Reime, M. A. (2008). *Den sårbare overgangen - om å flytte fra barnevernsinstitusjon til egen bolig*. Voss: Styve Gard og Kirkens Sosialtjeneste.
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse: kvalitative metoder i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Richards, S., Donovan, S., Victor, C. & Ross, F. (2007). Standing secure amidst a falling world? Practitioner understandings of old age in responses to a case vignette. *Journal of Interprofessional Care*, 21 (3), 335-349. doi:10.1080/13561820701289352
- Riksrevisjonen. (2012a). *Riksrevisjonens undersøkelse om det kommunale barnevernet og bruken av statlige virkemidler*. Oslo: Riksrevisjonen.
- Riksrevisjonen. (2012b). *Riksrevisjonens undersøkelse om effektiv ressursutnyttelse i NAV*. Oslo: Riksrevisjonen.
- Riksrevisjonen. (2014). *Riksrevisjonens undersøkelse av NAVs arbeidsrettede oppfølging av personer med nedsatt arbeidsevne*. Oslo: Riksrevisjonen.
- Ritchie, J. & Lewis, J. (2003). *Qualitative research practice: a guide for social science students and researchers*. London: Sage Publications.
- Rothstein, B. (1994). *Vad bör staten göra?: om välfärdsstatens moraliska och politiska logik*. Stockholm: SNS Förlag.
- Rustad, L. M. (1998). Kunnskap som delvise forbindelser. I: K. Asdal, A.-J. Berg, B. Brenna, I. Moser, & L. M. Rustad (Red.), *Betatt av viten: Bruksansvisninger til Donna Haraway*. Oslo: Spartacus.
- Rutter, M. (1999). Resilience concepts and findings: implications for family therapy. *Journal of family therapy*, 21 (2), 119-144.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rød, P. A. (1998). *Barnevernets beslutninger i lys av kommunale ressurser: en kartlegging av sentrale beslutninger i barnevernet, dets økonomiske og personalmessige ressurser, og eventuelle sammenhenger mellom beslutningene og ressursene*. Bergen: Barnevernets utviklingscenter på Vestlandet.
- Rønning, R. & Solheim, L. J. (1998). *Hjelp på egne premisser?: om brukermedvirkning i velferdssektoren*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Røysum, A. (2009). Ulike forståelser av helhetlig oppfølging i NAV? *Tidsskrift for velferdsforskning*, 12 (3), 192-206.
- Røysum, A. (2010). NAV-reformen: Sosialarbeidernes profesjon utfordres. *Fontene forskning*, (1), 41-52.
- Sagatun, S. (2001). Kvalitativ forskning med barnevernsungdom. I: P. Repstad, & A. Ryen (Red.), *Verneverdig, Barnevern, forskning og etikk*. Bergen: Fagbokforlaget

- Sandbæk, M. (2001). Fra mottaker til aktør, brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning. I: M. Sandbæk (Red.), *Fra mottaker til aktør. Brukernes plass i praktisk sosialt arbeid og forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Sandbæk, M. (2002a). *Barn og unges levekår og velferd: kunnskapsbilder og forskningsbehov*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Sandbæk, M. (2002b). *Barn og foreldre som sosiale aktører i møte med hjelpetjenester*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Sandfort, J. R. (2010). Human service organizational technology: Improving understanding and advancing research. I: Y. Hasenfeld (Red.), *Human services as complex organizations*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Schofield, G., Beek, M. & Ward, E. (2012). Part of the family: Planning for permanence in long-term family foster care. *Children and Youth Services Review*, 34 (1), 244-253.
- Schofield, G., Beek, M., Ward, E. & Biggart, L. (2013). Professional foster carer and committed parent: role conflict and role enrichment at the interface between work and family in long-term foster care. *Child & Family Social Work*, 18 (1), 46-56. doi:10.1111/cfs.12034
- Scott, W. R. (2008). *Institutions and organizations : ideas and interests*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Scott, W. R. & Davis, G. F. (2007). *Organizations and organizing : rational, natural, and open systems perspectives*. Upper Saddle River, N.J.: Pearson Education.
- Seip, A.-L. (1984). *Sosialhjelpstaten blir til: norsk sosialpolitikk 1740-1920*. Oslo: Gyldendal.
- Seip, A.-L. (1994). *Veiene til velferdsstaten: norsk sosialpolitikk 1920-75*. Oslo: Gyldendal.
- Shulman, L. (1999). *The skills of helping individuals, families, groups, and communities*. Itasca, Ill.: Peacock.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data: methods for analyzing talk, text and interaction*. Los Angeles: SAGE.
- Silverman, D. (2011). *Qualitative research: issues of theory, method and practice*. Los Angeles, California: Sage.
- Sinclair, I., Wilson, K. & Gibbs, I. (2005). *Foster placements: why they succeed and why they fail*. London: Jessica Kingsley.
- Skauge, B. (2010). *Er det noen som vil høre på meg?: har endringer i barnevernloven, organisering av kommunale tjenester og innføring av nytt fagdataverktøy, der fokus har vært økt brukermedvirkning og deltakelse fra barnet, medført endringer i praksis? : blir barnets stemme mer fremtredende?* Trondheim: NTNU, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Skilbred, J. & Iversen, A. C. (2014). Unge voksne som har bodd i fosterhjem og tatt høyere utdanning: suksessfaktorer? *Norges barnevern*, 91 (4), 160-176.
- Skivenes, M. & Stenberg, H. (2013). Risk assessment and domestic violence – how do child welfare workers in three countries assess and substantiate the risk level of a 5-year-old girl? *Child & Family Social Work*, n/a-n/a. doi:10.1111/cfs.12092
- Skjefstad, N. (2013). Er det rom for sosialt arbeid i Nav? *Fontene forskning*, (1), 76-88.
- Skjervheim, H. (1996a). Det instrumentalistiske mistaket. I: *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.
- Skjervheim, H. (1996b). Etikken og dagleglivet sin moral. I: *Deltakar og tilskodar og andre essays*. Oslo: Aschehoug.
- Skytte, M. (2002). *Anbringelse af etniske minoritetsbørn: om socialarbejderen vurdere og handlinger*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Slettebø, T. (2009). *Oppfølging av foreldre med barn/ungdom plassert utenfor hjemmet av barneverntjenesten*. Oslo: Diakonhjemmet høgskole.
- Slettebø, T. & Seim, S. (2007). Brukermedvirkning i barnevernet. I. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sletten, M. A. (2011). *Å ha, å delta, å være en av gjengen. Velferd og fattigdom i et ungdomsperspektiv*. NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Smith, D. E. (2005). *Institutional ethnography : a sociology for people*. Lanham, Md.: AltaMira.

- Socialstyrelsen. (2010). Skolbetyg, utbildning och risker för ogynnsam utveckling hos barn. I: *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Solheim, L. J. (1996). Sosialhjelp og vern av sjølvrespekten I: K. Halvorsen (Red.), *Mestring av marginalitet. Å leve og overleve som sosialklient*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Sommer, D. (2012). *Barn i senmoderniteten*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Sosial- og helsedepartementet. (2001). *Rundskriv sosialtjenesteloven kapittel 5*. (I-2001-34). Oslo: Departementet.
- Sosialdepartementet. (1961). *Ettervern, rundskriv nr. 29 til Barnevernloven* Oslo: Departementet.
- Sosialtjenesteloven. (1991). Lov om sosiale tjenester m.v. av 13. desember 1991 nr. 81.
- Sosialtjenesteloven. (2009). *Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen av 18. desember nr. 131*.
- St. meld. nr. 9 (1975-76). *Om de sosiale tjenester og det sosiale hjelpeapparatet*. Oslo: Sosialdepartementet.
- St. meld. nr. 14 (2002-2003). *Samordning av Aetat, trygdeetaten og sosialtjenesten*. Oslo: Sosial- og helsedepartementet.
- St. meld. nr. 35 (1994-95). *Velferdsmeldingen*. Oslo: Sosial- og helsedepartementet.
- St. meld. nr. 39 (1991-92). *Attføringsmeldingen*. Oslo: Arbeids- og administrasjonsdepartementet.
- St. meld. nr. 72 (1984-85). *Om barne- og ungdomsvernet*. Oslo: Sosialdepartementet.
- St.prp. nr. 46 (2004-2005). *Ny arbeids- og velferdsforvaltning*. Oslo: Arbeids- og sosialdepartementet.
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak: barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Statens Helsetilsyn. (2009). *Utsatte barn og unge - behov for bedre samarbeid: oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2008 med kommunale helse-, sosial- og barneverntjenester til utsatte barn*. Oslo: Statens Helsetilsyn.
- Statens Helsetilsyn. (2011). *Kommuner bryter loven ved henvendelser om økonomisk stønad: oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2010 med sosiale tjenester i Nav (978-82-90919-37-0)*. Oslo: Statens Helsetilsyn.
- Statens Helsetilsyn. (2012). *Oppsummering av landsomfattende tilsyn i 2011 med kommunalt barnevern - undersøkelse og evaluering (978-82-90919-48-6)*. Oslo: Statens Helsetilsyn.
- Statistisk sentralbyrå. (1996). Barneverntjenesten, 1995: Barnevernet fortsatt organisert innen sosialkontoret. . *Ukens statistikk*, (43).
- Stein, M. (2004). *What works for young people leaving care?* Ilford: Barnardo's.
- Stein, M. (2006). Research Review: Young people leaving care. *Child & Family Social Work*, 11 (3), 273-279. doi:10.1111/j.1365-2206.2006.00439.x
- Stein, M. (2008). Transitions from care to adulthood. Messages from research for policy and practice. I: M. Stein, & E. R. Munro (Red.), *Young*. Young people's transitions from care to adulthood. International research and practice: Jessica Kingsley Publishers.
- Stein, M. (2012). *Young people leaving care: supporting pathways to adulthood*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Stein, M. & Munro, E. R. (2008). *Young people's transitions from care to adulthood: international research and practice*. London: Jessica Kingsley.
- Stephens, P. (2009). The nature of social pedagogy: an excursion in Norwegian territory. *Child & Family Social Work*, 14 (3), 343-351. doi:10.1111/j.1365-2206.2008.00605.x
- Stiver, I. (1991). The meanings of "dependency" in female-male relationships. I: J. Jordan, A. Kaplan, I. Stiver, J. Surrey, & J. B. Miller (Red.), *Women's growth in connection: Writings from the Stone Center*. New York Guilford Press.
- Stjernø, S. (1982). *Omsorg som yrke: arbeidsmåter og yrkesroller på sosialkontoret*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Storhaug, A. S. (2008). Barneverningdom i Trondheim. Livssituasjon, tiltak og nettverk. I: Å. Bratterud, & A. S. Storhaug (Red.), *Overgang fra barnevern til voksenliv i Trondheim. Sluttrapport fra OBVIT-prosjektet*. Trondheim: NTNU, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Samfunnsforskning AS.

- Stortingsreferat 29.4.2008. *S a k n r . 8 [14:19:25] Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene May-Helen Molvær Grimstad, Ola T. Lånke, Dagrun Eriksen og Åse Gunhild Woie Duesund om å bedre rammevilkårene for fosterforeldre, øke rettssikkerheten for fosterbarn og lovfeste rett til ettervern for unge med tiltak etter barnevernloven (Innst. S. nr. 196 (2007-2008), jf. Dokument nr. 8:14 (2007-2008)).* Oslo: Stortinget.
- Storø, J. (2005). *Å gå over brennende bruer: en kvalitativ studie av barneverningdommers overgang til en selvstendig tilværelse.* Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Storø, J. (2008). Exit from care - developing a perspective. *Journal of Comparative Social Welfare*, 24 (1), 13-21. doi:10.1080/17486830701848670
- Storø, J. (2009a). Sosialpedagogisk praksis i barnevernet. I: G. S. Hutchinson (Red.), *Barnevernpedagog, sosionom og vernepleier, utvalgte tema.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Storø, J. (2009b). Fra eftertilsyn til overgang og selvbestemmelse. *Norges barnevern*, 86 (3), 184-200.
- Storø, J. (2012). *Ettervern og overgang for ungdom i barnevernet.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Strand, A. H. & Grønningsæter, A. B. (2013). Forsterkede fosterhjem. I: E. Backe-Hansen, T. Havik, & A. B. Grønningsæter (Red.), *Fosterhjem for barns behov. Rapport fra et fireårig forskningsprogram.* Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Strandbu, A. (2011). *Barnets deltakelse. Hverdagslige og vanskelige beslutninger.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Stranz, H. (2007). *Utrymme för variation: om prövning av socialbidrag.* Stockholm.
- Støkken, A. M. & Nylehn, B. (2003). *Et velferdsmarked i vekst: privat barnevern i det offentlige.* Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Svensson, L. G. (2008). Profesjon og organisasjon. I: A. Molander, & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Svensson, L. G. (2010). Professions, organizations, collegiality and accountability. I: L. G. Svensson, & J. Evetts (Red.), *Sociology of professions: continental and Anglo-Saxon traditions.* Göteborg: Daidalos.
- Svensson, L. G. & Karlsson, A. (2008). Profesjoner, kontroll og ansvar. I: A. Molander, & L. I. Terum (Red.), *Profesjonsstudier.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Swartz, T. T. (2004). Mothering the State: Foster Parenting and the Challenges of Government-Contracted Carework. *Gender & Society*, 18 (5), 567-587.
- Swartz, T. T. & O'Brien, K. B. (2009). Intergenerational support during the transition to adulthood. I: A. Furlong (Red.), *Handbook of youth and young adulthood. New perspectives and agendas.* London: Routledge.
- Tanner, J. L. & Arnett, J. J. (2009). The emergence of 'emerging adulthood' The new life stage between adolescence and young adulthood. I: A. Furlong (Red.), *Handbook of youth and young adulthood. New perspectives and agendas.* London: Routledge.
- Taylor, B. J. (2006). Factorial Surveys: Using Vignettes to Study Professional Judgement. *British Journal of Social Work*, 36 (7), 1187-1207.
- Taylor, B. J. (2012). Models for professional judgement in social work. *European Journal of Social Work*, 15 (4), 546-562. doi:10.1080/13691457.2012.702310
- Terum, L. I. (1985). Skjønn og likebehandling. Om likeverdig behandling og likeverdige ytelser ved norske sosialkontor. *Sosiologi i dag*, (3-4), 19-33.
- Terum, L. I. (1986). *Geografisk ulikskap og nasjonale normer : variasjonar i behandlingen av sosialhjelpsklientar.* Oslo: Institutt for anvendt sosialvitenskapelig forskning.
- Terum, L. I. (1996). *Grenser for sosialpolitisk modernisering : om fattighjelp i velferdsstaten.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Terum, L. I. (1997). Profesjonsskapt ulikhet - et demokratiproblem? *Nordisk sosialt arbeid*, (1), 10-19.
- Terum, L. I. (2003). *Portvakt i velferdsstaten : om skjønn og beslutninger i sosialt arbeid.* Oslo: Kommuneforl.

- Texmoen, I. (1996). På egne ben - flytting fra foreldrehjemmet. I: B. Brandth, & K. Moxnes (Red.), *Familie for tiden: stabilitet og forandring* (s. 85103). Oslo: Tano Aschehoug.
- Thagaard, T. (2003). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thanem, H. A. (2006). *Sist i køa - svik og brutte løfter i barnevernet: en kvalitativ studie av barneverningsdoms opplevelser knyttet til overgangen til en selvstendig tilværelse*. Trondheim: NTNU, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis: innføring i vitenskapsfilosofi for helse- og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Thomassen, Å. (1995). *Sosialkontoret i endring: nye strukturer og yrkesroller siden 1986*. Oslo: Vidarforlag.
- Thorén, K. (2008). *Activation policy in action: A street-level study of social assistance in the swedish welfare state*, School of Social Service Administration, University of Chicago). Chicago.
- Thornton, P. H. & Ocasio, W. (2008). Institutional logics. I: R. Greenwood, C. Oliver, R. Suddaby, & K. Sahlin (Red.), *The SAGE Handbook of organizational institutionalism*. Los Angeles: Sage.
- Thornton, P. H., Ocasio, W. & Lounsbury, M. (2012). *The Institutional Logics Perspective: a new approach to culture, structure and process*. Oxford: OUP Oxford.
- Thrana, H. M. (2006). *Hvis ungdommen fikk bestemme: en studie i ungdoms erfaringer med medvirkning i barnevernet*. Bodø: Høgskolen i Bodø.
- Thrana, H. M., Anvik, C. H., Bliksvær, T. & Handegård, T. L. (2009). *Hverdagsliv og drømmer: for unge som står utenfor arbeid og skole*. Bodø: Nordlandsforskning.
- Thørnblad, R. & Holtan, A. (2011). Oppvekst i slektsfosterhjem: Unge voksne fosterbarns familieforståelser. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 11 (1), 49-67.
- Toulmin, S. (1958, 2. utgave 2003). *The uses of argument*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Toulmin, S. (1990). *Cosmopolis: the hidden agenda of modernity*. New York: The Free Press.
- Tysnes, I. B. (2014). *Ungdommenes opplevelse av plassering, opphold og ettervern: en studie av institusjonsplasseringer etter lov om barneverntjenester § 4.24*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Uggerhøj, L. (1995). *Hjælp eller afhængighed: en kvalitativ undersøgelse af samarbejde og kommunikation mellem truede familier og socialforvaltningen*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Ulfrstad, L. M. (2007). Boligpolitikken og velferdsstaten. I: E. Brodtkorb, & M. Rugkåsa (Red.), *Under tak - mellom vegger. Perspektiver på boligens betydning i velferdsstaten*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Ulvik, O. S. (2005). *Fosterfamilie som seinmoderne omsorgsarrangement: en kulturpsykologisk studie av fosterbarn og fosterforeldres fortellinger*. [Oslo]: Psykologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Oslo.
- Ulvik, O. S. (2009). Barns rett til deltakelse - teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 46 (12), 1148-1154.
- Ustvedt Christiansen, K. (1977). Klientarbeid i sosialomsorgen forvaltning eller behandling. *Sosionomen*, (9), 400-410.
- Utdannings- og forskningsdepartementet. (2005a). *Rammeplan for 3-årig sosionomutdanning*. Oslo: Departementet.
- Utdannings- og forskningsdepartementet. (2005b). *Rammeplan og forskrift for 3-årig barnevernspedagogutdanning*. Oslo: Departementet.
- Utdanningsstøtteleven. (2005). *Lov om utdanningsstøtte av 3. juni 2005 nr. 37*.
- Vabø, M. (2007). *Organisering for velferd: hjemmetjenesten i en styringsideologisk brytningstid*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

- Vagli, Å. (2009). *Behind closed doors : exploring the institutional logic of child protection work*: University of Bergen. Hentet fra http://www.uib.no/info/dr_grad/2009/Vagli_Aase.html
- Valset, K. (2014). Ungdom utsatt for omsorgssvikt - hvordan presterer de på skolen? I: E. Backe-Hansen, C. Madsen, L. B. Kristofersen, & B. Hvinden (Red.), *Barnevern i Norge 1990-2010. En longitudinell studie*. Oslo: NOVA, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Van der Wel, K., Dahl, E., Løyland, B., Naper, S. O. & Slagsvold, M. (2006). *Funksjonsevne blant langtidsmottakere av sosialhjelp*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Van der Wel, K. A. (2012). Den sjenerøse velferdsstaten: heroin, medisin eller vitamin? I: S. Stjernø og E. Øverbye (Red.), *Arbeidslinja, arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vergemålsloven. (1927). *Lov om vergemål for umyndige av 22. april 1927 nr. 3*.
- Vergemålsloven. (2010). *Lov om vergemål av 26. mars 2010 nr. 9*.
- Vergerådsloven. (1896). *Lov om behandlingen af forsømte børn av 6. juni 1896 nr. 1*.
- Vetlesen, A. J. (2001a). Omsorg - mellom avhengighet og autonomi. I: K. W. Ruyter, & A. J. Vetlesen (Red.), *Omsorgens tvetydighet - egenart, historie og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Vetlesen, A. J. (2001b). Dydenes gjenkomst og omsorgens grunnlag. I: K. W. Ruyter, & A. J. Vetlesen (Red.), *Omsorgens tvetydighet - egenart, historie og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Vetlesen, A. J. (2012). Bedre beskyttelse av barns utvikling - Ethiske og filosofiske vurderinger av praksiser i barnevernet. *Norges barnevern*, 89 (1-2), 86-95.
- Vindegg, J. (2011). *Å forstå en familie. Fortellinger som kunnskapskilde i sosialarbeideres profesjonelle yrkesutøvelse*. Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Vinnerljung, B. (2006). Fosterbarn som unga vuxna - en översikt av resultat från några nationella registerstudier. *Socialmedicinsk tidskrift*, 83 (1), 23-35.
- Vinnerljung, B. & Sallnäs, M. (2008). Into adulthood: a follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens. *Child & Family Social Work*, 13 (2), 144-155.
- Wade, J. (2008). The Ties that Bind: Support from Birth Families and Substitute Families for Young People Leaving Care. *British Journal of Social Work*, 38 (1), 39-54.
- Wadel, C. (1991). *Feltarbeid i egen kultur*. Flekkefjord: SEEK A/S.
- Wallander, L. (2008). *Measuring professional judgements: an application of the factorial survey approach to the field of social work*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Wallander, L. & Blomqvist, J. (2009). Modeling Ideal Treatment Recommendations: A Factorial Survey of Swedish Social Workers' Ideal Recommendations of Inpatient or Outpatient Treatment for Problem Substance Users. *Journal of Social Service Research*, 35 (1), 47-64.
- Walther, A. (2006). Regimes of youth transitions. *Young*, 14 (2), 119-139.
- Wampold, B. (2010). The research evidence for common factors models: A historically situated perspective. I: B. Duncan, S. D. Miller, B. Wampold, & M. A. Hubble (Red.), *The heart and soul of change*. Washington D. C.: American Psychological Association.
- Warren, C. A. B. (2001). Qualitative Interviewing. I: J. F. H. Gubrium, James A. (Red.), *Handbook of interview research : context & method*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Weber, M., Fivelsdal, E. & Østerberg, D. (2000). *Makt og byråkrati: essays om politikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. Oslo: Gyldendal.
- Weintraub, J. (1997). The theory and politics of the public/private distinction. I: J. Weintraub, & K. Kumar (Red.), *Public and private in thought and practice : perspectives on a grand dichotomy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wiborg, Ø. (2011). *Bound to rise?: inter-generational disadvantages in Norway*. Oslo: Unipub.
- Widerberg, K. (2012). Dorothy E. Smith og institusjonell etnografi. *Sosiologisk Årbok*, (1), 123-137.
- Wiesener, G. (1948). *Barnevernet i Norge. En oversikt*. Oslo: Trykt hos Bøhler & Larsen.
- Wiklund, S. (2005). Social barnavård i nya former. Om marknadsorientering inom barnavårdsarbetet. *Socialvetenskaplig tidskrift*, (2/3), 149-168.

- Wilks, T. (2004). The use of vignettes in qualitative research into social work values. *Qualitative Social Work*, 3 (1), 78-87.
- Williams, C. & Soydan, H. (2005). When and how does ethnicity matter? A cross-national study of social work responses to ethnicity in child protection cases. *British Journal of Social Work*, 35 (6), 901-920.
- Wilson, K. & Evetts, J. (2006). The professionalisation of foster care. *Adoption & Fostering*, 30 (1), 39-47.
- Øverbye, E. & Stjernø, S. (2012). Arbeidsmotivasjon, arbeidslinje og velferdsstat. I: S. Stjernø, & E. Øverbye (Red.), *Arbeidslinja, arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1 – Oversikt over informanter

Sosialarbeidere

Kommune	NAV	Barneverntjenesten
A	Bente	Jenny og Ingri
B	Tone og Berit	Frida
C		Henriette
D	Ida	Julie
E	Trine	Heidi
F	Eva	Mari
G	Laila	Mette og Monika
H	Tove	Vibeke og Sara
I	Elin og Hege	Sofie
J	Hanne	Seline
k		Susann
L	Tea	Lene

Ungdommer

Thomas

Håkon

Roger

Morten

Liam

Katrine

Oda

Vedlegg 2 Oversikt over bruk av sitater fra sosialarbeiderne

Her gis en oversikt over bruk av sitater fra sosialarbeiderne. I tillegg er deres utsagn henvist til i teksten uten at de er direkte sitert. Disse henvisningene er ikke referert i tabellene.

Kapittel 7

Kommune	Informant/vignett	Erik	Andreas	Anna	Tonje	Emil	Generelt
Barneverntjenesten							
A	Jenny/Ingri	x					x
B	Frida	x					xxx
C	Henriette						xx
D	Julie		x	x			x
E	Heidi						x
F	Mari				x		xxxx
G	Mette						xx
G	Monika		x				xx
H	Vibeke/Sara		x				x
I	Sofie						x
J	Seline						x
K	Susann						xxxx
L	Lene			x			
NAV							
A	Bente					x	
B	Tone/Berit						xx
D	Ida						x
E	Trine			x			xx
F	Eva			xx			xx
G	Laila						x
H	Tove						
I	Elin/(Hege)						
J	Hanne			x			xx
L	Tea						x

Kapittel 8

Kommune	Informant/vignett	Erik	Andreas	Anna	Tonje	Emil	Generelt
Barneverntjenesten							
A	Jenny/Ingri						XX
B	Frida		x				x
C	Henriette						x
D	Julie			x			
E	Heidi			XX			XX
F	Mari	x					XX
G	Mette						XX
G	Monika						XX
H	Vibeke/Sara			XX			XXX
I	Sofie			x			XXX
J	Seline	x					
K	Susann			XX			x
L	Lene	x					XX
NAV							
A	Bente			x		x	x
B	Tone/Berit			x			XX
D	Ida		XX				
E	Trine		x	x			XX
F	Eva						XXX
G	Laila			x			XX
H	Tove			x			XX
I	Elin/(Hege)			x			XXX
J	Hanne						
L	Tea			x		x	XX

Kapittel 9

Kommune	Informant/vignett	Erik	Andreas	Anna	Tonje	Emil	Generelt
Barneverntjenesten							
A	Jenny/Ingri						x
B	Frida					x	
C	Henriette						XX
D	Julie						x
E	Heidi			x		x	
F	Mari					x	XX
G	Mette					x	x
G	Monika						
H	Vibeke/Sara						XX
I	Sofie			x		x	XX
J	Seline						
K	Susann	XX					
L	Lene						x
NAV							
A	Bente						
B	Tone/Berit						
D	Ida					x	XXX
E	Trine						
F	Eva					x	
G	Laila					x	x
H	Tove						
I	Elin/(Hege)						x
J	Hanne						
L	Tea					x	

Vedlegg 3 Tilråding fra personvernombudet

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 95 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Inger Oterholm
Forskningscenteret
Diakonhjemmet Høgskole
Postboks 184 Vindern
0319 OSLO

Vår dato: 06.08.2009

Vår ref: 22271 / 2 / GRH

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 01.07.2009. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 03.08.2009. Meldingen gjelder prosjektet:

22271	<i>Oppfølging av barnevernsbarn i overgangen til en selvstendig tilsvarelse</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Diakonhjemmet Høgskole AS, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Inger Oterholm</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.08.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Grethe Halvorsen

Kontaktperson: Grethe Halvorsen tlf: 55 58 25 83
Vedlegg: Prosjektvurdering

Avdelingskontor / District Office:

Det tas høyde for at det kan fremkomme sensitive personopplysninger i intervjuene med ungdommen, f.eks. opplysninger om helseforhold (jf. pol § 2 nr. 8 c)).

Utvalget består av ungdom som er eldre enn 18 år og som har vært plassert etter barnevernsloven samt profesjonsutøvere i sosial- og barneverntjenesten. Ungdommen rekrutteres ved at aktuelle instanser som blant annet Landsforeningen for barnevernsbarn og Norsk fosterhjemforening formidler skriftlig forespørsel fra prosjektleder. Profesjonsutøverne rekrutteres via leder for de aktuelle tjenestene. Begge utvalgene informeres skriftlig om prosjektet og samtykker skriftlig til deltakelse.

Vi forutsetter at informasjonsskrivet til profesjonsutøverne endres på følgende punkt:
- Setningen "Etter at prosjektet er avsluttet vil lydbandene bli slettet" tilføyes enten "og intervjuutskriftene anonymisert" eller endres til "Etter at prosjektet er avsluttet vil lydbandene og personopplysninger bli slettet".

Opplysningene samles inn gjennom individuelle intervju. Vi har registrert at profesjonsutøverne blir bedt om å fortelle om sin siste sak. Vi forutsetter at intervjuene med profesjonsutøverne gjennomføres på en slik måte at det ikke fremkommer opplysninger som direkte eller indirekte kan identifisere enkeltpersoner fra informantens siste sak og vi minner i den forbindelse om at profesjonsutøverne har taushetsplikt.

Lydband slettes og øvrige opplysninger anonymiseres ved prosjektslutt, 31.08.2012.

Personvernombudet for forskning

Søk i prosjekter

22271 Oppfølging av barnevernsbarn i overgangen til en selvstendig tilværelse

Ansvarlig
Avdeling Oslo

Daglig ansvarlig Inger Oterholm

Prosjektadministrasjon
Innmeldt 01.07.2009
Prosjektperiode: 01.09.2009 - 01.05.2014
Hjemmels og behandlingsgrunnlag: Meldepliktig prosjekt, jf. personopplysningsforskriften § 7-27

Personvernombudet for forskning

Statusrapport er allerede registrert.

Din statusrapport ble ikke registrert, da personvernombudet allerede har mottatt statusrapport for dette prosjektet

Prosjekt 22271: Oppfølging av barnevernsbarn i overgangen til en selvstendig tilværelse
Inger Oterholm | Diakonhjemmet Høgskole AS

Statusrapport
Datamaterialet er anonymisert.

Innsendt dato: 06.07.2014

Arkivering av data
Ønsker du å arkivere forskningsdata hos NSD ber vi om at du sender datasettet ditt og tilhørende dokumentasjon via epost til dataarkivering@nsd.no
Les om arkivering [her](#).

Vedlegg 4

Informasjon og samtykkedokument ansatte i barneverntjenesten og NAV

Forespørsel om å delta i forskningsprosjektet om oppfølging av ungdom over 18 år som har hatt tiltak i barnevernet

Jeg heter Inger Oterholm og jobber på Diakonhjemmet høgskole. Jeg ønsker å intervju ansatte i sosial- og barneverntjenesten, og ungdommer om arbeidet med ettervern.

Jeg arbeider med et doktorgradsprosjekt om oppfølging av ungdom som har hatt tiltak i barnevernet og overgangen til en selvstendig tilværelse. Denne henvendelsen er en forespørsel om du vil delta på et intervju og si noe om dine erfaringer med arbeid med denne ungdomsgruppen.

Hensikten med prosjektet er å undersøke hva som vektlegges ved oppfølging av barnevernsungdom etter 18 år. Målet er å bidra til en økt forståelse av hvilke vurderinger de ansatte gjør og hvordan disse har sammenheng med ungdommens situasjon, de ansattes faglige ståsted og de organisasjonsmessige rammebetingelsene.

Intervju med ansatte i barnevern- og sosialtjenesten/NAV

Sammen med 16 - 20 andre som arbeider i sosial- eller barneverntjenester, får du denne forespørselen om deltagelse i forskningsprosjektet. Dere er valgt for å få erfaringer fra ansatte både i sosial- og barneverntjenesten og ansatte med barnevernspedagogutdanning/sosionomutdanning.

Deltagelse i prosjektet innebærer deltagelse i et intervju. Intervjuet vil ta 1 ½ - 2 timer. Jeg ønsker å få kunnskap om hvilke problemstillinger du står overfor i møte med ungdom som har hatt tiltak etter barnevernsloven og deres overgang til en selvstendig tilværelse og hvilke vurderinger som gjøres. Det gjelder ungdom fra ca. 18 år fram til 23 år.

Det er helt frivillig å delta i prosjektet og du kan på hvilket som helst tidspunkt trekke deg uten å måtte begrunne dette nærmere. Det er ingen andre enn jeg som vil få tilgang til å vite navnet ditt. Jeg er underlagt taushetsplikt og opplysningene vil bli behandlet strengt konfidensielt.

Jeg ønsker å ta opp samtalen med diktafon, og håper det er i orden for deg.

Formidling av resultatene

Resultatene av studien vil bli sammenfattet slik at enkeltpersoner ikke kan gjenkjennes. Doktorgradsprosjektet forventes å være avsluttet sommeren 2012. Intervjuutskriftene vil bli anonymisert. Etter at prosjektet er avsluttet vil lydfilene bli slettet.

Prosjektet er tilrådd av Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste.

Praktisk om deltakelse

Dersom du ønsker å delta i undersøkelsen, er det fint om du sender meg en e-post eller signerer den vedlagte samtykkeerklæringen og returnerer den så snart som mulig. Jeg vil så ta kontakt for nærmere avtale.

Har du spørsmål i forbindelse med denne henvendelsen, eller ønsker å bli informert om resultatene fra undersøkelsen når de foreligger, kan du gjerne ta kontakt med meg på e-post. oterholm@diakonhjemmet.no.

Med vennlig hilsen

Inger Oterholm, Høgskolelektor/stipendiat

Diakonhjemmet Høgskole
Postboks 184, Vinderen
0319 Oslo
Tlf. 22 45 19 66 / mobil 90 65 46 88

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet "oppfølging av ungdom som har hatt tiltak i barnevernet og overgangen til en selvstendig tilværelse" og er villig til å delta i prosjektet.

Signatur ..... Telefon .....

Vedlegg 5 Intervjuguide til ansatte i barneverntjenesten

Informasjon om prosjektet, jf. infoskriv.

Bakgrunnsopplysninger

Sosionom eller barnevernspedagog

Eksamensår

Hvor lenge har du jobbet i barnevernet, hvor lenge på dette kontoret

Hva har du jobbet med tidligere? Har du jobbet i sosialtjenesten/NAV?

Videreutdanning

Alder

Kjønn

Hva er ditt arbeid, rolle i forhold til ungdom i alderen 18-23 som har hatt/eller har tiltak i barnevernet.

Hvordan er arbeidet i forhold til ungdom organisert?

Eksempel på egen sak med ungdom i alderen 18-23 år

Kan du fortelle om en ungdom som du tenker er litt typisk og vurderingene som dere gjør i forhold til om ungdom skal få ettervern eller ikke

(Mulige oppfølgingsspørsmål: hvor lenge hadde du kjent denne ungdommen, hvordan var situasjonen hans/hennes, hvordan arbeidet du, kartlegging av ungdommens situasjon/nettverk, hva var begrunnelsene for å arbeide på denne måten - sette inn disse tiltakene /eventuelt ikke sette inn tiltak, hvordan fattes beslutninger om tiltak ved kontoret?)

Hva synes du var viktig i vurderingen av om ungdommen skulle få oppfølging eller ikke?

(Mulige oppfølgingsspørsmål: Var det noe ved ungdommens situasjon (problemmfang, nettverk, skole/jobb osv), var det noen vurderinger som hadde sammenheng med barneverntjenestens rutiner/organisering/økonomi/tilgjengelige tiltak/prioriteringer/tid, lovgrunnlag, forhold mellom ungdom og barneverntjenesten osv.).

Vignetter

Jeg vil beskrive noen konstruerte eksempler for å få et innblikk i hvordan dere arbeider på dette kontoret i forhold til ungdom i alderen 18 til 23 år, som har hatt barneverntiltak før de ble 18. Hvordan vil du vurdere situasjonen for disse ungdommene og hvordan ville du ha arbeidet i forhold til disse ungdommene? Hva ville du lagt vekt på i vurderingen av hva slags oppfølging de skulle få og hvorfor? Ville de fått videre tiltak her, eventuelt hvorfor/hvorfor ikke?

Erik

Erik blir 18 år om en måned. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bor i fosterhjem. Han har et år igjen på videregående skole. Han ønsker å fortsette å bo i fosterhjemmet og de vil også det.

Anna

Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og ut av fosterhjemmet nå når hun er 18 år.

Emil

Emil er 20 år. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bodd i fosterhjem. Da han ble 18 år takket han nei til videre oppfølging fra barnevernet, men nå angrer han på det. Han er deprimeret og har ikke klart å fullføre videregående skole. Han bor på hybel og har hatt litt støtte av fosterhjemmet selv om det ikke er noe offisielt ettervern. Han ber nå om hjelp fra barnevernet.

Tonje

Tonje er akkurat fylt 19 år. Hun har vært under barnevernets omsorg siden hun var 10 år. Hun bodde i fosterhjem til hun var ca. 17 ½, men ble så plassert på institusjon med tvang på grunn av omfattende rusproblemer. I løpet av oppholdet på institusjon har hun rømt flere ganger og institusjonen er usikker på om hun nyttiggjør seg tilbudet. Tonje har samtykket til videre opphold på institusjon.

Andreas

Andreas er 19 år. Han bor hjemme. Familien har hatt hjelpetiltak fra Andreas var 10 år. Han har vokst opp alene med en psykisk syk mor. Hun har i perioder vært innlagt på psykiatrisk avdeling og da har Andreas bodd i besøkshjemmet sitt. Andreas har ikke fullført videregående skole. Han har hatt noen vikarjobber, men er nå arbeidsledig. Han ber om hjelp til å flytte på hybel og jobb. Han mener han trenger å komme bort fra moren sin.

Sammenheng vurdering og utdanning, erfaring, policy, rammebetingelser mm

Hva slags kunnskap tenker du er viktig for å forstå ungdommens situasjon og gjøre gode vurderinger av hva slags oppfølging de trenger? Har du lært noe av dette i din utdanning?

De vurderingene du har beskrevet, det du vektlegger, tenker du at de har noe sammenheng med at du er sosionom/barnevernspedagog, er det noe i din utdanning fag, kunnskaper du tenker har spesiell betydning for din vurdering?

Har det sammenheng med kontorets retningslinjer, tenker du at dere har en bestemt policy på kontoret i forhold til disse ungdommene. Er det noe av det du har snakket om, lagt vekt på som du mener har sammenheng den policy dere har på kontoret i forhold til barnevernsungdom over 18 år?

Er det noe av det du har snakket om (noe du la vekt på) som du mener har sammenheng med din erfaring? Rammebetingelser for arbeidet. Økonomi, tid?

Utfordringer i arbeidet med ungdom

Gjennom disse eksemplene har vi vært innom flere tema. Hva ser du som utfordringer i barneverntjenestens arbeid med barnevernsungdom i alderen 18-23 år?

Hva ser du som styrker og svakheter ved arbeidet med denne ungdomsgruppa ved deres kontor med tanke på å sikre ungdommen god nok oppfølging i overgangen til en voksen tilværelse?

Hva forstår du med selvstendig tilværelse?

Ingen begrensninger, forbedringsforslag

Hvis du hadde frihet til å gjøre (hva du ville) uten at det var noen begrensninger, hvordan ville du jobbet med ungdommene da, hva ville du faglig gjort annerledes?

Hvis du skulle foreslå forbedringsforslag hos dere, hva ville det være? Hvorfor?

Barneverntjenestens ansvar

Hva er etter din mening barneverntjenestens ansvar og oppgaver i forhold til ungdommene? Hvorfor mener du at dette er barneverntjenestens ansvar? Hvor lenge bør barneverntjenesten følge disse ungdommene? Kan du begrunne?

Hva mener du er sosialtjenesten/NAV sitt ansvar for ungdommene?

Hva tenker du er forskjell på det sosialtjenesten/NAV kan tilby og det barneverntjenesten kan tilby? (Bruker dere ulike metoder, kjennskap til andre tjenester, ulike samarbeidspartnere, hvem samarbeider

dere med. Er det noen muligheter dere har i barneverntjenesten som ikke sosialtjenesten/NAV har).
Hvor mange saker har du?
Er det etter din vurdering skjedd noen endring i deres praksis etter lovendringen av 1.7.09 om ettervern og begrunnelse?

Tar dere kontakt med ungdom som har sagt nei til ettervern? Hvorfor/hvorfor ikke?

Er det andre forhold enn det vi har vært inne på som spiller inn i vurdering av tiltak eller ikke for ungdommene?

Bakgrunnsopplysninger barneverntjenesten

Hvor mange ansatte?

Har barneverntjenesten en systematisert praksis i forhold til arbeidet i overgangen til en voksen? tilværelse for disse ungdommene?

Er denne praksisen nedfelt i skriftlige rutiner?

Hvordan er samarbeidet i forhold til sosialtjenesten/NAV? Har dere samarbeidsmøter med sosialtjenesten/NAV generelt, eller knyttet til enkeltungdommer?

Avslutning

Er det noe du vil tilføye?

Er det noe annet jeg burde spurt om?

Tusen takk!

Vedlegg 6 Intervjuguide til ansatte i sosialtjenesten/NAV

Informasjon om prosjektet, jf. infoskriv.

Bakgrunnsopplysninger

Sosionom eller barnevernspedagog

Eksamensår

Hvor lenge har du jobbet i sosialtjenesten/NAV, hvor lenge ved dette kontoret.

Hva har du jobbet med tidligere? Har du jobbet i barneverntjenesten?

Videreutdanning

Alder

Kjønn

Hva er ditt arbeid, rolle i forhold til ungdom i alderen 18-23 som har hatt/eller har tiltak i barnevernet?

Hvordan er arbeidet i forhold til ungdom organisert?

Eksempel på egen sak med ungdom i alderen 18-23 år

Kan du fortelle om en ungdom, som du tenker er litt typisk, som du har arbeidet med som har hatt tiltak etter barnevernloven og søkte om hjelp fra sosialtjenesten/NAV ved 18-20 års-alderen? Hva var sentrale vurderingstema?

(Mulige oppfølgingsspørsmål: Hvordan var situasjonen hans/hennes, hvordan arbeidet dere, hva var begrunnelsene for å arbeide på denne måten – sette inn disse tiltakene /eventuelt ikke sette inn tiltak, samarbeid med andre instanser, lovgrunnlag, hvordan fattes beslutninger om tiltak ved kontoret?)

Hva synes du var viktig i vurderingen av om ungdommen skulle få oppfølging eller ikke?

(Mulige oppfølgingsspørsmål: Var det noe ved ungdommens situasjon (problemomfang, nettverk, skole/jobbs osv), var det noen vurderinger som hadde sammenheng med sosialtjenesten/NAVs rutiner/organisering/økonomi/tilgjengelige tiltak/prioriteringer/tid, lovgrunnlag, forhold mellom ungdom og sosialtjenesten/NAV osv)

Vignetter

Jeg vil beskrive noen konstruerte eksempler for å få et innblikk i hvordan dere arbeider på dette kontoret i forhold til ungdom i alderen 18 til 23 år som har hatt barnevernstiltak.

Hvordan vil du vurdere situasjonen for disse ungdommene og hvordan ville du ha arbeidet i forhold til disse ungdommene? Hva ville du lagt vekt på i vurderingen av hva slags oppfølging de skulle få og hvorfor? Ville de fått videre tiltak her, eventuelt hvorfor/hvorfor ikke?

Anna

Anna er 18 år. Hun har vært under omsorg i barnevernet siden hun var 10 år og bor i fosterhjem. Hun har droppet ut av videregående skole og vil helst flytte for seg selv og avslutte kontakten med barnevernet nå når hun har blitt 18 år. Hun søker derfor om sosialhjelp.

Emil

Emil er 20 år. Han har vært under omsorg av barnevernet siden han var 10 år og bodd i fosterhjem. Da han ble 18 år takket han nei til videre oppfølging fra barnevernet, men nå angret han på det. Han er deprimert og har ikke klart å fullføre videregående skole. Han bor på hybel og har hatt litt støtte av fosterhjemmet selv om det ikke er noe offisielt ettervern. Han har bedt om hjelp fra barnevernet, men de sier nei til barneverntiltak nå og mener han må søke sosialtjenesten/NAV om hjelp.

Tonje

Tonje er 19 år. Hun har vært under barnevernets omsorg siden hun var 10 år. Hun bodde i fosterhjem til hun var 17 1/2, men ble så plassert på institusjon med tvang på grunn av omfattende rusproblemer. I løpet av oppholdet på institusjon har hun rømt flere ganger og institusjonen er usikker på om hun nyttiggjør seg tilbudet. Barneverntjenesten vurderer at hun bør få oppfølging fra sosialtjenesten/NAV.

Andreas

Andreas er 19 år. Han bor hjemme. Familien har hatt hjelpetiltak av barneverntjenesten fra Andreas var 10 år. Han har vokst opp alene med en psykisk syk mor. Hun har i perioder vært innlagt på psykiatrisk avdeling og da har Andreas bodd i besøkshjemmet sitt. Andreas har ikke fullført videregående skole. Han har hatt noen vikarjobber, men er nå arbeidsledig. Han ber om hjelp til å flytte på hybel og jobb. Han mener han trenger å komme bort fra moren sin.

Sammenheng vurdering og utdanning, erfaring, policy, rammebetingelser mm

Hva slags kunnskap tenker du er viktig for å forstå ungdommens situasjon og gjøre gode vurderinger av hva slags oppfølging de trenger? Har du lært noe av dette i din utdanning?

De vurderingene du har beskrevet, det du vektlegger, tenker du at de har noe sammenheng med at du er sosionom/barnevernspedagog, er det noe i din utdanning fag, kunnskaper du tenker har spesiell betydning for din vurdering?

Har det sammenheng med kontorets retningslinjer, tenker du at dere har en bestemt policy på kontoret i forhold til disse ungdommene? Er det noe av det du har snakket om, lagt vekt på som du mener har sammenheng den policy dere har på kontoret i forhold til barnevernsungdom over 18 år?

Er det noe av det du har snakket om (noe du la vekt på) som du mener har sammenheng med din erfaring? Rammebetingelser for arbeidet, økonomi, tid?

Utfordringer i arbeidet med ungdom

Gjennom disse eksemplene har vi vært innom flere tema. Hva ser du som utfordringer i sosialtjenesten/NAV's arbeid med barnevernsungdom i alderen 18-23 år?

Hva ser du som styrker og svakheter ved arbeidet med denne ungdomsgruppa ved deres kontor med tanke på å sikre ungdommen god nok oppfølging i overgangen til en voksen tilværelse?

Hva forstår du med selvstendig tilværelse?

Ingen begrensninger, forbedringsforslag

Hvis du hadde frihet til å gjøre (hva du ville) uten at det var noen begrensninger, hvordan ville du jobbet med ungdommene da, Hva ville du faglig gjort annerledes?

Hvis du skulle foreslå forbedringsforslag hos dere, hva ville det være? Hvorfor?

Sosialtjenesten/NAV's ansvar

Hva er etter din mening sosialtjenestens/NAV's ansvar og oppgave overfor ungdommene?

Hva tenker du om det, hva slags oppfølging kan sosialtjenesten/NAV gi? Hva tenker du er forskjell på det sosialtjenesten/NAV kan tilby og det barneverntjenesten kan tilby?

(Bruker dere ulike metoder, kjennskap til andre tjenester, ulike samarbeidspartnere, hvem samarbeider dere med. Er det noen muligheter dere har i sosialtjenesten/NAV som ikke barneverntjenesten har?)

Hvor mange saker har du?

Hva mener du er barneverntjenesten sitt ansvar overfor ungdommene? Hvor lenge bør barneverntjenesten følge disse ungdommene? Kan du begrunne?

Er det andre forhold enn det vi har vært inne på som spiller inn i vurdering av tiltak eller ikke for ungdommene?

Bakgrunnsopplysninger sosialtjenesten/NAV

Hvor mange ansatte?

Har sosialtjenesten/NAV en systematisert praksis i forhold til arbeidet i overgangen til en voksen tilværelse for disse ungdommene?

Er denne praksisen nedfelt i skriftlige rutiner?

Hvordan er samarbeidet i forhold til barnevernet? Har dere samarbeidsmøter med barneverntjenesten generelt, eller knyttet til enkeltungdommer?

Avslutning

Er det noe du vil tilføye?

Er det noe annet jeg burde spurt om?

Tusen takk!

Vedlegg 7 Informasjon og samtykkedokument - ungdom

Til deg som har hatt tiltak fra barnevernet

Spørsmål om deltakelse i forskningsprosjekt om ettervern

Dette brevet er et spørsmål til deg om du kan tenke deg å delta i et forskningsintervju for å si noe om dine erfaringer i overgangen til å flytte for deg selv. Jeg har tenkt å intervju ca. 8 ungdommer som er omtrent 20 - 22 år. Denne forespørselen formidles til deg via nn

Undersøkelse om ettervern

Jeg heter Inger Oterholm og jobber på Diakonhjemmet høgskole. I forbindelse med min doktorgrad ønsker jeg å intervju ungdommer og ansatte i barnevern- og sosialtjenesten om hva som er viktig for ungdom, som har hatt tiltak fra barnevernet, når det gjelder ettervern. Målet er å forstå bedre hva slags oppfølging ungdom, som har hatt tiltak fra barnevernet, har behov for i overgangen til en selvstendig tilværelse.

Deltagelse på intervju?

Jeg vet ikke hvem du er og vil bare få møte deg hvis du sier ja til å la deg intervju. Hvis du sier ja til å delta, er det fint om du skriver på skjemaet til slutt i dette brevet. Du kan gi det til den som spør deg, som kan sende det til meg, eller du kan sende det i konvolutt som ligger ved til meg. Hvis du heller vil ringe meg, eller sende meg en e-post kan du gjerne det. Da vil jeg ringe deg for å gjøre en avtale.

Intervjuet vil ta omtrent en time. Jeg ønsker å få kunnskap om hvilke erfaringer du har hatt med kontakt fra barneverntjenesten eller sosialtjenesten etter at du ble 18 år, og hva du mener er viktig for ungdom i overgangen til en selvstendig tilværelse.

Det er helt frivillig å delta i prosjektet og du kan på hvilket som helst tidspunkt si at du ikke vil delta likevel uten å måtte begrunne dette nærmere. Det er ingen andre enn jeg som vil få vite hva du har fortalt i intervjuet.

Jeg vil gjerne bruke lydbånd under intervjuet, og vil spørre deg om det. Hvis du ikke ønsker det, skriver jeg et referat fra samtalen.

Jeg vet ikke om du har kontakt med barnevern- eller sosialtjenesten nå. Hvis du har en slik kontakt, vil det ikke ha noen konsekvenser for din sak om du velger å delta på intervju eller ikke. Jeg har taushetsplikt og vil ikke gi noen opplysninger videre.

Beskrivelse av resultater

Når jeg skal skrive om hva jeg har fått vite gjennom intervjuene, vil jeg samle informasjonen slik at det ikke er mulig å gjenkjenne hvem som har sagt hva. Prosjektet forventes å være avsluttet sommeren 2012. Etter at prosjektet er avsluttet vil eventuelt lydbånd og personopplysninger bli slettet. Det vil da ikke være lagret noe informasjon om deg som gjør at det vil være mulig å finne ut hvem du er. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Dersom du ønsker å delta i undersøkelsen, er det fint om du signerer den vedlagte samtykkeerklæringen, ringer eller sender meg en e-post. Hvis du skulle ha noen reiseutgifter, vil du kunne få de tilbake.

Har du spørsmål må du også gjerne ta kontakt: Min e-postadresse er oterholm@diakonhjemmet.no Telefon mobil 90 65 46 88 / jobb 22 45 19 66.

Med vennlig hilsen
Inger Oterholm, Høgskolelektor/stipendiat

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om prosjektet ”oppfølging av ungdom som har hatt tiltak i barnevernet og overgangen til en selvstendig tilværelse” og er villig til å bli intervjuet i prosjektet. Jeg er klar over at jeg når som helst kan trekke meg.

Navn ..... Telefon.....

Vedlegg 8 Intervjuguide ungdom

Bakgrunnsspørsmål

Alder ved intervjutidspunkt.

Jobb/skole nå

Boform nå

Bodde du hjemme, i fosterhjem eller på institusjon da du ble 18?

Hvis plassert: Hvor lenge hadde du bodd i fosterhjem eller institusjon?

Hadde du bodd andre steder før du flyttet dit etter at du flyttet hjemmefra?

Om å bli 18 år

Hva skjedde da du ble 18 år?

(Stikkord til oppfølgingsspørsmål:

Hvor bodde du, fikk du fortsette å bo der, hvordan ble det planlagt hva som skulle skje videre.

Ville du ha videre kontakt med barneverntjenesten, fikk du tilbud om videre oppfølging, hvem snakket du med, hva mente du at du hadde behov for av støtte fra voksne – og hvem mente du skulle gi det, var det noen som var viktige voksne for deg, en spesiell person som betydde noe gikk du på skole/jobb, ble dine synspunkter hørt, hva oppfattet du som begrunnelse for at du fikk videre oppfølging/eller ikke, ville du ha ettervern, hva gjorde du eventuelt for å få det, hvis du takket nei til ettervern hva gjorde barneverntjenesten, fikk du informasjon om angrefrist, var det noen som hadde snakket med deg om hva som skulle skje etter 18, hvilke muligheter du hadde, hvem snakket du eventuelt med?).

Har du hatt kontakt med barneverntjenesten etter 18 ja/nei, (ettervern)

Har du hatt kontakt med sosialtjenesten/NAV etter 18 ja/nei

Om å flytte for seg selv

Kan du fortelle om da du flyttet for deg selv?

(Stikkord til oppfølgingsspørsmål:

Mange unge får hjelp fra familie, venner når de flytter for seg selv, hadde du behov for hjelp til noe for eksempel praktiske ting, skole/jobb, bolig, økonomi, skrive søknad til skoler, annet, fikk du den hjelpen du trengte, hvem fikk du eventuelt hjelp av, er det noe du skulle ønske ble gjort annerledes, har du kontakt med foreldre/fosterforeldre/institusjon i dag, var det andre offentlige tjenester du fikk hjelp fra, hvem spør du om hjelp hvis du er syk, trenger hjelp i forhold til skole/jobb, praktiske ting, sertifikat, økonomistyring, hvor er du på julaften?)

Hva legger du i det å være selvstendig?

Eventuelt hvis ikke har flyttet for seg selv

Hva er planlagt i forhold til om du skal flytte for deg selv?

(Stikkord til oppfølgingsspørsmål:

vet du hvor du skal bo, går du på skole/jobb, økonomi, vet du hvem du kan få hjelp fra hvis du trenger det, jf. spm over og)

Eventuelt til de som har tiltak fra både sosialtjenesten/NAV og barneverntjenesten

Hva er etter din vurdering forskjeller mellom den kontakten/hjelpen du har fått fra barneverntjenesten og sosialtjenesten/NAV?

Første gang du var i kontakt med sosialtjenesten/NAV, tenkte du noe over hva som var annerledes enn i forhold til kontakt med barneverntjenesten?

Vurdering av oppfølgingen

Hva mener du er viktig at barneverntjenesten gjør overfor ungdom i barnevernet når de nærmer seg 18?

Hva syns du har vært bra med kontakten med barneverntjenesten, eventuelt sosialtjenesten/NAV?

Hva har ikke vært bra ved kontakten med barneverntjenesten eventuelt sosialtjenesten/NAV?

Har du hatt kontakt med en fast saksbehandler, eller annen kontaktperson?

- hvis du har møtt mange, er det stor forskjell
- hva var særlig bra
- har du noen formening om hva slags utdanning vedkommende hadde
- hva ville kjennetegne en som var spesielt bra

Hva vil du gi som råd til saksbehandlere i sosialtjenesten/NAV/barneverntjenesten i møte med ungdom som har hatt tiltak i barnevernet i overgangen til en voksen tilværelse?

Er det noe du syns barneverntjenesten/sosialtjenesten/NAV burde lagt mer/mindre vekt på?

Har det vært samarbeid med andre tjenester som oppfølgingstjenesten i skolen, BUP, hvordan har det vært osv.?

Avslutning

Hva er du opptatt av for deg framover?

Er det noe du vil tilføye?

Hvordan var det å bli intervjuet om dette?

Er det noe annet du mener jeg burde spurt om?

Tusen takk!

Ph.d.-graden i profesjonsstudier

Avhandlingene kan kjøpes gjennom HiOAs nettbokhandel <http://www.hioa.no/Om-HiOA/Skriftserien>.

- Hanne Hagland (2015): *Å krysse fremfor å beskytte grenser. Om ergoterapeut-, fysioterapeut-, lege- og sykepleierstudenters deltakelse og læring i tverrprofesjonell praksis*
- Tatanya Ducran Valland (2015): *Lojalitet og profesjonell standard*
- Tone Dahl-Michelsen (2015): *Gender in physiotherapy education. A study of gender performance among physiotherapy students and changes in the significance of gender*
- Magne Lindholm (2015): *Journalistikkens autoritet. Yrkesideologi og autoritetsmarkering i norsk journalistikk 1954-2014*
- Ida Katrine Riksaasen Hatlevik (2014): *Meningsfulle sammenhenger. En studie av sammenhenger mellom læring på ulike arenaer og utvikling av ulike aspekter ved profesjonell kompetanse hos studenter i sykepleier-, lærer- og sosialarbeiderutdanningene.*
- Mette Løvgren (2014): *Professional Boundaries. The Case of Childcare Workers in Norway*
- Gerd Sylvi Steinnes (2014): *Profesjonalitet under press? Ein studie av førskulelærarar si meistring av rolla i lys av kvalifiseringa til yrket og arbeidsdelinga med assistentane.*
- Sølvi Mausethagen (2013): *Reshaping teacher professionalism. An analysis of how teachers construct and negotiate professionalism under increasing accountability.*
- Marita Nordhaug (2013): *Which Patient's Keeper? Partiality and justice in nursing care*
- Ida Drange (2013): *A study of Labour Market Careers for Professionals of Ethnic Minority Origin*
- Joakim Caspersen (2013): *Professionalism among novice teachers. How they think, act and perceive knowledge.*
- Asgeir Falch-Eriksen (2012): *The Promise of Trust - An inquiry into the legal design of coercive decision-making in Norway.*
- Anita Røysum (2012): *Sosialt arbeid i nye kontekster. Om sosialarbeideres erfaringer med NAV-reformen.*
- Jonas Debasay (2012): *Omsorgens grenser. En studie av hjemmesykepleieres rammebetingelser i pleie av og omsorg for etniske minoritetspasienter.*
- Pål Nygaard (2012): *Profesjonalisering mellom Bildung og Engineering. En studie av de norske ingeniørenes profesjonshistorie 1930-1970.*
- Hilde Karlsen (2012): *Not so unconventional after all: A quantitative study of men in care-oriented study programmes and professional occupations in Norway.*
- Louis Royce Botha (2011): *Incorporating indigenous knowledges into knowledge making: experiences from a South African context.*
- Jorunn Vindegg (2011): *Å forstå en familie: Fortellinger som kunnskapskilde i sosialarbeideres profesjonelle yrkesutøvelse.*
- André Vågan (2009): *Physicians in the making.*

- Bodil Tveit (2008): *Ny ungdom i gammelt yrke - en studie av sykepleierstudenters motivasjon og fagidentitet i møte med en tradisjonstung utdanning.*